

**Міністерство освіти
і науки України**

**Національний
університет біоресурсів
і природокористування
України**

**Національна академія
наук України
Інститут історії України
Інститут всесвітньої історії**

**Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук**

**Центр пам'яткознавства
Державна установа «Енциклопедичне видавництво»
Лабораторія міжнародних і соціогуманітарних досліджень
Українська асоціація зовнішньої політики**

«УКРАЇНЬСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.): ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПРОТИРІЧЧЯ»

**МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
присвяченої 100-річчю проголошення
Акта Злуки Української Народної Республіки
і Західноукраїнської Народної Республіки**

Київ-2019

**Ministry of Education
and Science of Ukraine**

**National University
of Life
and Environmental
Sciences of Ukraine**

**National Academy of
Sciences of Ukraine
Institute of History of
Ukraine
Institute of World History**

**Faculty of Humanities and Pedagogy
Department of International Relations and Social Sciences
The Centre of Monument Research
State Scientific Publisher «Encyclopedic Publishing House»
Laboratory of International and Socio-Humanitarian Research
Ukrainian Association of Foreign Policy**

«UKRAINIAN DIPLOMACY IN TIMES OF NATIONAL- LIBERATION COMPETITIONS (1917–1921): HISTORY, PROBLEMS, CONTRADICTIONS»

**PROCEEDINGS
OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE,
dedicated to the 100th anniversary of proclamation
Unification Act of the Ukrainian People's Republic and West
Ukrainian People's Republic**

Kyiv-2019

*Посол не повинен ні від кого залежати,
він має бути незалежний від органів державної влади
і не може бути сліпим знаряддям в руках виборців*

Лев Бачинський

Українська дипломатія в добу національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.): історія, проблеми, протиріччя, присвячена 100-річчю проголошення Акта Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки: Зб. наукових праць міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–22 лютого 2019 р. – К.: «Міленіум», 2019. – 268 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Українська дипломатія в добу національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.): історія, проблеми, протиріччя, присвяченої 100-річчю проголошення Акта Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки», яку підготувала і провела кафедра міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 21–22 лютого 2019 р.

Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює аспекти інституційного розвитку української дипломатії, проблеми соборності та державотворення на території українських земель, загально-гуманітарного осмислення міжнародних відносин, комунікацій, виховних практик дипломатії та місця України в світі в історичному контексті та сучасності.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, практиків.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 4 від 19.02.2019 р.).

Редакційна колегія:

Шинкарук В.Д., д-р філол. наук, проф. (голова); **Білан С.О.**, д-р іст. наук, проф. (заступник голови); **Харченко С.В.**, д-р. філол. наук, проф.; **Кравченко А.Г.**, канд. філос. наук, доц.; **Асатуров С.К.**, канд. іст. наук, доц.; **Севастьянов О.В.**, канд. іст. наук, доц.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані матеріали в збірнику наукових праць дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2019

© Автори, 2019

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 рр.: ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ

Асатуров С. К. ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ У НІМЕЧЧИНІ В 1918–1922 рр.: ЗАВДАННЯ, ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ (ЗАМІСТЬ РЕЦЕНЗІЇ)	15
Biletskiy Amalia THE UKRAINIAN FOREIGNNESS IS ABOUT NATIONAL-DEMOCRATIC REVOLUTION	15
Воскобойник К. В. ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬСТВА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У ХАРКОВІ	17
Громенко С. В. ДИПЛОМАТИЧНА БОРОТЬБА НАВКОЛО СТАТУСУ КРИМУ ПІД ЧАС КРИМСЬКОЇ ОПЕРАЦІЇ ПЕТРА БОЛБОЧАНА У КВІТНІ 1918 р.	18
Ждамарова А. В. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ 1917–1921 рр.: ІНСТИТУЦІЯ, ЕВОЛЮЦІЯ, УСПІХИ	19
Желєзко А. М. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ	20
Ісмаїлов Айдем ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ СТОСУНКІВ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ АЗЕРБАЙДЖАН І УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1918–1920 рр.	22
Кравченко Н. Б. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОСТІ	24
Кропивко О. М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНР (1917–1918 рр.)	25
Кудряченко А. І. ДІЛЕМИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ УНР НА РУБЕЖІ 1917–1918 рр.	27
Кузьміна І. В. ФЕДІР ШТЕЙНГЕЛЬ ТА ЙОГО МІСІЯ У БЕРЛІНІ 1918 р.	29
Лановюк Л. П. ВІДНОСИНИ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ ДЕРЖАВАМИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ «СПОГАДІВ» ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО	30
Ольховська Н. С. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В НІМЕЧЧИНІ (1918 р.)	32
Пилипів В. І. СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1921 рр.	33
Плекан Ю. В. З ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗУНР У ПРАЗІ (1918–1921 рр.)	35
Пученков А. С. УКРАИНО-КРЫМСКИЙ КОНФЛИКТ 1918 ГОДА: ЭПИЗОД ИЗ ИСТОРИИ ГЕТМАНСКОЙ ЭПОПЕИ	36
Романюк І. М. ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ З БОЛГАРІСЮ В 1918 р.	38
Савчук О. В. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ СТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ТА КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБ ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО	40
Сергійчук В. І. УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА ПЕТРОГРАДА ЯК ПЕРША СТРУКТУРА МАЙБУТНЬОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО КОРПУСУ УНР	41

Федорова Л. Д. ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ	43
Харчук О. О. ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН 1917–1921 рр.	45
Хвіст В. О. ВІТЧИЗНЯНА ДИПЛОМАТІЯ У БОРОТЬБІ ЗА КРИМ У 1918 р.	46
Ціватий В. Г. ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДНЕСЕННЯ (1917–1921 рр.): МІЖНАРОДНО- ПОЛІТИЧНИЙ І ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРСИ	47
Шатохін А. М. КРАХ ПОЛІТИЧНИХ ІЛЮЗІЙ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ В УНІВЕРСАЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ	48
Шинкарук Л. В. ДИПЛОМАТ І ПОЛІТИК – ЛЕВ БАЧИНСЬКИЙ	50

СЕКЦІЯ 2. ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ. ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ

Білан С.О. ОБ'ЄДНАВЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТ.	51
Блануца А. В. «ПЕРЕКРОЄНА МАПА»: КОРДОНИ ЧЕРНІГІВЩИНИ У РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 191–1921 рр.	52
Васильєва І.В. ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ТВОРЧОСТІ В. ЛИПИНСЬКОГО	53
Гальченко С. І. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У ТРАНСКОРДОННОМУ РЕГІОНІ	55
Грушецький Б. П. КРИМСЬКИЙ ПІВОСТРІВ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ НІМЕЧЧИНИ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	56
Даниленко В. М. ДИПЛОМАТИЧНА ТАКТИКА ПОЛЬЩІ ЩОДО УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	58
Данилова Т. В., Салата Г. В., Горбатюк Т. В. ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО АГРАРНОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: НАКАЗ ГЕНЕРАЛ-ФЕЛЬДМАРШАЛА НІМЕЦЬКОЇ АРМІЇ АЙХГОРНА ВІД 6 КВІТНЯ 1918 Р.	59
Калуга В. Ф. ПРОВАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО СУБ'ЄКТА СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ	60
Костюк О. В. ПАРАДОКСИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ УНР, ГЕТЬМАНАТУ ТА ДИРЕКТОРІЇ (1917–1921 рр.)	61
Личук М. І. ГАЛИЦЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ І ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЛАТФОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	62
Мартинов А. Ю. СПРИЙНЯТТЯ ПОДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ ПОЛІТИЧНОЮ ТА ВІЙСЬКОВОЮ ЕЛІТОЮ КАЙЗЕРІВСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ (1917-1918 РОКИ)	63

Ніколаєнко С. М. ЗБЕРЕЖЕННЯ ЄДНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА ЗМІЦНЕННЯ СОБОРНОСТІ – НАГАЛЬНА МЕТА ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ	65
Петров И. В. БЕЛОРУССКАЯ НАРОДНАЯ РЕСПУБЛИКА И УКРАИНА: ДВЕ ТРАГИЧЕСКИЕ ПОПЫТКИ ВОССТАНОВИТЬ НЕЗАВИСИМОСТЬ (1918-1919 ГГ.)	66
Пилипенко Л. Л. ПОЛІТИЧНІ ВЗАЄМИНИ МІЖ УКРАЇНЦЯМ І ПОЛЯКАМИ У 1918-1919 РОКАХ	67
Равікович І. В. ЄВРЕЇ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921)	68
Савченко Г. П. УКРАЇНЦІ-ВІЙСЬКОВИКИ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ ПРО ДОЛЮ ХОЛМЩИНИ (ВЕСНА 1917 РОКУ)	70
Севастьянов О. В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	71
Секунова Ю. В. НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА У ВІДРОДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	72
Шинкарук О. В. ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	74
Чиж І. С. УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: ПРОЕКЦІЯ НА СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ І ТЕНДЕНЦІЇ	75

СЕКЦІЯ 3. ПОСТАТЬ ТА ІМІДЖ УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ. СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ В ІСТОРІОГРАФІЧНОМУ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСАХ

Shynkaruk N. LEW BATSCHYNSKYJ – PATRIOT, POLITIKER UND DIPLOMAT	78
Биба Є. В. М. ГАЛАГАН: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ДИПЛОМАТА	80
Борчук С. М. РОЛЬ КНИГИ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОГО І ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА, ДИПЛОМАТА ОЛЕКСАНДРА ЛОТОЦЬКОГО	81
Ворон Н. П. НАУКОВО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ Д. ДОРОШЕНКА ТА Д. АНТОНОВИЧА)...	82
Городняк Я. П. ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО ДИПЛОМАТА, ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЕНКА У ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ГОЛОДОМОРУ – ГЕНОЦИДУ	84
Доморослий В. І. ДИПЛОМАТИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ: ФЕДІР ШТЕЙНГЕЛЬ	85
Зубко О. Є. ДИПЛОМАТ МИКИТА МАНДРИКА ТА ЙОГО ВНЕСОК В СТВОРЕННЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ЛІГИ НОВОГО СХОДУ (ПРАГА, 1927-1929(30) рр.)	86
Коляда І. А. ОЧІЛЬНИК НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УНР В УГОРЩИНІ В.СІКЕВИЧ ТА ГОЛОВНИЙ ОТАМАН УНР СИМОН ПЕТЛЮРА: ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	88
Конта Р. М., Пилипенко В. В. ПЕТРО СЛИВЕНКО – ПЕРШИЙ ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНИ У	89

ФІНЛЯНДІЇ

Кривошея І. І., Якименко Л. М.

«ДИПЛОМАТИЧНІ ТЕРНІЇ» НАДІЇ СУРОВЦОВОЇ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 90

Кучеренко С. В.

«ПІДРУЧНИК ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАКОРДОННОЇ ПОЛІТИКИ» І «ЗАПОВІТ ДЕРЖАВНОСТІ 1917–1920 РОКІВ» 93

Сопівник Р. В.

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Є. ПЕТРУШЕВИЧА У ВІДНІ (ДО 100 РІЧНИЦІ АКТУ ЗЛУКИ) 94

Стоян Т. А.

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ЕПІСТОЛЯРНІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1921 рр. 96

Шинкарук В. Д.

ВНЕСОК ЛЕВА БАЧИНСЬКОГО В РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ 97

Якобчук С. О.

ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА Ф. П. МАТУШЕВСЬКОГО (1869-1919) ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УНР У ГРЕЦІЇ 98

СЕКЦІЯ 4. РОЗВИТОК МОВНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ДОБИ У ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОМУ ТА ДИПЛОМАТИЧНОМУ КОНТЕКСТАХ

Амеліна С. М.

МОВНА ПОЛІТИКА В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 рр.) 100

Балаласва О. Ю.

ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРЕСІ ПІСЛЯ РЕФЕРЕНДУМУ 1991 РОКУ 101

Гейко С. М., Лаута О. Д.

МАС-МЕДІЙНИЙ ДИСКУРС У ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОМУ КОНТЕКСТІ 102

Grabovska I. V.

THE DEVELOPMENT OF THE LANGUAGE SPHERE IN UKRAINE IN 1917–1921 103

Ільянова А. О.

ФІЗІОГНОМІЧНА СКЛАДОВА ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА: НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД 104

Колодіна Л. С.

АКАДЕМІЧНИЙ ПРАВОПИС ЧАСІВ УНР (1920-1921 рр.) ЯК ПРАВОПИСНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 106

Костриця Н. М.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИДАНЬ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 107

Мазур Н. В.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА У МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ 109

Поліщук А. В.

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ТА КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ 110

Рубінська Б. І.

TYPES OF DIPLOMATIC CORRESPONDENCE IN THE UN AND SOME PROBLEMS OF THEIR TRANSLATION 111

Сидорук Г. І.

ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ ПРАВОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАТЕРІАЛАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ 113

Фоміна Г. В.

DIE SLAWISCHEN ENTLEHNUNGEN IN DER SPRACHE DER DEUTSCHEN DIPLOMATIE 114

Чекалюк В. В. СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	115
Якушко К. Г. ЕТИКЕТ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	117

СЕКЦІЯ 5. СТАНОВЛЕННЯ ВИХОВНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ І ДИПЛОМАТІЇ

Васильківський І. П. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	118
Васюк О. В. УКРАЇНІЗАЦІЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЗА ЧАСІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ	119
Вознюк Т. М. СТАНОВЛЕННЯ ВИЩОЇ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	120
Конончук І. В. ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ НІМЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ	122
Омельченко Л. М. ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА	123
Семашко Т. Ф. СТЕРЕОТИПИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	124
Трутеня А. В. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВОДНИХ РЕСУРСІВ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	125

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФСЬКЕ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І МІСЦЯ УКРАЇНИ У СВІТІ

Бойко І. І. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ДИПЛОМАТІЇ	126
Вакулик І. І., Вакулик Д. О. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ	127
Зайчківська І. П. ВНУТРІШНЯ ДИПЛОМАТІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ І. ОГІЄНКА	129
Калиновский В. В. МИССИОНЕРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ В СЕВЕРНОЙ АМЕРИКЕ КАК ПРОДОЛЖЕНИЕ ДИПЛОМАТИИ: СЛУЧАЙ ЕПИСКОПА НИКОЛАЯ (ЗИОРОВА)	130
Кичкирук Т. В. РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	132
Культенко В. П., Кравченко А. Г. КОНЦЕПЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СТАНОВИЩА УКРАЇНИ	133
Максюта М. Є., Соколова О. М. ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ РЕЦЕПЦІЇ ІДЕЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО ГУМАНІЗМУ ЯК ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ У 20-ТІ РР. ХХ СТ.	135
Малежик Д. І. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ З ІНТЕЛЕКТУАЛАМИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1960-Х – 1970-ТІ РР.	136

Савицька І. М., Супрун А. Г. ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	137
Самарський А. Ю., Чорноморденко Д. І. ФЕНОМЕН ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКО-КУБИНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМИ «ДІТИ ЧОРНОБИЛЯ»	140
Соколова О. М., Максютя М. Є. УКРАЇНСЬКИЙ ОБРАЗ БУТТЯ І НАЦІОНАЛЬНА ЛЮДИНА: ДО ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ЄДНОСТІ	141
Сторожук С. В., Матвієнко І. С. ІДЕЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НАЦІЇ В. ЛИПИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ ПОЧАТКУ ХХ СТ.	142
Харченко Л. В. ПРАКСЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РР.	144
Ятченко В. Ф. ВПЛИВИ СВІТОВИХ «ЦЕНРІВ СИЛИ» НА ДУХОВНИЙ СВІТ УКРАЇНЦІВ	145

СЕКЦІЯ 7. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ 1917–1921 РР. ОЧИМА МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Anisimov K. UKRAINIAN DIPLOMACY, THE EUROPEAN UNION AND THE STRUGGLE FOR TERRITORIAL INTEGRITY IN THE TWENTY-FIRST CENTURY	146
Артемчук Є. А. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ (1917–1920 РР.): ДИПЛОМАТИЧНІ ЗДОБУТКИ І ПРОРАХУНКИ	148
Бабич Н. М. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬСТВ	150
Барилук І. О. УКРАЇНА НА МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРІ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.)	151
Білошапка А. О. ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ 1917–1921 РОКІВ	152
Бруслік А. В. ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В 1917–1921 РР.	153
Бученко Ю. В. ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВІДОМСТВ В 1917–1921 РР.	154
Василенко В. В. «УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» ТА ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	156
Вітковський А. А. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ	157
Віценко Є. О. РОЗВИТОК ДИПЛОМАТІЇ ТА РОЗШИРЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗНОСИН З ДЕРЖАВАМИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П.П. СКОРОПАДСЬКОГО	158
Волошин Є. О. «УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ	159
Галицька В. С. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ НА ДИПЛОМАТИЧНУ КАР'ЄРУ О. ШУЛЬГИНА	161
Гнатенко А. В. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 РР.: ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ	162
Граудул О. О. НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА 1917–1920 РР. НА ТЕРИТОРІЇ ЛУБЕНЩИНИ	164

(ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Григораш О. С.

ПЕРШІ КРОКИ НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ В ПЕРІОД 1917–1921 РР. 165

Григоренко О. А.

ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДУ Є.ПЕТРУШЕВИЧА І ДИРЕКТОРІЇ З ОБ'ЄДНАННЯ ЗУНР І УНР 166

Гусєва А. С.

КОНСУЛЬСТВО В МЮНХЕНІ – «ОСТАННЯ БАРИКАДА» КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 167

Давидова О. Г.

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ 1917–1921 РР.: ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ 168

Дзись І. В.

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ (1917–1921 РР.) 170

Дранко І. С.

ЗВЕНИГОРА – КОЛИСКА ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА 171

Дуда І. А.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКО-МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ЧАСИ УЦР 172

Душина К. О.

ФІЛОСОФСЬКЕ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І МІСЦЯ УКРАЇНИ В НИХ 173

Єрмаков Г. С.

ДИПЛОМАТИЧНІ І КОНСУЛЬСЬКІ СЛУЖБИ УНР І УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 174

Єрмоленко А. М.

СТАНОВИЩЕ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У 1917 Р. 175

Єфименко В.

ДМИТРО ІВАНОВИЧ ДОРОШЕНКО: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ УКРАЇНСЬКОГО
ДИПЛОМАТА 177

Жутник І. В.

МІЖДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ – РОСІЇ: В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ 178

Забара М. І.

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО 179

Засць К. М.

ВОЛИНСЬКІ ЗЕМЛІ У ПЕРІОД 1917–1920 РР. 180

Зальвовська В. В.

ФЕНОМЕН СОБОРНОСТІ І РЕГІОНАЛІЗМУ ЗА РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДОБИ 1917-1919 РР. 181

Знов'як Д. В.

ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ 1917–1921 РР.: ЦЕНТРАЛЬНА ВЛАДА ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ 183

Івашук М. В.

РОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ У РОЗБУДОВІ ТА
СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ 183

Іскра К. В.

ДИПЛОМАТІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 185

Кабакова Є. Д.

РОЗВИТОК МОВНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ДОБИ У
ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОМУ ТА ДИПЛОМАТИЧНОМУ КОНТЕКСТАХ 186

Каленченко О. В.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОЛІТИКИ ТА ДИПЛОМАТІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ 187

Керницька А. І.

УКРАЇНСЬКА СОБОРНІСТЬ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ 188

Ковальчук В. О.

УМОВИ РОЗВИТКУ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 20-Х РР. ХХ
СТОЛІТТЯ 189

Ковальчук Я. О. УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ (1917–1921 рр.) НА ТЕРЕНАХ ДНІПРОВСЬКОЇ ЗАПЛАВИ	191
Кондратюк О. С. УКРАЇНЬСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 РР.: ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ	192
Костіна А. В. ДИПЛОМАТІЯ ЧАСІВ УКРАЇНЬСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	194
Костина М. Д. ПОЛІТИЧНЕ ВИЗНАННЯ КРАЇНАМИ ЧЕТВЕРНОГО СОЮЗУ ТА АНТАНТИ УНР ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	195
Кот Л. М. УКРАЇНЬСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У 1917–1921 РР.: ІСТОРИЧНІ РЕАЛІЇ	196
Крилюк І. О. ВОЛИНЬ В ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (ЖОВТЕНЬ-ГРУДЕНЬ 1917 Р.).	197
Кушка Я. О. ІСТОРІЯ ТА ТРАДИЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	198
Лопачук А. В. МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ – ГОЛОВА УКРАЇНЬСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ	200
Ляшенко А. В. СУМЩИНА У БУРЕМНІ РОКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	201
Мадянова А. В. ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ НА УКРАЇНЬСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У 1917–1921 РР.	202
Мазніченко О. В. ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ «УКРАЇНЬСЬКОГО ПИТАННЯ» НА ТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ	203
Мазур Д. О. PHILOSOPHICAL, CULTURAL AND PSYCHOLOGICAL COMPREHENSION OF INTERNATIONAL INTEGRATION AND POSITION OF MODERN UKRAINE	204
Майстренко І. В. ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ УНР З КРАЇНАМИ АНТАНТИ У 1917–1921 РР	206
Малашенко А. К. ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ УКРАЇНА-ПОЛЬЩА В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ	207
Мамелєкова М. Б. ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР УНР ПЕРІОДУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ	208
Маргітич Т. А. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО	209
Мартиненко Г. В. ФЕНОМЕН «УКРАЇНЬСЬКОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ. ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ	210
Маршак Ю. О. БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ: НЕДАЛЕКОГЛЯДНІСТЬ УКРАЇНЬСЬКОЇ ВЛАДИ ЧИ ПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ РОСІЄЮ?	211
Маршак Ю. О. МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ В ПЕРІОД «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»	212
Михайлюк А. М. ПОДІЛЛЯ В ДОБУ УКРАЇНЬСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	214
Мосюк І. М. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНЬСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО	215

Мухаметшин Б. С. СПРОБА ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921РР.)	216
Носанчук Я. Д. ДИПЛОМАТИЧНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА УНР В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (1918-1921)	217
Овадчук А. М. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ УРЯДУ П. СКОРОПАДСЬКОГО	218
Омельченко Г. М. ВИХІД УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНУ АРЕНУ В ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ	219
Осипчук Ю. А. «ХЛІБНИЙ МИР 9 ЛЮТОГО 1918»: ВИХІД УНР НА СВІТОВУ ДИПЛОМАТИЧНУ АРЕНУ	221
Остапчук Н. К. ЖИТОМИРЩИНА В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ	222
Павленко В. О. КРОПИВНИЦЬКИЙ У 1917–1921 рр.	223
Панаскевич А. С. ВІННИЦЯ У 1918-1919 рр...	224
Петухова А. Ф. ПОЛТАВЩИНА У ВИРІ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЙ	226
Подченко П. А. ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ. ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ	227
Попівська І. О. УКРАЇНА В ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.)	228
Потрійний Д. Ю. ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДОСВІД НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ТА УНІКАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ	230
Пуخالська І. В. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 рр.	231
Пшеславська О. В. ОЛЕКСАНДР СЕВРЮК І ЙОГО РОЛЬ У ПЕРЕМОВИНАХ ТА УКЛАДАННІ БРЕСТ- ЛИТОВСЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ	233
Ратошнюк В. В. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В ПЕРІОД ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПОШУКІВ 1917–1921 РОКІВ: ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ	234
Рижкова Ю. А. ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ВЕКТОРІВ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1920 рр.	235
Родзинський А. С. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТНІХ ТА ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН	237
Рубанка А. В. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ 1917–1921 РР. ОЧИМА МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ	237
Руденко В. Ю. КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ	239
Руденко В. Ю. ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В РОСІЙСЬКІЙ ТА АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЯХ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	240
Савицька А. А. ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВНЕСОК ЮЛІАНА БАЧИНСЬКОГО У РОЗВИТОК ІДЕЙ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ	241
Сакір І. М.	242

БРЕСТСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1918 Р. ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	
Семенко А. А.	
ЧЕРНІГІВЩИНА В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	243
Симоненко А. В.	
РОЗБУДОВА ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ УНР ПЕРІОДУ ДИРЕКТОРІЇ	244
Скибіцький Ю. А.	
«УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ	245
Слюсаренко Р. О.	
УКРАЇНА У БРЕСТСЬКИХ МИРНИХ ПЕРЕМОВИНАХ (ПОЧ. ХХ СТ.)	246
Стьопул І.	
РОЛЬ РОДИНИ У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ Ю.БАЧИНСЬКОГО (ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ УКРАЇНСЬКОГО ДИПЛОМАТА)	248
Ткаченко Ю. В.	
УКРАЇНА У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.)	249
Траченко К. О.	
КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ	250
Улько В. В.	
БІЛЬШОВИЦЬКА КОНЦЕПЦІЯ ФЕДЕРАЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.	252
Уманець О. О.	
ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ДЕЛЕГАЦІЙ ТА ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ НА ДОНУ У 1917–1919 РР.	253
Фасольняк М. О.	
ВАСИЛЬКІВЩИНА В РОКИ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ	253
Шабельник А. А.	
«УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН 1917–1920 РР.	255
Шатківська Ю. В.	
РЕВОЛЮЦІЯ 1917–1920 РР. І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	256
Шпиталь В. С.	
СКАУТИ В КИЄВ	257
Штокал І. О.	
ДЕРЖАВНА ДИПЛОМАТИЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	258
Юрчишин П.	
ЛЬВІВСЬКИЙ ЦЕРКОВНИЙ СОБОР 1946 РОКУ В ОЦІНКАХ ЗАХІДНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	259
Відомості про авторів	261

СЕКЦІЯ 1. УКРАЇНЬСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 РР.: ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ

АСАТУРОВ Сергій Костянтинівич

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ У НІМЕЧЧИНІ В 1918-1922 РР.: ЗАВДАННЯ, ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ (ЗАМІСТЬ РЕЦЕНЗІЇ)

Ідея цього виступу і написання статті, що її тези тут викладаються, ґрунтується на науковому знайомстві із книгою українських вчених Вас. Даниленка та Н. Кривець «Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918-1922 рр.): Документи і матеріали», що вона побачила світ 2012 р. й разом із іншими вітчизняними розвідками з подібної проблематики лишається найбільш повним й завершеним збірником документів і матеріалів, що вони висвітлюють українсько-німецькі взаємини вказаного періоду та роль зовнішньополітичної служби й дипломатів у відстоюванні державних інтересів України у міжнародному просторі, в тому числі не останньою, а, може, й чи не найважливішою чергою у інформаційно-пропагандистський спосіб.

Робота отримала заслужені позитивні науково-професійні оцінки фахівців й читацького загалу, нас цікавлять в першу чергу ті її сторінки, де наводиться документальне свідчення чималої інформаційно-пропагандистської складової діяльності тодішнього закордонного дипломатичного апарату, а саме: які форми й методи використовувались, наскільки вони виявились ефективними за тодішніх міжнародних обставин, а якщо ні, то чому?

За умов відсутності визнання тодішньої України переважним числом іноземних держав «де-юре» саме інформаційно-пропагандистська, роз'яснювальна робота стала суттєвим чинником її представництва на міжнародній арені. До того ж нагальну потребу саме у такій діяльності зумовлювали погане знання України, її тодішніх проблем іноземними політичними колами та громадськістю.

Головне навантаження у такій роботі припадало на створений у березні 1919 р. інформаційний відділ посольства УНР у Німеччині, головними завданнями якого стали інформування німецьких засобів масового інформування (головним чином преси) і широкої громадськості про стан справ в Україні з одного боку і збирання інформації для українських урядових структур з іншого. Зокрема посольство відповідно до розпорядження МЗС УНР мало надавати урядові та зацікавленим організаціям інформацію про внутрішню та зовнішню політику, економічний стан Німеччини тощо. Така інформація носила переважно об'єктивний, витриманий, критичний характер, містила аналіз економіко-політичного стану країни перебування, відбиваючи як позитивні, так й негативні тенденції її розвитку.

Проте успіху інформаційно-пропагандистській роботі суттєво заважали недосконалість (а часом і відсутність) сталої комунікації між дипломатичним представництвом і Центром, гострий брак директив та інформаційно-аналітичних матеріалів щодо стану української справи. Невирішеним питанням лишалося й фінансування посольства взагалі й політико-пропагандистська складової його діяльності зокрема. Ці та деякі інші негативні обставини не тільки ускладнювали інформаційно-пропагандистську роботу дипломатичного представництва, але й, попри активну, самовіддану працю його співробітників, не сприяло її належної ефективності, не дозволяючи повною мірою й якнайкраще реалізовувати поставлені завдання.

Література:

1. Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918-1922 рр.): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко, Н. В. Кривець. – К. : Смолоскип, 2012. – 592 с. : іл.

BILETSKIY Amalia

THE UKRAINIAN FOREIGNNESS IS ABOUT NATIONAL-DEMOCRATIC REVOLUTION

Patriotic presentation during national-democratic revolution disturbed all layers of population of Ukraine regardless of social and national status, flared up bright flame in all corners of Ukraine. National liberation competitions spread, acquired new paints and tints, however a strategic aim

remained unchanging is a conquest of independence and building of the Ukrainian nation-state. The searches of optimal forms of state building lasted, the political system and accordingly name of the state tested changes, governments changed kaleidoscopic, but aspiration of national liberation motion did not change, him patriotic gust to independence.

Experience of Ukrainian revolution became the article of research of representatives of different areas of knowledge. Here already century this experience is studied by the Ukrainian elite in Ukraine, so abroad. Foreign scientists apply before his analysis.

The sources historiography of diaspora takes from labours of figures of Central Rada, their remembrances given out both in Ukraine, and abroad. It is foremost necessary to name works of M.Hrushevskiy, V.Vynnychenko, N.Hrygoryiv, O.Shulgyn, M.Shapoval. Having regard to federalist persuasions, on their aspirations in practical activity of Central Rada, it follows to underline that their labours differ after validity of these ideas, and after a spring base and orientation. If a well-known historian M. Hrushevskiy, to the end saving the federalist persuasions, consistently grounded them in the work, then V.Vynnychenko, head of government of Central Rada and author of many state-creative acts, differed in mental instability and inconsistency, that found an imprint in his works.

The problems of liberation competitions in the days of Central Rada with a sufficient depth in a historical sequence were investigational in works of D.Doroshenko and P.Hrystuk, however written from position of different conceptions D.Doroshenko was the supporter of state conception, and P.Hrystuk gave the history of liberation competitions from position of socialists of revolutionaries.

By deep patriotism the pierced labours of independent socialists that go out theoretical foundations, founded D.Dontsov and M.Myhnovskiy, their conception was base on exceptionally principles of state independence of Ukraine with all consequences that swam out from here. In detail and consistently national liberation motion of time of Central Rada is examined in labours of independent socialists – D.Hyrskiy, R.Mlynovetskiy, I.Nagaevskiy etc.

The new stage of the Ukrainian liberation competitions at the head with traditional for Ukrain hetman power far fewer studied, than previous. Experience of Hetman was analysed by his supporters and mercilessly opponents criticized in the person of socialistic opposition. Exactly their inheritance pawned historiography basis of hetman, that was formed mainly in Ukrainian foreignness.

Beginning of research of the Ukrainian state of P.Skoropadskiy was put by remembrances of Hetman, labour of figures that formed politics of hetman. Emigrating abroad after the overthrow of hetman, they pawned bases of researches of historians of the Ukrainian diaspora. The historiographers of hetman leaned, firstly, on the sequence of wide public of the masses that despaired in the promises of Central Rada in realization of reforms. Secondly, they infinitely believed in the patriotic moods of Hetman, that bravely went on abolition of all laws and orders of Central Rada and his government and entered reforms that were base on peculiar. In opinion of historiographers: a return to the peculiar will be that foundation that will result in new renewal of culture and civilization in the Ukrainian state.

An unambiguous estimation of time of Directory UNR is not in labours of authors of Ukrainian foreignness. In this group of works noticeable two tendencies are in relation to description of Directory. One tendency is stopped up by it political opponents – V.Lypynskiy, D.Dontsov etc, that examined Directory one-sided, seeing in her activity only totality of continuous errors and failures. So V.Lypynskiy marked «When our revolutionary atamans and intellectuals in 1918 would admit and supported conservative local-authority of Hetman Pavlo Skoropadskiy, then for this day there would be the Ukrainian State. The Local conservative tilling, industrial and soldiery bureaucratic elements would not look around then, rescuing itself from the Ukrainian revolutionaries, for help «general russian volunteers», they would connect the experience of power and organization of the state with young Ukrainian imperialism and faith to Ukraine of the local Ukrainian revolutionaries and would fight back to general force bolsheviks. Because weak pressure of bolsheviks in 1918 on Ukraine was succeeded (as well as all in general outlandish pressures on our earth) only due to internal different the Ukrainian revolutionaries and Ukrainian conservatives among ourselves.

The second tendency that got further development was set forth by members and supporters of Directory is V.Vynnychenko, A.Andryevskiy, M.Shapoval, I.Masepa etc. In accordance with this tendency to Directory it is presented from positions of patriotic revivalism independent UNR. It nearer to objectivity, but activity of Directory was far not always regenerate in practice of creation of the

state.

For a century the really enormous amount of scientific researches is accumulated. Different, sometimes diametrically opposite both for conception and for a political and ideological orientation these researches need the classification and global analysis exceptionally on the basis of principles of objectivity and historical method.

ВОСКОБОЙНИК Катерина Віталіївна

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬСТВА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА У ХАРКОВІ

Польська національна меншина завжди займала особливе місце в історії Харківщини. Поляки почали залюднювати ці території ще з початку XIX ст. З другої половини XIX ст., відбувається стрімкий розвиток промислових та культурних осередків міста, і це дає поштовх для чергової хвилі зростання польського населення. Початок Першої світової війни викликає масовий приплив біженців та евакуйованих з Прівіслінської губернії Республіки Польща (місця бойових дій). [1, с. 37]. За переписом 1924 р. поляків у Харківській губернії налічувало 6 190 чоловік. 17 грудня 1926 р. був проведений вже всесоюзний перепис, який виявив зменшення кількості польського населення до 4 479 чоловік, що пояснювалось процесом повернення частини поляків на свою Батьківщину, реевакуацією населення.

Така кількість польського населення у Харкові, вимагала відповідних дій та створення установи, як б опікувалась цією національною меншиною на території регіону. З 1921 р. у місті розпочинає свою роботу Посольство Республіки Польща [2]. У квітні 1923 р. на XII з'їзді РКП(б) були сформовані основні положення політики коренізації, яка отримала практичне втілення у двох аспектах – українізації та створенні необхідних політичних та економічних умов розвитку національних меншин при Всеукраїнському центральному виконавчому комітетові (ВУЦВК), метою якого було налагодження зв'язків між урядом УРСР та національними меншинами, положення від 29 квітня 1924 р. започаткувало роботу комісій та бюро, до компетенції яких входило сприяння культурно-освітнього розвитку етнічних меншин, заснування шкіл, які б навчали дітей рідної мови, до цієї роботи активно долучається і Консульство Республіки Польща [1, с. 37–39].

З березня 1924 р. Консульство Республіки Польща було перейменовано на Генеральне консульство, а з 1934 р., у зв'язку з перенесенням столиці України до Києва, польське представництво стало знову лише Консульством. Зміни у ряді польських дипломатичних та консульських представництвах на Сході були пов'язані з процесом їх пристосування до структури, яка була розроблена та запроваджена СРСР у грудні 1922 р. Відповідно до нього Генеральне консульство Республіки Польща у Харкові організаційно було підпорядковане Посольству Республіки Польща у Москві. Першим керівником Консульства був Михайло Свірський. Консульський округ у ті роки, обіймав цілу територію УРСР, а з 1934 р. – територію областей: Харківської, Дніпропетровської та Донбасу [2].

Перед представниками Консульства Республіки Польща у Харкові стояли дуже широкі завдання до виконання. У перші роки своєї діяльності співробітники намагалися надати полякам можливість отримати знову громадянство Польщі та повернутися на Батьківщину. Пізніше, у наступні періоди, увага була зосереджена на опікуванні поляків-громадян СРСР, які не репатріювалися до Польщі. Згідно із Ризьким трактатом, який припинив польсько-українську війну з більшовиками, за цим трактатом йшлося, що поляки повинні були мати запевнення у збереженні своєї свободи, культури, мови та релігії [2]. Консульство Республіки Польща виконувало всі завдання, які були поставлені перед ним по опікуванню польської національної меншини, але у свою чергу і не забувало цікавитися життям Харкова у цілому. Надавало допомогу у розбудові міста, виділяло кошти для створення культурних осередків, залучало до роботи іноземних меценатів.

Консульство Республіки Польща у Харкові призупинило свою діяльність 1 грудня 1937 р., коли на бажання радянської влади кількість польських представництв у СРСР скоротилася до кількості радянських представництв у Польщі (радянська влада не звертала жодної уваги на величезну територіальну диспропорцію). Останнім консулом у 1936–1937 рр. був Тадеуш Бжезінський. Відродилося Консульство Республіки Польща у Харкові у зовсім інших умовах,

вже після здобуття Україною незалежності у 1994 р. [2].

Література:

1. Ніколаєнко О. Польські громадські організації Харкова і політика радянської влади по відношенню до них в 20–30-ті роки ХХ ст. / О. Ніколаєнко // Харків і Польща: люди і події: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків: Майдан, 2006. – С. 37–47.
2. Ксьонжек Я. Заснування і діяльність Генерального Консульства РП в Харкові / Я. Ксьонжек // Харків і Польща: люди і події: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків: Майдан, 2006. – С. 17–18.
3. Україна-Польща 1920–1939 рр.: 3 історії дипломатичних відносин УССР з Другою Річчю Посполитою: Документи і матеріали / НАН України. Інститут історії України; упорядкування, коментарі, вступна стаття: Н. С. Рубльова, О. С. Рубльов. – К.: Дух і література, 2012. – 624 с.

ГРОМЕНКО Сергій Вікторович ДИПЛОМАТИЧНА БОРОТЬБА НАВКОЛО СТАТУСУ КРИМУ ПІД ЧАС КРИМСЬКОЇ ОПЕРАЦІЇ ПЕТРА БОЛБОЧАНА У КВІТНІ 1918 РОКУ

Однією з найбільш важливих та водночас найменш вирішених проблем, що стояли перед українською дипломатією в революційну добу 1917–1921 рр., була кримська. Відсутність чіткої, узгодженої, послідовної та, найголовніше, інституційно-спадкової політики щодо Криму між різними українськими урядами призвела до того, що півострів не тільки не був фактично включений до складу України, але й кілька разів перетворювався на плацдарм антиукраїнських сил. Особливо яскраво це проявилось у 1918 р., коли Україна двічі поспіль отримувала унікальний шанс приєднати півострів, але двічі втрачала його через несприятливу зовнішню та внутрішню ситуацію. Цю тезу якнайкраще демонструє дипломатична боротьба навколо статусу Криму під час Кримської операції Петра Болбочана у квітні 1918 р.

Дебати з приводу статусу Криму та його (не)належності Україні розпочали навесні 1917 р. і тривали до глибокої осені, пройшовши кілька етапів. На початку різні політичні сили обстоювали різні варіанти: включити Таврійську губернію до складу української автономії цілком, не включити зовсім, поділити губернію навпіл – а потім більш-менш консолідовано схилилися до останнього варіанту, зафіксованому у Третньому універсалі [1].

Причиною цього рішення, так часто критикованого і тоді, і зараз «державниками», було розгортання на півострові своєї власної кримськотатарської революції, яка логічно допровадила до декларування Першим Курултаєм у грудні 1917 р. наміру створення Кримської Народної Республіки [2]. Саме внаслідок переговорів між представниками українського та кримського революційних рухів на 3'їзді народів ще у вересні того р. Києвом і було ухвалено рішення про розподіл Таврійської губернії та визнано право на самовизначення населення Криму.

Втім, захоплення більшовиками у січні 1918 р. більшої частини території України та цілковито Криму позбавило сенсу попередні домовленості, тож після німецько-українського контрнаступу навесні того ж р. та вигнання більшовиків перед керівництвом УНР постало завдання приєднати до України Крим як головну базу Чорноморського флоту.

Кримська операція армії УНР під безпосереднім керівництвом Петра Болбочана тривала протягом місяця – від отримання відповідного наказу 10 квітня 1918 р. до повернення з півострова останніх підрозділів Кримської групи 10 травня [3]. Але окрім більш-менш відомих воєнних дій, операцію супроводжувала і менш znana, але не менш активна дипломатична боротьба за новий статус Криму. Коротко її учасників та їхні погляди на майбутнє півострова можна охарактеризувати наступним чином.

- *Українська Народна Республіка*. Формально спромоглася у «Тимчасовому законі про флот» у січні 1918 р. оголосити про свої претензії на Севастополь, фактично доклала воєнні зусилля для приєднання Криму, через свого посла у Стамбулі задекларувала відмову від надання півострову статусу суб'єкта федерації.

- *Німецька імперія*. Відповідно до угоди із Австро-Угорщиною у березні 1918 р. про розподіл сфер впливу в Україні застерегла за собою право окупувати Крим. Через неузгодженість дій між військовими та дипломатами не спромоглася визначити статус Криму, в результаті утворивши там підконтрольний собі перехідний Крайовий уряд.

- *Радянська Росія*. Будучи змушеною за Брестським миром укласти угоду із Україною та встановити кордони, утворила на півострові маріонеткову Радянську Соціалістичну Республіку Тавриди, від імені якої вела бойові дії проти українців та німців. Пізніше не визнавала прав УНР на Крим та оголосила його своєю невід'ємною частиною.

- *Курултай*. Загнаний у підпілля більшовицькою окупацією у січні 1918 р., він брав участь у поваленні радянської влади у квітні, причому бойові загони націоналістичного крила Курултаю співпрацювали із підрозділами армії УНР. Згодом кримськотатарський парламент вимагав якщо не повної незалежності, то хоча б внутрішнього суверенітету Криму.

- *Німецькі колоністи*. Вимагали утворення у Північному Причорномор'ї державності під протекторатом Німеччини.

- *Ліберально-демократичні сили Криму*. Прагнули передачі півострова майбутній не більшовицькій Росії.

- *Українська Держава*. Гетьман Павло Скоропадський вступив у боротьбу за Крим на останньому етапі операції, коли сили Болбочана вже були на вимогу німців виведені з півострова, і з перших днів заявив претензії на весь Крим.

Втім, найбільшою військовою потугою на той момент була саме німецька армія, тож, попри дипломатичні намагання інших учасників боротьби, саме візія Берліна визначала майбутнє Кримського півострова протягом наступних семи місяців.

Література:

1. Громенко С. В. «...Таврія (без Криму)»: формування кримсько-українського кордону 1917 р. // Український часопис міжнародного права. – 2017. – № 4. – С. 92-97.
2. Іванець А. В. Перший Курултай: від кримськотатарських установчих зборів до національного парламенту (1917-1918 рр.). – К.: Кліо, 2018. – 160 с.
3. Громенко С. В. Забута перемога. Кримська операція Петра Болбочана 1918 року. – К.: К.І.С., 2018. – 266 с.
4. Лупандін О. І. Проблема кримської автономії у зовнішній політиці Української Держави. 1918 р. // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років; Інститут історії України НАН України. – 2008. – Вип. 3. – С. 201-222.

ЖДАМАРОВА Анна Володимирівна

УКРАЇНЬСКА ДИПЛОМАТІЯ 1917–1921РР.: ІНСТИТУЦІЯ, ЕВОЛЮЦІЯ, УСПІХИ

На всіх етапах державного будівництва незалежної України – зовнішньополітичні відомства з дипломатичною службою були і є невід'ємним атрибутом держави, відігравали й відіграють значну роль у її становленні й розвитку. Розбудовуючи в сучасних умовах апарат міжнародних відносин, особливо важливим є залучення до цього державотворчого процесу оригінального досвіду створення дипломатичної служби незалежної Української державності 1917–1921 рр., коли були зроблені перші кроки на шляху побудови зовнішньої політики нової України. Українська дипломатія пройшла складний шлях, розв'язуючи різні за своїм характером проблеми. Досвід роботи українських дипломатичних представництв і місій за кордоном і на даний час відіграє важливу роль у визначенні змісту зовнішньої політики України, формуванні характеру її зв'язків із ближчими сусідами і партнерами у різних частинах світу. Отже, дослідження цієї проблеми є важливим і актуальним не лише в контексті історичного вивчення історії української дипломатії, а й з погляду з'ясування внеску України у європейський політичний процес.

У 1917 р. українська дипломатична та консульська служба були сформовані як повноцінний державний інститут, який найбільш наближений до сучасних форм дипломатичної служби. Тогочасна Українська дипломатична служба офіційно діяла від створення Секретарства справ міжнародних Української Народної Республіки (грудень 1917 р.) до закриття Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині (травень 1924 р.) як останньої дипломатичної місії УНР.

22 грудня 1917 р. Голова Генерального Секретаріату Української Народної Республіки, проголошеної III Універсалом Центральної Ради, Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнаціональних справ Олександр Шульгін підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ». Перший вихід дипломатії України на

міжнародну арену – участь у мирних переговорах в Брест-Литовському 27 січня (9 лютого) 1918 р. – завершився успіхом – підписанням мирної угоди із представниками країн Четверного союзу, що передбачав негайне встановлення дипломатичних та консульських зносин. Це був перший мирний договір в ході світової війни, який засвідчив міжнародне визнання України як незалежної держави, проголосив вигідний для неї мир без анексій і контрибуцій.

Упродовж 1918–1919 р. було сформовано мережу українських дипломатичних представництв (Берлін, Відень, Стамбул, Румунія, Іспанія). Під час існування Української Держави було засновано 4 посольства 1-го розряду в Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині та Болгарії, 2 посольства 2-го розряду – в Швейцарії та Фінляндії, дві місії: в Румунії та Скандинавських державах.

У підпорядкуванні зовнішньополітичного відомства було засновано консульську службу із окремим підрозділом у центральному апараті, консульські установи, консульські відділи у дипломатичних представництвах. Символічне значення в умовах утрати державної території УНР та припинення діяльності офіційних консульств мало запровадження посад українських почесних консулів у зарубіжних країнах, як доказ існування самостійної держави – Української Народної Республіки. Першими почесними консулами стали громадяни Швеції, Нідерландів, Швейцарії. Перший спеціальний навчальний заклад для підготовки дипломатичних кадрів в Україні було створено в кінці квітня 1918 р., він розпочав роботу у часи правління гетьмана Павла Скоропадського. Це були «Консульські курси» з 10-тижневою програмою, на які приймали осіб з вищою юридичною або економічною освітою. У Берні було створене перше міжнародне українське прес-бюро в Європі. Почала діяти служба дипкур'єрів. Перший офіційний дипкур'єр УНР із Європи в Україну з дипломатичною валізою, запечатаною печатками УНР, вирушив із Берна в квітні 1918 р. За доби Гетьманату було вперше розроблено церемоніал аудієнції іноземних представників у Глави держави.

У червні-серпні 1919 р. було започатковано таку форму «організаційно-роз'яснювальної роботи керівництва відомства закордонних справ УНР з главами дипломатичних представництв» як наради послів і голів дипломатичних місій УНР. Такі наради відбулися у Відні (18–22 червня 1919 р.; 18–20 серпня 1920 р.) та Карлсбаді (6–14 серпня 1919 р.)

Отже, новітня українська дипломатія досягла значного успіху на шляху, на якому, на жаль, свого часу зазнали поразки наші колеги – засновники дипломатичної служби УНР. За роки незалежності вітчизняні дипломати зробили вагомий внесок у розбудову української державності та захист суверенітету і територіальної цілісності України.

Джерела та література

1. ЦДАВО України. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 28. – Арк. 6–13.
2. Веденєєв Д. На захисті прав українства: 3 історії консульської служби України / Д. Веденєєв // Розбудови держави. – 1994. – № 4. – С. 33–38.
3. Українська Центральна Рада: Документи, матеріали : у 2-х т. – К.: Наукова думка, 1996. – Т. 1. – 589 с.; 1997. – Т. 2. – 420 с.
4. Веденєєв Д. Становлення зовнішньополітичної служби України, 1917–1920 [Текст]: Дис. ...канд. іст. наук / Д. Веденєєв – К., 1994. – 192с.
5. Соловійова В. В. Формування та діяльність дипломатичних представництв українських національних урядів 1917–1921 рр.: дис. ... докт. іст. наук. / В.В. Соловійова. – К., 2006. – 470 с.

ЖЕЛЄЗКО Алла Миколаївна

УКРАЇНЬСКА ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Невід'ємною і надзвичайно важливою складовою функціонування будь-якої держави, поряд із наявністю певної території, кордонів, етносу, мови, публічної влади тощо, є її зовнішньополітична діяльність – дипломатія.

Поділяючи думку, доктора історичних наук, професора Степана Васильовича Віднянського, ми вважаємо, що від зовнішньополітичних рішень, ефективності роботи дипломатичної служби залежали й залежать долі країн і народів, політична рівновага на континентах і у світі [1, с.175].

На українських землях дипломатичні традиції пов'язані зі становленням і розвитком Київської Русі, які свого часу, успадкувало й розвинуло Військо Запорозьке. Основи новітньої

української дипломатичної служби закладені в добу Української національно-демократичної революції 1917–1921 рр., коли створювались умови для розгортання міжнародної співпраці в національних інтересах України, зокрема формувалися зовнішньополітичні інституції українських державних утворень [5, с. 22].

Національно-визвольний рух, що розгорнувся в Україні після Лютневої революції 1917 р. очолила Українська Центральна Рада (УЦР), яка намагалася вибороти вихід України на міжнародну арену й примусила інші країни вважати її повноправним суб'єктом переговорних процесів у складних умовах геополітичної ситуації [3, с. 21]. 10 червня 1917 р. УЦР оголосила І Універсал, який задекларував початок закладання підвалин автономного життя України. Виникла потреба в певній інституції, яка повинна була здійснювати право самостійного управління в краї. Тому 15 червня 1917 р. Комітет УЦР ухвалив рішення про створення Генерального секретаріату Центральної Ради та передачу йому виконавчих функцій [4, с. 5].

Перший склад Генерального секретаріату складався з 8 генеральних секретарств, в тому числі і Генерального секретарства міжнаціональних справ, яке очолив С. Єфремов. Саме воно започаткувало формування майбутнього секретарства, згодом міністерства міжнародних справ [4, с. 6].

Після проголошення Центральною Радою III Універсалу розпочалося творення Генерального секретарства міжнародних справ. Його кадровою базою стало відомство міжнаціональних відносин, яке очолив Олександр Шульгін. 22 грудня 1917 р. голова Генерального Секретаріату Центральної Ради В. Винниченко і генеральний секретар з міжнаціональних справ О. Шульгін підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ» із функціями ведення міжнародних зносин і охорони прав громадян УНР за кордоном (з 2005 р. щорічно 22 грудня відзначається як день працівників дипломатичної служби). Саме в цей час розпочинається активна робота над створенням мережі дипломатично-консульських установ, діяльність яких регулювалася державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ [2, с. 46].

Після перетворення Генерального секретаріату на Раду Народних Міністрів 11 січня 1918 р. О. Шульгіна було призначено першим міністром закордонних справ УНР. Йому вдалося досягти певних успіхів у дипломатичних зносинах з країнами Антанти, зокрема, домогтися визнання незалежної УНР Англією, Францією та іншими країнами. О. Шульгін був співавтором тексту відповіді УЦР на відомий ультиматум Раднаркому Росії (17 грудня 1917 р.). Але під час переговорів у Бересті-Литовському він виступав проти нового напрямку зовнішньої політики УНР, який перекреслював попередні досягнення у зносинах з державами Антанти, і тому подав у відставку [6, с. 164].

15 січня 1918 р. уряд пішов у відставку, а в кінці місяця (29 січня 1918 р.) Рада Міністрів доручила новому голові – В. Голубовичу, виконувати обов'язки міністра закордонних справ. Він брав активну участь у виробленні умов і проведенні мирних переговорів у Бересті-Литовському, очолював першу делегацію УНР на цих переговорах. Після відставки уряду В. Винниченка В. Голубович очолив новий кабінет міністрів незалежної України [6, с. 75].

Після чергової реорганізації секретарства 24 березня 1918 р. на засіданні Ради Народних Міністрів був заслуханий його новий склад. Головою та міністром закордонних справ залишився В. Голубович. У виголошеному прем'єром плані роботи нової Ради Народних Міністрів завданнями міністерства закордонних справ визначалося: встановлення добросусідських відносин зі всіма країнами; сприяння визнанню України незалежною державою і укладання миру з Росією та Румунією [4, с. 13].

Таким чином, у період діяльності УЦР відбулося створення центральної ланки дипломатичної служби України – Генерального секретарства міжнародних справ, а згодом – міністерства закордонних справ та вихід на міжнародну арену. Однак обмежений термін існування Центральної Ради, внутрішні суперечності у складі УЦР, несприятливі зовнішні умови відродження суверенності УНР призвели до незавершеності подальшого розвитку української дипломатичної служби.

Література:

1. Віднянський С.В. Історія дипломатії та зовнішньої політики України як невід'ємна складова

- вітчизняної історії: за матеріалами багатотомної «Енциклопедії історії України» / С.В. Віднянський // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – 2017. – Число 28. – С. 173 – 183.
2. Веденєєв Д. Дипломатія Української держави доби Центральної Ради / Д. Веденєєв // Зовнішні справи. – 2013. – № 2. – С. 46 – 51.
3. Дацків І. Дипломатичні відносини української центральної ради з країнами Антанти / І. Дацків // Мандрівець. – 2010. – № 4. – С.21 – 25.
4. Кудлай О. Створення та діяльність народного міністерства міжнародних справ Української Народної Республіки (червень 1917 – квітень 1918 рр.) / О. Кудлай. – К.:Інститут історії України НАН України, 2008. – 116 с.
5. Україна в міжнародних відносинах: Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д – Й / Відп. Ред. М.М. Варварцев. НАН України. Інститут історії України. Т. 2. – К.: Ін-т історії України, 2010. – С. 22 – 27.
6. Стрельський Г., Трубайчук А. Михайло Грушевський, його сподвижники й опоненти. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 192 с.

ИСМАИЛОВ Айдем

ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ АЗЕРБАЙДЖАН И УКРАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ В 1918–1920 ГОДЫ

Азербайджанцы и украинцы – это народы имеющие древнейшие в мире традиции государственности. История государственности азербайджанского народа насчитывает около 5 тысяч лет. На территории нынешнего Азербайджана существовали известные государства. С III века территория современного Азербайджана входила в состав Сасанидской империи, а с VII века – Арабского халифата. Сведения арабских источников подтверждают, что «Азербайджан издревле был страной тюрков». Это совпадает с историческими фактами, нашедшими отражение в дастанах «Китаби-Деде Горгуд».

Принятие в VII веке в Азербайджане ислама дало сильный толчок формированию единого народа, оказало решающее влияние на формирование на всей территории ареала единых обычаев и традиций, углублению процесса консолидации. Ислам объединил принявшие его тюркские и нетюркские этносы под единым исламским знаменем против Византийской империи, стремившейся включить весь Южный Кавказ в сферу влияния христианства.

Усиление тюркско-исламских государств Ширваншахов, Сельджуков, Эльденизов, Монголов, Эльханидов Османских, Гарагоюнлу, Аггоюнлу, Сефевидов, Афшаров, Гаджаров и других способствовало тому, что на протяжении длительного времени Азербайджан был центральной областью большинства этих государств, а известный и ныне Тебриз – их столицей. В последующих XV-XVIII веках многие из восточных империй непосредственно управлялись азербайджанскими династиями. Так, начиная с конца XVIII века, Ираном правила азербайджанская династия Гаджаров.

Во второй половине XVIII века Азербайджан вновь распался на мелкие государства – ханства, начался период военно-политического упадка страны. Воспользовавшись этим, гаджарский Иран и Российская империя покорили Азербайджан. Согласно договорам 1813 и 1828 гг., Азербайджан был разделен между двумя империями: север страны (Северный Азербайджан) отошел к России, а юг (Южный Азербайджан) – к гаджарскому Ирану.

В период Первой мировой войны (1914–1918 гг.) азербайджанцы, как севера, так и юга, вновь поднялись на борьбу. В условиях революционного кризиса 1917-1918 гг. освободительное движение в Северном Азербайджане набирало сил. Падение власти Временного правительства в Петрограде в конце октября 1917 г. и приход к власти большевиков обернулись невиданными трагедиями на Кавказе. Здесь сначала была создана Закавказская федерация со столицей в г.Тифлисе. В марте-апреле 1918 г. дашнакско-большевистское правительство С.Шаумяна захватило власть в Баку. Однако Турция – член Четверного союза государств воевавших против России, поддержала национально-освободительное движение Азербайджана и оно одержало победу. Здесь легко провести параллель с поддержкой центральных государств Украины. Тогда 28 мая 1918 г. была

провозглашена и создана Азербайджанская Демократическая Республика (Джумхурият). В Южном Азербайджане образовалось независимое государство Азадистан.

Азербайджанская Демократическая Республика (АДР), которая в советской историографии называлась буржуазной, стала независимым государством, провозглашённым Временным национальным советом мусульман Закавказья. Это было первое светское, демократическое государство на мусульманском Востоке. И республика в исторической памяти азербайджанцев оставила добрый след в качестве опыта государственности в новейшее время.

Азербайджанская Республика, основы которой заложил Мамед Эмин Расулзаде, была первой в тюркском и в исламском мире парламентской республикой и первой светской демократией, где женщины получили избирательное право. Географически она охватывала пределы преимущественно населённых мусульманами территорий бывшего Кавказского наместничества Бакинской, Елизаветпольской губернии, а также Закатальского округа.

Первым главой временного правительства Азербайджана был Фатали Хан Хойский. После 10-дневной работы в Тбилиси Национальный Совет был переведен в Гянджу. И только в сентябре 1918 г. после освобождения Баку при помощи Турецкой армии от дашнакско-большевистских сил национальное правительство переехало из Гянджи в Баку. В период с мая по октябрь 1918 г. на большей части территории АДР находились турецкие войска, с ноября 1918 по август 1919 гг. – в Баку и восточной части страны находились британские войска.

За недолгое существование – всего только 23 месяца, Азербайджанская Республика достигла больших успехов: были созданы национальная армия, национальная валюта, национальный банк, проведены экономические реформы и многое другое. 9 ноября 1918 г. по предложению М.Расулзаде был принят трехцветный флаг Азербайджанской Демократической Республики, а до этого флаг АДР был красного цвета.

Первым, кто официально признал Азербайджанскую Демократическую Республику, была Османская империя. Это произошло 4 июня 1918 г. Налаживание политических и установление дипломатических отношений стало важной задачей правительства АДР, особенно с государственными образованиями на территории бывшей России. Показательно, что и Киев, и Баку стремились к установлению дипломатических отношений. Нестабильность и сложности военно-политического положения не позволила АДР и Украинской державе установить полноценные дипломатические отношения. Поэтому лишь в июле 1918 г. консулом в Баку был назначен по совместительству консул Украины в Тифлисе Алексей Кулинский.

Сначала для налаживания отношений с Украиной правительство АДР считало целесообразным привлечь для этого соотечественников, имеющих образование и живущих в Киеве. Уже 10 октября 1918 г. для представления правительства Азербайджана и защиты интересов его граждан, проживающих в Украине, был создан Комиссариат азербайджанцев в Украине. Джагиль Садыгов, ранее работавший в консульстве Ирана, был избран председателем новой организации. 23 октября 1918 г. созданный Комиссариат обратился с письмом в министерство иностранных дел Украины с просьбой о признании правительством полномочий в защите прав соотечественников. Получив разрешение от украинской стороны, Комиссариат за короткое время выдал более 110 сертификатов гражданина АДР, представляя их интересы. Примечательно, что среди лиц получивших такой документ, был Мустафа Топчибашев, студент медицинского факультета университета Святого Владимира (ныне Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко), будущий выдающийся хирург.

Вскоре правительство АДР назначило выпускника юридического факультета Киевского университета Мирюсифа Везирова послом в Украине. М.Везиров, в частности, должен был представлять Баку и в Крыму, который обрел независимость. Однако, миссия посла Везирова претерпела неудачу, в Киеве сменилось правительство. Поэтому Везирову пришлось вернуться в Баку, где он в марте 1919 г. был назначен консулом Азербайджанской Республики в Стамбуле. Несмотря на такие события, правительство АДР снова наделил комиссариат полномочиями, которые были официально признаны в Украине.

Важным политических и дипломатических отношений наших тогда молодых национальных государств была общая позиция делегаций Азербайджана и Украины на

Парижской мирной конференции в июне 1919 г. Такая деятельность и взаимоподдержка обрела высокое значение, хотя полноценных дипломатических отношений установлено не было. А в результате оккупационной политики советской Россией наши отношения были разрушены.

Литература:

1. Сергійчук В. І. Налагодження дипломатичних контактів Української Держави з країнами Кавказького регіону / В. І. Сергійчук // Національна та історична пам'ять. – 2013. – Вип. 7. – С. 212-217.
2. Щодо відзначення 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та Азербайджанською Республікою // Посольство України в Азербайджанській Республіці.
3. Худієв А. Інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Азербайджану в Україні <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2388796-azer-hudiev-nadzvicajnij-i-povnovaznij-posol-azerbajdzanu.html>
4. Украинско-азербайджанские политические отношения: история и современность [Текст] : [монография] / М. Дж. Гасымлы, О. Р. Купчик, А. У. Дамиров. – К. : Издательский дом Дмитрия Бураго, 2012. – 152 с.

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна **УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ЯК ІНСТРУМЕНТ** **ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОСТІ**

Дипломатична історія України доби визвольних змагань варта особливої уваги. Це період відродження української державності як самостійного суб'єкта міжнародного права, коли актуалізується зовнішньополітична діяльність нової української влади, що слугує і на сьогодні непересічним досвідом для дипломатичної служби України у відстоюванні суверенітету та територіальної цілісності країни.

З перших днів існування Центральна Рада була поставлена перед фактом необхідності вирішення нагальних зовнішньополітичних проблем, що спонукало до формування відповідних інституцій. На початковому етапі функції дипломатичної служби виконувало Генеральне секретарство національних справ, яке, врегульовуючи міжетнічні стосунки всередині країни, здійснювало відрядження дипломатичних місій для врегулювання відносин з іншими державами.

З прийняттям III Універсалу Української Центральної Ради, що проголошував Українську Народну Республіку, почалося налагодження зв'язків з іноземними державами. Для здійснення означеного завдання Генеральне секретарство національних справ було переформатовано із зміною назви на Генеральне секретарство міжнародних справ (на чолі з О. Шульгіним). У «Листі до Генерального Секретаріату Української Народної Республіки» від 21 грудня 1917 року, а відтак і в урядовій постанові від 22 грудня 1917 р. вказувалось, відповідно, і на зміну функцій секретарства та визначення нових обов'язків, а саме [1; 2]: а) міжнародні зносини; б) охорона інтересів українських громадян поза межами Української Народної Республіки; в) тимчасово загальне улаштування національних непорозумінь в межах Української Народної Республіки.

Зовнішньополітичний курс Генерального секретарства міжнародних справ був зорієнтований на Антанту, перш за все на Англію і Францію. Серед прибічників орієнтації на Антанту були О. Шульгін, С. Петлюра, М. Грушевський. Проте уряди країн Антанти були стриманими у питанні незалежності України і їх політика вузько підпорядковувалась потребам перемоги в Першій світовій війні.

Тому, виходячи із несприятливого становища, у якому Україна перебувала як прифронтова зона колишньої Російської імперії та агресією радянської Росії, уряд УНР вдався до альтернативного варіанту – підписання мирного договору з Центральними державами у Брест-Литовську 27 січня (9 лютого) 1918 року. Для збереження відродженої української державності та подальшої її розбудови потрібен був мир.

Цьому передувало ухвалення IV Універсалу Української Центральної Ради від 9 січня (22) 1918 року, що проголошував повну незалежність України і цим самим створював міжнародно-правові підстави для визнання Української Народної Республіки як самостійного суб'єкта міжнародного права.

Українська дипломатія уклала Брест-Литовський мирний договір на досить вигідних для себе умовах. 12 лютого 1918 р. було укладено три додаткові мирні угоди України з Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною з додатками щодо налагодження консульських стосунків, обміну військовополоненими та окремих договір з Австро-Угорщиною щодо Східної Галичини і Буковини. Було досягнуто конкретних домовленостей щодо порядку надання військової допомоги УНР у боротьбі з військами більшовицької Росії.

Також в ході переговорів в Бресті-Литовському радянська делегація змушена була визнати легітимність представництва УНР і незалежність самої республіки. Брестський договір, підписаний 3 березня 1918 р. між Центральними державами та РРФСР, зобов'язував Раднарком останньої визнати законність Центральної Ради і її Народного Секретаріату, припинити політичну пропаганду в УНР, вивести з неї радянські війська і підписати мирний договір [3].

Після підписання Брест-Литовського мирного договору Центральна Рада вислала перших українських послів до Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Румунії. До травня 1918 консульські установи України активно діяли в Берліні, Відні, Стамбулі, Бухаресті, Грузії (з поширенням повноважень на Вірменію та Азербайджан), працювала дипломатична місія в Швейцарії.

Перші дипломатичні представники іноземних держав прибули до України в грудні 1917 року: Великої Британії, Французької республіки, Королівства Румунія. Після підписання Брест-Литовського мирного договору 1918 р. – прибули послы ряду інших країн: Німецької імперії, Австро-Угорської імперії, Болгарського царства, Османської імперії, Фінляндії, Королівства Польського, Всевеликого Війська Донського, Азербайджанської Демократичної Республіки, Грузинської Демократичної Республіки, Кубанської Народної Республіки, Королівства Румунія. У Києві та інших містах України діяли консули Німецької імперії, Австро-Угорської імперії, Османської імперії, Фінляндії, Радянської Росії, Королівства Іспанія, Грузинської Демократичної Республіки, Данії, Королівства Греція, Норвегії, Швейцарії, Швеції, Королівства Італія, Персії, Білоруської Народної Республіки.

Отже, молодого дипломатичною службою України у добу Центральної Ради було здійснено значні кроки у захисті національних інтересів української держави: країна вийшла з війни, досягнуто визнання УНР де-факто і де-юре, отримано реальну військову підтримку, що врятувало країну від загибелі, встановлено дипломатичні та торгівельно-економічні відносини з Центральними та рядом нейтральних країн, почалася розбудова дипломатичної та консульської служб. Це був справжній український прорив, який потребував ще багато зусиль для подальшої реалізації та закріплення досягнутого.

Література та джерела:

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 1063. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 129 і зв.
2. ЦДАВО України. – Ф. 1063. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 130.
3. Брест-Литовський мирний договір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/publication/brest-litovskii-mirnyi-dogovir>

КРОПИВКО Олена Михайлівна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНР (1917-1918 РР.)

Формування чітких і зрозумілих пріоритетів зовнішньої політики України на сучасному етапі має враховувати історичний досвід державного будівництва попередніх національних утворень. Принцип багатовекторності, закладений в Конституції 1996 р., є своєрідним продовженням традицій національного державотворення, започаткованим за доби Центральної Ради.

Можна погодитися із періодизацією формування національних дипломатичних структур Дацьківа І.Б., який виділяє три етапи: 1) березень-листопад 1917 р. – період розбудови держави та її інституцій; 2) листопад-грудень 1917 р. – проголошення УНР та створення апарату зовнішньополітичного відомства; 3) січень-квітень 1918 р. – проголошення незалежності УНР й сформування дипломатичної служби у повному обсязі – представницької і консульської.

Слід зазначити, що попри затягненість в справі інституціонального забезпечення інтересів України на міжнародній арені, вже в першій відозві Центральної Ради прозвучав заклик до самовизначення: «...тридцятип'ятимільйонний народ...будеш мати змогу сам за себе сказати, хто ти і як хочеш жити, як окрема нація...».

Переважна більшість сучасних дослідників вважають, що остаточно УНР набула усіх прав і обов'язків суб'єкта міжнародного права і увійшла на міжнародну арену як незалежна держава після укладення миру у Бресті.

Уже навесні 1917 р. Центральна Рада переймалася поширенням достовірної інформації щодо перебігу подій в Україні. З цією метою було підготовлено для публікації французькою мовою Резолюції: Українського громадянства на народному зібранні від 19 березня 1917 р., Українського національного конгресу та I-го Всеукраїнського селянського з'їзду (28 травня- 2 червня 1917 р.), проте європейська громадськість загалом не була ознайомлена із новими тенденціями в українському державотворенні.

У доповідній записці про свою діяльність на Паризькій мирній конференції, О.Шульгин зазначав, що українська справа була майже невідома в Парижі, тому делегація Директорії УНР була змушена «одночасно і давати самі елементарні відомості... і займатися дійсно дипломатичною роботою».

У спогадах Д. Дорошенка про прийняття відставки В.Винниченка та формування нового уряду за міжнародні справи мали відповідати Зарубін, Міцкевич і Зільберфарб. Але вже 1 вересня Тимчасовий уряд затвердив склад Генерального Секретаріату, де Секретарем національних справ було призначено О.Шульгина.

Очолюване ним відомство мало стати «заступником українських інтересів не тільки на Україні але і за її межами...». Розширення функцій зумовило зміну назви на Генеральне секретарство міжнародних справ. У листі до Генерального Секретаріату УНР від 21 грудня 2017 р. основним аргументом для такої трансформації названо проголошення Української Народної Республіки, що значно збільшило коло завдань, до яких входили: 1) зносини з представниками чужоземних держав; 2) зносини з іншими частинами бувшої Російської держави; 3) охорона інтересів українських підданих поза межами України і чужоземних підданих в межах України. Очільник Секретарства О.Шульгин пропонував змінити назву на Генеральне Секретарство справ Міжнародних, а його обов'язки окреслити зносинами з чужоземними державами та іншими частинами майбутньої федерації; охороною інтересів українських громадян поза межами УНР і чужоземців в її межах; загальним улаштуванням національних непорозумінь у межах УНР. Той факт, що вже наступного дня Генеральним Секретаріатом було розглянуто проект Постанови вказує, що зміна назви і повноважень цієї інституції була на часі. Фактично, всі пропозиції із невеликими корективами були затверджені.

Відповідно до нових обов'язків, О.Шульгин разом з Головою Генерального Секретаріату підписав офіційну ноту до Ради народних комісарів Росії про умови переговорів щодо припинення війни, розпочатої проти України.

Важливим етапом розробки організаційної структури Секретарства стала Постанова Генерального Секретаріату від 27 грудня 2017 р. про організацію українських консульств, Українського Прес-Бюро за кордоном (для цього авансом вділили 15 тис. руб.) та Журналу-місячника Генерального Секретарства Міжнародних справ (на що асигнували 63 тис. руб.).

Формування центрального апарату зовнішньополітичного відомства відбулося за нового керівника – В.Голубовича. Було запроваджено посади міністра та його заступника; діяла Політична секція; Департамент, до якого входили Канцелярія міністерства, Загальний, Консульський, Юридичний, Архівно-літературний та інші відділи. Найбільш важливі функції виконували Політична секція, Загальний, Консульський та Юридичний. Внаслідок організаційних змін кадровий склад міністерства збільшився до 126 осіб.

Процес формування структур Міністерства закордонних справ продовжився після укладення Брестського мирного договору. Правовою основою став законопроект „Про закордонні установи Української Народної Республіки». За ним передбачалося створення посольств, дипломатичних представництв, та 68 консульств.

Отже, інституціоналізація зовнішньополітичної діяльності УНР в добу Центральної

Ради еволюціонувала від Секретарства міжнаціональних до Міністерства закордонних справ. Значна роль у визначенні його завдань, цілей та організаційної структури належить О.Шульгину. Укладення Брестського мирного договору активізувало процес формування закордонних представництв – посольств, консульств, місій, що дозволило більш активно репрезентувати Українську Народну Республіку на міжнародній арені.

КУДРЯЧЕНКО Андрій Іванович

ДІЛЕМИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО ВИБОРУ УНР НА РУБЕЖІ 1917-1918 РР.

Можливості та реальні перспективи наростаючого національного самовизначення України, як і для інших окраїн Російської імперії, з'явилися після лютневої революції 1917 р. Одним із її наслідків стало висунення завдання національно-територіальної автономії України. Подальший розвиток подій в Росії призвів до повалення Тимчасового уряду в Петрограді і встановлення влади Української Центральної Ради в Києві. Прийняття 7 (20) листопада 1917 р. III Універсалу стало днем заснування Української Народної Республіки в якості суб'єкта майбутньої федерації, а невдовзі й міжнародних відносин. З проголошенням УНР країни Антанти активізували контакти з Україною.

Багатьом політичним діячам у Києві здавалася сприятливою ситуація боротьби за реалізацію української державності. Однак у представників різних течій не було єдності, відчувалася відсутність необхідної стратегії і однозначних підходів у виборі можливих союзників. А в тих умовах міжнародні чинники існування України мали чи не визначальну роль. Адже вибір союзників в період військового протистояння означав для України і реалізацію відповідно альтернативної концепції національного розвитку. Відтак для успіху національного проекту дуже багато значив бажаний збіг вибору з можливими фундаментальними зрушеннями на світовій арені у подальшому.

Останні могли бути пов'язані, перш за все, із завершенням і оформленням міжнародно-правових результатів Першої світової війни. Для воюючих імперій охоплена війною Україна фактично була театром воєнних дій, що становив величезний інтерес не лише для їх, але й для потенційно можливих нових держав. А це, як виявилось в кінці 1918 р., пов'язувалося з крахом Російської, Німецької, Австро-Угорської та Османської імперій і, відповідно, з істотними змінами на карті Європи. Поява нових держав Східної Європи, які вийшли зі складу колишніх імперій, в значній мірі зачіпали відповідно і територію України.

Суттєвим фактором для України було зростання інтересу й уваги до неї з боку провідних іноземних держав як до потенційного істотного чинника східноєвропейських відносин. Зрозуміло, що в умовах подій Першої світової війни ймовірними зовнішніми партнерами України були держави Антанти.

У вересні 1917 р. Генеральний Секретаріат УНР відвідала французька військово-санітарна місія, у жовтні прибули військові представники Франції: генерал Табуї і полковник Перл. Табуї, як глава французької військової місії на Південно-Західному фронті, виявив велику зацікавленість до процесу українізації збройних сил і до військового аспекту політичного курсу українського уряду загалом. У листопаді того ж р. військові дипломати Франції, Бельгії та Румунії були присутні на III Військовому з'їзді в Києві. Зростаючий інтерес до України виявляли й американські представники, інтереси яких за рішенням Ради національної оборони США представляла «економічна місія» Рута. Поступово іноземні представники виявляли зростаючий інтерес щодо залучення України до свого політичного впливу і співпраці.

Генерал Табуї заявляв, що союзники «з великою симпатією ставляться до культурного і політичного відродження України». Лідери УНР ставили питання про надання допомоги Києву й подальше обговорення цієї теми ув'язували з встановленням дипломатичних відносин між Україною і державами Антанти. Тим самим, чітко оформився потенційний вектор сходження України під патронатом провідників Антанти в умовах її зацікавленості у веденні війни на Сході і одночасного ослаблення (централізації) Росії. До Києва після захоплення більшовиками Ставки перебралися військові представники союзників. Французи пропонували надати грошову позику, надіслати інструкторів для реорганізації українських військових частин,

налагодження транспорту і так далі. У київських урядових колах орієнтації на Антанту дотримувалися провідні політичні партії та їх лідери: голова Генерального секретаріату В.Винниченко, секретар військових справ С.Петлюра, секретар праці М.Порш, а також О.Шульгін, який очолював Генеральний секретаріат міжнародних (з грудня 1917 р. – міжнародних) справ.

Політики Центральної ради поспішали сформувати національну армію, вважаючи її одним з основних атрибутів і гарантій державності. Проте сама ця державність була проголошена одностороннім актом і не отримала ніякого міжнародно-правового оформлення – ні визнання іншими державами, ні встановлення меж шляхом узгодженого розмежування з сусідами, в тому числі з Великою Росією. До переговорів УНР з Центральними державами дав поштовх і уряд Радянської Росії, який підписавши Угоду про перемир'я з державами Четверного союзу, з 15 грудня 1917 р. сприяв встановленню його на всьому східному фронті.

24 грудня 1917 р. уряд України направив до всіх воюючих і нейтральних держав ноту, в якій закликав всі воюючі держави негайно припинити бойові дії і зібратися на мирний міжнародний форум. Висловлювалося бажання України взяти участь в мирних переговорах на основі безумовного визнання права націй на самовизначення, відмови від анексій і контрибуцій. У відповідь на ноту УНР вже 26 грудня 1917 р. надійшла телеграма від Центральних держав, в якій висловлювалася готовність «вітати повноважних представників УНР як учасників мирних переговорів в Бресті».

Отже, за лічені тижні сформувався ще один (альтернативний) вектор зовнішньополітичної орієнтації УНР. Для Києва в тих конкретних умовах це означало також обрання подальшої долі в процесі облаштування повоєнного світу великими державами – місця України в можливих міжнародно-правових комбінаціях. Дилема вибору стратегічного напрямку постала суттєвою проблемою.

З огляду на такий поворот Франція і Англія спробували змінити позицію Києва. Українська сторона знову пов'язувала це питання зі встановленням дипломатичних відносин між УНР і державами Згоди. Вже 3 січня 1918 р. Табуї подав генеральному секретарю з міжнародних справ офіційний лист про своє призначення Генеральним комісаром Франції при уряді України. А 6 січня колишній британський віце-консул в Одесі П.Багге подав ноту про його призначення представником Англії в Україні. Але ці другорядні чиновники не мали повноважень на визнання УНР де-юре. Зволікання з визнанням незалежності і встановленням з Києвом реальних дипломатичних відносин, а також прагнення країн Антанти зберегти «єдину і неподільну» Росію в умовах, коли більшовики прагнули встановити свою владу на всій території України, не залишали провідникам УНР вибору.

Направлення Росією у Брест на переговори делегації на чолі з головою міжнародного відомства Л.Троцьким змушувало керівництво УНР увійти в переговорні відносини з австро-німецьким блоком. Офіційний Київ небажав залишитися в політичній ізоляції чи опинитися на узбіччі важливого процесу виходу із війни та післявоєнного врегулювання.

Підписання Українською Народною Республікою Брестської мирної угоди з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Османською імперією 9 лютого 1918 р. вельми підставово розглядається як поворотний пункт сходження національної державності. Україна була визнана суб'єктом міжнародних відносин, що викликало глибинні за результатами процесу для всього державного розвитку, дипломатичної активності та в цілому національних перспектив України в короткостроковій і більш віддаленій перспективі.

Аналіз тогочасних подій і спогадів учасників підтверджує, що в цілому політичні симпатії Центральної Ради схилялися на бік західних держав (на війну були мобілізовані до 3,5 млн вихідців із «малоросійських» губерній імперії), проте Україна в той період змушена була розвивати відносини з країнами австро-німецького блоку. Багато в чому це пояснювалося зволіканням і небажанням держав Антанти розглядати Українську Народну Республіку як рівноправного міжнародного партнера.

Література:

1. Лупандін О.І. Брестський мирний договір РСФРР з державами Четверного союзу 3 березня 1918 р. // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії

України НАН України. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1 : А – В. – С. 374.

2. Ореньчук О.Ю., Нагірняк А.Я. Брестський мир та його значення в історії української державності. – Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка», 2007. http://vlp.com.ua/files/15_7.pdf

3. Мухина И. Украинский Брестский мир. – М.: Изд-во «Европа», – 2007. – 288с.

4. Україна між самовизначенням та окупацією: 1917–1922 роки / Вольфрам Дорнік та ін. ; упоряд. В. Дорнік ; пер. з нім. В. Кам'янець ; наук. ред. Р. Пиріг. – К. : Ніка-Центр, 2015. – 512 с.

КУЗЬМІНА Ірина Володимирівна

ФЕДІР ШТЕЙНГЕЛЬ ТА ЙОГО МІСІЯ У БЕРЛІНІ 1918 Р.

1 липня 2018 р. виповнилося 100 років з моменту, коли Федір Штейнгель розпочав свою діяльність в якості посла Української Держави у Німеччині в уряді Павла Скоропадського. Зважаючи на зовнішні обставини, німецький напрямок у політиці був вкрай важливим.

Ф. Штейнгель походив з естляндської гілки німецької родини Штейнгелів. Її представники оселилися у Києві з 1877 р. Вони були підприємцями, бізнесменами, політичними діячами, меценатами.

Відліком політичної кар'єри барона можна вважати його обрання 1906 р. депутатом від м. Києва до I Державної Думи Російської імперії. До українського руху Ф. Штейнгель долучився у 1908 р. разом з такими відомими політичними діячами як В. Винниченко, С. Петлюра, М. Грушевський, Є. Чикаленко та ін. Після повалення самодержавства він входив до першого складу Української Центральної Ради (7 березня – 7 квітня 1917 р.) [1, с. 155-158, 160]. В цей період барон не розглядав Україну як самостійну незалежну державу, надаючи їй автономний статус у складі федеративної Росії. Тоді більшість українських діячів притримувалися схожої точки зору. Але Ф. Штейнгелю невдовзі довелося змінити свої погляди, бо майбутня посада вимагала відстоювання повної української автономії.

Посольство Української Держави у Німеччині було віднесено до першого рангу й отримало найвищу категорію дипломатичних представників – міністрів-резидентів, тобто акредитувалося головами держав, до яких відряджалося.

Основну увагу у зовнішній політиці новообраний посол (повна назва посади в офіційних документах звучала так: «Надзвичайний Посланник і Уповноважений Міністр Української Держави при Цісарському Правительстві в Німеччині») звернув на інтереси збереження територіальної цілісності та незалежності молодої держави.

Про початковий етап роботи Ф. Штейнгеля в Берліні збереглися спогади болгарського історика та дипломата, зятя М. Драгоманова, І. Шишманова: «Навідався барон Штейнгель – його щойно призначили українським послом у Берліні. Красень, високий, років 40-42. Бліде обличчя, довга борода, як у патріарха. Вельми коректний ... Говорив про Крим, що його треба втримати – він потрібен Україні» [5].

З питання подальшої долі Криму Ф. Штейнгель зустрічався з міністром іноземних справ фон Штумлео. У листі, датованому 25 липня в Україну барон писав: «Сьогодні приїхав з Криму їх міністр фінансових справ та інші. Штум заспокоїв мене, що ці громадяни не будуть офіційно прийняті, що розмова про Крим може вестися тільки між Німеччиною і Україною, що, власне питання вже вирішено, що Крим наш...» [3, Арк. 46] Остаточному розв'язанню цього питання завадив брак часу.

Відомо, що дипломатичне листування Української Держави з Німеччиною велося українською мовою. Барон, який був прихильником всього українського, розумів українську мову, писав нею, хоча у повсякденному житті говорив російською.

З цього приводу зберігся спогад Л. Чикаленко про Штейнгелів: «Цікава то була родина, з великими зв'язками серед російського суспільства, але з виразними симпатіями до всього українського..... баронова (мається на увазі друга дружина Ф. Штейнгеля Віра Миколаївна Штейнгель – *І.К.*) якісь розмови відбувала з учителем місцевої школи, якою вона опікувалася та з гуртом молодих дівчат, що ту школу покинули й за допомогою баронової мали вчитися на сільських учительок. Дівчата вбрані були в інтелігентські українські строї, розмовляли між собою та з бароновою українською мовою, отже видно, що в цьому напрямку йшли інтенції баронової в її праці серед околичної української людності» [2, С. 35, 36].

У липні 1918 р. Ф. Штейнгель зустрічався з директором юридичного департаменту Міністерства закордонних справ Німеччини паном Крігом. Розмова точилася навколо питання про державний борг колишньої Російської імперії, який мали намір поділити між всіма самостійними державами, що утворилися на її теренах. У розмові було поставлено ще одне важливе питання: про поділ морських кораблів. Федір Рудольфович повідомив пана Кріге, що вважає передчасним вирішення питання про державний борг, адже між Росією та Україною на той час ще не було укладено мирного договору, не була відомою й кількість самостійних держав, на які поділилася колишня імперія.

Для новоствореної Української Держави велике значення мало визнання її на міжнародній арені. П. Скоропадський та представники його уряду передбачали можливу поразку Німеччини в Першій світовій війні. Тому увага німецького посла зосереджувалася на встановленні постійних дипломатичних відносин з нейтральними державами, такими як: Швейцарія, Данія, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Іспанія, а вже через них – з державами Антанти [4, Арк. 6].

Про взаємне визнання та утворення тісного міжнародного контакту було домовлено з Фінляндією, Грузинською Самостійною Республікою, Швейцарією та Швецією. Натомість Іспанія не поспішала з цим кроком. У розмові з Ф. Штейнгелем іспанський посол де Барнабе, заявив, що визнання Української Держави може відбутися у випадку, якщо одна з країн Антанти, краще за все Франція, визнає поточне становище справ в Україні.

Ф. Штейнгель та його колеги вважали, що для найскорішого визнання нашої країни необхідно відрядити спеціально призначене посольство до всіх держав з метою роз'яснення їхнім урядам становища в Україні, а також з офіційним проханням про визнання самостійності Української Держави.

Падіння режиму П. Скоропадського перервало перебування барона Штейнгеля на зазначеній посаді, хоча й затримало на чужині. 1924 р. він повернувся в Україну, але політикою не займався, зосередившись на благодійній діяльності, проживав разом з родиною у маєтку Городок. Після приходу Радянської влади на Волинь, 1939 р. емігрував до Німеччини, де помер у злиднях 11 лютого 1946 р. [1, с. 103, 104, 192]

Література:

1. Кузьміна І.В. Українська гілка роду Штейнглів: визначні постаті. Історико-просопографічне дослідження: дис. канд. іст. наук: 07.00.06 / Кузьміна Ірина Володимирівна. – К., 2016. – 240 с.
2. Літопис Волині. – 1955. – Ч. 2. // Л. Чикаленко. Подорож з проф. Хведором Вовком по Волині (уринок спогадів з 1909-го року). – С. 35, 36.
3. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України). – Ф.3766. – Оп.3. – Спр.1. – Арк. 46.
4. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 2. – Спр. 20. – Арк. 6.
5. Шишманов І. Щоденник 1879-1927. [Електронний ресурс] /І. Шишманов // Режим доступу: <http://www.ukrpresbgb.com/his-ukrDnevnik-Shishmanov1918.html>

ЛАНОВІЮК Людмила Петрівна

ВІДНОСИНИ З ЦЕНТРАЛЬНИМИ ДЕРЖАВАМИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ «СПОГАДІВ» ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Особливість «Спогадів» П. Скоропадського полягає в тому, що вони, на відміну від аналогічної української мемуарної літератури, висвітлюють епоху і діяльність автора з позицій поміркованого консерватизму, культурного і політичного елітаризму та аристократизму. Автор підходить до викладу своїх спогадів зі стратегічної, а отже, динамічної перспективи професійного військовика-генерала. П. Скоропадський підкреслює, що він хоче подати власне бачення подій свого часу так, як він сам їх розумів, а оцінка його доби – це справа майбутньої історичної науки [1, с. 323-324].

Серед головних тем, порушених у «Спогадах», важливе місце припадає на українсько-німецькі взаємини. Це можна пояснити присутністю німців в Україні під час Гетьманату П. Скоропадського, зумовленою тогочасним пов'язанням з коаліцією Центральних держав, до котрої, входили Німеччина (головний партнер), Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина.

П. Скоропадський не мав окресленого погляду на Німеччину, оскільки не був добре обізнаний з німецьким світом. Він, наприклад, твердив, що коли розглядав можливість

здобуття влади в Україні у квітні 1918 р., то мав істотні сумніви відносно спілкування з німцями з огляду на обмежене знання Німеччини. В опублікованому українською мовою «Уривку зі «Споминів» ...» П. Скоропадський додав: «Я не знав нікого ні серед німецьких політиків, ні серед військових і бюрократичних верхів».

Ближчі контакти між сторонами започатковуються під час перевороту і приходу майбутнього гетьмана до влади. Тоді у нього виробляється докладніший, хоч іноді й стереотипний образ знайомих йому німців. Як генерал, на перший план він висував військових, до яких ставився дуже прихильно і діяльність яких в Україні оцінював позитивно, хоча бачив негативний вплив німецької окупації в цілому. До другої категорії німців гетьман зараховував професійних дипломатів, які, на його думку, були в основному компетентними людьми в галузі свого фаху, але пристосовували власну політику до потреб німецького міністерства закордонних справ, кайзера, рейхстагу та німецьких соціалістів. До третьої категорії німців, з його перспективи, належали вчені і журналісти, до яких П. Скоропадський ставився з упередженням, окреслюючи їх так: «Що стосується панів учених, то я, мушу зізнатися, вихований на глибокій повазі до німецької науки, при ближчому знайомстві з цими шановними добродіями дещо в них розчарувався. Мені здавалося, що раз вони вважають себе людьми науки, то можна було б очікувати від них більшої вдумливості і правильної оцінки фактів. Насправді ж нічого подібного – сама лише гонитва за дешевими лаврами, демагогічні прийоми, теоретизування і величезна самозакоханість».

На підставі засвідченого у «Спогадах» стриманого ставлення П. Скоропадського до Німеччини можна твердити, що він, усвідомлюючи, що Німеччина програє Першу світову війну і що Антанта (включно з Росією) стане в ній переможцем, вважав альянс Гетьманату з Німеччиною, особливо до падіння кайзерівського Рейху, тимчасовим заходом для збереження Української держави під наступом більшовицької Росії.

Якщо говорити про відносини України і Австро-Угорщини під час гетьманату, то вони були напруженими. Хоча П.Скоропадський усвідомлював, що Австро-Угорщина була менш впливовим партнером у коаліції Центральних держав, ніж Німеччина, він ставився з підозрою і недовірою до Габсбурзької монархії. Як прибічник «великоукраїнської» концепції, що передбачала приєднання до Української держави Криму й Кубані, він був твердим противником австрійської, тобто «малоросійського» розв'язання української державної проблеми, що передбачала анексію Австро-Угорщиною деяких українських територій, які до Першої світової війни належали Російській імперії, з наступним формуванням або конфедеративної, або й навіть формально самостійної Української держави – насправді сателіта Габсбурзької монархії.

Щодо відносин українських урядів Центральної Ради і Гетьманату з Центральними державами, то П. Скоропадський у своїх «Спогадах» оцінює їх урівноважено і реалістично. Так, після падіння Тимчасового уряду в Росії він мав сумніви щодо намірів Центральної Ради укласти сепаратний мир з імперською Німеччиною і поставився несхвально до миру, укладеного між Центральними державами та Україною 9 лютого 1918 р. в Брест-Литовську. Оскільки така угода стала дійсністю й німецькі та австрійські війська на запрошення Центральної Ради окупували Україну та, вигнавши більшовиків, надали їй військовий захист, гетьман вважав, що український уряд, дотримуючись зобов'язань Брест-Литовської угоди, мав компенсувати свій борг, постачаючи Німеччині та Австро-Угорщині сировину, продовольство тощо.

П. Скоропадський сподівався, що його професійніший і впорядкованіший уряд матиме більше шансів по-діловому співпрацювати з німецькими та австрійськими урядовими і військовими колами, захищаючи українське населення від зловживань, які зазвичай супроводжують військову окупацію[1, с. 328-335].

Проте, як відомо з історії Гетьманату, його сподівання не здійснились. Уряд П. Скоропадського зіткнувся з негативною реакцією значної частини українського населення, зокрема селянства, на німецьку економічну політику в Україні. Проте, як видно зі «Спогадів», гетьман не приховував ані негативних аспектів відносин з німецькою владою, ані труднощів, з якими зіткнувся під час спроб знайти компроміс, що дав би змогу Україні пережити

німецькоавстрійську окупацію.

Література:

1. Скоропадський П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918/ пер. з рос. Е. Соловей. – К.: Наш формат, 2017. – 456.

ОЛЬХОВСЬКА Наталія Семенівна

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В НІМЕЧЧИНІ (1918 р.)

Новітні українсько-німецькі дипломатичні взаємини почалися де-факто із грудня 1917 р. і мали на той час «сепаратний» характер, а де-юре були оформлені 9 лютого 1918 р. Берестейським мировим договором. Відтак Українська Народна Республіка була визнана Німеччиною та її союзниками (Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною) суверенною державою.

Після Берестейського договору (18-24 лютого 1918 р.) на терен України з метою вигнання більшовицьких агресорів, вступило 450-тисячне німецьке та австро-угорське військо. Невдовзі, спільно з підрозділами армії УНР, союзники звільнили від загарбників усю територію України.

Українське Посольство в Німеччині офіційно було започатковане 16 березня 1918 р. із розташуванням у Берліні. Першим українським послом в Німеччині й, водночас, першим послом в новітній історії України, став 25-річний Олександр Севрюк.

2 травня 1918 р. посол німецький посол у Києві (тимчасовий повірений у справах Німеччини в Україні) А. фон Мумм повідомив П. Скоропадського, про визнання Берліном його уряду де-факто, а 2 червня 1918 р. Німеччина де-юре визнала Українську Державу.

7 травня 1918 р. на засіданні Ради міністрів було запропоновано урядові відкликати українського посла в Берліні О. Севрюка та передати всі справи першому секретарю посольства Омеляну Козію, який виконував ці свої посадові обов'язки до 1 липня 1918 р.

Тим часом М. Василенко, як тимчасовий глава МЗС, відвідав із візитами послів Німеччини та Австро-Угорщини у Києві – відповідно барона А. фон Мумма та графа Й. Форгача. Саме йому, М. Василенку, за авторитетним свідченням Є. Чикаленка, й належала думка про призначення українським послом до Німеччини Ф. Штейнгеля (запис у щоденнику від 29 травня 1918 р.), а невдовзі Д. Дорошенко, що був призначений міністром закордонних справ на місце М. Василенка, також, своєю чергою, зацікавиться цією кандидатурою.

21 червня 1918 р. відбулося офіційне призначення українського посла в Берліні барона Штейнгеля відповідно до постанови Ради міністрів про тимчасові дипломатичні представництва.

17 серпня 1918 р. до Німеччини відбула офіційна урядова делегація Української Держави на чолі з головою Ради міністрів Ф. Лизогубом та у складі заступника міністра закордонних справ О. Палтова й (у якості секретаря) особистого ад'ютанта гетьмана, князя В. Кочубея. У Берліні члени делегації провели кілька зустрічей і обговорень торговельно-економічних та політичних проблем з державним секретарем закордонних справ Німеччини П. фон Гінце.

3 вересня 1918 р. була собиста зустріч українського гетьмана П. Скоропадського з кайзером Вільгельмом II на порядку денному якої було вирішення важливих питань внутрішньої і зовнішньої політики України, зокрема розв'язання Холмського, Бессарабського та Кримського вузлів.

10 вересня 1918 р. у Києві між Українською Державою, з одного боку, та Німеччиною та Австро-Угорщиною, з іншого боку, було укладено нову Економічну угоду на 1918-1919 господарчий рік. Щодо зобов'язань гетьманського уряду, то згідно угоди на вивіз до Німеччини та Австро-Угорщини йшло 35% з усього хліба, а крім того – 11 млн. пудів великої рогатої худоби, 300 тис. вівців, 1 млн гусей, 1 млн. птиці, 400 тис. пудів сала, 60 тис. масла й сиру, 6,5 млн. пудів цукру, 196 млн. штук яєць, 200 тис. пудів м'ясних ковбас, 11 тис. вагонів спеціальних сортів деревини, 750 тис. пудів прядива, 38,5 млн. пудів залізної руди, 3 млн. пудів марганцевої руди, 1 млн. штук сирих шкір, 250 тис. пудів тютюну, 20 % спирту виробництва 2018-2019 рр.

23 вересня 1918 р. уряд (під тимчасовим головуванням М. Василенка) розглянув питання про відрядження до Берліна делегації вже для технічного продовження переговорів про Чорноморський флот і про умови передачі його Українській Державі.

На тлі успішного візиту гетьмана до кайзера, військові справи Німеччини стрімко погіршувалися й виразно вказували на майбутню поразку у війні з країнами Антанти.

17 жовтня 1918 р. Австро-Угорська імперія розпалася й перетворилася на «Союз Держав». У Німеччині швидко насувалася демократизація.

На середину листопада 1918 р. внутрішня ситуація в Україні вкрай загострилася. Насувалася урядова криза, записка 9 міністрів про необхідність зміни юридично-державного статусу країни та її зовнішньополітичної орієнтації поставили державу та її політичну еліту на межу розколу.

14 грудня 1918 р. Гетьманат П. Скоропадського припинив своє існування. З падінням гетьманської Української Держави закінчилася й дипломатична кар'єра Ф. Штейнгеля, який залишився в еміграції на чужині. Позитив у його праці та поважність особи Ф. Штейнгеля сприяли підвищенню авторитету Української Держави в Німеччині.

Підвалини закладені українськими дипломатами у Німеччині, їхній досвід, започаткування та напрацювання протягом 1918 р. не були даремними. Українське Посольство в Берліні та Консульство у Мюнхені із встановленням УНР у грудні 1918 р. продовжували відчайдушно тримати дипломатичний фронт національно-визвольної і державницької боротьби українського народу ще до початку 1923 р. аж до остаточної ліквідації 6 лютого представництва суверенної України в Німеччині.

Література:

1. Гай-Нижник П. П. Українська дипломатія в Німеччині у 1918 році: заснування і діяльність Посольства УНР та Української Держави в Берліні // Гілея. – 2018. – Вип. 128 (№1). – С. 22-38.
2. Гай-Нижник П. Українська дипломатія й міжнародна фінансова політика урядів Центральної Ради, Української Держави (Гетьманату) та Директорії УНР (1917-1922 рр.) / Павло Гай Нижник. – К. : Дуліби, 2016. – 532 с.

ПИЛИПІВ Володимир Іванович СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1921 РР.

Українська революція 1917–1921 рр. стала епохальною подією для всієї української нації. Саме її здійснення передбачало відродження незалежної самостійної національної держави на українських етнографічних землях. Завдяки їй українська проблема переросла з внутрішньо російської чи внутрішньо австро-угорської у фактор східноєвропейської і навіть світової політики.

У сучасній історіографії, як вітчизняній так і зарубіжній, та політології досить чітко простежується відмова від соціальної парадигми в поясненні причин поразки Української революції 1917–1921 рр. і натомість на перший план висувається міжнародна. Дійсно, на тлі загальноєвропейської політичної нестабільності, викликаной Першою світовою війною та поширенням більшовизму, кінцевий успіх визвольних змагань за державність на просторі від Балтики до Адріатики і до Чорномор'я великою мірою залежав від надання національній справі міжнародного розголосу. Тому здобуття Соборною Україною дипломатичного визнання з боку провідних європейських країн було вкрай важливим для перемоги Української революції.

Виходячи на міжнародну арену керівники національно-визвольного руху як Наддніпрянщини так і Західної України одразу ж зіткнулися з повною непоінформованістю світової дипломатії щодо українських справ. Це й не дивно: з огляду на перебування України протягом століть під владою Російської та Австро-Угорської монархії закордонні політики були слабо обізнані з новоутвореними українськими державами. До того ж суспільна свідомість значної частини населення провідних європейських країн довгий час формувалась як свідомість громадян метрополій колоніальних імперій. З іншого боку, представники політичного проводу Наддніпрянщини та Західної України гостро відчували брак інформації щодо європейських справ, на підставі якої слід було приймати адекватні рішення.

Окрім цього, українці відчували гострий брак професійних і досвідчених

дипломатичних кадрів. Через військові дії та постійні проблеми з зв'язком досить часто інформація, що надходила від українських дипломатичних місій закордоном була уже застарілою або й узагалі не надходила. Оскільки, в умовах Першої світової війни події, пов'язані з міжнародною політикою розвивались надзвичайно швидко то керівництво Української Народної Республіки (УНР), а з 1918р і керівництво Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), не завжди могло вчасно реагувати на ці події та розробляти відповідні інструкції для своїх дипломатичних місій закордоном. Внаслідок цього, українським дипломатам досить часто приходилось на свій власний розсуд вести закордонну політику не узгоджуючи її з своїм керівництвом. Значній частині українських дипломатів бракувало досвіду дипломатичної діяльності через що їхні дії приносили мало користі для утвердження української держави на міжнародній арені.

Негативним було і те, що керівництво УНР та політичний провід західноукраїнського національно-визвольного руху, з одного боку декларували та пропагували ідеї боротьби за єдину соборну українську державу, а з іншого боку, у царині зовнішньої політики вели кожен свій політичний курс повністю незалежно один від одного. Їх закордонні представництва, аж до проголошення Акту Злуки УНР і ЗУНР, представляли та захищали інтереси обох частин українського народу без жодних узгоджень між собою. Тільки після 22 січня 1919 р. відбулося формальне злиття зовнішньополітичних відомств республік.

Це вкрай негативно вплинуло на розвиток Української революції 1917–1921 рр., викликало нерозуміння доцільності та небажання з боку європейських держав вирішення «українського питання» на користь українців і в кінці-кінців призвело до невизнання української державності світовим співтовариством.

Аналіз джерел дає підстави стверджувати, що початок розколу в українському національно-визвольному русі напряду пов'язаний з початком Першої світової війни. Саме війна докорінно змінила національно-політичну ситуацію для українців, які опинилися між двома ворогуючими державами. Тепер змагання за українську державність переходило із загальнотеоретичної у конкретно-політичну площину. Як галичани, так і наддніпрянці проголосили свою лояльність до держав, під пануванням яких вони перебували, що поставило їх у протилежно воюючі сторони. Документальним підтвердженням цьому є програмні документи, відозви та заяви тогочасних політичних об'єднань, зокрема Головної Української Ради та Загальної Української Ради[1, с. 1-2; 7, с. 221, 216, 222, 223; 8, арк.1-5], матеріали тогочасної преси, а також статті, звернення та праці політичних і громадських діячів[2; 3; 4; 5].

Аналіз опрацьованих джерел дозволяє констатувати, що з початком Першої світової війни український національно-визвольний рух розколовся. Вивчення вище зазначених матеріалів показує, що ідеї національної свободи та соборності українського народу продовжували пропагуватись і на Наддніпрянщині, і на західноукраїнських землях. Але весь трагізм ситуації полягає у тому, що представники політичних сил Наддніпрянщини (окрім СБУ) можливість досягнення ідеалу соборності українського народу бачили тільки «в єднанні з відродженою Росією і народами, що її заселяють»[6, с. 185], західноукраїнські політики, в свою чергу, гарантами національно-державного розвитку українського народу вважали Австро-Угорщину та Німеччину і ні в якому разі Росію [7, с. 222 – 223].

Однак, не зважаючи на всю складність ситуації в період Української революції 1917 – 1919 рр. провідниками українського національно-визвольного руху, як Наддніпрянщини так і західноукраїнських земель, неодноразово робилися спроби домогтися на міжнародному рівні визнання прав українського народу на побудову своєї незалежної, самостійної, соборної держави.

Література:

1. Вісник Союзу Визволення України. – рік 1. – ч.1.-5жовтня, 1914.
2. Дорошенко В. Півтора літ української політичної думки (Від скасування Гетьманщини до нашого часу). Війна і український рух. – Б.М., 1914; – 12 с.
3. Левинський В. Царська Росія і українська справа. – Монреал, 1917; – 119 с.
4. Лозинський М. Галичина в життю України. – Відень, 1916; – 62 с.
5. Петлюра С. Война и украинцы // Петлюра С. Статті, листи. документи. – Нью-Йорк, 1956. – С. 181-187.

6. Петлюра С. Статті, листи, документи. – Нью-Йорк, 1956. – 627 с.
7. Українська суспільно – політична думка в 20 столітті. – Б.м., 1983. – Т.1. – 510 с.
8. ЦДАВОВУ України. – Ф.4405. – Оп.1. – Спр.12.

ПЛЕКАН Юрій Васильович

З ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗУНР У ПРАЗІ (1918 – 1921 РР.)

Після укладення Варшавської угоди у квітні 1920 р. між Польщею та урядом УНР, у результаті якої Східна Галичина попадала під протекторат Польщі, уряд ЗУНР на чолі із диктатором Є. Петрушевичем у своїй зовнішньополітичній діяльності намагався заручитися підтримкою провідних держав Америки та Європи.

Прага у цей період була одним із дієвих та важливих центрів політико – дипломатичної діяльності провідників ЗУНР, тому тут активно працювало дипломатичне представництво ЗУНР, яке очолював відомий науковець та політик, професор філології Степан Смаль – Стоцький. Представництво було відкрито одним із перших 18 грудня 1918 р.

Погоджуємось із думкою відомого українського дослідника Миколи Литвина, про те що політика Чехословаччини щодо ЗУНР була не стільки дружньою, а скоріше прагматичною. Ці взаємовідносини ЗУНР із Прагою, протягом 1919 – 1923 років, були неоднозначними. Уряд диктатора Євгена Петрушевича, сподіваючись в обмін на галицьку нафту, отримати від чехів вугілля та різну зброю. Також, у липні – серпні 1920 р., частина галицьких політиків розглядала можливість конфедеративного союзу із Чехословаччиною, про що велись перемовини із чеським міністром закордонних справ Е. Бенешом. У час загострення польсько – чехословацького конфлікту в районі м. Тешин, чеські політики мали надзвичайно велике зацікавлення до нафтових промислів Дрогобицько – Бориславського басейну. Однак дана пропозиція залишилась без відповіді після врегулювання прикордонного конфлікту з Польщею, хоча чехи надали дозвіл на розміщення у країні 51 таборів та робітничих бригад 15-ти тисячної армії інтернованих вояків УГА, – це станом на початок 1922 р. Найбільші табори були у містах Прага, Терезин, Банська Лука, Кошіце, Міловіце, Чоп, Альзен, Ужгород [1, с. 98 – 99].

Але уже влітку 1922 р. ці табори було поповнено 2,3 тисячами інтернованих галичан із польських таборів Каліш, Щипйорно, Тухоля. У таборах підтримували військову дисципліну, проводили вишкіл у воєнній справі, діяли різноманітні військові курси. Адміністрація таборів мала подвійне підпорядкування – як урядові ЗУНР й дипломатичному представництву ЗУНР у Празі, так і місцевому військовому коменданту. Працювали читальні – бібліотеки, учительські семінари, стрілецький університет, різноманітні курси. Дуже багато колишніх вояків стали студентами вищих шкіл та університетів у Чехії, Австрії та інших європейських країнах. Функціонували драматичні гуртки, театр, хори, оркестри, спортивні клуби і секції, громадські організації, видавництва та виходили часописи. Інтернованих вояків підтримували матеріально міжнародні благодійні та українські емігрантські організації та уряд ЗУНР, а також представництво ЗУНР у Празі. Однак, підписання договору з Польщею спонукало чехословацький уряд ліквідувати режим таборів інтернованих вояків УГА у 1924 р. [2, с. 108 – 109]. Керманичі Чехословаччини офіційно так і не визнали на офіційному рівні еміграційний уряд ЗУНР і не надавало йому фінансової допомоги, також не йшлося й про повернення Закарпатської України.

Цінними та цікавими є матеріали дипломатичного листування очільника представництва ЗУНР у Празі д-ра Степана Смаль – Стоцького з тодішнім міністром фінансів, торгівлі ЗУНР та одночасно послом ЗУНР у Відні Володимиром Сінгалевицем. Дані матеріали зберігаються у архіві Наукового товариства ім. Шевченка в Америці (Фонд 111: Українська Народна Республіка, 1919 – 1921 рр.).

Так, у листі з Праги від 11.06.1921 р. Степан Смаль – Стоцький інформує д – ра Володимира Сінгалевиця про зацікавленість чеських банкірів та промисловців у створенні українсько – чеського банку. Однак, зауважує та застерігає щодо шкоди українській справі, яку робить неухважність, безвідповідальність та нерозважливість українських діячів різного рангу та чину, на що наші партнери у Чехії постійно звертають увагу та подивовані таким

відношенням до справи. Також, інформує, про можливість отримання для уряду ЗУНР 50 000 чеських крон від продажу двох літаків, які належали ЗУНР і зберігались на летовищі у місті Оломунц. Однак, знову ж він зустрічає у цьому питанні різного роду протиріччя із місією УНР, яка також мала види на інші два літаки [3, с. 20 – 24].

З листування, ми довідуємося про катастрофічний брак коштів на утримання представництва. Так, у листах від 11.06. та 26.06.1921р. до того ж Володимира Сінгалеви́ча, С. Смаль – Стоцький уклінно просить про термінову висилку грошей для оплати праці персоналу та оплати рахунків на утримання представництва за кілька місяців, а також на утримання українців-інвалідів, якими опікувалося представництво [3, с. 28 – 30].

Д-р Смаль – Стоцький вважав, що потрібно українцям використати позитивний досвід чехів, які надавали великого значення національно-державній пропаганді через різного роду часописи, як всередині країни так і за її межами. Дану позицію він підкріплював десятками вирізок статей із тогочасних часописів, яку він доносив до тогочасного міністра закордонних справ д-ра Витвицького, який періодично відвідував Прагу, та не завжди поділяв його думок [3, с. 20].

Література:

1. Литвин Н. Між Антантою та більшовицькою Росією: основні напрями зовнішньої політики ЗУНР у 1920 – 1923 рр. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Львів, 2012. Вип. 24. С. 97 – 102.
2. Литвин М. Геополітичний простір ЗУНР та її зовнішньополітичні орієнтири. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Українсько-польсько-білоруське сусідство: XX століття. Львів, 2008. Вип. 17. С. 106 – 115.
3. Листи Смаль-Стоцького Степана // Архів НТШ-А (Архів Наук. Тов. ім. Шевченка в Амер.). Ф. 111: Українська народна республіка, 1919 -1921 рр. 75 арк.

ПУЧЕНКОВ Александр Сергеевич

УКРАИНО-КРЫМСКИЙ КОНФЛИКТ 1918 ГОДА: ЭПИЗОД ИЗ ИСТОРИИ ГЕТМАНСКОЙ ЭПОПЕИ

Сто один год тому назад, весной 1918 года, к власти в Киеве пришел генерал П. П. Скоропадский. Началась короткая, но полная множества драматических поворотов история гетманиады. Одним из стратегических направлений деятельности Скоропадского являлось обретение суверенитета над Крымом, значение которого в видах развития украинской государственности было абсолютно очевидно, как для самого гетмана, так и для его сторонников.

Власти Крыма крайне настороженно отнеслись к запросам гетманского правительства, целью которых было поглощение полуострова Украинской державой. Напротив, крымское правительство во главе с немецким ставленником генералом М. А. Сулькевичем, убежденно отстаивало идею независимого – впредь до установления в России признанной власти – крымского государства.

В ответ на подобную политику крымских властей в июне 1918 г. Украина развернула против Крыма настоящую таможенную войну, решительным сторонником которой выступал сам гетман. По распоряжению украинского правительства, все товары, направляемые в Крым, реквизировались. В результате закрытия границ Крым лишился украинского хлеба, а Украина – крымских фруктов. Продовольственная ситуация в Крыму заметно ухудшилась, даже в Симферополе и Севастополе были введены карточки на хлеб. Населению Крыма было очевидно, что край прокормить сам себя не может, но правительство Сулькевича упорно стояло на позиции сохранения фактической независимости своего маленького государства и уделяло большое внимание вопросам, связанным с внешними атрибутами независимости. Крым в 1918 году успел получить, например, свой герб.

В сентябре 1918 г. Украина несколько ослабила режим экономической блокады Крыма. Официально «таможенная война» закончилась. Как следствие, Симферополь счел возможным открыть переговоры с Киевом. Так в конце месяца крымская делегация во главе с министром юстиции А. М. Ахматовичем (по национальности Ахматович – как и Сулькевич – литовский татарин) посетила Киев. В письме гетману Сулькевич сообщал о том, что Ахматович

уполномочен на ведение переговоров «об урегулировании экономических и финансовых вопросов, касающихся Крыма и Украины, об условиях политического соединения Крыма и Украины и о других вопросах, затрагиваемых таковым соединением...».¹ Ахматович, постоянно телеграфировавший в Симферополь Сулькевичу о ходе переговоров и получавший от него дополнительные инструкции,² вел себя достаточно амбициозно, в частности, заявляя о том, что в «экономическом отношении Крым находится в блестящем положении», и подчеркивая, что крымская делегация приехала в Киев лишь потому, что таможенная война прекратилась: «Отмена Украиной таможенной войны дала крымскому правительству право приехать в Киев для переговоров, ибо в таможенной войне мы усматривали прием воздействия <...> При продлении же таможенной войны, крымское правительство не сочло бы возможным вступить в какие-либо переговоры».³ Отвечая на вопрос о слиянии Крыма с Украиной, Ахматович отмечал, что «на Украине, очевидно, не осведомлены о крымских делах. Мы приехали сюда говорить, как равный с равным. Мы стоим на принципе национального самоопределения, и мы верим, что идея национального самоопределения восторжествует. Сейчас я не имею права говорить, какую форму правления делегация считает приемлемым и необходимым отстаивать для Крыма. Но несомненно одно, что для Крыма мы будем требовать таких же прав, какие Украина требует для себя. Перед отъездом из Симферополя наша делегация, при участии остальных членов крымского кабинета, имела ряд совещаний, на которых была установлена принципиальная точка зрения правительства на украино-крымские отношения, совпадающая с мнением огромного большинства крымская населения. К переговорам мы подготовились. Каждый шаг нами продуман, и с украинским правительством мы будем говорить открыто, прямо, без затаенных мыслей, ибо наше дело ясное и главное – правдивое. Мы знаем, что выражаем мнение громадного большинства крымского населения».⁴ Переговоры, хотя и шли несколько недель, не привели ни к каким определенным результатам.⁵ Крымская делегация с самого начала оговорила, что приехала в Киев «не для подписания готового контракта, а для ведения переговоров».⁶ Симферополь предлагал акцентировать внимание на экономических вопросах, в то время как для Киева важнее были вопросы политические, а именно – условия присоединения Крыма к Украине. Украинская делегация во главе с премьер-министром Ф. А. Лизогубом пыталась на переговорах играть первым номером и представила Главные основания соединения Крыма с Украиной из 19 пунктов. Суть их сводилась к тому, что Крым должен был войти в состав Украины на правах автономного края «под единой Верховной властью Его Светлости Ясновельможного Пана Гетмана» (официальный титул П. П. Скоропадского).⁷ Для решения вопросов, связанных с Крымом, при особе гетмана должен был состоять статс-секретарь по крымским делам, назначавшийся гетманом из числа трех кандидатов, предлагавшихся Крымским правительством. «Вскоре мы увидели, – вспоминал участвовавший в переговорах в составе крымской делегации дипломат Н. В. Чарыков, – что все, чего хочет украинское правительство, – это просто захватить Крым».⁸

Первое заседание крымской и украинской делегации состоялось 5 октября 1918 г. Условия, предложенные Украиной, крымскую делегацию не устроили. Некоторые из 19 пунктов могли бы «стать предметом соглашений», а остальные далеко выходили за пределы полномочий крымской делегации, ибо говорили о фактическом признании Крыма частью Украинской Державы. «Главные основания» были расценены крымскими дипломатами не как «проект соединения», а как «проект порабощения», последнее утверждение относилось, в

¹ Крымско-украинские переговоры. Собрание документов, касающихся пребывания в Киеве делегации Крымского государства. 26 сентября – 16 октября 1918 г. Симферополь, 1918. С. 18. Письмо от 26 сентября 1918 г.

² Государственный архив Республики Крым. (ГАРК). Ф. Р-999. Оп. 1. Д. 53. Л. 1-15.

³ Сообщение А. М. Ахматовича // Киевская мысль. 1918. 1 октября (18 сентября).

⁴ Там же.

⁵ О подробностях переговоров см.: Богданов Н. Н. Крымское краевое правительство. [1919 г.] / Публикация А. С. Пученкова // Новейшая история России. 2018. Т. 8. №2. С. 538-540.

⁶ Крымско-украинские переговоры... С. 3.

⁷ Киевская мысль. 1918. 10 октября (27 сентября).

⁸ Чарыков Н. В. Беглый взгляд на высокую политику. М., 2016. С. 215.

первую очередь, к признанию Крыма власти Скоропадского.⁹ В этой ситуации крымская делегация попросила отсрочку в переговорах, и заявила о том, что требует того, чтобы текст соглашения был утвержден «Международным мирным конгрессом».¹⁰ Крымские делегаты высказали убеждение, что в конце концов Киев поймет «невозможность механического соединения Крыма и Украины», и то, что, напротив, «автономия Крыма – путь к умиротворению внутренней вражды. На этом пути примирятся как внутренние сепаратисты, так и те, кто живет надеждой на воссоздание великой России».¹¹

Симферополь, в свою очередь, выдвинул контрпредложения, сводившиеся к установлению с Украинской Державой федеративного союза и заключению двустороннего договора,¹² причем в основе деятельности союза, по убеждению Крыма, должна была лежать согласованность внешней политики при сохранении полной самостоятельности каждой из сторон. Киев, естественно, «контрпредложения» Симферополя устроить не могли: украинская делегация прервала переговоры, пригрозив возобновлением таможенной войны. В итоге ни к какому соглашению стороны так и не пришли, а вскоре изменились и общие условия: к концу стала подходить мировая война, в которой Германия – главный источник поддержки и для Сулькевича, и для Скоропадского – потерпела поражение. Попытка Скоропадского добиться включения Крыма в состав Украины к успеху не привела.

Литература:

1. Богданов Н. Н. Крымское краевое правительство. [1919 г.] / Публикация А. С. Пученкова // Новейшая история России. 2018. Т. 8. №2. С. 534-557.
2. ГАРК, Ф. Р-999. Оп. 1. Д. 53.
3. Киевская мысль. 1918. Октябрь.
4. Крымско-украинские переговоры. Собрание документов, касающихся пребывания в Киеве делегации Крымского государства. 26 сентября – 16 октября 1918 г. Симферополь, 1918. – 85 с.
5. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – Грудень 1918. Київ; Філадельфія: Східноєвроп. дослід. Ін-т, 1995. – 491 с.
6. Чарыков Н. В. Беглый взгляд на высокую политику : [воспоминания] / Н.В. Чарыков ; [пер. с англ., подгот. текста и коммент. Л.А. Пуховой]. – Москва : ВИКМО-М Русский путь, 2016. – 414 с.

РОМАНЮК Іван Мирович

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ З БОЛГАРІЄЮ В 1918 РОЦІ

В опублікованих за останні роки наукових, науково-популярних працях та навчальній літературі чи не найбільше уваги приділяється державності доби Української революції 1917–1921 рр. і місця в ній Української Держави на чолі з гетьманом Павлом Скоропадським. Значне місце в даному контексті належить проблемі утвердження Української держави на міжнародній арені, її зовнішньополітичних пріоритетів, міждержавних стосунків, а також діяльності української дипломатичної служби в зазначений період.

Загалом, автори ставлять за мету показати, як зароджувалися та розгорталися дипломатичні відносини українських державних інституцій Гетьманату з окремими суб'єктами міжнародної політики (іноземними державами, в т.ч. новоутвореними на уламках Російської імперії, а також союзами та об'єднаннями держав), розкрити діяльність, погляди та впливи окремих представників гетьманського дипломатичного корпусу, а також діячів дипломатичних представництв іноземних держав в Україні.

Головним напрямком дипломатичної діяльності гетьманського уряду були дипломатичні відносини з країнами Четвертого союзу. Так, після гетьманського перевороту, керуючись вимогами міжнародного права, П.Скоропадський прийняв на себе всі зобов'язання УНР і, в першу чергу, умови Брестського договору. У спадщину від УНР Українська Держава дістала чотири посольства 1-го рангу – в Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині, Болгарії, діяльність яких була підтверджена постановою гетьманської Ради Міністрів від 21 червня 1918

⁹ Крымско-украинские переговоры... С. 4.

¹⁰ Там же. С. 40. Нота от 10 октября 1918 г.

¹¹ Крымско-украинские переговоры... С. 60.

¹² Разрыв украино-крымских переговоров // Киевская мысль. 1918. 11 октября (28 сентября).

р. Голови цих репрезентацій дістали найвищу категорію дипломатичних представників – міністрів-резидентів, акредитувалися головами держав, до яких відряджалися посольства [3, с.523.]

За доби Української Держави дипломатичні відносини України з Болгарією мали також ключове значення для української зовнішньої політики. Українське посольство в Болгарії, як і інші дипломатичні представництва Української Держави у країнах Четвертного блоку, мало перший ранг, а його голова – статус міністра-резидента, якого в країні призначення акредитувала перша особа. Аналізуючи дипломатичні відносини України з Болгарією, Д. Дорошенко зазначав, що від самого початку вони склалися дуже добре і що Болгарія перша прислала до Києва свого представника Івана Шишманова. Водночас приязне ставлення до України та гетьмана П. Скоропадського демонстрував і болгарський цар Фердинанд, який, за словами Д. Дорошенка, «дуже тішився, що замість заборчої імперіалістичної Росії, сусідом Болгарії по північному березі Чорного моря є Україна». 15 липня 1918 р. у Відні відбувся обмін ратифікаційними грамотами Брестського мирного договору між Українською Державою та Болгарією. Українську грамоту за підписом гетьмана П. Скоропадського передав український посол у Відні В. Липинський, болгарську за підписом царя Фердинанда – легаційний радник болгарського посольства у Відні в ранзі *charge d'affaires* Джебаров. 16 липня 1918 р. штат посольства, до якого входили 10 осіб на чолі з О. Шульгіним виїхав до Софії. Дорогою вони мали важливі зустрічі у Львові з членами Українського парламентського клубу в австрійському парламенті та митрополитом А.Шептицьким, а у Відні – з українськими й болгарськими дипломатами; були присутніми при обміні ввірчими грамотами між В. Липинським та болгарськими дипломатами [2, с.67].

29 липня 1918 р. українське посольство прибуло до Софії, де їх зустріли представники міністерства закордонних справ Болгарії. 7 вересня голова посольства О.Шульгін вручив ввірчі грамоти цареві Болгарії – Фердинанду. Болгарію в Києві, крім І. Шишманова, представляли перший секретар посольства Тихон Баламезов, військовий аташе ротмістр Георгій Сархилієв, представник Дирекції з постачання і планування Димитр Влахов, рахівник Дмитр Відінлієв, аташарани (охоронці-солдати) Г. Папазов, Г. Димитров, Л. Георгієв. Болгарська місія спочатку поселилася в готелі «Франсуа», а з липня – у готелі «Континенталь». Одним із основних завдань болгарський посол вважав налагодження торговельних відносин між Болгарією й Україною, а тому звернувся з такою пропозицією до міністра торгівлі й промисловості Гутника, наголосивши між іншим, що Україна в торговельних справах вільна встановлювати ті чи інші відносини без волі австрійців та німців. На що Гутник зауважив: «Теоретично – так, фактично – ні». Така відповідь українського міністра поклала кінець подальшим намірам І. Шишманова вести переговори про укладення торговельного договору Болгарії з Україною [1, с.49-50].

За прикладом провідних держав Четвертного союзу Болгарія також прагнула покращити своє тяжке економічне становище за рахунок українських товарів, при цьому не завжди дотримувалася умов відповідного договору. Про один із таких випадків свідчить вербальна нота до болгарського посольства в Києві. У ній українське Міністерство закордонних справ протестувало проти вантаження болгарською військовою командою на корабель «Болгарія» 2141 коня і на корабель «Борис» 434 пудів крему для взуття, 310 пудів сургучу, 124 пудів рицинової олії, 4336 пудів мідного купоросу, 83 пудів олова, 8 пудів лимонної кислоти, 10310 пудів пенькових канатів, 62 пудів марганцю. До того ж ці дії проводилися всупереч забороні митниці. Болгарський уряд намагався посилити свої морські військові сили, закуповуючи в Україні судноплавні засоби [4, с.239-246].

Загалом двосторонні контакти з Болгарією характеризувалися взаємною симпатією та доброзичливим ставленням.

Отже, дипломатичні відносини Української Держави з країнами Четвертого союзу, зокрема із Болгарією були головним напрямком українського зовнішньополітичного курсу в 1918 році.

Література:

1. Дацків І. Встановлення дипломатичних відносин Української Держави з країнами Четвертого

союзу// Мандрівець. – 2009. №2. – С.45-50.

2. Дацків І. Головні вектори зовнішньої політики гетьману П. Скоропадського 1918 р.// Зб. навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – Вип.15. – С.67-76.

3. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В.А. Смолія – К., 2001. – 736 с.

4. Павленко В. Іван Шишманов та розбудова болгаро-українських дипломатичних відносин у 1918-1919 рр. // Дриновський збірник. Том 4. – Харків, 2011. – С.239-246.

САВЧУК Оксана Василівна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ СТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ТА КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБ ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Для розбудови сучасного зовнішньополітичного курсу України важливим є залучення позитивного досвіду та врахування прорахунків минулого, що убезпечує, до певної міри, від помилок на сучасному етапі. Актуальним у цьому ключі є становлення дипломатичної та консульської служби періоду Гетьманату П.Скоропадського, коли відбулася інституалізація вказаної структури, а розроблені нормативно-правові акти стали підґрунтям для її роботи і в подальші роки та складають на сьогодні історико-правову спадщину української дипломатії.

За гетьманування П. Скоропадського основними орієнтирами у зовнішньополітичному курсі були: міжнародне визнання, соборність українських етнічних земель, дипломатичні стосунки з Центральними, нейтральними та новоствореними державами, і, на сам кінець, з осені 1918 р. – з країнами Антанти та антибільшовицькими силами білої Росії. Ставилося завдання створити дієздатне фахове зовнішньополітичне відомство з розгалуженою дипломатичною структурою.

У 4 Статті «Законів про тимчасовий державний устрій України», оголошених 29 квітня 1918 р. зазначалось, що «Гетьман є вищий керівничий всіх зносин Української Держави з закордонними державами» [1].

Управляючий Міністерством закордонних справ Д. Дорошенко при формуванні дипломатичного корпусу наполягав, щоб у підборі кадрів співробітники посольства «репрезентували не тільки українську державність, але й українську національність, щоб вони були не тільки добрими й совісними урядовцями-фахівцями, але й патріотами своєї держави; а такими при тодішніх обставинах (за рідкими виїмками) являлися лише природні українці» [4, с. 271].

17 серпня 1918 р. П. Скоропадським було затверджено Постанову Ради Міністрів «Про штати Міністерства Закордонних Справ»[3], згідно якої міністерство включало такі штатні підрозділи: центральний МЗС (апарат міністра і Рада міністра), канцелярія, загальний департамент, департамент чужоземних зносин та політичний департамент, що номінально вважалися дійсними з 1 червня 1918 року.

10 червня 1918 р. уряд ухвалив тимчасові штати посольств і місій Української Держави, а 14 червня 1918 р. було ухвалено Закон «Про посольства і місії Української Держави» та 19 жовтня 1918 р. Закон «Про зміну і доповнення закону від 14 червня 1918 р. про штати Посольств Української Держави 1 та 2 розряду» [3], згідно з якими всі дипломатичні представництва України за кордоном поділялися на посольства 1 та 2 розрядів, відповідно до чого визначався штат посольства та його асигнування.

21 червня 1918 р. Гетьманом було затверджено урядову *Постанову «Про тимчасові дипломатичні представництва Української Держави і про асигнування 1,127.072 карбованців 26 коп. на їх утримання»*, якою визначалося «аж до часу остаточної ратифікації мирного договору вислати тимчасові дипломатичні представництва Української Держави до Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Болгарії та Румунії» [3], де представництва у вказаних Центральних державах зараховувались до 1 розряду, а в Румунії – до 2.

За Гетьманату Скоропадського було створено нові посольства: Всевелике Військо Донське, Королівство Польське, Фінляндія, Швейцарія, Королівство Румунія, Кубанська Народна Республіка, Швеція. До Києва прибули послы Азербайджанської Демократичної Республіки, Грузинської Демократичної Республіки, Фінляндії, Кубанської Народної Республіки та Королівства Румунія.

22 червня 1918 р. Рада Міністрів ухвалила Постанову *»Про призначення генеральних консулів до Москви і Петрограду та 10 консульських агентів 1 розряду і 20 – 2-го до інших міст радянської Росії»*. 4 липня 1918 р. Гетьман затвердив ухвалений Радою Міністрів Закон *»Про заклад Генеральних Консульств і Консульських Агентств по-закордоном»*, а 6 листопада 1918 року, скасувавши його, затвердив новий Закон *»Про утворення нових консульських установ Української Держави та асигнування 832.766 карб. на їх утримання»*, який вступив в силу з 19 листопада 1918 р. і встановлював чотири типи консульських установ: Генеральні консульства, консульства, віце-консульства та консульські агентства [3].

За часів Української Держави консульська мережа розвивалась за рахунок розширення її в регіонах Росії, також було акредитовано консула в Мінську, направлено консула до Риги (нині столиця Латвії), в липні 1918 р. відкрито консульство в Данцигу (нині м. Гданськ, Польща), Софії, Тіфлісі (нині м. Тбілісі, Грузія), у вересні 1918 р. – в Баку (нині столиця Азербайджану), наприкінці жовтня 1918 р. призначено консулів у Яссах (Румунія), Варшаві та Гельсінкі. У зв'язку з розривом РСФРР (13 вересня 1918) Берестейського мирного договору РСФРР з державами Четверного союзу й відносин з Українською Державою (жовтень 1918) консульські контакти між Радянською Росією й Україною припинилися.

Загалом, за Гетьманату Скоропадського активно діяло 11 дипломатичних та близько 50 консульських представництв у 22 країнах світу, а на території України – 12 дипломатичних та 42 консульських представництва з 24 країн [2, с.21]. Багатовекторна зовнішня політика та встановлення двосторонніх дипломатичних та консульських відносин сприяли утвердженню України як суб'єкта міжнародного права, українські дипломати через представництва, консульства, делегації та місії на міждержавному рівні захищали інтереси України, її суверенітет та незалежність.

Література та джерела:

1. «Закони про тимчасовий державний устрій України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-18>
2. Дацьків І.Б. Дипломатія українських національних урядів у захисті державності (1917-1923рр.). Авт. дис...докт. іст. наук. – Київ: ДАУ, 2010. –36с.
3. Державний Вісник.- Київ. -1918 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://irbis-pbuv.gov.ua/dlib/item/0001095>
4. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє – минуле (1914-1920). – Мюнхен: «Українське видавництво», 1969. – 543с.

СЕРГІЙЧУК Володимир Іванович

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА ПЕТРОГРАДА ЯК ПЕРША СТРУКТУРА МАЙБУТНЬОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО КОРПУСУ УНР

Український національний рух, який відродився під синьо-жовтим прапором 1917 р. виступом солдатів Волинського полку в Петрограді, покликав до активного чину українців в усіх куточках Російської імперії. І ті велелюдні маніфестації вразили тодішній політичний істеблішмент Росії. Відомий єврейський діяч Соломон Гольдельман, визнавав, що «росіяни в Петрограді, а жида в Києві не вірили своїм очам, просто не могли повірити, що справді існує велика нація, що її люди звуться українцями, і велика країна, яка має назву Україна» [1, с. 135].

Але поки в Києві ще прислухалися до звісток з Петрограда, українці російської столиці, не гаючи, розпочали формування своїх самоврядних структур, які могли б увійти в зносини з новою владою країни. Уже 2 березня за старим стилем Український тимчасовий революційний комітет Петрограда звертається до українського громадянства, студентства, робітництва й українських офіцерів міста з нагадуванням про останні події, до яких долучилися й сини нашого народу. Але найголовніше, що турбує авторів звернення – чи готові наші вояки «записати в історію національно-політичного визволення українського народу свої вчинки, свій героїзм, свою готовність до самопожертви й відданне загально громадській справі, український демос, українське жовнірство повинно сі вчинки, сей героїзм, сю самопожертву й відданне виявити в завоюванні не чужих політичних прав, а своїх власних, національно-політичних прав українського народу» [2, спр. 589, арк. 1].

Протягом кількох днів представниками петроградських українських організацій

виробляється детальна записка про негайні реформи до міністра-президента і міністрів освіти, юстиції та обер-прокурора Синоду. 17 березня українська делегація в складі представників ТУП (Лотоцький, Корчинський і Славінський), академічної молоді (Чечель), робітників (Лобода і Гайдар) відвідала голову Тимчасового уряду князя Львова й вручила йому вимоги. Той «принципійально на все згодивсь, але просив підмоги порадами, роботою і людьми» [2, спр. 589, арк. 2].

Повернувшись від князя Львова, делегація визнала потрібним негайно утворити таку організацію, яка б безпосередньо допомогла здійснити намічені в записці вимоги. 19 березня була скликана нарада тих же делегатів і представників різних українських груп, партій і товариств, з яких і склалась «Національна Українська Рада в Петрограді», що «мусить заряджуватися всякими національними справами по здійсненню намічених заходів, а також виконавчий «Комітет Ради». Рада також постановила негайно оповістити людність України про своє існування й порозумітись з Національною Радою в Києві та іншими містами України [3, 1917. – 24 березоля].

Українська Національна Рада складалася з 15 членів, її головою було обрано Олександра Лотоцького. Її Комітет з 5 членів брав на себе розв'язання всіх поточних питань українського життя, виконуючи при цьому посередницькі функції між Київською Центральною Радою і Тимчасовим урядом Росії. Щоправда в негайних справах Комітет міг виявляти і власну ініціативу, тільки сповіщаючи про свою позицію Центральну Раду. Було також погоджено, що до компетенції Української Національної Ради в Петрограді та її Комітету «входить все, що взагалі зв'язане з українською справою, по порозумінню з київською центральною українською організацією» [2, Спр. 589. – Арк. 4].

Тоді ж було «ухвалено вдатись як до Тимчасового Уряду, так і до Ради робітничих і салдацьких депутатів з новими депутаціями. До кн. Львова – в складі двох або трьох членів Комітета для повідомлення про Комітет і його функції, про кандидатів на адміністративні посади і інші біжучі питання. До Ради робітничих депутатів має йти Комітет в повнім складі, при участі д. Шульгина, котрий скаже вступну промову, а голова Комітету – основну» [2, спр. 589, арк. 4 зв.].

Одним з найважливіших питань у новій розмові з князем Львовом було оновлення місцевої адміністрації, керівний склад якої в багатьох випадках не відповідав духу нового часу. В цьому плані особливо важливим було призначення губернських комісарів та інших відповідальних представників, котрі відповідали б серйозності починань Тимчасового уряду. Члени української делегації запропонували урядові не тільки конкретні кандидатури губернських комісарів для Київщини, Волині, Поділля, Полтавщини, Чернігівщини, Херсонщини, Катеринославщини, Харківщини, а й для Кубані – члена Державної Думи Бардежа. При цьому в документі наголошувалося, що «для забезпечення правильної постановки народного образования в населенной украинцами Кубанской области, входящей в состав Кавказского учебного округа, представляется желательным поручить заведывание делом народного образования здесь преподавателю Пятигорской гимназии П. А. Пелеховскому» [2, спр. 589. – спр. 591, арк. 4-7].

Наступною проблемою, якою зайнялася Українська Національна Рада в Петрограді, було питання «вилучення Холмщини з меж незалежної Польщі». З огляду було підтримано петицію московських українців у цьому питанні [2, спр. 591, арк. 8 зв.].

За дорученням Центральної Ради наприкінці квітня 1917 р. петроградські українці зайнялися збором відомостей про переховування в місцевих сховищах українських прапорів і клейнод, що «могли б придатись українському війську». Тоді ж було делеговано Костя Лоського займатися справою виборчої реформи в земстві, а в комісію з Установчих Зборів від українців ухвалено рекомендувати Павла Чижевського [2; спр. 591, арк. 9 зв.].

Треба зазначити, що про всі аспекти своїх контактів з урядовими структурами Російської імперії чи нові пропозиції, які появлялися в ході них, керівництво Української Національної Ради в Петрограді регулярно інформувало голову Центральної Ради Михайла Грушевського. Наприклад, 4 квітня 1917 р. Олександр Лотоцький і Петро Стебницький пишуть до нього детального листа, в якому викладають план дій, просять надати відповідне

повноваження, без якого «Комітет не матиме в своїх подальших виступах отрібного авторитету або буде примушений зовсім не брати участі в справах, може, дуже важних, що можуть щодня виникати в умовах петроградського життя», оскільки «щодня виникають нові факти, нові випадки, в яких український голос повинен мати своє місце, і через те повинна бути в Петрограді така організація чи особа, до якої Тимчасовий уряд зник би в подібних випадках звертатись» [4, арк. 13].

Того ж дня ці автори пишуть другий лист до Михайла Грушевського, в якому наголошують, що «особливої уваги в наш час вимагає справа підготовки до реалізації основного пункта української програми – автономії України» [4, арк. 14].

«Цей пункт, – продовжують вони, – очевидно, викличе проти себе багато пручання і знеохоти з боку не тільки російського уряду, а й широкого верств російського громадянства, між іншим і від централістичних елементів на українській території. Цей опір неприхильності до української ідеї, цю нехоть, зневіря, чи ворожнечу до українського національного руху можна побороти лише організованою роботою, довгою агітацією та гарантуванням співчуваючих елементів» [4, арк. 14].

Тож важливим поступом у діяльності Української національної Ради в Петрограді був перший приїзд до російської столиці в середині травня делегації Центральної Ради з Києва. На нараді з нею 14 травня було узгоджено всі головні аспекти її перебування в столиці, а також намічений подальший план дій Української Національної Ради в Петрограді, що своїми заходами спричинилася до реальної постановки питання про автономію України в складі майбутньої Російської федеративної республіки [2, спр. 592, арк. 1–3].

Використані джерела та література:

1. Гольдельман С. Жидівська національна автономія в Україні. 1917–1920. – Мюнхен – Париж – Єрусалим, 1967. – С. 135.
2. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського: Ф. 244.
3. Наше життя (Петроград). – 1917. – 24 березоля.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України: Ф. 1115. – Оп. 1. – Спр. 45.

Федорова Лариса Данилівна

ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Протягом останніх десятиліть історія української дипломатії знайшла висвітлення у численних публікаціях, у тому числі присвячених добі національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Разом з тим поза увагою дослідників залишився пам'яткознавчий напрям вивчення зазначеної теми. В Україні, як і в цілому світі, збереглося багато нерухомих об'єктів культурної спадщини – безмовних свідків історії міжнародних відносин України на різних етапах її державності. Розкриття інформаційного потенціалу таких об'єктів створює унікальний за своїми виховними можливостями ефект особистої причетності до визначних подій минулого, прилучення людини до системи суспільних цінностей, колективної історичної пам'яті, культурних надбань попередніх поколінь, воно актуалізоване й складними умовами сучасного етапу розбудови української державності. Коротко проілюструємо вищезазначене на прикладі Києва.

Визначною пам'яткою історії української дипломатії доби Української революції 1917–1921 рр. є особняк Ф.А. Терещенка на сучасній вул. Терещенківській, 9 (нині – Національний музей «Київська картинна галерея»). У квартирі № 1, що складалася з 9 кімнат на першому і другому поверхах цього особняка, розміщувався Генеральний секретаріат міжнародних справ, створений за рішенням Комітету УЦР 15 червня 1917 р. Спочатку містився у Будинку Педагогічного музею на вул. Володимирській, 57, пізніше за цією адресою. З 15 липня 1917 р. мав назву Генеральний секретаріат охорони прав національних меншин, з 21 серпня – Генеральний секретаріат міжнародних справ, з 11 січня 1918 р. – Міністерство закордонних справ. З 15 липня 1917 р. до 30 січня 1918 р. секретаріат і міністерство очолював Шульгин Олександр Якович; з лютого до 29 квітня 1918 р. посаду міністра обіймав Голубович Всеволод Олександрович.

У травні – листопаді 1918 р. в особняку працювало Міністерство закордонних справ Української Держави, яке очолював Дорошенко Дмитро Іванович. У червні-жовтні 1918 р. він мешкав у цьому ж будинку.

У грудні 1918 – лютому 1919 р., за Директорії УНР, у цьому будинку також містилося Міністерство закордонних справ, утворене в складі Ради народних міністрів УНР 26 грудня 1918 р. Раду народних міністрів і водночас Міністерство закордонних справ очолював Чехівський Володимир Мойсейович.

Зрозуміло, що в цьому будинку працювала ще ціла низка відомих українських політичних і громадських діячів, які виконували дипломатичні функції протягом 1917–1919 рр. Тут розроблялися засади дипломатії України як незалежної держави, відбувалися події вагомого історичного значення, які потребують спеціального дослідження з точки зору їх локалізації саме на цей об'єкт.

Як приклад пам'яткознавчого дослідження біографічного спрямування розглянемо об'єкти культурної спадщини Києва, пов'язані з життям та діяльністю Д. Дорошенка, який досяг значних успіхів у міжнародному визнанні України як незалежної держави. За цими адресами можна відстежити шлях його становлення як політичного діяча і видатного ученого, встановити чинники, що впливали на формування його світогляду та особистісних якостей.

1909 р. він закінчив історико-філологічний факультет Університету св. Володимира, що містився у головному корпусі на вул. Володимирській, 60. Тут він виступив одним з ініціаторів зборів київського студентства 16 жовтня 1906 р., на яких була висунута вимога відкриття чотирьох кафедр українознавства.

Був членом Старої Громади, збори якої відбувалися у квартирі К. Михальчука на вул. Кирилівській, 41 (будинок головної контори Пивоварного заводу акціонерного товариства). Член і деякий час секретар Українського наукового товариства в Києві, яке містилося в різні роки на вул. Володимирській, 28 і 42, на вул. Ярославів Вал, 36 і вул. Десятинній, 9.

На початку 1910-х рр. викладав у комерційному училищі (вул. Володимирська, 7), у 1913–1914 рр. – у Київському комерційному інституті (бульв. Т. Шевченка, 22; нині – один із корпусів Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова).

Член Українського клубу, що розташовувався в 1908–1918 рр. на вул. Володимирській, 42. 3–7 березня 1917 р. у клубі відбулися збори українських партій і організацій, скликані з ініціативи ТУПу у зв'язку з революційними подіями в Петрограді. Саме на них народилась ідея Української Центральної Ради як головного представницького центру українського руху. В останній день зборів головою УЦР було обрано М. Грушевського (перебував тоді в Москві), а одним із трьох його заступників – Д. Дорошенка. У цьому ж будинку в березні-червні 1917 р. працював провід Української радикально-демократичної партії, реорганізованої на Українську партію соціалістів-федералістів, до складу якого входив і Д. Дорошенко. УЦР працювала у Педагогічному музеї на вул. Володимирській, 57 (нині Будинок учителя), який згодом став і осідком партії.

4 квітня 1917 р. в Києві на Першому Всеукраїнському національному конгресі, що відбувся в будинку Купецького зібрання (Володимирський узвіз, 2 нині Національна філармонія України), Дорошенко виголосив доповідь «Державне право і федеративні домагання на Україні».

У Києві він співпрацював з редакціями багатьох українських періодичних видань, адреси яких також відомі.

Величезні перспективи різнопланових пам'яткознавчих студій з історії вітчизняної дипломатії полягають у вивченні об'єктів культурної спадщини в усіх регіонах України і зарубіжних держав. Дисертаційні пам'яткознавчі дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора історичних наук зі спеціальності «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» розглядає єдина такого напрямку в Україні спеціалізована вчена рада Центру пам'яткознавства НАН України та УТОПіК.

ХАРЧУК Олександр Олександрович **ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН 1917–1921 РР.**

Дипломатія полягає в офіційній діяльності держави, яка спрямована на реалізацію її зовнішньої політики, забезпечення захисту власних прав та інтересів, її громадян та юридичних осіб за кордоном. Суб'єктами дипломатичної діяльності виступають глави держав та урядів, а також спеціальні органи зовнішніх зносин. Цілі дипломатії повинні досягатися мирними засобами, шляхом домовленостей та переговорів. Доба Центральної Ради заклала основи української національної дипломатії. Саме у той час було сформовано перші інституції, а тимчасові місії поступово перетворювалися на постійні дипломатичні представництва. Надбання зовнішньополітичної служби періоду Центральної Ради було використано при формуванні міжнародних взаємин Української Держави та УНР Директорії. Протистояння з Тимчасовим урядом і Раднаркомом стало жорстким досвідом ведення зовнішньої політики, яка мала виконувати і виконувала доленосні завдання в несприятливих умовах внутрішньої та зовнішньої ситуації. З огляду на це переговори з Центральними державами у січні – лютому 1918 р. і підписання Брестського мирного договору при запеклому спротиві насамперед з боку делегації Раднаркому на чолі з Л. Троцьким стали апогеєм досягнень української дипломатії. Брест був визначною дипломатичною перемогою Центральної Ради над більшовицькою Росією у боротьбі за самостійність і незалежність від Москви [1, с. 28]. Водночас, незважаючи на всі спроби, Брест спричинив розрив відносин із Антантою і, як наслідок, не вдалося врегулювати відносин із Росією, не було отримано визнання з боку Антанти. А підтримка Німеччини стала короткотривалою. У подальшому падіння Центральної Ради і встановлення Гетьманату П. Скоропадського не змінило зовнішньополітичного курсу. Пріоритетами зовнішньої політики залишилися відносини з державами австро-німецького блоку на основі положень Брестської угоди. Зусилля української дипломатії скеровувалися на визнання України як суверенної держави та об'єднання українських земель шляхом проведення переговорів із сусідніми державами. Визначною перемогою стало приєднання до України Криму.

Розглядаючи діяльність дипломатичної служби Директорії УНР, варто зробити важливий висновок: їй від самого початку дісталася важка спадщина у сфері зовнішньополітичної орієнтації – давалося взнаки відсутність ділових контактів з Антантою.

Подальша складність геополітичної ситуації того часу, міжнародна ізоляція та партійні міжусобиці не додали єдності у зовнішньополітичній діяльності. Це призвело до неоднотайності на Паризькій мирній конференції. Українська дипломатія виявилася неефективною у розв'язанні поставлених перед нею завдань. Великою мірою це було спричинено несприятливими зовнішньополітичними обставинами, відсутністю чіткої програми чи договірному плану, а не лише проголошенням загальних гасел про цінність української держави; неможливістю протистояти польській інформаційній пропаганді, яка переконувала учасників, що влада в Україні належить більшовикам. Вищевикладене призвело до того, що на Паризькій мирній конференції Україна виступала не як суб'єкт, а як об'єкт міжнародної політики. Франція мала намір вибудувати сильну Польщу і використати її як свою союзницю проти Німеччини та буфера проти Росії, тому організувала дипломатичну ізоляцію українських делегацій. Посилання українських дипломатів на тези президента США Т.-В. Вільсона про право націй на самовизначення не знаходили розуміння.

Уроки невдалої дипломатії не проходять без серйозного їх аналізу. Попри невдачу у 1919 р. сьогодні українці переконують світ у важливості їх ролі в європейській системі безпеки. Водночас, на відміну від 1919 р., на міжнародній арені виступає визнаний суб'єкт міжнародного права. Вочевидь одним із головних уроків дипломатії 1917–1920 рр. має стати безкомпромісність боротьби зі східними впливами і консолідація навколо ідеї соборності українських земель та їх інтеграції до європейського простору.

Використані джерела:

1. Дипломатія українських національних урядів у захисті державності (1917–1923 рр.) [Текст]: автореф. дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Дацків Ігор Богданович; Дип. акад. України при МЗС України. – К., 2010. – 34 с.

ВІТЧИЗНЯНА ДИПЛОМАТІЯ У БОРОТБІ ЗА КРИМ У 1918 РОЦІ

З давніх-давен між Україною і Кримом склалися та існували широкі економічні й торговельні зв'язки. Економіка півострову настільки була пов'язана з українською, настільки була залежною від неї. Крим не зміг би існувати без українського продовольства та промисловості. Україна в свою чергу не могла зректися Криму.

В травні 1918 року, практично через два тижні як генерал П. Скоропадський став гетьманом України, він звернувся до німецького уряду з нотою на ім'я посла Мума. Мова йшла про велике значення володіння Кримом для України і збереження Чорноморського флоту [9]. Трохи згодом з аналогічною нотою звернулося до німецького уряду міністерство закордонних справ Української Держави в особі міністра закордонних справ Д. Дорошенка, так само з'ясовуючи вагу приєднання Криму до України. Нота ця була передана 30 травня німецькому послу в Києві барону Муму. Міністр зазначав: «При тім, стоячи на принципі самоозначення, не бажаючи порушувати волі населення, нарешті, розуміючи різні відміни в житті Криму, український уряд вважає, що приєднання Криму може відбутися на автономних підставах, відповідно до чого проект має розробитися...» [2, с. 209-214].

Для підтримки української справи і української орієнтації в Кримі, міністерство закордонних справ України надавало кошти на підтримку трьох газет у Кримі, які пропагували думку про необхідність приєднання до Української Держави.

Уряд Сулькевича розпочав боротьбу з так званою «українською пропагандою», переслідуючи українофільські газети й українські громади та забороняючи приймати з України урядові телеграми, написані українською мовою. У відповідь на це український уряд вирішив вжити рішучих заходів. Рада Міністрів прийняла проект економічної блокади Криму. В середині серпня було проголошено «митну війну» і зупинено всякий товарний рух та морську комунікацію. Пропускалися лише продукти, призначені для німецьких військ в Кримі. Однак, за умов, що склалися, уряд генерала Сулькевича був змушений «капітулювати». За деякий час до Києва від нього надійшла телеграма, в якій говорилося про готовність до переговорів щодо форми державного об'єднання з Україною [7]. Після того блокаду було знято.

В середині вересня 1918 р. до Києва прибула кримська делегація в особі: Ахматовича (голова делегації, міністр юстиції), Чарикова (міністр освіти), Фрімана (міністр шляхів), Нікіфорова (міністр харчових справ, тимчасовий міністр фінансів), Домброва (міністр постачання). Розпочалися офіційні переговори, в яких з української сторони взяли участь голова Ради Міністрів Лизогуб і міністр закордонних справ Дорошенко. Від німецької сторони, як спостерігач, на переговорах був присутній уповноважений принц Рейс [2, с. 209-214]. Увесь хід переговорів було викладено в українській і кримській пресі. В газетах «Нова рада», «Самостійник», «Крим» [7; 8; 5] практично щодня повідомлялося про перехід подій на переговорах. З самого початку переговорів кримська делегація обходила питання про злуку з Україною. У відповідь українські міністри заявили, що дану делегацію не можна вважати компетентною виявляти волю і бажання всього кримського населення. За тиждень, коли прибули представники від татар, українців і німецьких колоністів; переговори було продовжено. Позиція нових членів кримської делегації була далеко не такою непримиренною, як їх міністрів. Після довгих і жвавих переговорів сторонам вдалося досягнуто порозуміння і виробити проект двохстороннього договору. Крим отримав внутрішню автономію у складі Української Держави, свій крайовий сейм, територіальне військо, свою адміністрацію і представника у справах Криму при Раді Міністрів Української Держави. Кримська делегація запропонувала, щоб ці умови були обговорені й затверджені курултаєм та з'їздом національних та громадських організацій Криму. Представники від населення в делегації запевняли українців, що на цих з'їздах не буде серйозної опозиції проти злуки з Україною. Тим часом німці погодилися передати Україні Чорноморський флот. В Севастополі на укріпленнях та на кількох торпедних і канонерських суднах замайорів український морський кармазиновий прапор. Цей факт вказував на фактичну владу Української Держави над Кримом. [2, с. 209-214] Однак в результаті повстання проти гетьмана Скоропадського до влади на Україні прийшла Директорія. І планам злуки Криму з Україною прийшов кінець.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що кримська політика гетьманату була перспективною та єдино доцільною за тогочасних обставин. Однак тогочасна українсько-російська конфронтація, триваюча громадянська війна, поширення білого руху в різних регіонах Росії, обставини, пов'язані з завершенням Першої світової війни та, зрештою, нетривалий період існування самого гетьманату унеможливлювали втілення напрацьовань вітчизняної дипломатії.

Література:

1. Донцов Д. Рік 1918.. – К.: «Темпора», 2002. – 128 с.
2. Дорошенко Д. Українська гетьманська держава 1918 р. // Історія України (1917–1920 рр.): у 2 т. – Т. 2. – Ужгород, 1930. – 424 с.
3. Зарубин А.Г., Зарубин В.Г. Без победителей: из истории гражданской войны в Крыму. – Симферополь: «Таврия», 1997. – 351 с.
4. Королёв В.И. Черноморская трагедия (Черноморский флот в политическом водовороте 1917-1918 гг.). – Симферополь: «Таврия», 1994. – 38 с.
5. Крым. – Симферопіль, 1918. – вересень-жовтень.
6. Лукомський А. Противосоветские организации на Украине и начало гетманства // Революция на Украине по мемуарам белых. / Сост. С.А. Алексеев под ред. Н.Н. Попова. – Репринтное воспроизведение издания 1930 г. – Киев: Политиздат Украины, 1990. – 438 с.
7. Нова рада. – К., 1918. – вересень-жовтень.
8. Самостійник. – К., 1918. – вересень-жовтень.
9. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. / Головний редактор Я. Пеленський. – Київ – Філадельфія, 1995. – 493 с.

ЦІВАТИЙ Вячеслав Григорович ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДНЕСЕННЯ (1917–1921 РР.): МІЖНАРОДНО- ПОЛІТИЧНИЙ І ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРСИ

У ХХІ столітті актуалізувалося питання інституціональних традицій формування державної та дипломатичної служб України, феномену «українського питання» в міжнародно-політичному контексті, аналізу основних напрямів зовнішньої політики й особливостей формування моделей української державної та дипломатичної служб у період національного піднесення (1917–1921 рр.).

Сучасні дослідники особливу увагу приділяють інституціональному розвитку, здобуткам, проблемам і перспективам державної та дипломатичної служб України в контексті загальноєвропейського розвитку зазначеного періоду.

Українська дипломатія відрізнялася активністю, наполегливістю, цілеспрямованістю, займала дієві позиції з актуальних регіональних і міжнародних проблем [5].

У період національно-визвольних звершень 1917–1921 рр. в Україні була інституціоналізована власна державна та дипломатична служба [1].

Велику роль у становленні та інституціоналізації державної служби й державно-службових відносин відігравав попередній досвід правового регулювання цих відносин у Російській та Австро-Угорській імперіях. Звістка про падіння царського режиму досягла Києва 13 березня 1917 р. За кілька днів представники найголовніших установ і організацій міста утворили Виконавчий комітет, що мав утримувати порядок і діяти від імені Тимчасового уряду. 17 березня була створена Центральна Рада.

В умовах загальнонаціонального піднесення і безпорадності Тимчасового уряду 23 червня Центральна Рада видала І Універсал, який репрезентував Центральну Раду, а з формуванням Генерального секретаріату й канцелярії в усіх секретаріатах; діловодство почало здійснюватися українською мовою з публікацією законодавчих документів паралельно російською, єврейською і польською мовами; упроваджено зразки оформлення розпорядчих документів; затверджено порядок офіційного опублікування і набуття чинності нормативно-правовими актами; створено Секретаріат генерального писаря; запроваджено посаду розпорядника справами уряду, який з 18 січня 1918 р. став іменуватися Радою народних міністрів.

3 листопада 1917 р. уряд Центральної Ради у своїй декларації «Від Генерального

Секретаріату України» ультимативно підпорядкував собі всі державні й адміністративні служби і фактично оголосив себе єдиною і вищою виконавчою владою на теренах колишньої підросійської України [2].

22 листопада 1917 р. уряд ухвалив законопроект про державні та дипломатичні інституції в УНР. 29 квітня 1918 р. була проголошена Українська Держава, яка змінила Українську Народну Республіку. Період Української Держави 1918 р., особливо з позицій державного управління, є маловивченим. Державні та дипломатичні інституціональні зміни 29 квітня 1918 р. й відновлення старовинної національної форми правління – гетьманату – на чолі з нащадком гетьманського роду П. Скоропадським стали єдиним шляхом подолання системної суспільної кризи.

У добу Української Держави 1918 р. було зроблено чимало для державного будівництва. За різними оцінками, було прийнято близько 400 нормативно-правових актів, різних за статусом, для врегулювання нових суспільних відносин. Щодо цього в історії несправедливо забуто прогресивний внесок Української Держави в загальний процес державотворення та створення власної дипломатичної та консульської служби. Стосовно визначення статусу, місця та ролі державної та дипломатичної служби в ті часи потрібно зазначити, що ці питання вирішувалися досить системно та професійно [4].

Після зречення П. Скоропадського на українських землях з 14 грудня 1918 р. поновлюється Українська Народна Республіка. Її ще називають «другою» УНР. Найвищою заслугою ЗУНР стало об'єднання в січні 1919 р. з Українською Народною Республікою в єдину соборну Українську державу. Таким чином, незважаючи на складний та суперечливий етап національного піднесення, а особливо в добу Української Держави 1918 р., був започаткований процес формування та становлення інституту вітчизняної державної та дипломатичної служби в Україні.

Незважаючи на складності, керівництво Української Держави визначило, що без врегулювання цих важливих відносин будувати державу вкрай важко. Досвід попередників ніколи не повинен бути призабутий, а ретельно вивчений і впроваджений у практику. Попри всі здобутки і прорахунки П. Скоропадського як чільного вітчизняного державотворця, ми переконані, що його ім'я навіки залишиться на скрижалях Книги Буття українського народу [3].

Отже, цілком заслуговує на подальші дослідження поставлене питання про інституціональну історію, традиції та практичний досвід українського державотворення, етапи становлення й розвитку дипломатії України початку ХХ століття: через призму сучасності до історичних витоків інституціональної історії.

Література:

1. Капелюшний В.П., Коваль О.Ф. Незламна і нескорена: національна еліта в Українській революції 1917–1921 років: Історіографічний нарис: Монографія. – К., 2018. – 480с.
2. Сергійчук В.І. Неусвідомлення України. Ставлення світу до української державності: погляд у 1917–1921 роки з аналізом сьогодення. – Львів, 2002. – 496с.
3. Слабченко Є. Дипломатична історія України / Упоряд. Ірина Матяш. – К., 2016. – 496с.
4. Стрельський Г.В. Українська дипломатія національно-державного відродження 1917–1920 рр. в особах / За ред. Л.С. Тупчієнка, В.Г. Циватого. – К., 2000. – 66с.
5. Chечаленко L.D. Foreign policy of Ukraine. Ed. by Tsivatyi V.G. – K.: LAT&K, 2016. – 294p.

ШАТОХІН Анатолій Миколайович

КРАХ ПОЛІТИЧНИХ ІЛЮЗІЙ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ В УНІВЕРСАЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Віковий ювілей Української національної революції, політичні підсумки національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. вимагають не ювілейно-фанфарних або зневажливо-ярликових публікацій, а ретельного аналізу з пошуком відповіді на питання «Як це було?» та «Чому?».

Падіння царату, здається, для практично усіх революціонерів стало несподіваним. Одна справа – проголошувати палкі промови із закликом повалення «кровавого режиму», а зовсім інша – одержати реальну владу на уламках цього режиму. Зрозуміло, що опозиційні сили, у

тому числі й в Україні, не мали практичного досвіду управління державою: їм бракувало не лише кваліфікованих управлінців, але й просто достатньої кількості освічених людей, здатних посісти вакантні посади.

Особливість «українського питання» полягало у тому, що українські землі знаходилися у складі двох деспотичних імперій. Звідси й суттєві розбіжності в поглядах на українську державу та її відносини з країнами-метрополіями. У ставленні до майбутніх україно-російських стосунків серед активістів українських політичних партій (а їхня кількість сто років тому перевищувала три десятки) склалися чотири напрями, пріоритетність яких змінювалося: від ілюзорно-автономічних до реально-самостійних по мірі формування практики україно-російських відносин.

Перший напрям (умовно «проросійський») розглядав Україну як невід'ємну частину Російської держави, форму устрою якої визначають майбутні Установчі Збори. Прихильники *другого напрямку* (умовно «автономісти») бачили Українську республіку як автономне утворення у складі Російської демократичної федеративної республіки. *Третій напрям* (умовно «федералісти») колишню імперію уявляв як конфедерацію вільних народів, у тому числі й Української Федеративної Демократичної республіки. І, нарешті, *четвертий напрям* (умовно «самостійники») об'єднував прихильників самостійної, не від кого незалежної Української держави [1, с.8-9].

Буквально наступного дня після створення Української Центральної Ради постало питання про врегулювання відносин із Росією. В Петроград були направлені делегати від УЦР («посли»), які передали Тимчасовому Російському уряду «домагання» українців. А «домагання» ці були доволі поміркованими: визнання Української Центральної Ради як автономного органу влади в Україні, консультування щодо України з комісаром «по українських справах», передачу частини грошей, що їх збирали в Україні, «на національно-культурні потреби». Проте навіть такі вимоги були відкинуті Тимчасовим урядом. Ключова теза I Універсалу Української Центральної Ради: «І тепер, Народе Український, нас приневолено, щоб ми самі творили нашу долю» [1, с.59].

Однак надія на спільну долю народів колишньої імперії знайшла розвиток і у II Універсалі УЦР: «Ми, Центральна Рада, яка завжди стояла за те, щоб не одділяти Україну од Росії, щоб вкупі з усіма народами її прямувати до розвитку і добробуту всієї Росії і до єдності демократичних сил її...». І знов ключова фраза: «...Ми рішуче ставимося проти замірів самовільного здійснення автономії України до Всеросійського Учредительного Зібрання» [1,с.61].

Перемога збройного повстання більшовиків, усунення від влади політично близьких до правлячих українських партій російських політиків неминуче внесли корективи в перспективи україно-російських відносин. Романтична ілюзія про спільне демократичне майбутнє переростала в уявлення про федерацію рівноправних народів. Більш того, в III Універсалі Української Центральної Ради звучать месіанські нотки щодо відповідальності не лише за долю України, «але і всієї Росії».

Перша українсько-російська війна остаточно зруйнувала такі ілюзії: «братовбивча війна двох сусідніх народів» поставила питання взагалі про існування української державності. Крім того посилювався тиск з боку Німеччини і Австро-Угорщини щодо умов підписання миру. Через те IV Універсал очікувано проголосив незалежність України; «Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, нівіднікою незалежною, вільною, суверенною державою українського народу» [1, с.70].

Голова Української Центральної Ради М. Грушевський в праці «На порозі нової України» із сумом відзначав, що «війна більшовиків з Україною рішуче поставила хрест» на орієнтації на Росію [2, с. 196]. Одночасно, відзначав перший голова Генерального секретаріату В. Винниченко, розвіялися надії на допомогу Німеччини і Австрії, зокрема шляхом окупації території України: «Ніякий чужий пан не може бути добродійником того, над ким він панує...» [3, с.41]. Орієнтація на себе, на власні сили – ось один з головних уроків Української революції.

Література:

1. Конституційні акти України. 1917–1921. Невідомі конституції України. – Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. – 272 с.
2. Історія України в особах: XIX–XX ст. / І. Войцехівська та ін. – К.: Україна, 1995. – 479 с.
3. Винниченко В. Відродження нації. Частина I. [Репринтне відтворення видання 1920 року]. – Київ: Видавництво політичної літератури України, 1990 – 348 с.

ШИНКАРУК Лідія Василівна

ДИПЛОМАТ І ПОЛІТИК – ЛЕВ БАЧИНСЬКИЙ

Сто років тому на Софіївській площі розпочинав церемонію Лев Бачинський, було проголошено Акт Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки. Це була одна з найвизначніших подій у житті українського суспільства у період становлення української державності на початку XX століття, яка увінчала столітні прагнення українців, розділених і поневолених Російською та Австро-Угорською імперіями, жити в єдиній незалежній державі.

Для висвітлення величної особистості Левка Васильовича Бачинського в контексті української історії кінця XIX – до кінця 30-х років XX століття потребує дослідження істориків, юристів, педагогів, дипломатів, науковців не лише вітчизняних, а й інших держав. Про роль громадсько-політичного діяча Л. Бачинського досі не має ґрунтового комплексного наукового дослідження та належного поцінування в Україні.

Дослідження історіографії бібліографічної спадщини, життєвого шляху та просвітницької діяльності Л. Бачинського, на мою думку, є актуальним і необхідним для того, щоб очистити від бруду і фальші історію України, показати нашу долю – героїчну і трагічну – у правдивому світлі, у її яскравих національно-визвольних спалахах. Особливо важливо об'єктивно оцінити ті постаті, що сталінськими монархічними ідеологами всіляко перекручувалися, фальсифікувалися – на догоду пануючим системам

Активна життєва позиція Л. Бачинського викликає повагу, а його громадсько-політична діяльність за соборність України є актуальною і набуває особливого значення та звучання сьогодні, коли територіальну цілісність держави доводиться відстоювати зі зброєю в руках. Тому постать Л. Бачинського є зразком патріота, дипломата і відданості Україні і, на мою думку, в нас час потребує дослідження та великої шани.

Подія 22 січня 1919 р. для мене, моєї родини, моїх земляків є знаменною і має особливо велике значення. Адже делегацію від Західноукраїнської Народної Республіки благословив Господь очолювати мого родича Л.В. Бачинського. Моя бабуса Ольга із родини Бачинських. Мабуть, покутський край, де народився Лев Бачинський, із його мальовничою природою, просякнутий звитяжною історією, освячений силою Божого слова, обдарував його глибоким патріотизмом і високою духовністю. Народився Л. Бачинський 14 липня 1872 р. в селі Серафінцях (нині Городенківського району Івано-Франківської області), де народилась я, мої батьки, моя бабуса, дідусь, прабабуса і прадідусь.

Лев Бачинський був і дипломатом, і адвокатом, і політичним діячем, провідником Української Радикальної Партії в Галичині. У період ЗУНР обіймав посаду віце-президента Української Національної Ради, автор конституційного закону від 3 січня 1919 р. про об'єднання ЗУНР з УНР і закону про земельну реформу; посол до австрійського парламенту (1907–1918), з 1918 р. і до смерті був головою УРП, у 1928–1930 рр. був послом до Польського сейму.

Ідея єдності батьківських земель, ідея соборності України були головним змістом його життя.

У парламенті та сеймі Лев Бачинський проявив себе як прекрасний промовець з твердою позицією та власною думкою з низки питань, які стосувалися умов життя галичан-українців. Так, щоб заблокувати прийняття військового бюджету на 1912 р. він із трибуни парламенту не сходив майже 14 годин і, як писав він пізніше, ця промова коштувала йому багато здоров'я, оскільки говорив промову без перерви. Це була одна з найдовших промов в історії австрійського парламенту.

На початку 1928 р. відбувалися вибори до польського Сейму, що супроводжувалися

масовими фальсифікаціями. У державному архіві Івано-Франківської області зберігається цікавий документ – протест Л. Бачинського, поданий до Станіславівського окружного суду. З допитів свідків засвідчено, що в 14 селах Станіславівського повіту провладній партії доплюсували голоси – їх докидали у виборчі скриньки, переписували протоколи під час транспортування до повітової комісії. Станіславівський суд зволікав із розглядом скарги і Лев Бачинський за життя не дочекався рішення, ухваленого по суті справи. За результатами виборів до Сейму дев'ять українських політиків стали послами. Депутатський мандат здобув і Лев Бачинський.

Історія свідчить, що українці в усі часи були патріотами. Можна навести безліч прикладів самовідданої любові українців до рідного краю. Сьогодні це прикладом цього, адже багато синів і дочок України віддали за неї найдорожче – життя. Ми стали свідками цього. Події Майдану, війна на Сході... Народ України ніколи не забуде хлопців, котрі стояли за Донецький аеропорт. І досі проливається кров найщиріших патріотів. І шкода, що в Україні патріотизм прийшов на сльозах матерів, дружин і сестер, які втратили своїх рідних у сьогоднішній війні. Я переконана, що національна єдність – обов'язкова передумова успішного спротиву зовнішній агресії, а захист територіальної цілісності України є святим обов'язком для кожного із нас, продовженням боротьби попередніх поколінь за соборність, за яку боровся все життя Лев Бачинський.

Сьогодні ідея соборності постала з новою нагальністю й силою. Як ніколи раніше, День Соборності України – це нагадування про те, що сила нашої держави – в єдності українських земель! Якщо ми хочемо, якщо ми віримо у сильну Україну, почуття соборності повинно стати часткою нашого життя і нашого серця.

СЕКЦІЯ 2. ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ. ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ

БІЛАН Сергій Олексійович

ОБ'ЄДНАВЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТ.

Сучасний світ продовжує продукувати в жителів України істотні відмінності у світоглядних і ціннісних орієнтирах, поглядах на минуле країни та шляхи її подальшого розвитку. Українці багато століть мріяли про об'єднання своїх етнічних земель в складі однієї держави і події революції 1917–1921 рр. давали можливість втілити в життя споконвічне прагнення. Наприкінці 1918 р. відбуваються переговори між урядами Директорії Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки про втілення одвічного бажання українців жити в межах однієї держави. Цей доленосний Акт Злуки було проголошено 22 січня 1919 р. на Софійській площі в Києві.

Універсали Центральної Ради заклали підвалини для незалежності України, але нажалі не сприяли консолідації споконвічних українських земель. Гостро стало питання кордонів і території України, яке нагтовхнулася на протидію сусідніх держав, безпосередньо зацікавлених в розподілі між собою сфер впливу, а ліпше сказати, загарбанні українських земель. Жовтневий переворот і прихід до влади в Росії більшовиків поставив, так би мовити, хрест на сподіваннях українців на мирне вирішення питання утворення української незалежної держави. Більшовики вбачали в діяльності Центральної Ради реальну загрозу утвердженню і збереженню своєї влади в Україні. Цілий ряд заходів, проведених більшовиками, красномовно свідчив про їхні агресивні наміри щодо України (ультиматум, військовий похід на Київ) і змусив Центральну Раду шукати підтримки за кордоном. Велику надію на порятунок давали переговори, які проходили в Бресті, де серед важливих питань піднятих дипломатами УНР, було питання надання військової допомоги, а також отримати згоду Австро-Угорщини та Німеччини на включення до складу України Східної Галичини, Буковини, Холмщини і Підляшшя. 26 січня 1918 р. делегації країн Четверного союзу визнали Україну незалежною

державою, право-спроможною вступати в міжнародні відносини.

У лютому 1918 р. між Україною і Австро-Угорщиною було підписано окрему секретну угоду, за якою австро-угорський уряд брав на себе відповідальність до кінця липня 1918 р. поділити Галичину на українську та польську частини, а також, приєднавши до Буковини українську Галичину, створити окремий край. Україна за це мала надіслати до Австро-Угорщини значну частину сільськогосподарської продукції. Німеччина не залишилась осторонь цих процесів і підтримала намір України об'єднати свої землі.

9 лютого 1918 р. у Брест-Литовську було підписано першу мирну угоду в Першій світовій війні між УНР та Четверним союзом. Кордони України визнавалися відповідно до етнографічних меж розселення українців. Польща виступила проти і наголошувала на встановленні кордону по р. Буг (Холмщина залишається Польщі, хоча Волинь і Поділля теж були в пріоритеті Другої Речі Посполитої). Готовність УНР до переговорів з Польщею не зупинила невизнання Брестського миру. Після укладання договору УНР просила допомоги зброєю і боєприпасами у війні з Радянською Росією.

Дякуючи підтримці Німеччини Українська держава розповсюдила свою владу практично на всі території, на які претендувала. У переговорах з військом Донським спірною територією виявився Таганрозький округ і території вздовж р. Калитва, де переважну частину населення становили українці, яким гарантували усі права щодо своєї мови, школи й культури, як і всім іншим громадянам. Керівником української делегації, яка займалася цим питанням був Д. Дорошенко.

Польща, Румунія, Чехословаччина, більшовицька Росія та небільшовицька її частина мали на меті приєднати до своїх територій якнайбільшу частину України. Розпочинається збройна боротьба за збереження цілісності українських земель, але нечисельна армія, відсутність достатніх ресурсів і боротьба, фактично, на декілька фронтів призводить до надважкої ситуації, як на території УНР, так і ЗУНР. Під ударами ворожих військ українські частини вимушені відступати, а уряди переїжджати з одного міста до іншого і навіть емігрувати за кордон. Як і в XVII ст., за умовами Гадяцької угоди та Вічного миру, так і в XX ст. Росія і Польща поділили сфери впливу розірвавши більшу частину території України між собою за умовами Ризького мирного договору 1921 р.

Отже, спроба українців відновити історичну справедливість і об'єднати етнічні українські землі в межах однієї незалежної держави знову зазнала краху. Мирна політика, яка проводилась, здебільшого, дипломатичним шляхом, з надією позитиву, провалилась. Груба сила та агресивні цілі сусідніх держав виявились сильнішими і ще понад двадцять років українці залишались в складі декількох держав.

БЛАНУЦА Андрій Васильович

«ПЕРЕКРОЄНА МАПА»: КОРДОНИ ЧЕРНІГІВЩИНИ У РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 191–1921 РР.

Питання кордонів в історії України завжди були актуальними. Особливо значних змін кордони України зазнали у роки Української національної революції 191–1921 рр. У даній публікації розглянемо як вони перекроювалися на Чернігівщині.

Так, станом на 1917 р. Чернігівська губернія складалася з 15 повітів. У роки революції постало питання про кордони української автономної республіки. Українська влада (Центральна Рада та Генеральний Секретаріат) наполягала, що північні кордони Чернігівської губернії мають стати державним кордоном з Росією, на що Тимчасовий уряд не погоджувався, намагаючись відокремити від Чернігівщини чотири північні повіти: Мглинський, Суразький, Стародубський та Новозибківський як неукраїнські. Водночас, своєю інструкцією від 4 серпня 1917 р. Центральна Рада не піддалася на шантаж і III Універсалом (листопад 1917 р.) визнала Чернігівську губернію в існуючих кордонах територією Української Народної Республіки.

Утім у Росії був повалений Тимчасовий уряд, і з приходом більшовиків до влади дискусії припинилися. Почалася українсько-російська війна. Під тиском німецьких військ більшовики у березні 1918 р. визнали суверенність України, погодилися на тимчасовий кордон («нейтральну зону»), що проходила по лінії Сураж – Унеча – Стародуб – Новгород-

Сіверський – Глухів. Але це зовсім не завадило їм вводити до нейтральної смуги і південніше неї, на визнану територію УНР, пізніше Української Держави гетьмана П. Скоропадського свої військові підрозділи.

Де-факто, Чернігівських губерній стало дві: одна на основній території Чернігівщини, що увійшла до Гетьманату Скоропадського, інша – у складі більшовицької Росії, куди без жодних міжнародних договорів потрапили 43 волості Чернігівщини з центром у м. Почепі. З цієї бідної території, куди вся Чернігівщина та інші українські губернії століттями поставляли хліб, більшовики почали вивозити «все на Москву». Залізничники Новозибкова скаржилися, що якби записувати всі бешкети, насильства, розстріли, знущання словом і ділом наймитів Леніна з амністованих каторжників, не вистачило б цілого номеру Чернігівської земської газети (більше 10 великих аркушів) [1].

Найбільше тероризував населення більшовицький очільник П. Шимановський. Проти його грабувань, гвалтувань, арештів з вимогою викупу 31 березня 1918 р. повстав Мглинський майдан. Селяни Мглину та навколишніх сіл оточили будинок більшовицької ради. Шимановський дав команду стріляти у натовп з кулеметів, виставлених у вікнах. Відразу було вбито 6-х та поранено 15 селян. Проте селянство не здавалося, а коли врешті П. Шимановський вийшов на переговори, розлючений натовп його буквально розтерзав. Зібрання мешканців Мглинського повіту ухвалило рішення приєднатися до України, арештували залишки червоноармійців і озброїлося гвинтівками з їх складу. Повстання тривало декілька днів, допоки вистачало набоїв, потім було придушене більшовицькими загонами, учасники були репресовані. У квітні подібне повстання спалахнуло у Суражі. Представники інших північних повітів Чернігівської губернії зверталися і до німецького командування, і до Гетьмана з вимогою приєднання до Української Держави. Були ще вимоги білорусів, що також проголосили свою незалежність і вважали північ Чернігівщини своєю етнічною територією. Москва готувала мешканців до «плебісциту»: російські агітатори дискредитували владу Української Держави, зрештою під загрозою арештів і розстрілів змушували перелякане населення північних повітів голосувати за приєднання до Радянської Росії.

Після захоплення влади більшовики діяли швидко і рішуче: північні повіти Чернігівщини у травні 1919 р. були відрізані від губернії і від суверенної ще тоді України та передані до новоутвореної Гомельської губернії РСФРР. Територія Чернігівської губернії зменшилась на 15 тис. кв. км., на яких станом на 1917 р. проживало 636 638 чол. Більшовики більше не гралися у плебісцити, але обіцяли місцевим мешканцям: «Московія вам все дасть». Проте голова Стародубського повітвиконкому Парлюк відправив до Чернігова, Києва та Москви телеграму з протестом від імені двохсоттисячного населення повіту, яке «вважає себе в історичному, економічному і географічному відношенні українцями» [1]. Замість хліба, з Росії присилали загороджувальні загони, які виловлювали дезертирів і відбирали «лишки» зерна. Повстання проти більшовицької влади тривали і в 1920 р.

Література:

1. Еткіна І. Втрата Україною північних територій Чернігівської губернії (1917 – 1919) // Режим доступу: <http://pivnich.info/vtrata-ukrajinoju-pivnichnyh-terytorij-chernihivskoj-huberniji-1917-1919/>

ВАСИЛЬЄВА Ірина Василівна

ІДЕЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ТВОРЧОСТІ В. ЛИПІНСЬКОГО

Початок ХХ ст. відзначений подальшим розвитком ідей української державності.

Саме ці ідеї, починаючи з Першої світової війни, активно розробляв український вчений В. Липинський (1882 – 1931). Проблеми державності та історичного поступу України отримали відображення в таких його працях, як «Релігія і церква в історії України», «Листи до братів-хліборобів», «Рівні права усім релігіям». Кращою формою організації суспільства вчений вважав конституційно-монархічний лад, який спирається на п'ять підвалин: аристократію, класократію, територіальний патріотизм, український консерватизм, релігійну етику.

Вивчаючи проблему соціальної бази політичної влади, В. Липинський пропонував установити класократію, тобто такий соціально-політичний лад, де активна меншість –

аристократія – здійснює керівництво шляхом вибору кращих представників різних станів і класів. Вчений виділяє такі класи: хліборобський (поміщики, селяни, сільські робітники); промисловий (власники фабрик, інженери, робітники); фінансовий і купецький (ті, хто живе за рахунок обміну продуктами); комунікаційний (залізничники, шофери та ін.); інтелігенція (духовенство, вчителі, письменники та ін.). До станів він відносить організаторів і організованих. Перші – активна меншість. Друга – пасивна більшість. Функції меншості – вибраної аристократії – обмежуються владою монарха. Монархічна влада, в свою чергу, обмежується законами, які приймають представники різних класів.

Важливою складовою концепції В. Липинського є ідея територіального патріотизму української нації та українського консерватизму. Саме ці фактори повинні об'єднати українське суспільство, подолати внутрішні слабкості нації. Сутність територіального патріотизму В. Липинський вбачав у пробудженні почуття солідарності та єдності мешканців української землі незалежно від їх етнічного походження, класової приналежності, віросповідання, соціально-культурного рівня. Своє розуміння нації він вбачав у тому, що «...нація – це реалізація хотіння до буття нацією. Коли нема хотіння ... нема нації» [1]. Водночас не може бути нації, коли це «хотіння» не реалізується в матеріальних формах держави. Єдино можливою передумовою нації саме і є територіальний патріотизм. Його відсутність завжди відігравала негативну роль в утвердженні української державності. В. Липинський постійно підкреслював, що в справі українського державотворення ставала на заваді відсутність єдності між різними регіонами (галицько-дніпрянський антагонізм). Українську націю він називав недержавною нацією, тобто такою, до якої чужоземна влада приходить, як правило, внаслідок запрошення її частиною народу. Ось чому така нація не має в готовій формі всіх елементів і якостей, необхідних для розбудови державності. Тому процес державотворення в них проходить важче, займаючи довший період часу.

В. Липинський засуджував заклики до соціально-класової та національної нетерпимості, протиставлення українців представникам інших національностей України. Тому він пов'язував формування аристократії з територіальним, а не з національним чинником.

Патріотизм В. Липинський визначав як «свідомість своєї території, любов до своєї землі, до всіх без винятку її мешканців». Вчений зауважував, що відсутність територіального патріотизму завжди відігравала деструктивну роль у становленні українського суспільства.

Втілення в життя ідей державного творення України В. Липинський пов'язував з утворенням консерватизму. Кожне суспільство повинно бути соціально диференційованим і охоплювати як прогресивні, так і консервативні елементи і мати опозицію. Консерватизм, за В. Липинським, є утвердження всередині українського громадянства організованих сил авторитету, дисципліни, правопорядку, політичної культури, здатних у майбутньому стати носіями державної влади. «Зміцнююча консерватизм монархічна форма організації і поповнення ріденьких старих консервативних рядів свіжими силами з-поміж українства – це основа цього відродження», – стверджував вчений. Він писав, що народи, які не вміють створити власних панів, тобто власну провідну верству, будуть змушені коритися чужим панам.

Особливу роль в організації суспільства В. Липинський приділяв релігії та церкві. Він ставив вище інтересів держави і нації засади етики і моралі, які завжди освячувала церква. Вчений розглядав релігію як силу, що може примирити українство, спрямувати його діяльність на зміцнення суспільства. Зокрема, класократія, за В. Липинським, витікає з християнського світогляду.

За сучасних умов необхідне послідовне застосування суспільствознавчої методології до аналізу різних сфер українського суспільства. Динаміка суспільних змін потребує системного осмислення української дійсності та формулювання правильних наукових висновків стосовно її майбутнього.

У вирішенні цих завдань можуть послугуватись національно-державницькі думки В. Липинського.

Література

1. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. – Відень, 1926. – С. 387.

ГАЛЬЧЕНКО Світлана Іванівна

**СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА
У ТРАНСКОРДОННОМУ РЕГІОНІ**

Найцікавішим та найбагатшим є досвід регіональної співпраці України зі своїми західними сусідами, зокрема – Польща, яка одна з найперших визнала незалежність України (2 грудня 1991 р.) і донині надає всебічну допомогу й підтримку в проведенні політичних та економічних реформ. На сучасному етапі Республіка Польща була, і є одним із основних стратегічних партнерів для України. Україна та Республіка Польща активно ведуть діалог та поглиблюють співпрацю в різних напрямках.

На сучасному етапі створені сприятливі передумови для подальшого зближення двох країн: просування національних інтересів України на Захід, стабілізація економіки, співпраця з НАТО, залучення іноземних інвестицій. Республіка Польща зацікавлена у збільшенні товарообігу з Україною та співробітництві у військово-технологічній сфері.

Розвиток стратегічного партнерства з РП є пріоритетним напрямком зовнішньої політики України. Міцні відносини між державами обумовлені геополітичним положенням, глибокими історичними, культурними та економічними зв'язками.

Економічна співпраця між Україною та РП розвивається насамперед у сільському господарстві та галузях переробки його продукції, машинобудування, енергетиці, теплопостачанні, військово-промисловому комплексі, фармацевтиці та медичному устаткуванні. Саме в цих галузях можна відзначати товарообмін, для зростання якого було проведено ряд українсько-польських економічних форумів і семінарів.

Головними чинниками розвитку двостороннього економічного співробітництва є геополітичні проекти (прикладом є будівництво та експлуатація діючих нафтогонів, підготовка до Євро-2012 тощо), а також спільні регіональні ініціативи , зокрема транскордонне співробітництво).

Важливе місце у співпраці держав є розвиток прикордонного співробітництва, що має ґрунтуватися на продуманій та збалансованій політиці та орієнтуватися на зміни в економічній та політичній ситуації, адже віссю прикордоння є кордон завдовжки 529 км. Для України він п'ятий за довжиною кордону(після кордону з Росією, Молдовою, Білоруссю і Румунією), що до Польщі – третій за довжиною (після Чехії та Словаччини) [1].

Хоча для плідної співпраці є низка перешкод від суспільних до економічно-юридичних: стереотипи громадської свідомості, різні темпи, напрями та економічні потенціали двох країн, недостатнє інвестиційне забезпечення спільних проектів, неузгодженість правничо-юридичних систем між країнами (особливо після вступу Польщі до НАТО та ЄС).

Для вирішення ключових питань та проблем українсько-польського міжрегіонального будівництва на міждержавному рівні створено інституційний механізм – українсько-польську міждержавну координаційну раду з питань міжрегіонального співробітництва, яка приділяє увагу як питанням просторового планування так і транскордонного співробітництва (засідання якої, проходять раз на рік). Крім того, ще в травні 1993 р., між Урядом України та Урядом Республіки Польща була укладена Угода про міжрегіональне співробітництво, яка є базовим документом українсько-польського міжрегіонального співробітництва [2].

Істотну допомогу в здійсненні міжрегіонального та прикордонного співробітництва надають європейські організації. Ключове місце належить Раді Європи [3].

Осередками розвитку та інтенсифікації українсько-польського міжрегіонального транскордонного співробітництва є єврорегіони «Буг» та «Карпатський», що діють в українсько-польському прикордонні. Єврорегіон «Карпатський» функціонує на основі Декларації про співпрацю спільнот, які мешкають на території Карпатського регіону, а також на основі статуту Міжрегіональної асоціації «Карпатський єврорегіон», що їх підписали 14 лютого 1993 р. в м. Дебрецені (Угорщина) міністри закордонних справ України, Польщі та Угорщини. Діяльність єврорегіону «Буг» регулюється Угодою про створення Транскордонного об'єднання «Єврорегіон Буг», підписаною 29 вересня 1995 р. в м. Луцьку між Волинською областю та колишніми Холмським, Люблінським, Тарнобжезьким і Замостським воєводствами Республіки Польща (до зміни адміністративного поділу цієї країни в 1999 р.).

Важливим аспектом розвитку українсько-польського міжрегіонального та транскордонного співробітництва є залучення в рамках реалізації окремих проектів фінансових коштів ЄС. У цьому контексті слід виділити Програму транскордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна» ЄІСП на 2007–2013 рр., кошти якої були ефективно використані органами місцевого самоврядування, а також неурядові організації обох держав у сфері міжрегіонального та транскордонного співробітництва [2].

Варто відзначити діяльність Інституту трансформації суспільства (ІТС), спрямовану на розвиток українсько-польських відносин. ІТС був ініціатором прийняття у 1996 р. Меморандуму «Стратегічне партнерство Польщі й України». У 1998 р. з ініціативи та зусиллями Інституту в Україні сформовано недержавний Інститут українсько-польських відносин. У 1998–2000 рр. створено мережу українсько-польських Агенцій регіонального розвитку в містах України, які поширювали досвід своєї діяльності з метою налагодження тривалої співпраці між бізнес-колами України й Польщі [4, с.36].

Нинішні українсько-польські відносини вже стали зразком для багатьох сусідніх держав у регіоні та мають усі підстави бути одним з найпотужніших фундаментів нової Європи.

Література:

1. Pogranicze polsko-ukraińskie w liczbach US. – Lublin, 1999
2. Міжрегіональне співробітництво між Україною та Польщею / Україна та Польща. Міжрегіональне співробітництво // Посольство України в Республіці Польща [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poland.mfa.gov.ua/ua/ukraine-pl/regions>
3. Поліщук Ліна. Основні пріоритети співпраці українських і польських регіонів: реалії та перспективи [Електронний ресурс] / Ліна Поліщук. – Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2008/3-4/200811.html>
4. Соскін О. Партнерство українських і польських міст – реальний шлях євроінтеграції України / О. Соскін // Економічний часопис – XXI. – 2008. – № 3. – С. 35, 36.

ГРУШЕЦЬКИЙ Богдан Павлович

КРИМСЬКИЙ ПІВОСТРІВ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ НІМЕЧЧИНИ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Після підписання Берестейського мирного договору між Центральними Державами та УНР на початку 1918 р. під контроль німецьких окупаційних військ перейшли величезні території у Східній Європі. Серед них був і Кримський півострів, міжнародний статус якого після розпаду Російської імперії не був остаточно врегульований. Поліетнічне населення півострова не мало єдиної думки з цього приводу, внаслідок чого претензії щодо включення Криму до свого складу висували Україна і Росія, впливовим був кримськотатарський самостійницький рух. Німецьке військове та політичне керівництво вирішило скористатися невизначеністю у своїх інтересах.

Незважаючи на те, що Крим не згадувався в тексті договору, він був захоплений німецькими військами протягом 18 квітня – 1 травня 1918 р. Задовго до цього, ще 29 березня 1918 р. в Бадені було укладено військову угоду про Україну між верховними командуваннями Німеччини і Австро-Угорщини, згідно з якою Таврійська губернія разом з Кримом відходила до сфери впливу Німеччини [2, с. 32].

Заняття півострова потенційно відігравало важливу роль в реалізації східної політики Німеччини. Тут не було ні значних покладів корисних копалин (за винятком керченського залізничного басейну), ні великих промислових підприємств. Однак його вкрай вигідне географічне розташування в центрі Чорного моря, зв'язок морськими шляхами з Анатолією, Кавказом, Кубанню, Румунією, Болгарією, сухопутними – з Україною – давали можливість тримати під контролем всі ці важливі території. Незабаром після окупації півострова німецькі війська з Криму стали перекидатися на Південний Кавказ, де почався наступ німців і турків на Баку. У разі захоплення цього регіону контроль над Кримом дозволяв значно прискорити постачання нафти, дефіцит якої згубно впливав на стан німецької армії, нафтопроводом Баку-Батумі і далі через Чорне море.

Однак значення Кримського півострова для реалізації східної політики Німеччини полягала не тільки в забезпеченні зв'язку з іншими регіонами Причорномор'я. Через Україну,

Крим і Південний Кавказ вибудовувався шлях проникнення Німеччини до Південно-Західної і Південної Азії. Він мав слугувати альтернативою попередньому маршруту через Балканський півострів та Малу Азію, символом якого стала залізниця Берлін-Багдад. Важливість Криму та Кавказу для Німеччини всіляко підкреслювали представники вищого армійського командування, зокрема Людендорф, Гренер, Кайзерлінг. У їх записках фігурують ідеї про створення безпечного Чорноморсько-Каспійського мосту в напрямку до Індії [2, с. 72; 4, с. 533-534].

Австрійський генерал Альфред Краус в червні 1918 р., передбачаючи подальші дії німців, писав у своєму звіті до Генерального штабу Австро-Угорщини: «Німеччина... хоче... назавжди закріпити за собою найбезпечніший шлях на Месопотамію і Аравію, через Баку і Персію. Ця можливість особливо приваблива для німців зараз, коли вони окупували Україну. Шлях на Схід йде через Київ, Катеринослав і Севастополь, звідки починається морське сполучення на Батум і Трапезунд. На мою думку, германці для цієї мети мають намір залишити за собою Крим як свою колонію або в будь-якій іншій формі. Вони ніколи вже не випустять зі своїх рук цінного Кримського півострова. Крім того, щоб повністю використовувати цей шлях, їм необхідно оволодіти залізничною магістраллю або встановити на ній свій переважний вплив» [2, с. 71; 5, с. 119].

Останнє зауваження Крауса на той момент вже було реалізоване. У згадуваному вище австро-німецькому договорі про розподіл сфер впливу в Україні окремо вказувалося, що залізниця Харків-Сімферополь-Севастополь перебуває під контролем німецького начальника навіть на території Катеринославської губернії, яка була окупована переважно австро-угорськими військами.

Для реалізації своїх планів німецькі окупаційні власті розглядали кілька варіантів, найголовнішими з яких були два: а) створення окремої держави під німецьким протекторатом в Криму або у Таврійській губернії в цілому; б) передача півострова Українській Державі, що фактично перебувала у залежності від військової та дипломатичної допомоги з боку Німеччини.

Перший варіант просував заступник голови Німецького колоніального товариства, колишній міністр у справах колоній Фрідріх фон Ліндеквіст. Згідно з його планом, необхідно було створити державне утворення німецьких колоністів на території Таврійської губернії під протекторатом Німеччини. Це, на його думку, забезпечувало безпеку повідомлення з Кавказом, Персією і Центральною Азією, створювало базу дій проти Великобританії в Азії, а також ліквідував військову загрозу з боку Росії на Чорному морі. Його ідеї деякий час підтримував також Ернст Людендорф. Навпаки, Німецьке імперське Адміралтейство та міністерство закордонних справ на чолі з Ріхардом фон Кюльманом виступали за передачу півострова до складу Української Держави [3, с. 136-137].

Другий варіант став особливо актуальним після укладення російсько-німецького додаткового договору 27 серпня 1918 р. Згідно з ним після укладення російсько-українського мирного договору німецькі війська повинні були покинути всі чорноморські регіони (крім Кавказу), які не входили до складу України відповідно до третього універсалу Центральної Ради [1, с. 442-443]. Отже, підштовхування Кримського крайового уряду до вступу у договірні відносини з Україною у якій-небудь формі ставало єдиним виходом для збереження німецького впливу в Криму.

Література:

1. Документы внешней политики СССР / Под ред. А. А. Громыко. Т. 1: 7 ноября 1917 г. – 31 декабря 1918 г. М., 1959. 772 с.
2. Крах германской оккупации на Украине (по документам оккупантов) / Под ред. М. Горького, И. Минца, Р. Эйдемана. М., 1936. 207 с.
3. Перепад В. В. Кримська проблема в 1917-1918 рр. // Південна Україна. 1998. № 1. С. 128-139.
4. Baumgart W. Ludendorff und das Auswärtige Amt zur Besetzung der Krim 1918 // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. 1966. B. 14. № 4. S. 529-538.
5. Ereignisse in der Ukraine 1914-1922: Deren Bedeutung und historische Hintergründe / Red. T. Hornykiewicz. Philadelphia, 1968. B. III. 704 s.

ДАНИЛЕНКО Василь Михайлович

**ДИПЛОМАТИЧНА ТАКТИКА ПОЛЬЩІ ЩОДО УКРАЇНИ
ПІСЛЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Нещодавно виповнилося 100 років від початку роботи Паризької мирної конференції, яка прийняла низку міжнародних угод. Підсумки Першої світової війни, зафіксовані в документах, мали далекосяжні наслідки для всього людства, зокрема і взаємин Польщі та України. Величезним здобутком польського народу стало проголошення Другої Речі Посполитої. Незадовго до відкриття конференції у Парижі Польща мала два уряди, що могло перешкодити вирішенню «польського питання». Поляки зуміли домогтися консолідації і порозуміння в суспільстві і не допустили винесення внутрішніх суперечностей на міжнародний рівень. Згідно з Малим Версальським договором 28 червня 1919 р. Велика Британія, Франція, Італія, США, Японія визнали Польщу суверенною і незалежною державою. Це була видатна дипломатична перемога Польщі, підкріплена експансією в Галичині й окупацією західноукраїнських земель вже в наступному місяці.

Органічного об'єднання ЗУНР і УНР, незважаючи на Акт злуки, так і не відбулося. Укладений 10 вересня 1919 р. між країнами Антанти та Австрією Сен-Жерменський договір залишив невизначеним статус Східної Галичини. В українських колах це породжувало надії на позитивне вирішення «українського питання». Однак дії українських представників на Паризькій мирній конференції були скутими, оскільки намагання Директорії домогтися офіційного статусу наражалися на позицію Антанти і США, які вважали УНР союзником переможеної Німеччини. До участі в конференції не були допущені ані Німеччина, ані радянська Росія. Від Польської держави в її роботі брали участь два делегати – Р. Дмовський та І. Падеревський. Польські провідники твердо стояли на позиціях, що формування території польської держави за етнографічним принципом є неприйнятним, позаяк поляки на схід від Бугу й Сяну становили значну частину суспільної й майнової еліти [1, с. 230].

Результати Паризької мирної конференції свідчили про ефективність тактики польських представників, які домоглися від країн Антанти навіть більше від обіцяного Польщі. Статут для Східної Галичини, прийнятий 20 листопада 1919 р., урізав територію краю на користь Польщі, істотно обмежував його автономію, передаючи законодавчі права польському сейму, на 25 років відкладав питання самовизначення, але не населенням, а Лігою Націй. Польському уряду вдалося змусити дипломатичну місію УНР у Варшаві прийняти декларацію про відмову від прав на Східну Галичину [2, с. 64]. Після того Польща, яку всіляко підтримувала Франція як протипагу Німеччині, але не Росії, наполягла на фактично своєму необмеженому підпорядкуванні Східної Галичини.

Невпорядкованість східних кордонів Польщі і необхідність спільної відсічі більшовицькій Росії призвели до порозуміння між Польщею і УНР. Бойові дії завершилися перемир'ям і підписанням 18 березня 1921 р. Ризького мирного договору, за яким УСРР і радянська Росія визнавали приналежність до складу Польської держави Західної України і Західної Білорусії, що було тактичним, але не стратегічним успіхом польської дипломатії. Цей успіх був розвинутий визнанням через два роки країнами Антанти східних кордонів Польщі.

Завершення формування і визнання кордонів Польської держави на деякий час підвело ризик дипломатичній активності і звузило коло нагальних питань, що постали після Першої світової війни. Спосіб і результати їх вирішення не задовольняли українців, які прагнули побудувати єдину соборну незалежну Українську державу. Водночас величезну злобу на Польщу затаїли російські більшовицькі вожді, які вичікували слушного моменту для ліквідації Польської держави. Вже у квітні – грудні 1921 і восени 1922 р. РСФРР і УСРР організували проти Польщі два дипломатичних наступи, намагаючись, з одного боку, дискредитувати польський уряд, а з іншого – підірвати український визвольний рух [3, с. 57]. Російські більшовики, як і царат та білогвардійці, мали фактично спільну мету – зберегти єдину й неділиму Росію, а передусім не допустити відокремлення України від новітньої імперії.

Для майбутніх поколінь політиків наслідки того, що лідери провідних країн світу на перемовинах в 1919–1920 рр. не зуміли дотриматись принципів справедливості, рівноправності, балансу інтересів, належно оцінити стратегічні наслідки ігнорування

національних проблем, мали послужити серйозним уроком. Після Першої світової війни сприятливим був час, коли народи об'єднувалися проти насильницького поширення ідей світової революції і російського більшовизму. Незалежні Україна і Польща та їхні добросусідські відносини за підтримки міжнародної спільноти могли б стати форпостом мирної Європи. Односторонні невизнані рішення світових та національних лідерів стали однією з причин поразки Української революції і формування гострих конфліктів між народами, вигоду з яких одержували лише їхні супротивники.

Література:

1. Польща – нарис історії. За ред. В. Менджецького та Є. Брацисевича. – Варшава: Інститут національної пам'яті, 2015. – 367 с.
2. Українська політична еміграція. 1919–1945. Документи і матеріали. – К.: Парламентське вид-во, 2008. – 928 с.
3. Гісем О. В. Дипломатичні відносини між Польщею та УСРР у 1921–1923 рр. / О. В. Гісем. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2012. – 192 с.

**ДАНИЛОВА Тетяна Вікторівна,
САЛАТА Галина Володимирівна,
ГОРБАТЮК Тарас Віталійович**

ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО АГРАРНОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: НАКАЗ ГЕНЕРАЛ-ФЕЛЬДМАРШАЛА НІМЕЦЬКОЇ АРМІЇ АЙХГОРНА ВІД 6 КВІТНЯ 1918 Р.

Феноменальним явищем не лише української, а й світової науки, яке потребує комплексного дослідження, є доба національно-визвольних змагань в Україні 1917–1922 рр. Безперечно, однією з головних складових державотворчих процесів означеної доби була аграрна політика. Зокрема, йдеться про наказ генерал-фельдмаршала окупаційної німецької армії Айхгорна про засів ланів України від 6 квітня 1918 р. [1]. Звичайно, в невеликій за обсягом роботі неможливо проаналізувати спектр досліджень вітчизняних істориків, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., які займалися вивченням окресленого питання. Тому автори поставили собі за мету розглянути лише деякі з них і висловити власну точку зору з приводу повноти, достовірності відображення і оцінки наказу в них.

На нашу думку, слушними є висновки Гриценко А.П., яка констатує, що «поява 6 квітня 1918 р. наказу головнокомандуючого Г. Ейхгорна про початок посівної без попереднього узгодження з українським урядом остаточно зіпсувала його стосунки з Центральною Радою» [2]. Праця Рубльова О.С., Реєнта О.П. коротко подає зміст наказу Айхгорна та зазначає, що «наказ Ейхгорна спричинив гостру дискусію в Центральній Раді. Міністр земельних справ на знак незгоди з втручанням німців у вирішення суто цивільних справ подав у відставку...УЦР висловила офіційний протест Німеччині з приводу дій Ейхгорна...народ України було оповіщено про те, що даний наказ виконувати не слід» [3, с. 85].

У роботі Логвиненко І.А. стверджується, що такий стан речей довго не міг бути не поміченим окупаційною владою і «серйозний політичний конфлікт між УЦР і німецьким командуванням назрів 6 квітня 1918 р. ... фельдмаршал Айхгорн видав наказ, згідно якого тимчасово, аж до вирішення аграрного питання, встановлювалося, що як селяни, так і поміщики вважатимуться власниками урожаю з тих полів, яких кожний з них засіє...» [4, с. 76-77]. Варто відзначити, що саме в цій роботі йдеться про необізнаність більшості членів Малої ради про співпрацю міністра земельних справ Ковалевського М. і окупаційної влади стосовно підготовки наказу Айхгорна [4, с. 77.].

Вивченню аграрної політики Австро-Угорщини та Німеччини в Україні присвячена дисертація Малиновського Б.В. «Аграрна політика Австро-Угорщини та Німеччини в Україні, 1918 р.» [5]. Це чи не найперша робота, в якій найповніше висвітлена подія, пов'язана з появою наказу Айхгорна. У ній зазначається, що «представники Німеччини та Австро-Угорщини намагалися домогтися відповідності аграрної політики та аграрного законодавства урядів УНР та УД власним пріоритетам і таким чином досягти їх реалізації» [5, с. 110-111]. Автор, як і більшість істориків називає появу наказу втручанням окупаційних військ у внутрішні справи України, далі нівелює своє ж переконання, заявляючи, що «з виступу прем'єра виходило, що

наказ Г. Айхгорна не суперечив, а, навпаки, розвивав та доповнював урядові постанови» [5, с. 111].

Отже, можна констатувати, що на сьогодні відсутні роботи, в яких наказ Айхгорна знайшов би повне, комплексне висвітлення. У жодному дослідженні, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., не знайшлося місця для його повного викладу та відсутні прямі посилання на першоджерело, що зберігається в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, а це звужує цінність згадуваних праць.

Література:

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) ф.1063, оп.2, спр. 2-4, арк. 1.
2. Гриценко А. П. Політичні сили в боротьбі за владу в Україні (кінець 1917 – початок 1919 р.). – Київ: НАН України Ін-т історії України: «Історичні зошити», 1993. – 101 с.
3. Рубльов О.С., Ресент О.П. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. – Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – 320 с.
4. Логвиненко И.А. Политическая деятельность Украинской Центральной Рады. – Глобино: Полиграф-сервис, 2000. – 96 с.
5. Малиновський Б.В. Аграрна політика Австро-Угорщини та Німеччини в Україні, 1918р.: Дис... канд. іст. наук: 07.00.02. – Дніпропетровськ, 2001. – 250 с.

КАЛУГА Володимир Федорович

ПРОВАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ ІНТЕГРОВАНОГО СУБ'ЄКТА СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Осмислюючи з висоти практично століття численні проблеми і провали щодо становлення Української державності, у т.ч. і з огляду на нібито численні огріхи щодо встановлення дипломатичних зв'язків з країнами світу, а надто провідними країнами Західної Європи, а отже і налагодження процесу визнання України як суверенного суб'єкта політичних зносин, все чіткіше на перший план проступає питання про те, а хто ж чи що було реальним базисом, на основі якого ніяк не могла впевнено, як кажуть, зіп'ятися на ноги Українська держава?

Менше аніж за два роки триразова почергова зміна форм державного правління: республіканська, монархічна, республіканська, і, відповідно, зміна урядів, до того ж не без явної участі іноземних суб'єктів впливу, насамперед Німеччини, по-перше, свідчить про те, що серед української еліти не було жодної згоди щодо спільного проекту розбудови державності, так і бачення долі України у перспективі. Відтак переважна більшість української, як би це не звучало неочікувано на перший погляд, за своєю номінальною належністю і самовизнанням, а не за глибинним переживанням належності і зумовленості етнічним началом, трималася або ж космополітичних або проімперських поглядів. Тоді як їхня, досить часто наполеглива і енергійна, участь у становленні української державності була радше спробою самореалізації себе як амбітної людини, що неочікувано-негадано для себе отримала можливість приміряти себе у ролі державника внаслідок розпаду «тюрми народів». По-друге, населення України, так і залишилося населенням – масою людей, прив'язаних до території помешкання і місця свого соціокультурного становлення. Цю масу згодом велично називатимуть український народ. Хоча сам термін народ, знову ж таки, відсилає до практично недиференційованої людської маси – суми існувань, що кориться у своєму бутті природним потребам та завжди підлягає зовнішній організації і управлінню. Ані про український цілісний етнос, що зберіг свою ідентичність, проявлену насамперед у менталітеті і відчутті, саме відчутті, а не розумінні і декларуванні на люди належності до чогось спільного, що має своє глибинне коріння, виражене у етнічних міфах про творення, ані про націю, як інтегровану соціально-економічну і водночас культурну спільноту, мова йти не може. Українці підсажені і понині як на чужу, по-суті, згубну для етносу міфологію, насамперед іудо-християнського походження та штибу, у т.ч. і марксистсько-фрейдистську, так і на чужі проекти формування соціально-економічної інтеграції населення в націю.

А з таким успіхом розбудувати і підтримувати ефективне функціонування дійсно суверенної самобутньої держави практично не можливо. Це стосується як подій столітньої

давнини навколо України, так і теперішньої ситуації. Україна наразі є деякою мірою життєздатний проект лише завдяки збігу цілої низки обставин та умов. Як не дивно, вона існує попри, так би мовити, старанням численних олігархів і поводитирів, попри песимізм або й нелюбов до неї значної частини населення, яка втратила, очевидно, навіть здатність інтегруватися у щось більше, аніж просто маса. Україна живе у віках завдяки чомусь, що залишається незбагненим навіть для світлих розумів, не говорячи вже про «з'їдену» маніпулятивними технологіями свідомість людини-маси.

Використана література

1. Климів Г. Протоколи советских мудрецов / Г. Климів. – Краснодар: «Советская Кубань», 1995 – 448 с.
2. Рыбалка А. Путеводитель по миру каббалы / А. Рыбалка ; М.: «Мосты культуры», 2006. – 447 с.
3. Чумаченко, Василь Андрійович. Крик пугача : есе, повість / В.А. Чумаченко. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2004 . – (Серія «Вічна Січ»). Кн. 1. – Кривий Ріг, 2004. – 223 с.

КОСТЮК Олександр Васильович

ПАРАДОКСИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ УНР, ГЕТЬМАНАТУ ТА ДИРЕКТОРІЇ (1917–1921 РР.)

Відсутність самостійної зовнішньої політики, категоричного курсу на тотальний державний суверенітет та орієнтації на внутрішній розвиток безвідносно до союзів з сусідами – одні з головних положень, що в негативному сенсі характеризують історію становлення УНР, Директорії та Гетьманату. Вести мову про класичну суверенну державу доби Нового часу та усвідомлювати що така держава для маніфестації незалежності потребує обов'язкового союзу з іншими державами – є певним протиріччям. Парадокс полягає в тому, що союз з іншими державами як умова незалежності є одночасним запереченням тотальності такої незалежності.

Якщо ми подивимося на зовнішню та внутрішню політику УНР ми не знайдемо чіткої й однозначної орієнтації на незалежність від будь-яких державних та міждержавних об'єднань. А найголовніше – не існувало від початку утворення УНР чіткого курсу на тотальну незалежність. А відсутність курсу на тотальну незалежність ставить під питання наявність еліти, що здатна приймати рішення, відповідальність, а отже бути здатною до маніфестації свободи свого народу.

Дана проблема має як мінімум два аспекти. Перший аспект це документи та офіційні рішення які приймалися стосовно міждержавних відносин та маніфестації незалежності. Другий аспект це якість української національної еліти, що здійснювала державотворення в зазначену добу. Під якістю мається на увазі її (еліти) ідеологічні, особистісні, політичні характеристики як окремої частини суспільства, яка є найбільш активною, творчою та сильною, а отже найнеобхіднішою в добу змін.

Ми маємо чотири універсали УНР. Показовим є те що у всіх чотирьох універсалах простежується еволюція відношення української еліти до питання тотальної незалежності. Дуже симптоматичним є те, що проголошення суверенітету УНР сталося лише у третьому універсалі. Але навіть у ньому йшлося не про тотальну незалежність, а про утворення української народної республіки як форми державності у складі майбутньої федерації народів Російської імперії. Звісно ми можемо виправдовувати таку позицію, зокрема Михайла Грушевського та загалом діячів Центральної Ради, культурною близькістю з російською державою, несформованістю та молодістю української держави, відсутністю її чітких кордонів і т.д. Але якщо розглядати це суто прагматично, то подібна діяльність національної еліти є як мінімум незадовільною.

Така різка теза є наслідком порівняльного аналізу з елітами інших народів, які в той самий час, позбувалися імперської залежності. Якщо ми не можемо уявити польську еліту яка проголошує незалежність Польщі але у майбутній федерації народів Австро-угорської імперії, то ми не маємо права і виправдовувати подібні нісенітниці з вуст діячів УНР.

Стосовно гетьмана Скоропадського: його залежність від Німеччини має виправдання – це те, що саме Німеччина зробила його керівником України і відповідно будь-який інший геополітичний вибір був неприйнятний.

З падінням Гетьманату владу в УНР отримав Петлюра. Тут бачимо знову ж таки

намагання заручитися підтримкою для створення незалежності не від Німеччини, яка програла війну, а від країн Антанти. Уявлення про те, що держави Антанти будуть укласти союз з українською державою, яка підтримувала ще півр. тому їхнього ворога, а зараз має соціалістичний уряд є доволі абсурдним. Але тим не менше вважається доволі прийнятним під час аналізу УНР періоду Директорії. Дуже симптоматичним є те, що С. Петлюра, незважаючи на можливо головне своє звернення або найкращий PR-крок, який був скоріше маркетингом, а не реальністю (а саме злука УНР та ЗУНР) все ж таки не зміг утриматися від пошуку нового союзника. І після проголошення злуки УНР та ЗУНР С. Петлюра врешті-решт підписує угоду з Польщею, яка була непримиренним ворогом ЗУНР.

Постає питання: як сталося що українська еліта перманентно шукає захисту у сильнішого сусіда і не здатна самостійно розвивати свою сильну державу в реальній незалежності. Фактично ця проблема переслідує українські землі від доби Київської Русі, адже так сталося що руські землі були під владою Литви, фактично добровільно, також українська еліта була в союзі з Річчю Посполитою і з Московією і з Османської імперією. Тобто не слід дивуватися що подібна ситуація повторилася і під час першої світової війни.

Якщо повернутися до різних ідеологічних позицій акторів 1917–1921 року, то необхідно зазначити що різна ідеологічна позиція не є достатньою підставою для відсутності однозначної позиції щодо незалежності держави. Адже якщо ми візьмемо до уваги інші народи, які в той час позбулися імперських кайданів, то там теж були різні політичні напрямки, але було мінімум єдине що їх об'єднувало, не потребувало дискусії у жодній формі – однозначним була незалежність власної національної держави і розбудова цієї держави. Інші політичні, ідеологічні, соціальні розбіжності мали бути вирішені після її незалежності, але до остаточної незалежності всі працювали на одну мету. Це те, чого нажалі не було в українських реаліях. В Україні була боротьба соціалістів, консерваторів, анархістів і т.д. які сперечалися про форми, якість та масштаб цієї незалежності, а отже еліта не була консолідована, що ставить під сумнів наявність самодостатньої української еліти у класичному розумінні у добу національно-визвольних змагань 1917–1921 років.

ЛИЧУК Марія Іванівна

ГАЛИЦЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ І ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЛАТФОРМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Українська національна ідея потребувала захисту і 100 років тому, потребує і сьогодні. Згадаємо один факт із історії прикарпатської землі.

Повстання 1 листопада 1918 р., відоме в історії як Листопадовий Зрив, розпочате у Львові, поширилося на Галичину та Волинь. Завершилося воно встановленням влади Української держави – Західноукраїнської Народної Республіки.

Український народ у усі часи був здатний до державотворення. На західноукраїнських землях у перших рядах поборників українськості були представники галицької інтелігенції. У 1918 році Станиславів, на сьогодні Івано-Франківськ, обласний центр, був одним із важливих повітових центрів Східної Галичини. 18 жовтня 1918 р. у Львові було проголошено створення Української Національної Ради, а після 1 листопада 1918 р. цей орган став виконувати функції парламенту Західноукраїнської держави.

9 листопада 1918 р. Українська Національна Рада сформувала вищий виконавчий і розпорядчий орган – Державний Секретаріат на чолі з Костем Левицьким. У складі Державного Секретаріату було 14 міністерств – Державних секретаріатів, які очолювали державні секретарі. Серед них були українські педагоги, літературознавці та мовознавці: С. Баран – журналіст, керівник міністерства земельних справ; О. Барвінський – педагог, автор і упорядник хрестоматій (читанок) з української літератури для гімназій та вчительських семінарій: «Виїмки з українсько-руської літератури», «Вибір з української літератури», «Історія української літератури» (1920), запровадив фонетичний правопис, увів термін «українсько-руський» у шкільних підручниках, автор статей з проблем шкільної освіти, українського мовознавства; очолював міністерство віросповідання; Д. Вітовський – український письменник, автор творів «Із смутно-ясних спогадів», «Маківка», «Звіт»;

очолював міністерство військових справ; С. Смаль-Стоцький – український мовознавець, літературознавець, педагог; опікувався проблемами освіти; Л. Цегельський – журналіст, видавець, керівник міністерства внутрішніх справ\$ А. Чернецький – журналіст, очолював міністерство праці і суспільної опіки. Основний склад УНРади сформували вихідці з Станиславівського повіту.

9 листопада 1918 р. на засіданні члени Української Національної Ради визначили назву Української держави – Західноукраїнська Народна Республіка, до складу якої, крім Східної Галичини, входили Північна Буковина і Закарпаття, тобто землі колишньої Австро-Угорської монархії, населені українцями. Держава ЗУНР охоплювала території з населенням 6 млн, серед яких українців було 71%.

4 січня 1919 р. на першій сесії Української Національної Ради президентом обрано Євгена Петрушевича, українського громадсько-політичного діяча, правника, представника Буського району, Львівщина (на сьогодні), заступником президента Ради – Левка Бачинського, правника із Станиславівського повіту.

Інтелектуальна група державотворців опрацювала й оприлюднила важливі для України документи. Зокрема, члени УНРади постановили історично значущі дії для українського народу: «Українська Національна Рада, виконуючи право самоозначення українського народу, проголошує торжественно з'єднання з нинішнім днем Західно-Української Народної Республіки з Українською Народньою Республікою в одну, одноцільну, суверенну Народню Республіку.

Зміряючи до найскоршого переведення сеї злуки, Українська Національна Рада затверджує передвступний договір про злуку, заключений між Західно-Українською Народньою Республікою і Українською Народньою Республікою дня 1 грудня 1918 р. у Хвастові...». Такі заяви були важливі як вияв політичної думки і волі українців Галичини.

На місцях утворювалися повітові Національні Ради, що склалися з авторитетних службовців, священиків, представників інтелігенції. Був створений кодекс певних правил як обов'язкові вимоги для прийняття на державну службу: 1) усі прийняті на державну службу особи повинні після однорічного стажування скласти перед відповідною комісією спеціальний іспит – письмовий і усний: щодо знання законодавства, вміння ним користуватися, вміння складати відповідні документи, знання своїх повноважень і обов'язків та ін. Кандидата, який двічі не здав таких іспитів, звільняли зі служби; 2) повинні «знати признані в державі мови; поправно читати і писати; знати канцелярійну маніпуляцію».

Державні урядовці утворили дві групи: керівну та виконавців. Першими могли стати лише дипломовані правники до 40 років, які бездоганно володіли українською мовою і склали три державні іспити. Від канцелярських (виконавців) урядників вимагалось знання української, польської та німецької мов, досконале володіння діловодством.

Українська влада також прагнула реформувати освітню систему. Публічні школи оголошено державними, а вчителів – державними службовцями. Українська мова стала основною в усіх державних школах, у той же час за національними меншинами, поляками та євреями, визнавали «право на школу в рідній мові».

Перебравши в свої руки основні державні установи, українці розпочали формування системи виконавчої влади на національній основі.

Отже, галицька інтелігенція активно долучилася до історичних подій кінця 1918–1919 рр., створивши групу передових борців за українську національну ідею.

МАРТИНОВ Андрій Юрійович

**СПРИЙНЯТТЯ ПОДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ НАДДІПЛЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ
ПОЛІТИЧНОЮ ТА ВІЙСЬКОВОЮ ЕЛІТОЮ КАЙЗЕРІВСЬКОЇ НІМЕЧЧИНИ
(1917–1918 РОКИ)**

Заключні роки Першої світової війни дають багатий матеріал для роздумів над проблемою об'єктивної обмеженості наявної інформації для прийняття правильних рішень. Ситуація багатократно ускладнюється за доби радикальних революційних змін. 6 квітня 1917 р. США оголосили війну кайзерівській Німеччині. Це стало ключовим подією, яка змінила

співвідношення сил у Першій світовій війні. Втрата німецьким суспільством віри в перемогу у Першій світовій війні, на думку німецького історика Херфріда Мюнклера, мала місце вже під час суворой зими 1916-1917 рр., коли у Берліні температура повітря падала до мінус тридцяти одного градуса за Цельсієм^[1]. Якщо у довоєнному 1913 р. норма калорій на дорослого у Німеччині складала 3400 калорій, то у лютому 1917 р. ця норма ледь сягала 1000 калорій на день^[2]. За цих обставин у кайзерівській Німеччині загострилися протиріччя між імператором Вільгельмом і військовим командуванням щодо правильної оцінки можливостей продовження війни.

20 листопада 1917 р. Центральна Рада Третім універсалом проголосила створення Української Народної Республіки, яка готова була створювати з Росією «федерацію рівних і вільних народів». Німецьку політичну і військову еліти така утопічна риторика не вражала. Головним завданням для кайзерівської Німеччини залишалося виведення Росії із війни, нехай і частинами її національних територій. Тому цей тренд у Берліні, безумовно, сприйняли схвально. Наприкінці грудня 1917 р. уряд УНР розпочав з Німеччиною та її союзниками переговори про укладання миру. Головнокомандувач Е.Людендорф згадував, аби отримати з України хліб, їй треба було надати військову допомогу для придушення більшовизму, після чого з України мала йти ініціатива відновлення імперії^[3].

Не випадково у німецькій суспільній свідомості мир, підписаний з Україною 9 лютого 1918 р. називають «хлібним миром». Після того, як 3 березня 1918 р. більшовицький уряд Росії підписав Брестський мир з Німеччиною та її союзниками, де-факто Берлін перетворився до листопадової революції 1918 р. на верховного арбітра в українських справах. Формально вплив зберігали й австро-угорські війська, в складі яких були Українські Січові Стрільці. Мешканці багатьох населених пунктів України урочисто вітали німецькі війська. Але досить швидко ці війська були вражені радикальними політичними поглядами місцевих мешканців. Е.Людендорф згадував, що «генерал-фельдмаршал фон Ейхгорн був призначений командуючим Київським фронтом. Представником німецького уряду в Україні був німецький посланник фон Мумм. Збір продуктів опинився в руках імперського міністерства економіки. Більш заплутану організацію важко було придумати»^[4]. Але за оцінкою Людендорфа з гетьманом Скоропадським можна було працювати^[5].

На початку громадянської війни на антибільшовицький союз із Німеччиною розраховували праві російські кола і конституційно-монархічні організації. З цього приводу у середовищі німецької еліти не було однастайності. Військові були за співробітництво з російськими правими, натомість політики віддали перевагу розчленуванню «історичної» Росії шляхом Брестського миру з більшовиками. Тактичний союз із більшовиками супроводжувався ставкою на «український сепаратизм». У липні 1917 р. німецький канцлер Г.Міхаеліс застерігав, аби німецькі зусилля, спрямовані на процес розпаду Росії, не досягли протилежного результату. Він писав представнику МЗС при ставці, що «українці, наприклад, відкидають ідею повного відокремлення від Росії. Будь-яке відкрите висловлювання на користь самостійної України, яке йтиме від нас, обов'язково буде використано ворогами задля дискредитації існуючих націоналістичних течій як інспірованих німцями»^[6].

Радник німецького посольства в Москві У.Ріцлер (04.06.1918) прогнозував, що «ідея незалежності України наразі виглядає фантазією». Посол Мірбах незадовго до загибелі від рук есера Блюмкіна (25.06.1918) констатував, що «постійне відділення України від решти Росії має бути визнано неможливим»^[7]. 6 вересня 1918 р. Скоропадський прибув з візитом до Вільгельма II. Німецька армія розбита на Заході, але все ще окупувала значну частину території колишньої Російської імперії.

Пропаганда країн Антанти переконувала німців, що вони отримають мир на кращих умовах, якщо ліквідують монархію. Соціал-демократ Фрідріх Еберт вважав, якщо кайзер не зречеться, соціалістична революція неминуча, але він її не хотів як смертельного гріху. Але 9 листопада 1918 р. монархія була ліквідована, а 11 листопада 1918 р. Німеччина де-факто програла Першу світову війну. Німці переконували Скоропадського, що у Німеччині більшовизм неможливий [8]. Дійсно, соціал-демократи спромоглися утримати країну від соціальних експериментів і подальша політика веймарської Німеччини щодо України

формувався без вирішального впливу представників військової та політичної еліти колишньої кайзерівської Німеччини. Тактично правильні рішення щодо укладання Брестського миру, взаємодії з гетьманською державою наштовхнулися на стратегічне обмеження ресурсів виснаженої війною Німеччини, яка вже була нездатна виграти Першу світову війну, навіть спираючись на завойовані землі на Сході Європи.

Література

1. Herfried Munkler. Der Grosse Krieg. Die Welt 1914-1918. Berlin, 2013. S.563.
2. Там само. – S.583.
3. Людендорф Э. Мои воспоминания о войне 1914-1918. М., 2014. С.501.
4. Там само. С.564.
5. Там само. С.565.
6. Канцлер – представителю МИД при ставке. 26 июля 1917 г. // Германия и революция в России. 1915-1918. Сборник документов. М., 2013. С.162-163.
7. Germany and the Revolution in Russia (1915-1918) New York, 1958. S.113.
8. Скоропадський П. Спомини. К., 1995 С.116.

НИКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЄДНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА ЗМІЦНЕННЯ СОБОРНOSTІ – НАГАЛЬНА МЕТА ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

22 січня 1919 р. у Києві, на Софійській площі відбувся Акт Злуки – історичного об'єднання Української та Західноукраїнської народних республік, що вперше освятив появу єдиної держави української нації. Сенсаційна подія – це сотні років боротьби українського народу за свободу, незалежність та право бути господарем на своїй землі. Більше того – Акт Злуки – це не тільки державотворчий акт, що став можливим за відповідних умов революційного часу, це – підсумок довгих, контраверсійних пошуків нацією свого місця у світі та усвідомленого вибору майбутнього.

Це – логічний підсумок усієї історичної традиції прагнення українського народу саме до європейських та демократичних цінностей, визначення власного шляху до Європи саме на державному рівні. До того ж, саме українські національно-визвольні змагання 1917–1921 років стали класичним прикладом боротьби різних версій майбутнього та його змісту – парламентського (Центральна Рада), монархічного (Гетьманат), диктаторського (Директорія), але – можливість вибору була в цих змаганнях визначальною.

Звісно, відомий і підсумок тих змагань, що не дозволив відбутися Акту Злуки та відтермінував появу незалежної української держави. Перешкодою стали як апетити зовнішніх ворогів – більшовицької та білогвардійської Росії, які не зважаючи на ненависть одна до одної, були єдиним в одному – в невизнанні права українців на самостійність та свободу; відновленої Польської держави – що мала на меті залікувати власні історичні травми та втрати за рахунок інших народів, в першу чергу – українського; західних держав, що отримали перемогу у Першій Світовій війні, але продовжували поділяти народи на кращий та гірший сорти – та комусь дозволяти мати державність та підтримувати її, а когось – не помічати, нажалі, сталося це і з Україною. Втім, не можна не згадати, що саме українські керівники доклали до поразки Акту Злуки чимало зусиль – в першу чергу, відсутністю чіткої тактики – що конкретно робити в кризових чи навіть в надзвичайних умовах? Правда і те, що відоме прислів'я про двох українців та трьох гетьманів допомогло більшовикам зробити свою справу та вдало використати навіть частину тих, хто проголошував Акт Злуки у своїх цілях. Незалежна Україна після 1919 р. не відбулася і з вини самих керівників України – і це урок, якій досі відлунням має відкликатися в нашій пам'яті та свідомості.

Але поразка українства тривала тільки 70 років. Вже на 71-й – у 1990 році – в Україні 22 січня вперше був відзначений День Єдності, що відновив події 1919 р. та почав повертати народу його історичну пам'ять та національну гідність за події славетного та трагічного минулого. Живий «ланцюг єдності», що з'єднав тоді Львів і Київ, трьома мільйонами рук та сердець, що билися в один такт, став наочним підтвердженням генетичного прагнення нації до свободи, незалежності, демократії та Європи. Адже тільки вільна людина не боїться висловлюватися відкрито, а саме європейська робить це в мирний спосіб.

Звісно, події сторічної давнини як ніколи важливі й сьогодні, в дні коли на землю України знову зазіхають агресивні діячі із невиліковним імперським синдромом та зухвалою впевненістю, що їх гарячкова маячня про «одін народ» та «ми же братья» знову дозволить захопити Україну, а народ – обдурити, посварити між собою та закрити за новою «залізною завісою» тепер вже «руського міра». Не вийде! Запорука збереження нашої державності, втілення ідеї Соборності та реалізації Акту Злуки тепер вже назавжди – в єдності громадян перед викликами агресії та відкритої війни. А спільна мета – в рішучому усуненні усіх перешкод, як зовнішніх, так й внутрішніх, задля створення умов для розквіту нашої Батьківщини.

ПЕТРОВ Иван Васильевич

БЕЛОРУССКАЯ НАРОДНАЯ РЕСПУБЛИКА И УКРАИНА: ДВЕ ТРАГИЧЕСКИЕ ПОПЫТКИ ВОССТАНОВИТЬ НЕЗАВИСИМОСТЬ (1918-1919 ГГ.)

В прошлом году практически все республики бывшего Советского союза, некоторые из которых более 70 лет были жертвами социального и национального эксперимента большевиков, вели дискуссию о том, когда, с какой отправной точки можно считать их независимость в годы, последовавшие за свержением династии Романовых. Каждая страна отмечала эту дату со своим оттенком. Автор этих строк лично наблюдал за подготовкой пышных торжеств, приуроченных к 100-летию Азербайджанской демократической республики (первого мусульманского государства, где были предоставлены избирательные права женщинам). В соседней Армении также была видна эйфория, связанная со столетием восстановления независимости, объединенная с надеждами на скорые политические изменения в стране при новой власти.

Однако наиболее отчетливо видны были и радость, и трагизм от событий столетней давности в двух славянских, братских государствах: Украине и Беларуси, перед которыми как сто лет назад, так и сейчас стоят схожие проблемы и поджидают идентичные опасности. Тогда, сто лет назад, и перед украинской политической и интеллектуальной элитой, и перед их белорусскими коллегами стоял вопрос о необходимости скорейшего международного признания со стороны мирового сообщества и в первую очередь великих держав. Между двумя государствами, имевшими гораздо меньше противоречий, чем, к примеру, между Беларусью и Литвой или же Украиной и Польшей, стали возникать общие, взаимовыгодные соглашения, направленные на поддержание друг друга в самые критические моменты истории. Приведу несколько примеров.

Представители обоих национальных движений сразу же после событий февраля 1917 г. включились в процесс обсуждения проблемы самоопределения. Яркий пример: в сентябре 1917 г. представители от белорусских организаций приняли активное участие в съезде народов в Киеве. В декабре 1917 г. в период подготовки и деятельности Всебелорусского съезда собравшиеся в Минске делегаты использовали опыт своих украинских коллег.

Уже в мае 1918 г. в Минске начало действовать украинское консульское агентство первого разряда во главе с А. Квасницким. Наибольшие надежды на быстрое складывание нормальных отношений между государствами высказывали представители экономических кругов обеих стран, а также проживающие в Киеве белорусы.

При правлении гетмана Павла Скоропадского в украинскую столицу была направлена специальная делегация во главе с одним из лидеров белорусского национального движения, будущим участником мирной конференции в Париже, Антоном Луцкевичем. Перед прибывшими в Киев посланниками была поставлена задача договориться о формировании белорусских национальных воинских частей на территории Украины, а также добиться для БНР денежного займа. Благоприятному исходу переговоров тогда помешало шаткое положение самого гетмана, а также постепенная переориентация его окружения, в особенности отомана-министра, бывшего харьковского губернатора С.Н. Гербея на союз не только с державами Антанты, но и с российскими антибольшевистскими силами, многие из которых, в частности Антон Деникин, не рисовали ни Украине, ни Беларуси независимого будущего.

Впоследствии, уже после падения режима Скоропадского, внешнеполитические связи двух государств продолжают укрепляться. Так, в апреле 1919 г. правительство Украины

виделяет БНР необходимый кредит, ценность которого еще более возросла в связи с тем, что в этом же году, в январе месяце, от кредитования Беларуси отказывается Литва.

К сожалению, дальнейшие события и, в первую очередь, исход советско-польской войны и печально знамениты Рижский договор 1921 г. на долгое время приостановили национальное движения среди обоих свободолюбивых народов. Попадание и белорусов, и украинцев под власть полонизаторов, с одной стороны, и советских властей, с другой, привели к тому, что национальная идея сохранилась только в структурах украинской и белорусской эмиграции. Однако же их деятельность, помноженная на постоянное стремление к независимости населения оккупированных территорий, и привели к восстановлению независимости двумя странами на современном этапе.

Література:

1. Кукса, А. Н. Первый Всебелорусский съезд (5 – 17 декабря 1917 года) в история белорусско-украинских отношений / Вестник Полоцкого государственного университета. 2008. №1. Серия А. Гуманитарные науки. С.23-27.
2. Лебедзева, В. БНР–УНР: першы вопыт дзяржаўных стасункаў (вясна 1918 г.) // Проблемы славяноведения: сб. науч. ст. и материалов. Вып. 4 / Брянск. гос. ун-т. Брянск, 2002. С. 198–211.
3. Луцкевіч А. І. Да гісторыі беларускага руху : Выбр. творы / Антон Луцкевіч ; [Укл., прадм., камент. Анатоля Сідарэвіча]. – Менск: Беларус. кнігазбор, 2003. 287 с
4. Міхалюк Д. Беларуская Народная Рэспубліка ў 1918-1920 гг : ля вытокаў беларускай дзяржаўнасці / Дарота Міхалюк; [переклад. з пол. мовы: Алесь Пілецкі]. – Смаленск : Інбелкульт, 2015. 495 с.
5. Чернякевич А.Н. Триумф побежденных. Минск: А.Н. Янушкевич, 2018. 302 с.

ПИЛИПЕНКО Лілія Леонідівна

ПОЛІТИЧНІ ВЗАЄМИНИ МІЖ УКРАЇНЦЯМ І ПОЛЯКАМИ У 1918-1919 РОКАХ ЄВРЕЇ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921)

З початку української національно-демократичної революції міжнародний фактор став одним з найважливіших напрямків для новоствореної української влади. На всіх етапах державного будівництва України від періоду Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Дирекції УНР, Західноукраїнської Народної Республіки 1917–1923 рр. відділи закордонної політики з їх дипломатичною службою мали велике значення в формуванні і розвитку України. Розвиваючи апарат міжнародних відносин в сучасних умовах, особливо важливо використовувати в цьому процесі досвід дипломатичної служби незалежної української державності 1917–1923 рр., коли були зроблені перші кроки побудови зовнішньої політики. Отже, вивчення цієї проблеми є важливим і актуальним не тільки в контексті історичного вивчення історії української дипломатії, а й з огляду на внесок України в європейський політичний процес.

Що стосується зовнішньої політики Західноукраїнської Народної Республіки, слід зазначити, що з перших днів розвитку держави Президент Є. Петрушевич і Державний секретаріат повинні були вирішити два головних зовнішньополітичних завдання: по-перше, забезпечити опір полякам на міжнародній арені і довести легітимність своїх кроків, спрямованих на створення власної держави; по-друге, знайти союзників і допомогу у збройній боротьбі проти Польщі.

Для молодого галицької дипломатії було дуже важко подолати міжнародну ізоляцію. Формування зовнішньої політики, визначення її пріоритетів і розвиток дипломатичної служби посилювався, перш за все, польсько-українською війною, в якій Антанта однозначно підтримувала Польщу з прагматичних позицій – створення сильної Польщі на протигагу Німеччині і більшовицькій Росії. Франція, яка під час Першої світової війни перетворилася на потужну військово-політичну силу і впливала на вирішення нагальних проблем повосенної Європи, відіграла важливу роль у формуванні ставлення Антанти і США до ЗУНР.

Геополітична ситуація навколо ЗУНР спонукала до пошуку союзника, якими могли виступити лише УНР. Враховуючи сприятливе ставлення свого суспільства до утворення незалежної галицької республіки, її керівництво сподівалося отримати насамперед військову та дипломатичну допомогу. Зовнішньополітична орієнтація на Київ спиралася на значну підтримку населення Східної Галичини та Північної Буковини, яке з великим ентузіазмом

сприймало формування незалежної української держави.

10 листопада Національна рада України обговорила питання про союз із УНР. Після проголошення асоціації з Великою Україною виникла нагальна потреба в координації зовнішньої політики держав та департаментів закордонних справ. Розширене засідання за участю представників урядів і дипломатичних служб УНР і ЗУНР, які вирішили об'єднати, насамперед, закордонні дипломатичні відомства в всеукраїнські [3]. Усім закордонним відомствам УНР було доручено співпрацювати з галичанами та допомагати їм у їхній діяльності [2].

Основні принципи дипломатичного співробітництва були проголошені в загальному протоколі 30 березня 1919 р. зовнішньополітичних відомств УНР і ЗУНР. Звертаючись до В. Вілсона на Паризькій мирній конференції, Є. Петрушевич, проголошуючи національні права українського народу на створення власної держави, попросив його допомогти ЗУНР припинити агресію Польщі і виступити арбітром у польсько-українському конфлікті.

Важливою причиною уваги лідерів Паризької мирної конференції, яка розглядала східне питання, було прагнення зупинити війну, в якій брали участь армії ЗУНР і Польщі, безумовно, на вигідних для Варшави і Антанти умовах: залишити контроль над Львовом і нафтовим басейном Карпат – об'єктом інвестування Франції і Великобританії. Слід зазначити, що українські дипломати в надзвичайно несприятливих умовах, іноді в неприйнятному середовищі, представляючи невизнану державу, робили все можливе, щоб зупинити польську агресію і зберегти державний суверенітет.

Позитивним наслідком їхньої діяльності стало перенесення східної проблеми на високий міжнародний рівень, відмова від стереотипів, створених поляками проти українського народу, визнання керівниками провідних країн світу права галичан до самовизначення [2]. Українські дипломати виявили почуття національної гідності, патріотизму та самовідданості в захисті незалежності своєї держави. Східна проблема була єдиною річчю, в якій Паризька конференція офіційно мала дипломатичні відносини з українською делегацією. Є. Петрушевич і К. Левицький у пошуках підтримки, в першу чергу, покладалися на президента США, їх надії базувалися не тільки на деклараціях президента, а й на діяльності закордонної діаспори.

Література:

1. Дацків І. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересі 1917–1923 рр. Тернопіль : Астон, 2009. с. 520.
2. Б.І. Гуменюк, В.Г.Циватого, [ред.]. Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. Київ, 2009. с. 458.
3. Копії наказів Ради державних секретарів ЗУНР про призначення на посаду К. Левицького та В. Мацкевича. Державний архів Львівської області, Ф. 257: Львівське наукове товариство з вивчення оборони Львова та південно-східних воєводств у 1918-1920 роках. оп. 1, спр. 34, арк. 4.

РАВІКОВИЧ Ірина Вікторівна

ЄВРЕЇ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921)

На момент приходу до влади Центральної Ради в Україні діяло п'ять основних єврейських партій – Бунд (Загальний єврейський робітничий союз у Литві, Польщі та Росії), Єврейська Соціал-Демократична Робітнича Партія «Поалей Ціон», Об'єднана Єврейська Соціалістична Робітнича Партія (ОЄСРП, назва йдишем – «Фарейнікте»), Єврейська народна партія («Фолкспартей») та сіоністи, 50 представників від яких взяли безпосередню участь у роботі Української Центральної Ради у 1917–1918 рр. Саме завдяки їх активності в законодавчій та виконавчій діяльності української влади, 15 липня 1917 р. вперше в історії був призначений віце-секретар з єврейських справ (згодом – генеральний секретар і міністр із єврейських справ на чолі однойменного міністерства). 2 грудня 1917 р. ЦР прийняла Закон про утворення єврейських громадських рад і проведення виборів членів цих рад, а 9 січня 1918 р. Закон про національно-персональну автономію. Йдиш отримав статус однієї з офіційних мов УНР, поруч із українською, російською та польською мовами [3].

Серед політичних діячів, які працювали в УНР були Моше Рафес, Моше Зільберфарб, Арнольд Марголін, Соломон Гольдельман. Серед видатних сіоністів, які підтримували українську автономію, зокрема були: Володимир Жаботинський, Данило Пасманик, і Йосип

Шехтман.

Моше Рафес – один з керівників партії Бунд в Україні, член та Малої Ради, генеральний секретар державного контролю УНР з 13 липня по 14 серпня 1917 року, член Крайового комітету для охорони революції в Україні. Запропонований і затверджений державним контролером. У липні делегація Генерального секретаріату у складі В. Винниченка, Х. Барановського і Рафеса виїхала до Петрограда для затвердження нового складу Секретаріату та «Статуту вищого управління України». Виступав проти Берестейського миру. «Найзапекліший ворог самостійності України, за походженням із Прибалтійського краю, отже нічого спільного з Україною не мав» [6, с. 309]. Активний борець проти більшовизму, проте після революції в Німеччині (листопад 1918 року) і подальших подій часів визвольних змагань в Україні змінює свою позицію, очоливши ліве крило Бунду та проголосивши 1 березня 1919 р. про створення Комбунду. В травні 1919 разом з частиною Об'єднаної єврейської соціалістичної робочої партії (Фарейнікте), лівою фракцією Комбунд утворив Єврейський комуністичний союз (Комфарбанд) в Україні. 12 липня 1919 Рафес фактично очолив утворену Євсекцією і ЦК Комфарбанда Ліквідаційну комісію у справах єврейських общин і громадських організацій і з особливою жорстокістю і цинізмом переслідував діячів, з якими ще недавно співпрацював. За словами Олександра Лугового, Рафес «за большевиків, на становищі голови Чека в Києві з садистичною насолодою заставляв повзати перед ним на колінах жінок своїх колишніх співтоваришів з уряду УНР» [5, с.218].

Моше Зільберфарб член УЦР від Єврейської Об'єднаної Соціалістичної Партії, член Малої Ради. 27 липня 1917 увійшов до складу Генерального Секретаріату УЦР-УНР як товариш генерального секретаря міжнаціональних справ Сергія Єфремова від євреїв. 07 листопада 1917 – обраний до складу Крайового Комітету для охорони революції в Україні. В січні 1918 призначений міністром єврейських справ УНР. Один з авторів законопроекту про національно-персональну автономію. Є автором книги «Єврейське міністерство і єврейська національна автономія в Україні» (1919). З 1918 по 1920 очолював Єврейський народний університет і Товариство сприяння розвитку єврейської культури (Културлізі) в Києві [2, с. 360].

Арнольд Марголін – відомий адвокат, дипломат, член Української партії федералістів соціалістів. З березня 1918 р. був членом Генерального суду УНР та Української Держави, обіймав посаду заступника народного міністра закордонних справ у кабінетах В.Чехівського і С.Остапенка. Очолював українську місію в Лондоні до листопада 1920 року, а також репрезентував УНР під час переговорів з представниками Антанти в Одесі (1919) та на Паризькій мирній конференції 1919–1920 років [4, с.504].

Соломон Гольдельман – визначний діяч української єврейської громади, вчений-економіст. За ініціативою Гольдельмана «Поалей-Ціон» першою з неукраїнських партій визнала Центральну Раду. У 1917 році був призначений Тимчасовим урядом завідувачем українським відділом міністерства праці (цей відділ охоплював шість губерній України). 7 листопада 1917 року, на закритому засіданні Малої Ради обраний до складу Крайового комітету охорони революції в Україні. У 1917–1918 входив до складу Української Центральної Ради від Поалей-Ціон, з жовтня 1917р. – гласний Київської повітової народної ради. За Української Держави мешкав в Одесі. Був головним редактором одеської газети мовою їдиш «Ундзер лебн» («Наше життя»), речника Поалей-Ціон. До призначення 26 грудня 1918 р. міністром єврейських справ А.Ревуцького, виконував обов'язки секретаря з національних питань, за його пропозицією Директорія 10 грудня 1918 прийняла постанову про відновлення національно-персональної автономії для національних меншин. У 1919 – товариш (заступник) міністра торгівлі і промисловості, згодом – товариш міністра праці в уряді Директорії, очолюваному українським соціал-демократом Володимиром Чехівським. У квітні 1919 р. працює в уряді Бориса Мартоса, спочатку як експерт з питань праці та торгівлі, згодом – товариш (заступник) міністра праці в уряді Ісаака Мазепи. У 1920 році подав у відставку в зв'язку з поступками, зробленими головним отаманом Симоном Петлюрою на переговорах з Польщею (відмова від Західної України) [1, с. 152].

Література:

1. Гриневич В. А. Гольдельман Соломон Ізраїлевич // Енциклопедія історії України : у 10 т. – К.: Наукова думка, 2004. – Т. 2: Г – Д. – 518 с.
2. Гриневич В. А. Зільберфарб Моше Ісакович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – К.: Наукова думка, 2005. – Т. 3 : Е – Й. – 672 с.
3. Євреї в час революційних перетворень (1917-1919) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/node/3906>
4. Лаас Н. О., Смольніков Ю. Б. Марголін Арнольд Давидович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – К.: Наукова думка, 2009. – Т. 6: Ла – Мі. – 784с.
5. Луговий Олександр. Визначне Жіноцтво України: історичні життєписи у чотирьох частинах. – Торонто: «Український робітник», 1942. – 251 с.
6. Осауленко Леонід, Засекін Володимир. Гетьман України Павло Скоропадський. Книга II. – Луцьк: Волинська книга, 2007. – 702 с.

САВЧЕНКО Григорій Петрович

Українці-військовики російської армії про долю Холмщини (весна 1917 року)

Вагомий внесок в утвердження ідеї та обстоювання соборності українських земель в 1917 р. зробили військовики-українці російської армії. Реалії революційних подій диктували необхідність уточнення і, відповідно, унаочнення тези соборності українських земель. У 1917 р. особливого звучання набирав західний вектор соборних устремлінь українців.

Лідер Української Центральної Ради М.Грушевський у статті «Якої ми хочемо автономії і федерації?» визначив межі майбутнього українського державного утворення, включивши в його склад і Холмщину [1].

Перебіг світової війни ще більше ускладнив і без того непросту ситуацію в Західній Україні. Після поразок російської армії у весняній кампанії 1915 р. Холмщину та Підляшшя окупували центральні держави. Значна частина українського православного населення краю була евакуйована в глиб Російської імперії [2].

Виселення українського населення на схід призвело до вкорінення польського елементу в українському етнографічному середовищі краю [3], що мало, на думку поляків, відіграти вирішальну роль у визначенні кордонів майбутньої польської держави. Тимчасовий уряд у відозві до поляків, оприлюдненій 17 березня 1917 р., задекларував створення незалежної Польщі, яка об'єднається з Росією «вільним воєнним союзом» [4]. 30 березня 1917 р. ліквідаційна комісія розпочала ліквідацію російських установ у Царстві Польському і передачу майна полякам. Дії комісії поширювалися на Холмщину та Південне Підляшшя [5]. Таким чином, «холмське питання» весною 1917 р. набуло нового звучання. У черговий раз у своїй історії Холмщина була поставлена перед фактом ймовірності потрапити під польську владу.

Українці Холмщини сподівалися за підтримки Центральної Ради добитися возз'єднання краю з Україною. Вони вважали, що своїм авторитетом та активною соборницькою позицією Центральна Рада посприє прийняттю Тимчасовим урядом відповідної ухвали. Солдати-холмщаки, які служили в російській армії, взялися активно обстоювати соборницьку громадську думку. Вони проводили мітинги, збори надсилали телеграми у Київ, Петроград, публікували різноманітні матеріали в пресі. 29 солдат 2-го артилерійського паркового дивізіону. 23 травня 1917 р. схвалили текст клопотання до Центральної Ради. У ньому підкреслювалося: «Вважаючи на завойовану російським народом свободу і відбуваючеся перебудування свого будучого життя, народові ж, що населяє Холмщину, через те, що він розкиданий по всій Росії, неможливо швидко організуватись для подання свого голосу про своє будуче й нинішнє становище. Находимось ми на фронті, обороняємо завойовану народом свободу, сімейства наші розкидані по всій Росії нема ніякої змоги нагадати про себе.

Із звісток, які надходять з Росії, усі зорганізувались для відбудування своєї будуччини, що ж до православних людей, що жили в Холмщині, ніде не згадується. Невже позабутим зостався наш багатостраждавший народ і наша Холмщина, що перенесла так багато різних стражданнів.

До оголошення нині незалежній Польщі, нам, як по нації українцям, дуже не бажано було б приєднання Холмщини до неї.

Просимо Вас подбати і одстояти наш край і прийняти нас на лоно рідної нам України. Хай і наш нарід, зазнавши стільки горя, зітхне вільно в вільній Україні» [6] (стиль клопотання збережений – Г.С.).

Рух за возз'єднання Холмщини з Україною поширився й на офіцерський корпус. Офіцери 18 артилерійської бригади, які народилися в Холмщині та Підляшші, вимагали «приєднання до рідної їм по вірі і мові України». Своє прагнення вони вмотивовували й тим, що їх доля «повинна нерозривно бути пов'язана з долею України-Малоросії» [7].

Домагання холмщан знаходили підтримку серед українців-наддніпрянців. Вони неодноразово заявляли, що Холмщина має бути складовою частиною України. 5 червня 1917 р. на загальних зборах представників українців кількох дивізій і бригад у місті Броди підкреслювалося, що проблема може бути вирішена після «заклучення міцного миру, який буде базуватися на свободі усіх національностей». У прийнятій резолюції наголошувалося: «оскільки у декого є сумніви щодо правильності таких поглядів, то потрібно оголосити, що саме Холмщина поряд з іншими входить в етнографічні українські землі» [8]. Отже, майбутній мир асоціювався в українців російської армії з можливістю об'єднати воедино українські етнографічні землі.

Таким чином, обстоювання соборності України, ідеї цілісності українських земель, сповідувань українцями-військовими, органічно впліталися в національні державотворчі процеси, стимулювали їх розгортання та поглиблення.

Література:

1. Грушевський М. Якої ми хочемо автономії й федерації? // Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991. – С. 125.
2. Купріянович Г. Український етнос на Холмщині та Підляшші в XIX – XX ст. // Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження. – К., 1997. – С.62.
3. Сергійчук В. З історії українців Холмщини і Підляшшя // Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження. – К., 1997. – С.78.
4. Киевская мысль. – 1917. – 18 марта.
5. Купріянович Г. Вказана праця. – С.62.
6. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 1115, оп. 1, спр. 12. – Арк. 27.
7. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 2067, оп.1, спр.1031. – Арк.63 зв.
8. Там само. – Ф.4094, оп.1, спр.2. – Арк.1 зворот.

СЕВАСТ'ЯНОВ Олександр Валерійович ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Процес пошуку образу та ідеалу буття для українства був нелегким та почався він задовго до подій 1917–1921 рр. Перша форма державності українського народу – Київська Русь хоча й була монархічною князівською державою, але до останнього зберігала в собі демократичні традиції та тісні зв'язки із європейською політичною традицією. Розпад єдиної східнослов'янської державності у XII ст., монгольська навала XIII ст. обумовили нові політичні реалії, в яких українські етнічні землі почали грати ключову роль у регіоні Східної Європи.

Саме наявність розвинених форм державного будівництва періоду Київської Русі дала можливість швидко змінити умови монгольського панування, зовнішні несприятливі умови для Орди створили можливість приєднання чи добровільного входження українських земель до складу території Великого князівства Литовського, що за короткий час сприйняло православну віру як державну релігію, а старослов'янську мову – як державну мову, законодавчі акти великих київських князів – як підвалини власного феодального законодавства. Саме із цього часу – середини XIV ст. – розпочався цікавий шлях українського народу у складі іноземних держав, але – у контексті європейської історичної та політичної традиції, постійного зв'язку із Європою.

Цей шлях дав можливість формування специфічних соціальних явищ, передусім, таких

як українське козацтво та еліта українського суспільства доби Середньовіччя – православної шляхти, що разом стали на захист власних національних, соціальних, культурних та майнових прав.

Так, панування іноземців далеко не завжди було виключно дружнім по відношенню до українців. Занепад Великого Князівства Литовського та його вимушений союз із Польським королівством, що призвів до формування Речі Посполитої у другій половині XVI ст., відкрив дорогу наступу польської католицької влади та шляхти на усі права православного населення України, прямий гніт та поневолення, закріпачення та відмову українцям у праві на самовизначення та реалізацію власного національного проекту. Але саме завдяки участі тогочасного українського суспільства в європейській політичній традиції в українського народу знайшлася швидка та якісна відповідь на цю загрозу. Нею стала трансформація козацтва із військової структури у шир. соціальну верству, що узяла на себе формування порядку денного боротьби за національне визволення та розробку проекту створення державності.

Саме такий проект у вигляді Гетьманщини – унікального за змістом державного утворення початку Нового часу на українських землях – знов-таки є підтвердженням природності участі українського народу у європейському політичному процесі. Адже козацька державність повністю відповідала найбільш передовим та прогресивним формам суспільно-політичних відносин того часу. Посада гетьмана, хоч й мала ознаки монархічної влади, але була виборною та влада гетьмана могла бути припиненою, широкі норми народовладдя забезпечували необхідні демократичні процедури, відсутність кріпацтва стало ознакою готовності феодального українського суспільства до переходу до капіталістичних соціально-економічних відносин. Фактично в середині XVII ст. Україна мала шанс постати як один з найрозвинутіших прикладів державотворення не тільки у регіоні Східної Європи, але й в усьому тогочасному світі.

Але зовнішні умови склалися проти України та українців: пішовши на союз із Російською державою, Гетьманщина зіткнулася із кардинально іншим сприйняттям державності як такої, із імперським світоглядом та здійсненням влади, що унеможливлювали подальший розвиток української державності. Жадала свого реваншу і Річ Посполита. У підсумку «великі держави» змогли роздерти територію України на «шматки», але ліквідація особливих форм козацького політичного, станового, економічного, правового режиму, заснованого на демократичному та республіканському ґрунті зайняла у загарбників більше ніж століття – до середини XVIII ст. І це також – ознака природності саме таких форм державності та суспільних відносин для українського суспільства. Час перебування українських земель під владою Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій був часом гіркої, але тимчасової поразки українства, що не припиняло боротьби за визволення – і в формі селянського руху, і в русі дворянської опозиції, і в революційній діяльності великих синів і дочок українського народу – Тараса Шевченка, Володимира Антоновича, Михайла Драгоманова, Івана Франка, Лесі Українки та інших.

СЄКУНОВА Юлія Володимирівна

НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА У ВІДРОДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

XX століття увійшло у світову та вітчизняну історію як століття воєн і революцій, що справили глибокий вплив на долю всього людства. Початок століття був ознаменований Першою світовою війною, що була тією межею, на якій завершилася нова і розпочалася новітня історія світу – історія великих геополітичних змін. Зникали численні монархії, вибухали буржуазно-демократичні революції, утворювалися нові, здебільшого національні держави з республіканським правлінням у межах їх етнічних і політичних кордонів.

Для України наслідки Першої світової війни були тяжкими – протягом усієї війни Галичина була ареною найкровопролитніших битв на Східному фронті. Населення України зазнавало страшних збитків, руйнувань та спустошень. Поряд із фізичними втратами війна ще більше погіршила долю українців, які не мали власної держави, що захищала б їхні інтереси.

Величезна кількість українців була мобілізована до російської армії і австрійського війська, де вони боролися за імперії, що ігнорували національні інтереси і знищували їх національний рух. Та якраз у цей тяжкий період в Україні набували особливого значення національно-політичний та культурний рухи, що активно поширюються і розвиваються серед українців у військових частинах на фронті в Україні, в Сибірі й на Кавказі було розпочато організацію українських військових комітетів, громад, клубів, а пізніше й окремих українських підрозділів. Військовий український рух виявився як одна із тенденцій українського національного відродження. Військова маса в численних постановах і резолюціях ставила вимоги, щоб усі військові частини, які були розташовані в Україні, формували з українців та щоб українські підрозділи з поза української території негайно перевести в Україну. Дуже багато приєднувалося до національного пробудження військових мас, у тому числі, українське «запасове старшинство» [1], що складалося з великої частини національно свідомих народних вчителів, студентів та кооператорів. Військові віче, маніфестації та свята, що відбувалися по різних стоянках на фронті та в гарнізонах, пробуджували та підсилювали національну свідомість українських солдатів. Підтверджуючи ці спостереження, посилаємось на спогади учасника тогочасного військового руху: «Почалася робота, щораз більше розпалювалося національне хотіння у тисячах військових. Рівночасно з цим почалася й боротьба з москалями, що відразу вороже поставилися до українського руху. Всіма силами старалися вони заагітувати українських вояків ідеєю «єдиного революційного фронту». Та не згоряча сприймав уже вояк-українець ці слова. Його всеможньо опановувало вже тільки одне слово – Україна, хоч і не знав він ще дійсного змісту цього слова. Постійно відбувалися лекції, на яких підкреслювалось через вивчення української історії нашу окремішність від москалів» [1].

Як сприймали свідки національно-визвольного руху, відродження української державності, розбудову Української Народної Республіки, діяльність Центральної Ради, яку роль відігравали особисто у цих подіях? Відповідь знаходимо у спогадах очевидців патріотів української державності, зокрема Л. Биковського: «Мені довелося бути маленьким коліщатком у тому складному й чудовому будівництві. Але таких, як я, були тисячі й десятки тисяч, що неустанно лупали ту стіну!» Вони ділили радощі загального успіху й заломлювалися під ударами неолі. Автор цих слів сподівався, що поданий опис його «особистого життя впродовж цього періоду може бути зразком та матеріалом для істориків і соціологів тієї доби новітньої української історії» [2, С. 60]. Дослідження показує, що він дійсно був одним із багатьох, хто будував Українську державу у 1917–1921-х рр., а пізніше, такі як він, невтомно працювали для збереження нашої державницької традиції і тим самим готували ґрунт для нинішнього відродження самостійності України.

Отже, коли розпочалась Перша світова війна і доба національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., саме в цей період сприятливо склалися об'єктивні умови для відновлення українцями своєї держави, але ми не створили її, бо як окупований народ, не мали повної соціальної структури і перед тим не пройшли періоду консолідації. Міцна біологічна природа допомогла берегти спільні етнічні риси на всіх широких просторах української землі, але державу (Українську народну республіку) не відстояли, оскільки етнічної свідомості виявилось замало для мобілізації народу на боротьбу за самостійність. Необхідна державницька ідея, а вона не могла розвинути в умовах окупації без національно-об'єднаної інтелігенції, чекала свого національного прояву. Національно свідомі українці продовжували розвивати та захищати ідею української державності, не дивлячись на поразку української інтелігенції на початку ХХ ст., але це відбувалось переважно закордоном. Вони продовжували боротьбу, описуючи події національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., але вже як представники української діаспори.

Література:

1. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Упоряд. Б.З. Якимович. – 4-те вид., змін. і доп. – Львів: Світ, 1992. – С. 358.
2. Секунова Ю.В. Історико-культурологічна спадщина Лева Биковського: монографія. – К.: ЦП «Компринт», 2012. – С. 59-60.

ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Сьогодні, після Революції Гідності, у час війни на Донбасі, ми розуміємо важливість єдності нашого народу, соборності наших земель, безпеки і розвитку нашої європейської держави.

На початку січня 1919 р. у Станіславові відбулася перша сесія Української Національної Ради, яка тривала з 2 по 4 січня. Газета «Народ» повідомляла, що «першою і найважливішою справою, над якою радила Українська Національна Рада, була злука Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) з Українською Народною Республікою (УНР) та вибір президії Ради та Відділу Ради» [1, с.5].

Проти новоутвореної держави у Львові виступили польські військові частини, тому центр політичного життя Західної України зі Львова перемістився до Станіславова, де всім політичним і культурним життям краю керувала Українська Національна Рада. Лев Бачинський став членом Української Національної Ради, яка, до речі, від самого початку свого існування позиціонувала себе як орган національного відродження на західноукраїнських землях і ставила перед собою завдання вищого законодавчого уряду новоствореної незалежної держави.

Двадцятого жовтня 1918 р. у Станіславові відбулося велике віче, на якому виступив Лев Бачинський. «Ми вже тепер громадяни Української Держави!» – урочисто заявив громадський діяч. Бурею безперервних оплесків зустріли зібрані ці слова свого улюбленого посла, які були виголошені з великою пошаною та гордістю за відокремлення українських земель в окрему державність» [2, с.128].

Найважливішою справою, над якою працював Лев Бачинський в Українській Національній Раді, була злука Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) з Українською Народною Республікою (УНР). Лев Бачинський увійшов до комісії закордонних справ, військової та суспільної опіки і виступав захисником політичних прав і недоторканості членів Української Національної Ради. Він намагався сприяти формуванню і функціонуванню першого законодавчого уряду ЗУНР за зразком європейського стандарту.

Усе своє життя Лев Бачинський як дипломат, політик, громадсько-політичний діяч присвятив боротьбі за виокремлення української нації в єдину державу та визнання її світовими державами. Він відстоював концепцію самостійності української держави й, усвідомлюючи складність політичної ситуації на західноукраїнських землях, вважав, що українці повинні опертися на власні сили.

22 січня 1919 р. на Софіївській площі було проголошено Акт Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки, що стало однією з найвизначніших подій у житті українського суспільства у період становлення української державності на початку ХХ століття. Це був найбільший тріумф у житті й політично-державній діяльності Л.Бачинського, коли він розпочав Церемонію з промовою до своїх братів наддніпрянців, до всього українського народу, виражаючи його споконвічну мрію жити в одній державі, мрію, яка на його очах ставала дійсністю.

Лев Бачинський як віце-президент ЗУНР рішуче виступав, щоб політика ЗОУНР розвивалася демократичним шляхом, сприяв проведенню економічних реформ, закликав до боротьби за зміцнення української держави, гостро критикував політику більшовизму.

Як дипломат і громадський діяч гостро виступив проти внутрішньої війни серед тогочасного суспільства, бо вона, вважав він, приготувала би тільки вільне поле для ворогів та усіляко намагався довести членам уряду, що в державі, яка пройшла довгий шлях до теперішньої державності, не повинно бути ніяких міжусобиць за переділ влади в краю.

Усе, що довелося переживати Україні, зокрема її західним землям, разом з народом переживав і Лев Бачинський. Багато сил і енергії віддав він розбудові нової держави. Акт Злуки був його мрією. Навіть залишившись тоді нереалізованим Акт Злуки, все ж ідеал соборності українських земель упродовж багатьох десятиліть виступав визначальним чинником національної консолідації.

Лев Бачинський захоплювався ідеями Михайла Драгоманова й став активним членом

радикальної партії. Провадив значну громадсько-культурну роботу і, як писав у своїх споминах, „закладав „Народні спілки», утворював віча, брав участь у виборчих агітаціях» по селах Городенківського повіту. Заприятелював з Іваном Франком, Михайлом Павликом, Володимиром Гнатюком та поширював їхні твори серед населення Городенківщини.

Як посол до австрійського парламенту (1907–1918) та посол до Сейму II Речі Посполитої (1928–1930) Л. В. Бачинський завжди піднімав питання соборності Української держави й усе своє життя присвятив боротьбі за виокремлення української нації в єдину державу та визнання її світовими державами.

Література

1. Над чим радила Українська Національна Рада // Народ. – 1919. – 2 березня. – С. 5.
2. Альманах Станіславівської землі: зб. матеріалів до історії Станіслава і Станіславщини. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. – 959 с. (– С. 128).

ЧИЖ Іван Сергійович

УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВНІСТЬ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНЬСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: ПРОЕКЦІЯ НА СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ І ТЕНДЕНЦІЇ

18 червня 2003 року... Іван Михайлович Дзюба приязно і з особливою, притаманною йому манерою скромності та якоїсь аж ніби ніяковості, передає до моїх рук щойно видане видавництвом «Криниця» науково-публіцистичне дослідження. Одразу схоплюю поглядом і осягаю думкою глибину роботи, зафіксовану у самій назві книжки: «Пастка. Тридцять років зі Сталіним. П'ятдесят років без Сталіна».[1]. Усвідомлюю: тут – ціла епоха, осмислена і переболена цією Високою Постаттю... Переконався у справжності першого враження невдовзі, читаючи-перечитуючи цей, поза сумнівом, вагомий історичний документ. Ця книга – серед чільних у моїй особистій книгозбірні. І коли душа прагне звірити свою людську і громадянську позицію у час суспільних збурень і шарапанини, беру до рук цю книгу або щось од незабутнього Бориса Олійника чи із поезій мого побратима-земляка Миколи Луківа...

Багато з цих книжок вінчають щирі, власноруч писані побажання та автографи. Торкаєшся цієї сторінки, і наче відчуваєш теплоту долоні автора. Ось і Іван Михайлович залишив на згадку: *«Іванові Сергійовичу Чижу – зі щирою повагою та побажанням добра і плідної праці на ниві української культури. Дяка за розуміння проблем Шевченківського комітету та співпрацю. І. Дзюба. 18.06.03»*.

Цей труд академіка, Героя України, видатного публіциста, літературознавця і, щонайважливіше, справжнього українського Патріота і Громадянина не тільки переносить в історичну епоху української революції 1917–1920-х років, не лише вміщує аналіз трансформації і потрясінь наступного лихолітного десятиріччя 30-х та об'єктивний погляд у політико-історичні, соціальні та етнокультурні процеси подальших років, але й стає своєрідним мостом, перекинутим з минулого в сьогодення та майбутнє. А його висновки п'ятнадцятилітньої давності настільки виразні і актуальні, наче писані оце тільки сьогодні, так би мовити, «на злобу дня».

Коли кризь таку призму оглядаєш 100-річчя початку Української революції та, в її контексті, 100-річчя зародження дипломатичної служби, котра постала на потребу Української Народної Республіки, Української держави, Західноукраїнської Народної Республіки та щойно відзначене 100-річчя Акту Злуки УНР та ЗУНР, як вияв Соборності України, це спонукає до роздумів про долю Української держави на нинішньому складному історичному рубежі. Усвідомлюєш, яку колосальної ваги роботу мають виконати українське суспільство, державні інститути і з-поміж них, передовсім, вітчизняна дипломатія, система засобів масової комунікації для відновлення миру у нашій рідній країні, повернення до неї і територій і, щонайголовніше, людських сердець.

Десь така ж неймовірної ваги обставина, з поправкою, звісно, на історичне тло столітньої ретроспективи, рухала Головою Генерального секретаріату УНР Володимиром Винниченком і Генеральним секретарем з міжнаціональних справ Олександром Шульгіним, коли ними підписувався «Законопроект про створення генерального секретарства міжнародних справ». І та обставина, що першому міністру закордонних справ УНР Олександру Шульгіну

було лише 28 років, а його наступникам не набагато більше(Всеволоду Голубовичу – 32, Миколі Любинському(до речі, студентові) – 26!) свідчила не лише про брак досвідчених кадрів в українському революційному державотворенні, але й про певний символізм: молоду державу творили і захищали (свідчення тому – герої Крут) – молоді.

Можливо, найбільша заслуга першопрохідців-державників у тому, що в колишній Малоросії, окрайцю імперії, вони утверджували Україну. І саме з'ява дипломатичної служби, розгортання її закордонних місій(остання з них після поразки Української революції була закрита в Угорщині 1924 року), визнання низкою країн самостійної України, як держави, і було важливим державотворчим чинником.

Однак, реальний перебіг подій 1917–1920 років в Україні, як аргументовано доводить І. М. Дзюба[1, с.32-33] «не вкладається в майже узвичаєну нині, але спрощену модель окупації України російськими більшовицькими військами... Червона армія відігравала вирішальну роль у поваленні УНР, але й протиборства політичних сил у самій Україні та й наявності певного ґрунту для місцевого більшовизму – як у соціальній структурі суспільства, так і в ідеології та психології революціонерства – не можна заперечувати...».

В. Винниченко пояснював поразку УНР не в останню чергу її невдалою соціальною політикою і свідчив, що українській владі довелося тікати від українських-таки селян[1, с.33].

А безпосередній учасник боїв з більшовиками генерал-полковник М. Омелянович-Павленко у своїх «Споминах» свідчив: «Мав рацію Затонський, коли в своїх промовах до Галицьких стрільців (зима 1919 р.) зазначив, що большевики воювали з українцями не мілітарними засобами, бо дійсно в той час уся їх армія ледве переважала 100 000 чоловік. Їхніми засобами була пропаганда серед «здезориєнтованих мас»[2, с. 133].

Треба нагадати, що домінуючою ідеологією на зорі Української революції була ідея визволення від експлуатації і поневолення, себто ліва, соціалістична ідея. Не бути соціалістом на ті часи означало те саме, що якби нині хтось заявив, що він не сповідує демократії. І точнісінько так само, сьогодні усі, начебто демократичні, партії поборюють одна одну, як тоді поборювали одні одних соціалісти, що різнилися між собою лише ступенем радикалізму та опорою на окремі соціальні верстви. Як тоді, так і нині, від цього взаємного перманентного, латентного чи й відкритого, поборювання потерпає ідея українського державотворення. Основною причиною втрати Україною державності за усіх часів були внутрішні чвари, конфлікти і перевороти, котрі ослаблювали її настільки, що вона ставала легкою здобиччю. І ніякі опори на зовнішні чинники(Скоропадський – на німців; Петлюра – на поляків) не могли врятувати молоду державу, надто ж з огляду на зовнішню агресію російського шовінізму, – не важливо, чи білого, чи червоного.

Яскрава ілюстрація цього, приміром, доба гетьманщини від часів Богдана Хмельницького. Коли козацька держава була сильною, опиралася не тільки на власне козацтво, але й на селянство загалом, переможною визвольною боротьбою вона здобула визнання і домоглася державотворчого успіху у Зборівському договорі з Польщею(8 серпня 1649 р.). Тоді ж Київське, Чернігівське, Брацлавське воєводства королівство польське офіційно визнало за Україною, як державою; розміщення польських військ було заборонено; державні посади обіймали православні; реєстрове козацтво мало налічувати 40 тис.; було здійснено амністію.

Проте вже за два роки, після сумнозвісної битви під Берестечком, укладений з Польщею новий, Білоцерківський, договір(18 вересня 1651 року) залишив за Україною лише Київське воєводство, повернув на інші території польську адміністрацію та шляхту, дозволяючи мати лише 20 тис. реєстру, і, що дуже важливо, *забороняв зносини з іншими державами*. Фактично це означало втрату, мовити б сучасно, суб'єктності держави.

Наступний договір з Росією(Переяслав, 8 січня 1654 р.), вочевидь, був вимушеним кроком гетьмана Богдана Хмельницького перед загрозою тотальної катастрофи. Він, усвідомлюючи слабкість України, як держави, перед зміцнілою польською військово-державною потугою, пішов на це саме заради збереження державності. Максимально можливий у тих умовах інтерес України був прописаний у Березневих статтях(14 березня 1654 р.). Зокрема, щодо виборів гетьмана і старшини на раді; розширення військового козацького реєстру до 60 тисяч; створення і функціонування самостійної адміністрації і суду; збирання

старшиною податків для царської казни та відповідна платня старшині; спільна з Росією війна проти Польщі. А щодо *дипломатичних зносин, то вони заборонялися лише із султаном і королем.*

Як бачимо, і тут державна суб'єктність була урізана, хоча й дещо зміцнювала Україну, особливо у порівнянні з втратністю, зафіксованою у Білоцерківській угоді.

По смерті великого державника Богдана Хмельницького перестала, по суті, існувати й сама Українська держава. Наступні гетьмани діяли ситуативно, шукаючи опору не у власному народі, у його об'єднанні і згуртованій силі, а у тих іноземцях-іногородцях, хто видавався їм надійнішим захистом, нерідко, їхніх власних інтересів, їхньої власної, нехай і куцої, влади. Бо інакше чому не постала більше Україна, як держава, аж до 1917-го – 1920-х років?.

І. Виговський знову подався до короля, виторгувавши у нього через Гадяцький трактат(6 вересня 1658 р.) «Велике князівство Руське» із трьох воєводств. Юрій Хмельницький Переяславськими статтями (17 жовтня 1659 р.) фактично перекреслив усі здобутки свого батька повністю підкоривши Україну Москві, включно із *забороною вести зовнішню політику без дозволу царя* та тільки за царським наказом козаки зобов'язані були вирушати у похід. Навіть *українська церква підпорядковувалася московському патріархатові* (ось як далеко корінням сягає проблема, яку аж нині долає українське православ'я!). За рік Ю.Хмельницький підписує з Польщею Слободищенський трактат(7 жовтня 1660 р.), за яким гетьманщина розривала стосунки з московським царем на основі Гадяцького трактату І. Виговського, але вже на правах лише обмеженої автономії (без заявленого Великого князівства Руського) та, по суті, мала посилати козацтво на війну за інтереси Польщі.

А далі – ще гірше. Московські статті(1665, вересень), підписані І. Брюховецьким, підпорядковували українські землі владі московського царя, українська церква підпорядковувалася московському патріархатові, *дипломатичні зносини гетьманському урядові заборонялися*, царські воєводи збирали податки з українського населення і т. п. Глухівські статті(березень 1669 р.) з Москвою Д. Многогрішного дещо послаблювали попередню кабалу, але залишали Україну залежною від Москви. Конотопські статті(червень 1672 р.) І. Самойловича, як і Коломацькі статті(25 липня 1687 р.), скріплені І. Мазепою, тільки посилювали залежність від Москви. *В усіх випадках зовнішні дипломатичні зносини гетьманській обмеженій владі заборонялися.* Україно-шведський договір, на який пішов Іван Мазепа(29-30 жовтня 1708 р.) був реальною спробою утвердити державну незалежність України. На жаль, поразка у Полтавській битві поховала ці сподівання аж до лютневої революції 1917 р. у Петербурзі та Української революції 1917- 1921 рр.

Цей стислий екскурс у віднесені в часі історичні події потрібен для чіткого усвідомлення загроз Українській державності, які у тій чи іншій інтерпретації, з різними нюансами, пов'язаними з конкретно-історичною ситуацією, та щоразу повторюються. Хіба б могла трапитися анексія Криму, війна на Донбасі, коли б не помилка України, зафіксована у Будапештському меморандумі?. Покладаючись на так звані «гарантії», Україна виявилася ошуканою, пограбованою одним із тих самих гарантів та отримала військову агресію. А так званий «Північний потік-2» – це вже як вишенька на тортіку на поминках зруйнованих ілюзій...

Треба сказати, повертаючись до історії розвитку пореволюційної України, що паростки самостійної держави, закладені її фундаторами, проступали і у логіці поведінки деяких видатних більшовицьких діячів, які здійснювали владу в Україні Радянській періоду 20-х років. Йдеться насамперед про головного ідеолога українізації Миколу Скрипника, у котрого, на думку Івана Дзюби[1, с.37-45], озивалися сильні українські симпатії, а конкретна робота з українізації відкривала очі на всю глибину національної проблематики і «перевертала душу». «Не останню роль у проведенні українізації, – стверджує І. М. Дзюба, – відігравали вихідці з українських(національних) лівих партій – боротьбистів, укапістів. Крен... у бік компромісу з більшовиками не був зрадою національних інтересів, як це їм часто закидалося і закидається, – якраз навпаки, це була спроба гарантувати, бодай почасти, національні інтереси і в тій внутрішній і міжнародній обстановці, що реально складалася. Це була спроба внести виразну українську складову в комуністичний рух, з яким тоді в революційних колах пов'язувалося

майбутнє людства».

Треба було мати неабияку мужність, аби з такою упертістю і наполегливістю у тих умовах буквально «пробивати» ідею «коренізації», українізації, як це робив М. Скрипник. Ця титанічна робота прикривалася догматичною тезою, виголошеною 1923 р. на нараді в ЦК РКП(б): «Для того, щоб зрозуміти українське селянство, ми мусимо підійти до пролетаріату і сказати: «Передові загони робітничої класи, навчіться української мови для того, щоб вести українське селянство до соціалізму». Для самого Скрипника, як і для О. Шумського, В. Еллана-Блакитного «це було партійно-кон'юнктурне прикриття далекосяжних планів будівництва соціалістичної України таки як модерної держави з повноцінною культурою і забезпеченою національною мовою» [1, с. 38-39]. І ще один факт, наче пророцтво-застереження М. Скрипника до нас берегти цілісність України: ще в часи громадянської війни він різко виступає проти виділення так званої Донецько-Криворізької республіки та публікує 1920 р. статтю «Донбас і Україна», умотивовуючи українізацію. Для українського більшовика Миколи Скрипника, як і для державників УНР та ЗУНР, взагалі не стояло питання цілісності, Соборності України. Інакше й не могло бути для справжніх українців. Їх помирила історія... І віддала їм належне.

А який з уроків минулого треба засвоїти насамперед? Про самознищувальне поборювання уже сказано. Його треба позбуватися будь що! Потрібно долати відчуження людини від влади рухом «знизу», реальним формуванням громадянського інформаційного суспільства, здатного на тверезу і об'єктивну самооцінку. А ще нам потрібна «...чесна національна самокритика(поки що вся наша критична енергія спрямована назовні, а не на самих себе). Скажуть: ми й так биті, цьковані, принижені – як же нам ще й самих себе картати? Але ж хіба в кращому становищі була Україна в ХІХ столітті, яке породило могутню хвилю національної самокритики у Шевченка, Франка, Драгоманова, Лесі Українки, Володимира Самійленка та ін.? І хіба самокритика є самоприниженням та самокартанням, а не навпаки: самоочищенням, самооновленням, самообілізацією? Національна самокритика завжди була і буде не тільки зворотним боком національного поступу, але – що особливо важливо – і його єдиною міцним фундаментом, єдиною гарантією морального здоров'я і справжності такого поступу» [1, с. 142].

Висновок. За лаштунками майбутнього криються гріхи минулого та помилки сьогодення. Історію не переписати. Та її уроки потрібно і знати, і засвоювати, і застосовувати у нових суспільно-політичних реаліях. Заради України, і заради щасливої долі українців.

Література:

1. Дзюба І. М. Пастка. Тридцять років зі Сталіним. П'ятдесят років без Сталіна. – К.: Криниця, 2003. – 144 с.
2. Ген. М. Омелянович-Павленко. Споми́ни. Літературно-Науковий Ві́сник, 1930, СІ, кн.ІІ. 277 с.

СЕКЦІЯ 3. ПОСТАТЬ ТА ІМІДЖ УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ В ІСТОРИЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ. СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ В ІСТОРІОГРАФІЧНОМУ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОМУ ДИСКУРСАХ

SHYNKARUK Nataliia

LEW BATSCZYNSKYJ – PATRIOT, POLITIKER UND DIPLOMAT

Für mich, meine Familie und meine Landsleute ist das Ereignis, dass am 22. Januar 1919 stattfand, bezeichnend und besonders wichtig. Der Gott segnete ja die Delegation der Volksrepublik Westukraine meinen Verwandten Lew Wasyljowytsch Batschynskyj zu leiten.

Lew Batschynskyj wurde am 14. Juli 1872 im Dorf Serafynzi (jetzt Kreis Horodenka, Gebiet Iwano-Frankiwsk, Ukraine) geboren, wo auch meine Eltern, der Großvater, die Urgroßmutter und Urgroßvater das Licht der Welt erblickten.

An die Ecke dieses Gebiets drückte sich unser Dorf. Nach ein paar Kilometern liegt das Dorf Babyn (Tschernowzy Gebiet) und weiter der Fluß Dnister, die Grenze an die Thernopilitschyna.

Nach der Beendigung der Dorfschule besuchte Lew Batschynskyj das Gymnasium in

Kolomyja. Nach dem Abschluß 1891 des Gymnasiums bezog Lew Batschynskyj juristische Fakultät an der Universität in Tschernowzy und wurde Doktor der Rechtswissenschaft. Er gehört zu den aktivsten Figuren der radikalen Partei. Auf dem VII. Parteitag im Juli 1898 wurde Lew Batschynskyj zusammen mit Iwan Franko, M. Pawlyk, S. Danylowytsch, P. Dumka zum Hauptvorstand gewählt. Seit dieser Zeit ist sein Leben untrennbar mit der organisatorischen Entwicklung der radikalen Bewegung in Galizien und mit dem Kampf für bessere Zukunft der Arbeitskräfte verbunden.

Die 1907 mit der Unterstützung der demokratischen Kräfte ihn zum Botschafter des österreichischen Parlaments (1907-1918) vom Bezirk Stanislav (jetzt Iwano-Frankiwsk Gebiet) gewählt hatten. Als Botschafter war Lew Batschynskyj wegen seiner Prinzipialität und Ausdauer in politischen Diskussionen bekannt. So, am 13-14 Juni 1912 hielt er 13 Stunden ohne Unterbrechung die oppositionelle Rede gegen die Regierung. Es handelte sich darum, um das riesige Militärbudget zu blockieren, welches die Regierung im Parlament zu sanktionieren versuchte.

1918 zerfiel das Österreich-Ungarische Reich. Am 18. Oktober in Lwiw versammelte sich der Ukrainische Nationalrat (UNRat), der die Bildung der Westukrainischen Volksrepublik verkündigte. Am 3. Januar 1919 wurde Lew Batschynskyj auf der ersten Tagung des UN-Rates zum stellvertretenden Präsidenten des Rates E. Petruschewytsch und zum Vorstand gewählt. So hat er als Vorsitzender der Radikalpartei auf sich und seine Partei die Mitverantwortung für die Tätigkeit der Regierung des jungen Staates übernommen. Die Staatsinteresse der Ukraine standen in der Mitte seiner Aufmerksamkeit, besonders versetzte ihn in Aufregung das Problem der Vereinigung zweier Teile der Ukraine. Am 3. Januar 1919 wurde auf der Tagung der UNR das Gesetz von Vereinigung zweier Teile der Ukraine in einem Staat angenommen, bei der Verwahrung der SUNR-Autonomie. Diese Maßnahmen theoretisch und praktisch wurden mit der aktivsten Teilnahme von L. Batschynskyj festgelegt. Dieser Tag war wahrhaft unvergänglich für die Menschen, die damals in der Feiersitzung anwesend waren. Aus voller Brust der anwesenden Leute entschlüpfte das Erwünschte: «Es lebe die Ukrainische Volksrepublik!» Die ganze Aktion beendete mit dem Beschluß, dass der Akt der Vereinigung durch Regierung der einheitlichen Ukraine in Kyjiw verkündigt werde.

Eine fünfundsechzigköpfige Delegation von SUNR war am 22. Januar 1919 unter der Leitung von Lew Batschynskyj angekommen. Für diesen Tag war der Festakt – die Vereinigung zweier Teile der Ukraine in einem unabhängigen Staat anberaumt. Zum Platz neben der Sofia-Kathedrale kamen die Mitglieder der Dyrektorija mit ihrem Vorsitzenden W. Wynytschenko an der Spitze und SUNR-Delegation mit dem Vizepräsidenten der Westgebiete L. Batschynskyj. Er hielt an diesem Tag eine eindrucksvolle Festrede. Als er seine Mission erfüllt hatte, kehrte

Lew Batschynskyj als erfahrener in Erdeangelegenheiten Rechtsanwalt leitete die Agrarkommission des Parlaments, die das Agrargesetz ausgearbeitet hatte, das vom Rat am 14. April verabschiedet war. Die Akte sah die Übergabe der Ukraine des Grundbesitzes vor, das der Österreich-Ungarischen Monarchie gehörte. Die enteigneten Grundstücke wurden den Bauern übergeben, die wenig oder keinen Grund hatten, vor allem aber den Soldaten aus Bauernfamilien, die sein Blut bei der Verteidigung des Ukrainischen Staates vergossen haben.

Das kommunistische totalitäre Regime versuchte, die Ereignisse aus dem historischen Gedächtnis auszurotten, die mit der Verkündigung der Unabhängigkeit der UNR und der Vereinigung der UNR und SUNR in einem Staat verbunden. In Schulen und Universitäten hielt man keine Vorlesungen von Lev Batschynskyj. Leider, deshalb ist dieser Name für viele Ukrainer und inländische Geschichtsforscher, die unter den Bedingungen des totalitären Systems gelebt hatten, wenig bekannt.

Bis heute gibt es in der Ukraine keine komplexe wissenschaftliche Forschung der Rolle der gesellschaftlichen und politischen Figur von L. Batschynskyj. Fehlt auch seine angemessene Bewertung in der Ukraine, Österreich und Polen. Die Forschung der Historiographie der bibliographischen Erbe, des Lebenslaufs und der Aufklärungstätigkeit von Lew Batschynskyj ist, meiner Meinung nach, aktuell und notwendig, um die Geschichte der Ukraine vom Schmutz und Falschheit zu reinigen. Man muss das tragische und heroische Schicksal der Ukraine im wahren Licht und hellen Farben der nationalen Befreiungskämpfe zeigen. Es ist besonders wichtig, die Persönlichkeiten, die von Stalins Parteiideologen auf jede Art und Weise dem System zu Gefallen entstellt und verfälscht wurden, objektiv zu bewerten.

Sein ganzes Leben widmete Lew Batschynskij dem Kampf für die Abtrennung der ukrainischen Nation in einem einheitlichen Staat und ihre Anerkennung von den Weltstaaten. Er ist ein Beispiel des Patrioten und des Menschen, der seinem Volk ergeben war und die Ukraine liebte. Er war bereit, sie in schweren Zeiten zu verteidigen. Lew Batschynskij war ein Mensch, der für Aufblühen seines Landes gelebt und gearbeitet hatte. Ich bin stolz auf meinen Verwandten – den Patrioten, den Politiker und den Diplomaten.

БИБА Євгеній Вікторович

М. ГАЛАГАН: ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ДИПЛОМАТА

Микола Галаган – український громадсько-політичний діяч народився 24 листопада 1882 р. в селі Требухів Остерського повіту Чернігівської губернії у родині нащадків козацької старшини. У 1909 р. закінчив природничий факультет Київського університету. У 1903р. вступив до РУП. Один із засновників УСДС. 5 квітня 1918 р. як дипломатичний представник УНР виїхав до Румунії, а в січні 1919 р. очолив дипломатичну місію Директорії УНР в Угорщині. У 1920 р. подав у відставку й емігрував до Відня, згодом – до Праги. Протягом 1929–1938 рр. очолював Українську громаду ЧСР та викладав в Українському вільному університеті. У травні 1945 радянська контррозвідка вивезла його до Києва, де його було засуджено. Інформація про подальшу долю є суперечливою[1].

Родина – це те коріння, яке живить усе дерево життя людського. Коли відсікти його корені, то воно не зможе нормально жити. З історії роду складається історія держави. Родовід – це невичерпне джерело героїчних, мудрих, красивих, добрих вчинків, які визначають твій світогляд та ціннісні орієнтири. Становлення особистості майбутнього дипломата відбувалося під впливом його найближчого оточення. У дитячі та юнацькі роки найбільшу роль у формуванні особистості та демократичних переконань М. Галагана відіграв його дід по материнській лінії. «Пам'ятаю, – пригадував автор, – що звав мене «золотим» і «патріотом». Потім стало мені ясным, що в поняття «патріот» дід вкладав свій власний зміст ... яке треба було означити словом «демократ» [2;с.54]». Саме дід познайомив підлітка з класичними творами античності, які цитував напам'ять: «Дід добре пам'ятав і легко цитував довгі уривки із Овідія, Цезаря, Ксенофонта. [2; с. 56]». «І по цей день я зберіг почуття найбільшої вдячності до цієї оригінальної й розумної людини, яка поклала в моїй свідомості основу демократичних поглядів [2; с. 56]». Шанобливе ставлення до історії свого козацько-шляхетського роду, яке плекалось у родині, не могло не вплинути на зацікавленість малого Миколи козацькою минувшиною України, усвідомлення своєї української самоідентифікації. «Вияснилось, що моя баба походила із старого козачого роду Бурих-Радкевичів ... Мій прапрадід по батьковій лінії свого часу був козацьким сотником Переяславського полку [2; с. 58-60]». «Відомості із області генеалогії, вилинули на характер наших розваг: вони набирали ясного характеру «козакофільства». Уява про козаків складалась спочатку більше на підставі малюнків із журналу «Нива» за 1877 і 1878 рр. Згодом на поміч нам прийшла учителька мого середнього брата, від якої ми довідались про те, що були колись і «малоросійські» козаки [2; с. 59]». Навчання у початковій сільській школі лише поглибили цікавість до минулого: «Матрона Карповна ... пояснила мені справу з «малоросійськими» козаками і дала мені прочитати «Тараса Бульбу» ... деякі інші твори Гоголя. Я пізнав тепер, як жили козаки, з ким воювали, як убивались. Довідався і про Запорозьку Січ [2; с. 59-60]». Не менш важливим чинником у формування національної само усвідомленості підлітком було коло спілкування його батьків : «До нас приїздили в гості сусідні священики й пани та сільські учителі. Пригадую одного сусіднього священика А. В-кого. Був він людиною інтелігентною й освіченою. Він дав мені, із своєї бібліотеки Сенкевичеве «Камо грядеши», а згодом – Нечуя-Левицького «Старосвітські батюшки та матушки» [2; с. 61]». Роки навчання у Київській 3-й гімназії сприяли подальшому національному самоусвідомленню та формуванню українофільських поглядів юнака: «Відчував я потребу знайти якусь певнішу «ідеологічну підставу» для обґрунтування отих своїх настроїв, симпатій. Це привело мене, до книгарні «Кіевской Старини»[2; с. 77-78]». «Мені за всяку ціну хотілось і назовні заманіфестувати свої «козакофільські» настрої. Я мусів

мати «малоросійський костюм». Ці мої «переконавання» стали ще сильнішими, коли в шафі з книжками на тій полиці, де стояли як пам'ятка книжки мого помершого старшого брата, знайшов я несподівано Шевченкового «Кобзаря». Тоді перший раз у житті побачив і читав його. ... Тепер мені стало ясным, що нема «Малоросії», а є Україна.[2; с. 78]. Навчаючись у колегії П. Галагана (1898-1902), Микола Михайлович знайомиться з відомими діячами українського руху, які відіграли важливу роль у становленні його особистості. Значний вплив мало знайомство з родиною Драгоманових: «Через родину мого друга Гамки я познайомився і зблизився з родиною Драгоманових. Знайомство, – зазначає автор, – допомогло мені засвоїти всі необхідні елементи правдивої української національної свідомості [2; с. 86-87]». Під її впливом він стає активним учасником українського руху: увійшов до української громади середньошкільників та членом української студентської громади [1; с. 92-93]. «Життя й чинність громади йшли переважно в гуртках, де читали нелегальні видання. Окремі гуртки були зв'язані між собою через своїх представників; на чолі цілої громади стояла її рада, яка була в зносинах зі студентською громадою, а через неї і з РУП [93]». «Разом зі вступом до університету (1902 р. – авт.) я із члена громади середньошкільників став автоматично.[1; с. 97]».

Таким чином, родинні традиції, сімейне виховання та близьке оточення та ідейне коло спілкування вплинули на становлення М. Галагана як національно свідомої особистості, що посприяло формуванню життєвих орієнтирів, а участь у діяльності студентської громади стало початком його громадсько – політичної діяльності (РУП) та основою для майбутньої політичної та дипломатичної кар'єри.

Література:

1. ГАЛАГАН Микола Михайлович [URL: <http://resource.history.org.ua/> - дата звернення 27.01.2019].
2. Микола Галаган. З моїх споминів (1880-ті–1920р.): Документально-художнє видання/Передмова: Т. Осташко, В. Соловйова. – К.: Темпора, 2005. – 656 с.: іл..

БОРЧУК Степан Миколайович

РОЛЬ КНИГИ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОГО І ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА, ДИПЛОМАТА ОЛЕКСАНДРА ЛОТОЦЬКОГО

Сім'я є складним багатовимірним соціальним утворенням, яка відіграла, відіграє і буде відігравати важливу роль у розвитку людського суспільства. Сім'я є першоосновою отримання дитиною соціального досвіду через різні засоби впливу. Вивчення дитинства в межах психології розвитку, соціології виховання, історії родини, культурної та психологічної антропології (етнографії), історії літератури для дітей і про дітей, педагогіки, педіатрії та інших дисциплін дає дуже цінну наукову інформацію. Одним із головних засобів виховання особистості у сім'ї є прилученні дитини до книжки. За справедливою оцінкою істориків, дидактів інтелектуальний розвиток особистості залежить від того, які казки, пісні слухала дитини в ранньому віці, які книжки читали їй, взагалі, яке місце займала книжка в духовному житті сім'ї. У цьому контексті науково значимим і суспільно цінним є висвітлення деяких сторінок біографії українського громадсько-політичного діяча, письменника, публіциста, дипломата О. Лотоцького.

Олександр Гнатович Лотоцький народився 9 березня 1870 р. в с. Бронниці біля Могилева на Поділлі у сім'ї православного священика, де панувала атмосфера духовності, культу читання книги. Пригадуючи цю родинну атмосферу та своє перше знайомство з читанням книг у своїх спогадах О. Лотоцький зазначає: «Не пам'ятаю, коли і як навчився я читати. Сталося се непомітно, як звичайно буває з дітьми, коли книжка складає в хаті необхідний атрибут життя [1, с.14]». Уже у зрілому віці, будучи секретарем Благодійного товариства видання загальнокорисних і дешевих книг, О. Лотоцький на «Сторінках минулого» досить детально описав про традиції домашнього читання, що панували у родині, згадував й про роль книг у його житті, у формуванні ціннісних орієнтирів, власного інтелектуального розвитку: «Пізніше, коли мені вже було років 10 – 12, приїхавши до діда, я користувався його бібліотекою [1, с. 9]». «Весною й літом я, звичайно, після раннього обіду візьму книжку та й почемчикую на хутір або на схил гори з Брониці над Катеринівкою [1, с. 12]». Пригадуючи свої

дитячі роки, публіцист з відзначав: «Взагалі щодо лектури обставини склалися для мене в дитячі мої літа дуже щасливо. В хаті у нас завше водилася книжка, і я змалку звик її бачити та нею користуватись. Найбагатшим джерелом для мого розумового усвідомлення була бібліотека, яку подарував мому батькові броницький дідич князь Вітгенштейн. [1, с. 10]».

«Шевченко як явище велике й вічно живе – невичерпний, нескінченний і незупинний. – слушно зазначав І. Дзюба. – Волею історії його ототожнено з Україною, і разом з її буттям триває Шевченкове, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу»[4, с. 5]. Через сто років після народження Шевченка М. Грушевський писав: «Поява першого «Кобзаря» 1840 р. і зараз потім «Гайдамаків» була многоважною подією українського життя»[4, 72]. «Ми певні, що в українській літературі з'явиться ще багато діячів, рівних Шевченкові талантом, але не буде вже іншого, рівного йому своїм значенням у справі нашого національного відродження: будуть великі письменники, але не буде вже пророків», – зазначав Б.Грінченко [4, 72]. Шевченківський культ був одним із важливих виховних чинників у родинах національно свідомих українців. До такої належала й священницька родина Лотоцьких. Про роль поезії й особистості Т.Шевченка на формування свого світогляду, національної самосвідомості О. Лотоцький зазначав:»За один з найщасливіших випадків свого життя вважаю я той, що доля дала мені ще в юних літах читати повного «Кобзаря» Шевченкового. Се була велика цінність, яку ми дуже шанували [1, с.19 – 20]». «Шевченка я читав та виучував, – пригадував автор, – не лише самотужки, а й – так би мовити – громадським способом, прочитуючи його разом з товаришами в школі, прочитуючи його своїм приятелям на селі – і хлопцям, і людям старшого віку [1, с.20]». Сімейна батьківська бібліотека стала тією необхідною умовою для становлення особистості О. Лотоцького, тому він вважав формування власної бібліотеки однією із важливих завдань у своєму житті. Реалізовувати цей задум він розпочав уже у студентські роки і не полишав упродовж всього життя. У період навчання у подільській гімназії, у Київській Духовній Академії О. Лотоцький знайомиться з «контрабандними» книжками, що були заборонені до читання семінаристам [1, с.30]». Вивчаючи місцеві архіви та книжкові колекції, Олександр Ігнатович почав складати свою колекцію книг, документів та матеріалів по історії церкви, на основі яких були написані цінні історичні розвідки. «Я використовував всі подорожі, – зазначає О. Лотоцький. – для розмов з священниками, учителями, дяками на теми українські [3]».

Отже, в біографічному дискурсі дитинство посідає цілком певне особисте місце. Враження, знання, та, що особливо важливо, ціннісні орієнтації, закладені в дитинстві, є єдиним ключем до прочитання та розуміння людської долі, тих чи інших вікопомних учинків. Сформована змалку звичка читання книг стала одним із засадочних чинників у становленні світоглядних та національнокультурних засад майбутнього українського дипломата О. Лотоцького, визначивши його політичні погляди та релігійні переконання.

Література:

1. Лотоцький О. Сторінки минулого. Частина перша. – Варшава [б. в.], 1932. – 286 с.
2. Лотоцький Олександр URL <http://resource.history.org.ua/> – звернення 27.01.2019.
3. Українська культура: Олександр Лотоцький URL <http://litopys.org.ua/cultur/cult31.htm> – звернення 27.01.2019.
4. Дзюба І. М. Тарас Шевченко: життя і творчість. – К.: Києво-Могилянська акад., 2008. – 718 с.

ВОРОН Наталія Павлівна

НАУКОВО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ У ЧЕХОСЛОВАЧИНІ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ Д. ДОРОШЕНКА ТА Д. АНТОНОВИЧА)

Події Національної революції 1917–1921 рр. докорінно вплинули на життя та діяльність українських політичних діячів, які перебували в еміграції протягом 20-40-х рр. Внутрішньополітичне становище в Україні після революційних подій стало першопричиною політичної еміграції на терени інших держав. З цього часу починається трагічна сторінка історії для мільйонів українців. У наступні роки, відірвані від власної землі, у пошуках порятунку від наступу більшовиків представники української політичної та наукової інтелігенції продовжували працювати на благо України, української історії та культури. У

минуле відійшли розбіжності у політичних поглядах, конфронтації у боротьбі за владу. Їх доля в екзилі була досить подібною: пошук місця проживання, побутові проблеми та нестача коштів. Виїжджаючи з України у буремні революційні дні, українська еліта ще не знала, що можливо вже ніколи не повернеться на рідну землю.

На початку 20-х років ХХ ст. значна частина українців обрала місцем свого проживання Чехословаччину. В цей час Прага стала центром культурного та наукового життя, де вони могли реалізувати свій науковий та освітянський потенціал. Перебування емігрантів на території Чехословаччини та на територіях інших держав розцінювалося еміграцією явищем тимчасовим, адже більшість з них мріяла, здобувши знання та вдосконаливши свій фах, повернутися на Батьківщину. Прага стає осередком збереження і розвитку національної культури і науки. Українська еміграція за «нових умов» життя продовжила свою працю на благо України, а також розвитку української науки та культури.

Сприятливе ставлення чехословацької влади до української інтелігенції дозволило утворити ряд наукових та громадських установ: Український вільний університет, Українське історико-філологічне товариство, Український вищий педагогічний інститут імені М.П. Драгоманова, Музей визвольної боротьби України, Український історичний комітет, Українську господарську академію та ін. У 20-ті рр. ХХ ст. тут виникли також українські студентські, молодіжні, жіночі, військові організації. Перебування у чужині не зупиняло українців у прагненні розвитку української науки, культур та історії. Свідченням чого є науково-видавнича продукція цього періоду.

Зауважимо, що діяльність українських вчених в еміграції проходила в нелегких соціальних умовах. Побутові негаразди та відсутність коштів часто перешкоджали реалізації наукових планів. Українські організації та установи подекуди існували за рахунок членських внесків. Відомо, що у 1925 р. такі внески Українського історико-філологічного товариства становили лише 325 крон [3, арк.48]. Однак, не зважаючи на це, ефективність наукових досліджень української еміграції закордоном була надзвичайно результативною. В минулому політичні діячі прагнули популяризувати свої дослідження, видруковуючи збірки наукових праць, окремі брошури, результати обговорень на з'їздах та конференціях.

Зокрема, у Чехословаччині продовжував свою діяльність міністр закордонних справ Гетьманату Павла Скоропадського – Дмитро Дорошенко. Він став активним учасником наукового життя українців Чехословаччини. Дмитро Дорошенко видав ряд наукових праць з історії України: «Курс історії України для вищих класів середніх шкіл» (1921), «Короткий курс історії України» (1923), «Історія України 1917–1923» (1930), «В'ячеслав Липинський і його думки про українську націю та державу» (1925) та інші [1, с. 53].

Заслугує на увагу також наукова діяльність видатного українського політичного діяча, історика української культури – Дмитра Антоновича. Один із активних діячів Української Центральної Ради, посол у Римі від уряду Директорії УНР, в екзилі Дмитро Володимирович відійшов від політичної діяльності і повністю себе присвятив науковій, викладацькій та культурно-мистецькій роботі. Він був серед засновників ряду наукових товариств та організацій: Українського вільного університету у Празі, Українського історико-філологічного товариства, Музею визвольної боротьби України у Празі та ін. В еміграції Д. Антонович написав такі наукові праці, як «Триста років українського театру» (1925), «З історії церковного будівництва на Україні» (1925), «Скорочений курс історії українського мистецтва» (1923) та збірник лекцій «Українська культура» [2].

Дмитро Антонович та Дмитро Дорошенко у період Національної революції 1917–1921 рр. перебували у складі різних політичних сил та владних структур, однак, тяжке емігрантське життя об'єднала їх, як і багатьох інших політичних та культурних діячів з України. Вони відійшли від політичної діяльності і всі сили були кинуті на те, щоб у світі не забували про Україну. На теренах Європи науковці популяризували українську історію та науку через організацію та участь у наукових з'їздах, конференціях, видавничій діяльності тощо. Творче надбання української еміграції нині є неоціненим внеском у збереженні історичної пам'яті та традиції українства, що дозволяє глибоко та об'єктивно вивчати стан та трагізм долі української політичної та наукової еліти та історію України в цілому.

Література

1. Галай О. Ю. Науково-педагогічна діяльність української еміграції у Чехословаччині у міжвоєнний період (1918 – 1939 рр.): дис. ... кан. пед. наук: 13.00.01. – К., 1998. – 164 с.
2. Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / упоряд.: С.В. Ульяновська; переднє слово: М. Антонович; вступ. ст.: І. М. Дзюба. – Київ : Либідь, 1993. – 588 с. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://litopys.org.ua/cultur/cult28.htm>
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 4372 – Українське історико-філологічне товариство у Празі. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 48 – Прибутки, членські внески. 1925 р.

ГОРОДНЯК Яна Петрівна

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОГО ДИПЛОМАТА, ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ВАСИЛЕНКА У ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ГОЛОДОМОРУ – ГЕНОЦИДУ

Проблема Голодомору 1932–1933 рр. тривалий час залишалась поза увагою як і українських, так і зарубіжних дослідників. У зв'язку зі замовчуванням та запереченням голоду з боку партійного керівництва СРСР історики не мали доступу до засекречених архівних документів аж до 1990-х років. Саме у 1980-х рр. почалась розробка історіографії з теми Голодомору у США. Завдяки активній діяльності української діаспори у США у 1983 р. було створено Комісію Конгресу США з вивчення голоду в Україні, керівником якої був історик, політолог Джеймс Мейс. Джерела дослідження теми були досить обмежені, серед основних слід виділити: усні свідчення очевидців, преса (як радянська, так і української діаспори), художня література, документи з архівів США, Канади та країн Європи. Результати діяльності Комісії передали Конгресу 22 квітня 1988 р., також згодом було опубліковано тритомник свідчень очевидців Голодомору. Висновок американської Комісії був однозначним: голод був геноцидом, спрямованим проти України як держави, проти українців як нації [1; с. 814]. Не дивлячись на досягнення американських дослідників та українських істориків з діаспори та їхній внесок у поширенні правди про знищення українців, навіть зараз виникає проблема кваліфікації Голодомору саме як злочину геноциду у рамках міжнародного права.

Верховна Рада України 28 листопада 2006 р. ухвалила Закон «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні» [2], де офіційно Голодомор було визнано актом геноциду проти українського народу. На жаль, зараз лише 18 держав світу визнали цей злочин. Сам же автор терміну «геноцид» Рафаель Лемкін вважав Голодомор геноцидом, тому у 1953 р. оголосив промову «Радянський геноцид в Україні» [3].

Визначна роль у доведенні злочину геноциду проти українців належить українському дипломату, доктору юридичних наук, Надзвичайному і Повноважному Послу України Володимирі Василенку. Саме він здійснив правову оцінку Голодомору відповідно до Конвенції про запобігання геноциду і покарання за нього. В. Василенко довів, що окрім селянства в кінці 20-х рр. ХХ ст. превентивного удару зазнала і українська інтелігенція, шляхом фальсифікації ряду справ було репресовано фактично всю українську провідну верству. Згодом почалось знищення українського селянства шляхом створення штучного голоду. Окрім українців УСРР помирали й українці на інших територіях СРСР (наприклад, Кубань) [4; с. 39]. За даними дослідника, найактивніші фази вилучення зерна в українських селян супроводжувались істеричними антиукраїнськими кампаніями в всесоюзній пресі. Значна частина законів, які діяли на території України, більше ніде не мали своєї юридичної сили. Так, найвідомішим є режим «чорних дощок», що вводився лише в УСРР та на Кубані.

В. Василенко у своїх працях звертав увагу, що питання хлібозаготівель в Україні і на Північному Кавказі сталінський тоталітарний режим пов'язував безпосередньо з питаннями українізації, свідченням чого є Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 14 грудня 1932 р. «Про хлібозаготівлю на Україні, Північному Кавказі та в Західній області». Найпромовистішими були пункти 4, 6 і 7 постанови, в яких українське керівництво жорстко критикувалося за хибне здійснення національної політики, а північнокавказьке – за небільшовицьку українізацію [4; с. 50].

Завдяки працям дипломата Володимира Василенка зараз не постає проблема кваліфікації Голодомору як злочину геноциду. Щор. все більше держав світу визнає геноцид

проти українців і у жовтні чи листопаді відбуваються вшанування пам'яті жертв Голодомору, де беруть участь президенти та представники урядів.

Список використаної літератури

1. Мейс Дж. Діяльність Комісії Конгресу США з вивчення голоду в Україні // Голод 1932–1933 років в Україні: причини та наслідки / С.І. Білокінь, О.М. Веселова, Т.В. Вронська, О.І. Ганжа, В.В. Головка та ін.; Відп. Ред. В.М. Литвин. – Київ: Наукова думка, 2003. – С. 800–816.
2. Закон України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-16>
3. Лемкін Р. Радянський геноцид в Україні (стаття 28 мовами). / Редактор Роман Сербин, упорядник Олеся Стасюк. – К.: Майстерня книги, 2009. – 208 с.
4. Василенко В. Методологія правової оцінки Голодомору 1932–1933 рр. в Україні як злочину геноциду // Голодомор 1932–1933 років в Україні як злочин геноциду згідно з міжнародним правом = The Holodomor of 1932–1933 in Ukraine as a crime of Genocide under international law / [Антонович М. та ін. ; наук. ред.: В. Василенко, М. Антонович]. – Київ: НаУКМА, 2013. – С. 13–73.

ДОМОРОСЛИЙ Валентин Іванович ДИПЛОМАТИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ: ФЕДІР ШТЕЙНГЕЛЬ

«Найчесніший та найшляхетніший українець, що носив лише німецьке прізвище», як казав про цю людину гетьман Павло Скоропадський, Федір Штейнгель народився 27 листопада (9 грудня) 1870 р. в сім'ї балтійського німця, вихідця з Остзейського краю Німеччини, інженера, статського радника, барона Рудольфа Штейнгеля і українки з походження Марії Камінської. Місце його народження достеменно невідоме, хоча й існує версія, що народився він у столиці Російської імперії Санкт-Петербурзі [1, с.]. У 1879 р. родина Штейнгелів перебирається до містечка Гродок, Волинської губернії.

Навчався спочатку у Київському університеті, а згодом на природничому відділенні фізико-математичного факультету Варшавського університету, закінчити який завадив стан здоров'я.

У 1892 р. після смерті батька, успадкував городоцьку маєтність – понад 700 десятин землі, що давало можливість бути знаним меценатом.

Вів активну громадську діяльність: почесний мировий суддя Рівненського повіту, член облікового, позичкового комітету Рівненського відділення Державного банку, почесний наглядач Рівненського 2-класного міського училища. Був на посаді очільника Київського товариства взаємного кредиту з річним обігом капіталу майже в пів мільярда рублів. Член опікунської ради Київського комерційного інституту.

З 1906 р. Ф. Штейнгель став активно займатися політичною діяльністю – член брошурної комісії Київського обласного комітету партії кадетів. Від цієї політичної сили був обраний депутатом I Державної думи Російської імперії, яка функціонувала з 28 квітня по 9 липня 1906 р. Входив до складу української парламентської громади у Думі – об'єднання депутатів-українців, які висували вимоги забезпечення Україні національно-культурної та територіальної автономії. На одному з пленарних засідань виступив з ідеєю національно-територіальної автономії України. Був палким прихильником українізації освіти в тогочасній Російській імперії. Під час обговорення освітньої проблеми на пленарному засіданні думи вимагав щоб школа підлягала націоналізації місцевими закладами [2, с. 118]. Був одним з ініціаторів закону «Про громадянську рівність». Брав участь в дебатах про Білостоцький погром, у своєму виступі 29 червня 1906 р. заявив, що погром був організований зверху, і закликав до ретельного розслідування цих подій [3, с. 612].

Після Лютневої революції 1917 р. в Росії долучився до національно-державного будівництва. Будучи всебічно розвинутою людиною у травні 1918 р. приступив до нелегкої місії – посла України в Німеччині. З цієї нагоди тогочасний міністр зовнішніх справ Д. Дорошенко писав: «За найцінніше в Ф. Р. Штейнгелю я вважав його ідеальну громадську чесність, вірність обов'язку і взагалі ті високі особисті прикмети, які робили з нього так рідкісну, на жаль, у наш час постать справжнього джентльмена» [4, с. 269].

Новопризначений посол намагався забезпечити нормальні умови діяльності всієї

амбасади, і за його наполягання, уряд придбав нове приміщення.

Німеччина, будучи союзником України, намагалася частку боргу колишньої царської Росії, розподілити і на Україну. Штейнгель зустрівся з директором юридичного департаменту МЗС Німеччини Крігом і переконував його що це робити завчасно, адже ще не зрозуміло скільки нових держав постане на руїнах імперії, і яка буде частка кожної з них.

Посольство справно виконувало свої безпосередні завдання не лише в Німеччині, а й підтримувало гарні зв'язки з дипломатами нейтральних держав (Іспанії та Нідерландів) та сприяло налагодженню дипломатичних відносин Фінляндії й Грузії з Українською Державою. Чи не одразу по прибуттю Ф.Штейнгеля у Берлін, його відвідали високопосадовці дипломатичних місій Іспанії князь Ф.Радзивілл, представник Фінляндії доктор Г.Гуммерус і Е.Шифф, італійський посол (як приватна особа), колишній посол Росії в Японії, потім у Вашингтоні, барон Розен. Здійснив великий внесок у поновлення телеграфного зв'язку з Туреччиною,

Організував особисту зустріч гетьмана Павла Скоропадського з імператором Вільгельмом II.

Будучи добрим аналітиком, передбачив поразку Німеччини у війні і закликав український уряд шукати більш надійних союзників, адже за тих умов вистояти Україні самотужки було неможливо.

Зрештою, в одному з приватних листів до міністра закордонних справ Д.Дорошенка Ф.Штейнгель не без гордості й самоповаги написав про поточні підсумки своєї дипломатичної діяльності: «Усі віддають офіційно мені візити. Я вважаю, що цим я, хоч і не зовсім офіційно, ввів Україну в родину тутешніх представників народів і, маю надію, що це врешті-решт посприє найскорішому офіційному визнанню України» [1].

Ці слова залишаються актуальними для вітчизняних дипломатів і за сучасних умов боротьби України за свою територіальну цілісність та право самовільно визначати свій подальший розвиток.

Література:

1. Гай-Нижник П. Федір Штейнгель – меценат, громадсько-політичний діяч, посол Української держави в Німеччині. <http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2016doc.shteinhel.php>
2. Русова С. Современные школьные нужды в Украине / С. Русова/ Украинский вестник. – 1906. – №2. – С. 115-122.
3. О погромах / Украинский вестник. – 1906. – №8. – С. 604-616.
4. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920) / Д.Дорошенко. – Мюнхен. 1969. – 543 с.

ЗУБКО Ольга Євгенівна

ДИПЛОМАТ МИКИТА МАНДРИКА ТА ЙОГО ВНЕСОК В СТВОРЕННЯ Й ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ ЛІГИ НОВОГО СХОДУ (ПРАГА, 1927-1929(30) РР.)

Дипломат-киянин Микита Іванович Мандрика (28.09.1886 – 20.08.1979) був відомий певний час тільки в еміграційних українських колах, як український поет, громадсько-політичний діяч, кооператор, член Центральної Ради, радник українського посольства на Кубані та в Туреччині, представник Кубанського уряду в Японії та на Далекому Сході. З початком 1990-х інформація про нього стала відомою й материковим українцям. Варто відзначити, що дипломатичні доручення Микиті Івановичу довелося виконувати в чи не найважчих 1919-1921 роках. В 1919 р. він їздив з представниками Українського посольства до Константинополя, куди вже йшла евакуація втікачів і війська з території Росії і українських козаків з Кубані. Йому навіть пощастило ще встигнути дістатися Грузії, де було Українське посольство в Тифлісі й консульство в Батумі. Однак, коли розпочалася війна між більшовиками та Грузією (1920-1921 рр.), Мандрика італійським кораблем подався до Стамбулу, де був послом Токаржевський-Карашевич, і почав виконувати одночасно обов'язки радника посольства й представника Кубані в спільному козацькому комітеті, який допомагав у розселенні козацького війська на території Туреччини. Після ліквідації Українського посольства в Туреччині, переїхав до Болгарії, де отримав повну вищу освіту в Софійському університеті в 1922-1925 рр. Проте, здобути докторат та габілітуватися на професора

університету він зміг саме в міжвоєнній Чехословаччині, куди закинула доля в другій половині 1925 р. Саме в легендарному Українському Вільному Університеті він й отримав наукову ступінь доктора права [1].

Празький період в житті Микити Івановича тривав всього три роки: з 1925-го – по 1928-й. Проте, незважаючи на такий короткий термін був він (період) досить плідним й насиченим. В Українському Вільному Університеті Микита Іванович викладав такі дисципліни як «історія дипломатії» й «міжнародне право». З 1926 р. його було обрано науковим секретарем Українського інституту громадознавства, створеного на базі празького філіалу віденського Українського Соціологічного Інституту. Частково за дорученням цього Інституту Мандрика згодом переїде в 1928 р. до США, а з 1929 р. остаточно до Канади. Однак, з 1926 р. Микита Іванович активно включається також, як представник українського есерства (УПСР), в розбудову Соціалістичної Ліги Нового Сходу (СЛНС).

Соціалістична Ліга Нового Сходу, як організація, що переслідувала мету «створення вільного союзу суверенних держав Сходу Європи, а в перспективі й єдиного європейського міждержавного союзу на основі рівноправності та рівності, демократизації міжнародних стосунків в цілому», була покликана вирішити болюче для українців національне питання [2]. Деякою мірою, СЛНС позиціонувалася як повночинний (повноправний) замітник неефективної в даному (національному) питанні на той час Ліги Націй.

А оскільки Микита Іванович був дипломатом та юристом, то він, зрозуміло, «курував» юридичні та дипломатичні питання її (Ліги) діяльності. (В першу чергу йшлося про витлумачення ряду програмових засад організації – О.З.). Так, перу Микити Івановича належить розробка окремих положень статуту організації про незалежність та захист національних меншин, про організацію плебісциту у випадку оголошення суверенітету, про вирішення суперечливих міжнародних і міжнаціональних конфліктів. Український дипломат і юрист готовий був навіть взяти безпосередню участь в міжнародній комісії із представників окремих соціалістичних партій з морально-юридичної експертизи Ризького мирного договору 1921 р. як «ганебного акту» порушення цілісності економічного й національно-культурного життя українського та білоруського народів [3].

За політичною підтримкою в «українському питанні» члени СЛНС неодноразово зверталися до керівництва Соціалістичного інтернаціоналу в Лондоні, Робітничого Інтернаціоналу в Берні, деяких соціалістичних партій Європи та Північної Америки. Були здійснені навіть окремі спроби створити регіональні мережі організації. І саме з цим завданням у 1928 р. Микиту Івановича, (в офіційному статусі наукового секретаря УСІ), було скеровано до Сполучених Штатів Америки. В одному із своїх листів (від 26.02.1928 р.) Микита Юхимович Шаповал писав Мандриці до США: *«В Лізі білоруси за нас. Росіяни балансують між нами та жидами.... Шуму ось багато в Парижі: національні справи там обговорюються вже два місяці...»* [4, арк. 154 зв.].

Та, 1929 рік, на жаль, не дозволив продовжити діяльність організації, а, головне, вніс різку зміну у життя всієї української еміграційної спільноти в ЧСР. Ігнорування Європою й Лігою націй національного питання відходило на другий план, бо міжвоєнну Чехословаччину, як і більшість країн Європи, охопила світова економічна криза. А це в свою чергу практично зводило нанівець політичну та фінансову допомогу з боку чехословацького керівництва. До усього, почали відходити у Вічність й організаційні лідери СЛНС. Соціалістична Ліга практично припиняла свою діяльність. Обміркувавши всі ці обставини, Микита Іванович Мандрика переїхав в 1929 р. із США до Канади, де й отримав в 1933 р. громадянство цієї країни.

Література:

- 1.Боднарчук І. Між двома світами. Українське життя в Севастополі // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/cxid/bodnaruk17.htm> (Дата доступу – 14.04.2015 р.)
- 2.Зубко В., Ляхоускі У. Сацыялістычная Ліга Нового Усходу // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі у 6 т. / рэдкал.: Г.П. Пашкоу (гал. рэд.) і інш. – Т. 6, кн.2. – Мінск, 2003. – С. 433-434.
- 3.Зубко О. Рижский минный договор глазами белорусской политической эмиграции// Геополитические трансформации в Восточной Европе между двумя мировыми войнами. (К 90-летию подписания Рижского мирного договора): сборник материалов междунар. научн.-практ. конф.; Брест, 17-18 марта

2011 г. /Брест. гос. ун-т имени А. С. Пушкина; редкол.: М. Э. Чесновский (гл. ред. [и др.]). – Брест: БрГУ, 2011. – С. 268-273.

4.Центральний державний архів вищих органів влади та управління України в м. Києві (ЦДАВОВУ). – Ф. 3793. – Оп. 1. – Спр. 157.

КОЛЯДА Ігор Анатолійович

**ОЧІЛЬНИК НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УНР В УГОРЩИНІ
В.СІКЕВИЧ ТА ГОЛОВНИЙ ОТАМАН УНР СИМОН ПЕТЛЮРА:
ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ**

У ХХІ столітті суспільно-політична ситуація в незалежній Україні змушує нас на нових методологічних підходах проаналізувати і переоцінити роль діячів Української національно – демократичної революції, до яких належали С.Петлюра та В.Сікевич, осмислити їхню важливу роль у процесах націотворення та державотворення в Україні на початку ХХ століття. В історичній науці все більше уваги приділяють персоніфікації минулого. Головним персонажем історичних подій вважають особу, біографію якої необхідно вивчати з урахуванням її особистісно-індивідуального змісту. Важливо досліджувати не лише якусь одну грань діяльності особи: політичну, громадську, публіцистичну, приватну чи культурницьку тощо, а в комплексі розкрити постать діяча. Тому завдання сучасного біографа полягає не лише в тому, щоб написати життєпис видатної особистості, але проаналізувати, що впливало на її діяльність, які мотиви вчинків, як позначалися історичні обставини на переконаннях та діях, якою була поведінка у різних життєвих обставинах, яким було оточення. Сучасний етап розвитку просопографії відзначений подальшим процесом переосмислення з нових позицій історичного минулого України. Важливим у цих умовах є і повернення незаслужено забутих та замовчуваних раніше імен, і створення об'єктивних, всебічних життєписів українських історичних діячів періоду національно-визвольних змагань.

Сікевич Володимир Васильович народився 5 вересня 1870 р. (за новим стилем) у Таращі на Київщині в родині мирового судді Таращанського повіту Василя Сікевича та Наталії Данилівни (з дому Смолодовичів). Батько – барон Василь Меленійович Сікевич – був очільником повітового дворянства і головою мирових суддів м. Тараща (Київська обл.), володів маєтками в Москві та Санкт-Петербурзі. З 1888 р. Володимир Сікевич – на службі в царській армії, в якій прослужив 30 років, брав участь у двох війнах: Японсько-російській і Першій світовій. Був двічі поранений, дослужився до ранга генерал-майора, нагороджений 7 орденами, багатьма медалями, Георгіївською золотою зброєю [4, с. 26]. У 1917 році, коли прогрімали Лютневі події Російської революції, В.Сікевич взявся за українізацію своєї 36-ї армійської бригади, відокремивши українців у 2-й Український полк. «Коли вибухнула революція, то він кинув царську службу, зукраїнізував своє військо і пішов на службу українському народові і його владі, Українській Центральній Раді», – згадував один із друзів В.Сікевича. Він брав участь у 1-у, 2-у, 3-у Військових з'їздах у Києві, де і познайомився з С.Петлюрою. Як відомо, саме під час першого Всеукраїнського військового з'їзду Симона Петлюру було обрано головою Українського Військового Генерального Комітету. У складі Генерального секретаріату УЦР С. Петлюра обійняв посаду генерального секретаря військових справ. Своєю позицією він викликав щиру повагу В. Сікевича. Весною 1918 р. Володимир Сікевич очолив 3-й Гайдамацький полк Запорізького загону, сформованого під проводом С. Петлюри. Наприкінці 1918 р. В. Сікевич зі своїм полком приєднався до військ Директорії, які рухалися з Білої Церкви до Києва, й був спрямований у розпорядження головнокомандувача повстанськими військами С. Петлюри. Війська Директорії увійшли в Київ 19 грудня 1918 р. [3, с. 227-229]. Надалі державно-політична та громадська діяльність В. Сікевича була нерозривно пов'язана з долею очільника УНР С.Петлюри. На початку 1919 р. В. Сікевич очолив Угорську філію Військово-санітарної місії в справах полонених у Будапешті, створив станицю для військовополонених, опікувався їх поверненням додому. Влітку 1920 р. він очолив Відділ Українського Червоного Хреста, а 9 грудня 1920 р. – Надзвичайну дипломатичну місію УНР в Угорщині [2, с. 229]. У 1923 р. становище С.Петлюри значно погіршилося внаслідок відходу від політичного життя маршала Ю. Пілсудського, який до того часу підтримував як Петлюру,

так і українську політичну еміграцію. Уникаючи небезпеки, С. Петлюра змушений був покинути Варшаву. Упродовж жовтня-грудня 1923 р., як дослідила доктор історичних наук, професор Ірина Матяш, В. Сікевич підготував перебування С. Петлюри в Будапешті, забезпечивши необхідними документами, узгодивши відповідні питання з угорським урядом, підшукав помешкання і отримав фінансування[1, с. 230]. Водночас від'їзд С. Петлюри із Варшави дав підстави В. Сікевичу для невтішних висновків. Він усвідомив невідворотність наближення фіналу діяльності місії й спробував отримати через американське посольство в Будапешті візу дипломатичного кур'єра. Перебування С. Петлюри в Будапешті певною мірою вирішило подальшу долю генерала В. Сікевича. Від Голови Директорії він отримав повноваження щодо здійснення спеціальної місії «виучити імміграційні обставини в Канаді». Тим більше, що більшовицький уряд чинив тиск на адмірала Хорті з вимогою видати радянській владі генерала В. Сікевича. У 1924 р. сім'ї генерала В. Сікевича за допомогою президента Хорті вдалося залишити Угорщину і виїхати в Канаду у місто Вінніпег [3, с. 231].

Література:

1. Матяш І. Б. Симон Петлюра в Будапешті/Громада. Часопис Товариства української культури в Угорщині. – 2006 – №2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://arhiv.ukrajinci.hu/arhiv/hromada_82/deplomat/petlura.html
2. Матяш І. Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині (1919 – 1924 рр.) / І. Б. Матяш, Ю. Ю. Мушка // Укр. іст. журн. – 2006. – № 1. – С. 112-130.
3. Матяш І. Б. Канадські сторінки життєпису Володимира Сікевича// Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Між від. зб. наук. праць Вип. 16. На пошану д. істор. н., проф. Ст. Вл. Кульчицького з нагоди 70-річчя від дня народження та 50-річчя наукової праці. – Ч.1. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2007. – С. 226 – 242.
4. Сікевич В. З минулого (Короткі витяги з «Спогадів» Генерала Володимира Сікевича): Дитячі роки // Ювілейна пам'ятка з нагоди п'ятдесятої річниці військової служби та двадцятилітньої праці для української державності його ексценції генерал-хорунжого Володимира Сікевич... – Вінніпег: Друкарня «Українського Голосу», 1937. – 103с.

**КОНТА Ростислав Михайлович,
ПИЛИПЕНКО Віктор Володимирович**

ПЕТРО СЛИВЕНКО – ПЕРШИЙ ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРЕДСТАВНИК УКРАЇНИ У ФІНЛЯНДІЇ

Петро Сливенко народився 11 (24) червня 1883 р. у заможній селянській родині в селі Товсте поблизу Кременчука на Полтавщині. Початкову школу закінчив у рідному селі, а у 1897–1901 рр. навчався у Київській військово-фельдшерській школі, яка вважалася однією з найкращих в Російській імперії. Отримавши звання молодшого фельдшера, П. Сливенко був направлений для проходження служби у Вінниці, потім служив у Жмеринці. Невдовзі зголосився добровольцем до новосформованих стрілецьких полків на території Великого князівства Фінляндського.

Взимку 1902 р. П. Сливенко переїхав до Санкт-Петербурга, а потім до Выборга, де служив фельдшером у штабі полку. В 1914 р. продовжив службу в кріпосній артилерії у Гельсінкі, а згодом був переведений до інженерно-будівельного відділу Свеаборзької фортеці, у якій був секретарем Комісії для розбудови фортеці до демобілізації у 1918 році. За службу П. Сливенко був нагороджений орденом Станіслава 3-го ступеню.

28 травня 1918 р. Міністерство закордонних справ Української Держави видало розпорядження про призначення П. Сливенка консульським агентом в Гельсінкі. В отриманому ним Уповноваженні говорилось: «Міністерство Закордонних Справ Української Держави поручає Панові Петру Сливенку охорону інтересів громадян Української Держави в Фінляндії і назначає його Консульським Агентом І-го розряду в Гельсінгфорсі» [1].

23 вересня 1918 р. під час зустрічі з сенатором закордонних справ Отто Стенротом П. Сливенко зазначив, що він прибув до Фінляндії як консульський агент «з дорученням виконувати консульські обов'язки, поки не буде призначений відповідальний посол». За словами П. Сливенка, О. Стенрот «радісно вислухав перший привіт офіційного представника незалежної Держави, яка народилася, також як і Фінляндія, з небезпечного хаосу, яким була

Росія» і висловив надію на встановлення взаємовигідних зв'язків [2].

П. Сливенко працював у Посольстві до його закриття у травні 1921 р. Остання звістка про нього в архіві фінського МЗС датована 14 червня 1922 р. Це офіційне повідомлення про припинення діяльності П. Сливенка як секретаря посольства і консула України [3].

Восени 1920 р. П. Сливенко також виконував обов'язки Голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Естонії. Йому доводилось часто бувати у Таллінні, де він видавав українцям закордонні паспорти і перехідні свідоцтва.

Після закриття Посольства у Фінляндії П. Сливенко виїхав до Стокгольма, а потім до Берліна. Тут він познайомився з письменниками Олександром Олесем та Володимиром Винниченком, колишнім головою Ради Міністрів УНР Борисом Мартосом та іншими українськими діячами [4].

П. Сливенко був членом Українського Національного Об'єднання (УНО) у Німеччині, про що свідчить його листування з керівництвом цієї організації. УНО займалось національно-виховною та культурно-освітньою роботою, відстоювало інтереси українців у Німеччині. Він співпрацював з українським видавництвом «Вернигора» у Відні, яке видавало шкільні підручники українською мовою, картографічні видання тощо. Допомігав видавництву розшукувати українські видання – книги, листівки. Також співпрацював з українським видавництвом «Пробоем» у Празі, яке видавало праці з історії національно-визвольних змагань в Україні, та з видавництвом Юрія (Георгія) Тищенка в Празі.

На еміграції П. Сливенко написав декілька публіцистичних праць. У статті «Великий героїзм маленького народу», присвяченій радянсько-фінській війні 1939–1940 рр., він зазначав: «По закінченні цієї війни було кожному ясно, що власне перемогла Суомі і то не лише морально. Українському загалові такий героїзм фінського народу був несподіванкою. В дійсності ж хто хоч трохи знає історію Суомі, особливо за останні 50 років, той знає й те, що цей героїзм чи то на обшарі праці, чи в терені спорту, або на полі честі є наслідком безмірної любові до Батьківщини, якій кожний фін радо віддасть життя, як що її інтереси цього вимагатимуть» [5].

Для газети «Нова доба» (Берлін) П. Сливенко написав статтю «Суомі – мала держава великих героїв» (редактор змінив назву на «Суомі-Фінляндія в боротьбі з Москвою»), у якій подав короткий нарис історії країни від 1809 року, розповів про політичний устрій, здобутки в економіці, культурі, спорті, описав повсякденне життя селян, міщан.

П. Сливенко також писав ліричні оповідання, серед яких «Біль сердечний», «Анні Вірта», «Хитряк», вірші. Заробітку літературна творчість не приносила. Доводилось працювати таксистом. П. Сливенко жив у злиднях, хворів на туберкульоз. Мріяв повернутися в Україну. Помер 22 вересня 1943 р. і був похований на православному кладовищі у районі Тегель у Берліні.

Література:

1. ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 230. – Арк. 13.
2. ЦДАВО України. – Ф. 3766. – Оп. 1. – Спр. 140. – Арк. 20.
3. Архів Міністерства закордонних справ Фінляндії. Посольства іноземних держав у Фінляндії. УАН 6 О 19 Slyvenko.
4. ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 231. – Арк. 143.
5. ЦДАГО України. – Ф. 269. – Оп. 2. – Спр. 233. – Арк. 36–38.

**КРИВОШЕЯ Ігор Іванович,
ЯКИМЕНКО Людмила Миколаївна**

«ДИПЛОМАТИЧНІ ТЕРНІЇ» НАДІЇ СУРОВЦОВОЇ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Надія Віталіївна Суровцова (1896-1985) – жінка-громадський діяч, жінка-митець, жінка-науковець...[1] Є в її біографії і сторінки життя, присвячені служінню Україні на дипломатичній ниві.

Після створення Директорії у листопаді 1918 р., до якої увійшли В. Винниченко, С. Петлюра, О. Андрієвський, Ф. Швець, А. Макаренко, було сформовано новий уряд – Раду народних міністрів на чолі з В. Чехівським. Міністерство закордонних справ знову перейшло

до рук О. Шульгина [2, с.135-150], а Надію Суровцову (1896-1985) призначено секретарем інформаційного бюро.

Окрім підготовки численних дипломатичних місій і представництв, що мали від'їздити до Європи й представляти на міжнародному рівні Українську Народну Республіку, готувалася важлива та відповідальна місія. Мова йшла про участь української сторони в Паризькій мирній конференції, що відбувалася у Версалі (1918). Найбільша проблема полягала в тому, що віз до Франції місія УНР так і не отримала. Дипломати сподівалися, що їм пощастить озброїтися відповідними документами в Швейцарії: український консул дав свою візу для перетину кордону, а далі «вирішили простувати поки що на Відень, а там здобувати свою волю» [3, с. 89].

Зі спогадів Н. Суровцової взагалі складається враження, що люди, котрі ввійшли до складу дипломатичного представництва, особливо не переймалися майбуттям запланованої зовнішньополітичної акції: більшість із них просто хотіли покинути територію України, де тривали затяжні бої Директорії з більшовиками й доля держави була затиснена в лещата міждержавного, міжетнічного, конфесійного й ідеологічного конфліктів.

Очолив українську місію, до якої увійшли О. Шульгин, М. Шульгин, А. Галіп, Т. Галіп, В. Кушнір, І. Мирний, З. Мирна, П. Дідощук, Д. Ісаєв, М. Кушнір, О. Рачинська, О. Добродієва, М. Левицький, Н. Левицький, Григорій Сидоренко, «людина дуже енергійна, але зовсім незнайома з тією сферою діяльності, у якій вона тепер мала працювати» [3, с. 91].

Н. Суровцова належала до того обмеженого кола людей, що від'їздили за кордон у складі дипломатичної місії. Вона сподівалася на те, що зможе прислужитися українській справі на теренах дипломатичної діяльності, і з вірою в краще, у перемогу рушила в тривалу «європейську» подорож.

Ще перед від'їздом Н. Суровцова відвідала родину в Умані. Для дівчини важливою була згода батька на заплановану акцію. Віталій Суровцов лежав паралізований, і лікарі не знали, який перебіг носитиме його хвороба. Батько уважно вислухав доньку: «Нагода дуже цікава. Треба тобі їхати. А зо мною ... як маю одужати, то одужаю, а як ні, то що порадиш ставати тобі на перешкоді? Їдь!» [3, с. 89] – таким було його останнє слово.

Рідні люди й у страшному сні не могли подумати, що побачитись пощастить не через три місяці, про які йшла розмова, а лише через сім років.

Українське дипломатичне представництво 31 грудня 1918 р. попрямувало з Києва до Версаля потягом, що складався з трьох вагонів. Поїздка планувалася на три-чотири місяці. Про роки, а тим більше про десятиліття розлуки з домом ніхто навіть не думав. Потяг прямував через місцини, де різні народи, народності, нації перекроювали кордони зі зброєю в руках. Кожен шмат землі від Києва й до західного кордону України поливався кров'ю. Новий рік українські дипломати зустріли за Фастовим, а далі Чоп, Мукачеве, Станіслав, Будапешт. Наступною зупинкою після угорської столиці був Відень. На перон темнуватого й бруднуватого столичного вокзалу вийшли українські дипломати – чужі, розгублені, галасливі, із провінційними манерами, без знання мови.

Заробітну платню працівники посольства отримували в стійкій валюті, тому й могли собі дозволити певну розкіш: замовили одяг у найкращого кравця, харчувалися в ресторані «Брістоль». Певний час вони не відчували тієї напруги з продуктами, яку мали місцеві жителі. Поселилася громада в «Гранд-отелі» – найдорожчому й найкомфортабельнішому готелі в центрі міста.

Послом у Відні на той час був В'ячеслав Липинський. Н. Суровцова була з ним знайома ще з Києва, адже саме її відділ готував посольські місії. Було сподівання на те, що В. Липинському пощастить роздобути справжні візи для перетину швейцарського кордону, а потім він подбає й про виїзд місії до Парижа. Але після особистої з ним зустрічі Надія зрозуміла, що в українського дипломата не вистачає впливу й зв'язків для того, аби реально допомогти співвітчизникам. Тому було вирішено, що дипломатичний гурт розіб'ється на декілька груп, котрі самотужки пробиратимуться до французької столиці. Частину персоналу скоротили, «та й взагалі було дивно, пощо провезли з собою стільки людей, зовсім не пристосованих до цієї роботи; ні роботи, ні мов <...> вони не знали» [3, с. 93].

Першим виїхав із Відня М. Чечель, а слідом за ним Н. Суровцова разом з О. Полюгою-Шубертом. У Фельдкірху вони отримали в консула візу, а на наступний день уже простували вулицями Берна. Надія оселилася в невеличкому пансіоні поблизу вокзалу, відвідала українське посольство в Швейцарії. Проте ні посол Євген Лукасевич, ні інші працівники амбасадри – Якубовський й В. Чикаленко – навіть і не намагалися зарадити становищу новоприбулих, поводити себе непривітно та відчужено. Лише з приїздом Д. Донцова та В. Кушніра перебування в Берні дещо урізноманітнилось й пожвавилось.

А далі – несподіваний телефонний дзвінок і ще несподіваніша подорож до Женеви. Давній приятель Надії, її перше кохання С. Романовський прочитав у газеті, що до складу української місії входила Н. Суровцова, і вирішив із нею зустрітися. Закоханих розлучила війна, далі перервалося навіть листування. Про долю дорогої людини Надія тривалий час нічого не знала. Аж ось Святослав у телефонному режимі запросив її до Женеви, де проживала його мати з молодшими дітьми та й він сам перебивався випадковими заробітками, аби утримувати родину. Улітку С. Романовський працював у городника, а далі отримав запрошення стати перекладачем у невеличкій франкомовній газеті «Україна», що видавалася в Лозанні за редакцією В. Степанківського на кошти Союзу визволення України (СВУ).

Н. Суровцова була неприємно вражена, навіть шокована тим, як живуть українські емігранти за кордоном. І справа не в тому, що раніше багата та впливова родина боролася зі злигоднями. Набагато гіршим, на її думку, було те, що «ще були люди без коріння», що «все, що було їм дороге, лишилося по той бік», а «вигоди, краса, все хороше навкруги було не їхнє, не для них і чуже», «воно все лишалося поза їх душею, як краплі дощу на лискучому листю» [3, с. 96].

Тим часом справа з отриманням віз до Франції загальмувалася. Очільники дипломатичної місії вирішили перевезти представництво до Лозанни. Помаленьку до Швейцарії з'їжджалися відставні амбасадори – представники різних стадій державного існування України: так, на зміну «уенерівським» приходили «гетьманські», тих витісняли «директорівські», а зібрані усі разом – вони між собою ворогували, й об'єднувало їх далеко не патріотичне почуття, а допуск до грошових фондів. Що дипломатичні «пани» типу графа М. Тишкевича, що «дипломатичний середняк» прекрасно розуміли: навіть, на перший погляд, невичерпні фінансові ресурси рано чи пізно змінюють. Тим паче, що повернутися додому можливості не було ніякої – там більшовики; проводити якусь політичну діяльність вони не могли – через брак знання іноземних мов та й через відсутність поінформованості щодо перебігу міжнародних подій. Українське дипломатичне представництво перетворилося поступово на «німих дипломатів без держави».

Аби не витратити марно часу, Н. Суровцова вирішила вступити на курси іноземної мови, зокрема французької та англійської. Дівчина ще змалечку мала неабиякий філологічний хист, та й здоровий глузд підказував, що в полінаціональній, багатомовній Європі легше буде вижити й самореалізуватися лише за умови володіння декількома мовами.

Молоді люди нудилися в очікуванні новин, тому часто вирушали в цікаві подорожі країною. Найчастіше ініціатором екскурсійних «вилазок» була саме Н. Суровцова. О. Полюга-Шуберт, Д. Андрієвський, Д. Донцов та інші підтримували її й спільно подавалися в мандрі [3, с. 98].

Надалі дипломатичні «ватажки» скоротити склад українського представництва до мінімуму, самі ж вони сподівалися все-таки потрапити до Парижа. «Дрібнота», до якої належала й Н. Суровцова, залишалася на чужині, відірвана від Батьківщини, без зв'язків, протекції, роботи, із мінімальними коштами. Заробітну платню їм виплатили за три місяці наперед у «стійкій» валюті – голландській, швейцарській, англійській, дали навіть долари. В Австрії вартість національної грошової одиниці стрімко падала, тому валюту можна було обміняти за досить вигідним курсом. Саме тому залишені напризволяще працівники дипломатичного відомства вирішили повернутися до Відня й певний час прожити на отримані кошти.

Після прибуття до австрійської столиці громада спочатку оселилася на горішньому поверсі дешевого готелю, але й той їм був не зовсім по кишені, тому згодом вона переїхала

до пансіонату на околиці Деблінга, де вже мешкало чимало українців. Серед них Мурський, Чечель, Білиць, Полюга, родина Крушельницького (екс-міністр освіти ЗУНР), Петрушевича та Тимофіїва (екс-міністр торгівлі УНР).

За таких умов Н. Суровцова поставила собі за мету все-таки отримати вищу освіту, тому вона вступила до Віденського університету, де згодом захистила докторську дисертацію «Богдан Хмельницький та ідея української державності». 30 червня 1920 р. в університетському залові Н. Суровцова, родом з України, із Києва, перша жінка з Великої України отримала диплом з середньовічною печаткою Віденського університету про присудження їй звання доктора філософії.

Література

1. Кривошея І., Якименко Л. Надія Суровцова (1896-1985): у пошуках втраченого часу. – Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2016. – 280 с.
2. Соловйова В. В. Дипломатична діяльність національних урядів 1917–1921 рр.: Монографія. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. – 394 с.
3. Суровцова Надія. Спогади. – Київ: Вид-во ім. О.Теліги, 1996. – 432 с.

КУЧЕРЕНКО Світлана Володимирівна «ПІДРУЧНИК ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАКОРДОННОЇ ПОЛІТИКИ» І «ЗАПОВІТ ДЕРЖАВНОСТІ 1917–1920 РОКІВ»

Назву статті запозичено з листів Юрія Липи, в яких він переконував Андрія Жука чим швидше розпочати друк праці «Чорноморська доктрина», потрібної «для тих, що будуватимуть нову державу». Автор запевняв редактора, що «нема часу зволікати» з огляду на події, які вже відбулися, тривають і наближаються. Але людські проблеми кореспондентів, а незабаром і вселюдські, не дали можливості здійснити видання до початку 2 світової війни.

Для українського поета, прозаїка, публіциста, історіософа, геополітика, лікаря-фітотерапевта Юрія Липи (1900-1944), як і для сотень мільйонів людей, 1939 – 19-й рік його перебування у II Речі Посполитій і 11-й рік проживання й лікарювання у Варшаві – став межовим. Війна, змінивши життя лікаря-митця-мислителя, знищила його тортурами і кулею радянських спецслужб за те, що був політичним теоретиком і лікарем УПА.

Підготовлена до друку влітку 1939 р. «Чорноморська доктрина» побачила світ у Варшаві в січні 1940 р. у незвичний спосіб. Ю. Липа з дружиною самотужки відбили книжку на циклостилі, замовили обкладинку і віддали до палітурної майстерні, звідки у валізі розносили зброшуровані примірники однодумцям, наражаючись на небезпеку, адже книжку надрукували без дозволу краківської окупаційної цензури [2, с. 117].

Ю. Липа мав рацію, зазначивши у вступі, що книжка написана одною людиною, хоч проблемою чорноморської спільноти повинні займатися цілі групи вчених і публіцистів. Так сталося, що «Чорноморська доктрина» стала першим виданням ще не створеного тоді, але задуманого гуртком однодумців, підпільного Українського Чорноморського інституту (УЧІ), де передбачалося різнобічне дослідження Чорного моря, чорноморських країн та їх народів.

Ю. Липа розумів «чорноморську проблему» як цілість у часі й просторі, як єдність економіки, політики, культури і духовності. Він вважав, що інститут повинен займатися не тільки теоретично-дослідною, але й політично-організаційною діяльністю для «об'єднання причорноморських народів у спільній державній понтійській одиниці». Одночасно хотів об'єднання понтознавців та заснування українсько-понтійської політичної партії з метою утворення понтійської федеративної великодержави.

Зміст чорноморської доктрини, призначеної для послуг закордонної політики, автор подав у «Дефініції»: «Чорне море мусить належати до чорноморських народів. Для них воно є центр лучби, осередок їх розселення і їх суспільно-державних стремлень. Чорне море – це економічне і духовне опертя для чорноморських країн. Вони творять разом з ним економічну і духовну єдність. Чорноморський простір – це життєдайний простір України. Україні належить перше місце серед чорноморських країн з огляду на її простір, багатства і енергію людності. У цих словах є зміст чорноморської доктрини, призначеної для послуг в українській закордонній політиці» [4, с. 10].

У 1941 р. Ю. Липа і Л. Биковський доповнили «Чорноморську доктрину» атласом карт з

поясненнями «Чорноморський простір», де було «в доступній для всіх формі» представлено «ключові місця з погляду геополітики» «найбільш важливого для України» терену чорноморського простору.

«Мусимо мати підстави до реальної дії на століття. Мусимо мати глибший, суто український погляд на політику помимо тих чи інших кон'юктур. Мусимо, бо без того згинемо морально. Станемо нічого не варті – виповнять нас чужі думки і світогляди, що вирости в чужих умовинах, для чужої користі і з чужої крові. Тому видання цієї праці вважаємо за справу честі і видаємо її помимо вельми несприятливих умов « – так обґрунтували свої ідеї і чин Ю. Липа і його однодумці [4, с. 163].

Автор Чорноморської доктрини сформулював проблему чорноморської геополітичної і культурної спільноти в сучасних для нього умовах «текучості міжнародних відносин» [тривала 2 світова війна – С.К.] – потребу «знайти волю до одности та динаміки» до власного буття як спільноти політичної. Ю. Липа доводить у своїх працях, що «носієм Чорноморської доктрини над Чорним морем і на цілому світі», силою, «призначеною самим Проведінням і історією до впровадження цієї волі в життя», може бути «Україна, волі її народу й вага її краю» [4, с. 167].

Сходознавець і дипломат Ю. Кочубей відзначив, що Ю. Липа у своїх геополітичних аналізах виступає з україноцентричної позиції, яка дає йому ключ до розв'язання проблем минувшини і освітлює візії майбутнього батьківщини. «Це, мабуть, породжує те, що так вражає, поряд з іншим, у Юрієві Липі, – суверенність мислення, самостійність висновків» [5, с.8].

На думку сучасних політологів, українська геополітична стратегія Ю. Липи стала унікальним та своєрідним явищем у світовій політологічній практиці. Це не лише аморфні, на перший погляд, амбітні політичні гасла, це перша системна доктрина, що визначала місце України у світі та написана українським вченим» [с.49]. Науковець В. Баран, порівнявши геополітичні передбачення Ю. Липи з геополітичною дійсністю України 2010-х років (анексія Кримського півострова РФ, російська агресія на Донбасі, імперіалізм Москви, самоізоляціонізм Британії, неоднорідність європейської спільноти) дійшов висновку, що його думки і через вісім десятиліть не лише залишаються актуальними, але стали в деяких аспектах навіть пророчими [1].

Література

1. Баран В. Юрій Липа: думки крізь час // IX Липівські читання: матеріали Всеукр. наук.-пр. конф. [11-12.05. 2018 р.] / Полтавський ун-т економіки і торгівлі; БФ ім. І. та Ю. Лип; упоряд. С. Кучеренко. – Полтава: ПУЕТ, 2018. – С. 18-24.
2. Биковський Л. Публіцистика Юрія Липи: спогади, твори, завваги // Розбудова держави. – Денвер, 1955. – Ч. 2 (17). – С. 115-121.
3. Кочубей Ю. Мужність думки. Геополітичні візії Юрія Липи в контексті сучасності // День. – 2004. – 23 жовтня (№ 192). – С. 7–8.
4. Липа Ю. Чорноморська доктрина; Чорноморський простір // Липа Ю. Всеукраїнська трилогія у 2-х т. Т. 2. – Київ: МАУП, 2007. – С. 10–203.
5. Медвідь Ф. М., Баран В. В. Україна в геополітичній доктрині Юрія Липи // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 3. – С. 46-52.

СОПІВНИК Руслан Васильович

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ Є. ПЕТРУШЕВИЧА У ВІДНІ (ДО 100 РІЧНИЦІ АКТУ ЗЛУКИ)

Нарада Української Національної Ради у Львові завершилась проголошенням Західно-Української Народної Республіки (далі ЗУНР) 19.10.1918 року. Того дня створювались три делегатури: одна з центром у Відні, яку очолював Євген Петрушевич; друга у Львові, головою якої став Кость Левицький; третя -Чернівецька під керівництвом Миколи Василька. Отже Євген Петрушевич змушений був перебратися до Відня.

Австро-Угорщина наближалась до свого фатального кінця [1, с. 33]. Євген Петрушевич добре знав галицьких поляків і був переконаний, що вони вживатимуть заходів, щоб втримати Східну Галичину при Польщі, тому старався негайно увійти з переможними державами у зв'язок і взяти в них згоду, на основі 14-ти пунктів Вільсона, на визнання Галицької держави [2,

Побоюючись втратити Східну Галичину, 28.10.1918 польські політики у Кракові створили Польську Ліквідаційну Комісію, яка готувалася взяти владу в Західній Галичині і намірялася теж саме зробити в Львові 1 листопада. У зв'язку з цим виникла одна думка – слухатися вказівки львівської делегатури УНРади і чекати завтрашнього дня, і друга – яку висловив Дмитро Вітовський – про негайне захоплення влади [3, с. 33]. Після листопадового перевороту Євген Петрушевич ще довгий час перебував у Відні. Затримувало його там три справи: 1) праця над подальшим налагодженням зв'язків із західним світом; 2) підготовка скорого повернення додому із фронтів галицьких вояків; 3) визначення долі Галичини у ліквідації майна монархії. Найважливішою була перша справа – зорієнтуватися в політичних тенденціях держав-переможців та зробити передвступні кроки до визнання ними Західноукраїнської державності [4, с.177]. Відразу після захоплення українцями 1 листопада влади в Східній Галичині, Євген Петрушевич телеграфував усім країнам про створення ЗУНР та про агресію Польської держави [4, с. 177] в яких звертався також до президента США В.Вільсона: «Утворивши державу дня 19 жовтня у Львові, ми визначили границю цієї держави тільки провізорично, вичікуючи Вашого рішення, Пане Президенте, стараючись оминати захоплення навіть найменшого клаптика землі, який не був заселений українцями в переважаючій більшості, і дотримуючись справедливих принципів – Ваших Пане Президенте, у цих границях Українська Національна Рада представляє цю державу і старається не допустити ніякого негідного вчинку, а при тім не допустити насильного перехоплення влади, яку вона має в руках» [5: арк. 12].

Прагнучи вийти із міжнародної ізоляції Євген Петрушевич продовжував залишатися у Відні, роблячи активні спроби вибудувати стосунки з Антантою (найперше з Англією і США). Уже наприкінці 1918 р. Євген Петрушевич призначив своїх представників у Австрію і Німеччину (М. Василько), у Чехословаччину (О. Смаль-Стоцький), в Угорщину (Я. Біберович) [6, с.116]. Петрушевич надавав особливе значення розвитку стосунків з Чехословацькою республікою та Угорщиною. По-перше, тому що Станіслав (столиця ЗУНР) сподівався отримати від них в обмін на нафту, – зброю, військове спорядження, промислові вироби та вугілля; по-друге, для відрізаної Східної Галичини Угорщина і, особливо Чехословаччина, з її впливом на заході, могли стати «вікном у Європу» та сприяти позитивному вирішенню східно-галицького питання. Прага сама виявляла прихильність до ЗУНР у її війні з Польщею; з Будапештом можна було проводити спільно політику щодо Румунії. Не дивно, що стосунки ЗУНР з Чехословаччиною та Угорщиною були закладені ще в грудні 1918 року, коли Євген Петрушевич особисто відвідав Прагу і Будапешт і зустрічався відповідно з Т.Масареком і М.Карої [6, с.118].

Таким чином, діяльність Євгена Петрушевича – президента ЗУНР, стала важливим дипломатичним підґрунтям визнання і утвердження молодої республіки, яка опинилась у надскладному геополітичному становищі. Не в останню чергу, такі дипломатичні ходи Є.Петрушевича дозволили пролонгувати існування ЗУНР та забезпечити її єднання з Наддніпрянською Україною (УНР) 22.01.1919 року.

Література

1. Лозинський М. Галичина р.р.1918 – 1920. -Нью-Йорк: Червона калина, 1970. -228с.
2. Стахів М. Друга Советська Республіка в Україні.-Нью-Йорк-Детройт-Скрантон, 1937.-199 с.
3. Полянський О. Дочекались Великого Дня: до 80 річчя ЗУНР // Свобода.- 1998.- 31 жовтня.
4. Історичні постаті Галичини XIX-XX ст. Євген Петрушевич. //Бібліотека Українознавства НТШ. -1961. – Ч.8.- С.159-207.
5. Державний архів львівської області (далі – ДАЛО). Ф.129. оп.1. спр. 229.
6. Нота Уряду Західної України.. // Український Прапор – Відень,1920.- Ч. 65.С.1

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В
ЕПІСТОЛЯРНІЙ СПАДЩИНІ УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-
ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1921 РР.**

Сучасні реалії, зокрема своєрідність геополітичної ситуації, актуалізують вивчення історичного досвіду дипломатії українських національних урядів у захисті державності в період національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

Новітня вітчизняна та зарубіжна історіографія засвідчує особливу роль дипломатичних органів та окремих персоналій, причетних до зовнішньополітичної діяльності українських самостійницьких урядів, у створенні сприятливих умов щодо захисту державної незалежності в контексті розвитку взаємовідносин з міжнародним співтовариством [1].

Зовнішня політика українських державних утворень періоду національної революції 1917–1921 рр. представлена широкою джерельною базою, зокрема документами особового походження – мемуарами, спогадами, щоденниками, епістолярієм. Ця група джерел має потужний науково-інформаційний потенціал, дозволяє дослідити еволюцію світобачення, особливості епохи через особистість. У спогадах, дипломатичному та особистому листуванні провідних державних діячів українського національного руху, урядовців, дипломатів – М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюри, О. Шульгина, Д. Дорошенка, К. Левицького, Є. Чекаленка, М. Галаган та ін. [2] висвітлені обставини та фактори міжнародної політичної ситуації часів відродження української державності, формування векторів української зовнішньої політики. Їх епістолярний доробок став важливою складовою підґрунтя для подальших досліджень, присвячених дипломатичній діяльності українських національних урядів, вивчення структури, кадрового складу та функцій дипломатичного корпусу.

Надзвичайно великий масив дипломатичного та особистого листування зберігається у архівних фондах українських діячів революційної доби. Тим не менш частина листування залишається неопублікованою, хоча над цією проблемою українські науковці активно працюють. Серед опублікованого листування слід виділити зібрання праць і документів В. Липинського, видане у кількох томах [3]. В. Липинський, видатний історик, політик, дипломат активно спілкувався з різними діячами того часу, такими як Д. Дорошенко, Є. Чекаленко, А. Жук, М. Васильчикова. У документах часто зустрічається аналіз взаємин між членами дипломатичної місії, можна знайти відомості про склад, структуру, організацію роботи, основні віхи діяльності, зокрема її політичну, економічну та культурну складові. Різновиди особових джерел з історії життя та діяльності українських дипломатів 1917–1921 рр. доповнюють, уточнюють одне одного. Спогади, наприклад, підкріплюються листуванням, що й допомагає досягнути цілісності історичного процесу, оцінити успіхи і прорахунки української дипломатії 1917–1921 рр. Епістолярна спадщина українських дипломатів дає змогу більш об'єктивно висвітлити проблему компетенцій та компетентності українських дипломатичних представників за кордоном, а також дати оцінку їх ефективності на зовнішньополітичній арені. Епістолярій допомагає проаналізувати діяльність української дипломатії в контексті доцільності відправки місій, чисельності їх штату, фінансування та необхідного інформаційного забезпечення, що мало вплив на ствердження України на міжнародній арені, на становлення її як суб'єкта міжнародного права. Особисте листування дає змогу скласти уявлення про ситуацію, що відбувалася в середині дипломатичних місій, рівень їх фінансування, ставлення до роботи тощо.

Цінність документів особистого походження полягає й у безпосередній близькості до подій їх авторів, зокрема пов'язаних зі встановленням дипломатичних відносин. Проте, аналізуючи історичні реалії крізь призму епістолярних джерел, треба враховувати їх певну суб'єктивність, хоча автори нерідко заявляли про об'єктивність своїх оцінок.

Проте, в сукупності документи особового походження, й зокрема епістолярна спадщина працівників дипломатичної служби, мають важливе значення для вироблення об'єктивного погляду на події Української національної революції, дають уяву про наполегливу, завзяту боротьбу українських дипломатів за захист національних інтересів молодій державі, її

міжнародне визнання.

Література:

1. Дацків І.Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917–1923 рр.: [Монографія]. – Тернопіль: Астон, 2009. – 520 с.; Веденєєв Д. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби Української держави. 1917–1923 рр.: [Монографія]. – К.: К.І.С, 2006; Пиріг Р. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: персональний вимір. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. – 518 с.; Войцехівська І. Дипломатична мемуаристика як об'єкт джерелознавства // Україна дипломатична: науковий щорічник. – 2002. – Вип. 2. – С. 502–518.
2. Дипломатія УНР та Української Держави в документах і спогадах сучасників: у 2 т. / упоряд.: І. Гнатишин, О. Кучерук, О. Маврін. – К.: Укр. письменник, 2008. – Т. 1. – 369 с.; Т. 2. – 379 с.; Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920 рр.). – К., 2007; Галаган М. З моїх споминів(1880-1920 рр.). К.: Темпора, 2005. – 656 с.
3. Липинський В. З епістолярної спадщини: Листи до Д. Дорошенка, Р. Метика, О. Назарука, С. Шелухіна / Упорядники: Т. Осташко, Ю. Терещенко. – К.: Інститут історії України, 1996. – 199 с.

ШИНКАРУК Василь Дмитрович

ВНЕСОК ЛЬВА БАЧИНСЬКОГО В РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКІЙ ДИПЛОМАТІЇ

Для нашого сьогодення Лев Васильович Бачинський є зразком дипломата, патріота, людини, відданої своєму народові, яка любила Україну, була готова її захищати в найважчі хвилини, людина, що жила і працювала заради процвітання свого краю. Інколи, і навіть сьогодні, з високих трибун звучить море слів про любов і відданість Україні, але, на жаль, для деяких, це тільки слова.

«Світла Директоріє і Високий Уряде Української Народної Республіки! На цій історичній площі... стоїмо оце ми, законні й вольними голосами нашого народу вибрані представниками Західної України, а саме Галичини, Буковини і Закарпатської Русі, та доносимо Вам і заявляємо прилюдно перед усім народом України, перед усім світом і перед лицем історії, що ми ... власною волею хочемо і бажаємо обновити національно-державну єдність нашого народу, що існувала за Володимира Великого та Ярослава Мудрого, – до якої стреміли наші великі гетьмани Богдан Хмельницький, Петро Дорошенко та Іван Мазепа. Від сьогодні Західна Україна лучиться з Великою Україною в одно нероздільне тіло, соборну та суверенну державу». Це звернення із промови голови галицької делегації Льва Бачинського 22 січня 1919 р. на Софіївській площі. Для мене ця подія є знаменною, адже промову здійснював сто років тому мій родич. Моя прабабуся Ольга із родини Бачинських.

Народився Л.В. Бачинський 14 липня 1872 р. в селі Серафінцях (нині Городенківського району Івано-Франківської області), де народились мої батьки, моя бабуся, дідусь, прабабуся і прадідусь. У бабусі я провела свої дитячі роки. У самому куті Івано-Франківської області притулилося наше село. Через декілька кілометрів – село Бабин, то вже Чернівецька область, а далі – Дністер, межа з Тернопільщиною. Хата, де народився Л. В., стояла на дорозі між Городенкою і Заліщиками, яка має назву Гостинець (нею їхали гості), на місці, де нині споруджено пам'ятник Леву Бачинському. В сім'ї, окрім Левка були ще два брати Іван і Роман та дві сестри Євгенія і Ольга.

Батько Льва Васильовича, Василь Бачинський, був директором і вчителем Серафинецької школи, де пізніше і працювала вчителем географії моя бабуся, Марія Василівна. Виростаючи в середовищі, де панувала атмосфера патріотичного настрою, формувався й загартовувався його патріотичний дух.

Лев Бачинський навчався у Серафинецькій школі, а пізніше у Коломийській гімназії, де заприятелював з Василем Стефаником та Лесем Мартовичем. Після закінчення гімназії (1891) продовжив навчання у Чернівецькому університеті на юридичному факультеті, після закінчення якого був і адвокатом, і дипломатом, і громадсько-політичним діячем, послом до австрійського парламенту (1907–1918) та послом до Польського сейму (1928–1930).

Основні етапи його життя, боротьби за незалежність України опубліковано у виданнях періоду ЗУНР, а саме «Нове життя», «Республіка», «Народ». За часів радянської історіографії замовчували й приховували факти з його життя. Також сучасні вчені Ф.Погребенник, В.Бабій,

О.Островський, М. Клим'юк. а також вчитель української мови і літератури моїх батьків В. Мулярчик велику увагу приділяли у своїх дослідженнях ролі Л.В. Бачинського як дипломата, політика і громадсько-політичного діяча.

Після проголошення Акта Злуки ЗУНР стала західноукраїнською областю УНР. Л.В. Бачинському протягом кількомісячного періоду її існування вдалося зробити чимало справ. Зокрема, парламент ЗО УНР ухвалив низку важливих законів – про основи шкільництва, про вживання української мови, про громадянство, про виборче право до Сейму, про впровадження в обіг гривень і карбованців. Лев Бачинський як адвокат, досвідчений у земельних справах, очолив аграрну комісію парламенту, яка розробила земельний закон (ухвалений Радою 14 квітня 1919 р.). Документ передбачав передачу у власність української держави земель, що належали колишній Австро-Угорській монархії. Відчужені землі передавали малоземельним і безземельним селянам, але насамперед жовнірам (солдатам) з рільників, що проливали свою кров в обороні Української держави. На жаль, нетривале існування ЗУНР не дозволило провести земельну реформу.

1925 р. його обрали головою Української радикальної партії. Наприкінці 1926-го ця партія об'єдналася з Українською партією соціалістів-революціонерів Волині і стала називатися Українська Соціалістично-радикальна партія. Авторитет, державницька позиція, відданість Україні дозволили йому очолювати цю політичну силу і після того, як вона об'єдналася. Лев Бачинський і його політична сила протестували проти політичних переслідувань українців, заявляли про недопущення полонізації українських шкіл. Державні інтереси України були у центрі його уваги.

На відкритті Сейму нової каденції у березні 1928 р. польський уряд хотів продемонструвати перед Європою стійкість своєї влади. Але щойно Юзеф Пілсудський у формі маршала підійшов до трибуни, Лев Бачинський встав і голосно заявив, що український народ не припинить боротьби, допоки не здобуде волі. Він як посол домігся, що у Станіславові – місті, де він мешкав і займався адвокатською практикою, було відкрито українську гімназію.

Будучи віце-президентом ЗУНР, Лев Бачинський рішуче виступав, щоб політика ЗОУНР розвивалася демократичним шляхом, сприяв проведенню економічних реформ, закликав до боротьби за зміцнення української держави, гостро критикував політику більшовизму. Він, як дипломат, громадський діяч, гостро виступив проти внутрішньої війни серед тогочасного суспільства.

Лев Бачинський як дипломат багато сил і енергії віддав розбудові нової української держави. Акт Злуки був його мрією. Самостійність і соборність України – це тернистий шлях його життя.

ЯКОБЧУК Світлана Олександрівна

ДОКУМЕНТАЛЬНА СПАДЩИНА Ф. П. МАТУШЕВСЬКОГО (1869-1919) ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАДЗВИЧАЙНОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ МІСІЇ УНР У ГРЕЦІЇ

Окрема частина документальної спадщини Ф. Матушевського – це комплекс службових документів, як результат його діяльності на посаді голови українського посольства в Греції. За наказом Директорії 6 січня 1919 р., були призначені дипломатичні місії та посли до Великої Британії, Італії, Угорщини, Румунії, Голландії, Бельгії, Греції, Польщі, США та Всевеликого Війська Донського [2, арк. 1]. Греція не випадково потрапила до списку. Уряд Директорії, беручи до уваги багаті історичні, культурні, релігійні зв'язки України з цією державою, її членство в Антанті, сподівався на матеріально-технічну та моральну підтримку УНР на шляху незалежності. 26 січня 1919 р. туди вирушила група українських дипломатів на чолі з Ф. Матушевським.

Масив службових документів Ф. Матушевського – різноманітні за змістом та формою джерела, які містять інформацію про обставини формування, умови, склад та діяльність Надзвичайної дипломатичної місії в Афінах протягом 1919 року. Це звітна документація; меморандум до королівського уряду Греції; накази, розпорядження та уповноваження; службове листування; фінансові документи. Частково вони опубліковані у виданнях

«Надзвичайна дипломатична місія УНР у Греції» (2006 р. упоряд. Н. Миронець і В. Даниленко), «Дипломатія УНР та Української Держави у документах і спогадах сучасників» (Т. 2, 2008 р.) та ін.

Найбільший пласт інформації відклався у доповідях і повідомленнях Ф. Матушевського, надісланих міністру закордонних справ УНР восени 1919 року. Дізнаємося, що українське посольство в Афінах офіційно складалося з 8 осіб і працювало в умовах постійної фінансової скрути та відсутності зв'язку з урядом УНР. Грецька громадськість, яка дуже мало знала про Україну, упереджено поставилася до дипломатів. Протягом перших 3 місяців місія перебувала під пильним наглядом місцевої поліції, військових спецслужб, долала провокаційні заходи російської амбасади. В таких умовах було налагоджено співпрацю з афінською пресою, де протягом квітня-червня було опубліковано 123 статті з українського питання [4, арк. 188зв.]. У березні-травні 1919 р. Ф. Матушевський мав ділові зустрічі з міністром закордонних справ Греції, митрополитом Грецької православної церкви, представниками посольств Америки, Англії, Франції, Італії, Румунії, Голландії, Бразилії та уповноважених Іспанії та Бельгії [1, с. 94-106].

Великий джерельний потенціал мають 5 доповідних записок голови місії, датовані 21-24 серпня 1919 р. і надіслані до міністерства закордонних справ УНР з дипломатичним кур'єром Е. Глузманом. Вони містять відомості про подорож українського посольства до Афін, ключові напрями його діяльності, складне матеріальне становище, шляхи налагодження зв'язків з урядом УНР, зміни в особовому складі місії у березні-серпні [4, арк. 152-152зв., 160-166]. Зі змісту документів стало відомо, що єдиним джерелом інформації про політику уряду та міністерства закордонних справ УНР, хід військових дій, політичне становище в країні були закордонні ЗМІ і періодичні видання українських представництв у Франції, Італії та Швейцарії. А українські посольства у Римі і Відні стали посередниками відносин глави місії в Греції та урядом УНР.

Важливою подією для українського посольства в Афінах було подання королівському уряду та міністру закордонних справ Греції меморандуму, складеного Ф. Матушевським протягом березня 1919 р. [1, с. 50-86]. За свідченнями членів місії, цей документ відіграв ключову роль у поширенні серед громадськості «здорового усвідомлення в українській справі». Він – цінне джерело вивчення політичних поглядів та громадянської позиції Ф. Матушевського. У «Меморандумі» викладено історичну ретроспективу України від часів Київської Русі до початку XX ст., підкреслено етнічну самобутність українського народу, визначено перманентне прагнення українців до державності, комплексно проаналізовано різні сфери буття країни – політичну, соціальну, економічну, культурну, релігійну. Автор дав оцінку політичному курсу УЦР, Гетьманату П. Скоропадського та Директорії, а також ситуації та розвитку національного руху в період їх перебування при владі.

Окремі факти з історії діяльності української місії зафіксовано у наказах і розпорядженнях глави установи [3, арк. 1-5зв.]. Вони дають можливість розширити знання про формування посольства, подорож дипломатів до Афін, їх працю у країні перебування.

Не менш цінним джерелом дослідження умов діяльності Надзвичайної дипломатичної місії у Греції є службове листування Ф. Матушевського (17 одиниць). В архіві місії зберігаються листи та телеграми глави місії у Греції до міністра закордонних справ УНР, заступника міністра А. Марголіна, глав дипломатичних представництв у Румунії, Франції, Данії, Італії, Бельгії та Голландії. У цих документах містяться відомості про катастрофічно складне матеріальне становище місії та шляхи налагодження зносин з урядом в Україні.

Певний інтерес також становить масив фінансових документів посольства УНР у Греції, який репрезентують рахунки видатків, відомості виплати зарплатні співробітникам, інвентарна та касова книги тощо.

В цілому, документи службової діяльності Ф. Матушевського є досить репрезентативним комплексом джерел. У поєднанні з допоміжними свідченнями вони дають можливість сформувати цілісне уявлення про особовий склад, умови праці, матеріальне становище, головні напрями роботи та роль дипломатичного представництва в Афінах у формуванні україно-грецьких відносин на початку XX століття.

Література

1. Даниленко В. Миронець Н. Надзвичайна дипломатична місія УНР у Греції – Кам'янець-Подільський : «Абетка», 2006 – 136 с.
2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 4441, оп. 1, спр. 1, 13 арк.
3. ЦДАВО України, ф. 4441, оп. 1, спр. 2, 13 арк.
4. ЦДАВО України, ф. 4441, оп. 1, спр. 8, 309 арк.

СЕКЦІЯ 4. РОЗВИТОК МОВНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ДОБИ У ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОМУ ТА ДИПЛОМАТИЧНОМУ КОНТЕКСТАХ

АМЕЛІНА Світлана Миколаївна

МОВНА ПОЛІТИКА В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.)

Однією із найбільш актуальних проблем українського соціуму є мовне питання, яке набуває останнім часом дедалі більшої гостроти. На цьому підґрунті точаться запеклі дискусії, у яких відображаються різні точки зору щодо мовної політики, зокрема, у сферах ЗМІ, вищої і середньої освіти, культурних осередків тощо. Очікування прийняття закону про державну мову пов'язані з необхідністю державної підтримки української мови. Ситуація, яка склалась навколо мовного питання в українському суспільстві, спонукає до розгляду його ретроспективних аспектів. Під цим кутом зору доцільно згадати про мовну політику в добу національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.).

Проголошення Західно-Української Народної Республіки стало значною віхою у процесі боротьби за відновлення й збереження української державності на західноукраїнських землях. Однією з головних цілей було відродження української мови як основного засобу збереження й розвитку етносу, нації, цивілізації, розбудови державності. Одним із перших завдань, що постало перед урядом, було проголошення української мови державною. Однак, уже 22 січня в Києві відбулося урочисте проголошення Акта злуки ЗУНР та УНР в єдину соборну Українську Народну Республіку. ЗУНР офіційно припинила існувати й отримала назву «Західна Область Української Народної Республіки» (ЗОУНР). [2, с. 333].

На думку науковців, процес українізації, започаткований українськими урядами в 1917–1920 рр. та значна підтримка з боку населення зумовила її продовження й радянською владою [3, с. 65]. Саме тому наприкінці 1920 р. розглядалось питання про рівноправність мов на території України та поширення української в різних сферах суспільного життя. Незважаючи на ускладнення існування української національної школи, започаткування українізації шкіл національно-демократичними урядами у період революції сприяли збереженню елементів національної освіти [1, с. 100].

Досліджуючи формування білінгвізму на території України, Л. Панасюк виокремлює щодо зазначеного етапу вітчизняної історії такі тенденції:

- тактика толерування української мови за часів становлення радянської школи – політика рівності української й російської мов, соціальне поширення української мови в освітній царині залишалось доволі значним як в територіальному, так і в соціальному аспектах, із збереженням прав національних меншин на освіту рідною мовою;

- українізація, за якої відбувалися кроки щодо збереження та розвитку української мови після недовготривалого існування УНР – політика, що дає чітке розуміння можливостей державного регулювання мовно-культурного розвитку, але, разом з тим, констатує соціальну вагу російськомовного населення в радянській Україні [3, с. 67].

Таким чином, початок зрушень щодо українізації у гуманітарній сфері (середній і вищій освіті, засобах масової інформації, видавничій справі) було покладено у 20-х – на початку 30-х років. Однак, ці процеси були призупинені і отримали своє продовження з проголошенням української державності в серпні 1991 року. Проте питання державної підтримки розвитку української мови, а відтак і національної освіти, науки, культури, потребує вирішення, що має

бути здійснено шляхом прийняття закону про державну мову.

Література:

1. Боровик А. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917–1920 рр.) / А. М. Боровик. – Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2008. – 368 с
2. Морозова О. Мовний аспект формування ЗУНР і висвітлення проблеми української мови в польській історіографії / О. Морозова // ГАЛИЧИНА. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. До 95-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки. – 2014. – Ч. 25–26. – С. 331–335.
3. Панасюк Л.В. До витоків білінгвізму в Україні: освіта в Україні 1920–1944 рр. (історико-політологічний аналіз) / Л.В. Панасюк // Філософія. Політологія. – № 1(115). – 2014. – С. 65–68.

БАЛАЛАЄВА Олена Юріївна

ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРЕСІ ПІСЛЯ РЕФЕРЕНДУМУ 1991 РОКУ

У період з 1919 до 1991 р. Україна як республіка входила до складу СРСР, і в англomовній пресі Українська Радянська Соціалістична Республіка писалася з означеним артиклем – *the Ukrainian Soviet Socialist Republic*. Після Всеукраїнського референдуму 1991 р. та проголошення незалежності України в англomовних медіа траплялося паралельне вживання форм назви України як держави: без артикля – *Ukraine* та з артиклем – *the Ukraine*.

Як зауважує С. Плохий, українська діаспора тривалий час боролася за скасування артикля у назві України, вважаючи його зневажливим: артикль позначав регіон, а не країну. Одним із перших нову норму прийняв колишній спічрайтер президента Ніксона, дописувач «The New York Times» В. Сефайр, який ще 18 листопада 1991 р. написав колонку «Україна прямує до виходу» («*Ukraine Marches Out*»), де вжив слово *Ukraine* без артикля. А запровадити цю зміну переконав його І. Драч, в якого Сефайр брав інтерв'ю в Києві [1].

«The Daily News» 29 листопада 1991 р. опублікувала редакційну статтю, в якій закликає визнати Україну без «*the*».

Проте у випуску від 2 грудня, в якому повідомлялося про результати референдуму в Україні, та ж сама «The New York Times» все ще використовувала дані «*the Ukraine*» та «*Kiev, USSR*» [3].

«The Washington Post» також до 3 грудня трималася за «*the Ukraine*» і «*Kiev, USSR*», а потім перейшла на «*Kiev*», однак все ще використовувала «*the Ukraine*».

Того ж дня «The New York Times» опублікувала коротку замітку «Термінологія націоналізму», в якій було відзначено скасування артикля щодо назви України в офіційній заяві Білого дому про результати референдуму в Україні.

Станом на 3 грудня «Associated Press» змінила стиль, попередивши своїх редакторів і репортерів про те, що назва колишньої Української республіки відтепер буде писатися просто як *Ukraine*: «В результаті проведення референдуму щодо незалежності в Україні і просування до міжнародного визнання України як незалежної країни «Associated Press» надалі використовуватиме *Ukraine* замість *USSR* в інформації з України» [3].

О. Кизима підкреслює що форма *the Ukraine* є некоректною як із граматичної, так і з політичної точки зору. *Ukraine* – загальноприйнята коротка й повна назва країни, яку затверджено в Декларації про незалежність і Конституції України. Також вона додає, що вживання артикля було коректним до 1991 р., відсутність артикля перед *Ukraine* – це своєрідна «лінгвістична політична незалежність» [4].

Література:

1. Плохий С. Козацький міф: Історія та націєтворення в епоху імперій [Текст] / авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. – К.: Laurus, 2013. – 440 с.
2. Шинкарук В. Д. Підготовка аграрних журналістів: перспективи та завдання / В. Д. Шинкарук, О. Ю. Балалаєва // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – К., 2017. – Вип. 263. – С. 117–125.
3. The «the» is gone. The Ukrainian Weekly. Dec. 8, 1991. URL: <http://www.ukrweekly.com/old/archive/1991/499102.shtml>.
4. Geoghegan, T. (2012). Ukraine or the Ukraine: Why do some country names have 'the'? *BBC News*

**ГЕЙКО Світлана Миколаївна,
ЛАУТА Олена Дмитрівна**

МАС-МЕДІЙНИЙ ДИСКУРС У ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОМУ КОНТЕКСТІ

Друга половина XX – початок XXI століття характеризуються стрімким зростанням масової комунікації та інформаційних технологій. Динамічний розвиток традиційних ЗМІ та поширення впливу мережі Інтернет сприяли утворенню єдиного інформаційного простору, зітканого сукупністю багатьох медіапотоків. Мережа Інтернет та пов'язані з нею технології набувають статусу провідного засобу масової комунікації, важливого інформаційного ресурсу, який забезпечує функціонування та розповсюдження великих інформаційних масивів. Таким чином найбільш головною функцією медіа можна вважати світобудівну – вони творять сучасну картину світу.

Оскільки чимало знань про дійсність надходить до сучасної людини опосередковано, через мас-медіа, то найактуальнішим із перерахованих Ю. Габермасом видів дискурсу є дискурс як засіб комунікативної дії (звичайний інформаційний дискурс або ж мас-медійний дискурс), його важливість обумовлена й тим, що у його рамках, власне й відбувається «діалог культур».

Поняття медіадискурсу є похідним від загальної концепції дискурсу і становить сукупність процесів і продуктів мовленнєвої діяльності у сфері масової комунікації в усьому розмаїтті і складності їх взаємодії. У мас-медійному дискурсі використовуються тексти, які створені журналістами та/або поширюються за допомогою преси, радіо, телебачення, Інтернету.

Сьогодні існують, як мінімум, два підходи до визначення медіадискурсу. Відповідно до першого, медіадискурс – це специфічний тип мовленнєвої діяльності, характерний виключно для інформаційного поля мас-медіа. У цьому розумінні слід розрізняти медіадискурс та інші самостійні типи дискурсу, як, наприклад, політичний, релігійний, науковий тощо, відмінності між ними визначаються модифікаціями тих чи інших параметрів дискурсу – різними мовними практиками, різними комунікативними ситуаціями своєї реалізації, хоча висловлювання цих дискурсів можуть ставитися до загального тематичного поля.

Відповідно до другого підходу, медіадискурс розуміють як будь-який вид дискурсу, реалізований в полі масової комунікації, що продукується ЗМІ. Медіадискурс проявляється в інформаційному полі масової комунікації і включає всі мовні практики і комунікативні ситуації. Оскільки мас-медіа виступає посередником між суспільством і владою, воно може транслювати політичні, релігійні, педагогічні ідеї і змушувати людей дивитися на світ крізь призму впровадженої та вкоріненої ідеології. Нідерландський лінгвіст Т. А. ван Дейк зазначає, що мас-медіа наказують не стільки, *що* люди повинні думати, а те, *як* вони повинні думати.

Оскільки сучасне суспільство стає все більше інформаційно-залежним, мас-медійний простір перетворюється в один із найсерйозніших чинників впливу на свідомість і поведінку людини. Проблема мовного маніпулювання свідомістю особистості за допомогою мас-медіа стає все більш актуальною як для фахівців, що займаються питаннями політології, соціології, філософії, психології тощо.

С. В. Кушнар'ов зазначає, що вплив ЗМІ на людину починається з раннього віку й продовжується все життя. По суті в сучасному світі ЗМІ взяли на себе значну частину функцій з формування свідомості людей, виховання їх поглядів, ідей, звичок тощо. Людина, яка раніше не зустрічалася з тією чи іншою проблемою, завдяки можливостям ЗМІ змогла познайомитися з найрізноманітнішими проявами суспільного життя, скласти про них певну уяву і сформувати до них відповідне ставлення.

Дослідниця Хорошун О. О. відзначає, що всі сучасні типології дискурсу так чи інакше виділяють дискурс ЗМІ як самостійний тип дискурсу, що обумовлено соціальною значимістю тієї комунікативної сфери, яку репрезентує цей тип дискурсу. Спираючись на головні функції ЗМІ в суспільстві, які виокремлюють вітчизняні і західні вчені, можна виділити наступні функції ЗМІ: 1) інформативну; 2) соціалізуючу; 3) установлення «порядку денного»; 4)

політичну; 5) впливу на свідомість, або формування громадської думки, 6) розважальну.

Основними функціями дослідника вважає інформативну та маніпулятивну. Інформативна функція передбачає точність поданої інформації, що дає змогу створення єдиної системи її сприйняття, вміння журналіста аналізувати і узагальнювати, стилістичну стриманість викладу матеріалу, конкретність і об'єктивність в поданні фактів і подій і максимальну стислість висловлювання. Маніпулятивна функція дискурсу ЗМІ має на меті вплив на читача. Автор матеріалу провокує певну поведінку читача, тим самим викликаючи зміни в системі цінностей реципієнта.

Таким чином, під медійним дискурсом розуміють тематично сфокусовану, соціокультурно обумовлену мовленнєву діяльність в інформаційному полі мас-медіа. Принциповою відмінністю цього типу дискурсу є те, що крім виробництва певних знань, оцінок об'єктів та їхніх образів як результату мовленнєвої діяльності, він створює уявлення про способи трансляції знання. Іншими словами, центральним предметом медіадискурсу є не стільки, наприклад, політичні процеси, скільки способи їх опису і передачі знання про них. Медіа є основними постачальниками інформації, завдяки яким аудиторія усвідомлює те, що відбувається, а також формує свою думку про поточні події.

GRABOVSKA Inna Viktorivna

THE DEVELOPMENT OF THE LANGUAGE SPHERE IN UKRAINE IN 1917–1921

The revival of the Ukrainian statehood in 1917 led to the evolvement of national culture and the Ukrainian language. Simultaneously with the creation of the Ukrainian People's Republic, the Ukrainian language was proclaimed the state language. This stimulated the development of the Ukrainian mass media and a significant increase in the number of the books written in Ukrainian. In 1917 the publication of the newspapers «Nova Rada,» «Narodna Volia,» «Borotba,» «Robitnycha Gazeta» started. In March of the same year the first Ukrainian gymnasium was opened in Kyiv. In 1918 Kyiv and Kamianets-Podilskyi Ukrainian Universities were founded, All-Ukrainian Academy of Sciences and the Central Scientific Library (currently – Vernadskyi National Library of Ukraine) were established. Those facts were first and foremost for the advancement of the Ukrainian literary language.

Subject to the possibility of making Ukrainian the state language, there was no need to uphold the right to its existence, but other language problems required urgent solutions: 1) introduction of Ukrainian as the state language of the administrative authorities and institutions of governance; 2) elaboration of education in the Ukrainian language; 3) introduction of the Ukrainian language into the sphere of culture; 4) rationing of the Ukrainian language based on codification of spelling and normative-stylistic sphere; 5) creation of the national system of terminology and deployment of linguistic studies.

Becoming more aware of the importance of providing solutions to those problems, the first Minister of Education of the Central Rada I. Steshenko in 1917 assigned I. Ogienko, professor of Kyiv University, to make short rules of the Ukrainian spelling. «The Most Important Rules of the Ukrainian Spelling» approved by the Spelling Commission of the Ministry of Education were printed in 1918. It was the first scientific system of the Ukrainian spelling, which became the result of the writers and scholars' creativity throughout the century.

However, the socio-political conditions had changed very rapidly. In 1920 there was the redistribution of the Ukrainian lands: Naddniprianshchyna became the part of the USSR, Galychyna and Volyn belonged to Poland, Bukovyna – to Romania. Ukraine lost its independence both in political and cultural spheres.

In February, 1920, after the establishment of Soviet power in Ukraine, once again the Academy of Sciences set up the Spelling Commission, headed by A. Krymskyi. The Spelling Commission reviewed the rules of 1919, made some additions and implemented the rules for general usage. The academic «The Most Important Rules of the Ukrainian Spelling» were published as a separate brochure in Kyiv in 1921.

References:

1. Shulzhenko, S. (2008). *Movna polityka v Ukraini (1917 – 1940)* [Language politics in Ukraine (1917 – 1940)]. *Visnyk knyzhkovoї palaty [Herald of the book chamber]*. Kyiv, Knyzhkova palata Ukrainy, 40–42.

ІЛЬЯНОВА Амалія Олегівна ФІЗІОГНОМІЧНА СКЛАДОВА ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ЛІДЕРА: НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

У цій праці лаконічно розглядається фізіогномічна особливість людини її співвідношення із бажаним іміджем. Структурні компоненти, сприйняття та інтерпретація фізіогноміки у процесі інформаційної взаємодії образу та цільової аудиторії. Звертаємося, насамперед, до класичних та новачійних наукових розвідок, доробку Л. Анциферова, Г. Балла, В. Чекалюк, С. Анхольта, Тома Адамса, Дена Пфайфера, котрі виходили з різних уявлень про сутність іміджу, масову комунікацію, процеси сприйняття інформації та закономірності формування громадської думки.

Предметом дослідження є методи творення іміджу іміджмейкером за допомогою медіаінструментів відповідно до фізіогномічних характеристик об'єкта. Основні представлені висновки мають інноваційний характер й містять елементи новизни відповідно до еволюції суспільних потреб і глобалізації інформаційного й медіапростору.

Наші висновки базуються на знаннях фізіогноміки, це, одна із найдревніших наук, – сфера знань, яка допомагає «читати» обличчя і отримувати інформацію про особистісні якості Людини. Метод, який за зовнішністю людини дає змогу дізнатись про її характер та передбачити поведінку. Знання фізіогноміки – це інструмент комунікації.

Досліджуючи взаємозв'язок між зовнішнім виглядом об'єкта іміджування та його характером, звертаємося до фізіогноміки та психології. Перед тим, як готувати імідж-карту, варто проаналізувати зовнішні дані об'єкта іміджування.

Основи фізіогноміки на практиці допомагають визначити можливості об'єкта іміджування й розробити дієвий план його розвитку та взаємодії з іншими учасниками інформаційного середовища. Пропонуємо зосередитися на базових ознаках:

- видовжене прямокутне обличчя з високим лобом – ознака інтелекту, врівноваженості, мудрості;
- трикутне загострене обличчя з широким лобом характеризує вольову, цілеспрямовану, обдаровану особистість;
- квадратна форма обличчя притаманна людям мужнім, навіть до певної міри безсердечним, грубість, ними керує невтомна жага успіху.

Запропоновані типи можуть бути лідерами, проте третій тип має найбільш виражене прагнення до домінування.

Окрім форми, звертаємо увагу на **рис обличчя**.

Широкі брови – ознака розуму і щирості. Густі зледь піднятими зовнішніми кінчиками передбачають щедрість, успішність. Опущені кінцівки – сором'язливість. Короткі густі брови «говорять» про вибухову натуру. Щетинисті – норовистість, безкомпромісність. Густі, важкі, з'єднані – незбориме прагнення домінувати. Високо розташовані – цілеспрямованість, дуже низькі – пасивність.

Головне – очі, вираз обличчя. Природний блиск очей – ознака здоров'я, розуму, темпераменту. Якщо очі великі, виразні, випромінюють світло і тепло – людина чутлива, душевна, мужня, здебільшого прагне до лідерства. Власники маленьких очей – найчастіше замкнуті, неговіркі.

Округлий кінчик носа – у духовно сильних людей. Довгий ніс – ознака яскраво вираженої індивідуальності, аристократизму, іноді може бути показником гордовитості й зарозумілості. Прямий ніс, збалансований з очима, губами і підборіддям, свідчить про сильну натуру. Кирпатий – про відкритість душі та оптимізм.

Ідеально високе і рівне перенісся характерне для здорових людей. Ніс подібний до дзьоба орла характеризує проникливу, хитру, злопам'ятну людину. Роздвоєний кінчик носа – ознака боязкості. Маленькі ніздрі найчастіше мають поступливі люди, здатні на компроміс.

Відзначимо, що фізіогноміка заснована на вірогідності, ці знання застосовуються по відношенню до повнолітніх. З дітьми правила здебільшого не діють, бо зовнішність змінюється, формується особистість дитини залежно від середовища й способу життя.

Певних конкретних постулатів у перерахованих вище кореляціях зовнішності і особистості немає. Кожен з нас унікальний і непередбачуваний. Не варто робити висновки виключно за зовнішніми ознаками. Фізіогноміка – один із аспектів характеристики особистості, проте наведені дані базуються на основі власних спостережень. Ці знання стануть у пригоді психологам та іміджмейкерам для роботи з клієнтом. Однак зауважимо, що будь-яке обличчя прикрашає щира усмішка, найбільш «ефектна» – симетрична неширока, при якій практично не видно зубів.

Науковець В.В. Чекалюк у особистому інтерв'ю для даного дослідження акцентує: «У формуванні іміджу варто віднайти особливість, надзвичайність, певну унікальну особливість, перевагу свого об'єкта (предмета) іміджу, що вирізнятиме його поміж інших». У 2019 році було повторно проведено науково-практичний експеримент (2017 року). Вероніка Василівна запропонувала незмінну актуальну тему «Україна – це я». Суть експерименту полягала в тому, щоб провести діагностування, наскільки зовнішня характеристика відповідає настрою. Ми розробили методи: у соціальних мережах було запропоновано описати себе як країну: що змінити, а що розвинути, як рухатися. Від учасників експерименту вимагалось повне ототожнення себе з Україною.

Роль іміджмейкера – проінтерв'ювати респондентів і запропонувати лаконічний план іміджування, а фізіономіста – оцінити за зовнішніми ознаками учасників експерименту й простежити, наскільки його відповідь в анкеті буде відповідати зовнішній характеристиці. Попередній експеримент детально розписано у виданні «Держава і регіони» 2018 року. Дані за 2019 рік майже не змінилися, тенденція до підвищення кількості прихильників діючої влади і підтримки іміджу президента, як лідера нації.

Схема та методи. Учасникам в анкеті пропонувалося дати відповідь на 4 питання:

1) гендерна складова держави (88% ідентифікувала країну з тією статтю, яку респондент представляв, 15 % описали країну як жінку, 3% сказали, що це немовля й не визначилися із статтю);

2) основні переваги України: 60% згадали про незалежність і свободу, 25% про переваги географічного розташування на мапі світу, 4% - впевнені в абсолютній успішності країни й вірять в потенціал, 5% не бачать сильних сторін (не змогли відповісти), 1% вважає, що шанс розвитку втрачено й варто скоритися зовнішньо-політичними обставинами;

3) найближчі плани країни: 90% – за євроінтеграцію, 1% – за приєднання до Росії, 2 – % не визначилися, 7 % хотіли б повернутися у 2008-2010 рр., котрі вважають найбільш вдалим у житті молодой держави.

4) головні перешкоди у розвитку країни (себе): 70 % нарікало на корупцію, уряд і обставини, 10 % заявили, що причина в лінії й байдужості кожного громадянина, інші близько 20% не змогли дати чітку відповідь на запитання.

Протягом 3 місяців у 2016 році було опитано понад 300 осіб 16-40 років (старшокласники, студенти й молоді фахівці – жителі столиці Шевченківсько і Голосіївського районів).

Фізіогноміка у нашому випадку передбачала визначення типу особистості та характеру за зовнішністю. Співставивши отримані результати анкетування й фізіогномічний висновок, було визначено у відсотковому співвідношенні: схильні до депресії респонденти (за зовнішніми ознаками) мали також депресивну анкету. Отже, за результатами експерименту заявлені судження були підтверджені. Ці дані необхідні іміджмейкерам у роботі з потенційними лідерами, представникам більшості публічних професій для створення ефективного плану розвитку особистості.

Вагому роль у дії формули іміджетворення відіграє професійність та особисті якості іміджмейкера, а саме: професійна підготовка, наявність досвіду і власної бази фахівців з іміджу, відповідальність, розуміння завдань об'єкта (предмета) іміджу, вміння стратегічного планування, бездоганний смак і відчуття стилю, дипломатичність у комунікаціях, такт і витримка, оперативне і креативне мислення, відкритість, порядність, послідовність і

організованість.

В. В.Чекалюк понад 15 років досліджує процеси творення позитивного іміджу лідера і держави у взаємодії з пресою. До кола наукових інтересів належать також теорія та історія соціальних комунікацій, журналістика. PR, державотворення, соціологічні та маркетингові дослідження. У своїх працях обґрунтовує взаємозв'язок, вплив іміджу, тиражованого у ЗМІ, на свідомість громадян. Оцінює потенціал наявних методів і ресурсів щодо творення бренда, розробляє сучасні і майбутні вимоги до мас-медіа та роботи іміджмейкерів по творенню позитивного образу.

Отже, маючи сприятливі зовнішні ознаки, бажання розвиватися й команду фахівців, потенційний лідер у процесі щоденної комплексної праці, за умови правильного тиражування іміджмейкером інформації серед широкої аудиторії, може розраховувати на успіх. Уява про потенційного лідера має базуватися на відповідях на питання: «Куди він веде громаду?», «Які його цінності і пріоритети?», «За що він бореться?», «У кого та у що вірить?». Фактично відповідь на запитання «Навіщо він іде в політику?» У виборця формується рішення віддати свій голос за цього кандидата чи ні. Програма може бути не зовсім вдалою, головне, щоб не було помилки у технології її тезисного донесення до мас. Секрет у наявності або відсутності необхідного результату.

Опираючись на власний практичний досвід зазначимо, – простіше працювати з людиною без знань, даючи їй знання, ніж мати справу з тим, хто має знання, але нездатен бути Людиною.

Наукові пошуки та дослідження спрямовані на максимально ефективне налагодження комунікацій усіх сфер і суспільних ланок. Наукова співпраця з іміджмейкером В.В. Чекалюк триває й сьогодні. Науковець вивчає й прагне розширити кордони іміджології та системи соціальних комунікацій, залучаючи психологію і фізіогноміку для ефективної роботи. Пропонує інноваційні рішення для удосконалення та розширення системи комунікацій в інтересах держави, екологічні та багаторазові дієві алгоритми й ефективні рішення. Яким буде майбутнє країни? Це залежить від освіти і виховання дітей вдома і у школі. Регулярно проводить пізнавальні майстер-класи для дітей, під час яких обговорює історії успіху відомих людей. Пропонує формулу: бажання-освіта-фах-успіх.

Науковець-практик В. В.Чекалюк з 2008 р. втілює пізнавальні соціальні проекти для дітей. У 2017 році на волонтерській основі спільно з НУБіП започаткувала Літню школу журналістики «Kids Happy Press», оскільки впевнена, що діти – це генофонд України. «Kids Happy Press» – це експрес-підготовка медіафахівців (редактор, фотограф, літературний редактор, кореспондент, блогер, рекламіст, PR-фахівець). На модулях діти 8-14 років довідалися про переваги професії медійника, силу професії, адже журналістика – це «четверта влада»; ознайомилися зі історією вітчизняної журналістики й постулатами засновника сучасної школи журналістики Анатолія Москаленка.

Загалом мета курсу – дати дітям базову освіту журналіста, щоб вони могли оперативно підготувати шкільну газету у своєму навчальному закладі. Майстер-клас відвідало близько 100 дітей, тобто сто маленьких професіоналів зможе підготувати своє видання у рідній школі і стати лідером.

Основні положення наукових досліджень опубліковані у наукових працях, у тому числі авторських монографіях.

Висновок. На основі досліджень й кейсів власної імідж-лабораторії резюмуємо: образ, створений іміджмейкерами, й медійний образ базуються на сильних сторонах об'єкта і маскують слабкі характеристики, проте фізіогномічні особливості увиразнити або приховати складніше, тому програма іміджування має максимально доповнювати природні дані лідера.

КОЛОДІНА Лариса Степанівна

**АКАДЕМІЧНИЙ ПРАВОПИС ЧАСІВ УНР (1920-1921 РР.) ЯК ПРАВОПИСНИЙ
КОДЕКС УКРАЇНИ**

Навколо історії становлення українського правопису завжди було багато дискусій і суперечок. І зрозуміло чому, адже це питання належить до одного з найболючіших в історії нашої держави. Проблема функціонування української мови, її стильове та жанрове розмаїття,

стабільна орфографія – все це має величезне значення для забезпечення міцності норми літературної мови, сприяє освіті й усталенню грамотності громадян.

Національна орфографія є важливим складником етнічної культури і невід’ємним її атрибутом. Саме тому усі антиукраїнські заходи завжди були спрямовані на знищення мови й української орфографії. Так, Валуєвський циркуляр 1863 р. та Емський указ Олександра II 1876 р. дозволяли друкувати українською мовою художні твори, але з обов’язковим використанням російської азбуки. «Російського вигляду» цим текстам надавала літера **ѣ**, якою українці були змушені позначати звук [и] [1, с.15]. А суто українська буква **ї** взагалі була заборонена до 1991 року.

Історія становлення українського правопису налічує понад тисячу років, тому у ньому поєднані елементи, усталені ще у сиву давнину з елементами, які стали нормою кілька десятиріч тому. Ми пригадаємо один з етапів цього розвитку, який припав на період національно-визвольних змагань України 1918-1921 рр. за свою незалежність і був знаменним явищем для української мовознавчої науки.

З відновленням української державності з’явилася потреба вироблення кодексу чітких правил орфографії, обов’язкових для всіх й офіційно затверджених. Перший міністр освіти за часів Центральної Ради доручає професорові Київського університету Іванові Огієнку скласти короткі правила українського правопису. 1919 р. була скликана Правописна комісія, на обговорення якій були подані «Правила українського правописання». Так була створена перша наукова система українського правопису. Пізніше після організації Української академії наук у її складі було створено Правописно-термінологічну комісію, яку очолив академік Агатангел Кримський. 1920 р. Академія переглянула «Правила» й ухвалила їх до загального вжитку з деякими малими доповненнями. Так з’явився перший авторитетний правописний кодекс в Україні – академічний правопис. Народний комісаріат освіти затвердив його в 1921 році для використання в Україні. До цього кодексу мусило пристосуватися й письменництво Галичини. Так, у 1922 році Наукове товариство імені Тараса Шевченка у Львові випустило нові «Правописні правила», в яких зроблено великий крок до об’єднання східно- та західноукраїнського правопису [2, с. 240].

Таким чином, розгляд одного з етапів становлення українського правопису, як і загалом історія розвитку літературної мови, є черговим свідченням тернистого шляху українців до самобутності й незалежності. Саме через правопис ми охороняємо неповторність звучання української мови, зміцнюємо її оригінальну структуру. А основні правила українського правопису 1921 р. стали основою для складання всіх наступних правописів.

Література:

1. Німчук В.В. Переднє слово до видання: Історія українського правопису: XVI – XX століття. Хрестоматія. – К.: Наукова думка, 2004. – 584 с.
2. Огієнко І. Історія української літературної мови / І.Огієнко. – К.:Либідь, 1995. – 294 с.

КОСТРИЦЯ Наталія Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИДАНЬ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Окремого аналізу потребують періодичні видання сільськогосподарських товариств, які поширювали галузеві знання, допомагали піднесенню агротехнічної культури українських селян. Вихід низки періодичних видань забезпечував інформування громадськості про найважливіші наукові досягнення товариств. У нашому дослідженні згадаємо тільки найхарактерніші з таких українських журналів і газет. Тим більше, що окремі з них стали раритетами, а деякі взагалі не збереглися, повторивши сумну долю земств та більшості сільськогосподарських товариств, які радянська влада ліквідувала.

Навіть у вщерть виповненому політичними подіями 1917 році ентузіасти сільськогосподарської справи не забували про значення для її розвитку друкованої пропаганди. Про це йшлося, зокрема, на 1-му Всеукраїнському агрономічно-економічному з’їзді, який відбувся у Києві 22-26 жовтня 1917 року.

Селян привчали до фахових книжок, журналів, газет; характерно, що на з’їзді була

продемонстрована спеціальна сільськогосподарська література: „Посредникъ», „Агроном», „Хуторянин»...[1, с. 7-10]. В одній із доповідей – «Особливості культурно-агрономічної роботи в Україні» (А. Г. Терниченко) йшлося що «...саме життя висуває на порядок денний для агрономів в Україні питання про підняття загальної культури населення та використання культури, яка історично склалася, з її місцевими національними особливостями. З цією метою бажано, щоб агрономічний персонал на своїх популярних читаннях, лекціях і співбесідах вживав народну українську мову, звичну для розуміння землеробського населення» [3, с. 7]. Для забезпечення стабілізації господарства такими доступними мають бути всі книги, галузеві листівки й статті в сільськогосподарських виданнях, призначені для розширення світогляду українських селян і збагачення їх спеціальними знаннями.

Популярними були «Листівки...», що випускало одне з найавторитетніших об'єднань – Товариство селекціонерів України. У 1924 р. ці «Листівки...» набули форми науково-громадського журналу «Селекційний вісник», що ставав дедалі популярнішим.

Спадкоємцем Товариства сільського господарства Південної Росії було Одеське товариство сільського господарства Південної України. Воно протягом 1922 р. щомісячно видавало «Записки общества сельского хозяйства Южной Украины». Цьому збірникові передували «Записки общества сельского хозяйства Южной России», що виходили у 1830-1919 рр., задаючи «напрямок сільському господарству Південної України» [2, с. 34].

Щодо східного регіону, то тут авторитетним було Всеукраїнське агрономічне товариство, яке започаткувало з березня 1922 р. власний періодичний орган – «Українська Сільсько-Господарська газета». Оформленням та змістом видання значною мірою нагадувало свого часу відому «Южно-Русскую Сельско-Хозяйственную Газету». Однак нове видання не проіснувало й двох років. 9 січня 1925 р. вихід періодичного органу, як і діяльність Товариства були припинені відповідно до прийнятої з волі більшовицької влади постанови ради цього об'єднання.

На чотири роки довше – до 1929-го виходив у Києві «Український ботанічний журнал». Його у 1920 р. заснувала з ініціативи О. А. Янати (згодом – редактор) Ботанічна секція Українського наукового товариства. Редакція окреслила своїм завданням об'єднати навколо часопису фахівців у галузі загальної та прикладної ботаніки з усієї України і готувала його на високому науковому рівні. Журнал публікував оригінальні статті, актуальну інформацію, хроніку, огляди найновішої літератури, а також протоколи засідань Ботанічної секції Відділу природничих наук Українського наукового товариства і галузеву бібліографію.

26 випусків свого «Бюлетеня» видало протягом 1922–1927 років Всеукраїнське товариство насінництва (м. Харків). Основною тематикою збірника були висвітлення досягнень селекціонерів, пропаганда нових сортів сільськогосподарських культур і досвіду кращих виробників.

Навіть місцеві об'єднання мали свої періодичні органи. Зокрема, активісти Валківського сільськогосподарського товариства (діяло певний час після 1917 р.) за підтримки місцевого союзу кооператорів готувало щомісячний галузевий журнал «Сельскохозяйственная жизнь». Додатки про лікарські рослини пропонувало читачам часопису «Червона Лубенщина» Лубенське товариство сільського господарства. «Бюллетень Общества по восстановлению и укреплению сельского хозяйства Украины «Село-помощь» видало товариство «Село-помога».

Однак у перші роки радянської влади наукову сільськогосподарську літературу, зокрема періодику, видавали стихійно. О. А. Яната [4, с. 3] зазначає, що наукові агрономічні праці видавали сільськогосподарські товариства, земства, окремі станції та лабораторії. Здебільшого наукові праці випускали листівками, у кращому випадку – брошурками, книжечками. Ці видання, незважаючи на їхню вагомість, залишалися переважно місцевим надбанням, мізерні накладі не могли «вийти» за межі повіту чи губернії. Зрозуміло, що це ускладнювало пошук необхідних для вчених і практиків результатів наукової творчості, оскільки зорієнтуватися в такій розпорошеній літературі було важко та й виходила вона неперіодично.

Література:

1. Державний архів Київської області Ф. 1: Киевское губернское управление. – Оп. 326. –

Спр. 45: Дело об открытии Всероссийского сельскохозяйственного съезда в г.Киеве. – Арк. 5–47, арк.

2. Дубняк К. Сільськогосподарська видавнича продукція на Україні в 1922 році // Вісн. С.-Г. Науки. – К., 1923. – Т. 2, вип. 1. – С. 30–34.
3. Труды 1-го Всероссийского сельскохозяйственного съезда в Киеве 1-10 сентября 1913 г. Вып.1. Постановления съезда / Под ред. Председателя организационного Бюро по созыву съезда И.Г. Черныша и секретаря Бюро И.А.Прилетаева. – К., 1913. – 45 с.
4. Яната О. А. Сучасні завдання сільсько-господарського наукового видавництва на Україні та його організація // Вісн. с.-г. науки. – 1922. – Т. I, вип. 1. – С. 2–4.

МАЗУР Наталія Василівна

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ЛЕКСИКА У МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Відомий історик, політичний і громадський діяч Дмитро Іванович Дорошенко зафіксував характерні ознаки української історії початку ХХ століття у «Моїх споминах про недавнє минуле (1914-1920 рр.)». Це був найдраматичніший період української історії ХХ століття. Автор у своїх мемуарах описав Першу світову війну на українських землях, Національну революцію 1917 року, діяльність політиків, політичних рухів та українських державних установ доби Центральної Ради, Гетьманату Павла Скоропадського та Директорії УНР. Події, охоплені його оповіддю, відіграли значну роль у формуванні української мовно-національної свідомості, в реалізації української національної ідеї. Тексти Д. Дорошенка дають матеріал для характеристики суспільно-політичної думки початку ХХ століття [1, с. 2].

Національні рухи початку ХХ ст. зумовили інтенсивне використання відповідних тематичних груп суспільно-політичної лексики. Характерно, що ця лексика функціонує в мовотворчості письменників початку ХХ ст., зокрема, в їхніх листах, публіцистичних творах [3] актуалізуються номінації *свідомість*, *ідея*, *рух* тощо. Названі лексеми функціонують як ключові в сучасних історичних текстах, що висвітлюють суспільно-політичний рух в Україні на початку ХХ ст. [2].

Ядром цієї лексики є слово-поняття *українство*. Це поняття зафіксоване в досліджуваних текстах як окрема лексема, напр.: «Петлюра редагував тоді у Москві місячник «Украинская жизнь», що виходив тут від 1912 р. і являвся свого роду офіціозом *українства* в Росії й нашою тодішньою трибуною перед російським громадянством» [1, с. 19]; «Тим часом одна за другою надходять звістки, що російське військо все далі та далі посувається вглиб території Галичини, і скоро звідтіля почали доходити ще неясні чутки про загальне гоніння на *українство* і про нищення всяких ознак українського національного життя» [1, с. 22]; «Українська маніфестація [відбулася 18 березня 1917 року] була переломовим моментом в розвитку українського руху в Києві: тепер відразу і свої ц чужі побачили, що *українство* – сила, що за ним маси, а не якісь окремі гуртки і купки. Ми всі почули вперше твердий ґрунт під ногами, почули себе господарями в своїй хаті» [1, с. 89].

З лексемою *українство* пов'язана семантика таких зафіксованих у «Споминах» лексем, як *відродження*, *рух*, *свідомість*, *ідея*, *нація* тощо. Неодмінним атрибутом названих слів є означення *український*. Найчастіше вживає автор словосполучення *національний рух*, напр.: «Національне відродження українського народу, змагання до піднесення культури широких народних мас дорогою просвіти на рідній мові, до здійснення національно-територіальної автономії України як ідеалу політичних відносин між Україною й Росією – все це означалось ім'ям «мазепинства», явища глибоко небезпечного для російської нації й російської держави, насадженого й підтримуваного якоюсь ворожою для Росії рукою ззовні» [1, с. 26]; «До всього треба додати, що політика російської влади в Галичині спиралась, як я вже згадував, на купку місцевих людей, так званих москвофілів, прихильників насаджування в Галичині російської мови, російської культури, які не бачили користі від національного розвитку на місцевій народній основі і *вороже ставились до національного українського руху в краю*» [1, с. 26]; «Перший великий з'їзд – то був з'їзд Товариства українських поступовців. З'їхалось кілька сотень людей, цвіт української інтелігенції, люди, що винесли на собі *весь дотеперішній український рух*» [1, с. 89]; «Це була величезна праця, яка мала на меті, щоб полонені, коли

настане їх час повороту, принесли з собою додому не тільки знання, але й *національну свідомість*» [1, с. 37].

Для автора «Споминів» ознакою українськості було вживання української мови. У досліджуваних текстах фіксуємо вживання таких варіантних словосполучень, напр: «Повз мене проходила якась інтелігентна пані і зупинилась, здивувавшись, певно, *українській мові* в устах російського офіцера» [1, с. 65].

Д. Дорошенко у своїй книзі послуговується лексемою *справа* як синонімом з обов'язковим означенням *національна*. Доказом синонімічного вживання є контекстуальне пояснення змісту відповідної діяльності, пор.: «Діяльність «Общества Юга России» розвивалась усе ширше й ширше. Воно мало вже філію в Чернігові і (здається) в Черкасах. На його зразок заснувалося таке ж саме українське товариство в Москві. Це товариства робилися українськими осередками, що єднали людей коло такого святого діла, як поміч братам-галичанам, що потерпіли *за українську справу*» [1, с. 77].

Отже, вивчення текстів «Моїх споминів про недавнє минуле» Дмитра Дорошенка засвідчує актуалізацію абстрактної лексики, характерної для суспільно-політичного руху в Україні початку ХХ століття.

Література

1. Дорошенко Дмитро. Мої спомини про недавнє минуле (1914-1920 роки): науково-популярне видання. Київ: Темпора, 2007. 632 с.
2. Іванова Л. Г., Іванченко Р. П. Суспільно-політичний рух 60-х рр. ХІХ ст. в Україні: до проблеми становлення ідеології. Київ: МІЛП, 2000. 352 с.
3. Хоменко Б. Ідея відродження України в творчості М. Коцюбинського. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. М. Коцюбинського: зб. наук. праць. Серія: Філологія*. Вінниця: Вид-во ВДПУ, 2005. Вип. 7. С. 30-33.

ПОЛІЩУК Анжеліна Володимирівна ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ДИСКУРСИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ТА КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Пріоритетним завданням навчання іноземним мовам студентів нефілологічних спеціальностей у закладах вищої освіти є розвиток навичок професійної мовленнєвої компетентності. Тобто мова йде не лише про достатній рівень володіння всіма видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням, письмом), фаховою лексикою та термінологією, а й про вміння використовувати ці знання у практичній діяльності, наприклад, у процесі ділового спілкування, комунікативного дискурсу. «Дискурс» є досить складне й неоднозначне поняття. Лінгвісти не дають чіткого визначення цьому терміну. У Вікіпедії читаємо: « (фр. discours – промова, виступ, слова, розмова (на тему)) – у широкому сенсі складна єдність мовної практики і надмовних факторів (значима поведінка, що маніфестується в доступних почуттєвому сприйняттю формах), необхідних для розуміння тексту, єдність, що дає уявлення про учасників спілкування, їхні установки й цілі, умови вироблення і сприйняття повідомлення». За висловом відомого нідерландського вченого-лінгвіста Т.А. ван Дейка, дискурс – це «істотна складова соціокультурної взаємодії». Деякі вчені зазначають, що «сучасна дискурсивна парадигма лінгвістики поєднує прагматичну, соціолінгвістичну, когнітивну, етнокультурну субпарадигми». Отже, аналіз дискурсу вказує на його міждисциплінарний характер і охоплює, до того ж, такі сфери як культурологію, етику, риторику, лінгвосеміотику (вивчення мови разом з її стилістикою, а також включає вивчення міміки, жестів, стилістичної інтонації тощо). Бажано було б переосмислити цілі, зміст, методичні прийоми навчання іноземним мовам у ВЗО; готуючи майбутніх фахівців до міжкультурного спілкування у сфері професійної діяльності, ознайомити їх з соціокультурними аспектами ведення переговорів, дискусій, підписання контрактів, договорів про співробітництво; навчати студентів ввічливості, толерантності, вмінню аргументовано викладати свої думки, фактично, – бути дипломатами у своїй професійній галузі.

На заняттях з англійської мови, а також, використовуючи позааудиторний час (засідання гуртка, наприклад, проведення конференцій, «круглих столів» тощо), можна запропонувати підготувати та обговорити доповіді чи презентації з історії розвитку дипломатії нашої держави,

про життєвий шлях і внесок у відродження державності та самовизначення нації – людей-легенд дипломатичного корпусу, зокрема, в особі таких відомих і талановитих громадсько-політичних діячів, як Л. Цегельський, Л. Бачинський, Є. Петрушевич, М. Новаківський, Ф. Штейнгель, М. Василько, Є. Онацький, М. Тишкевич, І. Токаржевський-Карашевич та багатьох інших, приурочивши цю подію до Дня соборності України, 22 січня (підписання Акту злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки). Постійно проводячи подібні заходи, присвячені визначним подіям, культурним традиціям тих країн, мову яких вивчаємо і, порівнюючи їх з українськими традиціями, використовуючи при цьому різні види інтерактивних робіт, наші викладачі намагаються, таким чином, вирішити ключові питання навчання студентів нефілологічних спеціальностей: підвищити їх рівень культури ділового спілкування та професійної мовленнєвої компетентності.

Література:

1. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Спілка рекламистів України, Українська асоціація паблік рілейшнз, 1996. – 175с.
2. Dijk T. A. van. Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication / Teun A. van Dijk, Walter de Gruyter. – Berlin, 1985. – 367
3. Dijk T. A. van. Ideology: A Multidisciplinary Approach / T. A. van Dijk. – London: Sage, 1998. – 147
4. http://history.org.ua/JournALL/revol/revol_2012_7/5.pdf

РУБІНСЬКА Броніслава Іллівна

TYPES OF DIPLOMATIC CORRESPONDENCE IN THE UN AND SOME PROBLEMS OF THEIR TRANSLATION

In the United Nations there are different types of correspondence such as formal or informal letters, notes verbales, interoffice memoranda, diplomatic communication between states, agreements and assignments. All of them are employing different diplomatic terminology and are written on certain style.

Formal letters are those employing diplomatic style and phraseology. Normally such letters are addressed only to heads of State or Government, ministers for foreign affairs and permanent representatives. The translation of their leading positions from English into Ukrainian and vice versa do not present great difficulty as they can be found in dictionaries. But the translator should know certain textual features.

Subjects which require formal letters include, among others, official statements of policy by the Secretary-General, actions taken or 'contemplated of the Secretary-General in connection with decisions or recommendations of organs of the United Nations, acknowledgements of the credentials or appointments of permanent representatives, and similar information to Governments and permanent missions on matters involving the duties and responsibilities of the Secretary-General under the Charter.

The proper salutation for a formal letter is «Sir» or «Madam» followed by a comma. In addressing a person with ambassadorial rank, the form «Excellency» may be used. The salutation should begin with the same margin as the text and should be typed six or more lines below the reference number, depending on the length of the letter. The text should begin with the expression «I have the honour to ...», except in the case of formal letters from undersecretaries or officials of equivalent rank to permanent representatives. These begin with «I am directed by the Secretary-General to ...» or «On behalf of the Secretary-General, I have the honour to ...». The expression «I have the honour to ...» is usually required only in the opening sentence. Succeeding paragraphs should normally begin without this introductory phrase. Where it is necessary to refer to a resolution or act of one of the organs of the United Nations or to a previous communication from the Secretary-General, the appropriate form is «I have the honour to refer to ...» or «I invite your attention to ...». If a request is made of the addressee, the expression «I should be grateful» is appropriate. The complimentary close for formal letters is «Accept, Sir (Madam), the assurance (s) of my highest consideration». It should be indented as a separate paragraph.

Formal letters to ministers for foreign affairs or permanent representatives should, as a rule, include the name of the addressee in the address. The address should also contain personal titles such as «His Excellency», «Her Excellency» and «Ambassador», written in full. The full address should be

given on the 'envelope, but details such as street address and room number may be omitted on the letter itself.

The date should be in the form «2 August 2002». The names of the months should not be abbreviated, and cardinal numbers should be used. The date should appear in the upper right-hand part of the page on the same horizontal line as the reference number, ending at least fifteen spaces from the right-hand edge. The left-hand margin should be twenty spaces from the edge of the page and the right-hand margin about fifteen.

To contribute effectively to the conduct of the business of the United Nations, its official correspondence must be clear and accurate in content, direct and dignified in style, correct in form and attractive in appearance. (*From «United Nations Correspondence Manual»*)

2. Informal letters are used for the day-to-day correspondence of the Secretariat with persons outside the Secretariat and for communications addressed to other organizations in the United Nations system. They are also used for letters from the Secretary-General or from under-secretaries-general or assistant secretaries-general to permanent representatives or senior members of missions or delegations, except when the subject makes a formal letter more suitable.

The salutation of an informal letter should begin with the same margin as the text and be followed by a comma. It should be six or more lines below the reference number, depending on the length of the letter.

The complimentary closing should be centred above the signature block.

The salutation and corresponding closing may take any of the following forms, as appropriate:

Salutation

Dear Sir (Dear Madam),
Dear Sirs (Dear Mesdames),
Dear Mr.... (Dear Mrs...),
Dear Miss.... (Dear Ms...),
Dear Mr. (Madam) Ambassador
Ambassador,
Yours sincerely,

Corresponding Closing

Yours truly,

Yours sincerely,
(or Sincerely yours),
I remain, dear Mr.(Madam)

When the name of the addressee is known, it should be used. The forms «Dear Sir» and «Dear Madam» are appropriate only in impersonal letters. In circular letters the form «Dear Sir or Madam» may be used.

On informal letters the date should appear in the upper right-hand part of the page on the same horizontal line as the reference number, ending at least fifteen spaces from the right-hand edge.

The left-hand margin should be twenty spaces from the edge of the page and the right-hand margin about fifteen. (*From «United Nations Correspondence Manual»*)

3. Agreements vary in content, length and complexity. Some are short and general, but most are lengthy and detailed. In terms of textual components, with respect to general agreements drafted in English, for example agreements on collaboration, have common parts and clauses. They often include the following: date of the agreement, names and addresses of the parties, recital, definition clause, rights, obligations and liabilities of the parties, force majeure, termination, breach and remedies, dispute resolutions, notice, assignment, waiver, warranty and exclusion, entire agreement clause, governing law, language clause, if two or more languages are involved, signature, date and execution.

A basic linguistic feature that presents difficulty for translation in agreements is the use of word strings, which are often synonyms. Word strings can consist of a series of nouns, verbs, adjectives, adverbs and other phrases. For example: «Each party in this agreement hereby acknowledges that it is aware that it or its *advisors, agents or solicitors* may discover facts different from and in addition to facts that they now *know or believe to be true* with respect to the subject matter of this Agreement, but it is their intention to hereby *fully, finally, absolutely, and forever* settle according to the provisions of this agreement any and all *liabilities, claims, disputes and differences*, which *exist, may exist or have ever existed* between them relating in any way to the matters the subject of this agreement». This tradition of using word strings goes back to the English history. The main reason for the continuation of this linguistic tradition in English agreements is that such strings are used to convey the meaning of all-inclusiveness, that is to cover all possible situations that may or

may not arise in the future.

Word strings in English agreements can present problems in translation as other languages may not have a string of corresponding words with similar meanings. For instance, «null and void» is translated as «недійсний» into Ukrainian as one word. This is because there are no double synonyms in Ukrainian to correspond to English doublet.

In diplomatic correspondence there are sometimes words which may carry different meanings. One example is the word «mean»(означати) and «include» («включати(в себе)). It can be illustrated with the help of the following sentence in a clause: No termination of this Contract shall *release or discharge* Party A or Party B from any *debt, liability or obligation* which shall have accrued and remains to be performed by either party A or party B as at the date of such termination or which is intended by this Contract to survive the termination of this contract. Here «*release*» and «*discharge*» and «*debt, liability or obligation*» may be construed to carry substantially different meanings even though they are similar, and even if it may be difficult to distinguish them in translation.

СИДОРУК Галина Іванівна

**ВІДТВОРЕННЯ СЕМАНТИКИ ПРАВОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В МАТЕРІАЛАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ДОКУМЕНТІВ**

Робота присвячена дослідженню способів відтворення семантики англomовних термінів при перекладі міжнародних документів. Основне завдання полягає в відстеженні змін семантичного наповнення лексичних одиниць, причин семантичних зміщень та у систематизації шляхів і способів перекладу юридичних термінів та визначенні їх структурно-семантичних особливостей. Аналізу семантики юридичної термінології завжди приділялась велика увага, якої особливо не бракує в наш час, коли юридичні кола України та Європейських країн активно взаємодіють щодо узгодження та підписання документів про асоціацію нашої країни з Європейським союзом. Мета дослідження зумовлена зростанням дослідницького інтересу до вивчення лексичного запасу мов з точки зору їх «неспівпадіння» в позначеннях та активізації перекладацьких механізмів для більш точного відтворення мовних одиниць з метою запобігання багатозначності чи навіть маніпулювання змістами. Оскільки право є предметною областю, пов'язаною із соціально-політичними та культурними особливостями країни, юридичний переклад є не простим завданням. Для адекватної передачі юридичної інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, зрозумілою і достовірною. Залежно від типу юридичних документів юридичний переклад поділяється на: переклад законів та нормативно-правових актів та їх проектів; переклад договорів; переклад юридичних меморандумів; переклад нотаріальних посвідчень; переклад установчих документів юридичних осіб; переклад довіреностей. У процесі перекладу терміна визначають два етапи: 1. З'ясування значення терміну в контексті; 2. Переклад значення рідною мовою. До основних прийомів перекладу термінів-словосполучень відносять: 1. описовий спосіб; 2. прийом транскрибування; 3. прийом калькування; 4. переклад за допомогою використання різних прийменників. Сутність описового перекладу полягає в перетворенні внутрішньої форми слова чи словосполучення або повній її заміні для адекватної передачі змісту висловлювання: *account* – несплачена боргова вимога; *acknowledgment of will* – неофіційне признание заповідачем перед свідком, що може це підтвердити, що підпис під заповітом належить заповідачеві; *accrual right* – право на витягнення доходу. Прийом транскрибування полягає в передачі не орфографічної форми слова, а фонетичної. Через значні відмінності фонетичних систем української та англійської мов, така передача завжди є умовною і відтворює лише подобу англійського звучання: *Special Systems Industry* – Спеціал Систем Індастрі. Способом калькування відтворюють комбінаторний склад слова або словосполучення, при якому складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу з наступним складанням перекладених частин без будь-яких змін: *according to law* – згідно з законом; *accomplice of attempt* – співучасник у замаху. Важливим є також спосіб перекладу юридичних термінів за допомогою використання прийменників: *to acknowledge the compliment* – відповісти на почесі; *accredited person* – особа, в присутності якої виконується акредитування [1]. Навіть у межах однієї термінологічної системи – галузі права – слово може мати кілька значень, тому

для правильного перекладу потрібні знання як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного контексту: *security agreement* – договір про безпеку (дипломатичний термін); договір про забезпечення боргу (у договорі позики); *relief* – засіб судового захисту за правом справедливості; звільнення від сплати, відповідальності; знижка з ціни, податку. При перекладі юридичного тексту домінуючими системними ознаками є ті, які передають когнітивну інформацію з інтенцією розпорядності та емоційний відтінок високого стилю, а саме: юридичні терміни передаються за допомогою однозначних еквівалентів, одиниця перекладу – слово або словосполучення; пасивні конструкції передаються граматичними еквівалентними відповідниками, деякі з них супроводжуються синтаксичними трансформаціями; узагальнююча семантика підмета передається за допомогою варіантних відповідностей, одиниця перекладу – слово; повнота і різноманітність синтаксичних структур, типів логічних зв'язків, структури зі значенням умови і причини, велика кількість однорідних членів пропозиції відтворюються в перекладі. При цьому всі правила формальної логіки при побудові структур мають бути дотриманими. В перекладі може зберігатися імплікація, присутня в оригіналі. В наступному прикладі вона забезпечується антонімічним перекладом стверджувальної синтаксичної конструкції заперечною: *Ukraine needs more than words. (actions and weapons because of Russian aggression are implied)* – *Україні потрібні не лише слова (в імплікації – дії та озброєння в зв'язку з російською агресією)*; відсутня компресія та еліпсис, наявна тавтологічна когезія, що зберігаються в перекладі.

Наявність в мові права багатозначних, нечітких і неясних термінів не можна однозначно вважати її недоліком. Право – це не стала наука, а наука, що розвивається. Її розвиток може супроводжуватися невизначеністю термінології. Творча активність професійного мислення юристів полягає у створенні особливої мови як знакової системи, яка слугує засобом вираження думок, засобом професійного спілкування, засобом передачі професійної інформації. Найбільшою проблемою, що виникає при перекладі юридичних термінів, є їхня багатозначність, тому необхідно здійснювати його, орієнтуючись на контекст як словосполучення чи речення, так і всього тексту.

Література:

1. Collins, H. The European Civil Code. The Way Forward. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 267 с.

ФОМІНА Галина Віталіївна

DIE SLAWISCHEN ENTLEHNUNGEN IN DER SPRACHE DER DEUTSCHEN DIPLOMATIE

Die Diplomatie im engeren Sinne ist die Kunst der Verhandlung zwischen den Vertretern unterschiedlicher Gruppen – mit meist unterschiedlichen Ansichten und Erwartungen.

Besonders häufig kommt diese Erweiterung bei Landes- und Regierungsvertretern vor, die die Interessen eines Staates nach außen hin vertreten. Der Begriff lässt sich aber auch etwas weiter fassen und so kann es auch im Alltag und gerade im Berufsleben immer wieder von Vorteil sein, wenn man diplomatisch handeln kann. Schließlich treffen nicht nur auf politischer Ebene unterschiedliche Ansätze und Meinungen aufeinander.

Politik und Diplomatie spielten immer eine große Rolle für das deutsche Volk. Das politische Wortschatz der deutschen Sprache wurde stark von den verschiedenen Sprachen beeinflusst. Entlehnungen aus slawischen Sprachen existierten in der Vergangenheit nur in geringem Umfang im deutschen Wortbestand. Auch hier kann man von den Entlehnungsperioden sprechen [1, S. 53].

Die erste Entlehnungsperiode umfasst die ältere Zeit, 11. bis 14. Jhd. Das Wort „Zar« dürfte nahezu durch die Moskauer Großfürsten übernommen worden sein und stammte ebenso wie „Kreml«, „Rubel« und „Kopeke« wohl noch aus der Zeit der Hanse, nachdem sie im 14. Jahrhundert im Moskauer Großfürstentum als neue Währungseinheit die Grivna abgelöst hatten. Besonders der Rubel ist im Deutschen sehr heimisch geworden, er liegt sogar einer deutschen Redensart zugrunde: „der Rubel muss rollen«, was so viel bedeutet wie „das Geld muss unter die Leute«.

Die geschichtlichen Voraussetzungen dieses Lehngutes sind einerseits die deutsch-polnischen Handelsbeziehungen und andererseits die Ausdehnung des deutschen Siedelgebiets über die Elbe-

Saale-Linie nach Osten. Entlehnungen aus dieser Periode sind Bezeichnungen von Handelsobjekten wie: Zobel, Stieglitz, Zeisig; Lebensmitteln wie Quark, Gurke, Schöps, ferner Kummet, Peitsche.

In der Zeit der Ottonen begann eine nach Osten gerichtete Eroberungs- und Siedelbewegung, die schon durch ihre ersten großen Vorstöße von Bayern aus Charakter der Donauländer bis zur March und Leitha endgültig sicherte, wodurch die bis heute eng zum Bairischen gehörigen österreichischen Dialekte entstanden. Der Eingliederung westslawischer Gebiete östlich von Elbe, Saale und Böhmerwald in das Reich der Ottonen folgte die bäuerliche und städtebürgerliche deutsche Ostsiedlung, aber erst seit dem 12. Jhd. im Zusammenhang mit einem wirtschaftsgeschichtlichen Strukturwandel (Landesausbau, Geldwirtschaft). Zugunsten der territorialherrschaftlichen Steuereinkünfte entstanden überall (auch im Altreichsgebiet) planvoll neue Rodungssiedlungen und Städte. Eine Besonderheit des deutsch-slawischen Sprachaustauschs besteht darin, dass sich beide Sprachen nicht nur an einer Linie berühren, sondern dass durch die Ostkolonisation und Siedlung deutschsprachiger Menschen im osteuropäischen Raum aus einer Kontaktlinie ein Kontaktraum wurde.

Die Entlehnungen der zweiten Periode umfassen die Zeit vom 17. bis 19. Jhd. und beruhen teils auf dem Einfluss der russischen Literatur, teils auf der Übernahme bestimmter Gegenstände (Sach- und Wortentlehnungen): Tornister, Droschke, Kalesche. Von den in die nhd. Schriftsprache eingegangenen slawischen Lehnwörtern stammen die meisten jedoch nicht aus dem slawischen Substrat Ostdeutschlands, sondern sind im Spätmittelalter aus den benachbarten slawischen Sprachen bis zum Russischen hin übernommen worden: Grenze, Gurke, Halunke, Jauche, Peitsche, Preiselbeere, Quark, Säbel, Schmetterling, Trabant, Zeisig. So sind auch Kutsche aus dem Madjarischen und Dolmetscher, Husar über das Madjarische aus dem Türkischen oder Serbokroatischen ins Deutsche gekommen.

Die Entlehnungen der dritten Periode erfolgten besonders zahlreich nach 1945 im Zusammenhang mit der DDR. Nach der Wiedervereinigung Deutschlands sind die meisten von ihnen Historismen. Für die Zeit ab 1945 ist charakteristisch, dass die russischen Lehnbeziehungen nicht mehr uneingeschränkt das gesamte deutsche Sprachgebiet betrafen, sondern sich in ihrer Mehrzahl auf das Sprachgebiet der DDR beschränkten. Direkte Kontakte mit der russischen Sprachgemeinschaft ergaben sich für die Gruppen der Emigranten und der Kriegsgefangenen sowie über die sowjetische Besatzungsmacht. Durch den Pflichtunterricht an den Schulen erhielt die jüngere Generation zumindest Grundkenntnisse des Russischen. Im Gefolge der sowjetischen Militärverwaltung kam eine größere Anzahl deutsche Politiker und Funktionäre aus der Emigration nach Deutschland zurück, die dem Neuaufbau weitgehend das ihnen vertraute sowjetische System zugrunde legten und eine Reihe von russischen Begriffen ins Deutsche einführten.

Die Anzahl der slawischen Entlehnungen im Deutschen und zwar in der Sprache der Diplomatie ist heute relativ gering, was vor allem dadurch bedingt ist, dass auch die Anzahl der in Deutschland lebenden Slawen und damit ihr Einfluss auf die deutsche Sprache während der ganzen Zeit sehr beschränkt war.

Література

1. Степанова М.Д. Лексикология современного немецкого языка): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М.Д. Степанова, И.И. Чернышева. – М.: Издательский центр „Академия», 2003. – 256 с.
2. Bellmann G. Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung / G. Bellmann, A. Betten, O. Reichmann. – Berlin, 1984. – 748 S.
3. Polenz P. Geschichte der deutschen Sprache / P. Polenz, R.N. Wolf. – Walter de Gruyter: Berlin-New York, 2009. – 224 S.

ЧЕКАЛЮК Вероніка Василівна

СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сьогоднішні політичні і економічні реалії диктують нові умови для творення державного іміджу. Україні необхідно підкоректувати діяльність ЗМІ, як інструменту творення іміджу країни, вийти на новий рівень співпраці ЗМІ і державних органів, удосконалити внутрішню редакційну політику. Як це зробити без конфлікту інтересів і хаосу у суспільстві,

які інструменти необхідні для цього – головна тема для міжнародних і вітчизняних експертів. Медіа механізми формування позитивного державного іміджу у XXI ст. використовуються іміджмейкерами, політологами, науковцями на повну потужність. Вплив ЗМІ на формування іміджу держави беззаперечний.

Актуальність теми полягає в тому, що саме медіа органи формують і програмують імідж держави. Яким буде імідж України у світі напряду залежать від подачі матеріалів у ЗМІ, їх впливу на цільову аудиторію. Результатом правильної інформаційної кампанії є базова основа успішної держави: економічна незалежність і стабільність, послідовна дипломатична політика, інвестиційна привабливість держави, високий рівень туристичного інтересу до країни, військова міць та готовність і бажання лідерів до налагодження дипломатичних відносин на всіх рівнях.

Мета: дослідити аспекти формування позитивного іміджу у ЗМІ, взаємозв'язок подій – висвітлення у ЗМІ і формування подальшого іміджу на внутрішньому і зовнішньому ринках України. Дослідження триває з 2008 р. по сьогодні (2019).

Завдання: вивчення інструментів і методів творення іміджу – створити ефективну технологію роботи над підсиленням позитивного іміджу, алгоритм оприлюднення інформації і спілкування з медіа і донесення необхідного сформованого іміджу до цільової аудиторії. Основою успішних соціальних комунікацій є спілкування державних органів із ЗМІ, що формує відповідний імідж.

Дослідженням даної тематики займаються провідні вітчизняні і закордонні вчені та іміджмейкери: Жак Сегела, Девид Герген, Ричард Верслин Майкл Портер, Роберт Сквайр, Джон Диадорфф, Тим Белл и Бернард Ингхем та ін. Питання іміджу держави у ЗМІ досі актуальне, у стані постійного моніторингу. Немає єдиного алгоритму створення іміджу. Науковці-практики, виходили з різних уявлень про сутність іміджу, масової комунікації, процес сприйняття інформації та закономірності формування громадської думки. Тема державного іміджу надзвичайно масштабна. Ми акцентуємо на процесі взаємодії об'єкту, імідж якого формується цільовою аудиторією, де результати досягаємо за допомогою медіа інструментів. Тема достеменно не досліджена, оскільки з надзвичайно швидкими темпами розвитку науки і медіасередовища щодня з'являються нові інструменти формування іміджу і методи впливу на аудиторію. У всьому світі темі державного іміджу присвячено чільне місце у політично-економічному розвитку країни.

Так в Україні з кінця 2013 по жовтень 2019 рр., спостерігаємо стрімке зростання інтересу громадськості до України, новий етап у формуванні державного іміджу незалежної європейської держави, яка перебуває у стані «неоголошеної війни» з Росією. Світові медіа з неприхованим інтересом стежать за розвитком подій, інформація про країну набула нового забарвлення, вітчизняні медіа вийшли на якісний рівень комунікативних зв'язків з іншими державами, зокрема США і країнами Євросоюзу.

Журналісти – «четверта влада» особливі люди, яких читають і слухають, їм вірять, рівняються, вважають авторитетами, архітекторами повноцінного суспільства. На сьогоднішній день саме журналісти і їхні матеріали формують уяву про Україну у світі. Імідж держав це образ певної держави, що формується у свідомості громадян країни та закордонної аудиторії.

Досліджуючи тематику, авторка вводить в обіг власні терміни, якими оперують іміджмейкери. Поняття – **PR фільтр** – у спілкуванні важливе «фільтрування матеріалу», недопуск витоку можливої провокативної інформації від першоджерела. У формуванні іміджу за допомогою інструментів медіа є два варіанти взаємодії – закритість та максимальне заповнення інформаційного простору вигідною інформацією для створення і підтримання позитивного іміджу об'єкту, суб'єкту (у нашому випадку держави). Це зокрема штучно створена правдива новина, інформаційний привід, що сприяє покращенню іміджу. Авторське визначення – інформаційна **PRнаживка**, мета котрої – залучення нових симпатиків об'єкту іміджу та створення журналістського пулу, налагодження довгострокового партнерства з медіа органами, можливість регулярного висвітлення необхідно-забарвлених матеріалів у ЗМІ.

Співпраця з медіа. Імідж складається з деталей. Яким буде імідж держави, багато в

чому залежить від кроків, які здійснюють лідери, публічні «медійні» діячі. Преса спостерігає за публічними людьми «під мікроскоп», де на імідж працює кожна дрібничка: погляд, вираз обличчя, манера спілкування, одяг, жести. Дуже важливо вміти відповідати за кожен свій крок, вчинок.

В умовах інформаційної війни традиційні PR-технології не діють. У 2013-2019 рр. суттєво змінився менталітет, світогляд людей. Зламано стереотипи. Якщо раніше за допомогою гречки можна було формувати позитивний імідж, то тепер це викликає лише роздратування. Зарубіжні прийоми теж не діють на постсовковому просторі. Їх просто не сприймають.

Професіонал-іміджмейкер. Іміджмейкер як висококваліфікований медик перед тим, як почати лікування треба поставити «діагноз», перед тим як приступити до роботи над іміджем, варто почати з комплексного моніторингу, визначити сильні і слабкі сторони об'єкту, цільову аудиторію, умови і цілі роботи, мету і завдання.

Створивши план розвитку, визначившись із лідерами, іміджмейкер має переконати аудиторію в тому, що створений проект – істинний. Світові політологи і експерти зі створення іміджу дійшли єдиного висновку: пострадянські держави сьогодні – рай для політологів.

Низка країн, що з'явилися після дезінтеграції Радянського Союзу, зіштовхнувшись із ринковою економікою, її законами та правилами, не відразу зрозуміли, що в цій системі їм відведена роль лише ринків споживання, а сама ринкова економіка містить підводні рифи у вигляді періодичних криз, захоплення ринків, несумлінної конкуренції, банкрутства, безробіття. Громадськість відчула розчарування і як ніколи потребувала підвищення рівня довіри до державних органів, підтримки ЗМІ, глибокої аналітики й планів про подальший розвиток країни, кроків до стабільності.

Висновки: над державним іміджем необхідно працювати: 1) створювати; 2) керувати і корелювати; 3) контролювати і підтримувати. Створення іміджу держави є вагомим чинником збереження ідентичності, адже громадяни будуть сприймати свою державу, з почуттям патріотизму, випускники ВНЗ залишатимуться працювати в Україні, не шукаючи легкої долі за кордоном. Міжнародне товариство поважатиме країну, поважаючи гідність і патріотизм громадян. Процвітання держави залежить насамперед від її громадян, їх ставлення до історії і сучасності. Держава – це родина, де поважають і піклуються один про одного. Імідж держави в умовах глобалізації і надшвидкого розвитку соціуму відіграє вагомий роль, формуючи політично-економічну репутацію.

ЯКУШКО Катерина Григорівна

ЕТИКЕТ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

На даний час важливо організовувати будь-яку навчальну діяльність як дипломатичну суспільну та колективну взаємодію, наприклад, під час вивчення майбутніми агроінженерами англійської мови за професійним спрямуванням. Кожного студента потрібно навчити розвивати власні дипломатичні здібності з пошуку односторонніх під час вирішення певної проблемної ситуації: «звернути увагу на себе як потенційного співбесідника, вміти висловити наказ, знати правила етикету, роботи в команді, розмовні формули привабливості до себе уваги як до можливого співрозмовника та вміти користуватися ними [1, с.143]». Для цього слід навчити майбутніх агроінженерів розумінню поняття «етикету взаємодії» під час входження в середовище іншомовного спілкування за підтримки одногрупників як уявних колег. Перед початком вирішення кожної розмовної ситуації доречним є чітке прогнозування результатів іншомовного спілкування, встановлення зорового контакту зі співрозмовником; створення сприятливої атмосфери для бесіди, привернення уваги партнера та зацікавлення, перехоплення ініціативи, якщо це необхідно, тощо[1]. В контексті викладених сентенцій майбутніх агроінженерів слід скеровувати певними настановами на кшталт «Be patient and reliable – Будь терплячим і надійним», «Be hard-working – Будь працьовитим», «Build your own team – Створи свою власну команду», «Try to do the best for your team – Намагайся зробити все, що у твоїх силах, для своєї команди», «Try to deal either with pleasant or with unpleasant colleagues – Намагайся знайти спільну мову як з приємними, так і неприємними колегами», «Represent your

abilities as future partner – Представ свої можливості в якості майбутнього партнера», «Plan mutual tasks – Заплануй спільні завдання», «Clear up the stages of fulfillment –Проясни етапи виконання», «Propose individual task for this colleague as the part of the important general task – Запропонуй індивідуальне завдання для партнера як частину важливого загального завдання» тощо. Досвід застосування етикету взаємодії на практичних заняттях з іноземної мови студенти демонстрували через звіт про виконані вправ, представляючи себе учасниками співпраці у підгрупах та академічній групі в цілому» [1, с.143-147]». Завдяки цьому вироблялася спільна стратегія дій у доброзичливій спокійній атмосфері та кожний майбутній агроінженер певною мірою відчув себе дипломатом.

Література:

1. Основні поняття про етику та етикет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/12120>
2. Педагогічні умови формування професійно орієнтованого іншомовного спілкування у студентів технічних спеціальностей аграрних університетів: монографія / К.Г. Якушко; за наук.ред.проф. Л.О. Калмикової. – К.:Компрінт, 2017. – 244 с.

СЕКЦІЯ 5. СТАНОВЛЕННЯ ВИХОВНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ І ДИПЛОМАТІЇ

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля Павлович

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Запровадження в навчальні плани курсів по емоційній обізнаності в заклади освіти, які б відповідали сучасним реаліям, з'явилися приблизно на початку 1990-х років в США. Проте поява таких освітніх програм є наслідком активізації наукових досліджень множинного інтелекту Г. Гарднера, імпліцитних теорій особистості, соціального інтелекту, згодом емоційного, як окремої психологічної підструктури особистості. Згодом теоретичні та емпіричні дослідження соціального та емоційного інтелекту дали змогу інтегрувати наукові напрацювання в освітній процес закладів освіти для формування емоційної грамотності підростаючого покоління як способу покращення їх соціалізації в суспільстві.

Фундаментальні питання соціального та емоційного інтелекту особистості досліджували Дж. Гілфорд, М. Селлівен, Д. Карузо, П. Саловей, Дж. Майер, Д. Гоулман, Р. Бар-Он, Х. Вайсбах, У. Дакс та ін. Питання впровадження в освітній процес США програм соціального та емоційного навчання (далі–SEL) досліджували: Е. Шепс, Дж. Хокінс, Л. Лант'єрі, Дж. Коен, М. Еліас, М. Грінберг, П. Роджер, Р. Вайсберг, М. Утне, О. Брайен, Дж. Зінс, Л. Фредерікс, Х. Реснік, К. Фрей, М. Грінберг, Н. Хейнс, Р. Кесслер, М. Шваб-Стоун, Т. Шрівер, Х. Арнольд, Дж. Зінс, М. Ванг, Х. Вальберг, М. Гордон..

В практиці середньої освіти США програми з підвищення емоційної грамотності вперше була широко використана в Гілдсбурзі (Каліфорнія) і Нью- Хевені. Надалі більше ніж 700 шкільних округів проявили цікавість до цього напрямку навчання. І. Андреева зазначає, що в американських школах впродовж розвитку SEL використовувалось близько 150 різноманітних програм підвищення емоційної грамотності школярів. Ці програми призначені для розвитку емоційної та соціальної компетентності учнів. Відомі вони під різними назвами: «Тренінг життєвих вмінь», «Соціальна усвідомленість», «Рішення соціальних проблем», «Соціальна компетентність», «Творче вирішення конфліктів» та ін.

Найбільш відомою організацією по впровадженню емоційного виховання в школах США та світу є Центр академічного, соціального та емоційного навчання (далі–CASEL). Зародження цього центру ще починалася з кінця XX ст., а офіційна діяльність розпочалась з 1994 року. Того ж р. в Інституті Фетцера відбулася перша конференція CASEL з науковцями, освітянами, адвокатами та ін. Фахівці під час конференції працювали над різноманітними проектами, спрямованими на запобігання насильству та вживання наркотиків у школах, а також сприяння формування критичному мисленню, соціальним навичкам та емоційним компетентностям школярів, зв'язкам між школою та громадою та загально відповідальною

поведінкою всіх учасників освітнього процесу. Згодом за результатами конференції та ґрунтовних емпіричних досліджень за участі співробітників CASEL, вийшла в світ праця М. Еліаса для освітян «Сприяння соціальному та емоційному навчанню. Керівництво для педагогів» (опублікована в 1997 році) в якій вчений дає широкий теоретичний та методичний інструментарій для педагогів по впровадженню SEL в класи середньої школи. В 1995 році концепція SEL була включена у книгу «Емоційний інтелект: чому він може мати більше значення, ніж IQ» Д. Гоулмана в якій автор за допомогою власної змішаної моделі емоційного інтелекту обґрунтовує можливість до ціленаправленого розвитку цього конструкту особистості засобами освіти та наголошує на необхідності включення спеціальних програм з емоційного виховання для школярів.

Серед програм SEL розроблених CASEL найбільш популярною є «Програма активізації стратегій альтернативного мислення» (The Promoting Alternative Thinking Strategies (далі – PATHS)). PATHS являє собою програму сприяння емоційних і соціальних навичок. Основними компонентами даної програми – розвиток підготовленості до життя та самоконтролю; навчання розуміння емоцій і поведінки інших людей; когнітивне вирішення міжособистісних проблем. Якщо порівнювати PATHS з іншими широко використовуваними програмами SEL, то PATHS націлена на формуванні емоційної обізнаності. Наприклад, PATHS включає заняття, які фокусуються на розгляді та обговоренні 35 емоційних станів людини. Обговорення починається з базових емоцій (страх, радість та ін.) і закінчується більш складними, які походять від базових (ревності, розчарування та ін.). При цьому увага акцентується на вмінні ідентифікувати емоції свої та інших людей, здатності до контролю імпульсивної поведінки, розумінні та повазі інших, технікам рішення проблем і позитивному мисленню в цілому.

Д. Гоулман у своїй праці «Емоційний інтелект: чому він може мати більше значення, ніж IQ» зазначає, що останнім часом апробовані програми SEL таких науковців як М. Гринберга, Дж. Хокінса, Р. Вайсберга, Л. Лант'єрі, М. Ілайса та ін. Результати апробації програм зазначених науковців вказують на покращення соціальних та когнітивних навичок учнів, покращення емоційного стану, здатності до ідентифікації емоцій, зменшення тривожності, кращого самоконтролю та більш ефективного вирішення конфліктів.

Отже, за історію просування та розвитку SEL було популяризовано далеко за межі США, оскільки програма показала результативність у безлічі навчальних закладів. Багато дослідників визнали її ефективність та доцільність. У 2011 році дослідники та прихильники SEL на освітньому конгресі закликали своїх колег доповнити закон «Про початкову та середню освіту» США з вимогою щодо спеціальної атестації вчителів за програмам SEL в результаті чого був затверджений Акт «Про академічну, соціальну та емоційну освіту» в США. Це рішення інтегрувало SEL в освітню систему США як пріоритетний напрямок, який повинен розвивати в учнів комплекс гнучких навичок «soft skills».

ВАСЮК Оксана Вікторівна

УКРАЇНІЗАЦІЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ ЗА ЧАСІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Процеси глобалізації, що нині торкнулися усіх сфер діяльності, не минули і освіту. Прагнення національної освіти увійти до європейської спільноти, водночас вимагає ще більше зосередити увагу на гуманістичному спрямуванні освіти, формуванні всебічно розвиненої особистості, яка зможе поєднати свої інтереси із загальнолюдськими європейськими цінностями. Побудова нової концепції національного виховання насамперед вимагає збереження української національної своєрідності. Тому доцільним є звернення до унікального українського досвіду українізації школи на початку ХХ ст., зокрема періоду Центральної Ради.

Висвітленню проблем та тенденцій розвитку вітчизняних закладів освіти початку ХХ ст. присвячені праці С. Грищенко, С. Корновенко, Б. Лановик, М. Лазаревич, Г. Мазохи, О. Реєнт, В. Шевченко та ін.

Період (від 10 червня 1917 р. до розпуску Центральної Ради 30 квітня 1918 р.) – час правління Центральної Ради. Центральна Рада обнародувала Перший Універсал, у якому проголошувалася автономія України. Розпочався широкий народний рух, який набрав національного забарвлення. Українське суспільство взялося, насамперед, за відродження

національної культури, рідної мови і школи. Наприкінці березня 1917 р. у Києві пройшов Український педагогічний з'їзд [3].

10–12 серпня 1917 р. відбувся Другий Український педагогічний з'їзд. Його учасники розглянули питання практичного здійснення українізації освіти. На з'їзді з промовою «Рідна мова в школі» виступив І. Огієнко, засвідчивши тим початок активної участі у визвольних змаганнях України на новому етапі.

13–15 серпня 1917 р. у Києві пройшов Всеукраїнський учительський з'їзд, у вересні – з'їзд «Просвіти», на який прибули делегати з українських губерній, Бессарабії, Воронежської, Курської губерній. На цих з'їздах було завершено роботу щодо створення плану розбудови національної освіти й організації українського вчителства.

У цей час проводиться активна робота щодо українізації освіти: організовується навчання українською мовою; вводяться українознавчі предмети; готуються навчальні посібники та підручники українською мовою; відкриваються нові українські школи та реорганізуються російські в українські; здійснюється підготовка вчителів-українців тощо. Українська школа будується на принципах наступності та єдності шкіл, праві на безкоштовну освіту, обов'язковості освіти. Щодо вищої школи то українізація передбачала організацію кафедр української мови та літератури, історії, економіки, права та викладання українською мовою.

Проте, проти швидкої українізації школи виступили деякі діячі Київського шкільного округу, професура Університету св. Володимира [1].

Наприклад, у Харківському імператорському університеті існували кафедри української історії та української філософії, а ректорати Київського та Одеського імператорських університетів всіляко перешкоджали українізації керованих ними закладів вищої освіти. Проте, завдяки зусиллям професора П. Тутковського, доцентів О. Грушевського, І. Огієнка, І. Сушицького (Університет св. Володимира), ректора Харківського імператорського університету професора Д. Багалія та професора М. Сунцова українознавчі дисципліни почали впроваджуватися у освітній процес [2, с. 81].

Міністерство освіти УНР у березні 1918 р. уклало план подальшої українізації вищої і професійної освіти. Він передусім передбачав створення нових державних закладів вищої освіти, які відкрилися лише в жовтні 1918 р. за часів Гетьманату. Це українські державні університети у Києві та Кам'янці Подільському. До того ж, в усіх закладах вищої освіти України почали діяти кафедри української мови, літератури та історії.

Отже, уряд Центральної Ради висунув на перший план перед українською школою завдання навчання дітей та молоді засобами рідної мови, історії України, українознавства тощо, які певним чином продовжив діячі Гетьманату та Директорії. Зокрема, Директорія 1 січня 1919 р. прийняла Закон про українську мову.

Література:

1. Грищенко С. В. Система вищої освіти Росії (друга половина XIX – початок XX ст.). URL : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1321.
2. Корновенко С. В. Морозов О. Г., Рєсєнт О. П. Українська революція : навч. посіб. Вінниця : Фоліант, 2004. 432 с
3. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : НАКККиМ, 2010. 296 с.

ВОЗНЮК Тетяна Михайлівна **СТАНОВЛЕННЯ ВИЩОЇ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ** **У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.**

Процес становлення жіночої освіти у другій половині XIX – на початку XX ст. займав важливе місце у суспільно-політичному житті країни, був індикатором напряму та динаміки її розвитку, а також нерозривно пов'язаний з питанням місця жінки в суспільстві. І на сьогодні вони не втратили свого прикладного, педагогічного та соціального значення.

В історичному аспекті боротьбу жінок за можливість отримати вищу освіту можна розглядати як одну зі складових, що характеризують загальний підйом народної

самосвідомості та як результат неминучих економічних, політичних та соціальних змін в житті країни і суспільної свідомості.

Бажання жінок отримувати рівноцінну з чоловіками освіту натикалося на глуху стіну непорозуміння з боку влади та консервативної громадськості. Це було однією з основних причин масового від'їзду дівчат на навчання за кордон 1870–1880 рр. Врешті-решт влада змушена була поступитися. Першою ластівкою для киянок стало заснування в Києві Інституту шляхетних дівчат. Незважаючи на гучну назву, він являв собою звичайну середню школу з шестирічним курсом навчання. Викладали в інституті переважно професори Київського університету та Київської духовної академії, зокрема, Н.Х.Бунге, В.Я. Шульгін.

Значним внеском у жіночу освіту стала діяльність Христини Алчевської, яка стала організатором і керівником Харківської жіночої недільної школи (відкритої в 1862 р.) та приділяла значну увагу підвищенню педагогічного рівня вчительок своїх шкіл.

У квітні 1876 р. було прийнято «Положення», за яким Міністерство освіти наділялося правом засновувати вищі жіночі курси в містах. Відкриття перших Вищих жіночих курсів, які отримували неофіційну назву «Бестужівських» відбулося 20 вересня 1878 р. Практично всі вищі жіночі курси були відкриті з ініціативи громадськості і по організаційно-правовій формі були приватними навчальними закладами. Від громадськості залежало вирішення безлічі завдань: залучення університетського професорсько-викладацького складу, розширення матеріальної бази, відкриття нових курсів. До початку XX ст. у більшості великих міст існували вищі жіночі курси: медичні, політехнічні, сільськогосподарські, архітектурні і т. д.

У Кам'янці-Подільському в 1901 р. почала функціонувати жіноча гімназія Степаниди Славутицької. У 1903 р. в Одесі, за ініціативою професорів Новоросійського університету М.Н. Ланге, Е. Н. Щепкіна та ін., були відкриті Вищі жіночі педагогічні курси. У Києві у 1906 р. відновили роботу Вищі жіночі курси, що були закриті в 1889 р. У 1907 р. у Харкові відкрилися Вищі жіночі курси з історико-філологічним, фізико-математичним та юридичним відділеннями. У 1908 р. були засновані Фребелівського курси при товаристві, які готували виховательок дітей дошкільного віку, фундаментальний курс навчання тривав три роки. Фребелівський інститут припинив своє існування у 1920 р., коли його структури були інкорпоровані і потрапили під суворий контроль Інституту народної освіти.

Незабаром після революції почалося руйнування існуючої системи освіти. Більшовики мали намір управляти країною, використовуючи при цьому школу і вчительство як інструменти свого впливу. Новий етап в історії жіночої вищої освіти почався в 1918 р., коли принцип спільного навчання був законодавчо закріплений як єдино можливий. На перше місце ставилося завдання «теоретичної та практичної підготовки вчителів». 1920 р. на черговому засіданні відділу вищих шкіл було розглянуто питання про злиття вищих навчальних закладів м. Києва, прийнято рішення об'єднати жіночий медичний інститут з університетом. Згідно наказу Губернського відділу Народної освіти (29 січня 1920 р.) з 1 лютого 1920 р. на повне утримання Державною скарбницею переходили наступні вузи м. Києва: Державний університет з українським та російським відділеннями, вищі жіночі курси, політехнічний, комерційний, учительський інститути. Всі інші вищі навчальні заклади (юридичний, Фребелівський педагогічний, археологічний, географічний інститути та Народний університет-політехнікум) знаходилися під загальним контролем ГубВНО.

Таким чином, вивчення питання жіночої освіти одна з найцікавіших сторінок історії вітчизняної освіти, без неї історія освіти виглядає односторонньою і дещо спрощеною, адже, традиційно історія вітчизняної освіти обмежується історією чоловічих навчальних закладів. В результаті цього з поля зору випадає ціла «освітня галузь» України – жіноча освіта з особливостями її розвитку в цілому. Тому, саме з історією жіночої освіти, з її змістом, організацією навчально-виховного процесу, впливом на вітчизняну систему освіти найбільш повно розкриваються основні закономірності розвитку всієї української освіти.

Література:

1. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования. К., Издательский центр «Просвіта», 1997.
2. Добровольська В. Становлення та розвиток системи жіночої освіти України на початку XX

століття / В. Добровольська // Південний архів. Зб. наук. праць. Історичні науки. – Вип. VIII. – Херсон: Видавництво ХДПУ, 2002.

3. Дем'яненко Н.М., Важинський І.П. Ретроспектива педагогічної освіти в Україні (XIX – початок XX ст.). – М.: МПА, 2002. – 240 с.

4. Ефименко Г.Г., Красников В.М., Новоминский А.Н. Высшая школа Украинской ССР. Успехи, проблемы развития. – К., 1978.

5. Постернак С. Із історії освітнього руху на Україні за часів революції 1917–1919 рр. – К., 1920. – 127 с.

КОНОНЧУК Інна Валеріївна

ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ НІМЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Незважаючи на те, що професіоналізм, педагогічна майстерність, професійна компетентність, готовність до педагогічної діяльності є порівняно новими педагогічними категоріями, вони вже міцно увійшли в науку, відображаючи узагальнені знання, що характеризують особистість педагога, рівень сформованості його вмінь, професійно-значущі якості.

Відтак, питання, пов'язані з особистістю вчителя, його професійними якостями, знаннями, вміннями, навичками не нові. Але час вносить свої корективи, висвітлюючи нові грані проблеми, змушує розглядати їх з сучасних позицій, із урахуванням останніх досягнень психології та педагогіки.

Сьогодні досить часто якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя розглядається через поняття «професійна компетентність». В теорії педагогічної освіти воно використовується паралельно з такими поняттями як «професіоналізм», «педагогічна майстерність», «готовність до педагогічної діяльності». Взагалі, характеризуючи одну й ту ж проблему, означені педагогічні категорії мають особливі змістові відтінки й вживаються в різних контекстах.

Так, готовність до педагогічної діяльності визначається, як характеристика потенційного стану вчителя, дотичне його професійної діяльності. В цілому, готовність до дії трактується, як стан мобілізації усіх психофізичних систем людини, що забезпечують ефективне виконання професійних дій. Під готовністю розуміють озброєність людини необхідними для успішного виконання дій знаннями, вміннями та навичками; нагальну реалізацію програми дій у відповідь на появу визначеного сигналу.

Зміст поняття «готовність» психологи та педагоги розглядають як: єдність трьох компонентів (когнітивного, емоційного, пов'язаного з поведінкою) (Д. Катц, М.Смит); сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних, вольових якостей особистості (Ю.М. Кулюткин); передумову цілеспрямованої діяльності, її реалізації, стійкості та ефективності (К.М. Дурай-Новакова, М.І. Д'яченко); новоутворення (Л.С. Виготський); психічний стан (А.Й. Капська, А.Г. Мороз, В.О. Сластьонін). Проте наведені точки зору не суперечать одна одній, а доповнюють, розкриваючи різні аспекти складного поняття. Слід зазначити, що всі автори розглядають готовність як передумову успішної професійної діяльності людини.

Німецький педагог О.Ф. Больнов необхідною вимогою для педагогіки називає атмосферу необтяжливої радості та підкреслює, що вона повинна оточувати життя молоді і відкривати світ. Значення настроїв за Больновим полягає в тому, що вони представляють основу душі у якості нижчого рівня всього психічного життя і складають «основний настрій людського буття»[5]. Цю думку Больнов докладно розвинув у своєму творі про суть настроїв. При цьому в дискусії з Гайдеггером Больнов звернув увагу на те, що не тільки у настрої страху є цей фундаментальний характер в гайдеггерівському сенсі, а й стверджував, що основна протилежність веселих і сумних, піднесених та зажатих настроїв має вихідний пункт. Через поганий настрій хмурнішає та відчужується життя. Радісний настрій навпаки відкриває людині світ і сприяє збільшенню психічних сил. Цю дію, полярну протилежним настроєм, вважає Больнов особливо важливою для дітей тому, що вони в силу своєї нерозвиненості більше піддаються впливам настроїв ніж дорослі. Виходячи з цього, Больнов бачить основне завдання виховання: сприяти плідним настроєм, та навпаки усувати шкідливі або допомогати їх долати.

Це дуже важливо, тому що все виховання, а особливо, шкільне виховання постійно перебуває в небезпеці перебільшувати серйозність життя та пригнічувати веселий сміх і всі інші ознаки дитячої неупередженості. Больнов діагностує цю тьмяність як професійну хворобу вихователя, який повинен бачити в цьому небезпеку і усвідомлено захищатися від неї. Больнов висловлює цю думку одним реченням тільки веселий вихователь – це хороший вихователь тому, що в той же час тільки він в змозі поширювати радість, щоб повести за собою молодь.

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна

ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА

Початок XX сторіччя в історію української державності увійшов як період піднесення національної свідомості нашого народу. Актуальність комплексного наукового дослідження зазначеного етапу зумовлена низкою причин:

- двадцять років як минулого, так і нинішнього століття характеризуються пошуком нової концепції розвитку України як суб'єкта міжнародної політики;
- нагальність і в минулому, і нині проблеми єдності українського суспільства;
- потреба переосмислення основних засад відносин із сусідніми державами,
- актуальність необхідності докорінних змін у царині освіти та науки.

На нашу думку, особливого значення в як у колишньому, так і в сучасному розвитку Української держави має вирішення проблеми виховання молодого покоління, адже саме підлітки опановують нову соціальну роль – агентів соціалізації: створюють докорінно відмінну від попередніх ситуацію розвитку соціуму. Вагомий внесок у її розв'язання здійснив Г. Ващенко, який у період із 1917 до 1929 років активно працював на освітній ниві. Здобутий у 20-30 роки педагогічний та науковий досвід він узагальнив у працях: «Виховання волі і характеру», «Свобода людини як філософічно-педагогічна і політична проблема», «Виховний ідеал», «Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру». Обґрунтовуючи концепцію української педагогіки, він визначив основне завдання українського виховника – орієнтація в педагогічній діяльності на виховний ідеал. За його переконаннями, виховний ідеал – «це є образ ідеальної людини, на який має орієнтуватися педагог, виховуючи молоде покоління» [1, с. 41]. На думку науковця, методологію виховання потрібно вибудовувати на двох засадничих принципах – християнської моральності та української духовності.

Християнська мораль сприяє формуванню будь-якої людини, адже має «вселюдський характер», який є керівництвом у житті всіх людей, незалежно від державної чи національної належності. Вона сприятиме формуванню моральної особистості, яка у визначенні життєвого плану опиратиметься не на власний егоїзм, а на ідеали любові, добра й справедливості.

Українська духовність – відображає цінності української нації, найбільш відповідає психології нашого народу. А отже, основне завдання виховання – «виховання волі й характеру під високим гаслом: служба Богові й Батьківщині» [1, с. 189]. Відповідно до цього, особливу увагу варто зосередити на формуванні таких особистісних рис молодого покоління як: принциповість, чесність і сумлінність у виконанні громадянського обов'язку, мужність, працелюбність, дисциплінованість, організованість, життєвий оптимізм. Неабияке значення у формуванні зазначених рис, за переконаннями Г. Ващенка, відіграє самовиховання, адже воно базується на природному розвитку людини. Таку модель виховання, на думку педагога, можна впровадити лише в умовах незалежної України.

Ми глибоко переконані, що на сучасному етапі розвитку української педагогіки належить дотримуватися традиції, закладеної Г. Ващенком, – орієнтації на формування активної, високоінтелектуальної, вольової, високоморальної особистості, здатної усвідомити взаємозалежність власного добробуту та піднесення держави. Нинішній етап розвитку України потребує саме такої діяльної, національно свідомої особистості, здатної ухвалювати ефективні рішення в ситуації невизначеності, брати на себе відповідальність за їх реалізацію.

Література:

1. Ващенко В. Виховний ідеал. Підручник для виховників, учителів і українських родин. Брюссель, Торонто, Нью-Йорк, Лондон, Мюнхен: Видавництво Спільки української молоді, 1976. 209 с.

СТЕРЕОТИПИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах побудови конкурентоспроможної освіти посилюється потреба в педагогічних кадрах із інноваційним мисленням. Цьому слугує інформаційне суспільство, яке сприяє постійному оновленню знань, зростанню професійної компетентності викладачів вищої школи. Відмітною особливістю професійного мислення викладачів є те, що воно характеризується педагогічними стереотипами, сформованими в процесі професійної діяльності.

Стереотипи – неминучий складник професіоналізації фахівця ВИШу, оскільки формування автоматизованих професійних умінь і навичок, становлення професійної поведінки неможливі без накопичення несвідомого досвіду і установок. Відтак, професійне несвідоме перетворюється на стереотипи мислення, поведінки, діяльності та мови. Поділяємо думку, що стереотипізація є однією з переваг людської психіки, але zarazом вона зумовлює деяке спотворення у відображенні професійної реальності та породжує різноманітні психологічні бар'єри [2, с. 23].

Вивчення стереотипів започатковано в 20-х роках минулого століття в західній науці, коли американський соціолог В. Ліппман у своїй праці «Суспільна думка» («Public Opinion»), аналізуючи вплив спостереженого знання про предмет на його сприйняття й оцінку під час безпосереднього контакту з проекцією на світ власних почуттів і цінностей, вперше спробував дати визначення останнього. На думку вченого, стереотипи – це «бастіони людської традиції», за їх оборонним муром люди почувають себе в безпеці [1, с. 109]. Знаковим у науковій розвідці В. Ліппмана стало те, що він означив два аспекти, які впливають на формування та функціонування соціального стереотипу та з'ясував визначальні його ознаки: 1) використання принципу економії зусиль при пізнанні світу, характерного для повсякденного людського мислення: люди прагнуть не реагувати щоразу по-новому на нові факти й явища, а намагаються розглядати останні, згрупувавши їх під вже виявлені категорії; 2) потреба в захисті власної традиції, соціальної позиції та групових цінностей [1].

Різновидом соціальних стереотипів є педагогічні стереотипи, які ми визначаємо як поведінкові когнітивні, афективні чи мовні еталони, на які орієнтується викладач у своїй професійно-педагогічній діяльності. Педагогічні стереотипи формуються під впливом культурних, гендерних, вікових, етнічних, релігійних та інших стереотипів. Це пов'язано з тим, що педагог є одночасно не тільки представником конкретної культури, етносу, статі, але й має певний соціальний статус.

Услід за В. Сластеніним виділяємо такі стереотипи повсякденної педагогічної свідомості: функціоналізм; ототожнення логіки виховання з логікою навчання; ставлення до молодшої людини як до «навчальної людини», підміна цілісного педагогічного процесу сумою ізольованих один від одного заходів тощо [4, с. 243-246].

Аспектно, що у діяльності педагога стереотипи виконують ряд функцій як позитивних, так і негативних. Серед позитивних функцій такі: стереотипи допомагають педагогу швидко зорієнтуватися і побудувати свою діяльність в реальній навчально-виховній ситуації; створюють можливість зберігати в пам'яті узагальнені характеристики об'єктів педагогічної дійсності; актуалізують об'єкти професійної активності у відповідних обставинах тощо. До негативних функцій відносимо наступні: педагогічні стереотипи призводять до зниження якості освітнього процесу; обмежують творчу активність; стримують процес переходу до нової парадигми освіти (служать гальмом оновлення); обумовлюють трафаретність, спрощеність поглядів на проблеми, що виникають; знижують гнучкість мислення, вміння поглянути на речі з іншого боку; перешкоджають розвитку надситуативного рівня педагогічного мислення; за певних умов призводять до професійних і особистісних деформацій. Як бачимо, негативні функції презентовані кількісно об'ємніше. Відтак, дослідники педагогічних стереотипів наголошують на необхідності «розхитування» (переструктурування) негативних педагогічних стереотипів. Власне розхитування стереотипів «є не знищення їх, оскільки вони легко замінюються новими, а використання конструктивної частини для їх переструктурування та переосмислення» [4; 3].

Отже, сучасні тенденції професійної педагогічної майстерності викладачів закладів вищої освіти вимагають постійного оновлення професійних компетенцій, де накопичений досвід професійної діяльності сприяє стереотипізації мислення викладачів. Феномен «педагогічних стереотипів» різноплановий. У ньому закладені як позитивні, так і негативні функції. З одного боку, стереотипні формули забезпечують значну частину правильних професійних рішень, стабільний розвиток ситуацій і самої професії в цілому; з іншого – для виходу на новий рівень професійної діяльності необхідні творчі, креативні рішення, що зумовлюють критичну оцінку професійних стереотипів та їх зміни.

Література:

1. Липпман У. Общественное мнение. Москва: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. 384 с.
2. Мардахаев Л.В. Профессиональная деятельность и деформация личности: учебное пособие. Москва: Союз, 2001. 37 с.
3. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учиться. Москва: Смысл, 2002. 527с.
4. Сластенин В.А. Педагогический процесс как система. Москва: Магистер-Пресс, 2000. 488 с.

ТРУТЕНЬ Аліна Вікторівна

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВОДНИХ РЕСУРСІВ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

На сьогоднішній день, нові завдання, які стоять перед суспільством, актуалізують проблему ціннісного ставлення людини до водних ресурсів. Серед пріоритетів державної політики провідним є формування в особистості національних та загальнолюдських цінностей. Ціннісне ставлення до водних ресурсів ми розглядаємо як невід’ємну складову екологічної культури особистості. У Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища [1], у Концепції екологічної освіти України [2] наголошується, що формування екологічної культури особистості є найголовнішим завданням екологічної освіти та виховання.

Проблемами формування ціннісного ставлення займаються такі науки: педагогіка, психологія, соціологія, етика, естетика, політика, аксіологія. Сутність поняття «цінність» та «ціннісне ставлення» розглянуто у дослідженнях В. Тугаринова, І. Бежа, Л. Виготського, В. Малахова, С. Рубінштейна, Л. Ломако, Г. Ганнусенка, Г. Жирської, М. Чорнобаєвої, Ю.Маркової, М.Васильєвої, Н.Ігнатовської, Т.Баранової та ін..

Враховуючи те, що існує велика кількість наукових трактувань понять «цінність» та «ціннісне ставлення», проблема виховання ціннісного ставлення до водних ресурсів у науковій літературі розглядалась лише частково в контексті ціннісного ставлення до природи.

Кожній історичній епосі притаманні свої найвищі цінності. За античності головними були такі громадянські чесноти – справедливість, мужність, розсудливість. В епоху середньовіччя цінилася рівність людей перед Богом, а також любов, честь та вірність. Для епохи Відродження були характерні такі риси, як творча самореалізація людини, гуманістичний світогляд. В період капіталістичного господарства на перший план виходять такі якості, як чесність, працьовитість. В період XIX-XX ст. – робітничого руху важливими є колективізм та солідарність. XX століття ставить пріоритет на бережливому ставленні до довкілля та діяльності, а також на правах й свободах людини.

Однією з головних проблем у стародавні часи – місце людства в природі. Діоген–Кінік (400–325 рр. до н.е.) закликав до обмеження споживання, до зближення людини з природою як імперативної умови успішної життєдіяльності. Ж. Кельвін вважав найкращими такі людські риси, як помірність та бережливість. Т. Кампанелла у праці «Місто сонця» вважав за необхідне «рахуватися із законами природи», обмеживши побут лише найбільше обхідним. Ф.Бекон, Р.Декарт, Д. Дідро, Б.Спіноза проголошували метою знань збільшення влади людини над природою, «зміну природи за людським розумінням» [3].

Цінність є особливим типом світоглядної орієнтації людини, уявленнями, які склалися в тій чи іншій культурі про ідеал, моральність, добро, красу. Будь-які події та явища в природі, суспільстві, житті індивіда сприймаються ним не лише за допомогою науково обґрунтованих теорій, а й розглядаються крізь призму власного ставлення до них. Ціннісне ставлення – це

ставлення людини до різних предметів і явищ оточуючої дійсності, як до вартостей, що емоційно-позитивно переживаються. Це коли людина бачить у певних об'єктах, предметах, сутностях певну значимість.

Ціннісне ставлення до водних ресурсів – ставлення людини до водних ресурсів, що проявляється у їх збереженні, приймаючи заходи пов'язані з попередженням забруднення, очищення та відновлення, що допоможе довести до відома світової громадськості проблеми якості води, екосистем і добробуту людини в цілому.

Ціннісне ставлення до водних ресурсів формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках: усвідомленні значущості води в житті людини; почутті особистої причетності до збереження водних ресурсів; поводитися екологічно безпечно; активній участі у заходах присвяченим збереженню водним ресурсам.

Отже, проаналізувавши сутність понять «цінність», «ціннісне ставлення», «ціннісне ставлення до водних ресурсів», ми визначили такі характерні риси ціннісного ставлення до водних ресурсів: потреби та інтерес, які становлять цінність особистості в якості дійсності, цілі та ідеалу; повага до своєї майбутньої професії; формування розуміння значущості водних ресурсів та кращих людських якостей (відповідальність, працьовитість, організованість, любов до своєї країни, любов до природного середовища), які стануть основою майбутньої професійної діяльності.

Література:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://rav.com.ua/useful_know/norm_baza/zakon/law. – Назва з екрану.
2. Концепція екологічної освіти України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-0>. – Назва з екрану.
3. Пустовіт Г.П. Філософсько-культурологічний аспект у екологічній освіті. // Шлях освіти. – 2002. – № 3. – С.7-11.

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФСЬКЕ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І МІСЦЯ УКРАЇНИ У СВІТІ

БОЙКО Іван Іванович

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ДИПЛОМАТІЇ

Поняття «міжнародні відносини» було введено у науковий обіг англійським філософом Джеремі Бентамом у трактаті «Вступ до принципів моральності і законотворення» (1789).

Міжнародні відносини є складним об'єктом дипломатії. Складність визначення та дослідження їх пояснюється такими обставинами:

- 1) сфера міжнародних відносин охоплює надзвичайно широкий перелік явищ і процесів, який важко проаналізувати за допомогою наукового апарату однієї науки;
- 2) міжнародні відносини позбавлені єдиного центру влади та управління;
- 3) у дослідника міжнародних відносин відсутній доступ до всієї інформації, оскільки частина даних оберігається таємницею і застереженнями безпеки;
- 4) у міжнародних відносинах дуже важко прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки поведінки держав на міжнародній арені;
- 5) у поведінці учасників міжнародних акцій велику роль відіграють випадковість і одночасність багатьох взаємодіючих чинників.

Тому французький соціолог Раймон Арон справедливо вважав, що міжнародні відносини «не мають чітко окреслених меж у реальності, вони матеріально невіддільні й не можуть бути відокремлені від інших суспільних явищ».

Міжнародні відносини – це системна сукупність політичних, економічних, дипломатичних, правових, воєнних, гуманітарних та інших зв'язків і відносин між суб'єктами світового співтовариства, до яких належать держава, народ, суспільні та громадські рухи, різноманітні організації тощо.

Основний зміст міжнародних відносин складають всі форми обміну діяльністю, яка є

предметом відносин між державами (правові, наукові, техніко-виробничі й багато інших), аж до індивідуального спілкування, що утворюють міжнародні відносини. В системі міжнародних відносин діє величезна кількість різноманітних взаємозумовлених факторів (географічний, економічний, національний, релігійний, воєнний, науково-технічний, ідеологічний і т.п.), які повинні враховуватися всіма суб'єктами міжнародних відносин. Тому міжнародні відносини – це стосунки, які охоплюють усі різновиди громадських і приватних політичних та інших відносин, що передбачають перетин державного кордону людьми, товарами чи ідеями.

Типи міжнародних відносин виділяють найчастіше на основі двох критеріїв – класового і загальноцивілізаційного. Згідно першого критерію є відносини панування і підпорядкування, співробітництва і взаємодопомоги, перехідні відносини (між державами, що звільнилися від колоніальної залежності). У відповідності з другим критерієм виділяють міжнародні відносини: 1) на основі балансу сил; 2) на ґрунті балансу інтересів.

Види міжнародних відносин також розглядаються за двома критеріями. За сферами суспільного життя і, відповідно, змістом відносин виділяють економічні, політичні, воєнно-стратегічні, культурні, ідеологічні, науково-технічні. На основі взаємодії учасників або акторів розрізняють міждержавні та міжпартійні відносини, відносини між різними міжнародними організаціями, транснаціональними корпораціями тощо.

За двома показниками класифікують і різні рівні міжнародних відносин. Так, у залежності від ступеня розвитку та інтенсивності кожного з видів визначають високий, низький або середній рівні міжнародних відносин. На основі використання геополітичного критерія виділяють глобальний або загальнопланетарний, регіональні (європейський, азійський і т.п.), субрегіональні (наприклад, країни Центрально-Східної Європи) рівні міжнародної взаємодії.

З точки зору ступеня міжнародної напруги можна говорити про різні стани міжнародних відносин. До них належать стабільність і нестабільність, довір'я і ворожнеча, співробітництво і конфліктність, мир і війна.

На міжнародній арені діють і взаємодіють різні суб'єкти, актори або учасники міжнародних відносин.

Можна виділити дві групи суб'єктів міжнародних відносин.

Перша: національні (держава, нації, етноси, класи, профспілки, молодіжні, жіночі та інші об'єднання).

Друга: інтернаціональні (групи держав, міжнародні системи і рухи).

Визначення специфіки міжнародних відносин повинне бути доповнене ще одним критерієм. Французький дослідник Марсель Мерль назвав його «критерієм локалізації». Згідно з ним специфіка міжнародних відносин визначається як «сукупність угод або потоків, які перетинають кордони або ж мають тенденцію до перетинання кордонів». З урахуванням факту поділу світу на держави, що зберігають суверенітет над своїми територіальними кордонами, таке розуміння дозволяє як враховувати особливості кожного етапу в розвитку міжнародних відносин, так і не зводити їх лише до міждержавних взаємодій. У нього цілком вписуються найрізноманітніші класифікації міжнародних відносин.

У сучасних умовах традиційні методи дослідження міжнародних відносин досить часто виявляються недостатніми. Це пояснюється не тільки небувалим зростанням масштабів міжнародних відносин, але й їх дедалі більшим впливом на політику кожної держави та на розвиток людства загалом. Вирішальне значення тут має докорінний злам звичних уявлень про міжнародні відносини, викликаний досягненнями науково-технічної революції.

**ВАКУЛИК Ірина Іванівна,
ВАКУЛИК Дмитро Олексійович**

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Важливого значення з точки зору формування нової системи глобального управління набуває створення умов для найменш розвинених країн світу відносно їх доступу на ринки розвинених країн [1, С. 303].

Аналіз участі перехідних суспільств у процесі економічної глобалізації показує, що

абсолютна більшість із них недостатньо використовує можливості своїх економік щодо головних напрямів зовнішньоекономічної діяльності. Дослідження протиріч світогосподарських зв'язків в умовах включення країн із перехідною економікою у глобалізаційний процес, виявлення способів їх розв'язання, застосування останніх в умовах України – найважливіше завдання економічної теорії й практики [3, С. 3].

Імплементация (від лат. *implere* – наповнювати, досягати, виконувати, здійснювати) у міжнародному праві – організаційно-правова діяльність держав із метою реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань [2]. Механізм імплементации включає в себе сукупність правових та інституційних засобів, що використовуються суб'єктами міжнародного права на міжнародному та національному рівнях. Міжнародна система імплементации складається зі створених на підставі міждержавних угод універсальних, регіональних і локальних міжнародних організацій, спеціалізованих установ та їх допоміжних органів. За їх допомогою стає можливим об'єднання зусиль держав та міжнародних організацій у реалізації діючих норм міжнародного права. Національну систему імплементации становлять органи державної влади та інші державні органи, уповноважені забезпечувати виконання країною міжнародно-правових зобов'язань. Оскільки норми міжнародного права спричиняють правовідносини між суб'єктами міжнародного права і не спричиняють їх між суб'єктами внутрішнього права, необхідні додаткові внутрішньодержавні засоби для перетворення норм, закладених у міжнародному праві, в реальні дії органів державної влади, юридичних осіб та громадян, які перебувають під юрисдикцією держави. В Україні система органів імплементации регламентується Конституцією України та Законом України «Про міжнародні права» [5].

Кожна держава сама визначає методи і засоби імплементации. Зарубіжний досвід свідчить про відсутність універсальних моделей регулювання діяльності мережових структур сфери оптової та роздрібної торгівлі, оскільки це залежить від потреб певної країни. Так, наприклад, Франція, США і Польща приділяли увагу активному розвитку великоформатної торгівлі, в той час як Японія, навпаки, прагне обмежити можливості для розвитку великих форматів, підтримуючи розвиток дрібних магазинів [5].

Як зазначав В.Маштабей у своїй доповіді «Made in the World, або Еволюція світової торгівлі» за роки незалежності Україна чимало зробила для активізації свого залучення до світових ринків. Кумулятивним результатом цієї роботи стало набуття членства в Світовій організації торгівлі (СОТ) та укладення угоди з Європейським союзом (ЄС) про вільну торгівлю. «Однак практичні наслідки здійсненого не викликають захоплення у владних кабінетах і компаніях, зайнятих експортно-імпортними операціями. Відповідну критику можна й надалі зводити до відсутності в країні системних реформ, що саме по собі є правдою. Але є й інші причини незадовільної роботи зовнішньоторговельного комплексу України, пов'язані з недостатнім урахуванням тих об'єктивних змін, що сталися у світовій торгівлі за останні кілька десятиріч» [4].

Література:

1. Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: монографія / Олена Валеріївна Булатова. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – 386 с.
2. Вакулик І. І. Давньогрецька та латинська мови як джерело сучасної наукової термінології [Текст] : монографія / І. І. Вакулик. – К. : НУБіП України, 2014. – 237 с. : табл.
3. Макуха С. М. Протиріччя світогосподарських зв'язків і форми їх розв'язання в умовах включення перехідних економік у глобалізаційний процес [Текст] : дис... д-ра екон. наук: 08.01.01 / Макуха Світлана Миколаївна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 428 арк.
4. Маштабей В. Made in the World, або Еволюція світової торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apostrophe.ua/article/economy/foreign-trade/2015-03-31/made-in-the-world-abo-evolyutsiya-svtovo-torgvi/1511>
5. Савчук К.О. Імплементация [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2005. – 672 с.: іл. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Implementacija> (останній перегляд: 28.01.2019)

ЗАЇНЧКІВСЬКА Ірина Петрівна

**ВНУТРІШНЯ ДИПЛОМАТІЯ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У
ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ І. ОГІЄНКА**

Проблема українського державотворення є однією з наріжних тем інтелектуальної спадщини І. Огієнка. У працях дослідника вона розглядалася надзвичайно широко і зазвичай в контексті таких суміжних з нею тем, як своєрідність українського світобачення, процес становлення етнокультурної самобутності, роль мови та церкви у ході культуротворення тощо. Звісно, такий підхід істотно ускладнює дослідження цілого ряду проблем модерного українського державотворення, водночас забезпечуючи глибину та ґрунтовність теоретичних узагальнень та висновків українського мислителя, роблячи багато з них актуальними для нашого часу. У своїх працях український вчений, намагався узагальнити та проаналізувати державотворчі процеси початку ХХ ст., до яких він активно залучився особисто.

Попри те, що майже всі праці І. Огієнка прямо опосередковано стосуються проблем українського державотворення, більшість з них мають культурологічний, мовознавчий чи релігійний характер. Вони спрямовані на розкриття тих чинників, які сприяли становленню гомогенного етнокультурного простору на теренах України та/чи формуванню групової ідентичності українців. Саме тому, І. Огієнко всебічно та ретельно розкриває фактори, які сприяли формуванню почуття групової єдності, яка, як доводить вчений в «Нарисах з історії української мови» [4], вибудовувалася та історично утримувалася завдяки єдності мови. Вона заклала ґрунт для зародження почуття лояльності та відкритості до діалогу в межах децентралізованої української культури. Звісно, великою мірою цьому процесу сприяли ініціативи українського духовенства та політичної еліти, котрі, як показує І. Огієнко в роботі «Українська церква» [3] приклали чимало зусиль для постання гомогенного етнокультурного простору, в основі якого лежала християнізована обрядова та звичаєва практики.

Висвітлюючи особливості формування українського етнокультурного простору домодерної доби крізь призму інтелектуальної спадщини І. Огієнка, приходимо до висновку, що мислитель цілком однозначно надає провідного значення внутрішній дипломатії української культурної та політичної еліти. Ефективність започаткованих ними культурних стратегій забезпечувалася високим рівнем комунікативної єдності спільноти. Зокрема, вчений вважає, що панування малозрозумілого більшості українського населення домодерної доби церковнослов'янського правопису різних варіантів, істотно нівелювалося завдяки його поступовій адаптації до місцевого говору [4]. Це, своєю чергою, сприяло поширенню «м'яких» за своєю суттю культурних стратегій у середовищі широких народних мас. Саме на їхній основі у суспільстві формувалося відчуття довіри до наявних соціальних інститутів забезпечуючи їхню продуктивність у процесі формування вектору громадської думки. Остання, завдяки високому рівню комунікативної єдності, в українському традиційному суспільстві не була розділена нездоланною світоглядною прірвою, як це спостерігалось у Західній Європі.

Підкреслюючи провідну роль внутрішньої дипломатії в процесі формування українського етнокультурного простору у творчій спадщині І. Огієнка, не можна оминати увагою й того, що мислитель надає їй провідного значення у подоланні регіональних відмінностей українців та формуванні гомогенного етнокультурного простору. Ця думка чітко простежується у неодноразових згадках мислителя про руйнівний для розвитку етнокультурної єдності українців деетнізація та денаціоналізація українського культурного та політичного проводу у різні історичні періоди, внаслідок якої «народ позостався зо своєю власною культурою сам» [1, с. 406]. Одним із найбільш згубних періодів для української внутрішньої дипломатії, на думку І. Огієнка, було ХVІІІ ст. – в цей час жорстка репресивна релігійна політика російських правителів призвела до знищення Української Церкви, котра, як доводить мислитель, тривало забезпечувала ефективну внутрішню дипломатію та культурний розвиток спільноти.

На наш погляд, І. Огієнко, наголошуючи у різних працях на провідній ролі українського духовенства у розвитку внутрішньої дипломатії в добу премодерну, прагнув показати історично та культурно обумовлену своєрідність української державотворчої традиції та роль внутрішньої дипломатії в цьому процесі. Адже, за його глибоким переконанням, саме неспроможність українського політичного проводу початку ХХ ст. сформувати дієву

внутрішню дипломатію, стала головною причиною поразки тогочасної української державності. Так, у праці «Рятування України» вчений акцентує увагу на тому, що «Українська Революція 1917-1918 років була без Церкви, навпаки – часто виступала проти Церкви. Церква й народ були в руках Духовенства, а революційна інтелігенція була проти Духовенства» [2, с. 6-7]. Водночас із цим, вчений наголошує, що український народ «у своїй істоті релігійний і міцно прив'язаний до Православної Церкви» [2, с. 6-7].

Тільки на перший погляд, вищезазначені висновки мислителя щодо політичних хиб українського проводу, серед яких головне значення відіграло знецінення ролі Церкви, можуть видатися дещо суперечливими в контексті зроблених ним в другому томі «Української Церкви» зауважень щодо знищення Української Церкви у XVIII ст., в тому числі й завдяки послідовним репресіям з боку російського уряду щодо українського духовенства [3]. Звісно, І. Огієнко цілком свідомий рівня національної свідомості тогочасного місцевого духовенства, яке хоча й «в більшості своїй було політично несвідоме», поміж тим змогло забезпечити високий рівень внутрішньої дипломатії тогочасного українського соціуму. Останній здавна характеризувався високим і «м'яким» асиміляційним потенціалом, а також відкритістю до культурного діалогу, які, навіть за умов репресивної політики з боку російського уряду, забезпечували свідомість культурної відрубності та самобутності українців. Інакше кажучи, духовенство, в тому числі й прислане з Росії, в умовах високої релігійності населення змушене було хоча б частково прилаштовувалося до соціальних та духовних запитів місцевого населення.

Натомість політичний провід початку XX ст., як доводить І. Огієнко виявився неготовим до конструктивної внутрішньої дипломатії. «Українська інтелігенція, – зауважує І. Огієнко, – була нечисленна, політично таки мало свідомо, в своїй переважаючій більшості міцно й сильно пов'язана з інтелігенцією російською. Свої українські партії тільки но починалися, своєї виробленої традиції не мали і народу за собою не вели» [2, с. 4]. Запропонована І. Огієнком характеристика надзвичайно красномовно показує, що українська політична еліта виявилася неготовою до внутрішньої дипломатії та розробки стратегій національної консолідації. Щире бажання сформувати державу, поєднувалося в нею з високим рівнем упередження до духовенства, яке, як доводить І. Огієнко, вже у розпал революції не тільки могло, а й прагнуло сприяти ефективній внутрішній дипломатії та консолідувати суспільство навколо близьких і зрозумілих йому релігійних цінностей, тим самим гальмуючи інтенсивне поширення комуністичних гасел.

Література

1. Митрополит Іларіон (Огієнко). Дохристиянські вірування українського народу. Вінніпег, «Волинь» (1965) (ренпринт: Київ, «Обереги», 1995). 424 с.
2. Огієнко І. Рятування України. На тяжкій службі своєму народові. Вінніпег, «Волинь». 1968. 96с.
3. Огієнко І. Українська церква. Нариси з історії Української Православної Церкви. В 2 т. Т. 1-2. К.: Україна, 1993. 284 с. URL: <http://litopys.org.ua/ohienko/oh.htm>
4. Огієнко І. Нариси з історії української мови. Система українського правопису. Вінніпег: Волинь, 1990. 216 с.

КАЛИНОВСКИЙ Владимир Витальевич МИССИОНЕРСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ В СЕВЕРНОЙ АМЕРИКЕ КАК ПРОДОЛЖЕНИЕ ДИПЛОМАТИИ: СЛУЧАЙ ЕПИСКОПА НИКОЛАЯ (ЗИОРОВА)

Существует известное выражение, определяющее дипломатию как продолжение войны другими средствами. Исходя из этого, миссионерскую деятельность можно трактовать как продолжение дипломатии иными средствами. Достаточно вспомнить христианизацию как важнейший фактор при освоении европейскими народами Южной Америки и Африки. То же самое можно сказать и о деятельности Русской православной церкви в Северной Америке во второй половине XIX – начале XX века. Лишившись в 1867 году Аляски, Российской империи важно было сохранить центры влияния в регионе. Одним из таких факторов влияния было укрепление позиций православной общины, положению которой уделяли внимание и светские дипломаты, и духовные власти. Святейший Синод ставил перед православными иерархами в

Северной Америке задачи постоянного увеличения количества паствы и приходов. В силу исторических обстоятельств решение этого вопроса было невозможно без внимания к многочисленным мигрантам из Галичины и Буковины, которые активно переселялись в Соединенные Штаты и Канаду из Австро-Венгрии.

Возрождение Русской Православной Церкви в Северной Америке непосредственно связано с деятельностью уроженца Новомиргорода, городка в Херсонской губернии – епископа Николая (Зиорова) (с 1905 года – архиепископа). Этот выдающийся иерарх последовательно занимал кафедры на Аляске, в Симферополе и в Польше, был членом Государственного Совета Российской империи. Его организаторские таланты очень ценил всесильный обер-прокурор Святейшего Синода К.П. Победоносцев, который, во время пребывания владыки на северо-американской кафедре, помогал духовной миссии и финансами, и литературой.

Николай (Зиоров) получил назначение в Алеутскую и Аляскинскую епархию в сентябре 1891 года. Ему были предоставлены очень широкие полномочия, касавшиеся развития миссии и открытия новых приходов. Анализируя деятельность своего предшественника по кафедре, епископа Владимира (Соколовского), он обратил внимание на присоединение к православию униатского прихода в Миннеаполисе в 1890 году. Руководил этим приходом протоиерей Алексей Товт. Позиция этого священника сыграла определяющую роль в массовом переходе униатов в православие. Дело в том, что А. Товт считал, что уния стала началом упадка для «карпато-русов», тяжким бременем на их плечах. В поисках духовного окормления в Соединенных Штатах Америки А. Товт обращался и к католическим епископам, но те не желали помогать униатам, поскольку у тех существовала практика браков у священников (в отличие от католиков, с практикой celibата). Со слов А. Товта, в решении начать сближение с православным духовенством он ориентировался на мнение своих прихожан, которые не желали кланяться «чужим» епископам. Однако такая позиция вызвала отторжение у части униатской общины. А. Товта начали обвинять в получении большой суммы денег от Аляскинского епископа. Однако это не совсем так. Прямых доказательств подкупа А. Товта до настоящего времени не выявлено. Жалование от Святейшего Синода священник начал получать только после ходатайства епископа Николая (Зиорова), которое последовало только полтора года спустя после решения о переходе. Более того, в это время служителю пришлось подрабатывать в пекарне, чтобы прокормить свою семью [1]. Тем не менее, авторитет А. Товта среди паствы и его организаторские способности послужили началу массового перехода в православие многих униатских общин в США и Канаде [2]. К концу XX века в Миннеаполисе образовалась одна из крупнейших в США православных общин, основу которой составляли выходцы из украинских земель. В том же городе была учреждена миссионерская школа. Специально для православного «карпато-русского» населения по инициативе епископа Николая (Зиорова) была создана газета «Свет». Впоследствии это издание стало официальным органом Русского православного католического общества взаимопомощи. За время пребывания преосвященного Николая (Зиорова) в православие перешли 15 униатских приходов, насчитывавших несколько тысяч человек.

Во время встреч с выходцами из Буковины и Галичины происхождение существенно облегчало епископу Николаю (Зиорову) общение. Он удивлял потенциальных прихожан знанием живой речи и народных песен. При этом в восприятии иерарха эти люди были не самостоятельной этнической общностью (русинами или украинцами), а частью одного русского народа. Именно поэтому в его обращениях в Святейший Синод фигурировало понятие «карпато-россы» или «карпато-руссы», подчеркивавшее место их рождения.

Увеличение количества православных приходов и необходимость духовной опеки над единоверцами позволяли епископу Николаю (Зиорову) обращаться к русскому послу в Вашингтоне князю Г.Л. Кантакузену. В основном, он просил принимать меры по защите интересов православия на территории Аляски, но не забывал и о новообращенных приходах [3]. Интересны также обращения преосвященного Николая (Зиорова) к американским президентам. В них он отмечал, что упоминания в литургических молитвах русского императора, Царствующего Дома и воинства не означало нелояльности великорусского и

«карпато-русского» населения к Соединенным Штатам. Американским властям пояснялось, что «хозяин земли русской» является покровителем и защитником всех православных, независимо от места их проживания, а поэтому его имя следует упоминать во время богослужений. Покидая Америку в 1898 году, иерарх вновь обратился к президенту США, где сообщал о притеснениях, которые его паства испытывала со стороны чиновников и торговых компаний. Он задавал главе Соединенных Штатов вопрос: «единственно, что могут поставить нам в вину, так это разве то, что мы исповедуем истинную веру и не утратили еще своих симпатий к единоверной нам России; но неужели же это достойно порицания и гонения?». Там же отмечалось, что православная Церковь никогда не вмешивалась в политику, а только защищала угнетенных. Учитывая, что Святейший Синод, с одобрения которого осуществлялась миссионерская деятельность епископа Николая (Зиорова) был частью государственного аппарата Российской империи, своеобразным министерством по делам православия, последнее утверждение вряд ли стоит считать полностью объективным.

Литература:

1. Иванов А. Православие в Америке // Журнал Московской Патриархии. 1955. № 1. С. 44–55.
2. Ефимов А. Б., Ласаева О. В. Становление Православия в Канаде на рубеже XIX–XX вв. // Вестник ПСТГУ II: История. История Русской Православной Церкви. 2011. Вып. 4 (41). С. 60–75.
3. Капалин Г.М. «Прошу принять зависящие от Вас меры к ограждению интересов православия в бывших русских владениях»: обращения епископа Алеутского Николая (Зиорова) к российскому посланнику в Вашингтоне князю Г.Л. Кантакузену. 1893–1894 г. // Исторический архив. 2013. № 5. С. 163–172.

КИЧКИРУК Тетяна Василівна

РОЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Сучасні тенденції міжнародних економічних відносин характеризуються стабільним розширенням економічних зв'язків, що виявляється передусім у збільшенні зовнішньоторговельного обороту країн світу. Після проголошення державного суверенітету в Україні розпочалося кардинальне реформування всіх сторін економічного й соціального життя. Одним з головних завдань, що постали перед незалежною державою, було залучення до надбань сучасного світового цивілізаційного процесу. Тому перед Україною постало доленосне завдання – здійснити глибокі економічні, політичні та соціальні реформи і в такий спосіб утвердити новий соціально-економічний лад та інтегруватися в світове співтовариство.

Розвиток зовнішньої торгівлі неминуче супроводжується посиленням її впливу на всю економічну структуру національної економіки, вона все відчутніше визначає характер і темпи економічного зростання, процеси накопичення, інвестиційну активність, функціонування валютно-фінансової системи. Значення зовнішньоторговельних зв'язків полягає в тому, що вони дозволяють збалансувати економічний і соціальний розвиток країни, є ефективним засобом досягнення структурної збалансованості економіки. Багато країн зацікавлені в розвитку зовнішньоекономічних зв'язків внаслідок нерівномірності розміщення в світі факторів виробництва. Виходячи з ролі, яку відіграє зовнішня торгівля в економічному розвитку України, зростає важливість використання нових інструментів для підвищення ефективності торговельних зв'язків та формування конкурентоспроможного зовнішньоторговельного сектора України з використанням дипломатичних інструментів.

Дипломатія є невід'ємною складовою науки і практики міжнародних економічних відносин та світової економіки. Економічна дипломатія – це сучасна система міждержавного регулювання світової економіки. Нині у сфері зовнішньої торгівлі особливого значення набувають інструменти дипломатичного характеру, що спрямовані на обґрунтування господарських рішень, які забезпечують найбільш ефективний розвиток економіки. Перспективи економічного зростання нашої держави дедалі більшою мірою залежатимуть від її геополітичного становища та світового рейтингу на міжнародних ринках.

Сьогодні українська держава захищає приватні інтереси національних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, не переймаючись проблемою субординації загальнонаціональних і приватних інтересів, і вибудовує економічну дипломатію на їхню

вимогу. Так, на вимогу захисту приватних інтересів державним коштом створюється розгалужена мережа торговельних представництв при закордонних дипломатичних установах. Водночас, паралельно, приватний сектор формує власну службу економічної дипломатії, яка, як правило, діє більш ефективно, оскільки на неї не покладається додаткове, обмежуюче свободу дій, завдання – захисту, або хоча б урахування загальнонаціональних інтересів. У конкуренції приватної та державної економічної дипломатії завжди програє держава.

Слід зазначити, що на практиці ефективність дипломатичного механізму забезпечення зовнішньоекономічних трансакцій дуже важко відокремити від впливу таких загальнодержавних механізмів, як фінансовий (бюджетносолідарний), фінансово-кредитний (розподільчий), правовий (легітимноінструментальний), інституціональний та організаційно-правовий. Дипломатичні інструменти забезпечують ефективність певних зовнішньоторговельних, у т.ч. інтеграційних стратегій, засобами інституціональних інструментів, директивами, протоколами, угодами, домовленостями тощо і несуть у собі найбільш персоніфіковані ознаки, що пов'язані з майстерністю і фаховістю дипломатів. Для успішного просування товарів та послуг України на міжнародні ринки та формування конкурентоспроможної зовнішньої торгівлі, необхідне суттєве коригування зовнішньоторговельної політики, яка органічно поєднувалася б з вигідними для України напрямами структурних трансформацій в економіці, використанням дипломатичних інструментів для більш ефективної діяльності нашої держави на зовнішніх ринках, нарощуванням зусиль в найперспективніших секторах національної економіки, створенням конкурентоспроможних підприємств, диверсифікацією географічної структури зовнішньої торгівлі та мінімізацією критичної залежності від окремих держав (ринків), відповідно посилюючи економічну безпеку України. За відсутності цих заходів будь-які інші будуть неефективними.

З точки зору визначеності успіхів розвитку національної економіки, країна і суспільство неодмінно рано чи пізно постануть перед питанням щодо кінцевої мети такого розвитку: задоволення потреби урівноваженої наділеності ресурсами усього глобального простору, чи добробут нації, яка цими ресурсами уже забезпечена. Тому другою, протилежною до діючої, концепцією, яка має братись до уваги при формуванні засад і завдань економічної дипломатії є економічний націоналізм, який вимагає у зовнішньоекономічній діяльності керуватись загальнонаціональними економічними інтересами, віддаючи їм пріоритет щодо інтересів приватних. І ця обставина також вимагає корегування і координації з боку держави засобами економічної дипломатії багатосторонніх зовнішньоекономічних процесів і проектів, зовнішньоекономічної діяльності приватного і корпоративного бізнесу: її основне завдання не допустити відтоку національних ресурсів і, водночас, забезпечити експортну експансію на усіх напрямках міжнародної взаємодії. Ця надзвичайно важлива функція має бути покладена на Міністерство закордонних справ України, як основного координатора зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, оскільки суть зовнішньої політики і дипломатії саме й полягає у тому, щоб забезпечувати успіхи власної держави, у першу чергу, на економічному напрямі.

**КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна,
КРАВЧЕНКО Алла Григорівна**

КОНЦЕПЦІЯ ПРИРОДНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СТАНОВИЩА УКРАЇНИ

Мовою синергетики сучасний стан українського суспільства являється точкою біфуркації, проявом чого є руйнування попередніх історичних здобутків. В політичному житті проходить реорганізація державних кордонів, владних структур, у матеріальній сфері відбуваються реформи економіки й структури управління господарством, в культурно-філософській галузі йде процес вироблення нових парадигм мислення, формування нової загальнонаціональної ідеї, здатної консолідувати націю. Механізми біфуркації забезпечують можливості для вибору нових умов життя. Проте, часто такий вибір не можна вважати суто раціональним та свідомим. Великою мірою все залежить і від випадкового збігу обставин, і від

попереднього соціального досвіду людей. Необхідність змін та вибору в суспільстві, як правило, породжується його критичним станом й потребує спільних зусиль для формування громадянського суспільства вищого ґатунку.

Військові дії, що тривають вже п'ятий рік, політична, економічна нестабільність, зростання мілітаризації життя, невизначеність світоглядних орієнтирів негативно позначаються на станові українського суспільства. Кризовість посилюється на тлі вульгаризації та комерціалізації культури, впливу масових субкультур на нестійку свідомість молоді. Важливу роль в процесі подолання негативних явищ покликані відігравати культура, життєва мораль кожної людини і суспільства в цілому, покликані посилювати реформаційний пафос та узгоджувати новітні політичні рішення з традиційними життєвими цінностями. У лоні культури людина здатна реалізувати свої природні права, культура робить їх невід'ємними від людини, а не дарованими їй милістю влади.

Громадянське суспільство обмежує сферу повноважень держави. Створюється стійка, резистентна система узгоджень та противаг, яка охоплює собою як державу, так і громадянське суспільство та запобігає тоталітарній, корупційній владі. У сфері захисту прав і свобод людини громадянське суспільство здатне діяти самостійно, незалежно від державної влади, виступаючи як самодостатня сила. Особливою рисою громадянського суспільства високого рівня є те, що в його епіцентрі перебуває людина та являється його первинним, основним і цінним елементом. Здоровим та потужним суспільним організмом забезпечуються природно-правові потреби людей щодо суверенітету та свободи: чим більш розвинене суспільство, чим воно потужніше, тим більшою мірою свободи наділяються та користуються його громадяни. Взаємодія держави та громадянського суспільства щодо забезпечення правових засад життя сповнює моральним змістом діяльність державних інститутів. В іншому випадку, якщо контекстуальне наповнення принципів державної діяльності не передбачатиме моральних обмежень, тоді втрачатиметься мета і призначення держави як необхідного засобу взаємного узгодження, дотримання й захисту інтересів громадян.

Природне право в якості живого органічного утворення передбачає у своєму ціннісному складі категорії честі й гідності. Нехтування практично-виховним змістом цих категорій підриває будь-які правові досягнення в державі та суспільстві. Честь та гідність слід виховувати в людях як життєві цінності, що забезпечують духовну стабільність людини та здоров'я суспільства. Ігнорування цього загрожує черговою кризовою ситуацією під час проведення виборів. Чи знайдеться гідний наступник нинішнього правителя, чи країна знову опиниться в стані радикальних протистоянь та революційних зламів. Потреба стабілізації життя вимагає формування стійких механізмів знеособленої діяльності влади. Вони втілюються у наступному правилі: дії влади, політика держави визначаються не особою правителя, а невідторгнутістю дії законів. Це сприятиме формуванню довіри до влади. Зрозуміло, що така довіра створюється упродовж тривалого часу, потребує змін у правосвідомості громадян, напрацювання навичок правосуб'єктності, системної відповідальності за свої дії як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства та окремих людей.

Сучасний стан нашої державності характеризується як авторитарний, з характерними для нього ознаками. Серед них – елементи демократизму у здійсненні владних повноважень, відносна автономія особи й суспільства від влади в неpolітичних сферах, існування недержавного сектору економіки, формальний розподіл влади, номінальна багатопартійність та множинність громадсько-polітичних організацій, система виборів тощо. Однак, авторитаризм є суттєво гіршим режимом, порівняно з демократичним. Перш за все через домінування виконавчої влади та зрощення державного апарату з апаратом правлячої партії, через переважання силових методів управління, нестабільність політичної та соціоекономічної ситуації тощо. Громадянське суспільство існує великою мірою номінально, не має реальної сили для протидії владі, не контролює її. Суспільству нав'язуються згори перетворення, що часто стають руйнівними для нього. За авторитаризму не подолано небезпеку переростання держави у форму диктатури чи тоталітаризму.

Таким чином, проблема природних прав людини в Україні існує у ситуації

нестабільного перехідного стану, коли можливі амбівалентні варіанти розвитку подій як у бік демократії, так і в бік тоталітаризму. Невід'ємним атрибутом такої ситуації є необхідність вибору: вибір подальшого шляху серед кількох можливих варіантів є не предметом бажання, а жорсткою вимогою сучасності. Концепція природних прав сповнена ціннісного змісту, як то: усвідомлення власної гідності, самодостатньої цінності, через досягнення своїх невід'ємних прав на свободу, гідність, право на щастя. Проте, це не єдино можлива система цінностей. В залежності від того, яка з них стане формотворчою, залежить подальше майбутнє та доля країни. Не дарма кажуть, що кожен заслуговує на ту долю, яку має.

**МАКСІЮТА Микола Єгорович,
СОКОЛОВА Олександра Максимівна**

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ РЕЦЕПЦІЇ ІДЕЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО ГУМАНІЗМУ ЯК ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ У 20-ТІ РР. ХХ СТ.

За новітньої історії для української нації та української людини актуальними були й залишаються питання освоєння змісту, тенденцій розвитку минулого, яке може й повинно переосмислюватися з позицій сучасності, остання ж дозволяє, завдяки новим здобуткам у різних галузях матеріального й духовного життя суспільства, заглянути далі і глибше у пройдений шлях. Але це, по суті, глибинний процес національно-ментальнісних трансформацій, і, в кінцевому підсумку, він проходить «крізь людину», у тому числі й завдяки перепрочитанню гуманістичного потенціалу суспільно-політичних та національно-культурних цінностей минулого. Що також може й повинно розглядатися як вияви соціальної та ідейно-національної творчості. І ініціюючими чинниками останньої повинні бути і були, як засвідчила історія Української революції 1917-1922 рр., ідеали національного й соціального визволення, демократичні норми, цінності громадянського гуманізму. Об'єднання роз'єднаних внаслідок протистояння імперій східних і західних земель України здійснювалося, у першу чергу, в атмосфері проголошених УНР цінностей «самодіяльності людини і громадянства», повноти політичного «культурного і національного українського життя», «національного такту», не допущення «нетолерації» супроти інших народностей, коли так треба такту і розваги, порозуміння і солідарності для досягнення великої мети» [1, с.71].

Суспільно-політичні ідеї вітчизняних мислителів, письменників та поетів перших десятиліть ХХ століття чітко відзначені громадянсько-гуманістичною спрямованістю, зокрема, у творах Т. Зіньківського, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Винниченка, М. Грушевського, В. Липинського, Д. Донцова, Б. Кістяківського, О. Бочковського, В. Вернадського та ін.

Так, В. Липинський вважав, що будь-яка «політика як умілість» оволодівати і організовувати владу, постійно має справу з такими поняттями, як «територія», «громадянство», «державна», «закон», і, зрештою, із найзагальнішим та, на його думку, найменш ясним поняттям – «нація». Між цими поняттями існує дійовий моральнісний зв'язок, що відображає стан і тенденції змін реального існування суспільства.

І М.С. Грушевський постійно наголошував на національно-об'єднавчій ролі морально-духовних чинників, зокрема, обстоюваних українською літературою та філософією, на їх значущості, як чинників формування національної самосвідомості громадян на усіх етапах української історії. Крім того, особливо пильну увагу він зосереджував на тому, що глибинні зміни в суспільному житті, у кінцевому рахунку, виконує зіткнення колективістських та індивідуалістичних інтересів і тенденцій, як, на його переконання, основи ритму соціальної еволюції, що визначається адекватністю підходу до даних суперечностей, а відтак – і характеру життєдіяльності людей, суспільства в цілому. Якраз тут, можна вважати, витоки ідеалів громадянського розвитку, які, якщо схвально сприймаються людьми, і спроможні виконувати солідаризуючу роль. Тобто, особистість та можливості її самореалізації і постають визначальними критеріями громадянського поступу. А, отже, переконаний вчений, кожне суспільство зацікавлене у створенні сприятливих для людини умов.

Досвід переосмислення національно-солідаризуючих ідей М. Грушевського, В. Липинського, І. Франка, Лесі Українки та ін. свідчить, що в історичних духовних надбаннях

народу повинні виокремлюватися, як максимально значущі за даних соціальних умов, конкретні результати, а тим самим також інтенсифікувати процеси поглиблення національного об'єднання. Тобто, сучасність утверджується у багатстві її виявів завдяки осмисленню та реалізації по-новому відкритого минулого – як його відкритості до сучасного та майбутнього. Минуле національно-культурного буття повинно стверджуватись сучасністю, як зманифестування усіх людиностверджувальних за даних обставин умов цього буття, а отже, демонструючи також сучасну актуальність єдності.

Адже ж, володіти сучасним, спромагатися на повноту культурного національного буття здатна лише національна людина, вільно перебуваючи у процесах соціокультурних та громадсько-політичних форм самоздійснення.

Тому, зрештою, у певному смислі цього слова, сучасність соціальної реальності може не стільки володіти минулим, скільки його творчо-культурно розкривати формуванням нового досвіду національно-культурного буття, природно зорієнтованого об'єднавчим смислом: лише національно-культурно єдине суспільство спроможне усе глибше, послідовніше та культуро-формотворчо значуще розкривати своє минуле, демонструючи гідні позиції нації та національної особистості.

А хіба не до цього закликали світочі української нації в роки історичних випробувань та поглиблення, разом з тим, національно-згуртовуючих процесів?

А чи не гідною відповіддю була й наша Революція Гідності?

Література:

1. М.С. Грушевський. Повороту не буде!. – Харків, 2015. – 480 с.

МАЛЕЖИК Дмитро Іванович СПІВПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ З ІНТЕЛЕКТУАЛАМИ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1960-Х – 1970-ТІ РР.

Висвітлення подій суспільно-політичного простору України кінця 1960-х – 1970-х років через аналіз і систематизацію об'єктивних даних і суб'єктивного фактажу є надзвичайно актуальним для сьогодення. Можливість ознайомитися з тією частиною нашої історії, яку означено терміном «шістдесятництво», дає нам аналіз зв'язків українських митців-нонконформістів з їхніми колегами з країн Центрально-Східної Європи, які входили до соціалістичного табору. Це дає можливість глибше оцінити політичне і культурне життя Української РСР у роки загострення кризи радянського ладу.

Найбільш плідна співпраця українських митців відбувалась з інтелектуалами Чехословаччини. Значну роль у цьому процесі відіграли співробітники Пряшівського університету. Так, у 1968 р, напередодні подій «Празької весни», відбулися Дні української культури в Чехословаччині, а також йшла підготовка до Днів чехословацької культури в Україні, запланованих на осінь. У цих подіях активну участь брали місцеві українці О. Зілинський, І. Мацинський, М. Мушинка, З. Генік-Березовська, Т. Кушинський. Від Української РСР активну участь у конференції взяли митці та літератори М. Вінграновський, І. Дзюба, Ліна Костенко, Г. Кочур, І. Марчук, Є. Сверстюк, І. Світличний, В. Стус, Леся Танюк та ін. [2] Водночас професор М. Мушинка у співпраці з українськими науковцями та митцями експозицію етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка, спорудити пам'ятник на запущеній могилі Володимира Гнатюка у Львові [2]. Однак за спілкування з дисидентами звільнений у 1971 р. та змушений був працювати пастухом, кочегаром.

Важливу роль у поширенні української культури в Чехословаччині відіграли періодичні видання місцевої української громади. Насамперед це був «Народний календар'69» за 1968 рік та двомісячник «Дукля».

На окрему увагу заслуговує висвітлення поширення української літератури в Чехословаччині, зокрема й забороненої, за участі З. Генік-Березовської та А. Куримського. Про їх внесок дозволяє стверджувати листування чехословацького літератора та перекладача З. Генік-Березовської з діячами української культури, зокрема з І. Дзюбою, Є. Гуцалом, М. Коцюбинською, Р. Корогодським, Є. Сверстюком, І. Світличним, Г. Кочуром [2, с.10].

Попри посилений контроль з боку спецслужб, листування тривало і в 1970-ті рр. Разом з тим З. Генрик-Березовська та А. Куримський здійснювали візити до Києва та спілкувались з представниками української творчої інтелігенції.

Разом з тим, результатом співпраці українських культурних діячів з чехословацькими стала поява україномовної чеської літератури в УРСР. Як згадує М. Рябчук: «Я практично нічого не знав тоді про ті контакти, хоча й розумів, що ані «Дукля», ані українські книжки зі Східної Словаччини не могли з'явитись у моєму львівському середовищі без сприяння українців із Пряшева, Кошиць чи Братислави» [4].

Однак, негативним чинником, що вплинув на співпрацю, стали політичні арешти 1972–1973 років, масові чистки культурно-освітніх інституцій і подальше закручування русифікаторських гайок. Особисті контакти між українськими й чеськими та словацькими інтелектуалами, що налагодилися були в 1960-х роках, фактично урвалися.

Окремо варто відзначити співпрацю українських інтелігентів-нонконформістів зі студентами країн Варшавського договору, які навчались в українських вищих навчальних закладах. Так, у 1969 р. за допомогою громадянки Чехословаччини Ганни Коцурової, студентки Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, було переправлено за кордон рукопис забороненої в УРСР повісті М. Осадчого «Більмо», яка була видана англійською, німецькою, французькою, іспанською та китайською мовами [1, с.60].

Активну участь у налагодженні контактів між українською та польською інтелігенцією відігравало Українське культурно-суспільне товариство, яке було засноване в 1956 р. Однак після початку репресій над творчою інтелігенцією в Україні над ним було встановлено жорсткий контроль, а також була співпраця ряду членів товариства із Службою безпеки Польщі.

Отже, співпраця української творчої інтелігенції з інтелектуалами держав Центрально-Східної Європи не лише сприяла культурному взаємозбагаченню, але й впливала на поширення дисидентського руху в цих країнах.

Література:

1. Бажан О.Г. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950-х – 1980-ті роки) / О.Г. Бажан, Ю.З. Данилюк. – К.: Інститут історії України НАН України, 2000. – 232 с.
2. Відкрита Енциклопедія Миколи Мушинки. – Режим доступу: <https://zakarpattia.net.ua/Blogs/152450-Vidkryta-Entsyklopediia-Mykoly-Mushynky.-II>
3. Коцюбинська М. Х. Зіна Генрик-Березовська, знайома й незнама // Коцюбинська М. Х. Мої обрії: В 2 т. / М.Х. Коцюбинська. – К.: Дух і літера, 2004. – Т. 2. – 386 с.
4. Рябчук М. Як я зробився чехословаком / М. Рябчук. – Режим доступу: https://www.eurozine.com/як_я_зробився_чехословаком

САВИЦЬКА Інна Миколаївна,

СУПРУН Аліна Григорівна

ПОЛІТИКА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Нація – це душа, духовний принцип. Героїчне минуле, великі люди, слава (але справедлива) – ось головний капітал, на якому ґрунтується національна ідея. Мати спільну славу в минулому, спільні бажання в майбутньому, здійснити разом великі вчинки, бажати їх і в майбутньому – ось головні умови для того, щоб бути народом... Люблять той дім, який будували. Спартанська пісня «Ми те, чим ви були; ми будемо тим, чим ви є тепер» – це за своєю простотою найкращий гімн для кожної Вітчизни.

Е. Ренан. Що таке нація?

Питання національної єдності завжди посідало важливе місце в суспільно-політичному, духовному житті українського народу. Трансформаційні процеси, що зародилися в Україні в останнє десятиліття, підвищили соціальну значущість цих досліджень. Предметом гострих дискусій у науковому середовищі стали і проблеми формування впровадження державної політики пам'яті, яку науковці визначають як сукупність офіційних репрезентацій історичного минулого, стратегій та практик, орієнтованих на формування історичної пам'яті національної

спільноти.

Актуальність теми дослідження визначається суспільно-політичним запитом на наукове осмислення шляхів реалізації пріоритетного для України завдання – прискорення процесу становлення національної ідентичності, зміцнення суспільної єдності та консолідації. Особливе місце в цьому процесі належить історичній пам'яті як найістотнішому соціокультурному атрибуту нації та національної ідентичності. В умовах гібридної війни з Росією, інформаційної глобалізації, історична пам'ять стає одним з елементів механізму захисту нації, а її стан корелюється з моральною відповідальністю перед суспільством політичної та творчої еліти. Конструювання національного міфу, формування на рівні колективної пам'яті цілісного образу української історії є невід'ємною складовою українського національного проекту, необхідною умовою демократичного, європейського поступу України. Сьогодні інтегративний потенціал історичної пам'яті на теренах України повною мірою не реалізовано.

Проблема національної ідентифікації та формування національної пам'яті не є новою у філософії, але існує багато різних підходів щодо її вирішення. Проблема збереження ідентичності стала однією з основних у сучасній філософсько-культурологічній думці Х.Арендт, Т.Адорно, М.Бубера, З.Баумана, Ж. Дельоза, Ж. Дерріди, Е. Левінаса, Г.Марселя, П. Рікера, Е. Фромма, Ю. Хабермаса, Ч. Тейлора, К. Ясперса тощо. Фундаментальними є праці з теорії нації та націоналізму Б.Андерсона, М.Вебера, Ю.Габермаса, С.Гантінгтона, Д.Гатчинсона, К.Дойча, К.Майноута, Е.Сміта та ін. Досліджували трансформації української національної ідентичності, вплив історичної пам'яті на націогенез українців і вітчизняні вчені, зокрема, В.Бех, Я.Грицюк, В.Євтух, О.Забужко, С.Кримський, С.Кульчицький, О.Майборода, Л.Нагорна, М.Попович, В.Табачковський та ін..

Важливим чинником формування національної консолідації є історична пам'ять як феномен суспільної свідомості, сукупність знань, уявлень та ціннісних оцінок тих подій минулого, які справили вирішальний вплив на становлення нації, державотворчі й цивілізаційні досягнення. Історія визнається конститутивним елементом нації; більш того, вимога збереження власної культурної і політичної особливості, що формулюється в умовах глобалізації, знаходить в історичній самосвідомості нації необхідну опору для позитивної інтеграції у світове співтовариство. Історична свідомість – інтегруюча сила, яка дозволяє згуртувати народи, не втрачаючи їхньої індивідуальності. Історія народу і є та загальна справа (*res publica*), що гуртує індивідів і створює національну самосвідомість. Історія, як ідеальна єдність, збирає в собі частини суспільства і держави, розрізнені в безпосередній дійсності. Поза історичною свідомістю індивід не може «схопити» сутності тих складних суспільних і культурних відносин, у які він занурений – адже дійсність соціальних інститутів виходить за рамки примітивного «тут» і «тепер» і існує в часі [3, с.175]

Формування національної пам'яті, яка виступає одним із головних чинників життєздатності народу, ставить за мету розвиток самоусвідомлення, збереження й творче використання історичного досвіду та цивілізаційної спадщини, плекання кращих рис традиційної ментальності нації, забезпечення спільної державницької, громадянської та продуктивної діяльності народів України, об'єднаних в українську політичну націю. Історія переконливо довела, що дух народу, мобілізація колективної історичної творчості людей є одним із найважливіших чинників, які визначають долю націй та держав, виступають самі по собі надзвичайно потужним «стратегічним ресурсом». Впливовим фактором процесів становлення міжнародної суб'єктності України, її цивілізаційної та зовнішньополітичної ідентичності є державна політика.

Надзвичайно гостро проблема національної ідентичності постає перед Україною, котра перебуває в силовому полі суперечливих соціально-цивілізаційних тенденцій – глобалізації і національно-етнічного, державного уособлення, модернізації і постмодернізації. Безперечно, інтеграція в Європу залишається для України пріоритетним історичним імперативом, і цілеспрямована та виважена політика пам'яті дає можливість довести європейськість нашої країни, показати її внесок у розвиток європейської та світової цивілізації. Процес формування національної пам'яті відбувається у широкому європейському контексті, і він набуває особливого значення у світлі євроінтеграційних прагнень України, адже питання пам'яті є

одним з ключових для того, що ми умовно називаємо «європейська ідентичність». У процесі національної ідентифікації індивід ототожнює себе перш за все з державою, яку він розглядає як гарант збереження й примноження національних, духовних і матеріальних цінностей, як вищу форму організації соціуму, що дозволяє зберегти якісну визначеність нації.

Історична пам'ять є невід'ємною складовою національної ідентичності. Усвідомлення спільності історичної долі нарівні з мовою і культурними традиціями об'єднує індивідів, окремі соціальні групи у нації, наділяє її членів почуттям духовної спорідненості. Такі колективні уявлення про минуле є важливим соціокультурним феноменом колективної та індивідуальної самоідентифікації. Незважаючи на уявну спонтанність та еволюційність процесів формування історичних наративів, у сучасних умовах держава, використовуючи засоби відповідної політики та управління, виступає впливовим суб'єктом формування національної пам'яті. Дану сферу діяльності органів влади у політичному та науковому дискурсі отримала усталену назву «державна політика пам'яті», яка є сукупністю офіційних репрезентацій історичного минулого, комеморативних стратегій та практик, орієнтованих на формування історичної пам'яті національної спільноти. При цьому, з огляду на незавершеність процесу націотворення в Україні та динамічні соціальні зміни, актуальним є питання визначення концептуальних засад державної політики пам'яті, а саме – цілей, пріоритетів, засобів і методів її впровадження. Допомогти відповісти на ці запитання зможе формування історичної свідомості внаслідок осмислення історичного минулого та збереження історичної пам'яті.

Отже, досвід державотворення та націотворення свідчить: подолання кризових явищ у національній ідентичності безпосередньо пов'язане з розвитком національної свідомості, актуалізацією історичної пам'яті, її консолідуючих властивостей, забезпеченням системної взаємодії державних органів з інститутами громадянського суспільства. Політика пам'яті є надзвичайно потужним засобом, що впливає на світосприйняття особи та громадянина, це «битва за минуле» із зіткненням інтересів різних суспільних верств і політичних акторів. Основне завдання держави – створити в країні атмосферу, середовище для формування єдиної для неї національної ідентичності – ідентичності громадянського типу. Таке середовище – це рівень життя, який культивує честь і гідність особи, подяку своїй країні за надані можливості так жити, гордість за її досягнення і ставлення до України світової спільноти. Національна пам'ять у цьому процесі відіграє центральне місце, оскільки саме вона здатна запропонувати такі символи, що стануть опорою національної самосвідомості і маркерами самоідентифікації. Разом з тим необхідно пам'ятати, що пам'ять завжди несе на собі присмак ідеологізації та моральних оцінок, оскільки, по-перше, набуває актуальності орієнтуючись на соціальні інтереси відповідних, існуючих в момент згадування, соціальних груп, по-друге, соціальне середовище обмежує та впорядковує спогади у просторі і у часі та слугує джерелом для самих спогадів. Іншими словами, реконструюючи минуле, кожне нове покоління діє за принципом «образного моделювання», відшукуючи в минулому те, що співзвучне його настроям і очікуванням. Таким чином, необхідною складовою національної політики пам'яті має стати формування у громадян об'єктивного розуміння власної історії, її самотності та безперервності. Підґрунтям повинен стати високий рівень розвитку політичної культури та національної свідомості. Водночас, інтегрування національної історичної пам'яті у загальноєвропейські та світові історичні конструкції сприятиме утвердженню позитивного іміджу України на міжнародній арені. Оскільки глобалізаційні процеси вже стали загально визнаним фактом, збереження культурних традицій, національного менталітету та національно-культурної цілісності постають першочерговими завданнями у підсиленні консолідації суспільства та збереження його національно-культурної самотності. Для нинішнього українства в широкому розумінні як громадянської спільноти важливо сприймати й використовувати національну пам'ять саме як державотворчу рушійну силу. Адже наша пам'ять – джерело історичної свідомості, що концептуалізує зв'язок між поколіннями та виступає важливим чинником консолідації українського суспільства.

Література

1. Концептуальні засади державної політики пам'яті в Україні. Національний інститут

стратегічних досліджень. [Електр. ресурс.]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/269>

2. Подольський А.Ю. Пам'ять, яка вона? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://historians.in.ua/index.php/istoriya-i-pamyat>

3. Ящук Т. І. Історична пам'ять як чинник трансформації національної ідентичності в пострадянській Україні. Філософські проблеми гуманітарних наук (Збірка наукових праць). – Київ, 2009. – 500 с.

**САМАРСЬКИЙ Андрій Юрійович,
ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович**

**ФЕНОМЕН ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМУ В УКРАЇНСЬКО-КУБІНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ
НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМИ «ДІТИ ЧОРНОБИЛЯ»**

З Кубою в Україні ще з радянських часів склались чи не найтісніші стосунки серед усіх країн Латинської Америки. У свідомості українського народу сформувалось стійке позитивне відношення до кубинського народу поза залежністю від політичного курсу української та кубинської влади. В очах пересічного українця Куба ототожнюється не лише з відомими символічними речами (кубинська революція, запальні танці, ром, сигари тощо), а з добротою та людяністю кубинців. В чому ж підґрунтя такого ставлення українців до далекої острівної країни?

Після проголошення незалежності України між державами були встановлені дипломатичні стосунки, а економічні відносини стали розвиватися вже на ринковій основі. Низка наукових, освітніх та промислових зв'язків хоч і залишилась, проте обсяги співробітництва у цих сферах стали нижчими, проте це не вплинуло на доброзичливість українсько-кубинських відносин, хоча зазвичай згортання економічних зв'язків призводить до посилення відчуження.

На нашу думку одним з важливих факторів, завдяки якому тримається добра пам'ять про Кубу, це безкоштовне лікування українських дітей, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, що отримала назву «Діти Чорнобиля». Згідно з Всесвітньою організацією здоров'я, на Кубі діє одна з найкращих в світі систем охорони здоров'я, тому вже не одне покоління українських дітей отримує кваліфіковану медичну допомогу від кубинських лікарів.

Ще в березні 1990 р. Український молодіжний Чорнобильський фонд спільно з Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС приступили до реалізації програми надання медичної допомоги українським дітям. Маленьким пацієнтам була надана можливість пройти курси лікування завдяки уряду Куби.

Куба, після аварії в Україні, однією з перших відгукнулася і простягнула руку допомоги, визначивши головним здоров'я українських дітей. Кубинська сторона запропонувала безкоштовне оздоровлення та лікування дітей на базі лікувально-оздоровчого комплексу «Тарара» в 25 кілометрах від Гавани.

Перша група дітей була сформована ще в лютому 1990 року. У неї входили 458 дітей з важкими формами захворювань, і вже 29 березня перші 139 дітей полетіли в Гавану за кошти кубинської сторони, за особистим розпорядженням Фіделя Кастро (він особисто зустрічав їх у аеропорту Гавани). У цю групу потрапили діти (деякі у супроводі батьків) з гострими лейкозами, онкологічними захворюваннями, тяжкою ендокринною патологією, хворобами шкіри. Хворі діти отримали медичну допомогу в провідних госпіталях і педіатричних клініках Куби.

За час існування Програми на Кубі вже встигли пройти оздоровчі медичні процедури понад 24 тисяч дітей. Утримання, лікування та оздоровлення українських дітей на території Куби проводиться за рахунок кубинської сторони у відповідності до державної програми «Діти Чорнобиля». На лікування українських дітей Куба витратила понад \$400 млн.

Українська сторона за власні кошти проводить лише заходи з попереднього обстеження, відбору і транспортування дітей до Гавани та назад в Україну. Україна також щорічно направляє на Кубу сезонний одяг та взуття для малозабезпечених сімей та сиріт, анти москітні сітки, постільну білизну, підручники та інше.

Навіть, коли настав так званий «особливий період» (економічна та соціальна криза 90-х років, обумовлена розпадом СРСР, через що Куба втратила більшість зовнішніх ринків для своєї продукції та була позбавлена зовнішньої фінансової допомоги) кубинський уряд не відмовився фінансувати програму «Діти Чорнобиля». Чимало дітей, що вилікувались, вже самі є батьками та активно долучаються до співробітництва з Кубою в нашій країні. До речі, у цій програмі брали участь деякі викладачі НУБІП України, зокрема доцент кафедри філософії Приймак О.Г.

Куба одночасно співпрацює з 69 країнами, в яких працюють близько 30 тис. кубинських лікарів і працівників охорони здоров'я. Без кубинської допомоги, зазначає ООН, ризикують загинути багато людей в країнах Латинської Америки і Африки. Особливу увагу заслуговує те, що це робиться абсолютно безкоштовно для хворих коштом кубинської сторони.

Це не єдиний, але дуже показовий приклад того, як навіть небагата країна може завоювати широкий авторитет у світі в інакший спосіб, ніж фінансування формування позитивного іміджу країни в мас-медіа. В Україні, навіть попри прохолодне відношення офіційної влади в останнє десятиріччя, громадськість дуже співчутливо ставиться до Куби. Наприклад, у нас діє багато недержавних програм співробітництва з кубинською діаспорою; діє товариство дружби «Україна-Куба»; не так давно діяв та досяг успіхів громадський комітет «За свободу 5 кубинських героїв», що були незаконно ув'язнені в США; у 2010 році в НТУУ «КПІ» пройшла науково-практична конференція «Вдячна Україна – Багородній Кубі», яка була присвячена 20-річчю кубинської програми по лікуванню дітей-чорнобильців; організовується багато культурних заходів.

Вказаний приклад політики інтернаціоналізму демонструє, що незважаючи на мінливу міжнародну політику і зміни зовнішньополітичного курсу України, на рівні громадської свідомості ставлення українців до Куби залишається в цілому стійким і позитивним. Це свідчить, що зовнішня політика держави може успішно здійснюватись не типовими для останніх десятиріч методами. Як каже народна мудрість: «добро завжди повертається сторицею».

**СОКОЛОВА Олександра Максимівна,
МАКСЮТА Микола Єгорович**

УКРАЇНСЬКИЙ ОБРАЗ БУТТЯ І НАЦІОНАЛЬНА ЛЮДИНА: ДО ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ВИМІРІВ ЄДНОСТІ

Національне буття – об'єктивне за його змістом, смислом та значеннями, демонструючи в реально здійснюваних життєвих процесах спільноти і людини його історичну закоріненість, представлену й особливостями переосмислення природи, її виробничого освоєння та етнокультурних тенденцій і самосвідомості суспільства. Але, аналізуючи визначення М. Грушевського української людини, С. Грабовський зазначає, що воно відображає «політично-культурницько свідомих етнічних українців; етнічних не українців, котрі зробили вольовий вибір на користь українців; етнічних українців, котрі не є свідомими, або ж «національно-байдужими», або ж налаштованими політично й культурницьки проти всього українського» [1, с.55]. Тому, міркуючи разом із М. Грушевським, ми повинні відзначити, що українська – це людина, у першу чергу, ідейно-національно свідомо як «природжений» українець, життєздійснення її має місце в українському світі національно-культурного буття, світі, котрий є і результатом історично успадкованої активності попередніх поколінь. Українськими є і ті суб'єкти соціокультурної діяльності, хто, незалежно від своєї етнічної приналежності, також, у кінцевому рахунку, був активним творцем українського світу. Отже, це поняття «поліваріантне», але відносно вичерпна повнота його визначення досягається і завдяки фіксації рис творчості українських громадських діячів, філософів, митців, предметом пошуків яких було «українське питання», тобто, існування людини в українському світі. А це спрямовує до положення, що історичні, суспільно-політичні, ментальнісні умови національно-культурного буття слугували «простором», у межах якого і формувалася українська людина, і занепадали, руйнувалися чинники її внутрішньої цілісності. Скажімо, В.Г. Табачковський наголошує, що якраз філософська творчість Г. Сковороди красномовно засвідчує про відповідність зазначеній

системі світорозуміння української людини – національному образу буття. Зокрема, апелюючи до положення, що Г. Сковорода в діалозі «Вдячний Еродій» «протиставляє добродородство (вдячна воля – джерело світлого смислу)» «недобродородству» та до думки, що чотири першоелементи світу представлені у «Саді Божественних пісень» Г. Сковороди [Див.:2, с.34-41].

Життєздійснення людини як процес самоздійснення її соціально визначеної індивідуальності і за внутрішніми спрямуваннями, тому розгортається як буття особистісне, відзначене внутрішньою цілісністю та «межовістю» її світовідношення – як прояви її індивідуально-особистісних спроможностей. Бо, глибоко закорінена в національно-культурних умовах, така людина «споріднена» з ним як із джерелом її життєвості, основи єдності її життєвих інтенцій. Це, власне, й уможливорює її здатності вистояти і встояти у, тією чи іншою мірою, але завжди надскладних соціокультурних процесах, демонструючи свою гідність, непохитність національно-культурної закоріненості. І що, отже, національною людиною вже майже на підсвідомому рівні сприймається як сакральне. Національна людина гідна своєї нації, як само-стійно спроможна на свій статус. *Тому Революція Гідності історично виправдана, як соціально-практичне возз'єднання гідності нації та гідності національної людини.* І, скажімо, свого часу П. Юркевич зазначав: «Корінь суцього вміщений в його *достойнстві*, тобто буття є не одвічно й безпосередньо, як думає однобічний реалізм, а існує за силою свого достоїнства, або ідеального сенсу...» [3,с.28]. Національна особистість є тим, що максимально значущі риси національного образу світу «возз'єднує» формами її життєздійснення, обстоюваних ідей, життєвої позиції, бачення своїх можливостей та призначення, як образу людини-творця. Зрештою, виходить, що для людини, людського життєздійснення «важливою є *внутрішня єдність*, через яку ми і усвідомлюємо принципи життя, правила, що визначають стан людини в різних союзах – сім'ї, державі, промисловій асоціації» [3,с.34]. Тобто, єдність умов життя людини корелює із співбуттям людей та спільноти в бутті національно-культурного світу. Крім того, П. Юркевич також привертав увагу до такої надважливої екзистенціальної проблеми, як формування та виявів «народної особливості» соціокультурного буття, яка, як демонстрація закоріненості, може й повинна бути також основою зміцнення суспільної єдності. Бо ж достоїнство національної особистості демонструє «вертикаль» індивідуально-особистісного піднесення її – як процес «зростання індивідуальності в особистість». Адже ж, зрештою, кожна людина в умовах національно-культурного світу у межах і на основі своєї індивідуальності покликана стверджуватись у її індивідуальних проявах, по суті, життєво принципових положень внутрішньої гідності, а не за націохвилинними інтересами, що також може бути пов'язано із, за виразом П. Юркевича, «розумовою обмеженістю».

Література

1. Грабовський С. Українське буття та людина: деякі проблеми філософського розмислу // Філософсько-антропологічні читання '96. – К.: Стило, 1997. – С. 50-61
2. Табачковський В.Г. Людина. Світ. Світопорядки // Практична філософія. – 2003. – №3. – С. 34-41
3. Юркевич П. З рукописної спадщини / Упоряд., пер. укр. й комент. М. Ткачук. – К.: Вид-чий Дім «КМ Academia», 1999. – 332 с.

**СТОРОЖУК Світлана Володимирівна,
МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна**

ІДЕЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ НАЦІЇ В. ЛИПИНСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Розмови про націю продовжуються вже більше двох століть. Це обумовлено тим, що, з одного боку, ставши складовою частиною політичної думки ХІХ – ХХ століття, ідея нації стала у центрі революцій та війн за незалежність, а з іншого – нація, набувши політичного забарвлення, досягла рівня внутрішнього самовизначення й стала невід'ємною частиною суспільного життя. При чому, у країнах Західної Європи протягом ХХ ст. громадяни не зосереджували значної уваги на проблемах нації, оскільки ідея останньої тут формувалася історично й стала невід'ємною частиною їх колективної свідомості. В свою чергу, суспільно-політична думка «молодих» держав (зокрема, Східної Європи) та новітніх спільнот (в тому

числі й етнічних спільнот країн Західної Європи), що прагнуть до самовизначення, культивували сформовані протягом усієї історії націоналізму теорії нації, пристосовуючи їх до нових політичних, економічних та культурних умов.

Попри суперечки та тенденційні оцінки націоналізму у ХХ ст. у європейській інтелектуальній думці, у ХХІ ст. не тільки країни колишнього пострадянського простору, а й «старі» (Г. Сетон-Вотсон) громадянські нації, не змогли оминати рецидиву національних почуттів, які зумовили новий спалах цікавості до національної проблематики. Не кращою є ситуація в Україні, політична та культурна еліти якої, на жаль, не змогла сформувати осердя української ідентичності та сконсолідувати економічно та цивілізаційно «розірване» суспільство.

На наш погляд, дезінтеграція українського суспільства, яка зумовила фрагментацію українських кордонів вимагає формування відповідних часу та обставинам історичної пам'яті та національної стратегії, що й актуалізує повернення в інтелектуальний дискурс та суспільну свідомість праць тих мислителів, інтелектуальна спадщина яких може стати концептуальною основою їх формування. Непересічне місце у цьому контексті посідає творча спадщина В. Липинського. Адже, саме він став одним із небагатьох українських мислителів, що розробляли ідею ліберального українського націоналізму. Зокрема, засновник та ідеолог українського організованого консерватизму вважав, що сконсолідувати українську націю можна тільки на базі «територіального патріотизму», без уваги на етнічне походження і навіть соціально-культурну свідомість. Саме на цьому ідейному тлі, формувалися громадянські нації, спільноти, які включали усіх громадян певної держави, незалежно від етнічного походження. Представники такої нації будучи рівними у своїх соціальних і політичних правах, визнають державу своєю й мають спільний погляд як на історію її становлення так і її майбутнє.

Намагаючись уникнути тих помилок, з якими зустрілася українська політична та культурна еліта в процесі розбудови української нації та держави на початку ХХ ст. й, водночас, на тлі особистих переконань, В. Липинський виділяв два види націоналізму – «державотворчий і державоруйнівний» [3, с. XV]. Зокрема, українські державники, до яких вчений зараховував і себе, бачили шлях «до української нації через Українську державу – через об'єднуючі всіх мешканців України державні політичні гасла», націоналісти пропонували йти «до української держави через український націоналізм і (репрезентовану групою інтелігентів) національну зненависть» [3, с. XV]. Звертаючись до представників українського етнічного націоналізму, В. Липинський наголошує на тому, що для того щоб постала Українська держава вони мусять стати «патріотами, а не шовіністами. Що це значить? Це значить насамперед те, що ваш націоналізм мусить спиратися на любов до своїх земляків, а не ненависть до них за те, що вони не українські націоналісти» [3].

Зауважимо, що В. Липинський був прихильником етатичного тлумачення нації, з огляду на що, він не безпідставно стверджував, що українська держава «не сміє бути одірваною од громадянства «чуттєвою» бандою». Під останньою він якраз і розумів прихильників етнічного націоналізму – «по крові». Коріння такої держави, був переконаний В. Липинський, «мусить бути в громадянстві: у своїй родині і своїм роді, у своєму класі (значить, у різних класах України), у своїй Церкві (значить, у різних християнських церквах України) [3, с. 31]. І саме з цього має скластися «Загальна Державна Влада України». Говорячи про зародження ідеї громадянської нації у творчій спадщині В. Липинського, хотілося б зазначити, що мислитель не заперечував значення етнічного чинника в процесі націєтворення і вважав, що ми «маємо надзвичайно здібну, сильну, здорову народню масу з окремою мовою, окремою своєрідною культурою, масу, що компактно живе на точно означеній території. Маємо отже основні етатичні елементи нації, які в теорії завжди можуть служити підставою для бажання перетворити їх в елементи динамічні: для сформування з нашої несвідомої етнографічної маси свідомої та зорганізованої державної нації» [3, с. 68].

Попри раціональність ідей В. Липинського, історично так слалося, що його вплив як політичного теоретика був досить обмеженим, оскільки, з одного боку, він «став святим патроном секти – гетьманського руху, яка поступово занепадала і втрачала зв'язок із реальністю» [2, с.157], а з іншого – консерватизм, прихильником якого виступав автор

«Листів», був «найслабший і найменше підтримуваний у масах», хоча й «зробив найбільший інтелектуальний внесок протягом нинішнього [XX – С.С.] століття» [1, с.73]. саме це, на нашу думку актуалізує і повертає творчу спадщину В. Липинського в інтелектуальний дискурс, привертаючи невпинну увагу сучасних дослідників.

Література

1. Лисяк-Рудницький І. Напрями української політичної думки. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т / [пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака]. К.: Основи, 1994. Т.2. С. 63-93.
2. Лисяк-Рудницький І. Вячеслав Липинський: державний діяч, історик та політичний мислитель. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т / [пер. з англ. У. Гавришків, Я. Грицака]. К.: Основи, 1994. Т.2. С. 149-158.
3. Липинський В. Листи до братів – хліборобів: про ідею і організацію українського монархізму [писані 1919-1926 р.]. Видано фотодруком у 1955 році без жодних змін – накладом Видавництва Булава в Нью Йорку. 580 с.
4. Липинський В. Націоналізм, патріотизм і шовінізм (із листа до Б. Шемета) URL: <http://www.ukrhistory.narod.ru/texts/typynski-1.htm>

ХАРЧЕНКО Людмила Вікторівна ПРАКСЕОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКО- УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РР.

Минуле ХХ ст. довело невід’ємність народних мас від політичних процесів, що тією чи іншою мірою заторкнуло кожну країну у світі. Соціальні та політичні революції супроводжувалися демократизацією або терором, кардинально змінювався політичний світогляд, формувалися нові стереотипи політичної поведінки, народжувалися нові міфи. Фактично у ХХ ст. відбулася заміна концептуального сенсу провідної верстви суспільства, властивої людству до цього часу, – тепер у неї міг увійти представник будь-якого соціального класу – виборна еліта прийшла на зміну спадкової. Доступ широкого загалу до політичних процесів через представницькі інститути зумовив зародження принципово нового стану суспільства, де згідно з теорією були усі рівні. Однак далекоглядними і пророцькими стали слова Ш. Л. Монтеск’є про те, що людина, здобувши владу, рухається в напрямку щораз більшого її захоплення і зловживання нею. Надто ідеалістичними були сподівання Й. Фіхте, І. Канта чи Ф. Ніцше виростити елітного генія, позбавленого афектів, чи надлюдину, що буде сполучною ланкою в досягненні світового порядку.

Одночасно початок ХХ ст. знаменував собою появу низки яскравих спроб здобуття незалежності України. Процеси національно-визвольних змагань відбувалися майже паралельно і безперервно протягом декількох років і захопили зовсім невеликий відрізок часу (17–22 роки ХХ ст.). Проте за насиченістю подій, важливістю здобутків і невідворотністю втрат ці роки можна вважати одним з найбільш драматичних і буремних періодів в історії нашої країни. Утворення декількох політичних парадигм, покладені в них закони і принципи існування і розвитку суспільства, залишили свій відбиток на культурі і ментальності української політико-управлінської еліти.

Політико-управлінська еліта зазначеного періоду отримала можливість не на академічно-просвітницькому рівні, а в контексті реальних політичних кроків здійснити державницький прорив, який дозволив би змінити вектор подальшого розвитку України в бік європейського типу державного будівництва. Натомість, разом з гіркотою поразки, в історичній пам’яті українського народу залишився потужний міф (у його ідеологічному значенні) про можливість незалежності України. Частково віра в цей ідеальний довершений стан допомогла у 1991 р. українцям обрати для себе інше – не радянське майбутнє і отримати історично і національно визначені українські території у незалежність. У цьому контексті події майже сторічної давнини є досить актуальними щодо усвідомлення місця і ролі еліти, що вона відіграє у житті суспільства і нації і тих кодів, які вона закладає у міфологічний дискурс наступних поколінь.

Проблеми консенсусного характеру, пов’язані з пошуками спільної національної ідеї чи то досягнення консолідованого стану політико-управлінської еліти – в усі часи були

актуальними для українського народу. На початку цей пошук мав визначений державницько-спрямований характер. Цей невинний процес дозволяв досягати іманентного стану консенсусності, який тривав лише в межах недовершеного стану.

Після акту Злуки у Фастові у 1918 році, коли ЗУНР і УНР було об'єднано у Соборну Державу, проте низка обставин, які мали внутрішньополітичний характер, не сприяли утворенню збалансованого державного механізму.

Постійна зміна керівництва, неузгодженість державно-управлінської моделі, незавершеність конституційного процесу, невизначеність зовнішньої політики посилювали «тимчасовість» тимчасового уряду. Внаслідок розбалансованості політико-управлінської еліти в надскладних умовах, фактору низької підтримки з боку народних мас, на українських територіях вдруге було встановлено радянську владу, цього разу вже надовго.

Оцінюючи події початку минулого століття, що мали місце в Україні з точки зору їх змісту і призначення для наступних поколінь варто зазначити, що незважаючи на невдалий експерименту «безкровного» державного будівництва, сама його спроба створила прецедент в історичній пам'яті, яка дозволила здійснити успішний прорив незалежності мирним демократичним шляхом через 80 років.

Буремний період 18–20-х років минулого століття в Україні залишив після себе калейдоскоп подій, які хоч і відбувалися паралельно в просторі і часі, проте являли собою досить суперечливий синергетичний жмуток процесів, які в результаті своєї розрізненості і біполярності призвели до відомих історичних наслідків. Перемога більшовицької влади і подальше встановлення на теренах України радянського режиму, менше ніж за століття дозволило утворити нову політичну і ментальну парадигму, яка своїми сутнісними ознаками вплинула на формування зовсім іншої моделі політико-управлінської еліти.

ЯТЧЕНКО Володимир Феодосійович

ВПЛИВИ СВІТОВИХ «ЦЕНТРІВ СИЛИ» НА ДУХОВНИЙ СВІТ УКРАЇНЦІВ

Виклики економічного, фінансового, екологічного, соціального характеру, які постали перед Європою впродовж двох останніх десятиліть, породили глибокі ерозії як в суспільній тканині європейських держав, так і в свідомості їх громадян. Глибинних змін зазнає чи не найбільше історичне надбання європейської цивілізації – соціальна держава: етнічні, релігійні, міжпоколінні, міграційні, трудові конфлікти поставили під загрозу її стабільність, надають все більшої проблематичності здійсненню її основного призначення – захисту людей в «залежні періоди життя» (йдеться про фази дитинства, старості особистості) [див про це 3]. Постаючи у контекстах глобальних процесів фінансових і економічних криз, внутрішніх суперечностей демократичних моделей побудови політичного й соціального життя, ці реалії спричиняють зростаючу вразливість цілого ряду суспільних груп і – особливо – молоді.

Другим (внутрішньо пов'язаним з щойно розглянутим) фактором змін в нинішньому соціальному й насамперед духовному житті суспільства є формування поліцентричності, існування кількох «центрів впливу» економічного, політичного, ідеологічного й релігійного характеру. Будучи зосередженими в одній чи кількох державах, вони намагаються надати формам економічного й політичного регулювання, нормам і цінностям свого суспільства чи суспільств статусу універсальності, прагнуть нав'язати іншим суспільствам ці норми, цінності форми управління.

Все це має найбезпосередніший стосунок до України, до її місця в світі, до процесів самоувідомлення (самототожності) її громадян. Сьогодні Україна опинилась на перехресті шереги таких взаємопоборюючих, конкуруючих центрів сили, в епіцентрі впливу фігурально кажучи трикутника таких центрів – європейського, російського, панісламістського.

Європейський вплив найяскравіше увиразнює себе через проблематику *європейських цінностей*, їх природи, їх придатності у виробленні українським соціумом власних ціннісних настанов в умовах сучасних світових і європейських реалій. Довкруг цієї проблеми (а радше навколо її спрощеності й баналізації) розгортались і розгортаються справжні баталії філософів, політологів, політиків і політтехнологів. Засадничою точкою удару постає співвіднесення цінностей, які ми звично називаємо європейськими, з історично виробленими ціннісними

позиціями в українському суспільстві.

З одного боку цілком зрозуміло, що притомної альтернативи інтеграції України в світове й зокрема європейське співтовариство нині просто не існує [1; с. 9]. Тож імплементація таких базових європейських цінностей як демократія, самоздійснення особистості і її внутрішній світ, толерантність, повага до повсякденного життя, свобода в культурний простір українського соціуму, в духовне життя особистостей цього соціуму постає явищем невідворотним. З іншого ж боку низка українських інтелектуалів резонно зауважує: ми маємо свої відвічні національні цінності й підважування їх, нехтування ними на користь інокультурних настановлень невідхильно призведе до шкідливих деформацій в духовному житті українців.

Видається, що тут ми стикаємось з певними абераціями в розумінні природи європейських цінностей. По-перше, той набір цінностей, які історично сформувались в українському суспільстві, за самою своєю сутністю належать до історичних надбань європейської цивілізації. Тому самі спроби наполягати на їх взаємній чужості в цивілізаційному вимірі є щонайменш науково некоректними. По-друге, європейські цінності не «впали з неба», вони виникли як результат формування й становлення ціннісних настановлень всіх європейських етносів, їх складним і своєрідним синтезом [див. 2; с. 7-36]. І процес такого синтезу триває... Тож долучення ціннісного світу українців до європейського ціннісного комплексу може означати і збагачення його змісту українським досвідом. Але це вже залежить і від нас самих, від привабливості наших соціальних і духовних перетворень, від нашого уміння показати себе світові.

Російський центр сили виявляє себе в нав'язуванні українцям набору цінностей «руського мира». Його становим хребтом постають уявлення про російську культуру як окремий вид цивілізації, сутнісно відмінної від європейської, цивілізації, в надрах якої сформувався й український етнос. Отож культура цього етносу мусить залишатись глибоко інтегрованою в тіло «руського мира». Історичні, культурологічні, мистецтво- та літературознавчі розвідки, які аргументовано розвінчують подібного роду твердження, виявляють їх імперську природу й експансіоністську спрямованість, поширення результатів цих розвідок серед широкого загалу українців в нинішніх умовах стає однією з головних умов збереження України як держави, як самостійного культурного утворення.

Панісламізм заторкує в основному один із сегментів українського суспільства – кримськотатарську спільноту. Зважаючи на специфічність цього феномена, про нього належить говорити окремо.

Література:

1. Андрос Є. Європейський вибір України: антропокультурні засади та перепони на шляху його реалізації // Антропокультурні чинники європейського вибору України. –К.:Наукова думка, 2014.
2. Йоас Ганс. Культурні цінності Європи // Культурні цінності Європи. –К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014.
3. Кравченко С. К итогам конференции ЕСА//Социс.-2012.-№3.

СЕКЦІЯ 7. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ 1917–1921 РР. ОЧИМА МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Anisimov Kirill,

UKRAINIAN DIPLOMACY, THE EUROPEAN UNION AND THE STRUGGLE FOR TERRITORIAL INTEGRITY IN THE TWENTY-FIRST CENTURY

Year of 1993 can be considered as the start of the organization relations among Ukraine and the EU, when Ukrainian parliament Verchovna Rada in its goals «On (finished) principle headings of Ukraine's outside arrangement» expressed that «more drawn out term perspective of remote approach of Ukraine is increase to the EU». All things considered, this objective emerged as one of a few very conflicting choices on the rundown at the time, when Verchovna Rada led a 'multidirectional' global remote strategy. Over the next years became effective a few assentions among Ukraine and the EU, specifically on (finished) the clearance of different sorts of merchandise (metal items, materials) and

on (finished) the participation in the atomic business. Of specific importance is the Agreement on Partnership and Cooperation, which Ukraine has marked (was marked by) with the EU as one of the first of the CIS (The Commonwealth of Independent States) nations on 14 June 1994. In spite of the fact that there were various irregularities in satisfaction its commitments from the Ukrainian side, which enormously confounded the negotiation procedure for further monetary mix between the opposite sides, it is additionally evident that the assentation has satisfied its job to begin building helpful relations among EU and Ukraine, making an on a very basic level new kind of collaboration.

In the meantime, Ukraine has spoke to the European Union to concede it the status of partner part. Rather Ukraine has been offered the status of «neighbor EU», a progressively point by point clarification of which showed up right around a year later. Fundamental standards of the new neighborhood approach were set out in the order of the Commission and Council of the European Union to the European Parliament «More extensive Europe – Neighborhood: another measurement to our relations with eastern and southern neighbors». The point of the new European Neighborhood Policy was to give a system to the advancement of new relations with the nations circumscribing the EU, which would in the quick viewpoints of which do exclude prospects of enrollment or support in the foundations of the Union.

Monetary point of view. Unrestricted hindrance to Ukraine's EU participation remains an enormous hole in monetary improvement of Ukraine and European nations. Pointer of expectations for everyday comforts in Ukraine (authoritatively, the marker of way of life, created from information on future, training and per-capita GNI), notwithstanding considering obtaining power equality (PPP, which is a statement of the possibility that if overlooking exchange costs, indistinguishable cooperative attitude have similar costs on different markets), is roughly 15% of the EU normal. The offer of Ukraine's remote exchange EU is little, and defended by the little size of the Ukrainian economy. In 2001, Ukraine's offer in EU imports added up to 0,4% and 0,5% – in its fares and that is given that the fare represented 70% of Ukrainian GDP and the rate of fares per capita is about 5% of the EU normal.

Political circumstance. Viktor Yanukovych turned into the fourth President of Independent Ukraine in February 2010. On February 7, 2010 Yanukovych vanquished his principle equal and wild political rival of numerous years Julia Timoshenko. Yurchenko was crushed in the first round of race in January, when won not exactly aggregate of 6 percent of votes. Yanukovych is a straightforwardly star Russian president, originates from the Russian-talking some portion of Ukraine and is outstanding to be firmly upheld by various ace Russian specialists and Russian factions in this presidential campaign. The lost of trust of Ukrainian individuals in Viktor Yurchenko was clear. Viktor Yurchenko, the previous Head of National Bank, in December 2004, amid Orange Revolution has turned into the third President of free Ukraine with 51.9 percent of votes (discusses are as yet progressing, regardless of whether in his presidential battle he was monetarily intensely upheld by the US government, which is, as hypothesized, added up to a huge number of US dollars). His attempts to bring Ukraine into NATO brought restriction from most of Ukrainians. The other rough confusion was to make Russia, in the media, no less than, a savage foe, which was and is an unrefined strategical misstep, financially as well as socially, whenever considered that the greatest minority in Ukraine are Russians. His endeavor to estrange Ukraine from its neighbor was unimaginable in the nation where approximately 50 percent of indigenous populace consider Russian as their native language and excitedly expend 'made-in-Russia' media items. It ought not be denied that to a limited degree this 'fraternity' is intentionally played up by the media, however the impact of Russian culture on Ukrainian mindset just ought not be rejected. In the long run he was a leader of a bunch of ace westerns gathering of scholarly people, which is a minority in a prevalently rustic Ukraine. Moreover, politically monstrous split among Yurchenko and Timoshenko, when the Head of BYT declined to play 'a second violin', accelerated the destruction of his impact on the hearts and brains of Ukrainian society. The pressures in his camp were nonstop, open and in the end dangerous for his political profession. The shortcoming in his position was at that point evident while amid the Parliamentary races Yurchenko Party won less than 14 percent of votes. Disappointment in Orange Revolution cultivated a fall of the Orange alliance in July 2006, bringing about the presence of another 'Anti Crisis' Coalition, made out of the Party of Regions, driven by Viktor Yanukovych, the Socialist Party

of Ukraine and the Communist Party of Ukraine. Their plan offered huge changes to the presidential one, as in household extends just as in the outside undertakings' approach, however in the long run the marking of a Manifesto of National Unity still occurred between the contradicting parties. This archive endorsed the Ukraine expectation to proceed with coordination converses with the EU and to co-work with NATO. In the meantime, its execution stayed hazardous as the 'counter emergencies' alliance was making endeavors to avoid the usage of specific purposes of the Manifesto (for example co-task with NATO). Questions emerged and amid understanding of specific explanations of Manifesto by various gatherings.

Assentions among Ukraine and the EU. Ukraine is as of now considered as a 'key accomplice' with the European Neighborhood strategy (ENP) and the Eastern Partnership, which are there to guarantee 'that the entire of the EU is focused on more profound relations with every one of our neighbors and in the meantime to create customized relations with every nation'. In March 2007 EU-Ukraine Association Agreement was propelled to supplant the past Partnership and Cooperation Agreement, the point of which is to set up 'profound and complete Free Trade Area with the EU', following Ukraine's promotion to the World Trade Organization (WTO, an association that expectation/ds to oversee and change worldwide exchange) in May 2008). The inquiry remains to what extent Kyiv should hang tight for a full Agreement, which in its turn depends how quickly Kyiv will acknowledge and satisfy its commitments set in the ENP Action Plans', which as expressed by the ENP can happen 'just from the inclusion of both the administration and the common society associations'. The job of common society associations, in their part, comprises of 'distinguishing needs for activity and in advancing and checking the usage of ENP Action Plans'. Despite the fact that EU considers common society associations as critical players in foundation straightforwardness and systematization, the inquiry remains whether Ukrainian council can guarantee autonomous working of these non-government associations and insurance from manipulative weight by Government or other intrigued players. Association and Co-task Agreement (PCA) is right now the legitimate system of EU-Ukraine relations, which gives 'a structure for political discourse, sets the main regular goals regarding advancement of exchange and venture, practical improvement, monetary, social, money related, common, logical, innovative and social participation, lawful estimate and support to Ukraine's endeavors to solidify its vote based system and to build up its economy.

References:

1. Delegation of the European Union to Ukraine. URL https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine_en/1937/Ukraine%20and%20the%20EU
2. Tuuli Varsa. Ukraine and the European Union. L'EUROPE UNIE / UNITED EUROPE, no. 11/2017. URL https://www.ttu.ee/public/o/oiguse-instituut/No_11_4.pdf
3. _Essay on Ukraine and European Union. URL <https://www.bartleby.com/essay/Ukraine-and-European-Union-PKUT46STJ>

АРТЕМЧУК Єлизавета Андріївна УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ (1917–1920 РР.): ДИПЛОМАТИЧНІ ЗДОБУТКИ І ПРОРАХУНКИ

Відносини українського і польського народів мають багатовікову історію, яка характеризується спільною боротьбою з ворогами, а з ХХ століття періодом реалізації національних інтересів двох народів, що часто породжувало конфлікти і драматичні події. Саме початок динамічних глобальних перетворень та трансформації поглядів спричинили нестабільність та протиріччя у зовнішньополітичних відносинах Польщі та України у 1917–1921 рр. А головним важелем у політичній взаємодії двох сусідніх держав були дипломатичні представники.

Загалом, початок 1917 р. ознаменувався початком боротьби українського і польського народів за відродження національних держав. Польське населення в Україні, становлячи меншість, виявляло активність в культурному і суспільно-політичному житті. Склалась активна динаміка відносин між польськими політичними силами на Україні та ЦР. Місцева енденція прагнула до розбудови польської «внутрішньої автономії» на Україні поляками і не визнавали влади ЦР. Варшава претендувала на значну частину земель після завершення ПСВ і прагнула стати стратегічним союзником Франції. Французький МЗС розробив меморандум за

яким: до складу польської держави приєднувались землі Холмщини, Підляшшя й усієї Галичини, з наданням останній автономії. Це ускладнило відносини між державами-сусідами у 1918 році.

«Відновлена Польща і українські національно-визвольні змагання утворили своєрідний феномен взаємного протистояння двох народів... Ще 31 жовтня 1918 р. австрійський намісник Галичини К. Гуйн відмовився передати українцям владу. Під тиском Військового комітету Національна Рада вирішила збройним наступом взяти владу в свої руки». [1, с. 30-31] У більшості повітів Східної Галичини та Буковини українські організації з легкістю перейняли владу. Лише на територіях, де поляки становили велику частину населення збройної боротьби не вдалося уникнути. Причиною кровавого зіткнення польських й українських представників було прагнення галицьких українців відродити на своїх етнічних землях власну державність, а поляки повернути «історичні землі». Таким чином, Польща намагалась заволодіти теренами, заселеними іншими націями.

4 листопада 1918 року., розпочалась довготривала боротьба за Львів. «Від початку українсько-польського протистояння на теренах Польщі набув поширення культ захисників Львова, серед яких...група молоді, звана Львівськими Орлятами. Обопільна боротьба за місто викликала значні жертви». [1, с. 31]

Робилися спроби налагодити зв'язок. 31 грудня 1918 р. С. Петлюра відправив до Варшави дипломатичну місію. Її керівник Прокопович після повернення заявив, що контакт встановлено. Пізніше, 19 лютого, відправили дипломатичну місію полковника Курдиновського. 28 квітня 1919 досягнуто угоди, яка, на жаль, була дезавуєвана урядом УНР. Спроби налагодити взаєморозуміння були невдалі через непоступливість сторін.

Боротьба тривала далі, влітку 1919 р. УГА провела Чортківську наступальну операцію, яка виявилась невдалою. Після цього українські війська були витіснені зі Східної Галичини. Криваве протистояння завершилось дипломатично, на Версальській мирній конференції за участю 27 країн від 18 січня до 28 червня 1919 р. Конференція характеризувалась як зустріч, де всі боролись проти всіх з усіх питань. Українська делегація на конференції була спільною від УНР і ЗУНР, яку очолював Григорій Сидоренко. 25 червня 1919 р. Верховною Радою Паризької конференції прийнято рішення про передачу на 25 років в управління Польщі Східну Галичину. За малим Версальським договором Польща зобов'язувалась забезпечити права всіх національних меншин. Полякам заборонялось формувати адміністрацію на схід від лінії Джорджа Керзона (2 грудня 1919 р.). 9 грудня 1919 р. Петлюра на зустрічі з Ю. Пілсудським домовились про співпрацю. «Позиції української сторони посилить «зимовий похід», що показав наочно наявність певного військового потенціалу Директорії...»[3, с. 49] Загалом розбудова українсько-польських взаємин 1919 р. набула проблематичного характеру.

Головними дійовими особами у розвитку відносин між поляками й українцями були С. Петлюра і Ю. Пілсудський. Завдяки дипломатичним здібностям було підписано Варшавську угоду. «Варшавський договір Голова Директорії розглядав як усвідомлену необхідність та засіб для досягнення великої ідеї незалежності та державності України». [2, с. 12] У Варшаві 22-24 квітня 1920 р. А. Лівіцьким та Я. Домбровським був підписаний остаточний текст угоди. Це сталося завдяки дипломатичній діяльності та ініціативі, яку виявляла переважно Україна.

Таким чином, розсудливість обох сторін, що відмовились від великомасштабних амбіцій та вирішили питання за столом переговорів була першим кроком на шляху позитивних змін. Не зважаючи на всю складність відносин, українсько-польські стосунки мають великий вплив на подальшу історію співпраці двох країн.

Література:

1. Сінкевич Є. Г. Українсько-польські відносини (1918-2008): навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 168 с.
2. Дерев'янка І. П. Українсько-польські відносини 1918-1921 рр.: політичний аспект. – Київ, 2004. – 18 с.
3. Україна і Польща в ХХ столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наукових праць / За ред. П. М. Чернеги. – Київ-Краків: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 312 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО СТВОРЕННЯ КОНСУЛЬСТВ

Перші практичні кроки щодо створення українських консульських установ за кордоном було зроблено за доби Гетьманату. Відправлені за кордон із конкретними завданнями дипломатичні представництва Української Народної Республіки фактично не встигли розгорнути своєї діяльності, та й не мали консульських функцій.

Правові підстави для заснування консульств виникли з ухваленням Радою Міністрів Української Держави 22 червня 1918 р. постанови «Про відправлення генеральних консулів до Москви і Петрограду і 10 консульських агентів 1 розряду і 20 – 2го до різних російських міст» та 4 липня 1918 р. відповідного закону «Про заклад генеральних консульств і консульських агентств за кордоном». Таке рішення було прийнято на виконання мирних домовленостей в Києві між представництвами Української Держави та радянської Росії від 12 червня 1918 р. Відтоді розпочалася практична розбудова української консульської служби.

Для отримання призначення майбутні консули проходили перевірку на знання іноземних мов та співбесіду в «Комісії в цілях намічення кандидатів на консульські посади» під головуванням члена Ради МЗС Української Держави І.Г. Красковського. До її складу входили від зовнішньополітичного відомства: віце-директор департаменту загальних справ – В.Я. Оренчук, віце-директор департаменту чужоземних справ – Д.П. Левицький; від Міністерства торгу і промисловості – директор департаменту зовнішнього торгу В.В. Королів, урядовець для особливих доручень четвертого рангу того ж департаменту А.П. Болобан.

Претендентів на посади консулів виявилося досить багато. Частина з них завершила навчання на Консульських курсах при УНТЕ, дехто – навчався на консульському відділенні Близькосхідного інституту. Практично всі мали вищу юридичну або економічну освіту і володіли трьома чотирма іноземними мовами. В списках претендентів на посади в консульських установах станом на червень 1918 р. були чотири жінки. Всі жінки претендували на посади помічника діловода або діловода чи канцеляриста. Перша нарада «Комісії в цілях намічення кандидатів на консульські посади» відбулася 1 липня за участі кандидата на посаду генерального консула до Москви Олександра Кривцова.

Окрім обговорення кандидатур претендентів, учасники наради наголосили на нагальній потребі ухвалення Консульського статуту Української Держави. Для деяких претендентів розглядалося конкретне місце призначення, для інших – обговорювалась лише країна з урахування освіти, досвіду та знання мов.

З огляду на потребу формування штату консульських установ розглядалися також кандидатури претендентів на посади секретарів та співробітників.

Основні вимоги до кандидатів торкалися суто професійних знань, умінь і здібностей. Передбачалося, що майбутні консули повинні мати вищу освіту (переважно юридичну або економічну), знати зміст законодавчих та інших нормативних актів у відповідній сфері країни, на призначення до якої претендували; розумітися на загальнополітичній ситуації в світі та в країні призначення, володіти іноземними мовами. Комісія проводила відбір неупереджено, але жорстко. За результатами розгляду заяв претендентів та співбесід із ними комісія формулювала свої рекомендації.

Крім того, на формування мережі консульських установ та призначення на консульські посади конкретних осіб певний вплив мали українські громади на місцях. З урахуванням рекомендацій комісії міністр закордонних справ за погодженням із міністрами торгу та промисловості і фінансів видавав накази з кадрових питань. Окремими наказами затверджувалися переліки міст, у яких мали створюватися українські консульські установи.

До кінця жовтня 1918 р. було теоретично сформовано, законодавчо закріплено та відображено у відповідних нормативно-розпорядчих документах мережу українських консульських установ на території колишньої Російської імперії.

Таким чином, у період Гетьманату спершу знайшли законодавче закріплення такі типи консульських установ: генеральні консульства та консульські агентства першого і другого розряду. Практично всі консули відбули до місця призначення, деякі мешкали в місцях призначення і були рекомендовані на ці посади рішенням українських громад, але не всім

удалося розпочати роботу консульських установ.

Загалом перший етап організаційних заходів щодо створення мережі консульських установ (проведення конкурсного відбору, експертиза пропозицій українських громад, підготовка відповідних нормативних документів) було проведено в достатньо стислі терміни – червень–липень 1918 р.

Особливість формування персонального складу консульських установ цього періоду полягала в урахуванні думки українських громад, які потребували захисту своєї держави за кордоном.

Утворювана структура мережі консульських установ не мала сталого вигляду, й характеризувалася варіативністю, що зумовило ухвалу кількох законопроектів у цій сфері. Еволюціонували й погляди авторів законопроектів у сфері консульської служби щодо типів консульських установ: від генеральних консульств та консульських агентств першого і другого розряду до загальноприйнятих у міжнародному праві типів: генеральні консульства, консульства, віце консульства та консульські агентства.

Оперативно проведені організаційні заходи дозволили вчасно перейти до практичного етапу формування консульських установ, тривалість діяльності яких залежала від зовнішніх обставин, ставлення зарубіжних країн до Української Держави та міжнародного становища.

Література:

1. Мирні переговори між Українською Державою та РСФРР 1918 р. Протоколи і стенограми пленарних засідань. – 366 с.
2. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 24, арк. 1, 33, 78.
3. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 54, арк. 1.
4. Матяш І.Б. Українська консульська служба 1917-1923 рр. як державний інститут : становлення, функціонування, персоналії. – Київ, 2016 – с. 137-152.

БАРИЛЮК Ірина Олегівна

УКРАЇНА НА МІЖНАРОДНОМУ ПРОСТОРІ

В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.)

Листопадові події 1917 р. у Петрограді і поступове поширення більшовицької влади на території Росії та її концентрація у центральних районах Росії створили урядам держав Антанти низку проблем. Йшлося не лише про збереження Східного фронту взагалі, а й існування режиму більшовиків. Останній розширював свою територію і потенційно ставав ворожим не лише до військових планів Антанти, а й закликав до повалення правлячих режимів у буржуазних державах та встановлення там радянської влади.

Британський уряд надіслав меморандум до французького уряду, в якому висловлювалось побажання залучити Францію до цієї кампанії. У документі, зокрема окреслювалось те, що, коли французи візьмуть на себе фінансування військових сил в Україні, то Великобританія знайде можливість профінансувати інші держави. Також, висловлювалось надія, що цей крок підтримає уряд США. Крім фінансової допомоги, було порушене й питання про відправлення до місцевих армій своїх інструкторів та військових радників. Причому надаватись така допомога повинна під виглядом співпраці, і щоб більшовики не вважали її за підготовку до військових акцій, спрямованих проти радянської Росії.

Меморандум було затверджено на засіданні військового кабінету 21 грудня 1917 р., а вже наступного дня він став предметом наради в Парижі на британсько-французькій зустрічі. Персональний склад учасників зустрічі свідчить про неабияку важливість її як для майбутнього Антанти, так і для антибільшовицьких сил Росії. Великобританію представили військовий міністр А. Мільнер, заступник міністра закордонних справ Р. Сесіль; Францію – прем'єр-міністр Ж. Клемансо, міністр закордонних справ С. Пішон, головнокомандувач маршал Ф. Фош. Тому-то, ініціатива Великобританії знайшла своє втілення у підписаній 23 грудня 1917 р. в Парижі конвенції між Англією і Францією про поділ зон впливу, за умовами якої Україна формально потрапила до французької зони. Зрозумілим стає підґрунтя пропозицій Англії про надання фінансової допомоги урядові України, якщо він підтримає військові цілі Антанти та антибільшовицьку боротьбу. Такі пропозиції можна пояснити й широкими зв'язками як персональними, так і офіційними між представниками російських антибільшовицьких сил та

урядовими колами Англії, які прагнули до поразки Німеччини у війні та повалення більшовиків. Чільне місце серед активних учасників цих стосунків посідали представники чи не найпотужнішої політичної сили в Росії – кадетської партії, члени якої займали досить високе становище не лише у суспільстві, а й у багатьох сферах економічного та політичного життя країни

Отже, зрозумілий прохолодний характер британо-українських відносин наприкінці 1917 року, що мали для британців радше тактичний, аніж стратегічний характер. Це робилось, завдячуючи швидше антибільшовицькому характерові уряду УНР, аніж перспективам подальших взаємин.

Українському урядові було запропоновано фактично виконання кадетської програми шляхом надання Україні фінансової допомоги для «переможного завершення війни» та відновлення російської державності. Визнання де-факто українського уряду до проголошення ним самостійності, що було сприйнято прохолодно Англією і Францією, було одним з фрагментів врегулювання російського питання.

Таким чином, українська революція 1917–1921 рр. розпочалася в умовах революційних потрясінь, які охопили Російську імперію у березні 1917 р. Ключовим її рушієм був український народ і його політична еліта, що еволюціонувала від ідей політичної автономії та федерації до усвідомлення власної державної незалежності. Революція була явищем загальноукраїнським. У всіх регіонах розвивався національний рух, створювалися та діяли українські органи влади, політичні партії та громадські інституції, відроджувалася культура.

Література:

1. <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/istorichne-minule/ukrayina-u-zovnishnij-politytsi-velykoyi-brytaniyi-v-dobu-natsionalno-vyzvolnyh-zmagan-1917-1921-rr/>
2. <http://www.memory.gov.ua/publication/brest-litovskii-mirni-dogovir>
3. https://pidruchniki.com/1262091844764/istoriya/doba_direktoriyi_unr_gruden_1918_-1920_zluka_unr_zunr

БІЛОШАПКА Анна Олександрівна

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ 1917–1921 РОКІВ

Часи активної фази становлення української дипломатії є важливою та невід'ємною частиною будівництва держави у 1917–1921 роках. Досвід дипломатичної діяльності Української Центральної Ради почався переговорами з російським Тимчасовим урядом про статус автономії України травня 1917 року. На жаль, дані переговори закінчилися без позитивних результатів і стали каталізатором проголошення Першого Універсалу автономії України.

Прообраз зовнішньополітичного відомства – Генеральне Секретарство міжнаціональних справ, згодом реорганізоване у міжнародних справ. Першим міністром міжнародних прав УНР був історик та дипломат Олександр Шульгин. Протягом 1917-го відбувалися переговори лідерів Центральної Ради з військовими місіями Антанти, які завершилися визнанням Парижем і Лондоном УНР де-факто, але не де-юре.

9 лютого 1918 р. українська делегація на чолі з Олександром Севрюком підписала у Бересті мирний договір з Німеччиною та її союзниками. Берестейський договір став першим міжнародним актом визнання Української Держави і першим мирним договором Світової війни [2].

Дипломатична діяльність Директорії УНР відбувалася у вкрай несприятливих умовах, адже переможна Антанта надавала перевагу ворогам УНР – Польщі та «білій» Росії. Щоб переломити цю негативну тенденцію, у січні 1919 р. сформовано Делегацію об'єднаної УНР на Мирову конференцію в Парижі. Її члени на чолі з Григорієм Сидоренком прагнули використати цю міжнародну асамблею за підсумками Першої світової війни, щоб домогтися визнання України та її кордонів, отримати військову допомогу проти більшовиків [2].

Проривом із міжнародного протистояння стало саме укладення Варшавської угоди 21 квітня 1920 р. Це коштувало поступками наших територій, коли голова української делегації Андрій Лівіцький домігся військової підтримки УНР Польщею. Впродовж 1917–1921 рр. була створена і діяла мережа дипломатично-консульських установ України. За кордон відряджали

надзвичайні дипломатичні місії, вдома приймали послів і консулів. Українські посланці були в Австрії, Азербайджані, Бельгії, Болгарії, Бразилії, Ватикані, Великій Британії, Греції, Грузії, Данії, на Дону, в Естонії, Італії, Канаді, на Кубані, в Латвії, Нідерландах, Німеччині, Османській імперії, Польщі, Росії, США, Угорщині, Фінляндії, Чехословаччині, Швейцарії, Швеції, Югославії та інших країнах.

«Багато ворожих настроїв маєтся у світі супроти повстання нової держави – трудно віднайти собі місце поміж старих націй, отже ці труднощі треба поборювати. А ще гіршим нашим ворогом, ніж цей консерватизм, була, особливо у 1919 році, повна неусвідомленість в українських справах світової дипломатії. Гірше того, вона була поінформована, але фальшиво з рук ворогів наших. Яку колосальну працю протягом 15 років мусили ми за кордоном проробити, щоб поборювати неправду, злісні інформації, щоб учити іноземців, що український народ існує і хоче бути самостійним» [3, с.33].

Аналізуючи зовнішньополітичну діяльність дипломатії Української Держави, слід звернути увагу на постійне перебування поза увагою дослідників проблеми двосторонніх стосунків з державними утвореннями, які виникли на руїнах Російської імперії. «У вітчизняній та зарубіжній історіографії відсутнє комплексне дослідження історії формування та розвитку дипломатичних, військово-політичних, економічних і культурних зв'язків Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського й Директорії із суміжними та іншими «окраїнними державами» [1, с.6].

Отже, можна констатувати, що критичною особливістю розбудови і розвитку української дипломатії всіх національних урядів була дуже складна геополітична ситуація. Тому, можна зробити висновок, що протягом 1918-1921 років відбувся унікальний досвід планомірного національно-державного будівництва. На всіх етапах державного будівництва України – доби Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії УНР, Західноукраїнської Народної Республіки у 1917-1923 роки – зовнішньополітичні відомства зі своєю дипломатичною службою були і є невід'ємною часткою держави, мали і мають велике значення у її становленні й розвитку. Розбудовуючи в сучасних умовах апарат міжнародних відносин, особливо важливим є використання у цьому державотворчому процесі своєрідного досвіду створення дипломатичної служби незалежної Української державності 1917–1921 рр., коли саме й були зроблені перші кроки побудови зовнішньої політики новітньої доби.

Література:

1. Матвієнко В.М. Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії. – К.: Київський Університет, 2002. – 373 с.
2. Українська дипломатія, 100 років боротьби [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unr.memory.gov.ua/photohistory/diplomatiya>
3. Шульгин О. Без території: ідеологія та чин уряду УНР на чужині. – Париж: Вид-во «Меч», 1934. – 251 с.

БРУСЛІК Артур Валерійович

ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ В 1917–1921 РР.

Створення і становлення Міністерства закордонних справ України як повноцінної державної структури пов'язане з проголошенням 10 червня 1917 р. I Універсалу Української Центральної Ради і створенням Української Народної Республіки.

Процес формування органів законодавчої і виконавчої гілок влади знайшов своє оформлення в проголошеному Центральною Радою 16 липня 1917 р. Другому універсалі, в якому йшлося про утворення Генерального Секретаріату – виконавчого органу влади. Важливий імпульс подальшому розвитку української зовнішньополітичної служби надав оприлюднений 12 січня 1918 р. IV Універсал Центральної Ради, в якому УНР проголошувалася «самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою Українського Народу». Саме в цей час розпочинається активна робота над створенням мережі дипломатично-консульських установ, діяльність яких регулювалася державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ (згодом – Міністерства закордонних справ); формуванням відповідної правової бази дипломатичної діяльності (навесні 1918 р. співробітниками українського МЗС було підготовлено проект закону «Про закордонні

установи УНР»; підготовкою дипломатичних кадрів. За час діяльності Центральної Ради було розпочато налагодження контактів з державами світу. Зокрема, у грудні 1917 р. український уряд налагодив зв'язки з країнами Антанти, приймаючи представників Франції («Генеральний комісар Франції при уряді України») та Великої Британії («Представник Великої Британії»). Наприкінці грудня 1917 р. українська делегація взяла участь у мирних переговорах у Бресті, де 27 січня 1918 р. було підписано перший мирний договір у світовій війні.

З приходом до влади 28 квітня 1918 р. Гетьмана Української Держави Павла Скоропадського український уряд продовжив розбудову національної зовнішньополітичної служби. За час діяльності Гетьманського уряду розширилося коло країн, з якими було встановлено дипломатичні відносини. Зокрема, Українська Держава започаткувала роботу своїх дипломатичних місій у Румунії, Фінляндії, Швейцарії, Швеції (загалом до 10 держав), а також прийняла понад двадцять повноважних представників зарубіжних країн (Австро-Угорщини, Болгарії, Грузії, Німеччини, Туреччини, Польщі, Румунії, Фінляндії та інших). Д. Дорошенко досяг важливих дипломатичних результатів, створив ефективну структуру українського МЗС і розвинув законодавчу базу зовнішньополітичної діяльності. У червні 1918 р. було прийнято «Закон про посольства і місії Української Держави», в липні цього ж р. – «Закон про українську консульську службу».

Директорія, першим Міністром закордонних справ якої став Володимир Чехівський, направила своїх дипломатичних представників до Бельгії, Великої Британії, Греції, Італії, США, відкрила посольства в Естонії, Латвії, Чехо-Словаччині, Угорщині. Українська держава була представлена у Ватикані. Делегація УНР взяла участь у Паризькій мирній конференції, одночасно виконуючи функції тимчасового дипломатичного представник України у Франції.

Керуючись спільним прагненням до історичного об'єднання українських земель в соборній державі, 22 січня 1919 р. представники обох урядів привселюдно проголосили Акт злуки УНР та ЗУНР. За час своєї діяльності уряд ЗУНР налагодив широкі дипломатичні контакти, відкривши власні представництва в Австрії, Італії, Німеччині, Угорщині, Чехо-Словаччині, Югославії. Спеціальні місії були направлені до держав, де перебувала значна кількість української еміграції – Канади, США, Бразилії.[2]

Серед когорти радянських дипломатів 1920-х рр., яку очолював Г.В. Чичерін, варто згадати Д.З. Мануїльського, котрий впливав на політичне життя в Україні, але в 1920-х рр. він працював у Комінтерні, політику і правила роботи якого встановлювало політбюро ЦК ВКП(б).

Радянська Україна залишалася на міжнародній арені, маючи дипломатів-функціонерів в особі уповноважених при Торгпредствах СРСР, закордонне представництво Наркомосу, кооперативних центрів, спільні міжнародні товариства комерційного характеру та ін.[1](126)

Отже, проаналізувавши всю хронологію розвитку української дипломатії протягом 1917–1921рр., можна впевнено сказати, що на початку ХХ століття покладено основний фундамент зовнішньої політики України. Але, нажаль, Україна втратила державність – спочатку фактичну, а потім і формальну, а також на довгі роки віддала свої повноваження формувати і втілювати зовнішню політику радянській владі.

Література:

1. Українська радянська дипломатія 1920-х рр.: умови функціонування та повсякденність. Олександр Даниленко (Київ). 2012 – 126.
2. Історія та традиції зовнішньополітичної служби України. МЗС України. <https://mfa.gov.ua/ua/about-mfa/history>.

БУЧЕНКО Юлія Віталіївна

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВІДОМСТВ В 1917–1921 РР.

Українська національна революція займає чільне місце в історії творення нашої держави, зокрема дипломатичних зв'язків з країнами світу. І досі революційні події 1917–1921 рр. перебувають в епіцентрі численних дискусій в наукових дослідженнях, публіцистичних статтях чи полеміці серед молоді. І це зрозуміло, адже з початком національно – визвольних змагань відбулися докорінні зміни у всіх сферах життя. Українцям довелося

вести боротьбу за незалежність своєї держави не тільки зі зброєю в руках, але й на дипломатичному фронті. Адже однією з найважливіших складових державного будівництва в 1917–1921 рр. була дипломатична діяльність.

У добу національно – визвольних змагань в Україні панувало п'ять форм національної державності: УНР, Українська Держава, ЗУНР, Кубанська НР, Кримська НР. Усі ці періоди мали власні державотворчі тенденції, які по-своєму вплинули на визнання Української держави у світі, а саме на встановлення дипломатичних відносин.

Дипломатична служба українських урядів в добу національно-визвольних змагань формувалася й діяла згідно із законами та розпорядженнями Української Центральної Ради, Ради міністрів Української Держави, Директорії УНР. Усі органи державності, незалежно від характеру політичної діяльності та державотворчих тенденцій, сприймали українську дипломатичну службу не тільки як певну цілісність, яку використовували для визнання Українського суверенітету, але й захисту її прав та інтересів за кордоном, а також для вирішення та виконання завдань політики держави на зовнішньому рівні.

Проголошення УНР у листопаді 1917 р. дало змогу Україні активно включитися у міжнародну діяльність в рамках боротьби за припинення Першої світової війни. За часів УНР дипломатичні відносини України набули розвитку на найвищому рівні. Дотримання керівництвом ЦР курсу на політичну автономію України у складі федеративної Росії, звичайно, гальмувало самостійний вихід нашої держави на міжнародну арену. Однак, навіть за цих умов було зроблено чимало.

П. Скоропадський сконцентрував у своїх руках практично всю повноту влади, уряд гетьмана відіслав своїх представників до 10 держав та прийняв представників з 11 іноземних країн. На місце призначених УЦР послів до Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини було призначено діячів з інших країн, та засновано посольства в Болгарії і Всевеликому Війську Донському. Були встановлені дипломатичні зв'язки з Фінляндією, Швейцарією, Румунією, Кубанню, а також зі скандинавськими країнами. Європа і світ за часів гетьманування П. Скоропадського більше стали знати про Україну як незалежну, самостійну гетьманську державу.

У травні 1918 р. консульські установи України активно діяли в п'яти країнах світу, а саме у Відні, Стамбулі, Бухаресті, Грузії та Берліні. Загалом, підтримання дипломатичних відносин Української Держави з Німеччиною мали позитивні наслідки. Після візиту до Берліна державного діяча Федора Лизогуба Німеччина визнала право України на Крим, а також було вирішене питання про передання Україні Чорноморського флоту (звичайно, тієї частини, що потрапила до рук німців). За часів УНР консульська мережа розвивалася насамперед за рахунок розширення її в регіонах Росії, де діяло 30 представницьких установ. В цей період було акредитовано консула в Мінську, направлено консула до Латвії, у липні 1918 р. відкрито представництво Української Держави у Польщі, Грузії, у вересні – в Азербайджані, наприкінці жовтня призначено представників дипломатії у Румунії, Варшаві та Гельсінкі. Загалом, на той час працювало 50 установ, які забезпечували діяльність Української Держави на світовому рівні. Характерною рисою діяльності консульських організацій за часів УНР була орієнтація на Європу.

Дипломатична діяльність Директорії УНР відбувалася у вкрай несприятливих умовах, адже переможна Антанта надавала перевагу Польщі та Росії. Провідними напрямками зовнішньої політики та дипломатії Директорії УНР були взаємини з радянською Росією, Польщею, участь у процесі повоєнного мирного врегулювання. Долаючи труднощі, уряд докладав чимало зусиль для розширення зовнішньополітичної присутності України за кордоном. Збагатилася номенклатура типів закордонних установ: посольства, надзвичайні дипломатичні місії, військово-дипломатичні місії, місії з репатріації, делегації до міжнародних форумів та організацій. Зберігалися й призначені гетьманом посольства. Важливою складовою зовнішньополітичної діяльності Директорії УНР було інформування міжнародної спільноти про українську справу, її зміст, проблеми та перспективи.

Унаслідок укладення Варшавської угоди 21 квітня 1920 р., відбувся прорив Української Держави з міжнародної ізоляції. Але, незважаючи на територіальні поступки, голова

української делегації Андрій Левицький домогся визнання та військової підтримки УНР Польщею.

Отже, попри значні труднощі, пов'язані зі становленням української державності в добу національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. закладалися основи української зовнішньої політики та дипломатії. Саме в цей час, незалежна Україна зробила низку важливих кроків, котрі стосувалися розбудови національної зовнішньополітичної служби, активної участі України в тогочасних міжнародних відносинах.

Література:

1. Табачник Д.В. Україна на шляху у світ: керівники зовнішньополітичних відомств України в 1917–1996 рр.: біогр. нариси, документи і матеріали: навч. посіб. для студ., аспірантів спец. «Державне управління», «Міжнародні відносини», «Історія», «Історія України» / Д.В. Табачник. – К.: Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України, 1996. – 384 с.
2. Кучик О.С. Зовнішня політика України : навч. посіб. / О.С. Кучик, О.А. Заяць; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Ф-т міжнар. відносин. – К.: Знання, 2010. – 573 с.
3. Дещинський Л.Є. Міжнародні відносини України: історія і сучасність / Л.Є. Дещинський, А.В. Панюк; Нац. ун-т «Львівська політехніка», Ін-т гуманіт. і соц. наук. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2001. – 424 с.

ВАСИЛЕНКО Владислав Вадимович

«УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» ТА ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Визначаючи зміст «українського питання» в роки Першої світової війни та його місце у політиці Росії й Австро-Угорщини, варто зауважити, що для українців воно полягало насамперед у задоволенні національних потреб культурного і політичного характеру. Якщо урядові кола Габсбурзької імперії пов'язували його розв'язання з проведенням адміністративної реформи на основі розширення самоврядування народностей зі залученням їхніх представників до активнішого політичного життя, то для царської Росії «українське питання» мало суто адміністративно-територіальний характер, його розв'язання пов'язувалось з уніфікацією, через асиміляцію українців, російського народу та запровадження російського устрою на завойованих територіях Західної України. Водночас, як випливає з матеріалів, «українське питання» посіло своє місце в політичних планах держав як Четверного союзу (Австро-Угорщина, Німеччина), так і Антанти (Росія).

Існування щонайменше двох частин української території, що були роз'єднані, вимагало розгляду «української проблеми» з погляду розв'язання територіальних питань. У цьому випадку це було об'єднання всіх етнографічних земель у єдине ціле та надання політико-правового статусу цьому утворенню. Доля етнографічних земель України залежала також від розв'язання, принаймні, двох основних питань: визнання права українців на самовизначення та встановлення етнографічних і адміністративних кордонів України.

В умовах бездержавності України питання про возз'єднання розв'язувалось на міжнародній арені без участі її народу, не в інтересах його самовизначення. Про возз'єднання йшлося на таємних переговорах, які провадилися під час війни. Вимоги щодо приєднання Галичини та Угорської Русі, висунуті російським царизмом, мали суто імперський та експансіоністський характер. Адже території, на які зазіхала Росія, визнавали як етнічні російські землі, заперечуючи існування не лише української культури, а й українського народу. Підтримка агресивних домагань Росії її західними союзниками означала якщо не повне розуміння її ідей, то нівелювання та заперечення існування української нації.

Зважаючи на серединне розташування України між Сходом і Заходом, Д. Донцов доходить висновку, що Україна, природно, була та залишається плацдармом у боротьбі між Європою й Азією. Однак вона залишається «можливо Далеким Сходом Окциденту, але в жодному разі не далеким заходом Орієнту». Як бачимо, Донцов вважає європейське середовище більш природним для України, аніж східне, азійське, вважаючи Росію (незалежно від суспільно-політичного ладу) найлютішим ворогом української державності взагалі. Міркуючи так, Донцов доходить висновку, що основним принципом української зовнішньополітичної концепції має бути «de que on de force...» (поділяй і володій). Позитивний

аспект цього постулату – його деталізація є принципом порозуміння з державами, «інтереси яких суперечать вдану хвилину інтересам Росії». Цю засаду необхідно було проголошувати відверто, незважаючи на переконання інших опозиційних сил в Україні.

Територія України була в полі особливих інтересів щонайменше чотирьох держав і польського політичного руху, який прагнув утворення власної держави. Вони хотіли її приєднати чи то повністю, чи частинами до своїх територій, а це зробити можна було за допомогою сили зброї. Це й визначало той доконаний факт, що українські землі стали центром запеклих бойових дій Першої світової війни. В ній жодна європейська держава не враховувала інтереси українського народу щодо відродження його державності.

Трагічною стала в цій війні доля українців, які, розділені між різними країнами, не маючи своєї держави, змушені були воювати один з одним у складі військ Росії та Австро-Угорщини. За роки війни в складі російських армій перебувало 4,5 млн. наддніпрянців, а в Австро-Угорській – понад 300 тис. галичан, буковинців і закарпатців.

Сьогодні, в епоху глобалізації та формування нового світового порядку ідея Соборності повинна набути нового змісту, вона мусить поглибитися і розширитися у нашому розумінні далеко поза межі вузького панцира державно-територіальної єдності сполученої Великої України до усвідомлення кожним українцем планетарної Соборності Українського Духу, загальної Соборності Української Нації як абсолюту.

Література:

1. Борщак І. Карпатська Україна в міжнародній грі. – Львів: «Наше слово», 1938. – 62 с.
2. Винниченко В. Відродження нації. – К.: Книга роду, 2008. – 797 с.
3. Грушевський Михайло. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К.: «Знання», 1991. – 240 с.
4. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918– 1923 рр. Проблеми взаємовідносин. – К.: УАДУ, 1998. – 302 с.
5. Кучик О. Україна в зовнішній політиці держав Антанти. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – 256 с.

ВІТКОВСЬКИЙ Анатолій Анатолійович

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Попри значні труднощі, пов'язані зі становленням української державності періоду Центральної Ради, саме в цей час закладалися основи української зовнішньої політики та дипломатії, саме в цей час Україна зробила низку важливих кроків, котрі стосувалися розбудови національної зовнішньополітичної служби, активної участі України в тогочасних міжнародних відносинах. Дотримання керівництвом Центральної Ради курсу на політичну автономію України у складі федеративної Росії, звичайно, гальмувало самостійний вихід нашої держави на міжнародну арену. Однак навіть за цих умов було зроблено чимало.

Певні зовнішньополітичні повноваження були покладені на секретаріат міжнаціональних справ Центральної Ради. Проголошення УНР у листопаді 1917 році дало змогу Україні активно включитися у міжнародну діяльність в рамках боротьби за припинення Першої світової війни [2, с.204]. Формується перша дипломатична місія республіки – делегація на мирні переговори у Брест-Литовську. Протягом грудня 1917 р. Секретаріат міжнаціональних справ трансформується у Відомство міжнародних справ. До Швейцарії підраджується представник уряду УНР Ю. Гасенко для погодження умов запровадження постійного представництва України за кордоном. Англія та Франція призначають своїх представників в Україні. З січня 1918 р. починає діяти Міністерство закордонних справ УНР. Після укладення Брестської угоди з Центральними державами Україна відправляє послів до Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини, Румунії. Була тут і серйозна проблема: зовнішньополітична залежність України від австро-німецького блоку гальмувала встановлення нормальних зносин з державами Антанти [1, с.323-324].

Значну увагу уряд УНР приділяв організації консульської служби. МЗС виробило проект закону, який визначав компетенцію та структуру консульських установ України, їх планувалося запровадити в державах Центрального блоку, нейтральних європейських країнах, а також на території колишньої Російської імперії в місцях компактного проживання українців [2].

Ці плани, однак, урядом УНР повною мірою не були реалізовані. І все ж саме за Центральної Ради, восени 1917 року, в Києві з ініціативи професора М. Туган-Барановського постала поважна наукова громадська інституція – Українське товариство економістів. На його базі було створено Консульські курси – перший навчальний заклад, який розпочав підготовку консульських працівників. У 1918 році, за активної участі академіка А. Кримського в Києві почав працювати Близькосхідний інститут, у складі якого відкрито консульський факультет [1].

Керівництво зовнішніми справами УНР доби Центральної Ради в якості генерального секретаря міжнародних справ, міністра закордонних справ і державного секретаря закордонних справ відповідно здійснювали О. Шульгин, В. Голубович, М. Любинський [3].

Наш народ довів здатність національного державотворення, яке постало у формі Української Народної Республіки. Без перебільшення можна сказати, що сьогоднішня Україна є спадкоємицею державницьких дипломатичних традицій, закладених в ті часи.

Література:

1. Нариси з історії дипломатії України. – К.: Альтернативи, 2001. – 736 с.
2. Нариси історії української революції 1917–1921 років. Книга 1. – К., 2011 – 390 с.
3. Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис. – К.: Либідь, 1999. – 976 с.

ВІЦЕНКО Єлизавета Олексіївна

РОЗВИТОК ДИПЛОМАТІЇ ТА РОЗШИРЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗНОСИН З ДЕРЖАВАМИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П.П. СКОРОПАДСЬКОГО

Будучи обраним Гетьманом України, Павло Скоропадський чітко усвідомлював необхідність невідкладного встановлення дипломатичних зносин з якомога більшою кількістю країн світу, особливо провідних європейських та сусідів. Природно, останнє було необхідним кроком щодо налагодження міжнародного визнання Української Держави. Відповідно, дипломатії за правління Гетьмана Павла Скоропадського відводиться ключова роль у політиці країни. Це призвело до суттєвого посилення дипломатичного напрямку державної діяльності. Як наслідок, поглиблене дослідження налагодження і розвитку української дипломатії за часів Гетьманату Павла Скоропадського відкриває певні горизонти щодо політико-дипломатичної активності українського уряду, громадських організацій та політичних, соціально-культурних інститутів на світовій арені у наш час.

Після встановлення Гетьманату новопроголошена Українська Держава у перші дні свого існування сформувала чотири посольства 1-го рангу у Німеччині, Туреччині, Австро-Угорщині та Болгарії. Так склалося, що дипломатичні відносини з державами Четвертного союзу стали основним напрямком зовнішньої політики держави Скоропадського [3, с.104]. Проте, також були налагоджені дипломатичні зв'язки зі Швейцарією, Данією, Швецією, Голландією, Італією. Згадані країни визнали Українську Державу де-факто [2, с.16-17].

Разом з тим Українська Держава суттєво просунулася на шляху формування саме дипломатичних відносин з більшовицькою Росією. Зокрема, 12 червня 1918 р. між Україною та Росією був підписаний мирний договір. Відповідно до нього передбачалося припинення військових дій та обмін консульськими установами. Таким чином, у Москві та Петрограді було відкрито два українських генеральних консульства, а також 19 консульських представництв у інших містах Росії. Згодом, у серпні 1918 р. між Українською Державою та Донською Республікою було підписано оборонний і торгівельний союз. Разом з тим уряд України почав встановлювати дипломатичні відносини з іншими новоутвореними державами на території Росії, зокрема Фінляндією, Естонією, Грузією, Литвою, Білоруссю.

З іншого боку, Павло Скоропадський, дбаючи про широкомасштабне визнання української державності, активно просував політику зближення з країнами Антанти. Проте останнє не знайшло бажаного втілення на практиці з огляду на низку причин. По-перше проти цього рішуче виступили Німеччина та Австро-Угорщина. По-друге, держави Антанти на той час прагнули відновлення неподільної Росії практично в межах колишньої імперії. По-третє, Гетьман, будучи певним чином зобов'язаним своїм приходом до влади Німеччині, вимушений був вести явно пронимецьку політику, що, природно, не задовольняло насамперед Францію,

Англію та США. І хоча згодом кроки до налагодження відповідних дипломатичних відносин почали приносити помітні плоди, та, як виявилось, було вже запізно, бо на зміну Гетьманату прийшла до влади Директорія.

Черговим важливим зрушенням у рамках дипломатії Української Держави стало створення нової галузі – військової дипломатії. Навесні 1918 р. почалося утворення директивних та організаційних засад військового аташатату. Вимоги до претендентів на посаду військового аташе були достатньо високими як з боку професійних, так і з боку моральних якостей. Адже у обов'язки майбутніх аташе, окрім іншого, входило оперування інформацією про стан збройних сил іноземних держав, а також вивчення військово-теоретичної думки закордоном. 31 травня 1918 р. була видана перша комплексна директива про організацію поточної роботи українських військових аташе [3, с. 273]. Попри те, що цей документ був складений досить кваліфіковано з боку військової розвідки, разом з тим він містив багато прогалин. Зокрема, в ньому не було зазначено статус військових аташе та їх місце у закордонній службі Української Держави, не було визначено особливостей їхньої взаємодії зі звичайними рядовими дипломатами, не було чітких дипломатичних прав, не були обумовлені основи таємного діловодства та співпраці з військовими аташе та дипломатами держав акредитації. Військові аташе були направлені до Берліна, Відня, Бухареста, Константинополя та Берна. Військово-морські аташе були акредитовані у Німеччині, Голландії, Швеції, Австрії, Туреччині, Данії, Угорщині та Румунії. «Закон про призначення військових агентів» до згаданих держав було підписано 10 серпня 1918 р. гетьманом Павлом Скоропадським.

Не зважаючи на те, що військові аташе часто діяли не лише в інтересах військової розвідки, а й допомагали цивільним дипломатам шляхом здобуття важливої для них інформації, все одно були присутні суперечки між військовими та міжнародними інституціями. Тому 10 листопада було запропоновано запровадити посаду військового дипломата у посольствах України.

Загалом, упродовж перебування при владі П.П. Скоропадського на дипломатичній ниві Української Держави сталися колосальні зміни, що мали під собою цілком логічне підґрунтя та стали наслідком подальшого стрімкого розвитку дипломатії в Україні. Поступово накопичувались знання та досвід у цій сфері політики, що не могло не вплинути на формування нового курсу та висновків щодо підготовки кадрів цієї спеціальності. У період Гетьманату почали здійснюватися спеціальні операції за кордоном, спрямовані на підтримку союзних політичних сил та протидію агресивним планам стосовно України. Зрештою, розвиток дипломатії як окремої галузі державної політики почався у часи Української Революції. Зокрема, провадилась підготовка фахівців та створення окремих спеціалізованих підрозділів Міністерства закордонних справ.

Література:

1. Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. – К.: Темпора, 2002. – Т. 2.: Українська Гетьманська Держава 1918 року. – 304 с.
2. Малик Я. Україна у міжнародних відносинах XX ст. Львів, Світ-2004, Р.ІІІ.
3. Осташко Т.В. «Національні спецслужби в період української революції (1917–1921 рр.): невідомі сторінки історії» / Т.В. Осташко // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1996. § 3.4. Військова розвідка української держави та спеціальні підрозділи особистого штабу П.Скоропадського.

ВОЛОШИН Єгор Олександрович

«УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ

З розвитком політичної свідомості на початку XX ст. «українське питання» трансформувалося від культурницького напрямку до ідеї не лише розвитку національної культури, а й досягнення повної національно-територіальної автономії. Незважаючи на роз'єднаність земель, українська політична еліта Росії і Австро-Угорщини почали проголошувати ідею національної автономії України. «Українське питання» з внутрішньополітичного, національного за характером, поступово набуло ознак міжнародної проблеми у контексті реалізації військово-політичних цілей держав у Першій світовій війні, перетворюючись на територіально-адміністративну проблему для держав, до складу яких входять етнографічні землі українців.

Однак у 1917–1920 рр. розв’язання «українського питання» вкрай ускладнювала приналежність українських земель до Російської і Австро-Угорської імперій, що входили до ворожих військово-політичних угруповань – Антанти і Четверного союзу.

Світова війна незаперечно підтвердила ворожість царської Росії до національних прагнень України, її геополітичних інтересів. Виразна експансія на Південному Заході та активна дипломатія з державами, котрі володіли українськими землями або зазіхали на них, дедалі чіткіше диференціювали спільні природні інтереси українського та російського народів. Активні суперечки між Росією та Австро-Угорщиною стали показовими у боротьбі за територіальні надбання як однієї, так і іншої держави.

Територіальна суперечка привертала увагу дипломатії Західних держав, перетворюючи «українське питання» на одну з основних причин світової війни, без розв’язання котрої неможливим було примирення.

Характеризуючи національну політику російської державності в «українському питанні», варто зазначити, що тогочасний уряд провадив обмеження прав і свобод.

«Українське питання» досить гостро виникло і перед урядом Австро-Угорщини. Але для двоєдиної монархії, населеної численними народами і етносами, це питання набуло ознак гострішої боротьби, ніж у Росії. Порівняльний аналіз засвідчує краще положення українців в Австро-Угорщині, ніж у Росії. Водночас Габсбурги зіштовхнулися з проблемою відокремлення націй та визначення етнографічних меж між українцями й поляками в Галичині, яка стала каменем спотикання у відносинах між українцями, поляками та центральним віденським урядом. Основа австрійської політики в українській справі – питання про надання українцям національно-територіальної автономії та ідея створення коронного краю.

Існування щонайменше двох частин української території, що були роз’єднані, вимагало розгляду «української проблеми» з погляду розв’язання територіальних питань. У цьому випадку це було об’єднання всіх етнографічних земель у єдине ціле та надання політико-правового статусу цьому утворенню. Доля етнографічних земель України залежала також від розв’язання, принаймні, двох основних питань: визнання права українців на самовизначення та встановлення етнографічних і адміністративних кордонів України.

Отже, війна, в яку була волею долі втягнута Україна, завдала останній не лише величезних людських та матеріальних втрат, а й підняла питання, бути чи не бути українській державності. Шукаючи шляхів примирення, дипломатія держав Антанти намагалася здійснити новий перерозподіл політичної карти світу, не звертаючи особливої уваги на «українське питання», перекреслюючи тим прагнення українців до відродження державності.

Одним із основних чинників, що впливали на визначення місця «українського питання» у зовнішньополітичних стратегіях як Центральних держав, так і країн Антанти, було існування польського питання, яке посідало помітне місце у тогочасній європейській політиці. Більшість польських політиків кінця XIX ст. – початку XX ст. відстоювали необхідність відродження польської державності в межах «історичних земель», що означало експансію на українські, литовські, білоруські та інші землі, заперечуючи право цих націй, по суті рівних за становищем полякам, на самовизначення та творення держави.

Загроза поширення більшовизму в Європі та революційного руху на зламі 1917–1918 рр. ставила перед державами Заходу проблему пошуку сил для боротьби з більшовиками в Росії та встановлення бар’єра («санітарного кордону») від поширення його в Європу. Середнє розташування України привертало до неї погляди західних політиків як до сили, що могла б за певної допомоги провадити ефективну боротьбу з більшовиками, котрі прагнули оволодіти нею. Отже, було надання допомоги (матеріальної, фінансової, моральної) Україні в боротьбі проти більшовиків, які загрожували не лише країні, а й усій Європі.

Отже, з виходом України на міжнародну арену в 1917–1918 рр. «українська проблема» постала з новою силою. Становище України ускладнювалось низкою чинників, які призводили до розбіжностей як у поглядах політичних кіл інших держав на «українське питання», так і несприятливим міжнародним становищем, у якому вона на той час перебувала. Розв’язання «української проблеми» тоді полягало у виконанні таких передумов:

- визнання за українцями права на самовизначення, аж до відокремлення та

відродження власної державності;

- визнання України як держави, як суб'єкта міжнародних відносин де-юре;
- встановлення кордонів на основі етнографічного принципу;
- надання уряду України матеріально-технічної та фінансово-економічної допомоги у боротьбі зі зовнішніми ворогами.

Вийшовши на міжнародну арену, Україна в 1917–1918 рр. посідала помітне місце в зовнішньополітичних планах держав Антанти, більш прихильної британській стратегії та менш лояльній і невизначеній політиці Франції та США, які обмежувались деклараціями загального характеру.

Література:

1. Винииченко В. Відродження нації: ч. 3 – К.: Вид-во політ, л-ри України, 1990. – 535 с.
2. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991. – 240 с.

ГАЛИЦЬКА В. С.

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ НА ДИПЛОМАТИЧНУ КАР'ЄРУ О. ШУЛЬГИНА

Олександр Шульгин був першим міністром закордонних справ, найвизначнішою постаттю у середовищі політиків та наукових кіл УНР. Народився на Полтавщині, прямий нащадок гетьманів Апостола та Полуботка.

«Те велике зусилля, яке треба було зробити людині із національно індиферентного середовища, щоб дійти до українства, мені не було потрібне. Було майже неможливо не наслідувати мого батька, було б дивно, щоб патріотизм моєї матері не відбився на моєму житті і праці». [1]

Прихильність до українства Олександр Шульгин успадкував від своїх батьків: Любові Шульгиної і історика Якова Шульгина. В юному віці, вступивши одразу до третього класу І Київської гімназії, просив директора почати своє навчання саме з вивчення української мови. Успіхи (срібна медаль) дозволили майбутньому дипломату навчатися в Петербурзькому університеті, спочатку на природничому, а пізніше на історико-філологічному факультетах.

У віці 28-ми років Олександр Шульгин переїхав до Києва і його обрали до Центральної Ради. На мою думку, одним з головних переконань Олександра було те, що партія повинна бути не революційною, а соціалістичною, базуватися на національних ідеях та моральних засадах, які б об'єднували суспільство.

У 1917 році він став учасником, а згодом і керівником УДРП (Українська демократично-радикальна партія). За його пропозицією ця партія змінила назву на УПСФ (Українську партію соціалістів-федералістів). Того ж р. його призначили генеральним секретарем охорони прав національних меншин у Генеральному Секретаріаті, а вже через два місяці він очолив міністерство міжнародних справ.

На своїй новій посаді Олександр Шульгин почав досить плідну роботу. Він доклав максимум зусиль для того, щоб Україну почали визнавати західноєвропейські держави. І вже через короткий проміжок часу Київ відвідали перші дипломати Великої Британії та Франції.

О.Шульгина був прихильником позиції української автономії у складі Росії і протестувала проти надання Генеральному Секретаріатові статусу українського уряду. Він вважав, що незалежність України могла призвести до німецької окупації але згодом кардинально змінив свою точку зору. Агресія більшовицької Росії проти України перетворила його на самостійника і вже у січні 1918 р. він проголосував за IV Універсал.

Трансформація поглядів О.Шульгина знайшла відображення у статті «Fatum історії» [1]: *«Ми ніколи не відкинемо, як щось шкідливе, національне чуття. Воно – саме життя. І ми повинні кликати наш народ до того, щоб він відчув самого себе, щоб він став глибоко національним. Цим не хочемо ми одрізати його від інших народів. Але ми розуміємо, що, ставши твердо на ґрунт національний, він тим самим стане на ґрунт творчий, і тільки тоді він увійде у сім'ю культурних народів, як рівний з рівними».*

Усвідомлення необхідності розбудови національної держави з позицій повного політичного і економічного суверенітету, змусила Шульгина подати у відставку після зміни

військово-політичної ситуації навесні 1918 р. Несприйняття політичної орієнтації на Німеччину змусила його також відмовитися від посади міністра закордонних справ в уряді Скоропадського. Водночас його згода на призначення послом Української держави у Болгарії вказує, що попри зміну політичного режиму, він покладав надії на збереження українського суверенітету П.Скоропадським. Краї сподівань, пов'язаний із проголошенням утворення федерації з майбутньою Росією, змусив його подати у відставку та виїхати до Парижа.

Суспільно-політична діяльність О.Шульгіна продовжилася і в еміграції. Написані ним французькою мовою праці «Україна і червоний кошмар» та «Україна проти Москви», дозволили західному політикуму уявити події, які відбуваються на Україні. Антинімецькі погляди, які склалися у нього в 1918-1919 рр. призвели до арешту і піврічного ув'язнення нацистами. До заслуг О.Шульгіна після другої світової війни можна віднести те, що він став співзасновником Міжнародної вільної академії наук у Парижі.

До кінця свого життя О.Шульгін не зраджував своїм політичним поглядам щодо необхідності розбудови національного суверенітету та пророкував майбутнє вільної України. На мою думку, досить визначними є слова Олександра Шульгіна, які він сказав ще 1930 року: *«Україна, коли стане вільною, мусить увійти до складу Європейського Союзу, оскільки він буде існувати».*

Література:

1. Інтерв'ю з Сергієм Грабовським, Максимом Стріхою, Лідією Шульгиною, «Радіо Свобода» січень 2008
2. Іванченко Р.П. Історія без міфів. Бесіди з історії української державності : навчальний посібник для вузів / Р. П.Іванченко . – 2-е вид., перероб. і доп. – Київ : МАУП, 2006 . – 622 с.
3. Кот С. «Олександр ШУЛЬГІН: від першого міністра закордонних справ УНР – до першого посла Української держави в Болгарії» // «День» червень, липень 2016
4. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – Київ: Укр. письменник, 1993. – 412 с.

ГНАТЕНКО Антон Володимирович

УКРАЇНЬСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 РР.: ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ

Українська революція 1917–1921 років розпочалася в умовах революційних потрясінь, які охопили Російську імперію у березні 1917-го року. Ключовим рушієм був український народ і його політична еліта, що еволюціонувала від ідеї політичної автономії та федерації до усвідомлення власної незалежності.

Навесні-влітку 1917 р. український національно-визвольний і революційно-демократичний рух досягнув свого апогею. Його яскравими віхами стали:

- Всеукраїнський національний конгрес (6-8 квітня 1917 р.);
- Перший Всеукраїнський військовий з'їзд (5-8 травня 1917 р.);
- Другий Всеукраїнський військовий з'їзд (5-11 червня 1917 р.);
- Всеукраїнські з'їзди селянських і робітничих депутатів (травень-липень 1917 р.).

Революція була явищем загальноукраїнським. У всіх регіонах розвивався національний рух, створювалися та діяли українські органи влади, політичні партії та громадські інституції, відроджувалася культура.

Цікаво, що термін «Українська революція» був уведений в обіг самими учасниками подій. Це визначення є в працях Михайла Грушевського, Володимира Винниченка, Симона Петлюри, Дмитра Дорошенка та інших діячів доби. Радянська історіографія старанно викорінювала цю дефініцію та поширювала свої поняття – «Велика Жовтнева соціалістична революція» та «Громадянська війна». Усе, що не вписувалося в рамки «генеральної лінії партії», подавалося як «контрреволюційне» та «буржуазне». Проте, тим часом українські історики в діаспорі досліджували Українську революцію 1917–1921 рр. Їх роботу продовжили вітчизняні науковці в незалежній Україні.

Етапи революції 1917–1921 рр.

- березень 1917 – квітень 1918. Утворення та діяльність Української Центральної Ради, проголошення її Універсалів;

- 29 квітня – 14 грудня 1918. Правління гетьмана Павла Скоропадського;
- грудень 1918 – листопад 1921. Встановлення влади Директорії УНР, розгортання та придушення масштабного повстанського руху.

Все це було яскравим свідченням того, що в Україні набирав сили національно-визвольний рух, ширилась своя, неадекватна російській, Українська демократична революція, за своїм характером і змістом як національна, так і соціально-економічна.

Важливими офіційними документами, за якими чітко простежується державотворча діяльність Центральної Ради, були її Універсали.

Того ж дня, 16 (29) квітня 1918 р., коли була розігнана Центральна Рада, в Києві, на з'їзді хліборобів було обрано Павла Скоропадського гетьманом України. Німецька окупаційна влада санкціонувала державний переворот. П. Скоропадський із пафосом проголосив відновлення Української Держави (на відміну від Української Народної Республіки Центральної Ради).

Внутрішня політика П. Скоропадського проводилася не в останню чергу в інтересах фабрикантів, банкірів, підприємців та поміщиків. Сформований гетьманом уряд складався переважно з представників поміщицького, буржуазних класів і їхніх партій. Гетьманський кабінет міністрів очолив великий землевласник Ф. Лизогуб.

Становище селян та робітників за гетьманського режиму різко погіршилось. У селян силою відбирали майно, передане їм земельними комітетами відповідно до законодавства Центральної Ради. У липні 1918 р. було прийнято закон «Про засоби боротьби з розрухою сільського господарства», згідно з яким селяни разом із худобою, возами та іншим реманентом віддавалися в розпорядження поміщиків. Організатори страйків на польових роботах підлягали тюремному ув'язненню терміном до одного року.

За П. Скоропадського відбулося відновлення буржуазно-поміщицького, монархічного режиму в Україні, його внутрішня соціально-економічна політика стала основою для відродження буржуазно-поміщицького ладу поваленої Російської імперії. Під час Гетьманщини до Києва з Росії переїхало чимало промисловців, поміщиків, фінансистів, міністрів і генералів. Зокрема, тут знайшли притулок Пуришкевич, Рябушинський, Шульгін та ін. Вони були засновниками відповідних політичних угруповань, що мали за мету відновлення великої і неподільної Росії. Різні за політичними поглядами, ці організації об'єднувала спільна ненависть до української державності. Всі вони не визнавали незалежної України та українців як націю.

Проте в діяльності Української держави П. Скоропадського були й позитивні сторони. Насамперед вони стосуються освітньої, національно-культурної сфери.

Важливого значення у зовнішньополітичній сфері діяльності Української держави набули Бессарабське та Кримське питання, проблема західноукраїнських земель Холмщини і Підляшшя.

Фактично з самого початку гетьманського перевороту стала формуватися опозиція П. Скоропадському. Влітку 1918 р. розгортається справжній повстансько-визвольний рух проти гетьманського режиму та окупаційних німецько-австрійських військ. Однією з вагомих причин майбутнього краху гетьманського режиму стала відмова українських соціалістичних партій брати участь у розбудові Української Держави. Ряд спроб П. Скоропадського залучити на свій бік ці партії та їхніх авторитетних лідерів залишилися безрезультатними.

У своєму першому програмному документі, опублікованому 26 грудня 1918 р., – Декларації – проголошувалася ліквідація гетьманського режиму й відновлення незалежної Української Народної Республіки.

У квітні 1919 р. армія Директорії фактично було розбита і вже в травні уряд УНР переїхав до Східної Галичини.

18 березня 1921 р. у Ризі делегації РРФСР, УРСР і Польської республіки уклали мирний договір, за яким до Польщі відійшли західноукраїнські та західнобілоруські землі. Ризький мирний договір стверджував повну суверенність кожного партнера, а отже, України та Білорусії, та зобов'язував усі сторони не чинити жодних ворожих дій проти кого-небудь з-поміж них.

Таким чином, за визнання Української Соціалістичної Радянської Республіки Польщею до неї відійшли Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь, Західне Полісся. Українські землі знову стали розмінною монетою. Доля Галичини спершу не була чітко визначена.

Українській політичній еліті не вдалося повною мірою втілити в життя ідею відродження державності. Це обумовлено не лише зовнішніми геополітичними чинниками, небажанням держав – переможниць у Світовій війні бачити Україну самостійною, а й проблемами внутрішнього характеру. Йдеться про недостатню консолідацію суспільних верств, гострі ідейні протиріччя політичної еліти, недооцінку значення збройних сил у захисті державного суверенітету, кваліть мобілізаційних зусиль урядів, прорахунки у виборі стратегічних союзників.

Література:

1. Історія України. Навчальний посібник. За ред. В. А. Смолія. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1997. – 422 с.
2. Україна у війні за державність: Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921. – К.: Україна, 1995. – 206 с
3. Українська революція і державність (1917–1920 рр.). – Кер. авт. колективу І. Л. Гошуляк. – К.: ПВ, 1998. – 808 с.
4. Українська соборність: ідея, досвід, проблеми: До 80-річчя Акта злуки 22 січня 1919 р. Збірник. Ред. І. Ф. Курас. – К., 1999. – 407 с.

ГРАУДУЛ Олександра Олегівна НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА 1917–1920 рр. НА ТЕРИТОРІЇ ЛУБЕНЩИНИ (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Після подій Лютневої революції 1917 р. багато демократичних змін відбулося і в Лубнах, зокрема, посилювався національно-визвольний рух. Лубенці почали пробуджуватися до політичного й громадського життя. У місті створено одну з перших в Україні Рад робітничих і солдатських депутатів, у червні відбулися установчі збори Української Демократично-Хліборобської Партії, а пізніше відбувся I з'їзд хліборобів-демократів Полтавщини. У місті активно діяла організація «Просвіти», лубенські друкарні. У березні-травні в Лубнах були створені професійні спілки, молодіжні та жіночі організації.

У кінці 1917 р. в Лубнах створилася більшовицька партійна організація, до якої входили К. Кока, П. Мазниця, Е. Мультнер, Г. Сушко та інші. Першим керівником її був М. Ворошилов. Приїзд з фронту до Лубен солдатів пожвавив революційні комуно-більшовицькі рухи. У січні 1918 р. червоногвардійські загони, що наступали з Харкова встановили радянську владу. За ініціативою більшовицької організації у січні відбувся 1-й з'їзд Рад Лубенського повіту. Тоді ж було створено ревком, який очолив більшовик В. Поржезинський, що провів цілий ряд жорстких організаційних заходів.

14 березня 1918 р. під час Україно-московської війни 1917-1918 рр., а саме під час походу Окремої Запорозької бригади Армії УНР на Харків, Запорозький кінний полк ім. Костя Гордієнка (командир – Всеволод Петрів) та Запорозький кінно-гірський гарматний дивізіон (командир – Олекса Алмазов) визволили Лубни від комуно-московських окупаційних військ. Юрба осіб, що підтримувала більшовиків, протестувала, але українські активісти розсіяли натовп. Повітова більшовицька партійна організація перейшла в підпілля і намагалася вести боротьбу проти влади П. Скоропадського. У червні 1918 р. у місті прокотилась хвиля страйків залізничників і робітників тютюнової фабрики. У листопаді більшовики-підпільники підняли повстання. Захопивши Гребінку, під керівництвом Н. Обельця і К. Коки, вони зробили рейд по селах повіту, де чинили погроми. У грудні більшовики вступили до Лубен. Проте відразу відновити радянську владу не вдалося, бо майже одночасно у місто ввійшли війська Директорії. Деякий час у місті існувало своєрідне «двовладдя». Формально партизани, загін яких було перетворено на комендантську сотню, підкорялися владі Директорії, але на ділі виконували вказівки підпільного ревкому. 30 січня 1919 р. війська Директорії були змушені відступити, а підпільний ревком встановив у місті радянську владу.

У Лубнах за короткий час більшовицька влада провела вибори до міської Ради, головою якої було обрано комуніста О. Кузіка. У цей час проукраїнські сили намагалися повернути

втрачену владу. Серед цих сил було і формування отамана Ангела, яке у квітні 1919 р. з'явилося у Лубенському повіті. Проте, їхня спроба виявилася невдалою.

Повстанські загони, об'єднуючись із антибільшовицькими військами Петлюри, вели запеклі бої з денікінцями, які насувалися з півдня країни. Наприкінці липня 1919 р. вони зайняли Полтаву, окупували Засулля, Піски, Солоницю і намагалися з ходу оволодіти залізничним мостом і переправою через Сулу. Білогвардійці генерала Бредова захопили місто. Проте, незабаром місто знову перейшло до рук Червоної Армії, яка обеззброїла українських повстанців. 16 серпня 1919 р. знову організувався ревком. Він провів масові арешти і вивіз усі цінності з Лубен. Місто 19 серпня вдруге захопили денікінці.

У квітні 1920 р. для організації повстанської боротьби на Лубенщині від уряду УНР до Дмитра Пищалки прибув сотник Андрій Калениченко. Разом із старшиною армії УНР Григорієм Мильченком вони створили повстанський загін чисельністю більше 70 бійців. Повстанські маси вели активну антибільшовицьку боротьбу, але перешкодою на шляху був з'їзд Рад, який намагався ввести свої порядки, зокрема продрозверстку.

12 грудня 1919 р. в Лубнах знову встановлюється радянська влада. Таким чином, національно-визвольні змагання повстанців Полтавщини потерпіли поразку. Розпочата більшовицькими лідерами навесні 1918 р. політика насильницького насадження комунізму далі лише продовжувалася й поглиблювалася у 20-х роках ХХ ст.

ГРИГОРАШ Олександр Сергійович ПЕРШІ КРОКИ НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД 1917–1921 РР.

Створення і становлення Міністерства закордонних справ України як повноцінної державної структури пов'язане з проголошенням 10 червня 1917 р. І Універсалу Української Центральної Ради і створенням Української Народної Республіки.

Процес формування органів законодавчої і виконавчої гілок влади знайшов своє оформлення в проголошеному Центральною Радою 16 липня 1917 р. Другому універсалі, в якому йшлося про утворення Генерального Секретаріату – виконавчого органу влади. З першого дня існування Генерального секретаріату в його складі розпочало діяльність Генеральне секретарство з національних справ, що стало прообразом першого зовнішньополітичного відомства України у ХХ столітті.

22 грудня 1917 р. Голова Генерального Секретаріату Української Народної Республіки, проголошеної ІІІ Універсалом Центральної Ради, Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнародних справ Олександр Шульгин підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який цього ж дня був схвалений на засіданні Уряду УНР.

Цим документом визначилися обов'язки Генерального секретарства міжнародних справ, а саме: «здійснення міжнародних зносин держави, охорона інтересів українських громадян поза межами УНР, тимчасово – загальне влаштування національних непорозумінь в межах УНР».

Важливий імпульс подальшому розвитку української зовнішньополітичної служби надав оприлюднений 12 січня 1918 р. ІV Універсал Центральної Ради, в якому УНР проголошувалася «самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою Українського Народу».

У програмному документі СВУ, оприлюдненому 5 жовтня 1914 р., наголошувалося на прагненні відновити суверенну українську державу з конституційно-монархічним ладом під протекторатом Австро-Угорської імперії.

«Об'єктивна історична закінченість, – йшлося у цьому документі, – вимагає, щоб поміж Західною Європою й Москвою повстала самостійна Українська Держава». З 4 вересня 1914 р. керівний осередок СВУ було перенесено до Відня. Зрозуміло, що перебуваючи на терені Австро-Угорщини й користуючись фінансовою підтримкою її уряду, СВУ змушений був декларувати свою лояльність до імперії Габсбургів та висловлюватися за її перемогу у світовій війні. Крім того, перемога держав австро-німецького блоку над Росією розглядалася

провідниками Союзу як передумова до вирішення міжнародно-правової долі українських земель.

Українське питання, зазначав Д. Донцов, «нині міцно зв'язане з долею Австро-Угорщини й Німеччини, до перемоги яких ми, російські українці, й наші брати в Австро-Угорщині прив'язуємо нашу буденність».

Фактично, поставало завдання творення власної зовнішньополітичної служби за умов практично повної відсутності її апарату, державно-організаційних підвалин служби, якогось необхідного досвіду її будівництва. Вироблення головних правових й організаційних засад відомства йшло паралельно зі створенням його апаратної структури, закордонних установ. Відомство міжнародних справ УНР в добі Центральної Ради очолювали В. Голубович, а з 14 березня 1918 р. М. Любинський.

Цілком природно, що головне навантаження по виробленню головних підвалин служби припало на центральний апарат міністерства закордонних справ. Воно виробляло проекти відповідних законодавчих актів, котрі розглядалися урядом й затверджувалися парламентом республіки.

Література:

1. Веденєєв Д. Юність української дипломатії : становлення зовнішньополітичної служби Української держави 1917–1923 роки / Д. Веденєєв, Д. Будков. – К.: К. І. С., 2006. – 296 с
2. Історія та традиції зовнішньополітичної служби України [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ України : [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://mfa.gov.ua/ua/about-mfa/history>

ГРИГОРЕНКО О. А.

ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДУ Є.ПЕТРУШЕВИЧА І ДИРЕКТОРІЇ З ОБ'ЄДНАННЯ ЗУНР І УНР

Унаслідок низки революційних подій у Росії та краху Австро-Угорської імперії, на теренах українських земель було утворено дві держави – Українську Народну Республіку (УНР) та Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР).

Хоча обидві були засновані етнічними українцями, проте значно відрізнялися економічним станом, а також міжнародним та політичним спрямуваннями. Це можна пояснити тривалим розвитком різних областей України у складі несхожих за своїм державним устроєм формувань, в результаті чого утворився значний розрив між центральною і західною частиною населення України.

Основним питанням, що стояло в центрі державницької діяльності уряду ЗУНР було національне питання, у той час як державні діячі УНР більше опікувалися соціальними питаннями та питанням національних меншин. Причиною такої різниці у поглядах стала, насамперед, наявність у лавах держслужбовців УНР «молодих і зелених» революційно настроєних українців, і, натомість, членства у держапараті ЗУНР переважної кількості української інтелігенції, людей більш свідомих і досвідчених.

Спільність поставлених завдань, попри відмінності в поглядах на розбудову української держави, стали об'єднуючим чинником для цих новоутворених формувань.

Є.Петрушевич ясно усвідомлював, що перед загрозою польської і румунської агресії ЗУНР не вистояти самотужки, а тому вирішив виступити ініціатором об'єднання українських земель під єдиним знаменом. Як наслідок, вже 6 листопада 1918 р. до Києва прибула делегація Української національної ради, що звернулася до гетьмана П.Скоропадського із проханням моральної і воєнної допомоги, а також пропозицією об'єднання України. Гетьман погодився і вислав до Львова власну комісію з деякою кількістю зброї. Наслідком стало ухвалення Українською національною радою резолюції, у якій зазначалося: «Державному секретаріатові проробити потрібні заходи до з'єднання всіх українських земель в єдину державу».

Внаслідок чергової зміни влади в УНР, резолюція реалізована не була. Але тепер уряд Петрушевича мусив знаходити підхід до нового союзника – уряду Директорії, яка схвально сприйняла пропозицію. 1 грудня 1918 р. у Фастові було укладено попередній договір про об'єднання, у якому було викладено наступні пункти: 1) ЗУНР виявила бажання об'єднатися з Великою Україною як складова частина цілого; 2) обидва уряди мають подбати про здійснення

цього; 3) ЗУНР отримує свою територіальну автономію; 4) цей договір буде опубліковано за згодою Директорії УНР та Державного секретаріату ЗУНР.

Прискорили процес урочисте проголошення у Станіславі Українською національною радою ЗУНР урочисто проголосила об'єднання ЗУНР і УНР в одну суверенну Народну Республіку (3 січня 1919 р.), але за умови, що до скликання Українських установчих зборів, вся влада в Галичині залишається в руках Української Національної Ради і Державного Секретарства.

Рішення про приєднання було прийнято від імені всіх західноукраїнських земель. «Від сьогоднішнього дня – заявив Є. Петрушевич, – існує тільки одна Українська Народна Республіка».

Принциповим в об'єднавчому процесі стала розробка чітких умов об'єднання українських земель і обов'язків кожної із сторін. З цією метою 16 січня 1919 р. делегація ЗУНР знову відбула до Києва.

Фінальним актом в процесі об'єднання вважається церемонія Акта Злуки, яка розпочалася о 12 годині 22 січня 1919 р. на Софійському майдані у Києві. Державний секретар ЗУНР – Л. Цегельський – зачитав і передав Володимирі Винниченку ухвалу Української національної ради від 3 січня 1919 р. Після чого представник Директорії – Ф. Швець – оголосив Універсал, виданий спеціально з нагоди ухвалення Акту, у якому зазначалося: «... Віднині воєдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України, Західно-Українська Народна Республіка (Галичина, Буковина й Ужгородська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Віднині є єдина незалежна Українська Народна Республіка».

Як показує подальший розвиток подій, це об'єднання залишилося лише формальністю, що на деякий час підняло моральний дух і загальний настрій населення України. Через взаємну нетерпимість лідерами УНР і ЗУНР один одного, занадто велику різницю у політичних поглядах і уявленнях про майбутнє Незалежної Української Республіки, остання була завчасно приречена. Саме неможливість Сходу і Заходу України знайти взаєморозуміння призвела до краху як УНР так і ЗУНР. Проте Акт Злуки назавжди залишиться у пам'яті українців як символ незламності українського духу і нашої незламної волі до боротьби.

ГУСЄВА Анастасія Сергіївна

КОНСУЛЬСТВО В МЮНХЕНІ – «ОСТАННЯ БАРИКАДА» КОНСУЛЬСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Найпоказовішою серед українських консульських установ доби визвольних змагань 1917–1921 рр. є діяльність консульства у Мюнхені. Німеччина стала однією з перших європейських країн, із якою молода держава встановила консульські зносини. Після отримання Баварією, 8 листопада 1918 р., статусу незалежної республіки, перспективи діяльності українського консульства в Мюнхені стали досить реальними.

Українське консульство в столиці Баварії розпочало свою роботу вже 1 липня 1918 р. Воно підпорядковувалося Посольству Української Держави, яке на той час знаходилося в Берліні і головою якого став, призначений в червні 1918 р., барон Ф.Р. Штейнгель.

З 15 листопада 1918 р. на посаду консула Української Держави в Мюнхені віце-директора загального департаменту МЗС Василя Оренчука, про що й було видано відповідний наказ МЗС 17 листопада 1918 р. № 391.

Штат консульства складався з трьох осіб: консула, секретаря і канцелярського урядовця. Першим наказом керівника установи В.Я. Оренчука було призначення урядовця консульства на місяць Романа Євгеновича Громницького. А вже 18 грудня 1918 р. на цю посаду був призначений Владислав Адамович Вельця.

Усі завдання, які поставали перед консульством вирішували : консул Василь Оренчук, секретар Роман Громницький та урядовець Владислав Вельця. До обов'язків консула належали контакти з місцевою владою, переговори з представниками держав, офіційне листування з місцевими державними установами та пресова діяльність консульства. Секретар вів фінансові книги, звіряв переклади документів та приймав громадян. Виготовлення паспортів та інших документів було доручено урядовцю.

Саме консульство займалось допомогою військовополоненим, хоча це й не входило в прямі обов'язки установи, а також допомагали українцям, які проживали в Мюнхені, знайти своїх родичів. Також багато звернень в консульство стосувалось отримання паспортів та інших документів етнічними українцями, які проживали на той час в Баварії.

Кризова ситуація в Мюнхені, яка була пов'язана з убивством прим'єр-міністра Курта Айснера 21 лютого 1919 р., на деякий час паралізувала контакти консульства з Посольством УНР та місією в справах військовополонених у Берліні.

Після ліквідації БРР та повернення влади урядом Й. Гофмана стан українців в Баварії значно погіршився. Почалось масове виселення усіх іноземців, котрі потрапили в Баварію після 1 серпня 1918 р. і саме це змусило консульство звернутися до військової влади з питанням захисту українців. Звернення Василя Оренчука поліпшило стан українців та дозволило їм залишатися в Баварії.

Фінальним акордом діяльності консульства стали кілька гострих публікацій в місцевій пресі. Опублікована в вечірньому виданні найбільшого баварського часопису «Münchener Neuste Nachrichten» «Telegram-Yeitung» 7 листопада 1922 р. стаття В. Оренчука «Нові економічні угруповання на сході» застерігала німців від дружби з радянською Росією.

Ключовими пріоритетами, з 1918 по 1922 рр., консульства були захист прав українців в Баварії, створення фінансової платформи та культурної взаємодії між українцями та німцями.

Література:

1. Дипломатія УНР і Української Держави в документах та спогадах: у 2 т./ упоряд. і передм. І.М. Гнатишина, О.С. Кучерука, О.О. Мавріна; вступ. слово В.С. Огризка. – Київ: Укр. письменник, 2008. – Т.1. – 369 с.; іл.; Т.2. – 379 с.;
2. Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917-1924 рр.) : документи і матеріали / Держкомархів України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства; [авт. передм., упоряд.: І.Б. Матяш та ін.; редкол.: К.І. Грищенко (голова) та ін.] – Київ: видав. гуманіст. літер., 2010. – 592 с.: табл.;
3. Українські дипломатичні представництва в Німеччині (1918-1922): документи і матеріали / Упорядн.: В. Даниленко, Н. Кривець; Ред.кол.: Г. Боряк, Д. Бурім, М. Варварцев, С. Віднянський (відп. ред.), О. Маврін, Н. Маковська. НАН України. Інститут історії України: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К.: «Смолоскип» 2012. – 592 с.;
4. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 562, арк. 13.

ДАВИДОВА Олена Геннадіївна

УКРАЇНЬСЬКА ДИПЛОМАТІЯ 1917–1921 РР.: ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ

Після повалення царизму в Росії в лютому 1917 р. в Україні діяв офіційний Тимчасовий уряд, органами якого були громадянські ради та комітети. 17 березня 1917 р. представники громадських і політичних організацій заснували Виконавчий комітет, який ще три місяці був найвищою владою у Києві.

7 листопада 1917 р. було проголошено III Універсал, таким чином утворилась Українська Народна Республіка (УНР). Проголошення УНР відкривало для України можливість приймати активну участь у боротьбі за припинення Першої світової війни. Була сформована перша делегація для участі у мирних переговорах у Брест-Литовському. У Швейцарію був відряджений український дипломат Ю.Гасенко. В цей час Франція та Англія направляє до УНР своїх представників. У січні 1918 починає свою роботу міністерство закордонних справ УНР. Від України направляються посли до Туреччини, Німеччини, Румунії та Австро-Угорщини. Уряд УНР розробляє проект з організації консульських установ України. Ще восени 2017 з ініціативи професора М.Тугана–Барановського було створено Українське товариство економістів, а вже на його базі почали працювати Консульські курси. Це і був перший навчальний заклад по підготовці консульських працівників. У 1918 році з ініціативи та підтримки академіка А. Кримського в Києві запрацював Близькосхідний інститут і на його базі відкрився консульський факультет. Керували зовнішніми справами УНР О.Шульгин, В.Голубович та М.Любинський. Переговори з Німеччиною та її союзниками в Брест-Литовську очолював від Центральної ради В.Голубович. Німеччина визнала Україну самостійною державою і підписала з нею окрему угоду.

Важливі зміни відбулися вже 29 квітня 1918 року, коли зібрався Хліборобський конгрес у Києві. На конгресі засуджували політику Центральної ради, в підсумку якого одногосно вибрали гетьманом П.Скоропадського. Він розпустив Центральну раду та змінив назву з УНР на Українську Державу.

17 червня 1918 р. був прийнятий закон «Про посольства і місії Української Держави». За новим законом консульства України поширилися вже на 22 країни та деякі регіони. Були встановлені дипломатичні відносини з 12 країнами Європи. Міністрами закордонних справ були М.Василенко, Д.Дорошенко, Г.Афанасьєв. За період гетьманства П.Скоропадського статус України піднявся, вона була знана як незалежна гетьманська держава, але реальної допомоги від країн світу, як правило не було. Та і в самій державі П.Скоропадський не користувався авторитетом у політичних сил, і однією з причин було те, що він орієнтувався на білогвардійську Росію та на монархію.

Керівники Української соціал-демократичної партії С.Петлюра та В.Винниченко заснували опозиційний Український національний союз. 14 листопада 1918 р. в Києві був створений верховний орган республіки – Директорія. 14 грудня 1918 р. П.Скоропадський виїхав з Києва, в зв'язку з активними діями Директорії проти гетьманських військ та революційними діями в Німеччині (повалення монархії). І вже 19 грудня 1918 р. Директорія проголосила відновлення Української Народної Республіки, а 26 грудня було створено уряд УНР на чолі з В.Черняхівським.

Ще в жовтні 1918 р. Австро-Угорщина почала розпадатись внаслідок поразки у війні. У Львові 18-19 жовтня 1918 р. на з'їзді політичних та громадських діячів була створена Українська Національна Рада (УНР). Рада ухвалила рішення про створення Української держави на українських землях, що раніше входили до Австро-Угорщини. Вже 9 листопада 1918 р. сформувався уряд – Державний секретаріат. Очолив цей уряд К.Левицький. Уряд оголосив про самостійність українських земель, які входили до Австро-Угорської імперії та утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Президентом було обрано Є.Петрушевича. 1 грудня 1918 р. у Фастові був укладений Договір між Директорією та делегацією ЗУНР про злиття УНР та ЗУНР. Дипломатами ЗУНР в той час були Л.Цегальський, В.Панейко, М.Лозинський.

16 січня 1919 р. була офіційно оголошена війна УНР з РРФСР, а 5 лютого 1919 р. більшовики зайняли Київ, уряд Директорії переїхав до Вінниці. Головними напрямками дипломатії Директорії УНР були зв'язки з Росією, Польщею, участь у процесі повоєнного мирного врегулювання. І хоча уряд Директорії і докладав чимало зусиль для розширення діяльності зовнішньої політики України, Директорія підтримки та допомоги з боку Антанти не отримала. Одними з головних дипломатичних установ були: делегація на Парижську мирну конференцію, делегації на переговори з Польщею та місія до ліги Націй.

Наприкінці 1919 р. більшовики повторно поновлюють свою владу на Україні, яка згідно з декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду була названа «Українська Соціалістична Радянська Республіка» (УСРР). Уряд та наркомат закордонних справ більшовиків очолив Х.Раковський. Хоча в той час в країні не було розв'язано багато внутрішніх та зовнішніх проблем, уряд намагався активізувати свою дипломатичну діяльність. 14 лютого 1921 р. був вперше підписаний мирний договір з Литвою, а також були встановлені відносини з Балтією та Туреччиною. В цей час в Україні був створений інститут зовнішніх відносин, який готував дипломатичні кадри, але невдовзі після утворення СРСР був ліквідований. Уряд ставив питання про наявність самостійних представництв України в Франції, США, Англії, Італії, Німеччині, Румунії, Чехословаччині та Польщі. 18 березня 1921 р. відбулося підписання Ризького договору, за яким Польща визнала більшовицьку владу, Холмщина, Західна Волинь, Західне Полісся, Підляшшя відійшли до Польщі, а Східна Волинь відійшла до Росії. Також у Ризькому договорі заборонялось існування антибільшовицьких організацій на територіях Польщі. Відповідно, Директорія та її уряд втратили право на існування в Польщі. Так закінчився один із найважливіших етапів боротьби за незалежність та державність України.

Література:

1. Історія України [Текст] : посібник для старшокласників та абітурієнтів / Л.Ф. Гайдуков, В. Ю.

Крушинський. – К. : Либідь, 1999. – 272 с.

2. Україна: перша половина XX століття : нариси політичної історії / Тарас Григорович Гунчак . – Київ : Либідь, 1993 . – 287 с.

3. https://studopedia.com.ua/1_133550_ukraina-za-getmanstva-p-skoropadskogo.html

ДЗІСЬ Іван Валерійович

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ (1917–1921 РР.)

Важливою складовою державного будівництва в 1917–1921 роках була дипломатична діяльність. Першим дипломатичним досвідом Української Центральної Ради стали переговори з російським Тимчасовим урядом про автономний статус України у травні 1917 р. Вони закінчилися безрезультатно і стали поштовхом до проголошення I Універсалом автономії України. Прообраз зовнішньополітичного відомства – Генеральне Секретарство міжнаціональних справ, згодом реорганізоване у міжнародних справ. Першим міністром міжнародних справ УНР був історик та дипломат Олександр Шульгин. Протягом 1917-го відбувалися переговори лідерів Центральної Ради з військовими місіями Антанти, які завершилися визнанням Парижем і Лондоном УНР де-факто, але не де-юре.

9 лютого українська делегація на чолі з Олександром Севрюком підписала у Бересті мирний договір з Німеччиною та її союзниками. Берестейський договір став першим міжнародним актом визнання Української Держави і першим мирним договором Світової війни.

Міністерство закордонних справ Гетьманату на чолі з Дмитром Дорошенком розвивало відносини передусім із союзними Німеччині та нейтральними державами. Посол у Відні В'ячеслав Липинський відстоював українські права на Холмщину, передбачені Берестейським договором. Делегація на чолі з Сергієм Шелухіним вела перемовини про кордони з радянською Росією. 4-18 вересня 1918 р. відбувся візит гетьмана Скоропадського до Берліна, де пройшли плідні переговори з імператором Вільгельмом II та рейхсканцлером Георгом фон Гертлінгом.

Дипломатична діяльність Директорії УНР відбувалася у вкрай несприятливих умовах, адже переможна Антанта надавала перевагу ворогам УНР – Польщі та «білій» Росії. Щоб переломити цю негативну тенденцію, у січні 1919 р. сформовано Делегацію об'єднаної УНР на Мирову конференцію в Парижі. Її члени на чолі з Григорієм Сидоренком прагнули використати цю міжнародну асамблею за підсумками Першої світової війни, щоб домогтися визнання України та її кордонів, отримати військову допомогу проти більшовиків.

Проривом із міжнародної ізоляції стало укладення Варшавської угоди 21 квітня 1920 р. Ціною територіальних поступок голова української делегації Андрій Ливицький домогся визнання та військової підтримки УНР Польщею. Впродовж 1917–1921 рр. була створена і діяла мережа дипломатично-консульських установ України. За кордон відряджали надзвичайні дипломатичні місії, вдома приймали послів і консулів. Українські посланці були в Австрії, Азербайджані, Бельгії, Болгарії, Бразилії, Ватикані, Великій Британії, Греції, Грузії, Данії, на Дону, в Естонії, Італії, Канаді, на Кубані, в Латвії, Нідерландах, Німеччині, Османській імперії, Польщі, Росії, США, Угорщині, Фінляндії, Чехословаччині, Швейцарії, Швеції, Югославії та інших країнах.

22 грудня 1917 р. Голова Генерального Секретаріату Української Народної Республіки, проголошеної III Універсалом Центральної Ради, Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнаціональних справ Олександр Шульгин підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який цього ж дня був схвалений на засіданні Уряду УНР.

Важливий імпульс подальшому розвитку української зовнішньополітичної служби надав оприлюднений 12 січня 1918 р. IV Універсал Центральної Ради, в якому УНР проголошувалася «самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою Українського Народу».

Саме в цей час розпочинається активна робота над створенням мережі дипломатично-консульських установ, діяльність яких регулювалася державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ (згодом – Міністерства

закордонних справ); формуванням відповідної правової бази дипломатичної діяльності (навесні 1918 р. співробітниками українського МЗС було підготовлено проект закону «Про закордонні установи УНР»); підготовкою дипломатичних кадрів.

Література:

1. Гакман С. М. Бессарабія та Буковина в системі міжнародних відносин у міжвоєнний період : конспект лекцій / С. М. Гакман; Чернів. нац. ун-т ім.Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2005. – 46 с.
2. В. Д. Боєчко, О. І. Ганжа, Б. І. Захарчук ; Альберт. ун-т, Канад. ін-т укр. студій. – К.: Основи, 1994. – 168 с.: табл., карти.
3. Веженєєв Д., Будков Д. Українська дипломатія (1917-1923) : Україна, 1918. – 180 с.

ДРАНКО Ірина Степанівна

ЗВЕНИГОРА – КОЛИСКА ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА

Суспільно-політичні катаклізми першої третини ХХ ст. знайшли своє відображення й на Звенигородщині, що на Черкащині – славному Шевченковому краї. Водночас з активізацією діяльності на її теренах різноманітних партій, тут з'являються все нові збройні угруповання, які, діючи переважно на власний розсуд, ще більше драматизували ситуацію. Такою потужною силою стало Вільне козацтво, яке зародилося 1917 р. в Гусаковому, – колишньому хуторі кошового запорожців Івана Гусака. Ініціатором його створення став місцевий селянин Никодим Смоктій. Вважалося, що Вільне Козацтво врятує Україну від анархії та безладдя.

Слід зазначити, що підрозділи Вільного Козацтва створювались за принципом козацького війська часів Хмельниччини. Основним тактичним підрозділом була сотня. Чисельність її особового складу могла бути різною – від 55 до 700 чоловік. Сотні однієї волості об'єднувались у курінь, курені – в полк, а полки цілої округи утворювали кіш. Старшина була виборною. Сотникова старшина складалася з сотника, писаря, скарбника, хорунжого і бібліотекара. Мала сотня і свій прапор, канцелярію і бібліотеку. Курінну старшину вибирали сотні волості, полкову – курені повіту, а кошову – полки округи. Зі Звенигородщини дух козацтва поширився й на інші повіти й губернії України. Вже наприкінці 1917 р. в лавах Вільного Козацтва нараховувалось понад 60 тисяч чоловік.

У січні 1918 р. у зв'язку з наступом на Україну більшовицьких військ, згідно розпорядження Генерального секретаря військових справ, розпочато реорганізацію Вільного Козацтва у регулярні військові частини – Реєстрове Вільне Козацтво. У зв'язку з цим у підрозділах було намічено провести ряд заходів щодо підвищення їхньої боєготовності. З метою укріплення дисципліни, підвищення ідейно-політичного рівня козаків у підрозділах ведеться відповідна робота. До керівництва приходять нові отамани. 14 лютого 1918 р. козаки Звенигородського коша обирають своїм отаманом Юрія Тютюнника, який ще восени 1917 р. повернувся із Києва на Звенигородщину. Павлу Скоропадському, який прибув на це зібрання з метою взяти участь в його роботі, козаки висловили недовіру.

Завдяки наполегливій роботі Ю.Тютюнника з особовим складом, Звенигородський кіш став одним із кращих серед вільнокозацьких формувань. Штабу Звенигородського коша та Звенигородському ревкому відтепер підпорядковувалися всі збройні формування на території Київської губернії. 14 лютого 1918 р., розігнавши повітовий з'їзд Рад робітничих і селянських депутатів у Звенигородці під головуванням більшовика Б.Каца, козаки заявили про себе як про єдину силу в повіті і на Київщині в цілому [1, с. 66-82].

У другій половині березня 1918 р. місто захопили австро-німецькі війська. Незважаючи на жорстокий терор, жителі повіту піднялися на боротьбу проти окупантів, яку очолив Звенигородський кіш Вільного козацтва. У першій половині червня 1918 р. розпочалося Звенигородсько-Таращанське повстання, яке в силу різних причин у кінцевому результаті закінчилося поразкою, хоча повстанці заволоділи Звенигородкою. Після вигнання німецьких окупантів владу деякий час утримували війська Директорії. 4 березня 1919 р. повітом оволоділи частини більшовицьких військ. Органом відновленої радянської влади став військово-революційний комітет [2].

Під час першого походу більшовицьких військ в Україну саме Звенигородський козацький кіш контролював територію від Умані до Черкас і від Білої Церкви до

Єлисаветграда. Тоді ж об'єднані сили Вільного Козацтва, у складі якого було 4600 звенигородців, завдали великих втрат більшовицьким військовим частинам під командуванням Михайла Муравйова в районі Бобринської залізничної станції. Тут, як і в інших боях, проявився військовий талант Ю. Тютюнника. У травні-червні на вимогу німецького командування відділи Вільного Козацтва почали роззброювати і реформувати. Проте Звенигородське Вільне Козацтво зуміло зберегти свої сили.

Підсумовуючи діяльність Вільного Козацтва Звенигородщини, треба сказати, що воно відіграло значну роль як в історії нашого краю, так і в історії України. Однак через відсутність належного Верховного керівництва, виваженої кадрової політики, а головне – через недооцінку його тогочасними українськими урядовцями і політиками, Вільне Козацтво використало далеко не всі свої можливості, патріотичний і бойовий потенціал й загинуло, лише взявшись виконувати вготовану його місію [1, с. 66-82].

Література:

1. Білецький Ф. Вічний подзвін Звенигори. – Звенигородка, 2003. – 186 с.
2. Офіційний сайт Звенигородської міської ради [електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zven.gov.ua>.

ДУДА Іван Андрійович

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКО-МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ЧАСИ УЦР

Тему історії українських політичних відносин у часи Української Центральної Ради (далі – УЦР) вважаю актуальною і сьогодні, тому що ідеї суверенності та соборності держави, її територіальної цілісності є головними чинниками розвитку України. Сформована тоді ідея державної незалежності стала визначальною для українського визвольного руху. Розбудовою Української Народної Республіки, Української Держави, Західно-Української Народної Республіки українці довели здатність і спроможність національного державотворення. Сьогоднішня Україна є спадкоємицею державницьких традицій, закладених революцією 1917–1921 років.

У даній роботі я розгляну одну з найважливіших сторінок історії України – період УЦР, яка понад десяти останніх десятиріч перебуває в центрі наукових і політичних дискусій. Запропонована проблематика ще не повною мірою відображена у вітчизняній та зарубіжній історіографії, хоча роботи у цьому напрямку ведуться доволі інтенсивно. Останнім часом наші науковці приділяють значну увагу вивченню і популяризації творчої спадщини видатного філософа, ідеолога українського консерватизму В'ячеслава Липинського [5]. Заслужують на дослідження й праці інших представників українського консервативної думки, зокрема Василя Кучабського та Стефана Томашівського [5]. Слід відзначити, що і сьогодні при вивченні її діяльності питань виникає значно більше, ніж відповідей. Так, лише на початку 1990-х рр. закріпився у вітчизняному науковому і політично-суспільному середовищі сам термін «українська революція». Об'єктивно можна стверджувати тільки одне, УЦР очолила національно-визвольний рух за відродження історичних і культурних традицій українського народу, утвердження його національної гідності і самосвідомості. Саме під такими гаслами 4 березня 1917 р. у Києві була створена УЦР – представницька громадсько-політична організація, яку очолив визначний історик і відомий політичний, громадський і культурний діяч Михайло Грушевський.

Наслідки Першої світової війни змінили всю систему міжнародних відносин. Зазнали поразки Німеччина та її союзники, не витримали напруження війни й розпалися Австро-Угорська монархія та Російська імперія. На політичній карті Європи з'явилися нові держави, у тому числі Українська держава, яка вийшла на міжнародну політичну арену.

Зовнішню політику Центральної Ради умовно можна поділити на три етапи. Перший охоплював період від заснування до середини листопада 1917 р. На цьому етапі майже всі зовнішньополітичні заходи Центральної Ради були скеровані на налагодження взаємин з Росією. Другий етап тривав від утворення Української Народної Республіки до початку січня 1918 р. В цей період фактично розпочинається самостійна міжнародна діяльність УНР, спрямована на здобуття прихильності й визнання з боку держав Антанти, насамперед, Англії та

Франції. Від початку січня 1918 р. й до часу припинення діяльності Центральної Ради у квітні 1918 р. тривав третій етап, коли відбулася переорієнтація зовнішньої політики на Німеччину.

Попри те, що до середини 1920-х років усі землі сучасної України опинилися під владою чотирьох держав, питання єдності української нації вже ніколи не ставилося під сумнів. Саме під час Української революції було проголошено незалежність України, продемонстровано можливість цивілізованого демократичного збирання територій в єдину суверенну державу. Це був вагомий і багато в чому трагічний досвід державницько-правової розбудови України. Розуміння здобутків революції та усвідомлення причин її поразки має стати важливим уроком для сучасної розбудови незалежної України.

Актуальність зазначеної проблеми підсилюється виявленими суперечностями, що наявні у теорії та практиці. Поставши в щонайскладнішій ситуації перед проблемою вибору між політичними принципами і подальшим існуванням, УЦР обрала принципи, а саме: «правління народу, що здійснюється народом, і для народу», і зійшла з політичної арени. Велике бачиться з відстані. Можливо, сьогодні ми нарешті наближаємося до об'єктивного розуміння ролі та місця УЦР в нашій сучасній історії. «Ми жили марно, наш час не проходив безслідно», – так лаконічно і дуже скромно визначив історичну місію Центральної Ради її лідер М. Грушевський [3]. Із погляду сьогодення роль і значення ЦР бачаться набагато вагомніше і масштабніше. Саме внаслідок її діяльності світові, європейські новітні суспільно-політичні цінності були пересажені на національний ґрунт, поєднані з українськими реаліями. Це поєднання не дало швидких і бажаних плодів, проте не могло не позначитись на подальшому розвитку історії України ХХ ст. Отож закономірно, що протягом двадцяти семи років існування незалежної Української держави до досвіду УНР та Центральної Ради звертаються не лише історики, а й політики.

Таким чином, розглянувши одну з найважливіших сторінок історії України, я вважаю, що розвиток української дипломатії на сучасному етапі не може здійснюватись успішно без вивчення та узагальнення історичного досвіду міжнародної діяльності України, її дипломатичної служби, адже сьогодні Україна перебуває на етапі реформ у всіх сферах суспільного життя.

Література:

1. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: в 2-х т. – Київ: Наукова думка, 1997.
2. Чіхрадзе О.Ш. Проблема зовнішньополітичної концепції в українському державному будівництві 1917–1920 рр. // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» №408. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2000.
3. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. Посібник. – Київ: Либідь, 2002.
4. Копиленко О.Л. «Сто днів» Центральної Ради. – Київ: Україна, 1992.
5. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник. – Київ: Либідь, 2002.

ДУШИНА Катерина Олександрівна

ФІЛОСОФСЬКЕ, КУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І МІСЦЯ УКРАЇНИ В НИХ

У підготовці висококваліфікованих спеціалістів у вищих навчальних закладах важливе місце належить гуманітарним дисциплінам, загальноосвітня, культурна і морально-виховна функції яких мають розгортатись у парадигмі пріоритету людських цінностей із метою демократизації людських відносин.

Сьогодні необхідно переконати студентів у важливості філософського осягнення світу, формування обґрунтованих світоглядних орієнтацій, що допомагають молоді виробити життєву позицію свідомого члена суспільства.

В сучасному вигляді міжнародні відносини представляли собою не тільки один з найбільш розвинених видів людської діяльності, а й найдавніший. Про це свідчить перший з дійшли до нас письмових договорів, який близько 2100 до н.е. уклали між собою правителі месопотамських міст Лагаша і Умми, зобов'язуючись не порушувати територіальних кордонів. У 1278 до н.е. єгипетський фараон Рамзі II і хетський цар Хаттусили підписали договір про мир, дружбу і співробітництво. Ці документи є прикладом встановлення двостороннього типу

міждержавних зв'язків. Так з'являється перша міра діяльності держави в зовнішньому просторі, обумовлена потребою запровадження правил поведінки держав для вирішення виникаючих між ними проблем.

Соціологічний підхід до міжнародних відносин почав складатися після Першої світової війни. У Росії його перша концептуалізація була зроблена Юрієм Веніаміновичем Ключниковим в п'яти лекціях по соціології міжнародних відносин 1922 р. Будучи учасником безпрецедентної на той момент міжнародної події – Паризької мирної конференції 1919 р. він мав можливість спостерігати живий процес прийняття резонансних міжнародно-політичних рішень, в якому взяли участь 27 держав. Порядок наради передбачала вироблення загальної оцінки результатів світової війни, революції в Росії і створення Ліги Націй. Ю. В. Ключников об'єднав ці факти для аргументації наукового підходу до феномену **світової політики**. Акцентуючи вплив людського фактора і «міжнародного свідомості» на характер міжнародного порядку, він зумів розглянути в цьому симбіозі предметні нулі нової науки – **соціології міжнародних відносин**.

З самого початку свого існування Україна опинилася у сфері впливу названих процесів, різнонаправлених міжнародних тенденцій. Так, наприклад, саме виникнення української держави є одним із результатів дезінтеграції тоталітарної системи та одним з найважливіших геополітичних зрушень у повоєнній Європі. Нині Україна як незалежна держава вирішує багато економічних, політичних та соціальних проблем свого розвитку. Водночас наша держава не може стояти осторонь світових глобальних та регіональних інтеграційних процесів, не може не намагатися вплинути на їх розвиток з метою забезпечення своїх національних інтересів. З цією метою Україна розширює свою діяльність у рамках ООН та ОБСЄ, співробітництво з ЄС і НАТО.

Україна, як самостійна держава, маючи великий природний, економічний, культурний та інтелектуальний потенціал, може зробити значний внесок у розвиток світової цивілізації та забезпечення міжнародної безпеки.

Література:

1. Ключников Ю. В. На великому історичному роздоріжжі. – М.: Вузівська книга, 2001 р. – 200 с.
2. Вступ до філософії: історико-філософська пропедевтика: Підручник / За ред. Г.І. Волинки. – К., 1999 р. – 360 с.

ЄРМАКОВ Георгій Сергійович

ДИПЛОМАТИЧНІ І КОНСУЛЬСЬКІ СЛУЖБИ УНР І УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Після проголошення 7 (20) листопада 1917 р. Третім Універсалом Центральної Ради Української Народної Республіки державним органом управління її зовнішньою політикою стало Генеральне секретарство міжнародних справ (О. Шульгин). 9 (22) грудня 1917 р. він вніс на розгляд Малої ради законопроект про його створення, а 13 (26) грудня на засіданні Центральної Ради голова Генерального секретаріату В. Винниченко зробив офіційне повідомлення про заснування зовнішньополітичного відомства України. Від 9 (22) січня 1918 р. його назва – Міністерство закордонних справ. 24 грудня (6 січня) 1918 р. Україною було розпочато мирні переговори з Центральними державами в Бресті. Українську делегацію на них очолював В. Голубович. Вона стала першою офіційною дипломатичною місією УНР. Згідно з умовами Брестського мирного договору, підписаного 27 січня (9 лютого) 1918 р., країни Четверного союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Туреччина, Болгарія) де-юре визнали проголошену Четвертим Універсалом 9 (22) січня 1918 р. незалежність УНР та її кордони, було встановлено дипломатичні відносини України з Центральними державами. Розпочалося створення українських дипломатичних представництв за кордоном (Німеччина, Туреччина, Австро-Угорщина).

З постановом Української Держави гетьмана П. Скоропадського здійснювалася подальша розбудова мережі українських дипломатичних представництв, удосконалювались організаційні засади та юридична база діяльності зовнішньополітичного апарату, засновано систему підготовки дипломатичних кадрів. 21 червня 1918 р. Рада міністрів ухвалила закон про запровадження дипломатичних представництв першого розряду в Німеччині, Австро-

Угорщині, Туреччині, Болгарії та амбасади другого розряду в Румунії. Заснування посольств першого розряду в Центральних державах засвідчило їх пріоритетне значення в системі зовнішньополітичних орієнтирів Української Держави. У жовтні 1918 р. українські дипломатичні представництва другого розряду засновано у Швейцарії і країнах Скандинавії. Посольства другого розряду діяли також у Фінляндії, Польщі, на Дону й на Кубані. Дипломатичні місії були надіслані до Франції, Англії, США, однак, вони не встигли розгорнути свою роботу у зв'язку із поваленням гетьманської влади П. Скоропадського.

Розбудовувалася консульська служба. За законом від 6 листопада 1918 р. запроваджувалися наступні типи консульських установ: генеральні консульства, консульства, віце-консульства, консульські агентства. Найбільші мережі консульських представництв України діяли в країнах Четверного союзу та державах, що виникли на уламках Російської імперії.

20 квітня 1918 р. у Києві при Українському товаристві економістів почали діяти Консульські курси. Іншим центром підготовки дипломатичних кадрів був створений навесні 1918 Близькосхідний інститут.

У наступний, після ліквідації Гетьманату, період перебування при владі Директорії УНР її дипломатія стикалася зі значними перешкодами з огляду неприйняття державами Антанти України як повноправного суб'єкта міжнародних відносин, територіальних зазіхань з боку більшовицької Росії, російського «білого руху», Польщі, Румунії, Чехословаччини. Новацією в організації МЗС стало створення історичного комітету, що займався дослідженням історії української дипломатії, здійснюючи науково-теоретичне забезпечення зовнішньої політики України. При дипломатичних репрезентаціях України в Берліні, Відні й Римі функціонували військово-санітарні місії у справах військовополонених. Відбулося згортання мережі консульств, створених у період Гетьманату, водночас поширеною була практика виконання консульських функцій відповідними підрозділами дипломатичних представництв. За Директорії набула розповсюдження така форма зовнішньополітичного представництва, як надзвичайна дипломатична місія. Найважливішою зовнішньополітичною репрезентацією УНР періоду Директорії стала її делегація на Паризькій мирній конференції 18 січня 1919 – 21 січня 1920 рр. У 1920 р. було утворено делегацію УНР до Ліги Націй на чолі з О. Шульгиним. Проте Україні, як і іншим державам, що виникли на території колишньої Російської імперії (крім Польщі й Фінляндії) було відмовлено у вступі до цієї організації. У результаті приєднання Західноукраїнської Народної Республіки до Української Народної Республіки (22 січня 1919 р.) і перетворення ЗУНР на Західну область УНР було прийнято рішення про об'єднання дипломатичних репрезентацій двох держав. Створення загальноукраїнської дипломатичної служби не усунуло протиріч з питань зовнішньої політики та оборони між керівництвом УНР та ЗО УНР, які наочно виявилися під час Паризької мирної конференції.

Загалом період Української революції 1917–1921 рр. став часом розбудови державних органів зовнішніх зносин, становлення дипломатичної й консульської служби, створення правової бази зовнішньополітичної діяльності України.

Література:

1. Шульгин О. Політика. Державне будівництво України і міжнародні справи. – К., 1918. – 106 с.

ЄРМОЛЕНКО Анастасія Миколаївна

СТАНОВИЩЕ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У 1917 р.

На початку 1917 р. Росія поступово встановлювала в Україні радянську владу. Як і на інших територіях, зміна влади в Чернігові сталася швидко. Останнього чернігівського губернатора М. Гревеніца усунули від влади 2 березня рішенням Тимчасового уряду. Відтак першим губернським комісаром у Чернігові став О. Бакуринський. Новопризначений «губернатор» прагнув відновити дещо порушений революційними подіями владний механізм, діючи відповідно до настанов центральної влади та спільно з органами місцевого самоврядування. На II Селянському з'їзді, що проходив у губернському центрі 10-12 червня, делегати ухвалили відповідну резолюцію. Йому закидали, що в політичному минулому він – октябрист, до того ж не українець, а відтак повністю не відповідає вимогам, які були

виставлені до глави губернської адміністрації. Дізнавшись про це комісар негайно подав у відставку. Постійне бюро губернського виконавчого комітету шукало нову кандидатуру на посаду губернського комісара і зупинилося на постаті Д. Дорошенка.

Губернські та повітові комісари мали тісно співпрацювати з комітетами громадських організацій. 14 березня Міністерство внутрішніх справ запропонувало своїм губернським комісарам формувати на місцях губернські, повітові, волосні, міські й селищні комітети із особового складу громадських організацій. Невдовзі, 22 березня, Юридична нарада заявила про необхідність передати вищезазначеним органам «всю повноту державної влади на місцях».

Першими кроками революційного органу стала ліквідація поліції, початкові заходи щодо створення народної міліції, підготовка звернення до населення, яке мало друкуватися російською, польською, українською та єврейською мовами.

Надзвичайно важливими в системі владних структур, що формувалися в центрі і на місцях, стали два комітети – продовольчий та земельний. Співробітники першого з них змушені були виконувати неймовірно важке завдання: з одного боку, дбати про забезпечення продуктами харчування населення краю, а з іншого – організовувати збір хліба задля очікуваної тоді ще перемоги над ворогом на фронтах світової війни. На початку революції селяни охоче віддавали зерно. Але в міру того, як війна затягувалася, а надії на гарний врожай зникли, і населення північних повітів стало відчувати голод запал патріотизму пропав.

Економічне становище та громадсько-політична ситуація в губернії вкрай загострилася вже влітку 1917 р., але до крайнощів справа тоді ще не дійшла, дякуючи тій події, яку мали чернігівці та мешканці інших українських губерній. Йдеться про можливість добитися автономії, а таким чином, відгородитися від усіх тих нещасть, що їх породила російська революція. Багато хто сподівався, що національна держава суттєво поліпшить матеріальне становище низів.

Тогочасне політичне життя в період становлення автономії на теренах Чернігівської губернії далеко виходило за рамки традиційного трикутника: Тимчасовий уряд – Центральна рада – більшовики. В губернському центрі, та й по всій Чернігівщині, діяло чимало єврейських та польських партій. Стосунки чернігівських українців з їхніми представниками були достатньо дружніми. Суттєвіше позначається на повсякденному житті чернігівців ситуація з продовольством, яка погіршувалася. Преса повідомляла про спричинену голодом тривожну ситуацію у північних повітах і попередила про назрівання голодних бунтів. В самому Чернігові забезпечення населення продовольством та товарами першої необхідності за встановленими урядом твердими, тобто низькими, в умовах 1917 р. цінами, складалося не найкращим чином: з 1 липня були запроваджені картки на цукор, хліб. Інші необхідні продукти населення мало купувати за ринковими цінами, які не всім виявлялися по кишені. Як відповідь на падіння життєвого рівня населення зросла хвиля крадіжок, грабунків, різних насильств, посилювалась разом з тим і жорстокість людей. Подекуди вона набувала крайніх форм. Влада виглядала безсильною і катастрофічно втрачала авторитет.

8 листопада чернігівська дума прийняла резолюцію, в якій, між іншим, визнала УЦР «як парламент та Генеральний Секретаріат як вищу краєву владу». Інші громадські організації та установи міста об'єднувались у комітет громадської безпеки, створений за ініціативою думи. Таким чином, влада і формально і фактично опинилася в українських руках. Негативно вплинуло на державотворчу діяльність на місцях відсутність будь-якого фінансування, що повністю паралізувало зусилля місцевого апарату навести лад у повітах та в губернії в цілому. 19 грудня губернський комісар Д. Дорошенко передав свою посаду заступнику П. Савичу, але його так і не призначили. Отже, у відповідальний час губернія залишилась без керманіча. Влада втратила військову силу. Єдиною опорою губернського комісара деякий час лишився 2-ий батальйон 1-го українського полку, але й він на початку грудня був охоплений масовим дезертирством. Доведене до відчаю населення сформувало добровільне об'єднання «Військовий союз», який охороняв місто деякий час. Але 19 січня 1918 рю місто було захоплене червоногвардійським загonom під командуванням лівого есера М. Порадіна.

**ДМИТРО ІВАНОВИЧ ДОРОШЕНКО:
ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ УКРАЇНСЬКОГО ДИПЛОМАТА**

Постать Дмитра Дорошенка – відомого українського громадсько-політичного діяча, дипломата, вченого займає одне з визначних місць в історії України. Різноманітна діяльність Д.Дорошенка виявилась в активній участі в українському національному русі, політичних організаціях, громадських об'єднаннях, просвітницьких установах тощо. Завдяки поміркованості поглядів, схильності до компромісів, його призначали на важливі і керівні урядові посади. Політичні переконання, активна життєва позиція, широкі контакти з представниками різних політичних напрямків позначились на популярності Д.Дорошенка і повазі до нього з боку більшості українських політиків.[1, с.1] Ще з студентських років Дорошенко мав схильність до політичної діяльності. Так, під час навчання у Київському університеті, у 1906 році він організував студентське віче, яке вимагало від адміністрації університету відкриття чотирьох українських кафедр. Проте керівництво проігнорувало цю вимогу. Під кінець навчання Д.Дорошенко стає одним з найактивніших членів Товариства українських поступовців. Основна політично-громадська діяльність Дорошенка розпочалась після Лютневої революції. Завдяки його активній участі в українському громадському русі його було висунуто на керівні посади. Він обіймав крісло заступника губерніяльного комісара Київщини, товарища голови Центральної Ради, крайового комісара Галичини та Буковини. За дорученням Центральної Ради 13 серпня 1917 р. він мав сформувати новий Генеральний Секретаріат. Однак через тактичні й принципові розходження з більшістю членів Центральної Ради й особливо її головою М.Грушевським, Д.Дорошенко відмовився від формування уряду та головування в ньому.[1,с.3]. Державний переворот 29 квітня 1918 р. Д.Дорошенко сприйняв вкрай позитивно. І саме в період Гетьманату розкрився його дипломатичний талант. Українська держава досягла значних успіхів в сфері зовнішньої політики в багатьому дякуючи саме Дорошенку. Сам він пізніше зазначав, що цей період, незважаючи на деякі політичні помилки був, « був періодом найбільшого виявлення української творчості в сфері політичного, економічного та культурно-просвітницького будівництва». На це, зокрема, звертав увагу й інший видатний діяч українського національного руху – В. Липинський, який підкреслював, що період Української держави « дав максимум того, що до цього часу могла здобути українська нація... в ньому було найбільше задатків для дальшого нормального й буйного розвитку нашої нації» [2, с.115]. Як голові зовнішньополітичного відомства, Д.Дорошенку довелося працювати над розробкою стратегії закордонної політики Української держави та її втіленням в життя. Головним завданням зовнішньої політики України в той час він вважав, було, користуючись підтримкою Німеччини швидше встати на власні ноги, вийти з-під її опіки.

Зовнішня політика України мала провадитись в кількох напрямках: відносини з державами Четвертого союзу, Антантою та державними утвореннями на території колишньої Російської імперії [1, с.6]. У відносинах з Антантою основною перешкодою була Німеччина, проте Дорошенко наполягав, що початок поліпшенню відносин з Францією та Великобританією має бути покладений вже. Після ж остаточного занепаду Німеччини, з середини жовтня перемовини з країнами Антанти активізувалися. Пріоритетним був напрямок відносин з Радянською Росією. Цей напрямок був під безпосереднім контролем Дорошенка. Тут біло досягнуто підписання прелімінарного миру, проте напруженість між обома сторонами не зникла. Важливим вектором зовнішньої політики було налагодження зв'язків з державами, що утворились на території колишньої Російської імперії. Було встановлено дипломатичні зв'язки з Фінляндією, Грузією, Вірменією, Польщею, Білорусією, Всевеликим Військом Донським. Завдяки Дорошенку, на правах автономії до Української Держави приєднався Кримський півострів. Відбулося зближення з Кубанню, сам Дорошенко зазначав, що було досягнуто таємної згоди вести справу до приєднання Кубані. Нажаль, внутрішньоурядові чвари не дали Д.Дорошенку довести свій зовнішньополітичний курс. Цей син України поклав життя на вівтар служіння Батьківщині. Його дипломатична робота сприяла піднесенню української нації. Тож, не забудемо його труд.

Література

1. Лупандін О.І. Громадсько-політична та державна діяльність Дмитра Дорошенка.
2. Лупандін О. І. Дмитро Дорошенко – міністр закордонних справ Української Держави 1918 р. / О. І. Лупандін // Укр. іст. журн. – 1998. – № 2. – С. 115–127.
3. Матвієнко В. М. На чолі зовнішньополітичного відомства Української Держави (до 120-річчя Дмитра Дорошенка) / В. М. Матвієнко // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 30, ч. 1. – С. 117–127.
4. Осташко Т. Дмитро Дорошенко – державник, вчений і дипломат / Осташко // Вісн. Київ. нац. лінгв. ун-ту. Сер.: Історія. Економіка. Філософія. – 2005. – Вип. 10. – С. 105–114.
5. Симонов А. А. Дмитро Дорошенко – міністр закордонних справ Української Держави 1918 / А. А. Симонов // Україна й світ : минуле, сучасне та майбутнє : матеріали регіон. наук.-теорет. конф. студентів та аспірантів, 24–25 квіт. 2007 р. / Нац. техніч. ун-т «Харківський політехнічний ін-т» [та ін.]. – Х.: НТУ «ХПІ», 2007. – С. 394–396.

ЖУТНИК Ілля Вікторович

МІЖДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ – РОСІЇ: В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

1917 рік був історично важливим періодом для України. Лютий приніс великі надії для українського народу. А саме надію на третю спробу встановлення власної держави, її самостійності та суверенітету. Дуже зросла активність різних політичних сил, адже за часи панування на території України Російської імперії ці сили значно послабли. В цей період, мало хто вже сподівався на встановлення саме української незалежної держави, але й мало, хто міг погодитись на прагнення встановлення автономної України у складі Російської імперії. Склалося таке відчуття, що всі вже давно опустили руки, та погодилися і далі бути рабами Антанти.

За автономію України у складі Російської імперії виступала й створена 4 березня Українська Центральна Рада, безліч різноманітних форумів, з'їздів політичних і громадських організацій. Новостворені «Просвіти», українські школи, клуби, газети – всі в один голос кричали автономії України у складі Установчих зборів.

Лише деякі організації та політичні діячі вимагали встановлення саме незалежної Української держави. Такі дії тривали протягом усієї весни 1917 р. Підтримка програм, які висунула Центральна Рада, була така велика, що наприкінці травня до Петрограда (Санкт-Петербург) була відправлена делегація, яка представляла всі політичні сили тогочасної України. Очолив цю делегацію Володимир Винниченко. Сподівання покладалися великі. Перед Тимчасовим урядом були висунуті вимоги широкої автономії для України: введення посади постійного комісара Центральної Ради при Тимчасовому уряді, українізації школи, армії, якомога ширшого представництва українців у керівних органах на місцях. Ніхто не міг дати відповіді на чітко поставлені питання. В решті-решт було створено спеціальну комісію із «октябристів», які відмовили майже на всі вимоги делегації. Особливо була звернута увага на встановлення автономії. Це питання з особливою інтонацією було відкинуто. Адже ті люди, що сиділи за столом, почали виконувати всім незрозумілі жести. Як це може трапитись, що найприбутковіші області та міста можуть назавжди вийти з-під їхньої влади? Зваживши все, вони не могли в такому розмірі визнати автономію. Отже, ця поїздка виявилася невдалою.

Делегація повернулася на Батьківщину ні з чим. Тоді Центральна Рада пішла на зустріч українцям та проголосила 10 червня 1917 р. Перший Універсал. Він налякав Тимчасовий уряд, і тоді через маленький проміжок часу до Києва приїхали 3 його представники та погодилися на проголошення автономії України.

Отже, можна зробити висновок, що попри всі складності, які виникали на шляху українців, вони не здавалися та впевнено йшли вперед. Кожен громадянин України повинен гордитись тим, що народився та виріс тут. Ми справжні патріоти своєї держави. Хоч і мало хто хизується цим, але всі знають, що справжній патріотизм живе дуже глибоко: в самій душі, у самому серці.

Література:

1. http://npu.edu.ua/!e-book/book/html/D/iplp_kspd_Ovsij%20I%20O%20Zovnishnja%20politika%20Ukrajini/480.html

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Історію розвитку української дипломатії за часів гетьманату П. Скоропадського, у сучасній українській історіографії [1], [2], [3], прийнято поділяти на два періоди. Ці періоди нерівні за тривалістю і визначають різні спрямування діяльності української дипломатії.

Перший період: 29.04.-14.11.1918 р. характеризується спрямуванням зусиль дипломатії на утвердження Української Держави як суб'єкта міжнародних відносин.

У цей час Міністерство закордонних справ послідовно очолювали М. Василенко (03-20.05.1918 р.) і Д. Дорошенко (20.05-14.11.1918 р.).

Цей період характеризується визначенням напрямків зовнішньої політики держави і формуванням її дипломатичної служби.

Особливістю цього періоду є те, що усі значні дипломатичні події відбувались у надзвичайних умовах – фактичного перебування на території Наддніпрянщини німецьких і австро-угорських військ. Разом з тим, внутрішня ситуація у державі дозволила під особистим контролем гетьмана П. Скоропадського здійснити низку зовнішньополітичних заходів, а саме:

I) розвивати відносини з країнами Четверного союзу (Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, Туреччиною) [1], [3]. Ці відносили зайняли першочергове місце і дозволили забезпечити затвердження *Брестського мирного договору між УНР і Центральними державами* 1918 р. Важливе місце зайняли й економічні договори.

II) розвивати відносини із створеною РСФРР та іншими («окраїнними») державами, що виникли після розпаду Російської імперії, зокрема Азербайджанською, Вірменською та Грузинською демократичними республіками, Кубанською народною республікою, Білоруською народною республікою, Всевеликим Військом Донським, Польщею та Фінляндією.

Цей напрям продовжував попередній курс Центральної Ради на згуртування навколо Києва «окраїнних» держав, що ускладнювалось окупацією їх певних частин (Фінляндія, Балтійські країни, Білорусь, Польща).

Для розвитку двосторонніх відносин була укладена низка домовленостей і угод, а саме: з Фінляндією у 1918 р. – за результатами переговорів відбувся обмін посольствами; з Великим Військом Донським – Українсько-донський союзний договір 1918 р.; з Кубанською народною республікою у 1918 р. – призначено диппредставника та укладено Угоду про здійснення кредитно-перевідних операцій, Угоду відносно поштово-телеграфних зносин, Угоду «Про шляхи сполучення», Угоду «З фінансових питань»; з Білоруською народною республікою – базовий двосторонній договір 1918 р.; з Грузинською демократичною республікою – Українсько-грузинський договір 1918 р.; та Прелімінарний мирний договір між Українською Державою і РСФРР 1918 р.

III) встановити дипломатичні відносини з нейтральними державами – Швейцарією та Швецією.

На той час у Києві було відкрито 11 іноземних дипломатичних представництв [1].

Варто підкреслити, що сам гетьман П.Скоропадський безпосередньо брав участь у реалізації зовнішньополітичного курсу держави.

- підтвердив усі попередньо укладені зобов'язання Центральної Ради з іноземними державами;

- наголошував на численних зустрічах із іноземними державними діячами і дипломатами на миролюбності Української держави та її прагненні розвивати рівноправні і взаємовигідні відносини з усіма країнами;

- здійснив, як вважають сучасні українські дослідники, перший *державний візит* (в історії вітчизняної дипломатії XX століття) і мав зустрічі з імператором Вільгельмом II та рейхсканцлером Німеччини.

Другий період: 14.11.-14.12.1918 р. характеризується намаганням скорегувати зовнішньополітичний вектор на федералістський.

У цей період Міністерство закордонних справ очолював Г. Афанасьєв.

Враховуючи зміни у військовій і політичній ситуації у Європі, у зв'язку з наближенням

завершення Першої світової війни, українська дипломатія зосередились на пошуку шляхів і налагодженні дипломатичних контактів з переможцями – державами Антанти.

За дорученням гетьмана П. Скоропадського, у листопаді 1918 р, відбулися зустрічі з представниками союзницьких держав у Берні (Д. Дорошенко, Є. Лукасевич), а також з представниками США у Стокгольмі (Б. Баженов) та військовими представництвами у Яссах (І. Коростовець).

За оцінками сучасних дослідників, зміни і корекції у зовнішньополітичному курсі Української Держави, очолюваної гетьманом П. Скоропадським, з урахуванням результатів Першої світової війни (1914-1918 рр.) відбулися занадто пізно [1], [2].

Оприлюднення «Федеративної грамоти» гетьмана П. Скоропадського про поновлення державного зв'язку з майбутньою не більшовицькою Росією лише прискорило початок повстання, яке очолила Директорія. Як наслідок, це потягло зміни у двосторонніх дипломатичних відносинах і втрату значної частини дипломатичних здобутків української дипломатії.

Література:

1. Матвієнко В.М. Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. – 373 с.
2. Проданюк Ф. Дипломатія держави гетьмана Павла Скоропадського / Ф. Проданюк // Політика і час. – 1992. – №5. – С. 62-69.
3. Несук М. Драма вибору (відносини України з Центральними державами у 1917-1918). – К.: Політична думка, 1999. – 276 с.

ЗАЄЦЬ Катерина Миколаївна

ВОЛИНСЬКІ ЗЕМЛІ У ПЕРІОД 1917–1920 рр.

Револуційна віхола на початку 1917 р. та повалення самодержавства в Росії сприяли утворенню в Україні Центральної Ради на чолі з М. Грушевським. З утворенням УНР відновлювалась українська державність. Царський губернатор Скаржинський пішов у відставку. Після 2-го Універсалу УЦР Волинська губернія увійшла до складу автономної України. З проголошенням 3-го Універсалу – до складу УНР. Після проголошення незалежності Української Народної Республіки 4-им Універсалом 9(22) січня 1918 р. Волинська губернія стала її частиною. У цей час її губернатором (губернським комісаром) був А. В'язлов, але 28 січня(10 лютого) 1918 р. він подав у відставку і покинув Волинь, боячись наступу російських більшовиків. Тому 3(16) лютого 1918 р. губернським комісаром УНР став місцевий волинський політик С.Куриленко, який займав цю посаду до 8 травня 1918 р.

Після державного перевороту 29-30 квітня 1918 р. в незалежній Україні УНР було скасовано і перейменовано в Українську державу на чолі з гетьманом П. Скоропадським. Він призначив новим губернатором Волині Д.Андро. В період гетьманату П. Скоропадського до Волинської губернії було тимчасово приєднані південні повіти Мінської губернії. Губернія мала бути складеною з 20 повітів: до наявних 12 повітів планувалось долучити 8 повітів з Мінської губернії. Також у документах Української Держави виділяли окремо усю Холмську губернію з доданими до неї Берестейським, Більським, Кобринським, Пружанським повітами і частинами повітів Люблінської губернії. Офіційно Холмська губернія у складі Української держави була утворена 15 листопада 1918 р.

1 грудня 1918 р. влада у місті Луцьк перейшла в руки Директорії УНР. Губернським комісаром Волині від неї з грудня 1918 р. до грудня 1919 р. був Ф. Сумнівч. У січні-лютому 1919 р. війська Польщі захопили Володимир-Волинський і Ковель – (битва за Ковель). 13 березня 1919 р. Луцьк був зайнятий військами Радянської Росії; але 22 березня визволений військами УНР. З 31 березня до 5 травня 1919 р. місто Луцьк стало місцем перебування Директорії УНР і уряду УНР; а з 5 по 15 травня – місто Радивилів.

Становище нової влади (Директорії) було дуже тяжке. Та велика армія повстанців, що забезпечила тріумфальний рух на Київ, розтанула з такою ж швидкістю, з якою створилась. Масу її давали селяни, які, поваливши гетьманський режим, поспішали додому, щоб ділити панську землю (Центральна Рада рішенням від 26 грудня 1918 р. ухвалила закон про передачу поміщицької землі селянам без викупу).

12 квітня 1919 р. більшовики вдруге зайняли Луцьк. 14 травня 1919 р. війська Польщі перейшли у загальний наступ проти УНР на Волині і проти ЗУНР у Галичині. 16 травня 1919 р. польські війська захопили Луцьк. Цим скористались війська Радянської Росії, які перейшли в наступ зі сходу і 24 травня захопили місто Ковель. 20 серпня 1919 р. Луцьк вдруге звільнили українські війська ЗУНР, які діяли в спілці з УНР, але 17 вересня 1919 р. війська Радянської Росії втретє зайняли губернський центр. Війська Польщі у серпні 1919 р. витіснили війська РСФСР з території Кременецького, Острозького, Рівненського і Дубненського повітів. На захоплених територіях Польща утворила Волинське воєводство.

1 вересня 1919 р. УНР і Польща підписали угоду про перемир'я, війна між ними закінчилась. Була встановлена демаркаційна лінія між польськими і українськими військами: р. Збруч – м. Шепетівка – м. Олевськ. До грудня 1919 р. влада УНР контролювала Старокостянтинівський, Заславський та частину Новоград-Волинського і Житомирського повітів. Але через поразку у війні з білими, росіянами, денікінцями влада УНР фактично втратила волю до боротьби і віддала контрольовані нею території Польщі. З району м. Любар армія УНР вирушила у Перший зимовий похід.

Впродовж 1915-1918 рр. у Володимирі розміщувалися підрозділи легіону Українських Січових Стрільців (УСС), які склалися з українців-галичан. За сприяння УСС у Володимирі-Волинському відкрилася українська початкова школа, де працювали українські вчителі з Галичини. У Володимирі-Волинському у березні 1918 р. відбулось формування і вишкіл 1-ї козацько-стрілецької (Сірожупанної) дивізії Армії УНР. Сірожупанна Дивізія брала активну участь в боях Армії УНР проти польських та більшовицьких сил з 1918 р. до 1921 р.

ЗАЛЬВОВСЬКА Вікторія Вікторівна ФЕНОМЕН СОБОРНОСТІ І РЕГІОНАЛІЗМУ ЗА РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ДОБИ 1917-1919 РР.

Вивчення українського соборності у 1917-1919 рр. загалом збігається з характером і головними тенденціями історіографічного осмислення суспільно-політичного руху цієї доби, але водночас має свої особливості. З одного боку, воно розглядається у широкій «діахроній» площині, де головні віхи національно-консолідаційного поступу українства становлять періоди Києворуської державності, Козаччини, існування Карпатської України, події 1939 р. на Західній Україні та ін. У цьому хронологічному ланцюгу одне з чільних місць відводиться добі Української революції, коли соборницька ідея здобула перший досвід практичної реалізації. З іншого боку, у «синхронній» площині досліджуються різні територіальні «вектори» соборницького процесу самої революційної доби, що охоплюють Наддніпрянщину, Кубань, Донецьку Криворізьку республіки, Галичину та інші західноукраїнські землі тощо. За такого підходу головна «тематична лінія» вивчення цієї проблеми проектується на відносини між Наддніпрянщиною (УНР) та Галичиною (ЗУНР), а апогеєм соборницьких прагнень визнається Акт злуки 22 січня 1919 р.

Існуючи в історіографії другої половини 1990-х років погляди на відносини між різними українськими державницькими формаціями: Директорією, УНР, ЗУНР, Кубанщиною – репрезентують дві монографічні праці знаних науковців. Попри різну глибину їхнього осмислення видається, що до з'ясування регіональних аспектів української соборності за 1918-1919 рр. вони підійшли із заздалегідь готовими висновками, які пропонувалися без урахування інших, подекуди досить відмінних наукових поглядів.

Автори першої праці – В. Кремень, Д. Табачник, В. Ткаченко у розділі з промовистою назвою «Отаманщина» в єдиному історичному руслі дають характеристику діяльності «трьох українських держав»: Директорії УНР, ЗУНР, Кубанщини. Про оцінки стосунків між двома першими республіками засвідчують емоційні, властиві публіцистиці, фрази: «Ось тобі й акт Злуки!», «Нечуване зухвальство!» і т. ін. Ставлення галицького політикуму до проблем соборності, зокрема об'єднання з Наддніпрянщиною, розглядається головню через призму його партійного складу: націонал-демократи і радикали через Українську Національну Раду (УНРаду) виступали «проти» приєднання до України, а соціал-демократи разом зі студентством та «січовиками» виступали «за». Відтак без усіляких застережень стверджується

безрезультатність об'єднавчого процесу, бо галичани за будь-яку ціну прагнули мати окрему область для свого суверенного керівництва⁵. Такі «однозначні», «однолінійні» оцінки зустрічаємо і в багатьох інших узагальнюючих працях; це значно спрощує складні, суперечливі реалії національно-консолідаційного руху й не наближає до його виваженого неупередженого осмислення.

Цікаве історіософське осмислення зазначеної проблеми запропонували у своєму монографічному дослідженні І. Курас та В. Солдатенко. Вчені поставили завдання розкрити сутність доцентрових і відцентрових тенденцій у розвитку українства 1917–1920 рр., адже його вирішення наближає до розуміння заплутаної логіки внутрішнього конфлікту між соборництвом і регіоналізмом, які за тієї доби переплелися в тугий клубок й зумовили складність протікання всіх національно-суспільних процесів. З'ясувавши причини дистанціювання кубанської гілки українців від національного середовища України, автори зосередили увагу на конфлікті між соборницькими прагненнями українців та регіональними орієнтаціями лідерів ЗУНР і УНР, що призвели до руйнації єдиного національного фронту. В розрізі проблеми «соборність – регіоналізм» учені розкрили обставини й мотиви, якими, на їхню думку, керувалися очільники двох республік при вирішенні питань щодо його створення. Вони дійшли висновку, що досягненню соборницького єднання «рівною мірою» перешкодили як вкрай несприятлива зовнішньополітична ситуація, так і «абсолютизація регіонального начала», бо всі їхні розрахунки «базувались на незмінному приматі регіональних, егоїстичних інтересів над загальнонаціональними завданнями». Науковці вважають, що практичні кроки і формальні рішення про злуку здійснювалися головню під тиском широкої громадськості, що, таким чином, ставить під сумнів щирість політичних дій самих провідників ЗУНР.

Віддаючи належне авторам книги «Соборність і регіоналізм в українському державотворенні (1917–1920 рр.)» за змістовний оригінальний аналіз окресленої у назві теми, звернемо увагу на те, що він ґрунтується передусім на історико-мемуарних працях діячів УНР (В. Винниченка, М. Шаповала, П. Христюка, І. Мазепи), а також сучасних дослідників революційних подій у Наддніпрянщині. Важко, на нашу думку, повністю погодитися із запевненнями вчених стосовно виваженості оцінок цих перших літописців Української революції, які «просто називали речі своїми іменами». Вірогідно, що оцінки дій галицького політикуму були б більш виваженими, якби при цьому враховувалися твердження не лише їх політичних опонентів з табору УНР, але й також позиція мемуаристів ЗУНР, які стали її першими дослідниками.

Видаються перспективними і компаративістські дослідження, які розкривають ставлення окремих регіональних державно-політичних утворень до національної консолідації за доби Української революції. У зв'язку з цим відзначимо публікацію В. Ткаченка «Акт Злуки: уроки історії», який порівнює ставлення Наддніпрянщини, Галичини та Кубані до соборницького процесу. Першій віддається провідна роль у його розгортанні, впливи і значення Галичини в ньому, вважаємо, явно недооцінюються, а Кубань представляється у вигляді відвертого «аутсайдера», бо вона лише декларативно вітала «братів українців», тоді як на практиці національну солідарність тут вочевидь переважили станові локальні інтереси кубанського козацького війська.

У сучасній історіографії наростає тенденція до розширення проблемного спектру вивчення соборницького процесу за доби Першої світової війни та періоди існування Центральної Ради і Гетьманату, але головна увага повсякчас зосереджується на взаєминах між Директорією УНР та ЗУНР. У цьому контексті розглядається комплекс питань щодо укладення Акту злуки 22 січня 1919 р., який вважається «апогеєм», «найвищим піднесенням» усього соборницького процесу, а також наслідків цієї події. При їхньому з'ясуванні потрапляємо в «історіографічний калейдоскоп», де на численні ідеологічні й теоретико-методологічні підходи накладається тематичне розмаїття досліджень. Усе це ускладнює вироблення чіткого «історіографічного образу» стосунків між УНР і ЗУНР.

Література:

1. Кремень В.Г., Табачник Д.В., Ткаченко В.М. Україна: альтернативи поступу (критика історичного досвіду). – К.: ARS-UKRAINE, 1996. – 793 с.

2. Курас І. Ф., Солдатенко В. Ф. Соборництво і регіоналізм в українському.
3. Регіональна політика України: концептуальні засади, історія перспективи: Міжн. наук.-практ. конф. 10-11 лист. 1994 р. – К., 1995. – 368 с.
4. Україна соборна: 36. наук, статей. – К., 2005. – Вип. 2. – Ч.ІІІ. Історична регіоналістика в контексті української соборності. – 468 с.

ЗНОВ'ЯК Дарина Володимирівна

**ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ 1917–1921 РР.:
ЦЕНТРАЛЬНА ВЛАДА ЇЇ СТАНОВЛЕННЯ**

Впродовж ХХ століття попри історичні катаклізми та мільйонні жертви українці неодноразово виборювали самостійність. У ході Української революції (1917 р.) відновили незалежну національну державу.

Українська революція – складова загально-російської революції, що почалася у лютому 1917 року, спрямована на повалення імперського панування і здобуття національного визволення. Носила демократичний, національно-визвольний характер. Приводом до революції стало повалення самодержавства в Росії (2 березня 1917 р.). В результаті революції постала Українська Народна Республіка.

Від моменту створення 7 березня 1917 р. Центральна Рада (своєрідний український парламент) намагалася забезпечити демократичні законодавчі підвалини державного будівництва: затвердила принципи судової системи, закон про вибори, сформувала уряд, розпочала формування війська тощо. Ці принципи були реалізовані в Українській Народній Республіці, яку проголосили 20 листопада 1917 року.

9 (22) січня 1918 р. IV Універсалом Української Центральної Ради відбулося проголошення незалежності та суверенності Української Народної Республіки. За часів Української Народної Республіки у 1918 році затверджено герб, основним елементом якого був тризуб – герб Володимира Великого (без хреста). Як гімн використовувалася пісня «Ще не вмерла Україна» на слова Павла Чубинського та музику Михайла Вербицького. Синьо-жовтий стяг використовувався як державний прапор.

Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського, форма якого – гетьманат – походить із козацької епохи. Верховна влада належала гетьману. Було налагоджено дієздатну адміністративну систему управління, організовували культурно-освітні, наукові, державні установи. Вперше тризуб став атрибутом військової форми.

Від грудня 1918 р. на більшості територій відновлено Українську Народну Республіку на чолі з Директорією. Вона ухвалила низку законів, спрямованих на розбудову країни: про державну мову, Українську автокефальну православну церкву. Було встановлено грошову одиницю – гривню.

Помітний слід в історії державотворення залишила Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), яка мала дієву систему органів влади, боєздатне військо – Українську галицьку армію (УГА). 22 січня 1919 р. було проголошено Акт злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки. Подія на законодавчому, територіальному, ментальному рівнях об'єднала Україну та стала підставою для відліку історії соборної України.

Отже, ідея здобуття державної незалежності стала визначальною для національно-визвольного руху початку ХХ століття. При найменшій можливості українці заявляли про право на власну державу.

Література:

1. Колосюк В.О., Левицька Н.М., Буравченкова С.Б. та ін. Історія України: Навчально-метод. посібник. – К.: НУХТ, 2011 – 308 с.
2. <http://unr.memory.gov.ua>

ІВАЩУК Максим Володимирович

**РОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ У РОЗБУДОВІ ТА
СТАНОВЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ**

Українська Центральна Рада стала фундатором відродження української нації,

визволення українського народу та реалізації його права на самовизначення. Саме вона в період перебування України в епіцентрі Першої світової війни очолила український національно-визвольний рух, надала українській революційній стихії організованих форм та об'єднала під своїм прапором провідні українські політичні партії. Також вона змусила російську революційну демократію рахуватись і вести діалог з українськими національними силами, проголошуючи Українську Народну Республіку.

Альтернативний центр влади – Українська Центральна Рада – утворився 4 березня 1917 р. У надзвичайно короткий час це громадсько-політичне об'єднання переросло у впливовий представницький орган народної влади. Важливу роль у її створенні, зміцненні та визначенні основних напрямів діяльності відіграли три провідні українські партії: Українська партія соціалістів-революціонерів (М. Ковалевський, П. Христюк, М. Шаповал), Українська соціал-демократична робітничка партія (В. Винниченко, С. Петлюра, М. Порш) та Українська партія соціалістів-федералістів (Д. Дорошенко, С. Єфремов, А. Ніковський) [1, с. 323]. Головою Центральної Ради було обрано відомого українського історика, професора М.С. Грушевського.

Центральна Рада негайно розпочала свою роботу. 22 березня вона звернулася з відозвою «До українського народу», в якій закликала зберігати спокій, вибирати на відповідальні посади достойних людей, творити нове, вільне життя. 1 квітня Центральна Рада організувала у Києві грандіозну маніфестацію, в якій взяло участь понад 100 тис. осіб. На Софіївській площі відбулося віче, яке прийняло резолюції з підтримкою Тимчасового уряду, а також з вимогою негайного скликання Установчих зборів, які б затвердили автономний статус України. Березень – квітень 1917 р. стали також періодом оформлення українських політичних партій. Серед них провідне місце займали партії соціалістичної орієнтації. Крім них, існували партії соціалістів-самостійників, демократично-хліборобська партія.

Найважливішою подією українського національно-державного Відродження навесні 1917 р. став Український Національний Конгрес (19–21 квітня). Він проходив під гаслами автономії України та перетворення Росії на федерацію рівноправних республік. Наприкінці роботи конгресу було проведено перевибори Центральної Ради. До неї увійшли представники різних політичних партій, що діяли на Україні [2, с. 254]. Отже, Центральна Рада за своїм політичним складом була багатопартійною організацією, що говорить про її демократичний характер.

Швидкому зростанню авторитету, популярності та впливовості цього органу влади сприяло те, що він обстоював близькі та зрозумілі народу ідеї національно-територіальної автономії та популярні ідеї соціалізму. Значну роль у цьому процесі відіграв і демократичний та всеохоплюючий принцип формування Центральної Ради, адже з самого початку свого існування вона була уособленням трьох представництв: національного, соціально-класового та територіального. Такі ідейні засади та організаційні основи значною мірою і забезпечили їй шир. народну підтримку [1].

Однак літо 1917 р. стало апогеєм успіхів Центральної Ради і перетворення її на провідний орган всієї України. Цьому значною мірою сприяв процес українізації армії – виділення українських солдат із російської армії в окремі частини. У травні 1917 р. Центральна Рада скликала I Всеукраїнський військовий з'їзд, який зажадав від Тимчасового уряду автономії для України і створення Української національної армії. Проте Центральна Рада, зокрема її лідери, особливо В. Винниченко, допустили загальну помилку, виступивши проти формування регулярної національної армії. Вони вважали, що Україні армії не потрібно, що її може замінити народна міліція. В кінцевому підсумку це призвело до того, що Україна залишилася без власних Збройних сил і беззбройною перед сусідніми державами, зокрема Росією [2].

Щодо міжнародної політики Центральної Ради, можна сказати, що з початком української національно-демократичної революції міжнародний чинник став одним із найважливіших для нової української влади. Особливу увагу заслуговує діяльність Центральної Ради, коли у надзвичайно складних умовах геополітичної ситуації, у протистоянні з досвідченими дипломатами блоку Центральних держав та більшовицької Росії вона виборола вихід України на міжнародну арену й примусила інші країни вважати її повноправним

суб'єктом переговорних процесів. Хоча до цього упродовж літа 1917 р. Антанта і США не виявляли жодного зацікавлення до тогочасної України [3, с. 27-28].

Підсумовуючи усе вище сказане, можемо стверджувати, що провідну роль в політиці Центральної Ради відігравала інтелігенція. Головною ж метою Центральної Ради перш за все було відродження національної державності у формі автономії України у складі Росії. Також Центральна Рада виборола вихід України на міжнародну арену і зробила її повноправним суб'єктом міжнародних відносин. Проте, на жаль, головною причиною розпаду Центральної Ради стала відсутність двох основних підвалин державності: дієздатної армії та відрегульованого адміністративного апарату.

Література:

1. Бойко О.Д. Історія України. – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 656 с.
2. Дещинський Л.Є. Історія України та її державності. – Львів: «Львівська політехніка», 2009. – 476 с.
3. Косик В. Становлення української дипломатії. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – 264 с.

ІСКРА Карина Вікторівна

ДИПЛОМАТІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Головною метою Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), було досягти державного об'єднання, по-перше, як втілення в життя віковичного прагнення українського народу до державної єдності, а по-друге, як засіб об'єднати сили в боротьбі проти експансії Польщі на українські землі. Такі устремління збігалися з інтересами УНР, бо Директорія теж розраховувала на допомогу у розв'язанні політичних і державних проблем. Дипломатичні відносини з УНР завершилися підписанням 1 грудня 1918 р. у Фастові передвступного договору. Він був схвалений 3 січня 1919 р. Українською Національною Радою у Станіславі, а 22 січня 1919 р. на Софійській площі в Києві делегати ЗУНР привселюдно і в присутності представників інших країн обмінялися відповідними грамотами з керівництвом УНР про злуку УНР і ЗУНР. Уряд УНР почав надавати матеріальну (хоч і обмежену) допомогу Державному Секретаріату.

Дипломатична місія ЗУНР – представництво уряду Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) в еміграції, яке діяло в Лондоні в 1920-23 роках.

3 осені 1920 р. новозасновану місію очолив Степан Томашівський, виконувач обов'язків голови делегації ЗУНР на Паризькій мирній конференції. У лютому 1921 р. головою місії став Степан Витвицький. Секретарем був Іван Петрушевич. Короткий час членом місії був Мирослав Сіменович-Сіменс. Місії було доручено обстоювати питання незалежності ЗУНР на території Східної Галичини. Її діяльність провадилася шляхом інтервенцій у британському уряді, розмов з провідними політичними діячами та надання інформації пресі. Існування місії припинилося після саморозпуску уряду ЗУНР внаслідок рішення Ради Послів держав Антанти від березня 1923 р. про приєднання території Східної Галичини до Польської держави.

Значно вагомішим для ЗУНР було завдання домогтися визнання на міжнародній арені. З формального боку, справи були не такі вже й погані. ЗУНР встановила дипломатичні відносини з Австрією, Німеччиною, Чехословаччиною, Угорщиною, Югославією, Італією, Ватиканом, США, Канадою, Бразилією. Однак реальне завдання полягало у визнанні ЗУНР на Паризькій мирній конференції, що мала вирішальний вплив на формування кордонів Європи після Першої світової війни і на якій домінували, передусім, інтереси Великобританії та Франції. У Ризі 18 березня 1921 р. був підписаний мирний договір між Польщею та радянською Росією. Польща визнавала УСРР. До Польщі відійшли українські землі, обіцяні їй С.Петлюрою у Варшавському договорі, – Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь і Західне Полісся. Доля Галичини не була вирішена. Польща також зобов'язувалася надати повні національно-культурні права українцям і білорусам, що проживатимуть на її території, а Росія – полякам на своїй території. У договорі було зумовлено заборону перебування на території Польщі антирадянських організацій. Отже, Директорія та уряд УНР, усі їх організації втратили право легального існування в Польщі.

Долю Галичини остаточно вирішила Рада послів держав Антанти. На засіданні в Парижі 14 березня 1923 р. вони передали Галичину під «опіку» Польщі на 25 років із умовою надання

автономії. Ця умова чітко визначена у прийнятому на Раді послів «Статуті Галичини».

Треба визнати, що на рішення Антанти, прийняті у березні 1923 р., вплинув і факт чотирирічного перебування Західної України у складі Польщі й Варшавська угода 1920 р. УНР з Польщею, і особливо Ризький мирний договір, підписаний від імені українського народу керівниками УНР та УСРР. Ризький мирний договір став кінцевим існуванням незалежності Української держави, за яку боровся народ у 1917–1920 рр.

Польська і радянська делегації 12 жовтня 1920 р. підписали тимчасовий договір, в якому кордони України і Польщі визначалися по річці Збруч і далі – лінією через Острог до впадання Горині в Прип'ять. Встановлене на три тижні перемир'я – з 19 жовтня до 9 листопада 1920 р. – радянський уряд використав для наступу на західному і південному фронтах.

Задля досягнення своїх зовнішньополітичних цілей ЗУНР почала процес розбудови закордонних представництв та місій. Уряд ЗУНР почав з того, що забезпечив свої інтереси в країнах, які постали на теренах колишньої Австро-Угорської імперії. Першим було засновано представництво у Відні на чолі з М. Васильком. У грудні 1918 р. Президент УНР відвідав Прагу та Будапешт і тоді ж було засновано дипломатичні місії у Чехословаччині (Смаль-Стоцький) та Угорщині (Біберович)

Відень став фактичним центром міжнародної діяльності ЗУНР. Австрія була єдиною державою, яка визнала легітимність галицького представництва на своїй території

Література:

1. Бортняк Н. Дипломатична діяльність Степана Томашівського (лютий 1919 – серпень 1921 рр.) // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Випуск 6: Західно-Українська Народна Республіка. – Львів, 2000.–363 С.
2. Витвицький С. Галичина в міжнародній політиці в 1914-1923 роках // Український історик – Нью-Йорк –100-118 С. --550 с.
3. Галайчук Б. Дипломатія // Енциклопедія Українознавства: словникова частина / Гол. ред. В. Кубійович. – Том 2. – Париж; Нью-Йорк, 1955-57. – 396 с.

КАБАКОВА Єлизавета Дмитрівна

РОЗВИТОК МОВНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ДОБИ У ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНОМУ ТА ДИПЛОМАТИЧНОМУ КОНТЕКСТАХ

Після Лютневої революції та розпаду Австро-Угорської імперії в Україні етнічні території були розділені між Українською СРР, Польською Республікою, Королівством Румунія та Чехо-Словацькою Республікою. Такі радикальні зміни дали поштовх до Української революції, яка відбувалась у 1917–1920 роках.

Так ще у 1918 р. в публікації 10 номера журналу «Вільна українська школа» в рубриці «Хроніки» постанови Загальних зборів Українського Учительського товариства постало питання про мовну політику: *«Необхідно розділити всі школи середньої освіти на національні групи так, щоб у кожній землі, а разом і на цілій Україні, кожній нації припадало належне їй число у відсотках, а саме для теперішньої Катеринославщини було 70% українських шкіл. Щоб уже з осені всі українські школи були справді українськими... забрати справу освіти середніх шкіл з рук городських управ, де керують освітою люди не тямуючі в українських освітніх справах і часто-густо, як партійне люди російських таборів, ворожі до українства, – і передати це діло до спеціальних комісій, де буде правдиве національне представництво...»* [1., с. 4].

22 січня 1919 р. Директорія УНР видала Універсал про злиття Галичини, Буковини, Угорської Русі та Наддніпрянської України у єдину державу – Українську Народну Республіку.

В умовах розбудови української держави гостро постає питання про місце та роль у цьому складному й тривалому процесі мови, яка належить до найважливіших атрибутів державності.

Об'єднання ЗУНР та УНР дало великий поштовх до мовнореформаторської діяльності, в результаті чого було ухвалено три закони УНРади та Директорії, а саме:

- «Про основи шкільництва» від 13 лютого 1919 р. – встановив найважливіші засади освітньої політики держави, які полягали в запровадженні обов'язкового вивчення української мови в усіх навчальних закладах держави, організації достатньої кількості шкіл для національних меншин, створенні передумов для функціонування приватного шкільництва,

надання педагогам статусу державних службовців, що суттєво підвищувало їх становище в суспільстві [2].

- «Про запровадження в усіх установах української мови як державної» 15 лютого 1919 р.

- «Про безплатне обов'язкове навчання всіх дітей шкільного віку громадян України».

Таким чином почалися початкові реформи в освіті.

Функціонування та вплив на суспільство української мови в пресі з кожним роком зростало, адже кожне число українськомовного видання пропонувало до уваги читачів матеріал, присвячений розв'язанню мовної проблеми.

За змістом та жанрово-стилістичними особливостями публікації, присвячені мові, можна поділити на декілька видів, а саме:

- 1) тексти законів, постанов, розпоряджень, законопроектів, рішень з'їздів громадських та професійних організацій, що забезпечували законодавчу базу тогочасної мовної політики;
- 2) аналітичні статті, які інформують громадськість про заходи мовного реформування;
- 3) статті агітаційно-пропагандистського спрямування;
- 4) аналітичні статті знаних мовознавців та письменників з роздумами про шляхи впорядкування української орфографії, створення національної термінології тощо [1., с. 99].

З 1918 р. у Києві почали відбуватися «Українські Кінематографічні вистави», тому не дивно, що в урбаністичному просторі українська мова почала швидше поширюватися.

Отже, мовнореформаторська діяльність у роки Української революції мала стрімкий характер, але через умови війни, економічні негаразди, короткий термін існування української держави призвели до труднощів реалізації повноцінної мовної політики, але, не зважаючи на це, українська мова стала соціальним символом в подальшій боротьбі за незалежність.

Література:

1. Мова в революції та революція в мові: мовна політика Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії УНР / Оксана Данилевська. – К., 2009. – 176с. – Бібліогр.: с. 154-174.
2. Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 2. – ІваноФранківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 220.

КАЛЕНЧЕНКО Оксана Валентинівна АКТУАЛЬНІСТЬ ПОЛІТИКИ ТА ДИПЛОМАТІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В більшій мірі успіх та розвиток держав на сучасному етапі залежить від вміння аналізувати свою багатовікову історію, виокремлювати найбільш значущі здобутки і поразки минулих років, формувати нові стратегії перемог, посиляючись на попередній досвід. Підтвердженням даної думки є низка країн, які вже сьогодні зуміли перетворити свої недоліки на переваги, здобувши цим самим стійку позицію на світовій арені. До прикладу, Ізраїль – держава, яка колись не мала навіть власної території, була не визнаною світом, вісімдесят відсотків землі якої є неродючою, яка пережила масштабне винищення свого народу, на разі є світовим лідером в області сільськогосподарських технологій, великим експортером продуктів та відома всім своїми технологічними інноваціями.

Зараз переломний момент для України як незалежної країни і для українців як свідомої нації. Починаючи з 2014 р. країна стала на шлях правильних змін. Революція гідності – це щось значно більше, ніж просте намагання народу виголосити імпічмент президенту; це перший крок справді свідомого суспільства до реальних демократичних цінностей, до пробудження української ідентичності в кожному громадянині та зміни політичних принципів. По-суті, революція не закінчилася, бо ми все ще боремося за мир, за створення середнього класу, за повагу до закону, за чесні вибори та за багато інших речей, що являють собою справжню Україну.

Історія української нації має на своєму рахунку не одну пережиту революцію, тому коли як не сьогодні, в ході ще однієї, потрібно вивчати й аналізувати їх. Найбільше перегукуються з нашим часом події та політика національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Тому що нова

політична еліта так само намагалася пробудити національний інтерес громади до України й встановити чітке поняття «незалежної країни».

У період 1917–1921 років Україна пережила різні форми національної державності: УНР, Українська Держава, ЗУНР, Кубанська НР, а також Кримська НР. Українські етнічні території були розділені між Українською СРР, Польською Республікою, Королівством Румунія та Чехо-Словацькою Республікою. Таким чином, Українська національно-демократична революція зазнала поразки. Ця поразка була наслідком незгуртованості політичної еліти, незавершеності процесу формування нації, відмінностей між національними та соціальними завданнями визвольного руху, його обумовленості зовнішніми політичними й насамперед військовими факторами [1]. Однак, не досягнувши своєї мети, Українська революція започаткувала процес формування модерної політичної нації та відродила традицію української державності.

Тож, розглянемо внутрішню і зовнішню політику головного державного органу тих часів – Центральної Ради (ЦР). 3-4 березня 1917 р. утворився громадсько-політичний центр, який очолив масштабний народний рух. Український історик й громадський діяч М. Грушевський був обраний головою.

Центральна рада ставила перед собою завдання перебудови тодішнього суспільного ладу, виходячи з невід’ємного права українського народу на самовизначення і відродження багатовікової державницької традиції. Але основна задача полягала у тому, щоб отримати від Тимчасового уряду Росії шир. автономію для України у складі Російської федеративної демократичної республіки; знайти розв’язання аграрного питання на користь українських селян; посприяти закінченню Першої світової війни.

Першою вагомою дією від Центральної Ради стало скликання у Києві 5-7 квітня 1917 р. Всеукраїнського Національного Конгресу. Значення цього загальноукраїнського форуму полягало в тому, що він закріпив ідеологічні та організаційні основи руху. У документах, ухвалених Конгресом, відзначалися такі основні цілі українського національного руху: широка національно-територіальна автономія України у складі Російської федеративної демократичної республіки; забезпечення прав національних меншин, що проживали тоді в Україні; допуск представників ЦР для участі в майбутніх переговорах з Німеччиною тощо [2].

Незважаючи на їхні досить амбітні цілі та плани відносини між ЦР і Тимчасовим урядом були доволі неоднозначними. Росія і Україна налагоджували багаточисельні офіційні та приватні контакти, але взаємовідносини між двома державами постійно погіршувалися. Основною причиною того є небажання Тимчасового уряду задовольнити вимогу політичної й дипломатичної автономії України. Хоч Тимчасовий уряд і декларував свою демократичність, щодо України він продовжував проводити стару імперську політику.

У протистоянні з внутрішніми і зовнішніми ворогами ЦР здобула важливу підтримку з боку скликаних у Києві у травні 1917 р. Всеукраїнських з’їздів: військового, селянського і робітничого. Тобто, по-суті, громадсько-політичний орган намагався залучити якомога більше людей із різних сфер країни для розвитку останньої.

Отже, поява і діяльність Української Центральної Ради була закономірно зумовлена революційними подіями в Україні. ЦР згуртувала національні українські сили довкола ідеї української державності. Що суттєво перегукується з подіями сьогодення в Україні. Саме тому дипломатія й політика цих років (1917–1921) є актуальною темою для дослідження.

Література:

1. Андрусишин Б. І. У пошуках соціальної рівноваги: Нарис історії робітничої політики українських урядів революції та визвольних змагань 1917–1920 рр. – К.: Федер. профспілок України, 1995. – 192 с.
2. Верстюк В. Ф. Роль і місце Центральної Ради в модерній історії України. УІЖ. –1997.-№ 5.- С. 17-25.

КЕРНИЦЬКА Анастасія Іванівна УКРАЇНСЬКА СОБОРНІСТЬ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ

Акт соборності України від 22 січня 1919 р. мав для українського народу велике

політичне та ідеологічне значення: зросла національна самосвідомість українців, закріпилося почуття національної гідності, а основи державності, які встигли закласти, виявилися такими сталими, що пережили війни, вторгнення, окупації і сімдесят років радянського режиму.

Проблема соборності українських земель та українського народу, на жаль, залишається актуальною і сьогодні. Час від часу відцентрові, сепаратистські промови лунають з вуст політичних діячів і, навіть, пересічних громадян України. Нажаль й досі українці не відчують себе єдиним цілим, поділяючи один одного на «західних» та «східних».

Унікальну можливість власного державотворення та об'єднання етнічних українських земель у межах власної незалежної держави вперше за багато століть створила Українська революція 1917–1920 років.

14 грудня 1918 р. у Наддніпрянській Україні до влади прийшла Директорія, яка проголосила відродження Української Народної Республіки (УНР).

26 грудня 1918 р. Директорія проголосила «Тимчасову Конституцію України», в якій вперше після свого утворення чітко заявила про основні програмні цілі та чинники їх реалізації. Оповіщала про скликання Конгресу Трудового Народу України, який розглядався як Тимчасовий передпарламент, проголошувала ряд соціально-економічних гасел, зокрема: робітничий контроль, боротьба зі спекуляцією, «національна злагода всіх націй, що заселяють українську землю» тощо. Було скасовано всі закони і постанови гетьманського уряду в сфері робітничої політики: відновлено 8-годинний робочий день, право коаліції і страйків, колективні договори.

1 грудня 1918 р. у Фастові уряди ЗУНР та Директорії УНР уклали попередню угоду про об'єднання ЗУНР та УНР. Відповідно до закону «Про форми влади в Україні», затвердженого Трудовим конгресом України, ЗУНР було перейменовано в Західну Область Української Народної Республіки.

22 січня 1919 р. на Софійській площі в Києві відбулося урочисте проголошення з'єднання УНР і ЗУНР в одну суверенну Українську Народну Республіку.

Наприкінці червня – на початку липня 1919 р. добре оснащені державами Антанти польські війська окупували Східну Галичину і Західну Волинь, ліквідувавши всю структуру української державності.

Визвольно-революційна боротьба 1917–1920 рр. зазнала поразки насамперед тому, що широким масам українства бракувало розвинутої національної і політичної свідомості, розуміння необхідності творення власної держави.

Крім внутрішніх причин, були і зовнішні. На шляху до незалежності України стала відмова західних держав підтримати боротьбу українського народу як народу, що не мав державності.

У 1919 р. українські землі знов були роз'єднані та опинилися у межах різних держав. Ці держави відрізнялися за політичним ладом, культурним розвитком. Тому не дивно, що українці, що проживають сьогодні на заході та сході країни мають різну ментальність, мовні та релігійні особливості тощо. Але це все не повинно бути перешкодою на шляху до справжньої соборності, бо найголовніше – всі ми є українським народом з єдиними етнічними коріннями, просякнуті єдиним духом та прагненням кращого життя для своєї країни.

Література:

1. Винниченко В.К. Відродження нації. Історія української революції: У 3 ч. Репринтне відтворення видання 1920 р. – К.: В-во політ. літератури України, 1990. – Ч. 3. – 542 с.
2. Литвин В.М. Україна: доба війн і революції (1914–1920). – К.: Вид. дім «Альтернативи». – 2003. – 488 с.

КОВАЛЬЧУК Вікторія Олександрівна УМОВИ РОЗВИТКУ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 20-Х РР. XX СТОЛІТТЯ

Розвиток офіційно-ділового стилю української мови, пов'язаний з розвитком державності. Поява основ діловодства (тобто юридичної документації – указів, законів, грамот тощо) бере початок ще з часів Київської Русі. Але після приєднання України до царської Росії у 1654 році розвиток діловодства українською мовою дещо призупиняється, а пізніше, у зв'язку

із заборonoю української мови царським урядом, і зовсім припиняється. Проте, здобутки давньої української офіційно-ділової мови не були повністю втрачені. Вироблена в період Української Народної Республіки (1919-1922 рр.), а потім в умовах радянської дійсності, українська ділова мова мала вже, на що орієнтуватися. «Вона успадкувала від до національного періоду основну термінологію, усталені форми, синтаксичні структури».

Офіційно-ділове спілкування набуло великого значення у повсякденній практиці, і з'явилася потреба оволодіння курсу «Українська ділова мова». С.Я. Єрмоленко зазначає: «Зміна суспільного статусу української мови закономірно спричинилася до розширення стилістики офіційно-ділового спілкування» [4].

Вже маючи величезну кількість праць на тему офіційно-ділового стилю української мови, ця галузь науки перебуває в стані інтенсивного розвитку. Історія формування, форма яка лежить в основі стилю (усна чи писемна), жанрові різновиди наданому етапі є ще не досить дослідженими.

З лютого 1917 р. в житті суспільства почалися деякі зміни, які були викликані соціальними й економічними конфліктами. Українська мова шириться на такі ділянки життя, які досі були тією чи іншою мірою поза її межами.

Статус української мови після двохсотлітньої перерви дуже змінився багато в чому і вирішально. Але все ж таки на різних рівнях державного апарату була розбіжність. Сільська й центральна адміністрація послуговувалася українською мовою, а міська дуже часто – російською. Вивчення мови в школі було не простим. В школах банально не було підручників написаних українською, не було україномовних викладачів і бракувало досвіду.

Було представлено словник «Російсько-українська фразеологія ділової мови» В. Підмогильним і Є. Плужником. У передмові автори зауважували: «З нашого думання починається наше дбання. Який рівень нашої свідомості, такі наші й ділові якості. Відбувши курси української мови та її синтакси, радянський службовець безсилий проти «мовних штампів» звиклої російської мови, не маючи під рукою не тільки фіксованої української ділової лексики, а й того матеріалу, що давав би йому хоч якусь відповідь». Автори намагалися розробити й стандартизувати ділову українську фразеологію. Формально використання української мови не заборонялось, але під гаслами єдності з російським народом, українська мова була витіснена. Видатний український філолог Ю. Шевельов у дослідженні сучасної історії української мови зазначає: «Урядове втручання взагалі, а в даному випадку з боку уряду, опанованого росіянами, – у внутрішні закони мови було радянським винаходом і новиною. Ні поляки, ні чехи, ні румуни до цього не вдавалися, як не вдавалася царська адміністрація дореволюційної Росії. Вони обмежувалися на заходах зовнішнього тиску: забороняли вживати української мови прилюдно, цілковито або частково; накидали державну мову через освітню систему; зваблювали українців своєю культурою й можливістю кар'єри. Поруч з цими «класичними» методами радянська система встановлює контроль над структурою української мови: забороняє певні слова, синтаксичні конструкції, граматичні форми, правописні й орфоепічні правила, а натомість пропагує інші, ближчі до російської або й живцем перенесені з російської мови. Дослідження показує, що з території радянської України конфлікт між українською і російською мовами перенесено з зовнішньої, позамовної сфери в середину самої мови» [4].

Таким чином, особливість ділової мови проявлялась в ряді спеціальних праць. У зв'язку із зміною особливостей російських офіційно-ділових паперів у 20-30-х рр. на сторінках російської періодики з'явився ряд статей, написаних як юристами, так і мовознавцями, які зробили великий внесок у розвиток української офіційно-ділової мови, норми якої вироблялися й удосконалювалися. В українській мові окремих розробок, які стосуються вивчення офіційно-ділового стилю української мови в період з 1917 по 1933 роки, немає. Але деякі вчені намагалися проаналізувати розвиток лексики української мови цього періоду.

Отже, щодо офіційно-ділового стилю української мови – це відносно новий стиль в історії сучасної української літературної мови, який удосконалювався і розвивався після утворення Української Народної Республіки разом зі створенням нового права, нових суспільних відносин.

Література:

1. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. – К.: Наук. думка, 1988. – С. 177.
2. Єрмоленко С. Я. Стилїстика сучасної української літературної мови в контексті слов'янських стилістик // Мовознавство. – 1998. – № 2 – С. 25-36.
3. Лексика современного русского языка. – М.: Наука, 1968. – С. 28.
4. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині XX століття. Стан і статус // Сучасність, 1987. – С. 27, С. 66, С. 263-264.

КОВАЛЬЧУК Ярослава Олександрівна **УКРАЇНЬСКА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА РЕВОЛЮЦІЯ** **(1917–1921 рр.) НА ТЕРЕНАХ ДНІПРОВСЬКОЇ ЗАПЛАВИ**

Перша світова війна ослабила воюючі держави і стала безпосереднім поштовхом до національно-визвольної війни. Революція, як її називали у своїх працях сучасники, почалася зі створення 17 березня 1917 р. Української Центральної Ради. Основною метою національно-визвольної боротьби було досягнення національного самоуправління. Українська національна революція розпочалася в умовах економічної та політичної кризи у Російській імперії і стала загальноукраїнським явищем. Вона була зумовлена пригнобленим становищем українців, викликаним низьким соціально-економічним становищем населення і проведенням щодо нього асиміляторської політики імперій. Головною рушійною силою, очолюваною М. Грушевським, були український народ, більшу частину якого становило селянство та робітники, а також його політична еліта.

Українську революцію прийнято поділяти на 3 періоди: добу Центральної Ради, добу Гетьманату і добу Директорії. Перший період розпочався відразу після перемоги російської Лютневої революції у Петрограді. Результатом цього було створення представницького органу влади УЦР. Початково політичною метою УЦР було здобуття автономії України у складі демократичної федеративної Російської республіки, але пізніше вона змінилась вимогою про незалежність України. УЦР почала активно діяти, видаючи ряд універсалів. У I Універсалі УЦР заявила про свою початкову політичну мету – здобуття української автономії у складі демократичної федеративної Російської республіки. Автономна Україна мала включати в себе території, де українці становлять більшість населення. Але Росія не погодилася на такі умови. Намагаючись знайти компроміс, Центральна Рада видає 2-й Універсал, за яким було утворено виконавчий орган влади – Генеральний Секретаріат. Через кілька місяців, після Жовтневого перевороту в Петрограді, УЦР видала третій універсал, що проголошував УНР в складі федерації вільних народів, не розриваючи зв'язки з Росією. Більшовицьке керівництво не визнавало УНР як окреме утворення і тому, розпочавши громадянську війну, більшовицькі війська сунули на Київ. Внаслідок цього, УЦР змушена була прийняти 4-й Універсал, що проголошував УНР як незалежну, суверенну країну українського народу.

29 квітня 1918 р. на всеукраїнському хліборобському конгресі до влади приходять Скоропадський і руйнує УЦР. Його націоналізаторська політика призвела до одночасного розквіту Української держави та масового невдоволення селянської соціальної верстви. У результаті поразки центральних держав у Першій світовій війні, гетьманат Скоропадського позбавився підтримки і в ніч на 14 грудня 1918 р. утворилася Директорія УНР на чолі з В. Винниченком, що силовими методами позбавила гетьмана влади в Україні.

На Лівобережній Україні національно-визвольний рух не був настільки поширеним як на Правобережжі через низку чинників, таких як: значний вплив соціалістичної ідеології, поширення отаманщини, ідей анархізму та білогвардійських денікінських сил.

Революційна діяльність на території дніпровської заплави бере свій початок з масових страйків 1917 р., в яких переважно брали участь робітники. Наприклад, в тому ж році робітники пароплавних майстерень, а також кількох металообробних заводів Києва підняли дев'ятиденний страйк металістів. Після Жовтневого перевороту радянські сили зробили кілька спроб ствердження більшовицької влади на території України. Околиці Києва, зокрема заплави, що нині є частиною Дніпровського району, стали базою для діяльності більшовицьких сил. Восени 1918 р. на залізничну станцію Дарниця прибув сердюцький полк

ім. С. Наливайка, що був сформований зі збільшовичених українських офіцерів запасних частин Москви. Також, на території Микільської слобідки розташовувався гарматний дивізіон, який підтримував червоногвардійців. Це була одна з перших спроб більшовицької влади ствердити радянське керівництво на території України, результатом якої стала поразка. 21 січня 1918 р. червона армія під керівництвом генерала М. Муравйова вийшла до Дніпра. З Лівобережжя вони намагалися взяти штурмом Київ, але вона зазнала поразки. У той самий час розпочався варварський артилерійський обстріл Києва. Більшовики розгромили значну частину житлових кварталів і культурних пам'яток. Особливо жорстоким був обстріл, що проводився з панцерного потягу, що за один день випустив по Лаврі близько 700 снарядів. З метою збереження історичних пам'яток Києва делегація від міської думи та політичних партій дісталася на Дарницю задля заключення перемир'я. Поки міська дума домовлялася про перемир'я, радянські військові загони почали штурм Києва. 22 січня 1918 р. червоні козаки під командуванням В. Примакова перешли кригою Дніпро і прорвалися на Поділ та Куренівку. Відтіснивши війська УНР радянські сили змогли перейти ланцюговим і дарницьким залізничними мостами у місто. В ніч на 28 лютого 1918 р. до Києва наблизилися німці. Вони уклали угоду з урядом УНР, в сподіванні отримати з України провіант. У березні того ж р. Червона армія залишила Київ, втікаючи перед німецьким вторгненням. 30 серпня 1919 р. Київ визволили частини Галицької армії під командуванням генерала А. Кравса. Одночасно з лівого берега до Києва підійшли денікінці. Командир 1-шого куреня 2-го корпусу УГА Антін Таранавський доповів своєму командирові полковнику А. Вольфу, що денікінці концентруються у розвідного Наводницького мосту і почали переправлятися на човнах через Дніпро. Таке ж повідомлення полковник А. Вольф отримав і від командира 4-го куреня 8-ї самбірської бригади поручника М. Підгірного. У той самий час через Ланцюговий міст прорвалися до міста окремі кавалерійські роз'їзди денікінців. На відкритий збройний конфлікт обидві сторони не наважувались. У цій ситуації українські командувачі, сподіваючись на успішні перемовини з денікінцями, намагалися лише заблокувати їх просування у Київ. Основною умовою перемовин між сторонами було те, що до їх закінчення денікінці мостів не переходитимуть. Втім, вони підступно порушили домовленість, роззброїли українські частини на мостах та почали напливати до міста. У результаті українським частинам не залишалося нічого іншого як ганебно залишити місто.

У ході війни більшовицької Росії з Польщею в 1919-1920 рр. 7 травня 1920 р. війська Другої Польської Республіки та УНР відбили у більшовиків Київ. Однак втримати Київ польсько-українським військам не вдалося. 14 травня 1920 р. у Білорусії почався контрнаступ значно посиленого більшовицького Західного фронту під командуванням М. Тухачевського. А 5 червня в Україні 1-ша Кінна армія С. Будьонного прорвала фронт і змусила поляків відступати. З метою загальмувати переправу головних сил Червоних через Дніпро у червні 1920 р. поляки знищили усі київські мости. Ланцюговий міст висадили у повітря 11 червня, а у ніч на 12 червня спалили Наводницький міст. Більшовицькі сили остаточно затвердили свою владу в Україні.

КОНДРАТЮК Олександр Сергійович **УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 РР.:** **ІНСТИТУЦІЇ, ЕВОЛЮЦІЯ, ПІДСУМКИ**

Перша Світова війна, що почалася 28 липня 1914, серйозно виснажила сили Російської Імперії. Постійні поразки, перебої з постачанням продуктами харчування, глибокий соціальний криза, а також агітація буржуазних та соціалістичних партій призвели до Лютневої буржуазно-демократичної революції, після якої імператор Микола Другий зрікся престолу, а влада перейшла в руки Тимчасового Уряду.

Внаслідок цього в Україні 4 (17) березня 1917 р. було створено Центральну Раду як представницький орган українських політичних, громадських, культурних та професійних організацій, головою якої став Михайло Грушевський.

Спочатку українські лідери планували отримати автономію й залишитися в складі Російської Республіки, але потім, після більшовицького перевороту 25 жовтня (7 листопада)

1917, Мала Рада видала 7 (20) листопада Третій Універсал, який проголосив шир. автономію в федеративній зв'язку з Російською Республікою. Відразу ж після цього почалося налагодження дипломатичних зв'язків з іншими державами.

22 грудня 1917 р. голова Генерального секретаріату Української Народної Республіки Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнародних справ Олександр Шульгін підписали «Законопроект про створення Генерального секретаріату міжнародних справ». Він був схвалений на засіданні Уряду УНР цього ж дня.

Вже в грудні 1917 р. УНР встановила дипломатичні відносини з країнами Антанти (Великобританія, Франція).

Однак відносини з більшовицьким режимом стрімко погіршувалися. 4 (17) грудня Раднарком Радянської Росії направив відкривається в Києві I Всеукраїнському з'їзду Рад «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної ради», яким хоч і призвав все, що стосується національних прав і національної незалежності українського народу, і про визнання УНР, з іншого боку заявлялося про невизнання Української Центральної ради через її «двозначною, буржуазною політикою». У документі також містилася вимога до Центральної ради припинити пропуск через підконтрольну їй територію військових частин, що йдуть з фронту на Дон, припинити роззброєння радянських полків і робітничої Червоної гвардії на Україні, а також сприяти революційним військам у справі їх боротьби з контрреволюційною діяльністю. Більшовицький уряд також заявив, що в разі не виконання вимог оголосить війну УНР.

Генеральний секретаріат відразу ж відкинув ці умови, що призвело до збройного конфлікту з Радянською Державою.

Розуміючи неможливість опору чисельній і якісній перевазі більшовиків, Центральна Рада почала термінові переговори в Бресті з країнами Четверного союзу для підписання миру, що, однак, відразу ж призвело до розриву дипломатичних відносин з Антантою.

Німеччина погодилася почати сепаратні переговори з делегацією УНР, яку очолював один із лідерів українських есерів Всеволод Голубович, сподіваючись використати це як важіль проти Радянської Росії. 30 грудня 1917 (12 січня 1918), міністр закордонних справ Австро-Угорщини граф Оттокар Чернін заявив від імені Четверного союзу про формальне визнання делегації УНР самостійною делегацією і повноважним представником «самостійної Української Народної Ради».

Внаслідок активних дій більшовиків, Центральна Рада випустила 9 (22) січня 1918 р. Четвертий Універсал, який проголошував незалежність України, а також наказував продовжити розпочаті переговори з державами Четверного Союзу.

У зв'язку з тим, що 18 (31) січня 1918 прем'єр Винниченко розпустив соціал-демократичний Рада міністрів УНР і надав Всеволоду Голубовичу можливість формувати новий кабінет, в Брест-Литовську вирушила нова українська делегація, яку цього разу очолив Олександр Севрюк.

27 січня (9 лютого) німецька та австро-угорська делегації підписали з делегацією Центральної ради сепаратний мирний договір. В обмін на військову допомогу у витісненні радянських сил з території України УНР зобов'язалася поставити Німеччині та Австро-Угорщині великі поставки зерна, м'яса, яєць та інш. Кордони між УНР і Австро-Угорщиною за цим договором збігалися з довоєнними між Російською імперією та Австро-Угорщиною, а в межах передбачуваної Польщі їх мала остаточно визнати спільна комісія.

Брестський світ привів в окупації України німецькими військами, а з часом – до державного перевороту, що призвів до влади гетьмана Скоропадського.

Однак, поразка Центральних держав у Першій світовій війні призвело до відходу німецьких військ, подальшого повалення Павла Скоропадського і встановлення режиму Директорії під проводом Симона Петлюри. Керівництво УНР встановило тісні стосунки з іншим державним утворенням українців – Західно-Української Народної Республіки, проголошеної на населених українцями землях колишньої австро-угорської Галичини і мала тиск з боку Польщі. 22 січня 1919 р. в Києві відбулося урочисте проголошення Акта про об'єднання УНР і ЗУНР на федеративних засадах (Акт Злуки).

На жаль, ніякі дипломатичні переговори не змогли врятувати обидві українські держави. Небажання країн Антанти втручатися в конфлікт, а також величезна перевага більшовиків у чисельності і загальне падіння економіки призвело до поразки і знищення обох українських держав аж до відновлення незалежності в 1991 році.

Література:

1. <https://ru.wikipedia.org>
2. <https://ukraina.ru>
3. <https://odnarodyna.org>

КОСТИНА Аліна Вячеславівна

ДИПЛОМАТІЯ ЧАСІВ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Важливою складовою державного будівництва в 1917–1921 рр. була дипломатична діяльність. Українцям довелося боротися за свою незалежність не лише зі зброєю в руках, а й на дипломатичному фронті.

Поглиблення революційних процесів активізувало створення партій національного спрямування. Інтелектуальними зусиллями їх лідерів вироблялася ідейно-політична платформа національного руху, формувалися інституційні інструменти реалізації його домагань Українська Центральна Рада і Генеральний секретаріат.

Першим дипломатичним досвідом Української Центральної Ради стали переговори з російським Тимчасовим урядом про автономний статус України у травні 1917 р. Вони закінчилися безрезультатно, поштовхом до проголошення I Універсалом автономії України. Прообраз зовнішньополітичного відомства – Генеральне Секретарство міжнаціональних справ. Перший міністр міжнародних справ УНР – історик та дипломат Олександр Шульгин.

У грудні 1917р. Україною почали цікавитися й держави Антанти. Франція запропонувала українському уряду фінансову і технічну допомогу, а в січні наступного р. призначила свого представника при уряді УНР – генерала Жоржа Табуї, зв'язкового шефа військової місії в Румунії. Тоді ж свого представника при українському уряді призначила й Англія, – ним став генеральний консул в Одесі Джон Піктон Багге. Держави Антанти були готові визнати УНР і допомогти у боротьбі з більшовиками, але за однієї умови – не укласти мир з німцями. Для Центральної Ради це було неприйнятно, адже в такому разі Україна опинялася між двох вогнів, а більшовики часу не марнували. Тому ще в грудні 1917р. новостворене зовнішньополітичне відомство починає переговори з центральними державами.

Українська делегація прибула до Берестя-Литовського 28 грудня. III Універсал Центральної Ради проголошував УНР частиною неіснуючої федеративної Росії, що жодним чином не давало їй права на самостійну зовнішню політику. Лише необхідність укладення миру та наступ більшовиків примусили тодішній український парламент відмовитися від автономістських гасел і проголосити незалежність у січні 1918 р. Згодом українській делегації на чолі з Олександром Севрюком вдалося підписати мир на вигідних умовах. Зокрема, було чітко встановлено українсько-австрійський кордон, визначено порядок розрахунків за поставки українських товарів до Австро-Угорщини та Німеччини.

Неабияке значення мала й угода про статус українських земель у складі Австро-Угорщини. За нею, Східна Галичина і Буковина мали бути об'єднані в автономний коронний край у складі імперії. Та найголовнішим здобутком був сам факт укладення миру, адже, згідно з ним, Українську державу вперше з часів Гетьманщини визнали суб'єктом міжнародного права.

Міністерство закордонних справ Гетьманату на чолі з Дмитром Дорошенком розвивало відносини передусім із союзними Німеччині та нейтральними державами. Посол у Відні В'ячеслав Липинський відстоював українські права на Холмщину, передбачені Берестейським договором. Делегація на чолі з Сергієм Шелухіним вела перемовини про кордони з радянською Росією. 4-18 вересня 1918р. відбувся візит гетьмана Скоропадського до Берліна, де пройшли плідні переговори з імператором Вільгельмом II та рейхсканцлером Георгом фон Гертлінгом.

Дипломатична діяльність Директорії УНР відбувалася у вкрай несприятливих умовах, адже переможна Антанта надавала перевагу ворогам УНР – Польщі та «білій» Росії. Щоб

переломити цю негативну тенденцію, у січні 1919р. сформовано Делегацію об'єднаної УНР на Мирову конференцію в Парижі. Її члени на чолі з Григорієм Сидоренком прагнули використати цю міжнародну асамблею за підсумками Першої світової війни, щоб домогтися визнання України та її кордонів, отримати військову допомогу проти більшовиків.

Проривом із міжнародної ізоляції стало укладення Варшавської угоди 21 квітня 1920 р. Впродовж 1917–1921 рр. була створена і діяла мережа дипломатично-консульських установ України. За кордон відряджали надзвичайні дипломатичні місії, вдома приймали послів і консулів. Українські посланці були в Австрії, Бразилії, Ватикані, Великій Британії, Данії, на Дону, в Естонії, Італії, Канаді, на Кубані, в Латвії, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Росії, США, Угорщині, Фінляндії, Чехословаччині, Швейцарії, Швеції, Югославії та інших країнах.

Література:

1. Без території. Ідеологія та чин Уряду У.Н.Р. на чужині / О. Шульгин. – Париж: Меч, 1934. – 251 с.
2. Нариси історії української революції 1917–1921 років / Ред. кол.: В.А.Смолій (голова), Г.В.Боряк, В.Ф. Верстюк, С.В.Кульчицький, В.М.Литвин, Р.Я.Пиріг, О.П.Реєнт, О.С.Рубльов, В.Ф.Солдатенко, Ю.І.Терещенко. НАН України. Інститут історії України. – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2011. – Кн. 1. – 390 с.

КОСТИНА М. Д.

ПОЛІТИЧНЕ ВИЗНАННЯ КРАЇНАМИ ЧЕТВЕРНОГО СОЮЗУ ТА АНТАНТИ УНР ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

У період 1917–1920 рр. Україна вперше заявила про себе як суб'єкт міжнародного права. Хоча в радянський період і навіть на поч. ХХІ ст. правосуб'єктність часто піддавалася критиці, проте укладення українськими урядами договорів, які засвідчували встановлення політичних і економічних зв'язків між УНР та європейськими державами, а також участь українських делегацій в обговоренні питань, які прямо або опосередковано зачіпали національні інтереси, вказує на готовність міжнародної спільноти долучити Україну до формування нового геополітичного середовища.

Безпосереднім початком процесу міжнародного визнання можна вважати підписання делегацією Центральної Ради мирного договору в Брест-Литовську. Сьогодні йде переосмислення попередніх оцінок, піддається критиці офіційна позиція щодо трактовки надання Україні військової допомоги в обмін на поставки продовольства.

Діячі Центральної Ради припустили ряд помилок, які в подальшому вплинули на долю держави. Вони не звертали належної уваги на формування дієвих інституцій виконавчої влади, через що Центральна Рада ніби «плавала» у повітрі. Не було створено кріпкої повноцінної національної армії. Вони дозволили в Україні руйнівну діяльність спрямовану на диктатуру більшовицькою владою. Четвертий універсал Центральної Ради було офіційно проголошено 22 січня 1918р. До Києва рвалися загони червоногвардійців і Центральна Рада повинна була встигнути з укладанням сепаратного миру з Німеччиною.

Самостійна держава досягла найвищої точки і стала історичним фактом. 27 січня 1918р. УНР уклала перший міжнародний договір з Німеччиною та її союзниками у Брест-Литовську. Укладання миру було вимогою народу, тому що армія розпадалась і ставала небездатною. Таким чином, Україна стала залежна від Німеччини і Австро-Угорщини.

Проте не можна заперечувати вже підписання окремого договору з УНР та окремого з РСФРР свідчить про політичне визнання країнами Четверного союзу УНР як суб'єкта міжнародного права, як окрему державу, суверенну і національну, і таку, що об'єднувала українські землі. і, незважаючи на те, що УНР під керівництвом Центральної Ради проіснувала недовго, але саме такий текст договору – це заслуга української молоді дипломатії під керівництвом О.Севрюка та В.Голубовича.

Після укладення Берестейського мирного договору діапазон зовнішньополітичної діяльності Української Держави суттєво зріс. Розширюючи сферу міжнародних зв'язків, вона надсилає дипломатичні представництва також до Болгарії, Фінляндії, Польщі, Румунії, Швейцарії. Українську Державу визнали Данія, Персія, Греція, Норвегія, які акредитують у Києві своїх дипломатичних представників.

Прийшовши до влади, інший український уряд – Директорія – не спромігся чітко визначити свою зовнішньополітичну орієнтацію. Її прихід до влади не змінив неприхильного ставлення до української державності країн Антанти, які продовжували підтримувати політичний курс на відновлення «єдиної і неділимої» Росії. З огляду на це, керівні кола УНР шукали підтримки і допомоги своїм національно-державним устремлінням в інших країнах. Активізація дипломатичної діяльності Директорії зумовлювалась прагненням домогтися встановлення дипломатичних контактів, а в перспективі і повноправних дипломатичних відносин, з якомога ширшим колом учасників зовнішньополітичного процесу, намаганням здобути міжнародну підтримку у боротьбі за українську державність. Попри невизнання України *de jure*, Директорії вдалося значно розширити мережу своїх дипломатичних представництв за кордоном, у тому числі і у центральноєвропейському регіоні. Розбудова репрезентацій Директорії в країнах Центральної Європи спиралась на вагоме законодавче і організаційне підґрунтя, закладене тут як Центральною радою, так і Українською Державою.

Отже, хоча УНР існувала недовго, проте діяльність українських представництв у Центральній Європі сприяла тому, що західні політики почали реалістичніше підходити до факту існування України як цивілізованої держави і налагодження з нею політичних та економічних відносин.

Література:

1. Історія України та її державності. Курс лекцій: Навч. посібник / Л.Є. Дещинський, С.В. Терський, І.Я. Хома, В.М. Тарабан, Р.Д. Зінкевич, Я.Я. Денісов, І.О. Гаврилів, І.В. Буковський, А.Я. Нагірняк. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 476 с.
2. Курмач М.М. Мирний договір в Бресті – міжнародне визнання незалежності Української Народної Республіки / Сторінки історії: збірник наукових праць, Вип. 27, 2008 // Електронний ресурс: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/12312>
3. Соловійова В.В. Дипломатичні представництва Української Народної Республіки в країнах Центральної Європи за доби Директорії (1918 – 1920 рр.). Автореферат...канд.іст.наук. /В.В.Соловійова. – Запоріжжя, 1999. – 18 с.

КОТ Любов Миколаївна

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У 1917–1921 РР.: ІСТОРИЧНІ РЕАЛІЇ

У 1917–1921 рр. українцям довелося боротися за свою незалежність не лише зі зброєю в руках, а й на дипломатичному фронті. Ця боротьба теж велася в нерівних умовах – як через проросійську позицію великих європейських держав, так і через брак досвіду у більшості наших політиків.

Цей час став вершиною національно-визвольної боротьби та відродження української нації. Наш народ довів здатність національного державотворення, яке постало у формі Української Народної Республіки, Української Держави і Західноукраїнської Народної Республіки.

Однією з визначних подій того часу можна без сумніву вважати заснування української дипломатичної служб, а саме. 22 грудня 1917 р. було підписано «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ» – першої повноцінної державної структури української зовнішньополітичної служби. Підписали цей законопроект Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнаціональних справ Олександр Шульгін, який цього ж дня був схвалений на засіданні Уряду Української Народної Республіки.

Падіння Тимчасового уряду примусило українських політиків відкласти вбік гасла федерації та автономії і зайнятися налагодженням контактів з іноземними державами. Тому 13 грудня на 8-й сесії Української Центральної Ради було оголошено про перетворення секретарства міжнаціональних справ на секретарство міжнародних справ.

Першими засновниками української дипломатії були ще зовсім молоді за віком люди: першому міністру закордонних справ УНР Олександру Шульгину було 28 років, його наступнику Всеволоду Голубовичу – 32 роки, а студенту Миколі Любинському, який замінив його на цій посаді – 26 років.

Новостворена українська дипломатія доводила світові не лише здатність України бути повноцінним міжнародним гравцем, а й спроможність опікуватися своїми громадянами за

кордоном, налагоджувати та підтримувати двосторонні зв'язки.

Лише впродовж 1918–1919 рр. створено мережу українських дипломатичних представництв. Під час існування Української Держави засновано чотири посольства 1-го розряду у Німеччині, Австро-Угорщині, Туреччині та Болгарії, два посольства 2-го розряду – у Швейцарії та Фінляндії, дві місії – в Румунії та Скандинавських державах.

Нормативну базу дипломатичної служби було розроблено з урахуванням відповідного європейського досвіду та вимог міжнародного права. Саме в цьому полягала кардинальна відмінність зовнішньополітичних відомств УНР і радянської України, яка використовувала галузеві нормативні документи РРФСР або калькувала їх з актів УРСР.

Українська дипломатична служба хоч і має давні історичні традиції, але від грудня 1917 р. розвивалася насамперед з урахуванням світового досвіду як зовнішньополітична служба європейської держави.

Без перебільшення можна сказати, що сьогоднішня Україна є спадкоємицею державницьких традицій, закладених згаданою революцією. І саме тому, Указом Президента України 2017 р. проголошено роком Української революції 1917–1921 рр. Цим Указом визначено пріоритети у вшануванні вікопомних подій та видатних учасників революції.

Література:

1. Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917– 1924 рр.): док. і матеріали / Держкомархів України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства; [авт. передм., упоряд.: І.Б. Матяш та ін.; редкол.: К.І. Грищенко (голова) та ін.]. – К. : Вид-во гуманіт. л-ри, 2010. – 592 с.
2. Піддубний І. А. Деякі документи з історії зовнішньополітичних зносин Української держави 1919–1920 рр. / І. А. Піддубний // Питання історії України: зб. наук. ст. – Чернівці: Золоті литаври. – Т. 4. – 2000. – С. 468–475.
3. Українська дипломатія: перші кроки на міжнародній арені: кат. виставки архів. док. та раритет. вид. / Держкомархів України, УНДІАСД, ЦДАВО України, М-во закордон. справ України, Ген. дирекція Київ. міської ради з обслуговування іноземних представництв ; кер. проекту І.Б. Матяш ; упоряд.: Л. В. Андрієвська, Ю. Я. Кулінич, І. М. Мага, Н. В. Маковська, І. Б. Матяш, Л.Ф. Приходько. – К., 2006. – 36 с.
4. Українська 1921 / Укр. вільна акад. наук ; ред. Т. Гунчак. – Нью-Йорк, 1984. – 478 с. – (Джерела до новіт. історії України = Sources of modern history of the Ukraine ; т. 2). – Документи укр., пол., рос. та фр. мовами ; звіти про діяльність Міністерства закордонних революція : документи, 1919–1921 = The Ukrainian revolution : documents, 1919–справ УНР, доповіді військової місії Польщі, листи, відозви та ін. – С. 15–366.

КРИЛЮК Іванна Олександрівна

ВОЛИНЬ В ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (ЖОВТЕНЬ-ГРУДЕНЬ 1917 Р.)

Зміни, які відбулися у суспільно-політичній ситуації на українських землях восени 1917 р., досить негативно відобразилися на території Волині. З огляду на цю проблему, обґрунтованим є дослідження, метою якого є визначити вплив державотворчих процесів в Україні на суспільно-політичну ситуацію на Волині в часи Української Центральної Ради.

9 серпня 1917 р. більшовики увійшли до складу Центральної Ради і створили там власну фракцію. Більшість їхніх лозунгів збігалися із бажаннями населення України: націоналізація поміщицьких земель, запровадження 8-годинного робочого дня, припинення братовбивчої війни тощо. Селяни Волині, не дочекавшись вирішення земельного питання, збільшили кількість заворушень у жовтні 1917 р.

Восени 1917 р. в повітах Волинської губернії відмічалися солдатсько-селянські заворушення та саботування рішень місцевих органів влади, які були підпорядковані УЦР. Особливою жорстокістю відрізнялася боротьба у прифронтовій смузі Волині. Солдати Південно-Західного фронту восени 1917 р. завдавали шкоду місцевому заможному волинському населенню. Окрема частина військовослужбовців свідомо йшли на пограбування панських маєтків з метою встановлення соціальної справедливості. Підбадьорені безкарністю своїх вчинків селяни нищили поміщицькі маєтки, грабували та палили панські садиби. В селах Волинської губернії сільські сходи пропагували самосуд над грабіжниками та паліями. Вбитих при цьому навіть не ховали за християнським обрядом, а кидали в болота та лісові гущавини.

На Волині неважливою стала роль суду. Поширення анархії та безладдя на території Волинської губернії було створено відсутністю чіткої управлінської адміністративної системи та невизначеністю народної свободи.

До погромів панських садіб додавалося вирубування лісів місцевих поміщиків. У Волинській губернії вони були настільки великими, що загрожували перетворитися в суцільні вирубку. 9 січня 1918 р. Генеральний Секретаріат УНР випустив циркуляр № 124 Холмсько-Волинському управлінню хліборобства і державних маєтків, в якому звертав увагу на проведення безборонного вирубування лісу.

У жовтні 1917 р. на території Західної Волині для Центральної Ради склалася несприятлива суспільно-політична ситуація. Волинський комісар А. В'язлов посилався на звіти повітів про саботаж та анархію, звертався до уряду про надання допомоги найбільш занедбаним волостям. Українська Центральна Рада намагалася контролювати ситуацію на Волині. Для запобігання поширенню анархії Кременецький повітовий земельний комітет 24 листопада 1917 р. прийняв рішення, в якому посилався на розруху та можливість виникнення ексцесів на ґрунті продовольчого питання.

На фоні невирішеного земельного питання розвивається культурно-просвітницький рух, головним осередком, якого стало товариство «Просвіта». До здобутків культурно-просвітницького руху можемо віднести появу друкарень, які орієнтувалися на видавництво книжок для українського народу.

У листопаді-грудні 1917 р. у Волинській губернії під контролем більшовиків опинилися Житомирська, Коростенська, Луцька, Рівненська, Старокостянтинівська ради робітничих, солдатських і селянських депутатів. Військово-революційні комітети 8-ї, 11-ї Особливої армії, що розташовувалися в межах Волинської губернії, були під контролем більшовиків. До кінця 1917 р. більшість повітових міст Волинської губернії перебували під більшовицькою владою: з 19 листопада – Ізяслав, 4 грудня – Луцьк, 26 грудня – Рівне.

Виконуючи вказівки Києва, рада Волинського губернського земельного комітету 6 грудня прийняла Положення про перехід земель і сільськогосподарських угідь на облік і у володіння земельних комітетів. У межах Волинської губернії було поширено закон Центральної Ради «Про зміну назв земельних інституцій». Започатковувалася не лише спроба змінити назви «собраній» на «ради», але й широкий спектр національно-державних перетворень.

На початку грудня 1917 р. Центральна рада на своєму засіданні обговорила питання соборності українських земель та ухвалила рішення, в якому висловила свій протест проти приєднання до Польщі західноукраїнських територій. У постанові визначалася: «... призначити недопустимим насильне відривання від території Української Народної Республіки окупованих центральними імперіями українських частин Холмщини, Підлісся та Волині».

Отже, військово-політичні події, що відбувалися у жовтні-грудні 1917 р. розділили населення Волинської губернії на прибічників ЦР та щойностворених, підконтрольних більшовикам, Рад робітничих, солдатських, та селянських комітетів. Цілий спектр обставин призвів до поступового захоплення влади у більшості повітів губернії радами, що перебували під більшовицьким впливом.

Основними причинами падіння авторитету Центральної Ради серед населення Волинської губернії були: невирішеність селянського питання, слабкий рівень підготовки до державницької роботи більшості органів влади, помилки під час українізації армії та створення власних Збройних сил.

КУШКА Яна Олегівна

ІСТОРІЯ ТА ТРАДИЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

На українських землях дипломатичні традиції пов'язані зі становленням і розвитком Київської Русі, які успадкувало й розвинуло Військо Запорізьке, зокрема старшинська рада на чолі з гетьманом і Генеральна військова канцелярія Української козацької держави 1648-1657, які відповідно управляли й здійснювали поточну дипломатичну діяльність.

Проте зовнішньополітична служба України має давні традиції, засновані, передусім, на

дипломатичному досвіді Київської Русі-України, хоча водночас, витоки української дипломатії є значно глибшими. Її коріння слід шукати на стику візантійської і римської традицій, що лежать в основі усіх сучасних європейських держав.

Давньоукраїнська держава підтримувала активні відносини з Візантією, Святим Престолом, Германською імперією, Польщею, Угорщиною, Францією, скандинавськими державами.

Але наближаючись до нашого часу, маємо сказати, що створення і становлення Міністерства закордонних справ України як повноцінної державної структури пов'язане з проголошенням 10 червня 1917 р. І Універсалу Української Центральної Ради і створенням Української Народної Республіки. Процес формування органів законодавчої і виконавчої гілок влади знайшов своє оформлення в проголошеному Центральною Радою 16 липня 1917 р. Другому універсалі, в якому йшлося про утворення Генерального Секретаріату – виконавчого органу влади. З першого дня існування Генерального секретаріату в його складі розпочало діяльність Генеральне секретарство з національних справ, що стало прообразом першого зовнішньополітичного відомства України у XX столітті.

Нормативну базу дипломатичної служби було розроблено з урахуванням відповідного європейського досвіду та вимог міжнародного права. Саме в цьому полягала кардинальна відмінність зовнішньополітичних відомств УНР і радянської України, яка використовувала галузеві нормативні документи РРФСР або калькувала їх з актів УРСР.

Українська дипломатична служба хоч і має давні історичні традиції, але від грудня 1917 р. розвивалася насамперед з урахуванням світового досвіду як зовнішньополітична служба європейської держави.

Певні традиції функціонування вітчизняної дипломатичної служби закладені у період Української Соціалістичної Радянської Республіки (1919–1923) та Української Радянської Соціалістичної Республіки, коли наприкінці Другої світової війни після двадцятип'ятилітньої перерви в СРСР поновлювалися повноваження союзних республік у зовнішніх зносинах: 4 березня 1944 Верховна Рада УРСР ухвалила Закон «Про створення союзно-республіканського Народного Комісаріату закордонних справ УРСР». Дипломатична служба УРСР у 1944–1991 зосереджувалася здебільшого у галузі багатосторонньої дипломатії шляхом участі в міжнародних організаціях, передусім в Організації Об'єднаних Націй, однією з держав-засновниць якої УРСР стала 1945, взявши зокрема активну участь у творенні Статуту ООН. У перші повоєнні роки УРСР прагнула якнайактивніше виявити себе на практично невідомій їй дипломатичній ниві і, незважаючи на свій обмежений міжнародно-правовий статус, стала тією чи іншою мірою причетною до багатьох важливих подій післявоєнного облаштування світу в умовах «холодної війни».

Сучасний етап діяльності української дипломатичної служби фактично розпочався з ухваленням Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 Декларації про державний суверенітет України, в якій зазначалося, що Україна «як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торговельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій». Наступним важливим документом для вітчизняної дипломатичної служби стала постанова Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет України у сфері зовнішніх зносин», яка передбачала налагодження дипломатичних, консульських, торговельних відносин з іноземними державами, забезпечення безпосередньої участі України в загальноєвропейському процесі та європейських структурах і підготовку проектів законів, що мають регулювати зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні зносини України, і створення системи підготовки кадрів для органів зовнішніх відносин республіки. Однак лише після прийняття Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 і його підтвердження результатами всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 створені необхідні правові й політичні передумови для становлення незалежної Української держави, а, отже, й для утвердження України як повноправного суб'єкта міжнародних відносин. Саме результати референдуму стали ключовим моментом у процесі міжнародного визнання України, яке розпочалося відразу після вільного народного

волевиявлення: лише впродовж грудня 1991 незалежна Україна визнана 66 державами світу. Паралельно з міжнародним визнанням України досить активно здійснювалося відкриття дипломатичних представництв іноземних держав і дипломатичних установ України за кордоном. Вже наприкінці 1994 в Україні були акредитовані посли 78 держав, з них 55 із резиденцією у Києві, а в системі МЗС України налічувалося вже 54 закордонні установи в 43 країнах. Водночас відбувався активний процес визначення національних інтересів і зовнішньополітичних пріоритетів України, створення національної правової бази зовнішньополітичної й дипломатичної діяльності та розвитку двосторонніх і багатосторонніх міжнародних відносин, який набув системного й послідовного характеру.

Нині встановлено дипломатичні відносини з понад 180 державами світу. Серед важливих здобутків вітчизняної дипломатії – приєднання України до ОБСЄ, Ради Європи, СОТ та інших важливих міжнародних організацій, укладення Угоди про партнерство та співробітництво, а пізніше Угоди про асоціацію з ЄС, підписання Хартії про особливе партнерство з НАТО, непостійне членство в РБ ООН у 2000-2001 та 2016-2017 рр., головування у багатьох міжнародних організаціях.

Новітня українська дипломатія досягла значного успіху на шляху, на якому, на жаль, свого часу зазнали поразки засновники дипломатичної служби УНР.

Література:

1. Гуменюк Б.І., Щерба О.В. Сучасна дипломатична служба: навч. посібник / Б.І. Гуменюк. – К.: Либідь, 2001. – 255 с.
2. Нариси з історії дипломатії України. О.І. Голенко, І. Є. Камінський М.В. Кірсенко та ін.; під ред. В.А. Смоля. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.
3. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): підручник / Л.Д. Чекаленко – [2 вид]. – К.: Кондор, 2011. – 290 с.

ЛОПАЧУК Аделіна Вікторівна

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ – ГОЛОВА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Після зречення Миколи II з престолу 12 березня (27 лютого) було створено Тимчасовий уряд на чолі з князем Г. Львовим, який відразу визнало Товариство українських поступовців. Скориставшись його рекомендацією, представники української інтелігенції 17(4) березня утворили в Києві Раду об'єднаних громадських організацій. Цей представницький орган влади мав всеукраїнське значення. Його назва – Українська Центральна Рада – була прийнята без дискусій. [1, с. 134-135]

19 березня Центральна Рада організувала в Києві маніфестацію, у якій взяло участь близько 100 тисяч осіб. На Софіївській площі відбулося віче, де пролунали вимоги скликання Установчих зборів і Українського національного конгресу з метою запровадження автономії.

20 березня Головою УЦР заочно обрали професора Михайла Грушевського, який перебував у засланні і прибув до Києва лише 26 березня. Його заступниками стали Дмитро Антонович (УСДРП) і Дмитро Дорошенко (ТУП). Об'єднання національних громадських і політичних сил відбулося під час діяльності Українського національного конгресу, який відкрився в Києві 19 квітня 1917 року. Він підтвердив повноваження Центральної Ради як крайового органу влади і обрав її новий склад. Таким чином, Головою Центральної Ради було остаточно затверджено Михайла Грушевського, заступниками – С. Єфремова і В. Винниченка. [1, с.139-140]

Грушевський Михайло (1866-1934) – політичний, державний та громадський діяч, видатний історик [2]:

- Уродженець м. Холм (сучасна Польща), виходець із сім'ї службовця;
- У 1894 р. очолив кафедру історії Львівського університету;
- У 1897-1913 рр. очолював Наукове Товариство ім. Т. Шевченка;
- У 1899 р. один із засновників Української національно-демократичної партії (УНДП);
- У 1907 р. очолив Українське наукове товариство у Києві;
- У 1908 р. – засновник і голова Товариства українських поступовців (ТУП), яке стало єдиною до 1917 р. українською організацією ліберального спрямування;
- З 1914 р. за громадську діяльність перебував у засланні згідно з рішенням царського

уряду;

- У 1917 р. повернувся із заслання і став Головою Української Центральної Ради. Один із засновників Української Народної Республіки (УНР). Перший Президент УНР;
- Особисто брав участь у розробці Конституції УНР, яка була прийнята 29 квітня 1918 року;
- Державний переворот на чолі з Павлом Скоропадським призвів до ліквідації УЦР, що поклало край державній діяльності Михайла Грушевського.
- З 1924 р. – член Української Академії Наук, з 1929 р. – академік Академії Наук СРСР;
- У 1931 висланий до Москви. Помер у 1934 р. під час нескладної операції в Кисловодську, де перебував на лікуванні.
- Автор понад 2000 праць, серед яких «Історія України-Руси», «Історія української літератури», «Ілюстрована історія України».

Дмитро Дорошенко так характеризував Михайла Грушевського: «Була це людина великого масштабу, швидкого розуму, надзвичайно широких розумових зацікавлень. Він мав подиву гідну ерудицію... Працездатність мав колосальну. У розпалі революційних подій 1917 р. писав книжки, брошури, статті, склав кілька шкільних підручників. Як голова Центральної Ради одночасно вів засідання, керував дебатами і справляв коректу. Був людиною у повному значенні того слова. Але мав одну органічну хвибу: безмежне честлюбство. Він звик володіти і наказувати, і всі йому підпорядковувались, бо він мав в очах людей авторитет, придбаний його розумом і працею» [3].

Література:

1. Кульчицький С. Лебедева Ю. Історія України. – К. : «Генеза», 2010. – 154с.
2. Михайло Грушевський біографія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/mihaylo-grushevskiy-biografiya-skorocheno/>
3. Цитати Михайла Грушевського та видатних діячів про Михайла Грушевського [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://kakhovka-rda.gov.ua/citati-mihajla-grushevskogo/>

ЛЯШЕНКО Аліна Валеріївна

СУМЩИНА У БУРЕМНІ РОКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

У березні 1917 р. почалася Українська революція. Центральна рада почала створювати нові органи влади, в тому числі і на Сумщині. То були часи великої національної роботи, в якій брали активну участь місцева інтелігенція, селянство та інші верстви населення. Газети «Сумской вестник» та «Лучь» повідомляють про організацію українського життя в місті та його околицях. Газета «Земские Известия» надрукувала, що «товариство ради Просвіти» відкриває в Верхній Сироватці українську гімназію з першими трьома класами». У гімназії було спільне навчання для хлопчиків та дівчаток. В с. Нижня Сироватка, с. Юнаківка були відкриті громадські гімназії. Видатний педагог Григорій Ващенко активно працював як комісар Центральної ради з освіти на Роменщині.

На Сумщині у 1917 р. за розпорядженням Тимчасового уряду були створені нові органи влади – Громадські комітети та органи самоуправління – Ради робітничих, селянських і солдатських депутатів від Центральної ради.

27 листопада 1917 р. на засіданні Сумської міської думи відбулися вибори депутатів до Українських Установчих Зборів, а 28 листопада владу Української Центральної Ради було визнано Сумськими повітовими Земськими зборами.

Сумський повіт в Центральній Раді представляли члени Української партії соціалістів-революціонерів Яценко Максим та Яценко Федір. В добу Української Революції Зайцев Павло Іванович (уродженець міста Суми) стає директором канцелярії Генерального Секретарства освіти УНР, пізніше очолював культурно-освітню службу Армії УНР.

8 грудня 1917 р. у місті Суми почалася масована більшовицька агітація. Кожному, хто вступить до Червоної гвардії обіцяли по 500 крб. і барський будинок. У січні-лютому 1918 р. під час наступу більшовицьких російських військ на Київ, уродженець Сум Філонович Василь Захарович очолював відтинок фронту Ворожба – Суми – Гайворон. У ході антигетьманського повстання Директорії УНР він організував Сумський окремий курінь (1500 багнетів).

Після підписання у Бресті мирного договору (3 березня 1918 р.) між УНР та

Німеччиною розпочалося звільнення міст від більшовиків. Наприкінці березня звільнили Роменський, Конотопський, Кролевецький, Глухівський і частково Путивльський, Сумський, Лебединський повіти. 1 квітня 1918 р. було звільнено Путивль і Ворожбу, а 5 квітня – Суми і Охтирку.

6 березня 1918 р. було підписано закон Центральною радою про адміністративно-територіальний поділ України. За ним територія Сумщини поділялася на такі землі: Посем'я – центр Конотоп (Шостка, Глухів, Кролевець); Посулля – центр Ромни (Глинськ, Гадяч, Лохвиця, Лубни); Слобідщина – центр Суми (Лебедин, Недригайлів, Білопіль, Охтирка).

29 квітня 1918 р. Павло Скоропадський при підтримці німецьких військ здійснив державний переворот і проголосив себе гетьманом України. За часів Гетьманату Скоропадського до України було приєднано Буринь, Путивль, Миропіль, Рильськ.

Згідно Закону Ради Міністрів від 18 травня 1918 р. «Про державну варту» міська та повітова міліція перетворювались на державну варту, яка підлягала губернським та повітовим старостам. Начальником Кролевецької повітової державної вarti у липні 1918 р. був Гвоздков Веніамін Титович, начальником Конотопської повітової державної вarti – Кельбедін Павло Андрійович, а державну варту в Глухівському повіті з 31 травня 1918 р. очолював Камінський Олександр Петрович. На територію сучасної Сумщини поширювалась влада Харківського і Лівобережного відділів.

У травні 1918 р. встановлювалась «Нейтральна зона» між Україною і РСФРР. Вона проходила з північного заходу на південний схід по лінії: Новгород-Сіверський – Глухів – Рильськ і відсікала від України район Середини-Буди.

14 листопада 1918 р. Павло Скоропадський видав грамоту про федерацію з Росією, яка викликала всенародне повстання, очолене Директорією. Багато військових частин підняли повстання, в тому числі, і дислокована на території Конотопщини і Кролевеччини дивізія Сірожупанників.

Під час повстання проти Скоропадського стали формуватися органи влади Директорії, органи охорони порядку. Окремі військові частини переходили на бік повсталих, в тому числі, у Сумському, Конотопському, Кролевецькому повітах. 15 грудня 1918 р. газета «Земское дело» писала: «В політичному і громадському житті міста Сум відбувається щось надзвичайне. До 4 грудня у місті все було по старому скрізь гетьманці сиділи і підтримували зброєю гетьманський порядок».

Отже, буремні події першої третини ХХ ст. не обминули й місто над Пслом. Доленосні події відчутно відлунювали у провінційних Сумах.

Мадянова Анастасія Веніамінівна

ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У 1917–1921 РР.

Визвольні змагання 1917–1921 рр. – період в історії України, що характеризується значною політичною, військовою та дипломатичною діяльністю українських національних сил, спрямованою на відродження самостійної держави на всіх українських етнічних землях. Спочатку ця боротьба проходила на центральних українських територіях, що до 1917 р. входили до складу Російської імперії, згодом вона поширилася на західно-українській землі, що входили до складу Австро-Угорщини, встановлюючи третю українську державність після двох попередніх – за княжого і козацького періодів.

Після підписання Брестського договору 27 січня 1918 р. уряд УНР звернувся до німецького уряду з проханням про військову допомогу, відповідно до якого з 19 лютого 1918 р. почався вхід німецько-австрійських військ на окуповані більшовиками українські землі.

Справу приєднання до України її етнічних земель гальмувала Німеччина (зокрема, за її згодою 13 січня 1918 р. Румунія окупувала Бессарабію), тому з ними були налагоджені лише політичні і економічні відносини. Уряд гетьмана П. Скоропадського не погодився на самостійність Криму й економічними санкціями примушував його до співпраці з Україною. З Кубанню був укладений корисний для України договір, з Доном – підписана угода про оборонні і торгівельні союзи. На Підляшші керував губернатор-комісар, староста О. Скоропис-

Йолтуховський, тоді як на Холмщині австрійський уряд не допускав формування української адміністрації.

Українська визвольна боротьба на Буковині тривала короткий час. Делегати Буковини взяли участь 18–19 жовтня 1918 у створенні Української Національної Ради у Львові. Українські політичні представники на зборах 25 жовтня створили у Чернівцях Український крайовий комітет – своєрідний парламент. На великому зборі у Чернівцях 3 листопада 1918 р. за участю близько 10 тис. учасників було висунуто вимогу злуки Буковини з Україною. 6 листопада 1918 р. Крайовий комітет перебрав владу в українській частині Буковини, президентом краю було проголошено О. Поповича. Помірковані румунські послы на чолі з А. Ончулом погоджувалися на поділ Буковини на українську і румунську частини, однак, група Я. Флондора викликала війська з Румунії, які 11 листопада 1918 р. зайняли Чернівці, а згодом, незважаючи на опір населення, і решту Пн. Буковини. Після цього спішно скликаний румунами Генеральний Конгрес Буковини проголосив 28 листопада 1918 р. злуку Буковини з Румунією. На мирних конференціях в Сен-Жермені та Севрі Буковину було закріплено за Румунією. Проти румунської окупації Буковини протестували лише представники ЗУНР, УНР і УСРР.

На Закарпатті після розвалу Австро-Угорщини утворилися народні ради, які здебільшого стояли за приєднання до України. У Хусті «Собор Русинів» – 400 делегатів під керівництвом Михайла і Юлія Брацайків – 21 січня 1919 р. виявив бажання приєднатися до УНР. 8 травня 1919 р. представники рад з Ужгорода, Хусту й Пряшева утворили Центральну народну руську Раду, яка проголосила об'єднання Карпатської Русі з Чехо-Словаччиною. На це рішення значний вплив мала закарпатська еміграція в США, яка вела переговори з Т. Масариком. Більшість представників закарпатських емігрантів висловилися за приєднання Закарпаття до федеративних республік чехів і словаків. 10 вересня 1919 мирна конференція Сен-Жермен. договором санкціонувала приєднання Закарпаття до Чехо-Словаччини, а також встановила його автономний статус.

Геополітичне становище на українських землях у 1917–1920 рр., зміна влади, зокрема міжнародні відносини та допомога міжнародної спільноти, нажаль, не призвели до незалежності України на початку ХХ ст.

Література:

1. Веселова О.М. [Буковинське народне віче 1918](#) // [Енциклопедія історії України](#) у 10 т./редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2003. – Т. 1: А – В. – 688 с.: іл.
2. Україна крізь віки. У 15-ти тт. – Т. 10: Рубльов О. С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917–1921 рр. / За заг. ред. В. Смолія. НАН України. Інститут історії України. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.

Мазніченко Оксана Вікторівна

ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У КОНТЕКСТІ «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» НА ТЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ

У продовж кількох останніх століть постійно актуальним у тому чи іншому розрізі на рівні європейської і світової політики було «українське питання». Торкаючись різнопланових проблем, здебільшого, воно було пов'язано з національно-політичним і територіально-адміністративним аспектом існування націй та держав. Саме тому, очевидно, «українське питання» стало однією з причин Першої світової війни. Територія України була в полі особливих інтересів щонайменше чотирьох держав і польського політичного руху, який прагнув утворення власної держави.

Події світової війни, між тим, вкотре підтвердили ворожість царської Росії до національних прагнень України, її геополітичних інтересів. Виразна експансія на Південному Заході та активна дипломатія з державами, котрі володіли українськими землями або зазіхали на них, дедалі чіткіше проводили межу поміж природними інтересами українського та російського народів. Постійна конфронтація між Росією та Австро-Угорщиною є досить показовою щодо боротьби за територіальні надбання українського походження обох

тогочасних імперій. «Війна певною мірою стала результатом цього роду настроїв, тому що відносини, – писав В.І. Вернадський, – між Росією і Австрією визначались переважно слов'янофільсько-націоналістичною ідеологією, у якій одне з чільних місць посіло вороже ставлення до розвою української культури в Галичині та прагнення до возз'єднання під'яремної Русі з Росією на засадах етнографічної єдності» [1, с.127]. Війна, в яку була волею долі втягнута Україна, завдала останній не лише величезних людських та матеріальних втрат, а й підняла питання, бути чи не бути українській державності загалом. Шукаючи шляхів примирення, дипломатія держав Антанти намагалася здійснити новий перерозподіл політичної карти світу, не звертаючи особливої уваги на «українське питання», перекреслюючи тим прагнення українців до відродження державності.

Природно, «українське питання» у період Першої світової війни виникло не раптово, коріння його сягає часів козацької держави, національного відродження та культурного піднесення другої половини XIX ст. Розв'язання Першої світової війни оголило всі суперечності у Центральній та Східній Європі, загостило проблему національного відродження народів Російської та Австро-Угорської імперій, до складу яких входили землі України. З виходом України на міжнародну арену в 1917-1918 рр. «українська проблема» постала з новою силою [2, с.14-16]. Становище України ускладнювалося низкою чинників, які призводили до розбіжностей як у поглядах політичних кіл інших держав на «українське питання», так і несприятливим міжнародним становищем, у якому на той час перебувала сама Україна.

Зацікавлення Україною з боку Антанти та розробка і обговорення заходів, спрямованих на налагодження стосунків з нею, свідчать про існування «українського питання», суть якого полягала у розв'язанні національно-політичних, територіальних, адміністративних проблем української державності. Право існування української нації політики західних держав розглядають крізь призму розв'язання російської проблеми, яка полягала у врегулюванні не лише адміністративно-територіальних, а й військово-політичних питань. Адже розпад Російської імперії, прихід до влади низки урядів, особливо активні дії більшовиків змушували керівництво держав Антанти шукати виходу із цієї ситуації, оскільки некерованість згаданих процесів могла призвести до глобальних катаклізмів на континенті [3, с.114-115]. Тому й «українське питання», як і інші дотичні до нього проблеми, Англія, Франція і США розглядали з позиції розв'язання питання загальної європейської стабілізації.

За запитанням щодо соборності України стоїть проблема того, наскільки у нашій країні сформувалися передумови для національного єднання, насамперед, в контексті єднання регіонів, самовідчуття українських громадян як єдиної нації. Зараз, на двадцятому році незалежності, можна говорити про те, що існують практично усі необхідні передумови для «націєтворення». Насамперед йдеться про подолання суперечностей, які існували на зорі створення української держави у кінці XX ст., коли питання державності, питання становлення нації постійно підмінялося, часто цілеспрямовано і штучно, питанням етнічним. Головне ж досягнення цього періоду, очевидно, полягає у тому, що загрози зведення питання єдності нації до питання етнічної єдності були більш-менш успішно подолані. Зараз під нацією більшість українців у тій чи іншій мірі розуміють соціальну єдність, політичну єдність, єдність традицій і проєкцій розвитку, економічну та соціальну гомогенність суспільства.

Література:

1. Бюканен Д. Мемуари дипломата. – М.: Междунар. отношения, 1991. – 436 с.
2. Гудь-Голубко В. Нелегка дорога до порозуміння: До питання генези українсько-польського військового співробітництва 1917–1921 рр. – Л., 1997. – С. 23.
3. Кучик О. Україна в зовнішній політиці держав Антанти. – Л., 2005. – 256 с.

МАЗУР Дарина Олександрівна

PHILOSOPHICAL, CULTURAL AND PSYCHOLOGICAL COMPREHENSION OF INTERNATIONAL INTEGRATION AND POSITION OF MODERN UKRAINE

The urgency of the question of the place of Ukraine in the modern world, as well as the need to comprehend the principles of its foreign policy, always disturbed the citizens of our state, and the

more years passed since the Independence Day, the more acute interest of this topic concerns not only the elite and active-minded patriotic circles, but also regular people, occupied with everyday affairs. It becomes clear that the level of interest of society is directly proportional to the number of different points of view on these problems, therefore, it is necessary to recognize how deep and meaningful a deep study of the development of international relations of the modern Ukrainian state is.

Challenges faced by the whole Ukrainian community are global, namely: the extremely long time absence of its own state and the division of national territory between the Russian and Austro-Hungarian empires, the lack of a nation-building elite (its russification or polonization for several centuries).

On the psychological side, these aspects have greatly influenced the present-day recognition of the masses about whether our Motherland really is independent, whether all of us are about to cluster, how to properly build external relations, and especially with which countries it is worth them to build primarily. This way, for example, an addicted position to the Russian Federation on the background of the first years of our state independence was formed: for example, the agreements reached with the Russian leadership (further signing of the Dagomian agreement on the formation of the Naval Forces of Ukraine and the Black Sea Fleet of the Russian Federation on the basis of the Black Sea Fleet of the USSR). This inertia in international orientation has haunted Ukraine for many years. Of course, the lively tendency towards independent international position, the desire and active attempts to implement such a system of foreign policy priorities were best expressed in the difficult years of the national liberation struggle of 1917–1921. Only the activities of one USDWP party is worth a word, as the intelligentsia of the Ukrainian democratic circles of socialist orientation, which predominantly lived in Kyiv, created the most influential political-coordination center of the revolutionary forces, the Central Rada, in the first post-revolutionary days. However, returning to the question of the psychological unpreparedness of Ukrainians after years of terror and the absence of any established relations with the outside world, we would like to emphasize that it was equally stable, for instance, a well-known split in the Ukrainian national movement between its populist-socialist and national-conservative branches was one of the fatal mistakes made at the beginning of the liberation struggle, hence the formation of the state as such.

On the philosophical side, the essence of the position of modern Ukraine in the world is revealed to us more and more mysterious, but also positive aspects. Let's look at the inexorable and, we should note, surprisingly steady, national movement, however heterogeneous it was. From the representatives of the Union of Liberation of Ukraine, who did active informative and representative activities on the independence of the Ukrainian State in Europe to Vasyl Stus, who was so brutally repressed for preserving Ukrainian identity – all these patriotic-minded, unique personalities recognized the need for an international independence of Ukraine above all. Turning to the present moment, volunteer movement is the most accurate example of a conscious citizen desire for self-affirmation for our state. Without the volunteers there would be no Maidan. Everyone remembers how the Kyivites showed the whole country an example of a wonderful self-organization in order to achieve the main goal – to change Ukraine, make it a legal European state. Every day on Khreshchatyk, thousands of Kyivian residents arrived only by willing of their hearts, ready to provide free assistance to the protesters. Volunteers took on a large part of their work during the 2014 revolutionary events.

Based on all the facts presented above, we should summarize: the increased level of interest in the essence of international contacts of Ukraine in society, as well as the position of the state on the world scene as a whole, can be explained not only by historically stable tendencies of the liberation movement (starting with revolutionary events 1917), but also multifaceted cultural and psychological peculiarities of modern Ukrainian consciousness, which are actively transforming and improving for more than 28 years of independence.

Література:

1. Національний суверенітет України в умовах глобалізації: нац. доп. / [Ажнюк Б.М. та ін. ; редкол.: Гаєць В.М. та ін.]; Нац. акад. наук України, Секція суспіл. і гуманіт. наук. – К.: Парламент. вид-во, 2011. – 111 с.
2. Савицька, О.В. Етнопсихологія : Підручник для студ. вищ. навч. закладів / О.В. Савицька; Кам'янець-Подільський держ. педагогічний ун-т. – Кам'янець-Подільський, 2001. – 144 с.

МАЙСТРЕНКО Ірина Валеріївна

ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ УНР З КРАЇНАМИ АНТАНТИ У 1917–1921 РР.

Проголошення УНР III Універсалу від 20 листопада 1917 р. та розвиток тогочасних політичних подій у Східній Європі не могли не викликати інтересу держав Антанти, насамперед – Франції та Великобританії.

Молода Українська держава також була зацікавлена в міжнародно-правовому визнанні з боку цих країн, тим паче, що саме вони, зважаючи на її важливе стратегічне та геополітичне значення, першими у європейському співтоваристві виявили бажання встановити близькі зв'язки з УНР. Мета роботи полягає в дослідженні дипломатичних відносин УНР з країнами Антанти у 1917–1921 рр.

Преса цих країн сама заохочувала Францію та Велику Британію до встановлення тісних контактів з урядом УНР.

Характерними є, наприклад, наступні витяги з тогочасних часописів: «На сході Європи народжується нова сила – Україна» або: «Чи можна ще говорити про Росію? Успіх більшовиків, здається, знищив єдність Росії. Є чутки, що Україна проголосила свою незалежність. Тимчасово? Можливо, але коли вона існує, вона є фактом, а наша політика мусить зважати на факти... Цілком природно, що Українська Автономія перетворюється в незалежність; з того часу, як «Великоросія» зріклася своєї державності, «Малоросія» стає державою. Наша політика мусить це взяти під увагу, якщо не хоче повторювати помилок минулого» [3, с. 160].

У такий спосіб, не дивно, що вже в листопаді 1917 р. до Києва прибула французька військова місія, а 4 січня 1918 р. призначений французьким комісаром в Україні генерал Табуї був прийнятий головою Генерального Секретаріату УНР В. Винниченком. У представництві були ще двоє військових аташе – Ваньє та Дентц. Ця подія характеризується багатьма дослідниками як визнання Францією УНР. Але генерал Табуї не мав належно оформленої акредитаційної грамоти від свого уряду і був, по суті, напівофіційним представником. Те ж саме можна сказати й про призначення представника Великобританії в Україні Піктона Бадже (в січні 1918 р. той ставить до відома В. Винниченка, що він, Бадже, призначений своїм урядом «єдиним законним представником Великобританії в Україні на даний момент»). Пізніше консул дав знати, що Англія «надасть усю можливу допомогу українському уряду у виконанні його завдання по введенню доброго управління та боротьби проти центральних держав» [2, с. 61].

Представники Британії та Франції, на паризькій конференції, прийняли меморандум, складений лордами Р. Сесілом та А. Мілнером, в якому, зокрема, зазначалося: «Аби досягнути вищезгаданих цілей, треба насамперед грошей для реорганізації України і на оплату козацьким та кавказьким військовим частинам... Якщо Франція зможе взяти на себе фінансову підтримку України, ми знайдемо потрібні гроші для інших угруповань. Зі Сполученими Штатами домовлено, що вони нам допоможуть» [2, с. 63].

У 1918р Ж. Табуї телеграфував до Парижа, що українська влада взаємопов'язує матеріальну допомогу союзників (зокрема Франції) винятково з офіційним визнанням України. І чим далі уряд Ж. Клемансо дотримуватиметься невизначеності в цьому питанні, тим швидше Київ втягнеться у військово-політичну орбіту Центральних держав, а «фінансову допомогу нададуть австрофільські елементи». Париж все ще вагався і прагнув визнати Україну швидше де-факто, ніж де-юре.

Таким чином, невизначеність позиції та практична бездіяльність провідних країн Антанти, а надто – Франції, щодо УНР фактично змусили уряд Центральної Ради змінити свої зовнішньополітичні орієнтири в бік Німеччини та Австро-Угорщини. До цього його підштовхувало й внутрішнє військово-політичне становище, до якого спричинилися, безумовно, прорахунки Генерального секретаріату. Так 9 лютого 1918 р. делегати Центральної Ради в Бересті підписали від імені самостійної Української Народної Республіки мировий договір з представниками держав Четвертого союзу, це стало завершальним етапом у

стосунках Франції та Великої Британії із УНР.

І лише за 73 роки після подій 1917–1918 рр., у 1991 році, Франція і Британія визнають незалежну державу Україна: Французька Республіка – 21 грудня, а Об'єднане Королівство – 31 грудня. Невдовзі ж, 10 та 24 січня 1992 р. Великобританія та Франція, відповідно, встановили з Україною повноцінні дипломатичні відносини. Історія почала писати новітні сторінки українсько-французьких та українсько-британських взаємин.

Література:

1. Гай-Нижник П.П. Взаємини України з Францією і Великою Британією за Центральної Ради (1917-1918рр.): встановлення і розпад // Гілея. – 2017 р. – Вип.124(№9). – С32-43.

2. Макарчук О.Г., Макарчук В.С. ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ, ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА США ЩОДО УКРАЇНИ (1918-1921рр.). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2000 р. – № 408: Держава та армія. – С.60-66.

3. Сацький П.В. Відносини між УНР і країнами Антанти у грудні 1917 – березні 1918 р.: криза міжнародної правосуб'єктності України. 2017 р. – С. 160.

МАЛАШЕНКО А. К.

ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ УКРАЇНА-ПОЛЬЩА В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ

Налагодження відносин Польщі та України набуло особливої актуальності після загострення стосунків із Радянською Росією і активним наступом більшовицького режиму. По суті, це була спроба подолання перманентної політичної кризи, яку намагалися реалізувати частина українського політикуму. Перша спроба провалилася через давній військовий конфлікт, проте вже в середині січня 1919 р. польська сторона погодилась офіційно прийняти представників УНР для налагодження контактів. 24 травня між Б. Курдиновським та І. Падерківським було підписано договір міжнародного значення, в якому зазначалося: 1) УНР визнає себе неспроможною володіти Східною Галичиною; 2) Західна Волинь передається Польщі; 3) УНР надається допомога у боротьбі з більшовицькою владою на правах конвенції, яку збирались укладати пізніше.

Привертає увагу, що, попри підписання міждержавного договору, Польща не поспішала визнавати УНР як самостійну державу. Як зазначає І.Дацьків, основна ідея необхідності визнання самостійності України і встановлення між Польщею і Україною союзних стосунків, зустріла підтримку лише в колах Польської партії соціалістичної (ППС) та частково серед членів Селянської партії, в той час як близькі до уряду націонал-демократи вважали існування України за явище небажане.

Тож окремі сучасні дослідники припускають, що Варшаві було вигідне підписання договору з УНР лише для документального підтвердження на мирній конференції в Парижі своїх територіальних претензій щодо Східної Галичини та Західної Волині. Угода між українським та польським урядами стала підтвердженням того факту, що УНР фактично сама відмовилась від них на користь Польщі.

Наступним кроком до зближення Польщі та УНР стали переговори у Львові 28 червня 1918 р., очолювані Е. Родзевичем та С. Дельвігом, щодо припинення військових дій та спільної співпраці проти більшовиків. Поляки, на всі вмовляння і доводи Дельвіга, що без частини Східної Галичини УНР не зможе збудувати суцільну лінію фронту, виділили у користування лише залізницю за Збручем. 16 червня 1919 р., після підписання угоди між Польщею та УНР про припинення всіх військових дій, війська відійшли від межі щонайменше на 10 км, із продовженням подальших мирних переговорів у Варшаві.

На думку О.Демянюка, безпосередній вплив на якість україно-польських переговорів справила як невдала військово-політична ситуація 1919 р., так і неодноразові спроби державного перевороту, відсутність чіткого плану майбутнього розвитку Української Народної Республіки, неузгодженість державницьких позицій керівництва УНР та ЗУНР (в особі Симона Петлюри та Євгена Петрушевича), неприйняття українського керівництва як самостійного в управлінні країною державами Антанти, територіальні претензії сусідніх держав. У підсумку ці фактори призвели до затягування, а подекуди і припинення діалогу між Другою Річчю Посполитою та УНР.

Загалом аналіз відносин між Польщею та Україною в 1919 р. дає підстави зробити певні

ВИСНОВКИ:

1. С. Петлюра – був найбільшим прихильником полонофільства, тому після виходу із складу Директорії В.Винниченка, головною доктриною української зовнішньої політики стало порозуміння УНР з Польщею.

2. Польща заперечувала соборність незалежної та соборної УНР, договір із нею забезпечував реалізацію геополітичних інтересів на Паризькій мирній конференції.

3. Наддніпрянські українці, відмовившись від унії з ЗУНР, надали підстави поляками заявити свої претензії щодо визнання їх східного кордону.

4. Розвиток українсько-польського військово-політичного діалогу призвів до подальших перемовин між керівництвом УНР та урядом Й. Пілсудського у Львові (липень 1919 р.) та у Дембліні (серпень 1919 р.), результатом яких стало підписання Варшавського союзного договору.

Література:

1. Дацків І. Українсько-польські взаємини 1919-1920 рр. : роль дипломатії УНР / І. Дацків // Україна дипломатична : наук. щорічник. – К., 2011. – Вип. 12. – С. 795–816.

2. Дем'янюк О. Й. Волинь та Галичина в українсько-польських стосунках у 1919 р. / О. Й. Дем'янюк // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». Держава та армія. – 2007. – № 584. – С. 113–119.

3. Гісем О.В. Історія України. Довідник+тести. – К.: «Абетка», 2018. – 644 с.

4. Україна у міжнародних відносинах ХХ століття : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. Я.Й. Малика.-Львів: «Світ», 2004 – 468 с.

5. Папакін А. Г. Стосунки між УНР та Польщею в 1918–1919 рр. / А. Г. Папакін // Наук. зап. Іст. науки /Нац. ун-т «Києво-Могилянська Академія». – К., 2004. – Т. 27. – С. 38–41.

МАМЕЛЄКОВА М. Б.

ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР УНР ПЕРІОДУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Міністерство закордонних справ України як повноцінна державна установа було створене після проголошення І Універсалу Центральної Ради 10 червня 1917 р. і створення УНР.

Механізм формування структур законодавчої і виконавчої влади закладено в ІІ Універсалі, проголошеному 17 липня 1917 року. В цьому документі йшла мова про створення Генерального Секретаріату – виконавчого органу влади. На його чолі стояв В. Винниченко, було сформовано вісім окремих підрозділів (генеральних секретарств, восьмим було генеральне писарство) З першого дня існування ГС почало свою діяльність Генеральне секретарство з національних справ, яке стало прототипом першої зовнішньополітичної структури України ХХ століття.

У 1917 році (22 грудня) був підписаний «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ» Генеральним секретарем з міжнародних справ О.Шульгиним та Володимиром Винниченком. Цього ж дня цей документ був схвалений на засіданні Уряду УНР. Він визначав обов'язки Генерального секретарства міжнародних справ, тобто «здійснення міжнародних відносин держави, охорона інтересів громадян України поза межами УНР, загальне влаштування національних непорозумінь в межах УНР (тимчасово).

Проголошення УНР «самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою Українського Народу» ІV Універсалом Центральної Ради, оприлюдненим 12 січня 1918р. також надало важливого імпульсу для розвитку зовнішньополітичної служби України.

В цей же час було розпочато активну роботу над створенням мережі дипломатично-консультативних установ, діяльність яких регулювали державні закони і нормативні документи Генерального секретарства міжнародних справ, що потім стало Міністерством закордонних справ. Одночасно розпочинається робота над формуванням правової бази дипломатичної діяльності та підготовкою дипломатичних кадрів.

Під час діяльності Центральної Ради було побудовано дипломатичні відносини з державами світу. Зокрема, були налагоджені зв'язки з країнами Антанти. Український уряд приймав представників Франції та Великої Британії.

Вкінці грудня 1917р відбулися мирні переговори у Бресті, де брала участь й українська

делегатія, а 27 січня 1918р було підписано перший мирний договір у I світовій війні.

Отже, українська дипломатія впродовж короткого періоду досягла певного розвитку але загальні інтереси могутніх держав не враховували національні інтереси молодой української держави. Тож зовнішня політика була обмежена чинниками, що не давали можливості заявити про УНР як суб'єкта міжнародної політики в тій мірі, якій прагнула молода українська національно орієнтована політична еліта.

Література:

1. Солдатенко В. Українська Народна Республіка. Політична енциклопедія. // В.Солдатенко, Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 730 с.
2. Грицак Я. Нарис з історії України: формування модерної української нації XIX XX ст. // Я.Грицак. Видання 2. – Київ, 2000.
3. Історія та традиції зовнішньополітичної служби України // Електронний ресурс: <https://mfa.gov.ua/ua/about-mfa/history>
4. 100 обличч Української революції // Електронний ресурс: <http://www.memory.gov.ua/page/ukrainska-revolutsiya-1917-21>
5. Стопчак М.В. Утворення і діяльність Директорії Української Народної Республіки (1918–1920 рр.): історіографія проблеми. Автореферат...докт.іст.наук. – Київ, 2011. – 42 с.

МАРГІТИЧ Тетяна Андріївна

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Початок XX століття відзначився для українського народу бурхливими подіями щодо розвитку своєї державності. Відбувалося активне відновлення, становлення та будівництво Української Держави у цей історичний період. Гетьманування Павла Скоропадського відіграло важливу роль для державного будівництва, чіткого визначення напрямів внутрішньої та зовнішньої політики, зокрема встановлення дипломатичних зв'язків із багатьма державами, що і доводило важливість державотворчих процесів в тогочасній Україні.

29 квітня 1918 р. Центральна Рада утвердила «Статут про державний устрій, права і вольності УНР». У той самий день на Всеукраїнському з'їзді хліборобів, який зібрав близько 6,5 тисяч делегатів, П. Скоропадський був проголошений гетьманом України. З приводу своїх основних цілей на посту глави держави Скоропадський писав: «Створити сильний уряд для відновлення, перш за все, порядку, для чого необхідно створити адміністративний апарат, якого на той час фактично не існувало, і провести дійсно здорові демократичні реформи». У більшовизмі Скоропадський убачав велику загрозу для країни. У ніч на 30 квітня під контроль гетьманців перейшли всі найважливіші урядові установи. В Києві була поширена підписана гетьманом «Грамота до всього українського народу», в якій говорилося про перехід повноважень глави держави до «гетьмана всієї України» П. Скоропадського, перейменування УНР в Українську державу, формування виконавчого органу Української держави – Ради Міністрів, відновлення «Права приватної власності – як фундаменту культури й цивілізації», оголошення свободи купівлі та продажу землі. Прерогативи влади гетьмана були розписані у «Законі про тимчасовий державний устрій України». Гетьман призначав отамана (голову) Ради Міністрів, затверджував і звільняв склад уряду, виступав найвищою посадовою особою в зовнішньополітичних справах, верховним воєначальником, мав право оголошувати амністію, а також воєнний чи особливий стан. Таким чином, в Україні на зміну парламентській демократії прийшов авторитарний режим.

Внутрішня політика П. Скоропадського. Гетьман сформував новий уряд. Був налагоджений дієздатний адміністративний апарат (почали діяти старости, земські урядники, професійні чиновники, поліція тощо). Однак, зміцнення цього апарату русифікованими представниками старого чиновництва являли погрозу Українській державі. У промисловості було ліквідовано робочий контроль на виробництві, заборонялися страйки, скасовувався 8-годинний робочий день і встановлювався 12-годинний, відновився залізничний рух завдяки відновленню залізничних колій і мостів, ремонту локомотивів.

Відповідно до головного пріоритету у внутрішній політиці – земельного питання – у липні 1918 р. був розроблений «Проект загальних основ земельної реформи», що викликав

різкий протест більшості селян і невдоволення великих землевласників. Гетьманом Павлом Скоропадським була здійснена спроба створення національної армії, чисельність якої повинна була перевищити 300 тис. осіб. Гетьман прагнув також відродити козацтво в Україні. В Українській державі була реформована банківська мережа, прийнятий збалансований державний бюджет, вжиті заходи для становлення української грошової системи.

Зовнішня політика П. Скоропадського. Одним із головних завдань гетьманського уряду була боротьба за міжнародне визнання Української держави. Найважливішими напрямками зовнішньої політики були такі:

- союз із Німеччиною, з якою були встановлені дипломатичні відносини;
- встановлення дипломатичних відносин з іншими державами; у період гетьманату Україну визнали 30 країн, а 10 із них мали свої представництва в Києві; Україна мала своїх представників у 23 країнах;
- підписання мирного договору з радянською Росією (12 червня 1918 р.);
- дипломатична боротьба з Австро-Угорщиною, що намагалася анексувати (захопити) східногалицькі землі та Холмщину;
- було встановлено політичні та економічні відносини з Кримом, Доном, Кубанню.

Таким чином, Антанта, орієнтуючись на відновлення «єдиної і неділимої» Росії, не визнала Гетьманську державу.

Література:

1. Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис. – К., 1999. – С. 466.
2. Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. – К.; Філадельфія, 1995. – С. 145–146.

МАРТИНЕНКО Ганна Василівна **ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ** **ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ. ПРОБЛЕМА СОБОРНОСТІ** **УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ**

Проблема соборності Української держави, зокрема боротьба за відродження й утвердження національної державності українського народу постала з минулих століть, в нашому народі ніколи не згасала ватра надії на відновлення державотворчого життя і відчуття належності до великої соборницької та єдинокровної нації. З розвитком політичної свідомості «українське питання» змінилось від культурницького напрямку до досягнення повної національно-територіальної автономії, а не лише ідеї розвитку національної культури. [1]

Особливого розголосу набуло питання саме в роки Першої світової війни, коли всупереч власній волі Україна була втягнута у війну, а наші землі стали об'єктом експансії воюючих сторін. Оскільки ворогуючі сторони мали такі цілі як загарбання чужих територій, встановлення власного домінування у світі, встановлення контролю за джерелами сировини та ринками збуту, то загарбання та контроль наших земель було невід'ємною частиною агресивних планів основних учасників двох ворогуючих блоків. Оскільки напередодні Першої Світової війни українські землі перебували у складі двох імперій, таких як Австро-Угорська та Російська імперії, то «українське питання» було однією з вагомих причин Першої світової війни. Українські землі були центром боротьби, оскільки територія України була в інтересах якнайменше чотирьох держав, кожна з яких мала свої плани на наші землі. Наприклад, Австро-Угорщина, у складі якої входила територія західної України мала такі плани на українські землі як приєднати наші землі до своєї імперії, віддати Україну під протекторат Німеччини або передати їх майбутній Польській державі. Румунія хотіла включити частину Буковини та Бессарабію до майбутньої Великої Румунії. Росія мала свої інтереси в Галичині, Буковині й Закарпатті. Вона наполягала на «возз'єднанні» з Росією давні «руські землі». Поляки розраховували на відновлення своєї держави і на приєднання до неї східно-галицьких та правобережних українських земель як «історично польських». Німецька імперія хотіла розширення своїх територій за рахунок наших земель, оскільки це вважалось важливим кроком до розгрому Російської імперії. [2]

Скориставшись нагодою протиріч між державами, український народ почав усвідомлювати, що «українське питання» не буде розв'язано дипломатичним шляхом, а тільки

шляхом боротьби за незалежність та самостійність. Українці розгорнули шир. політичну діяльність для створення незалежної України. Європейська преса заговорила про Україну, а «українське питання» стало актуальною проблемою міжнародного життя. [3]

Отже, українські землі опинилися в центрі боротьби ворогуючих держав, кожна з яких розглядала «українське питання» тільки для задоволення власних потреб, наприклад, британський уряд прагнув залучити на свій бік малі народи задля перемоги над державами німецького блоку, приблизно такої ж позиції дотримувалися Сполучені Штати Америки, але жодна з країн не виступала на захист українців. Тобто розв'язання «українського питання» залишилось у їх політиці поза увагою. [4]

Література:

1. Кононенко К. Україна і Росія: соціально-економічні підстави української національної ідеї 1917–1960. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1965. – С. 67
2. Винниченко В. Відродження нації: У 3 ч. – К.; Вид-во політ., л-ри України, 1990. – С. 61.
3. Дорошенко Д. І. Історія України 1917–1923 рр. Том I. Доба Центральної Ради Ужгород: Друкарня «Свобода», 1932. – С. 43.
4. Рибалко «Історія України (частина друга), 1995. – С. 78.

МАРШАК Юлія Олегівна

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ: НЕДАЛЕКОГЛЯДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ ЧИ ПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ РОСІЄЮ?

Підписавши і ратифікувавши 5 грудня 1994 р. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження зброї, Україна ліквідувала весь свій ядерний потенціал і тим самим знизила рівень своєї національної безпеки. На разі гостро постає питання порушення украдених положень однією зі сторін з одного боку, та суперечка про юридичну силу меморандуму як міжнародного договору з іншого боку.

На даний час дослідження меморандумами як документа відбувались фрагментарно і не розкривали цілісної сутності поняття. Для того, щоб дійти висновку про значення цього виду документа необхідно здійснити філологічний аналіз визначення «меморандум», адже нерозуміння суті поняття, якими апелюємо, призводить до невтішних наслідків.

Оксфордський словник англійської мови дає визначення меморандуму як пам'ятна записка, доповідна записка, мемуари, службова записка, запис. А з латинської мови «Memorandum» – те, про що необхідно пам'ятати, те, що варто уваги.

Дане поняття є доволі поширеним у правовій та економічній сферах для регулювання відносин як в середині країни, так і на міжнародній арені. Однак, розуміння є також доволі розмаїтим. У міжнародних відносинах меморандум вважається дипломатичним документом, що зазвичай передається особисто представнику іншої сторони держави, компанії тощо. Також меморандум – це дипломатичний документ, що супроводжує дипломатичну ноту, в якому докладно викладається позиція сторони на те чи інше питання, а також наводиться обґрунтування позиції сторони. Також меморандумом вважається дипломатичний документ відповідної держави, у якому докладно фіксується фактична сторона міжнародного питання [2].

Більшість українських джерел зазначають, що меморандум може бути двох видів: 1) як додаток до особистої або вербальної ноти з метою скорочення її тексту або більш докладного викладу питання, що торкається в ній; 2) як самостійний документ, що передається особисто або пересилається з кур'єром. У першому випадку меморандум друкується на папері без герба, на ньому не ставиться номер, печатка, місце і дата відправлення, не вказується адреса. Меморандум, що є самостійним документом, друкується на нотному бланку з указівкою місця і дати відправлення, проте печатка і номер не ставляться [1].

Характеризуючи меморандум, Е. Сатоу зауважує, що цей вид дипломатичного документа нерідко являє собою детальне викладення фактів та аргументів, що з них випливають, і нічим, по суті, не відрізняється від ноти, за винятком того, що меморандум не починається і не завершується формулою ввічливості і не повинен мати підпису [3].

Аналізуючи меморандуми у міжнародній практиці, можна виокремити важливі ознаки цього виду документа: 1) ініціативність сторін; 2) переконання щодо необхідності

домовленості та встановлення відносин; 3) визначення сторонами програми поведінки відповідно до домовленості. Виходячи з проаналізованих ознак, можна констатувати факт, що меморандум є однією із форм договірнього регулювання відносин.

Теорія і практика договірнього регулювання не встановлює чітких рамок та ознак для тих чи інших форм договірнього регулювання за назвами. Крім того, не залежно від назви – договір, домовленість, меморандум, угода, декларація тощо – сторони-учасники відносин можуть врегульовувати свої відносини на різних рівнях зобов'язань. Так виділяються декілька рівнів: правовий рівень (правові зобов'язання); рівень честі (моральні зобов'язання); політичний рівень (політичні зобов'язання). При цьому виявляється, що сторони можуть брати зобов'язання на одному або декількох із вказаних рівнів [2].

Віденська конвенція про право міжнародних договорів не вирізняє правові і неправові назви форм договірнього регулювання. Проте судячи із практики договірнього регулювання меморандум здебільшого застосовується на моральному та політичному рівнях. Для того, щоб меморандум набув юридичної сили необхідна його ратифікація сторонами-учасниками.

Виходячи із вищесказаного, можна сказати, що Будапештський меморандум не можна вважати як міжнародний договір, що має юридичну силу, адже він не був підданий ратифікації усіма сторонами-учасниками, зокрема Росією. До того ж два інші учасники Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, Франція та Китай, утримуючи у своєму арсеналі ядерну зброю, надали всі аналогічні гарантії, проте не підписали договір, підкресливши тим самим незначущість даного меморандуму на міжнародному рівні. Тому можна констатувати той факт, що українська влада не надала значення тому, яке значення має меморандум, не були розглянуті і вивчені аспекти укладання попередніх меморандумів, саме тому Будапештський меморандум так і залишився просто пам'ятною запискою, як його і прийнято вважати в міжнародному праві.

Література:

1. Види міжнародних договорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://readbookz.net/book/166/5022.html>
2. Договір чи меморандум: бути чи здаватись? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/595/FP_%D0%97%D0%90%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%90_2015_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Меморандум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/DKS/49.htm>

Маршак Юлія Олегівна

МІЖНАРОДНІ КОНФЛІКТИ В ПЕРІОД «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Термін «холодна війна» позначає геополітичну, ідеологічну та економічну конфронтацію між СРСР та його союзниками з одного боку, та США та її союзниками, з іншого боку. Така ситуація тривала впродовж 1940–1990 рр. Результатом став розпад Радянського Союзу та перехід суперечки у сучасну фазу конфлікту – протистояння між Росією та Заходом. Деякі вчені сучасники стверджують, що насправді «холодна війна» триває і надалі, що більше набирає обертів.

Така конфронтація обох наддержав була спричинена занепокоєнням з приводу власної безпеки по закінченню Другої світової війни. Тому можна стверджувати, що передусім відбувався перерозподіл сил у світовій політиці. Цей процес супроводжувався блоками суперечливих питань:

1. Ревізія підсумків Другої світової війни;
2. Формування військово-політичних блоків навколо двох наддержав, з метою забезпечення кожній безпеки та могутності на міжнародній арені;
3. Гонка озброєнь, ракетно-ядерний перерозподіл;
4. Введення засобів масової інформації в протистояння держав, початок інформаційної війни.

Обидві сторони не визнавали і уникали відкритого конфлікту, тому «холодна війна» велась на міжнародній арені, шляхом ідеологічних, економічних, політичних і військових загроз. Головними методами такої конфронтації стало шпигунство і розвідка.

Закрите протистояння двох держав спричинили низку конфліктів на світовій мапі і втягнуло десятки держав в цю суперечку. Відомий американський політичний діяч Генрі Кіссінджер так характеризував тогочасну ситуацію у світі: «Під керівництвом Сполучених Штатів відбулася консолідація західних окупаційних зон Німеччини, в той час як Радянський Союз почав перетворювати країни Східної Європи у свої придатки. Колишні держави «вісі» - Італія, Японія, а після 1949 року і Федеративна Республіка Німеччина - поступово рухались до союзу зі Сполученими Штатами. Хоча Радянський Союз почав укріплювати своє панування у Східній Європі за допомогою Варшавського договору, цей номінально існуючий союз тримався тільки силою примусу» [1, с.431]. Таким чином вимальовується чітка картина політичної напруженості більшості країн світу.

Ще більш гострою і небезпечною для долі людської цивілізації виявився Карибська криза, що стала результатом перемоги Кубинської революції і приходу в влади на Кубі антиімперіалістичних сил, орієнтованих на розрив зі Сполученими Штатами і на дружбу з Москвою. Неодноразові спроби влади і спецслужб США повалити прокомуністичний режим Фіделя Кастро на Кубі штовхнули Кубу на встановлення тісних військово-політичних відносин з СРСР і на згоду революційного кубинського уряду на розміщення на Кубі радянських ракет з ядерними боеголовками. З середини вересня 1962 почалося розміщення на Кубі перших радянських ядерних ракет. Отримавши інформацію про те, що відбувається, влада США в середині жовтня 1962 р створюють «кризову групу», в Сполучених Штатах починається «ядерна паніка», приймається рішення про повну морську блокаду Куби. Ніколи ні до, ні після Карибської кризи загроза глобального ядерного конфлікту в епоху «холодної війни» не була настільки реальною, як в «гарячі» дні другої половини жовтня 1962 р. [2]

Карибська криза стала далеко не останнім протистоянням на межі відкритого конфлікту. «Холодна війна» один за одним спричиняла політичні і громадянські рухи. Особливим сюжетом в історії «холодної війни» слід назвати наявність серйозних «внутрішньосистемних» протиріч і криз як всередині «комуністичного», так і «капіталістичного» блоків. Кризи «соціалістичної співдружності» проявилися в радянсько-югославському конфлікті кінця 1940-х рр., Внаслідок якого Югославія опинилася поза радянської сфери впливу, в події в Угорщині та Польщі в 1956 р, в введення військ ОВД в Чехословаччину в 1968 р.

Наймасштабнішим в межах «комуністичного блоку» став радянсько-китайський конфлікт. Його прояви знайшли відображення у ідеологічних і зовнішньополітичних сферах, що призвело на початку 60-х років XX століття до розриву дружніх відносин між найбільш впливовими «комуністичними державами». Як результат, втрата стійкої впевненості у власній могутності СРСР.

Ще один гострий міжнародний конфлікт виник наприкінці 1970-х років. Це була радянська інтервенція до Афганістану, яка розпочалася 27 грудня 1979 р. введенням до цієї країни 100-тисячного «обмеженого» контингенту радянських військ. Керівництво СРСР виправдовувало введення радянських військ до Афганістану різними причинами, проте на міжнародній арені Радянський Союз потрапив практично в повну ізоляцію. Уже 3 січня 1980 р. 52 держави – члени ООН вимагали термінового скликання Ради Безпеки з афганського питання, заявивши, що ця збройна інтервенція дестабілізувала становище в регіоні й загрожує міжнародній безпеці та миру. Згодом радянську інтервенцію засудила Генеральна Асамблея ООН. [3]

Чітко визначити закінчення «холодної війни» на разі неможливо, проте можна зазначити, що період кінця 70-х та 80-ті роки XX століття став періодом розрядки конфронтації між двома наддержавами. Передумовами таких змін в міжнародно-політичному житті стали:

1. Досягнення паритету на початку 70-х років між СРСР та США;
2. Негативні наслідки конки озброєнь, що сильно вдарили по економіці могутніх держав світу;
3. Обґрунтування вченими катастрофічних наслідків використання ядерної зброї для життя на Землі, усвідомлення правлячими колами наддержав такої небезпеки.

На жаль, засвідчити мирний стан відносин наддержав у XXI столітті ми не можемо, ми продовжуємо на собі відчувати усі прояви протистояння на світовій арені Росії та США. Проте

ми не відкидаємо сподівань на якнайшвидше цивілізоване вирішення суперечностей дипломатичним шляхом, не завдаючи шкоди населенню кожної із держав світу.

Література та джерела:

1. Дипломатия / Генри Киссинджер ; [пер. С англ. В. Верченко]. – Москва: Издательство АСТ, 2018. – 896с. – (Геополитика).
2. Історія Новітнього часу. Двополюсний світ і холодна війна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/77838/politologiya/dvopolyusniy_svit_holodna_viyna.
3. Радянсько-афганський конфлікт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://subject.com.ua/textbook/history/11klas_v/105.html.

МИХАЙЛЮК Анна Миколаївна

ПОДІЛЛЯ В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

У 1917 р. розпочалась Українська революція. Ці події залишили свій відбиток на сторінках історії всієї України, в тому числі і Хмельниччини.

Зокрема цікаво, що політика гетьмана П. Скоропадського щодо національних меншин була дещо розбіжною. Перші офіційні документи свідчать про толерантне ставлення до інших національностей, що не скажеш про документи наступних років. 9 липня 1917 р. П. Скоропадський скасував закон Центральної Ради про національно-персональну автономію. У Городищі начальник міліції заборонив засідання єврейської громадської ради. У липні 1918 р. в Дунаївцях і Заміхові застрелили двох євреїв. Агітатори-євреї в селищі Чуднів спонукали мешканців до розгрому поміщицьких маєтків.

Більшовицькі та ліворадикальні угруповання Калинівки, Славути, Ярмоленець, Богополля були під постійним наглядом української влади. У Славуті, Старій Синяві діяли осередки ОЕСРП. 2 листопада 1918 р. начальник повітової варти інформував інспектора Державної варти Подільської губернії про те, що Бунду (єврейські угруповання) в Ямпільському повіті не було, проте «особи, які входили до цієї партії були в кожному містечку з єврейської молоді». Гостро стояло питання про подальше функціонування освітнього закладу в Городку, адже тут діяла організація Бунду.

Історія Кам'янець-Подільського гарнізону в роки Української революції є досі малодослідженою. Наприкінці 1917 р. у Кам'янці-Подільському та його околицях склалась складна військово-політична ситуація. Було проголошено радянську владу, проте на території міста перебувала армія УНР, зокрема партизанські загони ім. У. Кармалюка.

У період розвалу імперської армії до Кам'янця-Подільського було введено низку формувань Румунського та Південно-Західного полків. В добу гетьманату в Кам'янці розташовувались 9-й Подільський піхотний полк, штаб Другої Подільської прикордонної бригади.

В квітні 1918 р. Військове міністерство УНР та Генеральний штаб розпочали впровадження нового плану організації армії на основі територіального набору.

Формуються військові підрозділи – охоронні сотні. Однією з перших в Україні була організована сотня в Проскуріві (нині м. Хмельницький). 1 квітня 1918 р. Збручанську січову сотню було перейменовано в Проскурівську повітову сотню.

16 квітня 1918 р. повітовим комендантом у м. Проскурів було видано наказ № 14 «...виставити пости козаків охоронної сотні на переїздах та задержувати всі підводи, котрі везуть з Проскурова майно, не маючи на це документів...Виставити пости біля комендатури та міського грамотного складу»

21 жовтня 1918 р. повітовий староста О. Подерні довів у зверненні в необхідності «міцної і надійної сили, яка реально гарантувала б безпеку».

В кінці 1918 р. Гетьманат було повалено та встановлено владу Директорії; козаки Проскурівського куреня були розпущені, проте частина з них залишилась та ввійшла до армії УНР.

На початку 1919 р. на території Кам'янця-Подільського було сформовано дві охоронні сотні.

З червня 1919 р. на територію Кам'янця-Подільського вступили війська УНР, вслід за ними прибула Директорія, уряд та різні міністерства Української ради.

З середини липня 1919 р. на території Хмельниччини розгортаються бойові дії з метою захисту ЗУНР.

Таким чином, розвиток подій на території Хмельниччини у 1917-1919 роках відображав події, що відбувалися як в імперії, та і по всій Україні. Територія міста перебувала в центрі державотворчих та військово-політичних процесів в боротьбі за створення незалежної Української Народної Республіки. Міста та селища пережили чимало боїв та трагічних подій, тричі ставали притулком для уряду УНР та Директорії. Все це зробило історію Хмельницького краю в добу національно-демократичної революції 1917–1920 років доволі насиченою.

МОСІЮК Ігор Миколаївна

**ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО**

Українська Держава згідно з міжнародною правовою практикою підтвердила й прийняла на себе всі укладені угоди і зобов'язання попередніх урядів України. Вже у перших заявах і деклараціях П. Скоропадський наголошував, що новий уряд щиро прагне розвивати миролюбні й дружні відносини з іншими країнами з метою визнання України світовим співтовариством як важливої умови незалежності та вільного суспільно-економічного розвитку.

Влітку 1918 р. П. Скоропадський, його уряд і зовнішньополітичне відомство розпочали пошуки контактів з країнами Антанти. Вони сподівалися відновити відносини, встановлені з ними наприкінці 1917 р. й розірвані Берестейською угодою. На цьому ґрунті планувалася розбудова взаємовідносин, які б забезпечили визнання України повноправним суб'єктом міжнародної політики.

Долаючи опір німецьких партнерів та труднощі, пов'язані з війною в Європі, українська дипломатія влітку 1918 р. зуміла знайти шлях до встановлення перспективних для налагодження відносин з країнами Антанти контактів, передусім із Швейцарією.

Наприкінці 1918 – на початку 1919 рр. зусиллями Є. Лукасевича вдалося заснувати в Берні посольство, яке очолив цей талановитий дипломат та консульства у Женеві й Цюриху. Він очолюючи надзвичайну дипломатичну місію Української Держави (згодом – Української Народної Республіки) доклав чимало зусиль для визнання України країнами Антанти. У 1920-х рр. був міністром закордонних справ Державного центру УНР на еміграції.

У цей історичний період українське посольство в Берліні встановило дипломатичні відносини з Іспанією, Голландією та Швецією, згодом з Італією, Данією, Норвегією. Хоча до визнання Української Держави не дійшло, однак ці кроки сприяли певному зближенню з країнами Антанти та США.

Активно діяв у цьому напрямку посол Української Держави в Болгарії О. Шульгин, відомий як палкий прихильник орієнтації зовнішньої політики на Антанту. Перебуваючи у Софії, він встановив контакти з дипломатами Англії, Франції, Італії. У доповідних записках Міністерству закордонних справ він наголошував, що кінець війни наближається й треба активно налагоджувати відносини з країнами Антанти. Міністр закордонних справ Гетьманату Дмитро Дорошенко згадував, що у той момент Українська Держава прагнула перейти до рішучих кроків у реалізації планів встановлення дипломатичних відносин з країнами Антанти, але Німеччина й Австро-Угорщина виступили категорично проти будь-яких кроків у цьому напрямку. Все ж у вересні 1918 р. було направлено дипломатичну місію на чолі з М. Могилянським до Франції, а до Англії й США – місію І. Коростовця. Міністр закордонних справ Німеччини Зольф відверто заявив Д. Дорошенкові, щоб Україна шукала для себе порятунку у Антанти, оскільки вже очевидна її перемога у війні.

Помітною подією у процесі повороту зовнішньої політики у бік Антанти стала участь української делегації під керівництвом І. Коростовця у конференції країн Антанти в Яссах на початку листопада 1918 р. У вербальній ноті до її учасників І. Коростовець наголошував, що Україна прагне зберегти свій суверенітет і налагодити тісне співробітництво з країнами

Антанти, не претендуючи на її негайне визнання.

Проте Антанта з великим запізненням визнала де-факто Українську Державу і не вжила своєчасно реальних заходів для її підтримки. Німецькі війська в Україні не реагували на заклики союзників, і за фактичної їхньої підтримки військам Директорії вдалося подолати опір гетьманців і оволодіти Києвом. 13 грудня 1918 р. П. Скоропадський зрікся влади і виїхав до Німеччини. Була відновлена Українська Народна Республіка на чолі з Директорією, а Українська Держава припинила своє існування. Вже 19 грудня УНР надіслала ноту державам Антанти, в якій поспішила заявити, що Україна не потребує їхньої допомоги і підтримки, чого досягав гетьман П.Скоропадський, і вимагала вивести їх війська за межі України. Так, поспіхом, уенерівське керівництво України обірвало досягнуті зусилля гетьманської дипломатії, порозуміння з провідними країнами Європи.

Література:

1. Будков Д.В., Веденєєв Д.В. Слово правди про Україну. Міжнародна інформаційна діяльність Української держави 1917-1923 рр. : Монографія. – К.: Вид-во «К.І.С.», 2004. – 203 с.
2. Лупандін О. Українсько-російські мирні переговори 1918 р. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. – 42 с.

МУХАМЕТШИН Богдан Сергійович СПРОБА ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921РР.)

До осені 1918 р. Україна залишалася одним з головних театрів воєнних дій Першої світової війни. Тривав конфлікт між Тимчасовим урядом і Радами, який після жовтневого перевороту набрав форми громадянської війни і суттєво вплинув на події в Україні.

Визрів і набрав великої сили український національний рух, який виступив за політичне самовизначення України аж до від'єднання від Росії. В Україні йшла власна громадянська війна між лівими і правими силами.

Абсолютна більшість партій і політичних сил, що входили до складу УЦР (Української Центральної Ради) і гуртувалися навколо неї, були палкими прихильниками і провідниками соціалістичної ідеї і соціалістичної орієнтації українського суспільства.

Свою діяльність УЦР розпочала спробами легітимізувати свою владу, зокрема із київської міської організації Рада перетворювалась на всеукраїнський політичний центр. А вже 6-8 (19-21) квітня 1917 р. був скликаний Всеукраїнський національний конгрес, майже 900 делегатів якого представляли різні селянські, професійні, культурно-просвітні організації, політичні партії, земства. Переговори з М. Грушевським, В. Винниченком та С. Петлюрою 15 липня закінчилися компромісом, за яким передбачалось визнання Тимчасовим урядом легітимності УЦР та Генерального секретаріату й згода на організацію окремих українських військових частин.

Більшовицький переворот у грудні 1917 р., проголошення радянської влади в Україні, а згодом і розгін Всеросійських установчих зборів у січні 1918 р. поклали початок громадянській війні. Новий орган влади – Раднарком усвідомлював, що без матеріальних та людських ресурсів України справа пролетарської революції приречена на поразку. Необхідно було встановити диктатуру пролетаріату у формі радянської влади і в Україні. З цією метою було розгорнуто роботу по створенню більшовицьких Рад на всій території УНР, проведенню Всеукраїнського з'їзду Рад.

29 квітня 1918 р. – ухвалення проекту Конституції УНР. У Києві зібрався Хліборобський конгрес (з'їзд), на який прибуло більше 6 тис. уповноважених від 8 губерній. На конгресі було висловлено незадоволення політикою УЦР, її соціалістичними експериментами і пролунали вимоги поновити приватну власність на землю та утворити міцну владу у формі історичного гетьманату. Присутні обрали одноголосно гетьмана Павла Скоропадського.

13 листопада 1918 р. у Києві на засіданні опозиційного гетьманського режиму Українського Національного Союзу, був утворений надзвичайний орган влади – Директорія.

Протягом першої половини 1919 р. війська Директорії були витіснені і радянська влада

встановилася на всій території України, крім Західної України. Почався процес встановлення контролю РРФСР над українським суспільством.

У 1919 р. більшовики запроваджують нову політику, яка дістала назву «воєнний комунізм», і в основі якої лежав насильницький злам економічної системи, що досі ґрунтувалася на товарно-грошових відносинах. У країні запроваджувався безгрошовий товарообмін.

Отже, в цей історичний період була спроба відновити Українську державність, яка нажалі не призвела до остаточної легітимізації національної української влади. Україна нарешті стала незалежною тільки у 1991 році.

Література:

1. Верстюк В.Ф. Махновщина. Селянський повстанський рух на Україні. – (1918–1921). – К.: Наук. думка, 1991. – 368 с.
2. Винниченко В.К. Заповіт борцям за визволення. / В.К. Володимир – К.: Видавниче Товариство «Криниця», 1991 . – 127 с.

НОСАНЧУК Яна Дмитрівна

ДИПЛОМАТИЧНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА УНР В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ (1918-1921)

Зовнішня політика держави в будь який історичний період, завжди набуває великого значення, оскільки від її ролі та геополітики залежить і успіх внутрішнього суспільно-політичного розвитку держави. Саме тому, залишається актуальним дослідження історії дипломатичних представництв, їх результатів та їх вплив на майбутнє сучасних країн.

Дипломатичні представництва УНР у Західній Європі діяли на основі закону Української Держави від 14 червня 1918 р. Кожне призначення в складі місії повинно було бути погоджене з Міністерством закордонних справ.

Дипломатичні стосунки України з Німеччиною та Австро-Угорщиною мали ключове значення для української зовнішньої політики. Відсутність сталого зовнішньополітичного курсу УНР вимагало від керівників дипломатичних служб швидкого реагування і часом самостійних кроків у пошуках партнерів в ході змін міжнародної ситуації в Західній Європі. Складне воєнно-політичне та економічне становище УНР позбавляло її можливості утримувати дипломатичні представництва на належному рівні. Було суттєво скорочено фінансування на заробітну плату. Найчисельнішим було українське посольство у Відні. Австро-Угорщина мала в своєму складі українські й польські землі, що вимагало тут від України особливо сильної й активної дипломатії.

Перебіг воєнних дій у Західній Україні свідчив, що здобути мілітарну перемогу українській стороні не вдасться. Під тиском чисельно переважаючого і краще озброєного та технічно оснащеного ворога, армія ЗУНР зазнавала поразки. У цій ситуації уряд УНР вважав більшовицьку Росію своїм головним ворогом і намагався переконати Галицький провід припинити війну з Польщею і віддати всі свої сили на боротьбу з більшовицькою агресією.

Припинення воєнних дій давало змогу встановити дипломатичні стосунки між УНР і Польщею. Це диктувалося насамперед спільною загрозою обом державам з боку російсько-більшовицького і російсько-добровільного експансіонізму.

Таким чином, українська державність отримала в Польщі дуже важливу точку опори. Підтримання ідеї української самостійності у польському суспільстві стало одним з важливих напрямків діяльності української дипломатичної місії, яка здійснювалася шляхом постійних контактів з польськими політичними колами, як з їх урядовими представниками так і поза ними.

Треба констатувати, що українські дипломатичні представництва постійно скаржились на брак інформації й директив від Уряду, інколи керівникам місій і посольств доводилось на свій розсуд без відповідних урядових директив приймати рішення про ту чи іншу акцію, або використовувати інформацію закордонних представництв інших держав.

Надзвичайно важливе значення в утвердженні України на міжнародній арені мало встановлення дипломатичних відносин з Ватиканом.

Взявши курс на порозуміння з країнами Антанти, Директорія УНР сформувала надзвичайну дипломатичну місію до Італії, Данії, Бельгії, Швейцарії.

Отже, можна стверджувати, що діяльність українських представництв сприяла виходу УНР із кільця ворожого оточення і допомагала налагодити розмаїтні зв'язки з країнами Європи й світу. Саме це вплинуло на те, що західні політики почали реалістичніше підходити до факту існування України, як держави й налагоджувати з нею політичні та економічні відносини. Тому завдяки цій обставині українські дипломатичні представництва мали змогу продовжувати свою діяльність, деякий час, і після поразки національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.), використовуючи будь-яку можливість для утвердження у світі ідеї української незалежності.

Література:

1. Кісь Я., Педич В. Актуальні проблеми історії України: курс лекцій. Вид-во: Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2004. – 141-181 с.
2. Проблеми вивчення української революції 1917–1921 рр. /За ред.: Верстюка Л.Ф., Віднянського С.В. та ін. – Вид-во: Національна Академія Наук України. Інститут історії України. – К., 2000 – 263 с.
3. Кривчик Г., Руденко С. Дистанційний курс: Історія України. Міністерство освіти і науки України. Придніпровська державна академія будівництва і архітектури. Кафедра українознавства. Дніпропетровськ, 2003. – 122 с.

ОВАДЧУК Андрій Миколайович

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ДИПЛОМАТІЯ УРЯДУ П. СКОРОПАДСЬКОГО

Без перебільшення можна стверджувати, що жодна інша влада всього періоду українських визвольних змагань не зробила в царині зовнішніх зносин стільки, скільки зробив гетьманський уряд. Відносини з державами Центрального блоку залишалися головним пріоритетом зовнішньої політики. Разом із тим на відміну від Центральної Ради Українська Держава прагнула до розбудови взаємин з радянською Росією, іншими новими державами, що виникли на теренах імперії Романових. Здійснювалися кроки, спрямовані на встановлення дружніх відносин із державами Антанти та нейтральними європейськими країнами. 14 червня 1918 р. був прийнятий закон «Про посольства і місії Української Держави». Характерною рисою кадрової політики гетьманату в цій сфері було те, що на відміну від попереднього періоду вона була майже позбавлена ідеологізації вузько партійного впливу. Основний акцент робився на професійній підготовці, фаховому рівні, принциповості та патріотизмі працівників зовнішньополітичного відомства Української Держави. Міністрами закордонних справ Української Держави гетьмана П. Скоропадського були М. Василенко, Д. Дорошенко, Г. Афанасьєв.

З 3 по 20 травня 1918 р. міністром закордонних справ призначають соратника гетьмана, члена Української народної громади Миколу Василенка. Нетривалий термін перебування на посаді міністра, як це не парадоксально, не завадив Василенкові закласти основи стратегії розвитку зовнішньополітичної діяльності уряду Української Держави за весь час правління гетьмана. На перший погляд видається доволі дивною німецька орієнтація уряду гетьмана, оскільки він не міг не розуміти слабкості німецької позиції та й, врешті, передбачити результат Першої світової війни для держав австро-німецького блоку. Водночас М. Василенко керувався у цьому питанні думкою про те, що Українська Держава, вийшовши з війни, зважаючи на непевне становище Німеччини, не потрапить під її протекторат, і цим, як це не парадоксально, зможе зберегти незалежність Української Держави. На користь такого твердження свідчить весь подальший перебіг зовнішньополітичної діяльності українського уряду. «Ми зберегли б Україну від більшовиків, ніяк не торкаючись інтересів Антанти і не втягуючись у німецький мішок. Саме усвідомлення, що німці не можуть перемогти у світовій війні й диктувало нам можливість розмовляти з ними для врятування краю від загибелі», – писав у своїх спогадах на оправдання «німецької» політики П. Скоропадський.

На час керівництва М. Василенка припадає активний розвиток зовнішньополітичної служби держави. Уряд опікувався підготовкою національних дипломатичних кадрів. З весни 1918 р. почали діяти 10-тижневі курси консульських працівників з осіб із вищою юридичною та економічною освітою. Довкола Української Держави виникало досить непросте становище, котре вимагало рішучих дій. Одразу було зроблено декілька кроків із налагодження відносин із

нейтральними державами, ведучи переговори з Голландією, Данією, Італією, Іраном, Іспанією, Швейцарією та Швецією.

20 травня 1918 р. керівником Міністерства закордонних справ Української Держави призначають Дмитра Дорошенка, відомого історика, політичного та громадського діяча. Перед новим міністром виникло непросте завдання реорганізації та реформування міністерства, наповнення його діяльності реальним змістом. Цю державну структуру було поповнено високо-професійними кадрами. Також зміцнювався кадровий потенціал закордонних представництв. Єдиний Загальний департамент міністерства було поділено на два: Загальний та Департамент чужоземних зносин. Також створено Канцелярію міністерства. Структурна та кадрова реорганізація була затвердженою на законодавчому рівні. Так, 14 червня 1918 р. Законом Ради міністрів було затверджено штати дипломатичних представництв Української Держави, а Законом від 17 серпня цього ж р. – штат Міністерства закордонних справ. При цьому варто зазначити, що жодних коректив у подані міністром Дорошенком пропозиції внесено не було. Цей факт свідчить про абсолютну довіру до персони міністра та його діяльності. Основним критерієм прийняття на дипломатичну роботу був професіоналізм особи, а не її ідеологічна чи політична заангажованість. Так до дипломатичної роботи залучалося широке коло фахівців, необтяжених проблемами політичного вибору. При міністерстві було створено штат радників із відомих діячів громадського руху та науки, які залучалися до ухвалення зовнішньополітичних рішень та розробки стратегії зовнішньополітичної діяльності Української Держави. Серед них на особливу увагу заслуговують О. Шульгин, М. Славинський, К. Цегельський та інші.

Така бурхлива діяльність доволі швидко увінчалась успіхом. У Києві та інших містах Української Держави відкривається низка дипломатичних представництв іноземних держав різних типів.

Прагнучи досягти міжнародного визнання, гетьманський уряд робив кроки, спрямовані на розширення взаємовідносин передусім із нейтральними державами, що були представлені численними консульськими установами в різних містах України поряд із консульствами Німеччини та Австро-Угорщини. В архіві зберігається документ Канцелярії Міністерства закордонних справ Української Держави, в якому перелічені консульські установи іноземних держав, розташовані на території України в часи Гетьманату, він свідчить про функціонування та діяльність в Українській Державі 64 консульських установ 19-ти держав (Антанти, Четверного союзу, нейтральних), серед них 9 Генеральних консульств, 20 Консульств, 26 віце-консульств і 9 консульських агентств.

Література:

1. Зовнішня політика УНР 1917–1921 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/59.htm>
2. Кучик О.С. Заяць О. А. Зовнішня політика України. - К. : Знання, 2010. -572 с.

ОМЕЛЬЧЕНКО Ганна Михайлівна

ВИХІД УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНУ АРЕНУ В ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Будь-який досвід цінний. Тому, спираючись на історичні джерела, ми можемо дослідити помилки та досягнення наших попередників, аби у майбутньому зробити правильний для всіх вибір.

Повалення самодержавства відкрило широкі можливості для створення або активізації громадських організацій та політичних партій. У Києві, Полтаві, Харкові, Одесі, Чернігові й інших містах відбулися багатолюдні мітинги та демонстрації під синьо-жовтими прапорами та гаслами: «Автономію Україні!», «Хай живе федеративна республіка!», «Вільна Україна – у вільній Росії!», а також «Хай живе самостійна Україна!». Осередком згуртування громадських та політичних сил стала Українська Центральна Рада, створена у березні 1917 р. в Києві. Поступово вона перетворилася на Всеукраїнський представницький орган, а згодом – парламент Української Народної Республіки [4].

Закордон виявляв неприхований інтерес до України майже з перших днів революції. Ще в липні мав зустрічі із членами Центральної Ради аташе японського посольства в Петрограді.

Наступного місяця з напівофіційним візитом відвідав Київ французький журналіст Жан Полісьє [1, с.96].

У жовтні 1917 р. прибули військові спостерігачі Франції – генерал Табуї і полковник Перл'є, котрим було доручено стежити за розвитком подій безпосередньо з Києва. Табуї мав двогодинну розмову з головою військового відомства України С.Петлюрою, виявив при цьому великий інтерес до процесу українізації збройних сил і військового аспекту політики Центральної Ради в цілому. Військово-дипломатичні і консульські представники країн Заходу виявляли жвавий інтерес і до проявів громадсько-політичного життя України, контактували з самодіяльними суспільно-політичними об'єднаннями та їхніми лідерами. Так, 2 листопада 1917 р. військові дипломати Франції, Бельгії та Румунії були присутні на III Військовому з'їзді у Києві. Англійський консул Довглес вітав того ж дня Козацький з'їзд [2].

Проголошення УНР значно посилило увагу Антанти до України. Після розстрілу генерала Духоніна зі ставки в Могильові до Києва переїхали військові місії Англії, Франції, Італії, Румунії, Сербії, Бельгії. Були призначені офіційні представники Франції та Англії при уряді Української Народної Республіки. В Україну переїхали з Петрограда посольства низки великих європейських держав. Розпочалися переговори з Францією, Румунією та деякими іншими державами про допомогу Україні грошми, технічним приладдям. На деякий час Київ став центром політики всієї Східної Європи. Серед певної частини українського суспільства виникла надія, що послы різних держав приїхали з метою встановлення дипломатичних відносин і визнання України світовим співтовариством. Але насправді вони просто повтікали від загрози більшовицького терору. І не поспішали з визнанням нашої країни, очевидно, вичікуючи, як розвиватимуться події [1, с.96].

Проте представники Антанти з великим обуренням зустріли звістку про початок переговорів України з Німеччиною та Австро-Угорщиною, бо тепер вони залишалися з Четверним союзом наодинці. А мир давав Україні можливість легалізуватися й закріпитися на міжнародній арені. Щоправда, існуюче державне право виключало право федеративних частин підтримувати міжнародні зносини незалежно від цілого. Але тоді на такі тонкощі вже ніхто не звертав уваги. Реальним у житті стало революційне право. [1, с.96].

Участь України в цих переговорах страшенно стривожила союзників. Вони намагалися всіляко поліпшити своє становище в Україні, особливо ті з них, хто мав там міцні економічні позиції, як, наприклад, Франція. 18 грудня 1917 р. Франція визнає УНР де-факто. 3 січня 1918 р. генерала Табуї призначили комісаром Французької республіки при уряді УНР [1, с.97].

9 лютого 1918 р. у Брест-Литовську було підписано першу мирну угоду в світовій війні між УНР та чотирма державами німецького блоку – Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією та Туреччиною. Кордони України встановлювалися відповідно до західних етнографічних меж розселення українців. Проти зазначеної лінії кордону виступила Польща, яка вимагала встановлення кордону по р. Буг, таким чином Холмщина залишилася б Польщі. Деякі політичні кола зазіхали на Волинь і Поділля.

Навіть поступка УНР щодо майбутніх переговорів не завадила полякам заявити про невизнання Брестського миру. Після підписання договору українська сторона просила надати їй допомогу зброєю і боєприпасами у боротьбі з Радянською Росією [3, с.66]. Перед українською державою постало завдання – обстоювати завоювання українського народу.

Література:

1. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року). – Київ: Либідь, 2002. – 240 с.
2. Сідак Володимир. Національні спецслужби в період української революції 1917–1921рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://unotices.com/book.php?id=128743&page=16>
3. Чекаленко Л. Д. Федуняк С.Г. Зовнішня політика України (від давніх часів до наших днів): – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2010. – 464 с.
4. Шлях до незалежності [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/methodicmaterial/22-sichnya-ukraina-vidznachatime-100-rokiv-progoloshennya-nezalezhnosti-ukrainskoi->

ОСИПЧУК Юлія Андріївна

**«ХЛІБНИЙ МИР 9 ЛЮТОГО 1918»: ВИХІД УНР НА
СВІТОВУ ДИПЛОМАТИЧНУ АРЕНУ**

Попри те що антантівські кола намагалися схилити УНР на свій бік, на противагу їм виступали і інші міжнародно-політичні чинники. З перших днів свого існування УНР потрапила у вирій світової політики, ставши одним із найбільш притягальних об'єктів міжнародної дипломатії. Великий інтерес до України виявляли як країни Антанти так і держави Четверного союзу. Факт зіткнення з петроградським урядом слугував підставою для того, щоб спробувати обмежити перевагу радянсько-російської делегації, змусити її згодитися представляти не країну в колишніх імперських рамках, а виключивши з неї Польщу, Україну, Білорусь і країни Балтії. Однак представники Радянської Росії на переговорах згоджувалися на вилучення з-під свого впливу лише однієї Польщі.

Українське ж керівництво одразу приступило до вирішення проблеми війни і миру. Засіданням Малої ради більшістю голосів (29 проти 8) було ухвалено резолюцію, що передбачала звернення від імені УНР з пропозицією розпочати мирні переговори, довівши про це до відома нейтральних держав.

Згодом в Бересті відбулася неофіційна зустріч делегатів Центральної Ради з представниками Німеччини з питань підписання перемир'я. Та на шляху Центральної Ради у велику політику з'являвся конфлікт із «Совнаркомом». Коли здійснення Україною права на самовизначення стало реальним, Смольний звинуватив Центральну Раду у розпалюванні в державі громадянської війни. Цей політичний конфлікт на кілька днів відволік увагу Києва від перемовин в Бересті-Литовському.

Лише 7 (20) грудня 1917 Генеральний Секретаріат зміг заслухати звіт М. Левитського і Ю. Гасенка про поїздку до Берестя. Наступного дня, 8 (21) грудня, вже на засідання Малої ради М. Левитський додав, що «німці бажають миру, але якого, про це ще не було розмови, і щоб на конференції були наші представники.». Таким чином, майже всі представники військової верхівки Другого Німецького Рейху спонукали українське керівництво до самостійної участі в берестейському переговорному процесі щодо вироблення мирної угоди. Вже близько до півночі 9 (22) грудня 1917 Мала рада заслухала оприлюднену О. Шульгиним ноту уряду УНР. У якій чітко було зазначено, що «Українська Народня Республіка в особі Генерального Секретаріату стає на шлях самостійних міжнародних стосунків».

Вже 11(24) грудня 1917 Генеральний Секретаріат розглянув питання про відрядження урядової делегації на берестейські мирні переговори. Уже через дві доби – 13(26) грудня 1917 у відповідь на ноту Генерального Секретаріату з Берестя надійшла телеграма від уповноважених делегацій країн німецько-австрійського блоку із запрошенням представникам УНР взяти участь у мирних переговорах. 15(28) грудня 1917 VIII сесія Центральної Ради підтвердила безпосередню участь УНР у Берестейських мирних перемовинах і сформувала делегацію на чолі з генеральним секретарем торгівлі й промисловості Всеволодом Голубовичем. До її складу увійшли також секретар Ради народів, член Малої ради від УПСР Микола Любинський, голова фракції УПСР у Малій раді Олександр Севрюк, член Центральної Ради, лівий український есер Михайло Полоз і член Центральної Ради від УСДРП М. Левитський, економічним радником виступав доцент Київського комерційного інституту Сергій Остапенко. Саме ця делегація стала першою закордонною дипломатичною установою нової зовнішньополітичної служби України.

Центральні Держави охоче сприйняли появу української делегації на Берестейській мирній конференції. Українські дипломати у свою чергу звернули увагу західних колег на скрутне економічне становище УНР, яке унеможливлювало визнання договорів, укладених царською Росією. Крім того, Київ не мав наміру допускати втручання сторонніх до своїх внутрішніх справ, хоча й не виключав можливості формування з ними в майбутньому федерації. Зрештою, українська делегація висунула три вимоги до держав Антанти як передумову збереження з нею партнерських взаємин:

1) юридичне визнання незалежності України Антантою й призначення повноважних представників до Києва;

- 2) фінансова підтримка українського уряду;
- 3) пільги з боку Антанти в постачанні УНР товарною продукцією.

Але на всі вимоги відповідь була негативною, натомість зобов'язавши Генеральний секретаріат «не укладати окремого миру, навіть якщо УНР не може з фінансових міркувань вести війну», а також «не вступати в економічні зносини з нашими ворогами». На другому пленарному засіданні 28 грудня 1917 (10 січня 1918) А.Йоффе, виступив із промовою й наголосив, що «УНР починає теперішнім моментом своє міжнародне існування, яке вона втратила більш, ніж 250 років тому, і вступає в міжнародні зносини в цілім об'ємі своїх прав».

Делегація УНР ще до полудня 26 січня (8 лютого) через спеціального кур'єра отримала відомості, що Центральна Рада напередодні залишила Київ, однак приховала інформацію до підписання в ніч на 27 січня (9 лютого) 1918 р. Берестейського мирного договору між Українською Народною Республікою, з одного боку, і Німецькою Імперією, Австро-Угорською Імперією, Царством Болгарією і Османською Імперією (Туреччиною) – з іншого.

Берестейський Мир складався з власне мирного договору (основного документа), 4-х додаткових договорів до нього – українсько-німецького, українсько-болгарського, українсько-турецького, українсько-австро-угорського й ряду таємних протоколів. Це був перший мирний договір Першої Світової війни, який клав край війні. На дипломатичному фронті досягалося одне із стратегічних завдань Української Революції. Водночас патріотично-демократичні сили одержували ще одну змогу продовжити процес українського державотворення, національного відродження.

Література:

1. Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: Монографія. – К. : Парламентське видавництво, 2009. – 448 с.
2. Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник. – 2-ге вид. – Київ: Либідь, 2002. – 240 с.
3. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B8%D1%80

ОСТАПЧУК Надія Костянтинівна

ЖИТОМИРЩИНА В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ

Захопивши Київ, Директорія відновила політичний курс Української Центральної Ради та відновила колишню назву – Українська Народна Республіка. До органів влади повертаються колишні посадовці періоду березня 1917 – квітня 1918 р. У Житомирі губернським комісаром був Ф. Сумневич, колишній Рівненський повітовий комісар за часів Центральної Ради.

У 1918 р. у Житомирі пройшов Селянський з'їзд, «на якому винесено резолюцію, в котрій з'їзд тимчасово визнає себе Радою селянських депутатів». Військовим комендантом Житомира і Житомирського повіту був призначений К. Возний. 19 грудня 1918 р. Радянська Росія відновила воєнні дії проти УНР, тому з півночі Волинську губернію захищав Український кінно-партизанський полк під командуванням отамана Козир-Зірки. До Житомира наближалися більшовицькі війська. 6 січня 1919 р. розпочалося повстання, учасниками якого стали Житомирський і Левківський полки, які піддалися більшовицькій агітації. Учасники більшовицького повстання, які мали погромницькі настрої, розпочали в Житомирі 7 січня шалені руйнування. Як писала місцева преса, «улицы Бердичевская, Михайловская, Киевская, верхняя часть Чудновской и площадь в этот день были главным очагом погрома. Части крестьянских полков, державшихся нейтрально, образовали главный контингент громил. В течении ночи было разгромлено несколько магазинов».

Воєнні дії ставали все напруженішими. 11 лютого 1919 р. біля Коростеня (в районі станції Коростень-Подільський) були запеклі бої проти більшовицьких військ. Як повідомляла житомирська газета, «вчера с Коростенского фронта прибыла партия тяжело и легко раненных республиканских войск. Прибыло надежное подкрепление. В распоряжении республиканских войск имеются 4 бронированных поезда. Позиции отстоят от Коростеня на 12-13 верст. Большевицские войска обмундированы весьма плохо и очень утомлены продолжительностью своей походной жизни».

20 лютого, ввечері, до Житомира прибув член Директорії Є. Коновалець. Від нього

поступило розпорядження готувати до евакуації місцеві установи і найважливіше майно. 22 лютого розпочалося вивезення майна житомирських установ на залізничний вокзал.

9 березня 1919 р. біля села Двірець Житомирського повіту зав'язався бій між українськими військами і більшовиками, які рвалися до Житомира. Важкі бої точилися на Коростишівському і Чуднівському напрямках. 19 березня завдяки українським військам було відвойовано Овруч та Коростень і продовжувався наступ на Житомир, де перебували більшовицькі загони. 24 березня 1919 р. завдяки спільним зусиллям українців Житомир було утримано.

Протягом квітня-серпня 1919 р. точилася жорстока боротьба за визволення Старокостянтинова, Остропілля, Козятина та Коростеня і нарешті 22 серпня 1919 р. українська влада на Житомирщині відновилася. У Житомирі наприкінці серпня 1919 р. було утворено Волинський Український Повстанський Революційний Комітет.

Захист державної незалежності УНР від російсько-більшовицької агресії зумовив розуміння необхідності розвитку української культури. Активно діяло Житомирське товариство «Просвіта», яке організувало хор під керівництвом М. Гайдая. Хор регулярно виступав з концертами з метою збору коштів на лікування хворих і поранених вояків Армії УНР.

Після декількох місяців мирного життя, у грудні 1919 р. на Житомирщині знову почали відбуватися постійні військові дії. Війська більшовиків на цей час контролювали район Житомир – Коростень – Новоград-Волинський – Бердичів. Наприкінці грудня 1919 р. Житомир знову був зайнятий більшовицькими військами, у місті встановилася радянська влада.

Отже, в роки Директорії Житомирщина перебувала у центрі військово-політичних процесів у боротьбі за створення незалежної Української Народної Республіки.

ПАВЛЕНКО Валерія Олександрівна КРОПИВНИЦЬКИЙ У 1917–1921 рр.

У 1917 р. почалася епоха революцій. Змінився й Єлисаветград (нині Кропивницький). Зі степового оазиса він перетворився на арену жорстокої боротьби за владу. У буремну епоху місто стало «нещасливим містом», перетворилося на «степову столицю громадянської війни».

У ті роки Єлисаветграду вдалося познайомитися з багатьма конкурентами в боротьбі за владу: білими, червоними, анархістами, григор'євцями, січовими стрільцями, махновцями, повстанцями А.Гулого – Гуленка, запрошеними Центральною Радою німецькими військами. Причиною «популярності» серед учасників громадянської війни було географічне розташування міста, що знаходилося на перетині важливих стратегічних шляхів, які з'єднували різні частини України.

Єлисаветграду також «поталанило» потрапити в смугу «ешелонної війни». Згідно Тимчасової серпневої інструкції Херсонська губернія не входила до юрисдикції Генерального секретаріату. Її мешканцям пропонувалося самостійно визначити територіальне майбутнє краю. Єлисаветградська міська рада та земство проголосували за перебування у складі Росії. Після Лютневої революції в березні 1917 р. Єлисаветградським повітовим комісаром був призначений Варун-Секрет Сергій Тимофійович. 2 та 5 листопада 1917 р. Єлисаветградська міська дума безрезультатно розглядає звернення В.Винниченка підтримати Центральну Раду. Вони вважали входження повіту до складу України порушенням територіальної цілісності держави, а місцева преса називала В.Винниченка та його уряд сепаратистами. Щоправда, у грудні вже переобране земство голосуватиме за входження повіту до УНР. Однак настрої мешканців краю були різноманітними.

Жовтневий переворот 1917 р. лише заплутав ситуацію в місті. Організація єлисаветградських більшовиків не була чисельною та впливовою, що й підтвердили вибори до Установчих зборів у листопаді 1917 р. Найбільше голосів здобули українські есери. Міська дума визнала Центральну Раду УНР лише 19 грудня 1917 р. (вже після Жовтневого перевороту). На початку 1918 р. в місті склалася ситуація, за якої жоден з претендентів на владу не мав переваги над своїми противниками. Тому ані більшовики, ані меншовики, ані сили, вірні гаслам Центральної Ради не наважувалися на рішучі спроби захопити владу. Тихе

протистояння тривало в Єлисаветграді до кінця січня 1918 р. Незадовго до вирішальних боїв за владу до міста прибули ешелони анархістки М.Никифорової або Марусі, як її називали частіше. М.Никифорова прибула до Єлисаветграда як союзниця більшовиків. Її загін, який мав гучну назву «Перший революційний батальйон по боротьбі з контрреволюцією» входив до складу збройних сил більшовиків на Україні під керівництвом В.Антонова-Овсієнка, який радо скористався допомогою багаточисельних та непогано озброєних анархістських загонів в боротьбі з «контрреволюцією». Наприкінці січня 1918 р., переслідуючи сили Центральної Ради, «Вільна бойова дружина» Марусі (інша назва її загону), увійшла в Єлисаветград, зайнявши одну з ділянок залізничної станції. Проти Марусі було налаштоване все місто. Багаточисельний озброєний натовп міщан прямує до залізничного вокзалу, де знаходився штаб анархістів, і починає з усіх боків обстрілювати анархістів. Отаманша віддає наказ відступити до Канатова. Перед самим відступом пролунав постріл по місту з гармати. Однак всі розуміли, що небезпека ще не минула. Тимчасовий комітет оголосив мобілізацію. 25 лютого М.Никифорова вчинила нову спробу атакувати місто. В степу за містом неподалік від залізничної колії утворилася справжня лінія фронту, що розтяглася на кілька кілометрів на лінії залізничний вокзал – Петропавлівська церква. Колись спокійне, затишне містечко перетворилося на військовий табір. Проводилася мобілізація. Створювалися палатки милосердя, санітарні дружини. На світанку 26 лютого бої поновилися з новою силою. Та несподівано до міста почали надходити нові ешелони. Єлисаветград готувався до найгіршого. Проте більшовики змінили своє відношення до отаманші й активізували сили для придушення її виступу. Маруся, діставши поранення, віддала наказ про відступ до Знам'янки, передавши командування своєму заступнику Маркусу. 1-го травня 1918 р. при німцях відбулося вшанування пам'яті загиблих в боях з анархістами. У травні 1919 р. місто зазнало нападу загонів отамана М. Григор'єва. Загони отамана здійснили серію єврейських погромів, у результаті яких загинуло близько 3 тисяч євреїв міста. За 30 км від Єлисавета у селі Сентове (тепер Родниківка) М. Григор'єв був вбитий Н. Махно 27 липня 1919 р. Ці історичні події лягли в основу одної з сюжетних ліній роману Ю.Яновського «Вершники».

У кінці 1919 р. в Єлисаветграді встановилася влада більшовиків. І відтоді над містом вже постійно майорів червоний прапор. З приходом більшовиків повернулася назва Єлисаветград. У 1920 р. обстановка дещо стабілізувалася, військових дій у самому Єлисаветграді більше не було.

Отже, ці роки для Кропивницького були дійсно не легкі. Зі спокійного міста воно перетворилося на арену жорсткої боротьби за владу. Цьому сприяли його вигідне розміщення та важливі транспортні вузли поруч.

ПАНАСКЕВИЧ Анна Сергіївна

ВІННИЦЯ У 1918-1919 рр.

17 січня 1918 р. у Вінниці офіційно було проголошено встановлення радянської влади, яка протрималася тоді всього два місяці і мала важкі наслідки для території. У лютому-березні 1918 р. Центральна Рада за участю німецьких та австро-угорських військ звільнила місто від більшовицької влади. Тоді ж Вінниця була окупована 514 польовим угорським корпусом, частинами 2-ї Східної австро-угорської армії та деякими іншими військовими частинами. Стосунки австро-угорців та місцевого населення були далеко не безхмарними.

29 квітня 1918 р. в Україні сталася зміна влади (розпуск та проведення виборів гетьмана України). У Вінниці про події дізналися з оголошення начальника міської міліції І. Мартиновського, в якому зазначалося: «Повідомляю мешканців міста Вінниці в тім, що вся влада на Україні належить Гетьману всієї України Павлу Скоропадському...».

У період гетьманату міське самоврядування приділяло належну увагу, зокрема, проблемам культурно-освітнього розвитку населення. Так, створюються шкільні ради, які керують навчально-виховним процесом у нижчих школах, народні університети, метою яких було дати «найпотрібніші знання більш широким колам і за вдвоє коротший термін». До цих університетів приймалися бажаючі без вступних іспитів. Щоправда, студентом міг стати лише той, хто мав освіту не меншу початкової та віком старший 15 років. До того ж навчання було

платним (50 крб. на місяць). Окрім музейної справи, започатковувалась й архівна. Ініціатором її творення на Поділлі виступило командування II Подільського корпусу. У цей час виникає товариство «Просвіта», завдяки якому зростає національна самосвідомість українців. Очолював його І. Озерянський. У 1918 р. це товариство вже розгорнуло свою активну діяльність. Містилося воно в приміщенні Народного дому, мало свою бібліотеку, кінотеатр та утримувало їдальню для учнів української гімназії. Осередок «Просвіти» створили також лікарі і співробітники Вінницької психіатричної лікарні. У місті діяло декілька видавництв: «Наука» та «Просвіта». Виходили навчальні підручники й посібники, науково-популярна література, наукові праці, художні твори. Розвивалося театральне та музичне життя міста. На вінницькій сцені поставлені п'єси «Нещасне кохання» Манька, «Безталанна» Карпенка-Карого, «Чайка» Фокіна (за мотивами однойменної п'єси Чехова), «Глитай або ж павук» Кропивницького, «Лісова квітка» Яновської. З великим успіхом у цих п'єсах виступали актори Олексієнко, Кушнарєва, Мельник, Левицький та інші. У період гетьманату у Вінниці існував також свій кінематограф. Щоправда, на цей час у місті залишилися лише три великі кінотеатри: «Експрес», «Патеграф» та «Ампір». Певне пожвавлення у житті місцевих любителів кіно вніс театральний діяч В.Й. Снарський. 13 жовтня 1918 р. він відкрив у Вінниці власну кіностудію.

На початку листопада 1918 р. знову загострюється внутрішньополітична ситуація. У цей час значно посилюється повстанський рух. Центром усіх опозиційних антигетьманських сил стає Український Національний Союз, який з 18 вересня 1918 р. очолював В. Винниченко. Філія цього Союзу існувала з жовтня 1918 р. й у Вінниці. 13 листопада на своєму таємному зібранні в Києві лідери УНС створили Директорію – колективний орган, який мав керувати повстанням проти гетьмана. На заклик Директорії антигетьманське повстання розпочалося 15 листопада 1918 р., а через місяць (14 грудня 1918 р.) гетьман П. Скоропадський добровільно зрікся влади і вирушив на вигнання до Німеччини.

У Вінниці, на відміну від ряду інших міст, перехід влади від гетьманської до республіканської адміністрації був безкровним. Зокрема, вранці 19 листопада 1918 р. міський голова А. Фанстіль отримав повідомлення від представників Вінницької філії Українського Національного Союзу про те, що вона, вітаючи утворену Директорію УНР, перебирає від її імені всю владу на Поділлі у свої руки аж до призначення нею відповідної адміністрації. У Вінниці відновлюють свою роботу органи міського самоврядування. Вінниця з околицями стає першим краєм в Україні, звільненим від гетьманців. Сюди в кінці листопада 1918 р. перебирається Директорія для подальшої боротьби за Київ. Поруч із Директорією, як свідчить В. Винниченко, «з перших днів повстання функціонувала у Вінниці Тимчасова Рада Завідуючих державними справами без виразних конституційних прав і обов'язків; це був примітивний дорадчий орган Директорії в усіх справах державно-адміністративного життя. З виїздом Директорії з Вінниці Тимчасова Рада Завідуючих автоматично припинила свою діяльність». По суті, це був тимчасовий уряд України, який діяв в умовах воєнного стану.

Директорія 19 грудня 1918 р. офіційно переїздить з Вінниці до Києва. Однак, напередодні зайняття останнього більшовицькими військами (5 лютого 1919 р.) Директорія знову повертається до Вінниці. Сталося це 2 лютого 1919р. Таким чином, Вінниця на деякий час стає столицею України у повному розумінні цього слова. Більшість міністерств у ній, а також керівництво Директорії, розташувалися в найошатнішій та найкомфортнішій будівлі того часу – модерновому готелі «Савой» (нині «Україна»). Окрім «Савою», міністерства також розміщувалися в готелях «Франсуа», «Бель-Вю», «Палас», «Континенталь», «Гранд Отель». В умовах збройної боротьби Директорія 6 березня 1919 р. залишає Вінницю і переїздить до Жмеринки, а згодом – до Проскурова (12 березня).

18 березня 1919 р. більшовики знову встановлюють свою владу у Вінниці. Створюють міський ревком, який невдовзі реорганізували у Подільський військово-революційний, проводять вибори до міської ради. Досить швидко нова влада своїми діями викликала розчарування та обурення у значної більшості населення Поділля. У відповідь на політику реквізицій та викачування продовольства і сировини, репресивні заходи щодо невдоволених «совєтською владою» та національно свідомих українців усе Поділля невдовзі вкривається широкою мережею антибільшовицьких повстанських загонів.

ПОЛТАВЩИНА У ВИРІ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЙ

Селянство Полтавщини протягом віків було носієм української державницької ідеї, генетичної пам'яті нації, матеріальних і духовних цінностей українського народу. Прив'язане до землі, воно свято берегло національну хліборобську культуру, традиції і звичаї свого народу. У той же час полтавські селяни були об'єктом експлуатації чужих народів-загарбників: татар, поляків, московитів. Особливо тяжкі випробування випали на їхню долю під владою Московщини (Російської імперії). Ліквідація автономного устрою України, закріпачення селянства і політика тотальної русифікації були спрямовані на ліквідацію національної самобутності полтавських хліборобів. Проте, забите нуждою селянство чинило опір проти загарбників.

Лютнева революція 1917 р. привела до повалення царського самодержавства і поклала початок розпаду багатонаціональної Російської імперії. Осередком згуртування національних сил в Україні стала утворена 4 березня в Києві Центральна Рада. Після Лютневої революції в Полтаві посилювався національно-визвольний рух, активніше запрацювали осередки українських та загальноросійських партій і організацій. Найбільш впливовою була партія українських есерів. Також існувала Російська соціал-демократична робітничка партія (РСДРП), яка користувалася певним впливом серед російськомовного робітництва, головним чином залізничників Полтави. Найстарішим осередком українського національного руху була Полтавська громада Товариства Українських Поступовців (ТУП).

З початком революції жителі Полтави, як і всієї України, почали пробуджуватися до активного національного життя. Яскравим свідченням національного пробудження полтавців стало перше за багато років вшанування 16 квітня пам'яті Т. Г. Шевченка.

Навесні 1917 р. на Полтавщині одночасно виникли дві паралельні владні структури: ради, здебільшого селянських депутатів, і «Совети» – робітничих і солдатських депутатів. Через постійні конфлікти між робітниками, підприємцями, залізничниками, жителями міст та сіл, все частіше Полтавщину охоплювали страйки.

1918 р. був дуже тяжкий для Полтавщини: з одного боку – наступ більшовиків, а з іншого – війська УНР, пізніше уряд гетьмана П. Скоропадського, що прийшов до влади в результаті інспірованого німцями державного перевороту. Останній проводив політику в інтересах поміщиків і людей капіталу. Різко погіршилося і без того скрутне становище трудящого люду. Разом з тим певна стабілізація військової і політичної ситуації в Україні сприяла національно-культурному відродженню. Школи, гімназії, університети почали активний процес українізації освіти.

Восени 1918 р. загальне невдоволення гетьманським та окупаційним режимами набрало загрозливих форм. У цих умовах утворена опозиційними силами Директорія оголосила 14 листопада загальне повстання проти гетьмана. Політична ситуація в Україні була надзвичайно складною. А тим часом більшовицька Росія вдруге розпочала неоголошену війну проти України. Полтавщина палала в полум'ї народних повстань різної політичної орієнтації, як національно-патріотичної, так і більшовицької. 11 грудня 1919 р. Червона Армія при підтримці повстанців вступила до Полтави, раніше встановлений режим військової диктатури Денікіним був повалений.

Тотальний терор проти «контрреволюціонерів» (а такими вважалися всі, хто не сприймав влади більшовиків) забезпечив комуністам під час проведених у березні 1920 р. виборів абсолютну більшість у Полтавській Раді, яка стала слухняним знаряддям у проведенні їхньої політики. Розруха – наслідок як воєнних дій, так і більшовицьких експериментів – потребувала для відбудови народного господарства значної кількості робочої сили, головним чином некваліфікованої. Тяжка праця і голод породжували повстання проти репресивного апарату Радянської держави. За одну ніч було заарештовано 173 чоловіка, головним чином представників української інтелігенції, частину з них розстріляли. Більшість з тих, хто врятувався від розправи в 1920 р., стали жертвами репресій у 30-х. Таким чином, на кінець 1920 р. Радянська влада шляхом репресій і терору утвердилася в Полтаві остаточно.

Масовий селянський повстанський рух, який почався навесні 1920 р., через свою

стихійність, розпорошеність і неорганізованість не міг привести до перемоги. Це була трагедія не лише українського селянства, але й усієї Української революції 1917–1920 рр., коли політичні сили, які відстоювали державну незалежність України, не змогли між собою порозумітися і воювали одна з одною. Вузькопартійні і класові інтереси в них переважали над загальнонаціональними. Саме це призвело до втрати українцями своєї державності і встановлення в Україні окупаційного більшовицького режиму. Близько 300 років тому ще гетьман І. Мазепа писав: «Через незгоду всі пропали, самі себе звоювали».

ПОДЧЕКО Поліна Антонівна

ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА РЕВОЛЮЦІЙ. ПРОБЛЕМА СОБОРНOSTІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ

У роки Першої світової війни «українська політика» царизму отримала логічне продовження у тісному поєднанні з військово-політичними цілями Російської імперії у війні. Насамперед Росія намагалась розширити кордони державного комплексу політичною інкорпорацією західноукраїнських земель (Галичина, Буковина та Закарпаття), населення яких, як уважала більшість російських політичних сил, за етнографічною ознакою, належала до російської народності. Яскравим прикладом відношення Росії до західноукраїнських земель був маніфест Верховного головнокомандувача армії, великого князя Миколи Миколайовича від 5 серпня 1914 р., в якому, зокрема, зазначалося: «Надбання Володимира Святого, земля Ярослава Осмомисла, князів Данила і Романа, скинувши ярмо, піднесе стяг єдиної, великої, неподільної Росії». Переслідуючи великодержавні інтереси, російське самодержавство розраховувало на те, що внаслідок приєднання до Росії всіх етнічних українських земель вдасться не лише зібрати їх разом (на благо українцям), а й розв'язати «українське питання» як внутрішньополітичну проблему – позбавити українців Росії живильної енергії «осередків мазепинського руху» в Західній Україні. Практична реалізація цієї програми настала відразу після приходу в серпні 1914 р. російської армії в Галичину, де новостворена окупаційна адміністрація взялась за активне втілення у життя ідеї «злиття краю з імперією у політичному та національному сенсі». Вважаючи Східну Галичину та Лемківщину споконвічно російськими землями, голова адміністрації граф Г. Бобринський заявляв у вересні 1914 р. львів'янам, що «влаштування цих областей має відбутися на російських засадах... Я буду запроваджувати, – казав він, – з належною поступовістю без корінного ламання існуючого порядку, російську мову, закон і устрій». Політика асиміляції українського етносу була традиційною для російського самодержавства.

«Українське питання» досить гостро виникло і перед урядом Австро-Угорщини. Але для двоєдиної монархії, населеної численними народами і етносами, це питання набуло ознак гострішої боротьби, ніж у Росії. Порівняльний аналіз засвідчує краще положення українців в Австро-Угорщині, ніж у Росії. Водночас Габсбурги зіштовхнулися з проблемою відокремлення націй та визначення етнографічних меж між українцями й поляками в Галичині, яка стала каменем спотикання у відносинах між українцями, поляками та центральним віденським урядом. Основа австрійської політики в українській справі – питання про надання українцям національно-територіальної автономії та ідея створення коронного краю. З огляду на поширену ідею «української зради» у війні, німецький дослідник Г. Лемке зробив влучний висновок: «Одразу після вибуху війни в суперечку навколо Галичини поряд з уже існуючими сторонами – поляками, українцями та віденським урядом – вступив новий не менш важливий учасник – Верховне командування армії, яке переслідувало ірредентистів». Вивчаючи ставлення українського населення до національної ідеї, військові експерти зазначали у доповідній записці Генштабу в жовтні 1914 р., що «найбільший вплив на українців має національно- демократична партія. Її ідеалом є об'єднання всіх українців і створення Великої України та інших областей Південної Росії, а найближча мета – автономія українців у Галичині».

Аналіз матеріалів і документів засвідчує, що впродовж 1914–1916 рр. спостерігалось певне зацікавлення віденського уряду у врегулюванні «українського питання» бодай тимчасово, тоді як 1917 р. – час заяв і декларацій, а не реальних кроків до розв'язання загнаної

у глухий кут національно-політичної проблеми.

Визначаючи зміст «українського питання» в роки Першої світової війни та його місце у політиці Росії й Австро-Угорщини, варто зауважити, що для українців воно полягало насамперед у задоволенні національних потреб культурного і політичного характеру. Якщо урядові кола Габсбурзької імперії пов'язували його розв'язання з проведенням адміністративної реформи на основі розширення самоврядування народностей зі залученням їхніх представників до активнішого політичного життя, то для царської Росії «українське питання» мало суто адміністративно-територіальний характер, його розв'язання пов'язувалось з уніфікацією, через асиміляцію українців, російського народу та запровадження російського устрою на завойованих територіях Західної України. Водночас, як випливає з матеріалів, «українське питання» посіло своє місце в політичних планах держав як Четверного союзу (Австро-Угорщина, Німеччина), так і Антанти (Росія).

Існування щонайменше двох частин української території, що були роз'єднані, вимагало розгляду «української проблеми» з погляду розв'язання територіальних питань. У цьому випадку це було об'єднання всіх етнографічних земель у єдине ціле та надання політико-правового статусу цьому утворенню. Доля етнографічних земель України залежала також від розв'язання, принаймні, двох основних питань: визнання права українців на самовизначення та встановлення етнографічних і адміністративних кордонів України.

В умовах бездержавності України питання про возз'єднання розв'язувалось на міжнародній арені без участі її народу, не в інтересах його самовизначення. Про возз'єднання йшлося на таємних переговорах, які провадилися під час війни. Вимоги щодо приєднання Галичини та Угорської Русі, висунуті російським царизмом, мали суто імперський та експансіоністський характер. Адже території, на які зазіхала Росія, визнавали як етнічні російські землі, заперечуючи існування не лише української культури, а й українського народу. Підтримка агресивних домагань Росії її західними союзниками означала якщо не повне розуміння її ідей, то нівелювання та заперечення існування української нації.

Отже, війна, в яку була волею долі втягнута Україна, завдала останній не лише величезних людських та матеріальних втрат, а й підняла питання, бути чи не бути українській державності. Шукаючи шляхів примирення, дипломатія держав Антанти намагалася здійснити новий перерозподіл політичної карти світу, не звертаючи особливої уваги на «українське питання», перекреслюючи тим прагнення українців до відродження державності.

Література:

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX – XX століття. - Київ: Генеза, 1996. – 360 с.
2. Шпорлюк Р. Україна від імперської периферії до суверенної держави. Історико-культурологічний збірник. Випуск 4. – Харків: Новий Вид, 2001. – 43 с.
3. Шпорлюк Р. Формування модерних націй: Україна – Росія – Польща. Вид.2 – Київ: Дух і Літера, 2016.- 552 с.

ПОПІВСЬКА Ірина Олександрівна УКРАЇНА В ЧАСИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.)

Перша світова війна, розпочата через суперечності між двома ворожими військово-політичними блоками, що сформувались на зламі XIX–XX ст., втягла мільйони людей у криваву кампанію й охопила значні території не лише Європи, а й Азії та Близького Сходу. Однією з основних причин війни стали домагання Німеччини та її союзників перерозподілу світу, поширення своїх, насамперед, економічних інтересів на значні території, які досі перебували у сфері зацікавлення Великої Британії, Франції та Росії.

Суперечності, що виникли між двома блоками, посилювались також через наявність невирішених національних питань у Східній Європі. Закономірним було бажання правлячих кіл воюючих держав привернути на свій бік ті нації, які вступили у війну задля досягнення свого національного самовизначення. Питання про національне самовизначення народів було настільки гострим, що дало підстави прем'єр-міністру Великої Британії Гербертові Асквіту,

визначаючи причини вступу Англії у війну, виокремити його серед інших. «Ми ніколи не вкладемо меч у піхви, – заявляв він, – який ми так нелегко витягнули..., доки права малих націй Європи не будуть поставлені на міцну основу та доки військове напування Пруссії не буде повністю і остаточно зруйноване». Оскільки Велика Британія мала значні територіальні володіння, її державні дії виступали не так із позиції перерозподілу світу па економічні сфери впливу, як із позиції розв'язання національних проблем у Європі, фактично, народів які проживали у державах, що належали до ворожого Антанті блоку. З одного боку, британський уряд нібито погоджувався на право націй на самовизначення, а з іншого – мовчав про це право народів, Британської імперії [2, с. 1]. Отже, на початковому етапі світової війни британський уряд задекларував ідею розв'язувати національні проблеми народів, поневолених ворогами Антанти, прагнучи використати національні інтереси, як зброю проти держав австро-німецького блоку.

Щодо проблеми відродження Речі Посполитої, американці підтримували ідею створення у Центрально-Східній Європі самостійної польської держави, як форпосту проти Німеччини та можливої російської загрози. Українське питання залишилося поза увагою адміністрації, за лаштунками загальних фраз про задоволення законних прагнень поневолених народів [2, с. 2]

Вивчення українсько-британських відносин у добу національно-визвольних змагань 1917–1921 років має, насамперед, практично важливе значення, адже, щоб у майбутньому уникнути помилок минулого, доречно детально вивчити та проаналізувати як позитивні, так і негативні аспекти, досягнення та прорахунки двосторонніх відносин [1, с. 7]. Проведення такого дослідження є доцільним не тільки в контексті історії Великої Британії та України, а й у контексті світової історії, оскільки еволюція українсько-англійських відносин у цей період значною мірою залежала від розвитку подій на міжнародній арені.

1917–1921 роки займають, передусім, особливе місце в історії самої України як період трагічних спроб українського народу здобути державність, намагаючись використати шанс в унікальній, і, водночас, надзвичайно несприятливій міжнародній ситуації. Британський уряд надіслав меморандум до французького уряду, в якому висловлювалось побажання залучити Францію до цієї кампанії. У документі, зокрема, говорилося про те, що, коли французи візьмуть на себе фінансування військових сил в Україні, то Великобританія знайде можливість профінансувати інші держави. Також висловлювалось надія, що цей крок підтримає уряд США. Ініціатива Великобританії знайшла своє втілення у підписаній 23 грудня 1917 р. в Парижі конвенції між Англією і Францією про поділ зон впливу, за умовами якої Україна формально потрапила до французької зони [1, с. 7]. Після обрання до парламенту лідера англійських лібералів Асквіта А. Марголін чекав рішучої зміни політичного курсу Англії на користь України. Політичні кола Великобританії неоднозначно сприймали можливість існування незалежної України. Головний ідейний натхненник та організатор військового втручання Антанти в антибільшовицьку боротьбу В. Черчіль припускав можливість компромісу з українським національно-визвольним рухом в інтересах російських білогвардійців. Українці були для нього «німецькими агентами». У разі потреби він погоджувався допомагати Україні, але лише у складі Російської Федерації. Більшість англійських дипломатів скептично ставилися до того, що українці здатні збудувати власну державу, і були більше переконані у швидкому відродженні Росії. Вони побоювались того, що у разі незалежності України Росія втратить вихід до Чорного моря і послабить свої позиції у Східній Європі [1, с. 7].

Отже, зрозумілий прохолодний характер британо-українських відносин наприкінці 1917 року, що мали для британців радше тактичний, аніж стратегічний характер. Це робилось, завдячуючи швидше антибільшовицькому характерові уряду УНР, аніж перспективам подальших взаємин.

Література:

1. Зовнішня політика України [Текст] : навч. посіб. / О. С. Кучик, О. А. Заяць. – К.: Знання, 2010. – 572 с. + Гриф МОН. – (Факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка – 20 років) – С. 7.

2. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: : Історія, міжнародні відносини = Ukraine – Europe – World : міжнар. зб. наук. пр. / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. –

ПОТРІЙНИЙ Данило Юрійович

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДОСВІД НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ ТА УНІКАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

У 1917–1921 рр. важливою складовою державного будівництва була дипломатична діяльність. Першим дипломатичним досвідом Української Центральної Ради стали переговори з російським Тимчасовим урядом про автономний статус України у травні 1917 р. Вони закінчилися безрезультатно і стали поштовхом до проголошення І Універсалом автономії України. Прообраз зовнішньополітичного відомства стало Генеральне секретарство міжнаціональних справ. Першим міністром міжнародних справ УНР був історик та дипломат Олександр Шульгин. Протягом 1917-го відбувалися переговори лідерів Центральної Ради з військовими місіями Антанти, які завершилися визнанням Парижем і Лондоном Українська Народна Республіка (УНР) де-факто, але не де-юре.

Дипломатична діяльність Директорії УНР відбувалася у вкрай несприятливих умовах, адже переможна Антанта надавала перевагу ворогам УНР – Польщі та «білій» Росії. Щоб переломити цю негативну тенденцію, у січні 1919 р. сформовано Делегацію об'єднаної УНР на Мирову конференцію в Парижі. Її члени на чолі з Григорієм Сидоренком прагнули використати цю міжнародну асамблею за підсумками Першої світової війни, щоб домогтися визнання України та її кордонів, отримати військову допомогу проти більшовиків.

Проривом із міжнародної ізоляції стало укладання Варшавської угоди у квітні 1920 р. Ціною територіальних поступок голова української делегації Андрій Лівіцький досяг визнання та військової підтримки УНР Польщею. Впродовж 1917–1921 рр. була створена і діяла мережа дипломатично-консульських установ України. За кордон відряджали надзвичайні дипломатичні місії, вдома приймали послів і консулів. Українські посланці були в Австрії, Азербайджані, Бельгії, Болгарії, Бразилії, Ватикані, Великій Британії, Греції, Грузії, Данії, на Дону, в Естонії, Італії, Канаді, на Кубані, в Латвії, Нідерландах, Німеччині, Османській імперії, Польщі, Росії, США, Угорщині, Фінляндії, Чехословаччині, Швейцарії, Швеції, Югославії та інших державах.

Взаємовідносини Директорії УНР на чолі з С. Петлюрою та Польської держави Ю. Пілсудського відтворюють суперечливість перебігу завершального етапу Української революції 1917–1921 рр. Варто наголосити, що вони розвивалися у нерівноправній формі. Такий стан речей обумовлювався військовими поразками УНР та глибокими суперечностями між галицькими і наддніпрянськими керівниками.

Таким чином, оцінка Варшавської угоди у квітні 1920 р. між УНР і Польщею лежить в площині геополітичного чинника, проблеми легітимності української влади та ідеї соборності української земель в очах Заходу. Їх сутність складає беззаперечна легітимація Польщі Західними світом, що впливає із уявлення про «історичність» польського народу й стратегії міжнародного курсу Антанти на східноєвропейському просторі. Варшавська угода 1920 р. – міждержавний документ, який складається з семи статей. Підписавши його, Польща визнавала існування незалежної УНР, відбувалася легітимація влади Директорії на чолі із С. Петлюрою. У геополітичному контексті дипломатичний хід відродженої Польщі, яка перебувала у сфері інтересів Антанти, мав антибільшовицький зміст.

Отже, на основі розгляду Варшавського договору у квітні 1920 р. в контексті історичних перспектив можна окреслити декілька висновків. Історичні події доводять, що геополітичний чинник визначив цивілізаційний розрив України, як з «червоною», так із «білою» Росією. Після укладання Варшавської угоди УНР перетворювалась на аморфну державність, уявного сателіта. По-перше, зміст угоди перекреслював сенс Акта Злуки УНР і ЗУНР, девальвуюючи сутність ідеї соборності у владному таборі С. Петлюри, котрий автоматично позбавлявся легітимації з боку українського суспільства. По-друге, Головний отаман як «диктатор» слабо сприймав значення об'єднання українських земель, так і не зумівши довести «історичність» своєї нації. По-третє, Варшавський договір став символом зради в очах галичан.

Література:

1. Вулф Л. Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва. – К., 2009. – С. 591.
2. // Український голос. – 1918. – № 49. – С.10-15.

ПУХАЛЬСЬКА Ілона Василівна

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В 1917–1921 рр.

Творення, по-суті, першої національної центральної установи зовнішньополітичної служби України – генерального секретаріату міжнародних справ стало можливим після проголошення III Універсалу, що фактично проголошував формування української державності. Кадровою базою згаданої установи стало відомство міжнаціональних відносин, а керівником призначено О. Шульгіна. Генеральний секретар міжнаціональних справ О. Шульгін 22 грудня 1917 р. подав до Малої Ради законопроект «Про створення генерального секретарства міжнародних справ» із функціями ведення міжнародних зносин і охорони прав громадян УНР за кордоном.

Головним напрямом дій щойно започаткованої служби міжнародних зносин УНР стала, так звана, гуманна справа припинення світової війни. Досягнення миру розглядалося у офіційних колах республіки як відправний момент власного державного врядування та проведення такої зовнішньої політики, що базується на об'єктивних національно-державних інтересах.

Розпочалося формування складу та завдань дипломатичної місії України на мирних переговорах у місті Брест. Цей процес відбувався методом висування членів делегації від провідних партійних фракцій Центральної Ради. Відтак, до складу делегації потрапили від УПСР В. Голубович, М. Любинський, О. Севрюк, П. Полоз, від УСДРП – М. Левицький (усі згадані особи були й членами УЦР), а також економічний радник проф. С. Остапенко. Делегацію очолив голова відомства торгівлі та промисловості В. Голубович. 1 лютого 1918 р. його змінив на цій посаді О. Севрюк у зв'язку з призначенням В. Голубовича головою уряду УНР. Пізніше уряд УНР склав для посланців до Бресту «Інструкцію Комісарам Генерального Секретаріату у справі ведення перемир'я», у якій зазначалося, що «комісари повинні у своїй діяльності керуватися постановами Центральної Ради і Генерального Секретаріату та працювати надалі у тісному контакті з цими вищими органами УНР» [1, с.27]. Фактично, це був перший нормативний документ керівництва республіки щодо поточної роботи дипломатичних установ УНР.

Починаючи з 6 січня 1918 р. делегація УНР розпочала роботу в Бресті. На спільному засіданні всіх делегацій 10 січня В. Голубович зробив заяву, у якій наголошувалося, що Україна «починає з теперішнім моментом своє міжнародне існування, яке вона втратила більш ніж 250 років тому, і виступає в міжнародних зносинах в цілій об'ємі своїх прав на цій полі».

Проголосивши державний суверенітет, Україна прагнула до розповсюдження за кордоном свого дипломатичного представництва. Багато уваги справі теоретичного обґрунтування розвитку міжнародних контактів української державності почав приділяти визнаний ідеолог відродження національної державності М. Грушевський. Мріючи про перетворення України в сучасну державу на шляхах демократичного розвитку.

Хоча об'єктивно зовнішня політика та практична дипломатія України була відкритою для відносин з усіма країнами, незалежно від їх блокової належності, на створення системи дипломатичного представництва УНР негативно впливали певні фактори міжнародного порядку. По-перше, це само по собі дуже обмежене коло країн, що визнали українську державу де-факто або де-юре. Насамперед це країни Четверного союзу. Між тим, зважаючи на негативне ставлення Англії, Франції, Радянської Росії, Румунії та інших країн до УНР, то стають зрозумілими дуже несприятливі зовнішні умови існування України та розбудови її дипломатичного представництва.

Звичайно, обмеженість дипломатичних контактів України лише країнами Четверного блоку не влаштовувала керівництво УНР, оскільки робила зовнішньополітичний курс республіки однобічним, неспроможним до широкої участі в загальноєвропейських політичних

процесах напередодні початку повоєнного врегулювання. В останні дні свого існування Центральна Рада зробила спробу запровадити свою дипломатичну присутність у державах Західної Європи. До Швейцарії 27 квітня 1918 р. відбула дипломатична місія України до держав Західної Європи під проводом члена УЦР М. Шрага. До компетенції місії було віднесено діяльність в Іспанії, Італії, Франції та Швейцарії.

Перші дипломатичні представництва України не мали необхідного законодавчого визначення, типової класифікації та певних штатів. Особовий склад представництва кожного разу визначався окремо. Це можна пояснити не тільки нестачею кадрів і коштів, а й відсутністю діючої системи правового забезпечення фундації зовнішньополітичного представництва республіки. Подібна ситуація турбувала керівництво служби міжнародних зносин України, співробітники якої підготували навесні 1918 р. проект закону «Про закордонні установи Української Народної Республіки». Метою згаданого закону було підведення під процес розбудови зовнішньо-політичного представництва УНР правової та організаційної бази. Згідно з ним дипломатичні установи УНР за кордоном повинні були виконувати такі функції: вести політичні зносини з урядами країн акредитації; охороняти за кордоном інтереси політики й торгівлі УНР; захищати законні права громадян України за кордоном.

Законопроект встановлював номенклатуру закордонних закладів міжнародного відомства республіки: посольства та дипломатичні місії УНР, генеральні консульства, консульства, віце-консульства та консульські агенції. Пропонувалося встановити такі ранги голів дипломатичних представництв, які призначалися урядом країни: Посол, Посланник або Уповноважений Міністр, Міністр-Резидент, Повірений у справах. Решта співробітників закордонних установ повинна була призначатися головою МЗС УНР. Законопроект пропонував і організаційно-штатну градацію дипломатичних інституцій України: посольство I-го розряду, на чолі з Послом або Посланником і Уповноваженим Міністром, у складі радника, 2-х старших і молодшого секретарів, військового агента (аташе), 2-х перекладачів, загалом – 9 штатних одиниць; посольство II-го розряду, на чолі з Міністром-Резидентом, у складі радника, 2-х секретарів, військового аташе, 2-х перекладачів, усього – 7 осіб; посольство III-го розряду, під проводом Повіреного у справах, у складі секретаря та перекладача. Як бачимо, цей законопроект уперше встановлював організаційно-штатну класифікацію дипломатичних установ України. Подібна система упорядкування представництв давала змогу проводити гнучку дислокацію державних закордонних установ залежно від значення тієї чи іншої держави в загальному плані зовнішньополітичної активності України. Судячи з архівних документів, керівництво УНР не встигло затвердити цей проект міжнародного відомства, не був утілений він і на практиці, хоча став основою пізнішого розроблення організаційних засад українського диппредставництва.

Отже, можна дійти висновків, що політична еволюція Центральної Ради від автономії у складі федеративної Росії до суверенної держави зумовила відновлення самостійної зовнішньої політики та дипломатії України. Закономірним наслідком процесу розбудови вітчизняної державності та її виходу на міжнародну арену стала фундація зовнішньо-політичної (дипломатичної) служби України. У період, що розглядається, відбулося створення центральної ланки служби – Генерального секретаріату міжнародних справ, а згодом – Міністерства закордонних справ. Вона будувалася в організаційному плані за функціональною ознакою та зосередила роботу на формуванні головних організаційно-правових підвалин основних компонентів служби міжнародних зносин. УНР почала домагатися розповсюдження свого дипломатичного представництва в Європі. Від тимчасових установ типу делегації на переговори в Бресті вона переходить до запровадження постійних представництв. Щоправда, вони не мали належного організаційного обґрунтування й оформлення. Міжнародне відомство України почало виробляти й організаційно-юридичні підвалини консульського представництва, однак скрутні обставини міжнародного становища республіки не дали змоги перевести цю роботу в практичну площину. У період Центральної Ради намітилися певні магістральні напрями подальшого розвитку зовнішньополітичної служби України. Однак, обмежений історичний термін існування самої Центральної Ради, несприятливі зовнішні умови відродження української суверенної державності спричинили до незавершеності планів

подальшого розвитку служби міжнародних відносин України.

Література:

1. Веденєєв Д. В., Будков Д. В. Юність української дипломатії. Становлення зовнішньополітичної служби України в 1917-1923 роках. Монографія – К.: К. І. С., 2006. – 312 с.
2. Слово правди про Україну: Міжнародна інформаційна діяльність Української держави 1917-1923 рр. / Д. Будков, Д. Веденєєв. – К.: К. І. С., 2004. – 204 с.

ПШЕСЛАВСЬКА Олександра В'ячеславівна ОЛЕКСАНДР СЕВРЮК І ЙОГО РОЛЬ У ПЕРЕМОВИНАХ ТА УКЛАДАННІ БРЕСТ-ЛИТОВСЬКОГО МИРНОГО ДОГОВОРУ

Розвиток дипломатичної служби сучасної України неможливий без урахування історичного досвіду державотворення, зокрема періоду Української революції 1917–1921 рр. Наприкінці 1917 р. в Європа була виснажена війною, тому після Жовтневого перевороту більшовики виступили з пропозицією сепаратних мирних переговорів з німцями та австрійцями. Вони розпочалися у грудні 1917 р. і виникла ситуація, коли долю України могли вирішити без її участі. Тому влада УНР приєдналася до цих переговорів та вголос заявила про своє право на дипломатичне та політичне визнання. Було визначено делегацію УНР у складі прем'єр-міністра Всеволода Голубовича, Миколи Левитського, Миколи Любинського, Михайла Полоза і Олександра Севрюка [1]. Олександр Олександрович Севрюк – український державний, громадський і політичний діяч, який у віці 24 років очолив делегацію УНР у Брест-Литовську. Кандидатури делегатів затвердила Центральна Рада, яка не надала делегації жодних інструкцій. Тож молоді делегати керувалися лише власним бажанням справедливого визнання УНР. Виступив О.Севрюк, який заявив: «Ми є тої ж думки, що й пан Троцький, що в державнім житті України відбулися зміни, але цілком іншої натури. Істота цих змін стоїть у зв'язку з IV Універсалом УЦР з 22 січня, в якому стоїть: «Відтепер Українська Республіка творить самостійну, від нікого незалежну, вільну і суверенну державу українського народу» [2]. На таких високих зборах, якими є мирова конференція, здавалося б, не можна оспорювати державні права УЦР». Голова делегації УНР завершив заяву вимогою до усіх учасників конференції: «Остаточно тут ствердити її інтернаціональне становище і права її мирової делегації» [3].

Делегації Центральних держав намагалися використати ситуацію для укладання мирного договору на вигідних для себе умовах. Після пленарного засідання українську делегацію було запрошено до О.Черніна, Р.Кюльмана та М.Гофмана, де делегацію змушували вже наступного дня його підписати. Після ознайомлення з текстом виявилось, що цей проект містив усього три пункти, у яких констатувалося, що «стан війни між Центральними державами і Українською Республікою скінчився, що мають бути встановлені дипломатичні зносини, що УНР зобов'язується поставити мільйон тон збіжжя та інших харчових продуктів для Центральних держав, а всі інші справи мають бути полагождені пізніше». Севрюк заявив, що дасть відповідь наступного дня. Отже, попри тиск українська делегація відкинула проект делегатів від Центральних держав, а натомість цілу ніч працювала над власним. Перед пленарним засіданням О.Севрюк зустрівся з О.Черніним і повідомив, що вони не підпишуть запропонований проект договору, тому на засіданні буде виголошено український проект. Наступного дня у вступній промові було зазначено, що цим проектом висловлюється точка зору уряду України і всього українського народу, які прагнуть якнайшвидшого миру. Далі О.Севрюк оголосив український варіант мирного договору, який, власне, став основою для його подальшого підписання. Церемонію підписання Брест-Литовського мирного договору було завершено 9 лютого 1918 р. о 2 годині 30 хвилин ночі. О.Севрюк занотував з цього приводу: «Твердою і радісною рукою підписую я його в імені України... Берестейська конференція скінчена. Україна визнана Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною як самостійна держава, заключила перший міжнародний трактат» [4]. На тій же церемонії було підписано українсько-німецький додатковий договір. 12 лютого 1918 р. були підписані з делегаціями Туреччини, Болгарії та Австро-Угорщини додаткові договори до мирного пакту. Після підписання Брест-Литовського мирного договору О.Севрюк одразу ж

став героєм історичного моменту.

Література:

1. Забутий мир: перша дипломатична перемога УНР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://espresso.tv/article/2018/02/09/zabutyy_myр_persha_dyplomatychna_peremoga_unr
2. Зміст IV Універсалу[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/4-universal-zmist-znachennya/>
3. Гай-Нижник П. П. Олександр Севрюк і його роль під час перемовин й укладання Мирового договору між УНР та Центральними державами у Бересті. – Гілея. – 2018. – Вип.130 (№3). – С.37–44.
- 4.Севрюк О. Берестейський Мир 9.II.1918 (уривки споминів). – Париж: Les Nouvelles Ukrainiennes, 1927. – 19с.

РАТОШНЮК Віктор Вікторович **УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В ПЕРІОД ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПОШУКІВ 1917–1921** **РОКІВ: ДЖЕРЕЛА ТА ІСТОРІОГРАФІЯ**

Незважаючи на несприятливі зовнішньополітичні умови, які супроводжували добу національно-визвольного змагань 1917–1921 років, українським дипломатам вдалося розбудувати якнайширшу мережу своїх дипломатичних представництв у десятках країн світу та інтегрувати справу боротьби українського народу за свою державність у світовий зовнішньополітичний контекст. Дипломатична діяльність була спрямована на пошуки як окремих партнерів, так і груп країн, які могли б реально сприяти Україні у боротьбі за незалежність. Безумовно, одним з головних факторів успіху українського дипломатичного корпусу, був особистий. Відомі діячі українського національно-визвольного руху, вчені, літератори та представники просвітньо-громадських установ створили його основу в цей період. Серед них: Д. Антонович, М. Василько, А. Жук, В. Липинський, О. Лотоцький, А. Марголін, К. Мацієвич, Є. Онацький, М.Порш, М. Славинський, Р. Смаль-Стоцький, М. Тишкевич, І. Токаржевський-Карашевич, Ф. Штейнгель, А. Яковлів та ін. Вони очолювали українські посольства та надзвичайні дипломатичні місії, делегації на світових форумах. Власне їх мемуари стали першоджерелами для висвітлення дипломатичної діяльності українських урядів. Слід наголосити, що поява споминів більшості з цих діячів почалося одразу після поразки національно-визвольних змагань. До певної міри це пояснюється спробами проаналізувати позитивний досвід та помилки у внутрішній та зовнішній політиці урядів в Україні. Цей аспект української мемуаристики проаналізовано у статті В. Соловйової «Дипломатична діяльність українських урядів у мемуарній літературі» [1, с. 164-174].

Серед спогадів голів українських дипломатичних представництв, що, як правило, містять значне коло документальних матеріалів, матеріалів тогочасної преси одними з перших побачили світ «Спомини» М. Галагана – голови дипломатичної місії УНР в Угорщині. Крім того, що автор розглядає умови, методи та форми діяльності посольств, показує процес їх матеріального забезпечення, непростий характер взаємовідносин репрезентацій УНР і ЗУНР, він аналізує політичну ситуацію в європейських країнах та розкриває її вплив на діяльність українських представництв [2, с.174].

Серед мемуарів українських дипломатів помітно виділяються спогади українського громадсько-політичного діяча і журналіста Є. Онацького, який протягом 1919–1922 років працював на різних посадах в Надзвичайній українській дипломатичній місії в Італії. У своїх споминах «Українська дипломатична місія в Італії за перших шість місяців своєї діяльності», «Українська дипломатична місія до Ватикану», а також – «По похилій площі: Записки журналіста і дипломата» Є. Онацький висвітлює основний перебіг процесу створення та функціонування дипломатичних місій УНР в Італії та Ватикані, характеризує головні напрямки їх діяльності [3, с. 29-61].

У 1939 році видавництвом «Червона калина» у Львові був виданий альманах під назвою «Україна на дипломатичному фронті», до якого увійшли спогади відомих дипломатичних працівників представництв УНР і ЗУНР в Європі: Д. Антончука «Українсько-польські переговори про замирення в травні 1919 р.», І. Борщака «Як була зорганізована Мирова конференція 1919 р.», М. Данька «Українська пресова служба у Відні», Д. Левицького «З дипломатичних споминів» та ін. Спогади І. Борщака та М. Рудницького присвячені

персональному складу делегацій УНР та ЗУНР на Паризькій конференції та їх професійному рівню. Ці ж питання порушив у своїй публікації «Україна на Паризькій мирній конференції 1919 р.» І. Кедрін [4, с. 34-36].

Із проголошенням незалежності України розпочався новий етап вивчення української дипломатії. Загальні аспекти становлення дипломатичної служби України у добу національно визвольних змагань знайшли своє висвітлення у наукових розробках Д. Веденєєва «З досвіду побудови дипломатичної служби України», «Українська делегація на Мирній конференції в Парижі», «Становлення зовнішньополітичної служби України (1917–1920 рр.)», «Дипломатична служба Української Народної Республіки доби Директорії», Д. Будкова і Д. Веденєєва «Слово правди про Україну. Міжнародна інформаційна діяльність Української держави 1917–1923 рр.», С. Варгатюка «Варшавські переговори дипломатичної місії Директорії УНР 1920 р.» та М. Яцюка «Пошук Директорією зовнішніх союзників у боротьбі за незалежність УНР (кінець 1918–1920 рр.)», «Формування Директорією УНР основних засад зовнішньої політики (кінець 1918–1920 рр.)» [5, с. 73-86].

Таким чином, у вітчизняній та зарубіжній історіографії робиться спроба дати комплексне висвітлення процесу становлення зовнішньополітичної служби української державності, зародженню та розвитку дипломатії в період державотворчих пошуків 1917–1921 рр., які в свій час зіграли неабияку роль в розбудові держави.

Література:

1. Соловйова В. Дипломатична діяльність українських урядів у мемуарній літературі. – Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Випуск XVI. – 2003. – С. 164–174.
2. Галаган М. З моїх споминів. – Т. I–IV. – Львів: Червона калина, 1930.
3. Онацький Є. Українська дипломатична місія до Ватикану. – Календар-альманах «Відродження». – 1954. – С. 29–61.
4. Кедрін І. Україна на Паризькій мирній конференції 1919 р. – Календар «Свободи» на мазепинський рік 1959. – 1959. – С. 34–36.
5. Веденєєв Д., Гошуляк А. Дипломатична служба УНР доби Директорії. – Пам'ять століть. – 1998. – № 1. – С. 73–86.

РИЖКОВА Юлія Антонівна

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ВЕКТОРІВ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1920 рр.

Період 1917–1920 рр. ознаменувався становленням національних державних інституцій, формуванням засад дипломатичної служби України, а також започаткуванням діяльності дипломатичних установ та встановленням дипломатичних відносин з провідними державами тогочасної Європи та світу загалом. Згадані події відіграли значну роль у становленні української державності, адже набувався безпосередній досвід формування та функціонування національного уряду та державних установ, безумовно причетних до розробки та втілення на практиці національних соціально-політичних та інших програм; розробки і апробації вектору зовнішньополітичної діяльності, у т.ч. завдяки налагодженню діяльності мережі дипломатичних представництв. Відтак, на світовій арені з'явився новий помітний актор – Україна.

Природно, набуваючи безпосереднього досвіду, діяльність українських урядів доби становлення державності у першій третині ХХ ст. відзначалася як здобутками, так і прорахунками, зокрема у сфері міжнародної діяльності.

Так 17 березня 1917 р. був створений орган українського представництва – Українська Центральна Рада, на чолі якої був обраний ідеолог національного відродження М.С. Грушевський. Зовнішньополітичний вектор діяльності тогочасного українського уряду він окреслював таким чином: «Не зв'язуючись ніякими симпатіями чи антипатіями, ніякими упередженнями..., брати і в сфері старих зв'язків колишньої Російської держави, і нових зв'язків з Центральними державами, і поза ними». Отже, за часів Центральної Ради український уряд зберігав нейтралітет і не мав визначеного орієнтуру на одну конкретну

державу. Але тогочасний проект дислокації українських консульств визначив пріоритетну зовнішньополітичну орієнтацію на країни Четверного союзу. Така орієнтація унеможливила будь-які зв'язки з країнами Антанти, оскільки вони вважали Україну «германофільською» державою. Відсутність цих зав'язків передбачалося компенсувати за рахунок розміщення консульських установ у нейтральних європейських державах: Голландії, Швейцарії, Швеції, Норвегії, Португалії.

З поновленням Української Народної Республіки та оголошенням її повного суверенітету суттєво активізувалась міжнародна діяльність українського уряду. Проте згадана діяльність виявилася малоефективною, оскільки законопроекти, що регулювали діяльність дипломатичної служби у цей період лише починали набувати реальної сили. Дипломатичні місії мали тимчасовий характер і не мали чітких цілей щодо своєї діяльності, а дипломатичні установи не мали чіткої організаційної структури.

Подальший розвиток дипломатичних стосунків України пов'язаний із приходом до влади Гетьмана П. Скоропадського. На відмінну від Генерального Секретаріату, Гетьманським урядом було сформульовано чіткі завдання у сфері зовнішньої політики: орієнтація на країни Четверного союзу, зокрема, успішний розвиток ділових стосунків із Німеччиною. Такий пронимецький вектор зовнішньої політики П. Скоропадського був обраний не випадково: Німеччина зобов'язувалася захищати територіальну цілісність Української держави від більшовицької Росії та захищала справедливо погоджені кордони з урахуванням соборності етнічних українських земель.

В той же час було розширено сферу міжнародної діяльності Української Держави, зокрема, налагоджено міжнародні відносини з такими країнами, як Румунія, Фінляндія, Швейцарія, Швеція, Австро-Угорщина, Болгарія, Грузія, Німеччина, Туреччина, Польща.

Зрештою, незважаючи на те, що уряд П. Скоропадського мав чітко окреслену політичну програму, їй не судилось бути безповоротно втіленою у життя насамперед через складну геополітичну ситуацію, у якій на той час опинилась Україна. Успішній дипломатичній діяльності перешкоджали також внутрішня ситуація у країні. Йдеться про «наступ» Директорії.

Директорія поклала на себе місію створювати сприятливі умови для розвитку міжнародних зносин з іншими державами та налагодження політичної, економічної стабільності всередині країни. Між тим, першою і найсуттєвішою проблемою для розгортання будь-якої конструктивної діяльності українського уряду були партійні міжусобиці. Так, С. Петлюра та військові частини України схилились до переговорів із країнами Антанти, а група, очолювана В. Винниченком обрала орієнтир на більшовицьку Росію. Відсутність узгодженості всередині чинного уряду Директорії, відкидала будь-яку можливість співпраці з Францією, Англією та США, до яких, до речі, неодноразово були здійснені дипломатичні місії у складі досвідчених дипломатів того часу, і, як наслідок, позбавляла можливості участі у Паризькій мирній конференції, де вирішувалась доля багатьох країн, у тому числі і нашої. Але були і певні успіхи у дипломатичній сфері, зокрема, діяло 25 закордонних представництв, насамперед у питаннях піднесення престижу України, захисту прав українських громадян та встановлення міжнародних зав'язків.

Зрештою, успішна зовнішньополітична діяльність є основою стабільного політичного та економічного розвитку всередині будь-якої країни. Помилкою усіх тогочасних урядів було те, що вони не мали чіткої позиції у сфері зовнішньополітичної діяльності. Вектор постійно змінювався: від орієнту на держави Четверного союзу, до прихильності до більшовицької Росії. Інші держави бачили слабкість та неефективність тогочасної політичної системи України, і природно, що жоден з тодішніх урядів потужних країн не особливо, м'яко кажучи, тяжів до укладання реальних договорів з, умовно кажучи, напівлегітимними і, найчастіше, малоефективними українськими урядами. Ніде правди діти, адже Україна виявлялася, як правило, «підводним каменем» чи не для кожної держави – потужного гравця на світовій арені.

Література:

1. Веденєєв Д.В. Юність української дипломатії: становлення зовнішньополітичної служби Української держави 1917-1923 роки. – К.: К.І.С., 2006. – 311 с.
2. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – Київ: Знання України, 1991. –

3. Дацків І. Становлення та основні напрями дипломатії держави гетьмана Павла Скоропадського. – Наукові записки. – Вип 15. – 2012. – С. 51 – 66.

4. Дацків І. Дипломатична діяльність Гетьманату П. Скоропадського із державними утвореннями на Руїнах Російської імперії. – Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. – Вип. 6. – С. 273-294.

РОДЗИНСЬКИЙ Антон Сергійович

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОСВІТНІХ ТА ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН

Київська Русь, ступивши на шлях розквіту самобутньої культури, літератури, мистецтва, фольклору, державного будівництва із центром у Києві, стала відігравати важливу роль на міжнародній арені. З першим державотворенням Київська Русь почала гармонійно входити до міжнародної спільноти та будувати свою систему політичних відносин із іншими державами.

Прийняття християнства й утвердження єдиної церкви сприяли створенню першої системи народної освіти, до якої увійшли школи грамоти і школи книжної справи, монастирські школи, вищі школи при княжих дворах. Освітні, культурні традиції, які були закладені в Київській Русі, не припинили свого існування в період феодальної роздробленості й монголо-татарської навали, продовжували працювати школи грамоти, організаторами яких були міські громади; освітню роботу релігійного спрямування здійснювали монастирі; перекладалися книги, велося літописання.

При навчанні в XI ст. використовувалися твори з всесвітньої історії, переклади уривків з творів Аристотеля, Платона, Сократа, Епікура, Плутарха, Софокла, Геродота та інших вчених античного світу, які входили до збірки «Бджола», складеної з цитат із Святого Письма, афоризмів і висловлювань отців церкви. Вона містила 71 розділ, присвячений різним темам. Навчальними книгами були два «Ізборника» князя Святослава (1073 і 1076), псалтирі, молитвослови та ін. Ці книги допомагали розкрити значення і необхідність виховання та освіти, ролі праці в житті людини, позитивного прикладу дорослих у вихованні дітей тощо.

Важлива складова історії української державності – це українська дипломатія, яка бере початок із давньоруських часів. Першим документом, який засвідчує це, був договір, укладений у 840 р. з Візантією. На думку дослідника цього питання проф. А. Сахарова, після походу на Константинополь у 860 р. відбулось дипломатичне визнання Русі. Наступним кроком на шляху становлення дипломатичних відносин треба вважати укладення у 873 р. між імператором Васиєм I та давньоруським князем Аскольдом договору про умови торгівлі між Руссю та Візантією. Не менш важливим для цих держав був договір 907 р. Відповідно до умов договору були закріплені питання щодо поведінки руських посольських і торгових місій на території Візантії. Він передбачав низку пільг та привілеїв руським купцям, відповідав усім дипломатичним канонам того часу і був визначальним для врегулювання міжнародних відносин між ними. Найбільшого розвитку дипломатичні відносини давньоруської держави досягли в період правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Коли останній завершував правління, на сході Європи сформувалася велика слов'янська держава.

Отже, Київська Русь стала бажаним суб'єктом зовнішньої політики багатьох держав, володарі яких змушені були визнати її могутність.

Література:

1. Артемова Л. Історія педагогіки України: Підручник для студ. вищих пед. навч. закл. – К. : Либідь, 2006. – 424с.

2. Волкова Н. Історія українського шкільництва та педагогіки: Навч. посіб. / Дніпропетровський національний ун-т. – Д. : РВВ ДНУ, 2003. – 60с.

РУБАНКА Альберт Владиславович

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ 1917–1921 РР. ОЧИМА МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

Лютнева революція в Росії спричинила бурхливий спалах маніфестацій після падіння династії Романових. Це були акції протесту українських солдат в Петрограді, Хабаровську, в

Вінниці та в Томську. Були заклики до відновлення національно – культурних прав та автономії. До громадян звернувся Тимчасовий український революційний комітет з гаслом «До українського громадянства, студентства, робітництва й українських офіцерів» в Петрограді.

25 березня 1917 пройшла 25 – тисячна маніфестація вояків та студентів з нагоди Шевченківського свята з синьо – жовтими стягами. Їхні вимоги включали повну автономію України та запровадження української мови в навчальних закладах та адміністративних установах.

Синьо – жовта символіка стала символом відродження української військової організації. Це було відзначено наказ українського уряду по Військовому Секретаріату УНР від 26 листопада 1917 р. : «Приказываю всім офіцерам, солдатам и матросам украинцам носить на головном уборе под кокардой продольную синежелтую украинскую ленту длиной три дюйма. Всім начальникам украинских частей озаботиться немедленным исполнением настоящего приказа».

Через поворот 29 квітня 1918 р. до влади прийшов П. Скоропадський, який запровадив козацьку форму для українського війська.

В цей самий час оприлюднені документи:

- Грамота до всього українського народу;
- Закон про тимчасовий державний устрій України.

Гетьман призначив Кабінет Міністрів, де в цьому випадку Центральна і Мала Ради, земельні комітети розпускалися та чиновники звільняли свої посади.

Вони також мали власні збройні загони сформовані з колишніх офіцерів.

Не всі визнали абсолютну владу Гетьмана, знайшлися його опоненти, що чинили збройний опір – армія 1 – го полку Січових Стрільців.

Але через опір німців вони були змушені скласти зброю і були розформовані

30 квітня 1918 р. .

Ключові посади займали колишні чиновники, які не приховували своє захоплення діяльністю Російської імперії. Під розумінням нового «порядку та стабільності» селяни та робітники боялись втратити своє майно – нажите за роки панування Центральної Ради. Не зважаючи на підтримку організації Хліборобів право – консервативний П. Скоропадський мав розбіжності з лівими національними колами. Цікаво, що в лівих колах Українського Національного

Союзу представники якого були в складі право – консервативних сил були ідеї повалення Української Держави. Оскільки німці допомогли прийти П. Скоропадському до влади, П. Скоропадський мав віддавати їм борги, якщо раніше він робив спроби обмежити свавілля німецької влади апелюванням до депутатів – соціалістів німецького парламенту.

Останні роки існування Української Держави були відзначені посиленням російського впливу в зв'язку послабленням держав Четверного союзу.

На владу Гетьмана намагались вплинути проросійські організації – «Монархічний блок», «Союз відродження Росії» та ін.

17 жовтня 1918 р. на засіданні Ради Міністрів було розглянуто «Записку в справі зовнішньої політики України»- по суті це десяток міністрів, які хотіли надати підтримку російським колам в боротьбі проти створення більшовицької

Росії.

1 листопада 1918 р. на території українських земель в складі Австро – Угорської імперії проголосили Західно – Українську Народну Республіку (ЗУНР). Після повстання директорії в Україні існувало три структури:

ЗУНР, Українська Держава та УНР.

14 грудня 1918 р. Українська Держава була ліквідована. Залишки її армії дістались УНР.

22 січня було проголошено Акт Злуки УНР і ЗУНР. При цьому ЗУНР була перейменована в Західну Область УНР – ЗО УНР.

Література:

1. «Військо Української революції 1917–1921 років»/ Є. Пінак – Книжний клуб «Клуб Семейного Досуга», 2017.

РУДЕНКО Вікторія Юріївна

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Сміливість, з якою українці прагнули свободи і змін, зворушила міжнародну спільноту та привернула її увагу до України. Тепер від української громади очікують послідовності та рішучості на обраному шляху, реалізації реформ усередині країни, котрі мають доповнюватися відкритістю й активністю у міжнародному діалозі.

Одним із виявів такої позиції держави сьогодні виступає політика культурної дипломатії. Адже вона має неабиякий спектр можливостей впливати на питання національної безпеки, формування міжнародного іміджу, стимулювання розвитку культури та економіки, зміцнення національної ідентичності, просування системи демократичних цінностей тощо.

Необхідність України позиціонувати себе на міжнародній арені засобами культури надзвичайно загострилася у зв'язку з потребою протидіяти агресивній політиці Російської Федерації. Культура виявилась ефективною зброєю й водночас стратегією в неоголошеній інформаційній війні. Свідчень останньої доволі багато. Одне з нещодавніх – фільм «Україна: маски революції», замовлений російськими спецслужбами французькому режисеру Полю Морейро. Його покази в європейських країнах супроводжувалися акціями громадського протесту, оскільки кінострічка поширює брехливу і компрометуючу інформацію про Україну та її народ.

Слід принципово наголосити, що впровадження ефективної політики культурної дипломатії неможливе без забезпечення відповідною аналітикою, яка дозволить більш чітко визначати цілі, завдання та корелювати з ними наступну діяльність. Тому мета доповіді полягає у систематизації основних концептів діяльності європейських інститутів культурної дипломатії, окресленні тенденцій культурної присутності України у світі та напрацюванні рекомендацій щодо стратегічних напрямків цієї політики. Доповідь покликана узагальнити досвід у відповідній сфері, звернути увагу на проблеми розвитку культурної дипломатії у просторі державної політики та сприяти розробці концептуальних засад функціонування інституту культурної дипломатії України.

Доповідь ґрунтується на розумінні двох важливих завдань культурної дипломатії. На зовнішньому напрямі – забезпечення іміджу держави й успішності її міжнародної політики, та на внутрішньому – зміна парадигми культури і реформування культурної політики, від чого залежить зміст і якість культурного продукту. Тому в дослідженні приділено увагу як зовнішньополітичному вимірові політики культурної дипломатії, так і проблемі творення унікального культурного контенту для презентації країни за кордоном та здійснення комунікацій. Іншими словами, перед відповіддю на питання: «Як презентувати Україну у світі?», маємо замислитися над питанням: «Чим це робити?».

Отже, першочергове завдання полягає у тому, щоб створити власний оригінальний національний культурний продукт. Тому сфери культурної політики і культурної дипломатії є доволі взаємопов'язаними. Одна з них вирішує проблему наповнення української культури неординарним і глибоким змістом, а інша відповідає за імплементацію цього змісту до системи міжнародних культурних комунікацій. Українській культурній спільноті необхідно створити власний культурний наратив для «передачі» у глобальному просторі, наратив, який буде сприйнято різними аудиторіями. Працюючи над цим, важливо озвучувати найактуальніші для України меседжі, враховуючи важливість ідей інформаційної відповідальності, патріотизму, громадянської солідарності, толерантності, волонтерства. Саме вони мають вплинути на оновлений образ України. Це, у свою чергу, позначиться на ідентичності наступного покоління українців: вона трансформуватиметься у бік відкритості, мобільності та динамічності.

Культурна дипломатія як інструмент «м'якої сили» визнається все актуальнішим напрямком державної політики у зв'язку з необхідністю оперативно вирішувати питання національної безпеки, позитивного міжнародного іміджу, налагодження глобальних комунікацій. Інституалізація культурної дипломатії є умовою формування політики культурної дипломатії як системної та цілеспрямованої активності, яка, з одного боку, впливатиме на

питання національної безпеки та міжнародного іміджу, а з іншого – відкриє перспективи соціально-культурного та економічного розвитку держави, позитивно позначиться на внутрішній політичній стабільності, спроможності бачити і планувати майбутнє.

Література:

1. Українська дипломатична енциклопедія [Текст]: у 2-х т. / редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. – Київ: Знання України, 2004. – Т. 1. – 760 с.; Т. 2. – 812 с.
2. Історія української дипломатії : перші кроки на міжнародній арені (1917–1924 рр.) : документи і матеріали [Текст] / Держкомархів України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства; [авт. передм., упоряд.: І.Б. Матяш та ін.; редкол.: К.І. Грищенко (голова) та ін.]. – Київ: Вид-во гуманіт. Л-ри, 2010. – 592 с.
3. Енциклопедія історії України [Текст]: у 10-ти т. / Гол. ред. В.А. Смолій. – К.: Наукова думка, 2003–2013 : Т. 1: А–В / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2003. – 688 с.: іл.; Т. 2: Г–Д. – 2004. – 688 с.

РУДЕНКО Володимир Юрійович ФЕНОМЕН «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В РОСІЙСЬКІЙ ТА АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЯХ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Перша світова війна підтвердила ворожість царської Росії до національних прагнень України, її геополітичних інтересів. Виразна експансія на Південному Заході та активна дипломатія з державами, котрі володіли українськими землями або зазіхали на них, дедалі чіткіше диференціювали спільні природні інтереси українського та російського народів. Активні суперечки між Росією та Австро-Угорщиною стали показовими у боротьбі за територіальні надбання як однієї, так і іншої держави.

У роки Першої світової війни Росія намагалась розширити кордони держави політичною інкорпорацією західноукраїнських земель (Галичина, Буковина та Закарпаття), населення яких, як уважала більшість російських політичних сил, за етнографічною ознакою, належала до російської народності. Яскравим прикладом відношення Росії до західноукраїнських земель був маніфест Верховного головнокомандувача армії, великого князя Миколи Миколайовича від 5 серпня 1914 р. Переслідуючи великодержавні інтереси, російське самодержавство розраховувало на те, що внаслідок приєднання до Росії всіх етнічних українських земель вдасться не лише зібрати їх разом (на благо українцям), а й розв'язати «українське питання» як внутрішньополітичну проблему – позбавити українців Росії живильної енергії «осередків мазепинського руху» в Західній Україні. Практична реалізація цієї програми настала відразу після приходу в серпні 1914 р. російської армії в Галичину, де новостворена окупаційна адміністрація взялась за активне втілення у життя ідеї «злиття краю з імперією у політичному та національному сенсі». Вважаючи Східну Галичину та Лемківщину споконвічно російськими землями, голова адміністрації граф Г. Бобринський заявляв у вересні 1914 р. львів'янам, що «влаштування цих областей має відбутися на російських засадах... Я буду запроваджувати, – казав він, – з належною поступовістю без корінного ламання існуючого порядку, російську мову, закон і устрій». Політика асиміляції українського етносу була традиційною для російського самодержавства.

«Українське питання» досить гостро виникло і перед урядом Австро-Угорщини. Але для двоєдиної монархії, населеної численними народами і етносами, це питання набуло ознак гострішої боротьби, ніж у Росії. Порівняльний аналіз засвідчує краще положення українців в Австро-Угорщині, ніж у Росії. Водночас Габсбурги зіштовхнулися з проблемою відокремлення націй та визначення етнографічних меж між українцями й поляками в Галичині, яка стала каменем спотикання у відносинах між українцями, поляками та центральним віденським урядом. Основа австрійської політики в українській справі – питання про надання українцям національно-територіальної автономії та ідея створення коронного краю.

Впродовж 1914–1916 рр. спостерігалось певне зацікавлення віденського уряду у врегулюванні «українського питання» бодай тимчасово, тоді як 1917 р. – час заяв і декларацій, а не реальних кроків до розв'язання загнаної у глухий кут національно-політичної проблеми.

Визначаючи зміст «українського питання» в роки Першої світової війни та його місце у політиці Росії й Австро-Угорщини, варто зауважити, що для українців воно полягало

насамперед у задоволенні національних потреб культурного і політичного характеру. Якщо урядові кола Габсбурзької імперії пов'язували його розв'язання з проведенням адміністративної реформи на основі розширення самоврядування народностей зі залученням їхніх представників до активнішого політичного життя, то для царської Росії «українське питання» мало суто адміністративно-територіальний характер, його розв'язання пов'язувалось з уніфікацією, через асиміляцію українців, російського народу та запровадження російського устрою на завойованих територіях Західної України. Водночас, як випливає з матеріалів, «українське питання» посіло своє місце в політичних планах держав як Четвертого союзу (Австро-Угорщина), так і Антанти (Росія).

Отже, війна, в яку була волею долі втягнута Україна, завдала останній не лише величезних людських та матеріальних втрат, а й підняла питання, бути чи не бути українській державності. Шукаючи шляхів примирення, дипломатія держав Антанти намагалася здійснити новий перерозподіл політичної карти світу, не звертаючи особливої уваги на «українське питання», переорієнтуючи тим прагнення українців до відродження державності.

Література:

1. Винниченко В. Відродження нації: У 3 ч. – К.: Вид-во політ. л-ри України, 1990. – 328с.
2. Грушевський Михайло. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К.: «Знання», 1991. – 240 с.
3. Копиленко О. «Сто днів» Центральної Ради. – К.: Україна, 1992. – 202 с.

САВИЦЬКА Аліна Андріївна ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВНЕСОК ЮЛІАНА БАЧИНСЬКОГО У РОЗВИТОК ІДЕЙ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Бачинський Юліан Олександрович – видатний український політичний і громадський діяч, дипломат. Ця людина залишила вагомий слід в українській історії. Через це я й обрала саме цю постать, адже вона гідна того, щоб про її спадщину згадували та розповідали, з метою підвищення рівня власної ерудиції та національної свідомості.

Усе своє свідоме життя Ю. Бачинський був відданий державницькій ідеї, тобто був справжнім патріотом, відстоював та захищав ідеї соборної Української держави. Вагомий вплив на формування його світогляду наприкінці 80-х – у першій половині 90-х років ХХ ст. мали ідеї західноєвропейського соціалізму, передусім марксизму, а також погляду М. Драгоманова, І. Франка, яких він досить швидко випередив у висуненні постулатів українського державотворення [1, с. 1]. Головна теоретична праця Юліана Бачинського – це «Ukraina irredenta» (видана 1895 р., нова редакція 1899 р., останнє видання 1924 р.). У ній, використовуючи марксистський підхід, автор уперше зробив спробу обґрунтувати об'єктивну необхідність утворення в недалекому майбутньому незалежної української держави. Так, аналізуючи соціально-економічне становище і тенденції розвитку України, Ю. Бачинський вказував на експлуатацію її ресурсів Російською імперією і Польщею, які «тягнуть з неї поживні для себе соки». Тому, згідно насамперед з власними економічними інтересами, українська буржуазія мусить прийти до гасла: «Україна для себе!» [3, с. 1]. За словами Володимира Дорошенка, Юліан Бачинський став першим із політичних мислителів, хто зробив спробу теоретично обґрунтувати необхідність державної незалежності України [2, с. 202]. Так, двадцятирічним юнаком він став одним із організаторів, керівників і теоретиків першої української партії європейського зразка – Русько-української радикальної партії (1890). Менш ніж через десять років таке ж саме місце він зайняв в історії Української соціал-демократичної партії Галичини і Буковини (1899). З упевненістю можна стверджувати, що організаційна, теоретична, публіцистична діяльність Ю. Бачинського в РУРП і УСДП була, передусім, підпорядкована утвердженню українських національних інтересів [1, с. 1].

Реалізувати свою ідею про політичну самостійність України Ю. Бачинський намагався на посаді голови Надзвичайної дипломатичної місії Української Народної Республіки у Вашингтоні. 10 січня 1919 р. Рада Народних Міністрів ухвалила законопроект про призначення дипломатичної місії до США. Міністр закордонних справ УНР В. Темницький у листі до Ю. Бачинського від 11 липня 1919 р. закликав «негайно по прибуттю до Америки» зайнятися

популяризацією української справи за кордоном (у тому числі за рахунок пожертв «українського населення Америки») [2, с. 202, 204]. Ю. Бачинський застосовував різноманітні методи для досягнення поставленої цілі: проводив переговори з урядовцями, Американським Червоним Хрестом; залучав українську громаду в Америці для створення проукраїнського лобі; намагався об'єднати розколоту українську діаспору; вів проукраїнську пропаганду. Також, Юліан Бачинський був непримиренним противником російської політики щодо України, що відбилася у чернетках листів до українських урядовців [2, с. 204]. Цікаво, що ці переконання залишаються животрепетними навіть у наш час. Оцінюючи дипломатичну діяльність Ю. Бачинського, треба обов'язково враховувати, що особисто від нього як українського посла в тих умовах не залежало визнання чи невизнання УНР урядом США. Це було політичне питання, вирішення якого вимагало насамперед сприятливого співвідношення сил на міжнародній арені та стійкості самої УНР. Тодішня офіційна Америка, незважаючи на позицію української діаспори, УНР не підтримала і не визнала. Ю. Бачинський склав повноваження голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР у США, що перестала існувати у травні 1921 р. [3, с. 1].

Таким чином, можна зробити висновок, що Юліан Бачинський – це діяч, який був дійсно справжнім патріотом. Це виявлялося як у теоретичних працях («Ukraine irredenta»), так і на практиці, особливо під час Надзвичайної дипломатичної місії Української Народної Республіки у Вашингтоні. Важливо наголосити на тому, що його діяльність поширювалася не лише на рідні терени, адже він також працював над покращенням українського політичного іміджу в сфері міжнародних відносин. Отже, результати політичної діяльності Ю. Бачинського стали вагомим поштовхом до укорінення проукраїнських самостійницьких ідей та загалом вплинули на формування суспільно-політичної думки в українському суспільстві.

Література:

1. Бегей І. Україно-польські відносини в теоретичній спадщині Юліана Бачинського [Електронний ресурс] / Ігор Бегей – Режим доступу до ресурсу: <http://social-science.com.ua/article/136> – С. 1.
2. Терещенко О. В. ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ УНР У США В ЛИСТАХ ЮЛІАНА БАЧИНСЬКОГО [Електронний ресурс] / О. В. Терещенко. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_4_2015/15.pdf – С. 202, 204.
3. Юліан Бачинський та його політичний погляд на Україну [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: https://knowledge.allbest.ru/history/2c0a65625a3bd78a4d43b88421216d27_0.html#text – С. 1.

САКІР Ібрагім Мохаммед

БРЕСТСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1918 Р. ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Зовнішньополітична діяльність Центральної Ради наприкінці 1917 – на початку 1918 р. розвивалась у бік зближення з країнами Центрального блоку. У кінці січня 1918 р. до Бреста прибула українська делегація на чолі з О. Севрюком. Вона відстоювала інтереси УНР, підтверджені Четвертим Універсалом. У ніч з 8 на 9 лютого 1918 р. українські дипломати підписали мирний договір з Центральними державами, які розраховували на великі природні багатства України. Австро-Угорщина через «польське питання» неохоче пішла на підписання цього договору [3].

Згідно з Брестським миром усі чотири держави Центрального блоку визнали незалежність і самостійність України, яка стала повноправним суб'єктом міжнародних відносин. Західні межі УНР було встановлено по довоєнних кордонах Росії та Австро-Угорщини. Кордон з Польщею дещо згодом мала визначити спеціальна змішана комісія «на основі етнографічних відносин і бажань людности». За збройну допомогу Німеччини та Австро-Угорщини в боротьбі проти агресії Радянської Росії УНР зобов'язувалася поставити їм до липня 1918 р. значну кількість «хліборобських і промислових лишок», зокрема 1 млн т збіжжя, круп, м'яса. Інші пункти договору встановлювали дипломатичні відносини між молодістю УНР і державами центрального блоку, регулювали обмін військовополоненими, повернення інтернованих цивільних осіб. Сторони взаємно відмовлялися від сплати контрибуцій [2, 443-444].

Окрему таємну статтю Брестського миру було укладено між УНР та Австро-Угорщиною. Остання зобов'язувалася поділити Галичину на польську й українську частини і об'єднати українську Галичину з Буковиною в один «коронний край». Проте згодом Австро-Угорщина анулювала цю угоду.

Підписання Брестського миру застало уряд УНР на Волині, яку українські війська визволяли від більшовицьких інтервентів. Центральній Раді необхідна була військова допомога Німеччини й Австро-Угорщини. 12 лютого 1918 р. уряд звернувся з відповідним проханням до цих країн [1, с. 36]. Через кілька днів на територію УНР увійшла австро-німецька армія – понад 450 тисяч осіб. Це надало австро-німецькій допомозі характер окупації. Тим більше, що українські делегати на переговорах у Бресті добивалися, щоб в УНР були направлені Українські січові стрільці та частини, сформовані в Австро-Угорщині і Німеччині з військовополонених українців (30 тисяч осіб) [1]. Кожен іноземний солдат, який служив в Україні, мав право відправити на батьківщину посылку вагою 12 фунтів.

Українські війська при допомозі німецьких підрозділів розчистили від більшовиків шлях з Житомира на Бердичів і 2 березня 1918 р. ввійшли у Київ. До столиці повернулися Центральна Рада і уряд В. Голубовича [1].

Через кілька тижнів в Україні не залишилося жодного червоноармійця. Німецькі й австро-угорські війська зайняли всю Україну. Німці розташувалися на півночі УНР, а австро-угорці – на півдні. Центральна Рада та її уряд закликали у відозвах український народ до спокою. Однак широкі верстви українства з недовір'ям зустріли нових окупантів [1].

В результаті міжнародного визнання, Україна в 1917–1920 роках постала як реально чинний суб'єкт міжнародного права. Її міжнародна правосуб'єктність реалізовувалася через укладання міждержавних угод, участь у міжнародних конференціях, а також через встановлення двосторонніх дипломатичних та консульських відносин.

Щоправда, існували певні складності в реалізації України як повноправного міжнародного суб'єкта. В першу чергу, це пояснюється внутрішніми проблемами державотворення, несприятливою позицією західних країн щодо українського питання та зовнішньою інтервенцією, що врешті-решт призвело до руйнації України. Проте підвалини, закладені міжнародною діяльністю Української держави в 1917–1920 роках, сприяли розвитку міжнародно-правового статусу сучасної України, яка з проголошенням незалежності стала повноправним суб'єктом міжнародного права.

Література:

1. Дацьків І.Б. Дипломатія українських національних урядів у захисті державності (1917-1923рр.). Авт. дис...докт. іст. наук. – Київ: ДАУ, 2010. – 36с.
2. Кульчицький С. В. Брестський (Берестейський) мирний договір // Енциклопедія сучасної України: у 30 т. – К.: НАН України, 2004. – Т. 3: Біо – Бя. – С. 443–444.
3. Михутина Ирина. Украинский Брестский мир. – М.: Европа, 2007. – 288 с.

СЕМЕНКО Аліна Анатоліївна

ЧЕРНІГІВЩИНА В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Вивчення історії Української революції на регіональному рівні є досить актуальним у наш час. Саме регіональний підхід до розгляду конкретних процесів, якими супроводжувалися буремні революційні роки, дає можливість визначити географію поширення українського руху, його вплив на громадськість та прояви її ставлення до нього.

Громадянська війна на теренах України в 1918-1921 рр. була жорстокою – воювали буквально всі проти всіх. Крім «традиційних» «червоних» і «білих», активно діяли також «зелені» партизанські загони, гаслом яких було «Бий білих, поки не почервоніють, бий червоних, поки не побіліють!». Таких партизан у радянські часи називали «махновцями». Такий рух набрав великих обертів на Чернігово-Сіверщині. Доходило до того, що в деяких районах Чернігівської губернії такі стихійні повстанці могли не тільки встановити свою владу, але й утримувати її доволі довго. Насамперед йдеться про існування Глухівської повстанської республіки в трьох повітах (Глухівському, Кролевецькому та Конотопському) протягом 1919-1920 рр. Очолював її Федір Шуба, людина незвичної долі, яка ще у 1918 р. в Тулиголівській волості Глухівського повіту зоорганізувала перший партизанський загін на Сіверщині. Його

«республіка» протрималась два роки, поки в район не були перекинуті великі сили Червоної Армії, котрі встановили тверду радянську владу.

У 1919-1921 рр. на півдні Чернігівської та півночі Полтавської губерній діяв загін із 300 піхотинців та 20 кавалеристів при 4 кулеметах під орудою Марусі Чорної. Повстанці тероризували радянських працівників, нищили органи радянської влади, займалися диверсійною діяльністю. Так, уночі на 8 жовтня 1920 р. партизани розібрали залізничне полотно за шість верст від Бобровиці в напрямку на Ніжин. Під укіс пішов поїзд із дев'ятьма вагонами. Про людські жертви інформації немає.

Значного розголосу набув рейд по Чернігівщині махновського загону (500-600 шабель і 90-100 тачанок) під командуванням «правої руки» Нестора Махна – Феодосія Щуся – навесні 1921 р. Вийшовши з Полтавщини, махновці пройшлись «убивчим катком» південними повітами Чернігівської губернії. Вони нищили установи радянської влади, масово вбивали комуністів та комнезамівців. Їхня популярність у місцевого населення була незліченною – майже в кожному селі селяни передавали махновцям протоколи сільських зборів із резолюціями про повну підтримку їхніх дій. Рейд супроводжувався безперервними боями з частинами Червоної Армії, міліції та чека. Проте, махновці діяли рішуче та ефективно. Аби не допустити захоплення артилерійських складів у Ніжині та об'єднання загону Щуся з загonom отамана Галаки, на губернській військовій нараді була розроблена військова операція. У Ніжині був оголошений воєнний стан – усі комуністи та комсомольці були мобілізовані й озброєні. Великими зусиллями сформували загін під керівництвом начальника повітової міліції Точоного у складі близько 150 осіб при 4 кулеметах. Усі бійці загону були добре озброєні, але махновці були більш досвідчені у військовій справі та мали підтримку місцевого населення, тому їм удалось влаштувати засідку 29 квітня в селі Дорогинка. У результаті запеклого бою ніжинський загін був розбитий вщент. Ніжин опинився під загрозою нападу, в місті не було жодної військової частини. На лінію Бобровиця-Ніжин був підтягнутий бронепотяг, із Росії був перекинутий зведений загін 58-го полку 7-ї Володимирської дивізії. 1 травня Щусь повів наступ на Носівку, але під натиском більшовицьких військ, підтриманих бронепотягом, змушений був відступити. Через три дні відбувся бій біля Макіївки, а наступного дня біля Парафіївки. Виснажені безперервними боями махновці рушили на Полтавщину, де в одному з боїв Феодосій Щусь загинув.

Підсумовуючи сказане, треба зазначити, що потенціал громадянського протистояння всередині національно-демократичного табору виявився надто високим. Визвольна боротьба не вичерпувала всієї сукупності подій, хоч і була їх найголовнішою складовою. Соціальні суперечності підірвали внутрішню єдність табору захисників УНР і зумовили їхню кінцеву поразку. Популізм облудних більшовицьких гасел спрацювали однаково успішно і в російському, і в українському середовищі. Саме тому, більшовики перемогли як білогвардійців, так і націоналістів. Період 1917–1921 рр. – це одночасно доба національно-визвольних і громадянських воєн.

СИМОНЕНКО А. В.

РОЗБУДОВА ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ УНР ПЕРІОДУ ДИРЕКТОРІЇ

1917–1921 рр. для українського народу принесли значні зміни і вплинули на територію та суспільство України.

Значну роль у цьому процесі відіграла Директорія, яка намагалася реалізувати свою державотворчу програму, заручившись підтримкою західних держав.

За Директорії відбувається розширення дипломатичних зносин УНР, розвивається наука та культура. Розширюються міжнародні зв'язки УНР. Одне з найвизначніших досягнень – проголошення Акта Злуки про об'єднання УНР і ЗУНР в єдиній соборній державі.

Як зазначає у своїй праці Соловйова В.В. [4], в період Директорії продовжили свою діяльність українські посольства в Німеччині і Австрії, хоча

Відбулася зміна їх керівництва і складу, а водночас її головних напрямів діяльності. Посольства України в Берліні і Відні прагнули переконати Німеччину і Австрію, що УНР, попри всю складність і мінливість воєнно-політичної ситуації в Україні, залишається надійним

перспективним і політичним партнером. В умовах відсутності сталого зовнішньополітичного курсу УНР, нормальних умов для дій уряду і оперативного зв'язку, дипломатичні представництва в Берліні і Відні відігравали роль координуючих центрів для інших українських посольств і дипломатичних місій. Крім того, Директорія направила свої дипломатичні місії в Угорщину і Чехословаччину, Швейцарію, Італію, Ватикан, Польщу. До їх складу входили М. Галаган, М. Шраг, І. Флюнт, М. Курнак, М. Славінський, М. Василько, Д. Антонович, М. Тишкевич.

Таким чином, попри складність міжнародної ситуації, відсутність єдиного погляду на зовнішньополітичні орієнтири, боротьбу за владу між керівниками, Директорії все ж вдалося представити УНР на міжнародній арені з більшим успіхом, аніж Центральній Раді.

Література:

1. Ф.Г.Турченко. Новітня історія України. Частина перша.1914-1939. – К.:Генеза,2003.-352 с.:іл. ISBN 966-504-069-3
2. Українська революція і державність (1917–1920pp.) / І.Л. Гошуляк (керів.авт.кол.) – К.: Парламентське вид-во,1998.-247 с.
3. Бойко О.Д. Історія України.- К.:Академвидав,2007.-688 с.
4. Соловйова В.В. Дипломатичні представництва Української Народної Республіки в країнах Центральної Європи за доби Директорії (1918 – 1920 pp.). Автореферат...канд.іст.наук. /В.В.Соловйова. – Запоріжжя, 1999. – 18 с.

СКИБЦЬКИЙ Юрій Анатолійович «УКРАЇНСЬКОГО ПИТАННЯ» В МІЖНАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ ДОБИ ДИРЕКТОРІЇ

Завершення Першої світової війни породжувало в українському суспільстві доволі різні настрої щодо майбутнього держави. Газета «Відродження» від 25 вересня 1918 р. вмістила статтю, в якій висловлювалась думка про взаємну зацікавленість українською справою ворожими блоками та рекомендувалось Міністерству закордонних справ «інтерес цей посилити і на третю сторону, яка також не залишиться без впливу мирової конференції на нейтральні держави. Увійшовши з ними в стосунки і інформуючи їх, ми не тільки здобуваємо собі голос, але маємо можливість посередньо впливати й на держави Антанти й вести дипломатичну агітацію за незалежність України» [1, 88]. Водночас суспільні настрої не завжди відображали реальну картину навколо держави.

Директорія після приходу до влади зіштовхнулася з великими труднощами. Україна перебувала в оточенні з усіх боків. На заході стояли краще озброєні польські війська, котрі не приховували своєї агресивності й претензій на українські етнічні землі. Повалення Гетьманату активізувало просування окупаційних більшовицьких армій в Україну. На південному сході дислокувалися сили Добровольчої армії генерала Л. Денікіна, котрі виступали під гаслом єдиної неподільної Росії, тому до Директорії симпатій не виявляли. Південна Україна (так званий Південь Росії) – Одеса, Миколаїв, Херсон, які відійшли до сфери впливу Франції, були окуповані французькими військами вже восени 1918 року. Розпад Австро-Угорської імперії, натомість, призвів до створення на уламках двоєдиної «кляптикової монархії Габсбургів» низки державно-політичних утворень, як-от, Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), Карпатська Україна, Буковинська Україна. Всі вони задекларували своє бажання об'єднатися з УНР в єдину державу. І якщо для Директорії УНР це давало певні сподівання на зміцнення власних позицій, з одного боку, то значні території, нехай навіть етнічно українські, стали предметом зацікавлення не лише для країн Антанти, насамперед, сусідньої новопосталої Польщі, а також Угорщини та Чехії, з іншого [2, 47]. Так перед керівництвом Директорії, у котрого не було одностайності у питаннях зовнішньої політики, виникло доволі непросте завдання не лише забезпечити об'єднання всіх етнографічних земель, а й відстоювання такого кр. на міжнародній арені [2].

Ускладнювало становище Директорії й те, що злука між УНР і ЗУНР ставила Директорію УНР перед фактом вступу у військовий конфлікт із Польщею, котра не лише заявляла територіальні претензії на українські етнічні землі, насамперед, у Східній Галичині, а й активно провадила там військові дії. Це перетворило «східногалицьку проблему» на одне з ключових питань, яким змушена була займатися Паризька мирна конференція, що розпочала

свою роботу в січні 1919 р. [1].

Незважаючи на це, 22 січня 1919 р. в Києві урочисто було проголошено злуку Галичини, Буковини й Закарпаття з Наддніпрянською Великою Україною. ЗУНР була перейменована на Західну Область УНР. Але багато в чому це був лише символічний акт. Після злуки обидві держави провадили доволі самостійну політику й кожна слала свою місію за кордон.

Україна знову, як і наприкінці 1917 року, стала «робочим матеріалом» для здійснення планів урядових кіл Антанти, з тією лише різницею, що якщо 1917 р. найбільшою проблемою була антинімецька боротьба, то наприкінці 1918 р. – антибільшовицька. Працюючи у своїй зоні впливу, Франція не виступала окремо, а лише як член союзу. У діях Антанти простежується продовження політики, яку нав'язали російські політичні чинники (зокрема, кадети) і британське військове міністерство, спрямованої на широкомасштабну підтримку акцій Добровольчої армії генерала А. Денікіна.

Віддзеркалюючи позицію союзників щодо перспектив творення української державності, один із чиновників адміністрації США 12 грудня 1918 р. заявив: «Політика буде розроблена стосовно Росії, та чи буде створена держава на Україні – це питання, яке Сполучені Штати та Союзні держави можуть розв'язати лише після ретельного вивчення і обговорення». Таку саму позицію висвітлив і американський посол у Румунії, який у грудні 1918 р. заявив українському уряду: «У даний час союзники мають готові рішення в питанні про Польщу, яка остаточно відокремилась від Росії... Питання про Бессарабію буде обговорено на мирній конференції, а також і питання про Україну» [3, 115-127].

Як показують численні матеріали, ставлення урядових кіл західних держав до України та «українського питання» було неоднозначним. Можна стверджувати, що під час його розгляду уряди західних держав виходили з власних інтересів, зазвичай, тактичного характеру.

Література:

1. Варгатюк С. Проблеми міжнародних відносин України крізь призму поглядів вітчизняних політиків і дипломатів кінця першої чверті XX століття // Людина і політика. – 2003. – № 3. – С. 48–60.
2. Гошуляк І. Декларація Директорії УНР 1918 // Енциклопедія історії України : у 10 т. – К.: Наукова думка, 2004. – Т. 2 : Г – Д. – С. 315.
3. Ковальчук М. Відносини Румунії з урядом Української Народної Республіки в 1919 р. // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 115–127.

СЛЮСАРЕНКО Роман Олександрович

УКРАЇНА У БРЕСТСЬКИХ МИРНИХ ПЕРЕМОВИНАХ (ПОЧ. XX СТ.)

Вперше питання участі представника УЦР в роботі міжнародної мирної конференції було поставлено М. Ковалевським 19 жовтня 1917 р. в засіданні Малої Ради. Він зробив заяву, що на той момент представники Тимчасового уряду вже обговорювали справу миру, а російські демократичні кола відрядили свого представника на Паризьку конференцію представників союзних держав. В наказі російському представникові було вміщено пункт про захист прав різних народів, але Україна та українські землі не згадувалися.

В ході переговорів представників Центральної Ради О. Лотоцького і Д. Дорошенка з членами загальноармійського комітету в штабі Верховного головнокомандуючого 6 листопада було визначено позиції з приводу порушених Україною справ. Для зв'язку Штабу з виконавчими органами УЦР в справі українізації військових частин на фронті при Штабі має бути представник Генерального секретаріату (ГС), а ставка сприятиме територіальному формуванню українського війська. Для цього вона мала приступити до переведення українських частин з інших фронтів на Південно-Західний та Румунський фронти, та дозволити особове вилучення українців з кожної військової частини в окремі формування.

21 листопада ГС заслухав інформацію О. Шульгина про відносини С. Петлюри з генералом Д. Щербачовим, командуючим Румунським фронтом, який прохав надіслати представника Генерального секретаріату для участі в переговорах в справі тимчасового перемир'я. Обговорено питання і про об'єднання Південно-Західного та Румунського фронтів в Український фронт для сприяння процесу встановлення перемир'я та охорони України. Після дебатів ухвалили вести переговори про мир від імені УНР та надіслати свого представника до Південно-Західного і Румунського фронтів. Мала Рада визначилася стосовно резолюції,

поданої есерами. Рішення про посилку делегатів на фронт для участі в заключенні тимчасового перемир'я було ухвалено ГС 22 листопада 1917 р. З огляду на мирні переговори, що розпочалися та порушення оперативного зв'язку між фронтами 23 листопада Генеральний секретаріат оприлюднив своє рішення про об'єднання Південно-Західного і Румунського фронтів в Український фронт на чолі з генералом Д. Щербачовим.

Переговори про підписання мирного договору між Росією та Центральними державами розпочалися 3 грудня 1917 р. в Брест-Литовську. І вже 15 грудня була укладена угода про перемир'я. Генеральний секретаріат також вислав своїх представників до Брест-Литовська і 7 (20) грудня заслухав повідомлення М. Левицького і Ю. Гасенка – делегатів УЦР на переговорах про перемир'я в Брест-Литовську (делегатія складалася з трьох осіб: М. Любинський, М. Левицький та Ю. Гасенко). Українські делегати інформували, що на момент їх прибуття в Брест-Литовськ між німцями і представниками більшовицького уряду договір про перемир'я вже був підписаний. В. Винниченко висловився в тому сенсі, що мир, заключений РНК, ГС визнати не може, його має скласти центральний уряд, а якщо це неможливо, то це має зробити представництво за участю «всіх республік Росії». М. Ткаченко у своєму виступі зробив застереження, що політика повного ігнорування Раднаркому дуже хитка, тому українці повинні виступити як самостійна держава для забезпечення своїх інтересів. 11 грудня 1917 р. в засіданні Генерального секретаріату О. Шульгин зробив подання про негайну потребу посилки української делегації для участі в мирних переговорах в Брест-Литовську.

Центральна Рада видала постанову про участь в переговорах, було ухвалено послати до Брест-Литовська «мирну делегацію Генерального секретаріату незалежно від делегації Совіта народних комісарів». Того ж дня ухвалили послати до Брест-Литовська українських представників в наступному складі – М. Левицький, М. Любинський і О. Севрюк. Делегатія Центральної Ради повинна була вимагати заключення загального миру без анексій і контрибуцій та відстоювати право участі УНР в мирних переговорах як незалежної держави. Безумовно, Брест-Литовський мирний договір став перемогою української дипломатії. Мирна угода була укладена на вигідних для України умовах. Договір «докорінно змінив зовнішньополітичні орієнтири» української держави. Її союзниками ставали Німеччина і Австро-Угорщина, стосунки ж з Францією та Англією припинилися. Невиправданим було затягування вирішення проблеми вибору головної зовнішньополітичної орієнтації між країнами Антанти та Четвертного союзу. Українські лідери доклали багато зусиль для перетворення Української Республіки на повноправного учасника міжнародної політики. Однак, у дійсно сильному, самостійному становищі УНР Центральні держави зацікавлені не були.

В цей період були визначені основні напрямки розвитку української міжнародної політики та національної дипломатії. Після заключення мирного договору та його ратифікації УЦР 17 березня 1918 р. член УЦР О. Севрюк був уповноважений вести всі дипломатичні стосунки з Німеччиною для налагодження, як було вказано у супроводжувальному листі, «мирних і дружніх стосунків між обома державами»

Отже, 19 березня 1918 р. Центральною Радою був підготовлений проект ноти до Австро-Угорщини, якою австрійський уряд повідомляв про те, що 17 березня УЦР ратифікувала Брестський мирний договір, підписаний 27 січня між УНР і державами Четвертного союзу.

Література:

1. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали 4 березня – 9 грудня 1917 р. / Упорядн.: В. Ф. Верстюк (керівник), О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький та ін. НАН України. Інститут історії України. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – К.: Наук. думка, 1996. – Т. 1. – С. 455. – Т. 2. – С. 186. (Пам'ятки історії України. Серія V: Джерела новітньої історії)
2. ЦДАВО України. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 50. – Арк. 1.
3. ЦДАВО України. – Ф. 2592. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 3.

РОЛЬ РОДИНИ У ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ Ю.БАЧИНСЬКОГО (ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ УКРАЇНСЬКОГО ДИПЛОМАТА)

У своїй праці «Україну irredenta» Юліан Бачинський на підставі марксистського аналізу зародження і розвитку капіталістичних відносин в Україні, процесів пролетаризації та еміграції галицьких селян, вперше обґрунтував необхідність створення Української соборної держави. Її автору було не більше 25 років. Захоплення молодого автора революційним романтизмом і юнацьким атеїстичним максималізмом не було оригінальним. Але питання чому прихильнику історичного матеріалізму вдалося першому в історії українського національного руху обґрунтувати ідею незалежності України, актуалізує дослідження умов формування поглядів Юліана Бачинського, зокрема впливу родини та найближчого оточення молодого марксиста. Постать видатного представника вітчизняної політологічної думки, соціал-демократа й державника Юліана Бачинського (1870–1940) до певної міри представлена в сучасній українській історіографії. Серед праць про цю непересічну постать вирізняється монографія І.Бегея «Юліан Бачинський: соціал-демократ і державник» [2].

Юліан Бачинський народився 28 березня 1870 р. в с. Новосілки-Кути Підгаєцького повіту (теперішньої Тернопільської області) у родині священика, що походив із шляхетського роду герба Сасів. Ім'я Бачинських було знане в політичному, громадському та культурно-просвітницькому житті України упродовж двох минулих століть. Батько, Олександр Гавриїлович, після закінчення теологічних студій у Львівському університеті (1876), досяг високого становища в церковній ієрархії: другий священик, парох, генеральний вікарій, крилошанин, архідиякон, прелат-митрат, канцлер митрополичої капітули греко-католицької церкви, ректор Львівської греко-католицької семінарії, редактор «Богословської бібліотеки» і часопису «Рускій Сіонь». Відомий як автор творів на релігійну тематику, перекладач Біблії [2, с. 13]. За спогадами К. Студинського, Олександр Бачинський, «людина залізної праці і непохитної вдачі», у поводженні з питомцями (як і зі своїми трьома синами) був суворий і неприступний [4]. Можливо, через те син цього визначного церковного діяча Юліан, напівсирота, став соціал-демократом, атеїстом, радянофілом і симпатиком більшовиків, за що поплатився свободою і життям [4]. Коли 19 вересня 1914 р. окупаційна царська влада заарештувала і вивезла митрополита Андрея Шептицького на заслання у Росію, канцлер О. Бачинський керував Галицькою архієпископією. К. Студинський згадує, що ректор Бачинський за політичними переконаннями був ближчим до «твердих» (старорусинів), «але ніколи не відносився вороже до національних поглядів питомців, через те й була можлива наскрізь націоналістична праця поміж питомцями. <...> він був занадто розумною і досвідченою людиною, щоб не розумів того, що народна течія обіймає чимраз ширші круги та що вона запанує над цілим життям національної суспільності» [5].

Мати, Євгенія, була дочкою пароха Філіповського у с. Гусятин на Тернопільщині. Після її смерті від холери (1872) малий Юліан виховувався тут з двома братами під опікою її родини [2, с. 13]. Дитячі роки Юліана минули серед галицького селянства. Ймовірно, вже з того часу спостережливий та кмітливий хлопець на підсвідомому рівні перейнявся «музицькими» проблемами, що згодом посіли чільне місце в його громадсько-політичній і науковій діяльності [2, с. 14]. Ю. Бачинський зростав у сім'ї, де панувала атмосфера інтелектуальності, зацікавленості широкими проблемами суспільного життя. Опановувати ази освіти він почав у домашніх умовах. А з десятирічного віку навчався спочатку у Львівській гімназії з німецькою мовою викладання, 1882-1883 рр., у Дрогобицькій реальній гімназії ім. Франца-Йосифа, а 1890-го закінчив Львівську академічну класичну гімназію. Того ж р. завдяки ґрунтовній загальній освіті вступив на юридичний факультет Львівського університету. У 1894 році його студії у Львівському університеті були перервані призовом на однорічну військову службу за межі Галичини. Він відбував її спочатку в Ігльаві на Мораві, а згодом – у Пешті [2, с. 14]. Вихований в родині священиків, він займає жорстку антиклерикальну позицію і стверджує скороминущий характер релігії. Цей революційний романтизм і юнацький атеїстичний максималізм, хорошим підживленням яких стали праці революційних демократів, часто проривається і в тексті самої

«України irredenta» [4]. У студентські роки Юліан ставши переконаним соціалістом, різко критикував консерватизм галицького духовенства. У Галичині у той час провідну роль відігравали священники або їхні сини чи онуки. Разом з тим український національний дух, що панував у родині Ю. Бачинського, витворив з нього великого патріота своєї Вітчизни. Він завжди і всюди спочатку був Українцем, а потім уже – соціалістом і цим кардинально відрізнявся від багатьох тодішніх соціалістів [2, с. 14].

Отже, захоплення, сповідування соціал-демократичних цінностей, їх проповідування молодий політик прийшов не через власну бідність, а внаслідок своїх моральних переконань. Але вплив родини та виховання, на наш погляд, дозволив поєднати марксистські погляди з більш радикальним підходом до вирішення українського національного питання.

Література

1. Бачинський Ю. Україна irredenta / Юліан Бачинський. – Берлін: Видавництво Української Молоді, 1924. – 266 с.
2. Бегей І. Юліан Бачинський: соціал-демократ і державний / Ігор Бегей. – К., 2001. – 256 с.
3. Кірюхін Д. Незвичний марксизм. Боротьба Юліана Бачинського за незалежність України [Електронний ресурс] / Денис Кірюхін // Вперед. – 2009. – 20 лютого. – Режим доступу: <https://vpered.wordpress.com/2009/02/20/>
4. Студинський К. В духовній семінарії у Львові (1887–1889). Олександр Бачинський / Кирило Студинський. Підготував І. Чорновол // Суботня пошта. – 2008. – № 38. – 6.IX.
5. Студинський К. В духовній семінарії у Львові (1887–1889). Вареха / Кирило Студинський; Підготував І. Чорновол // Суботня пошта. – 2008. – № 41. – 13.IX.

ТКАЧЕНКО Юлія Віталіївна

УКРАЇНА У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В ДОБУ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ (1917–1921 РР.)

Листопадові події 1917 р. у Петрограді і поступове поширення більшовицької влади на території Росії та її концентрація у центральних районах Росії створили урядам держав Антанти низку проблем. Йшлося не лише про збереження Східного фронту взагалі, а й існування режиму більшовиків. Останній розширював свою територію і потенційно ставав ворожим не лише до військових планів Антанти, а й закликав до повалення правлячих режимів у буржуазних державах та встановлення там радянської влади.

Тому держави Антанти, які в цей час починають відігравати помітну роль у світі, змушені робити ставку на антибільшовицькі уряди, що утворились на території Росії, надавати їм підтримку у громадянській війні за владу.

З цією метою в урядових колах держав Антанти обговорювались питання, пов'язані зі стабілізацією Східного фронту для досягнення перемоги у війні та зміцнення російських небільшовицьких сил, які будуть використані для реставрації небільшовицької влади в країні. Саме це стало поштовхом до прийняття військовим кабінетом Англії рішення про асигнування «антибільшовицьким російським урядам грошей у необхідних їм розмірах для продовження спротиву центральним державам у південно-східній Росії».

Британський уряд надіслав меморандум до французького уряду, в якому висловлювалось побажання залучити Францію до цієї кампанії. У документі, зокрема, говорилося про те, що, коли французи візьмуть на себе фінансування військових сил в Україні, то Великобританія знайде можливість профінансувати інші держави. Також висловлювалось надія, що цей крок підтримає уряд США. Крім фінансової допомоги, було порушене й питання про відправлення до місцевих армій своїх інструкторів та військових радників. Причому надаватись така допомога повинна під виглядом співпраці, і щоб більшовики не вважали її за підготовку до військових акцій, спрямованих проти радянської Росії.

Меморандум було затверджено на засіданні військового кабінету 21 грудня 1917 р., а вже наступного дня він став предметом наради в Парижі на британсько-французькій зустрічі. Персональний склад учасників зустрічі свідчить про неабияку важливість її як для майбутнього Антанти, так і для антибільшовицьких сил Росії. Великобританію представили військовий міністр А. Мільнер, заступник міністра закордонних справ Р. Сесіль; Францію – прем'єр-міністр Ж. Клемансо, міністр закордонних справ С. Пішон, головнокомандувач маршал Ф.

Фош. Ініціатива Великобританії знайшла своє втілення у підписаній 23 грудня 1917 р. в Парижі конвенції між Англією і Францією про поділ зон впливу, за умовами якої Україна формально потрапила до французької зони.

Тому зрозумілим стає підґрунтя пропозицій Англії про надання фінансової допомоги урядові України, якщо він підтримає військові цілі Антанти та антибільшовицьку боротьбу. Такі пропозиції можна пояснити й широкими зв'язками як персональними, так і офіційними між представниками російських антибільшовицьких сил та урядовими колами Англії, які прагнули до поразки Німеччини у війні та повалення більшовиків. Чільне місце серед активних учасників цих стосунків посідали представники чи не найпотужнішої політичної сили в Росії – кадетської партії, члени якої займали досить високе становище не лише у суспільстві, а й у багатьох сферах економічного та політичного життя країни

Важливим чинником зміщення орієнтації зовнішньої політики у бік Антанти визнано участь української делегації під керівництвом І. Коростовця у конференції країн Антанти в Яссах на початку листопада 1918 р. У вербальній ноті до її учасників І. Коростовець наголошував на прагненні України зберегти свій суверенітет і налагодити тісне співробітництво з країнами Антанти, не претендуючи на своє негайне визнання. На зустрічах і переговорах з послами Франції та Англії запевнялось про вимушену невідворотність підписання Україною Брестського миру за безвихідної ситуації, коли війська більшовицької Росії зайняли Київ, окупували значну територію держави і впроваджували свою владу. На жаль, країни Антанти не надали практичної допомоги, тому Україні довелося звернутись до Центральних держав. Проте українській делегації не вдалося переконати представників Антанти.

Тим часом ситуація на фронтах Першої світової війни зазнавала радикальних змін: 26 вересня почався широкий наступ військ Антанти на Західному фронті. За умов неминучої поразки німецької армії на Заході вже 29 вересня вийшла з війни Болгарія, а невдовзі – Туреччина. У середині жовтня почався бурхливий процес розпаду Австро-Угорщини, на теренах якої утворилися такі держави як Чехо-Словаччина, Польща та Західноукраїнська Народна Республіка. 9 листопада в результаті революційних подій у Німеччині повалено кайзерівську монархію, а 11 листопада 1918 р. в Камп'єні було підписано перемир'я, яке означало завершення Першої світової війни. Німеччина визнала свою поразку і зобов'язалася вивести свої війська з окупованих територій, зокрема з України.

Загалом, значні спроби українських дипломатів досягти міжнародно-правового визнання України і заручитися підтримкою Великобританії закінчилися безрезультатно. Англія не виявила великого зацікавлення до «українського питання». Головним для неї було зберегти статус-кво в Європі, утвореного версальською системою. «Українське питання», на думку офіційного Лондона, могло стати чинником дестабілізації, який міг бути використаний Німеччиною в її реваншистських планах. Великобританія, як й інші держави Антанти, проігнорували законне право українського народу на державну самостійність і соборність його земель.

Література:

1. Бабій Д. В. Консульська легалізація офіційних документів / Д.В. Бабій // Нотаріат для вас. – 2011. – № 1/2. – С. 91–92.
2. Кучмій О. П. Використання технологій публічної дипломатії для просування інтересів держави на міжнародній арені (на прикладі Німеччини та Великої Британії) / О.П. Кучмій // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2008. – Вип. 78, ч. 2. – С. 147–151.
3. Фалалєєва Л.Г. Дипломатичні імунітети: принципи, норми, практика застосування / Л.Г. Фалаєва // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – №1. – С. 192–202.
4. Історія України. Документи. Матеріали: посібник для студентів вузів / Укладач В.Ю. Король. – К: Академія. – 2001. – 448 с.
5. Уривалкін О.М. Таємниці історії України (загадки, події, факти). – К: КНТ, 2006. – 403 с.

ТРАЧЕНКО Ксенія Олегівна

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Сміливість, з якою українці прагнули свободи і змін, зворушила міжнародну спільноту та привернула її увагу до України. Тепер від української громади очікують послідовності та

рішучості на обраному шляху, реалізації реформ всередині країни, котрі мають доповнюватися відкритістю й активністю у міжнародному діалозі. Одним із виявів такої позиції держави сьогодні виступає політика культурної дипломатії. Адже вона володіє неабияким спектром можливостей впливати на питання національної безпеки, формування міжнародного іміджу, стимулювання розвитку культури та економіки, зміцнення національної ідентичності, просування системи демократичних цінностей тощо. Необхідність України позиціонувати себе на міжнародній арені засобами культури надзвичайно загострилася у зв'язку з потребою протидіяти агресивній політиці Російської Федерації. Культура виявилась ефективною зброєю й водночас стратегією в неоголошеній інформаційній війні. Свідчень останньої доволі багато.

Водночас, культурна дипломатія як політика не повинна обмежуватися завданнями винятково сфери зовнішньополітичних відносин. Реагуючи також і на культурні запити суспільства, вона бере участь у його формуванні, осмисленні власного досвіду та плануванні майбутнього. Власне культурна дипломатія може і має бути складовою культурної політики держави, але лише у тому разі, якщо та відповідає актуальним потребам соціуму.

Принципово наголосити, що впровадження ефективної політики культурної дипломатії неможливе без забезпечення відповідною аналітикою, яка дозволить більш чітко визначати цілі, завдання та корелювати з ними наступну діяльність. Тому мета доповіді полягає у систематизації основних концептів діяльності європейських інститутів культурної дипломатії, окресленні тенденцій культурної присутності України у світі, та напрацюванні рекомендацій щодо стратегічних напрямків цієї політики.

Іншими словами, перед відповіддю на питання: «Як презентувати Україну у світі?». Маємо замислитися над питанням: «Як це робити?».

Отже, першочергове завдання полягає у тому, щоб створити власний оригінальний національний культурний продукт. Тому, сфери культурної політики і культурної дипломатії є доволі взаємопов'язаними. Одна з них вирішує проблему наповнення української культури неординарним і глибоким змістом, а інша відповідає за імплементацію цього змісту до системи міжнародних культурних комунікацій.

Українській культурній спільноті необхідно створити власний культурний наратив для «передачі» у глобальному просторі, наратив, який буде сприйнято різними аудиторіями.

Отже, культурна дипломатія як інструмент «м'якої сили» визнається все актуальнішим напрямком державної політики у зв'язку з необхідністю оперативно вирішувати питання національної безпеки, позитивного міжнародного іміджу, налагодження глобальних комунікацій.

Таким чином, культурна дипломатія визнана ефективним інструментом формування позитивного іміджу держави у світі, вирішення питань національної безпеки, стимулювання попиту на національний продукт за кордоном, забезпечення розвитку багатьох сфер суспільства, у тому числі соціальної та культурної політики. Однак, сьогодні відсутня послідовна позиція держави щодо впровадження політики культурної дипломатії, їй бракує інструментарію, стратегії та інституційних засад. Це ставить перед державою відповідні завдання. У той же час можна констатувати, що запит на політику культурної дипломатії вже сформовано, як і горизонталь для її впровадження (глобальні українці, державний ресурс культурно-інформаційних центрів, окремі митці і учасники колабораційних проєктів). Суб'єкти політики практично визначилися, бракує політичної волі для створення засад цієї політики з боку держави. Тому, найближчим часом важливо об'єднати всі ініціативи в єдиний координаційний центр для напрацювання документу, який відображатиме засади політики культурної дипломатії. Стратегія культурної дипломатії, як документ, в якому слід окреслити мету, завдання, ключові напрями діяльності у відповідній сфері на середньостроковий період, забезпечивши синергію дипломатичної та культурної політик, має розроблятися в контексті концепції зовнішньої політики України та відображати її основні положення.

Література:

1. Григорій Грабович: Ми є свідками боротьби із рецидивами советчини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/culture/2016/01/11/206212/>
2. Кльонова А. Культурна дипломатія: як це працює у Швеції і не працює в Україні

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/columns/2015/10/12/201718/>

3. Пересунько Т. Ідея української культурної дипломатії в ХХІ столітті: проєкція крізь призму польського досвіду // Український Альманах. – Варшава, 2014.

4. Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України: зб. наук.-експерт. матеріалів / за заг. ред. О. П. Розумної, Т. В. Черненко – К. : НІСД, 2016. – 92 с. – (Сер. «Гуманітарний розвиток», Вип. 5).

УЛЬКО Валерія Валеріївна

БІЛЬШОВИЦЬКА КОНЦЕПЦІЯ ФЕДЕРАЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр.

Федералізм як відголос «довгого ХІХ ст.» рівнозначно впливав на ідеологічні доктрини й характер російського революційного руху. Закономірно, що більшовики в потрібній мірі сповідували концепцію федералізму. Це формувало різко негативну позицію провідників Української революції. Розгортання українсько-більшовицької війни в кінці 1917 – початку 1918 рр. визначило ситуативну переорієнтацію Михайла Грушевського з російськофільських на пронимецькі позиції, що своєю чергою дозволило йому заявити про неможливість українських політичних діячів залишатися на позиціях автономізму в рамках Російської республіки, при цьому він залишався переконаним федералістом. Голова Центральної Ради звинувачував більшовиків у деформації реальної сутності федералізму та його надмірній революційній політизації.

Першим фактом встановлення федеративного зв'язку УНР із РСФРР був відомий ультиматум Раднаркому Центральній Раді в грудні 1917 р., у якому однозначно формулюється вимога з боку Росії про федеративні стосунки, що на практиці стало певним способом «схиляння до дії». Більшовики використали популярну федералістську ідею для політичної дезорієнтації новоутворених держав на теренах колишньої імперії. Федералізм став прикриттям реальних планів більшовиків щодо України, фактично він був новою формою централістської політики. В уявленні лідерів більшовицької партії він виступав формою відновлення російського впливу й вдалим шляхом реанімації імперського організму. Фактично український федералізм став «заручником» російської революції. Його апогей, що виявився в проведенні З'їзду народів Росії у вересні 1917 р., а також артикуляція ідеї про Центральну Раду як центр федеративної перебудови колишньої імперії, зазнав фіаско. Федералізм був для більшовицької партії й В. Леніна лише теорією розбудови великих держав. Для них федерація ставала лише своєрідним містком до світової соціалістичної революції, моделлю нового суспільного порядку. Такі інтенції базувалися на конкретно-історичних орієнтаціях більшовизму. Комуністичні лідери будували нову дійсність й нову багатонаціональну спільноту, котра нібито об'єднана однією ціллю. Природно, що за такого підходу федерація мала бути витворена в умовах диктатури пролетаріату.

Остаточно федералізм, як форма державного устрою радянської Росії, був закріплений у січні 1918 р. ІІІ Всеросійським з'їздом рад у «Декларації прав трудящих і експлуатованого народу». Якщо визначати український контекст розвитку більшовицької концепції федералізму, то є очевидним факт цілеспрямованого курсу на включення соціалістичної і радянської України до складу великого федеративного союзу на постімперському просторі Росії. Фактично крапку у виборі форми державних відносин поставили рішення Всеукраїнського з'їзду Рад, що відбувався у Харкові 16-20 травня 1920 р. За його підсумками було ухвалено знакову резолюцію «Про державні взаємини між УСРР і РСФРР». У тексті цього рішення зазначалося, що «УСРР зберігаючи свою самостійну державну конституцію, є член Всеросійської соціалістичної федеративної радянської республіки». Тобто УСРР, зберігаючи певну державність, стає частиною Всеросійської федерації. Більшовики відмовилися від практики організації держави за конфедеративним принципом, плановірно підводячи основи для унітарної форми. Федералістський принцип залишався в політичній доктрині більшовизму більше за інерцією революції, коли були очевидними факти розвитку національного руху багатьох народів колишньої імперії Романових.

Федералізм фігурував у назві радянської держави. Він сприймався як принцип «співіснування націй». Однак на практиці став головним способом відновлення централізму

влади, що в підсумку виражалось новим постановом імперії.

Федералізм був вдало прилаштований до комуністичної державності, у майбутньому, зігравши ключову роль у появі міфу про єдиний «радянський народ». При цьому роль нації девальгувалася на рівні структур держави, суперечачи самій природі влади та історичній суті й досвіду українського федералізму.

УМАНЕЦЬ Олександра Олександрівна **ІСТОРІОГРАФІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ДЕЛЕГАЦІЙ ТА** **ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ НА ДОНУ У 1917–1919 РР.**

Важливою сторінкою в історії дипломатії доби Української революції стала діяльність вітчизняних дипломатичних делегацій та представництв на теренах колишньої Російської імперії.

Протягом 1917–1919 рр. діяльність розгорнулася на території козацького Дону (Великого Війська Донського) – потенційного союзника України у боротьбі проти більшовицької експансії.

Перші роботи з темами діяльності українських дипломатичних делегацій і представництв на Доні, з'явилися після революцій. Важливими були праці міністра закордонних справ Української Держави Д. Дорошенка. На початку 1920-х рр. була опублікована його розвідка «Що про закордонну політику Української держави в 1918 р.», де згадувалося, що українським представником на Доні був М. Славинський.

Іншою працею «прогетьманського» спрямування було дослідження Самовидця. Оглянувши україно-донські відносини та укладання міждержавної угоди «Предварительное соглашение», автор вказав, що уряд взагалі не хотів мати відносини з Новочеркаськом, оскільки той «змагав назад до невідомої Росії». Однак, П. Скоропадський плевав надії на входження Дону у федерацію з Україною.

Інший автор «проуєнерівського» спрямування, згадував місію генерала С. Доленга на Дон із привітальною грамотою Гетьмана. Як вказував С. Доленга, незважаючи на протести Українського Національного Союзу проти встановлення українсько-донського кордону за умовами договору від 7 серпня 1918 року, «Скоропадський засилав щирі привітання Донові», а відповідь П. Краснова на грамоту не двухзначно вказувала на те, що «два царських генерали щиро волили під царя московського».

Більш виважено до оцінювання діяльності української дипломатії підійшов Б. Галайчук. В історичному календарі-альманасі «Червона Калина» він опублікував статтю, де зазначив, що спеціальним представником на Доні був генерал К. Середіна. Також, генерал К. Середіна був згаданий у якості українського посла на Доні і професором Українського католицького університету ім. Св. Климента Папи у Римі І. Нагаєвським у монографії «Історія Української держави ХХ століття», яка вперше побачила світ в італійській столиці 1989 р., а згодом була перевидана у Києві.

Таким чином, історіографія діяльності дипломатичних делегацій та представництв України на Доні у 1917–1919 рр. ретельно може заповнити білі сторінки історії України, зокрема дати повний аналіз дипломатичних зв'язків Української держави із Доном.

Література:

1. Мараєв В. Історіографія діяльності дипломатичних делегацій та представництв України на Доні у 1917–1919 рр. / В. Мараєв // Український історичний збірник – 2014. – Вип. 17. – С. 309-321. – Бібліогр.: 49 назв. – укр.
2. Піддубний І.А. Деякі документи з історії зовнішньополітичних зносин Української держави 1919–1920 рр. / І. А. Піддубний // Питання історії України: зб. наук. ст. – Чернівці: Золоті литаври. – Т. 4. – 2000. – С. 468–475.

ФАСОЛЬНЯК Маргарита Олегівна **ВАСИЛЬКІВЩИНА В РОКИ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ**

У період національної революції 1917–1920 рр. Васильків неодноразово переходив із рук в руки і зазнав значних руйнувань. На початку березня 1917 р. до міста доходить звістка про перемогу лютневої буржуазно-демократичної революції. У ці дні під керівництвом

Я. Рудого місцева більшовицька організація значно посилює боротьбу за встановлення на Васильківщині радянської влади.

1 березня 1918 р. у Василькові був сформований добровольчий батальйон – Васильківський кіш вільного козацтва. Українці здобули зброю і під синьо-жовтими прапорами почали визволяти свою рідну Київщину, свій рідний край від російсько-більшовицької окупації.

Наприкінці лютого місто окупували австро-німецькі війська, які встановили у місті свої порядки. Після краху німецької окупації в листопаді 1918 р. Васильків кілька разів пережив зміну влади. Спочатку до міста ввійшли війська Директорії, трохи пізніше їх змінили частини Червоної Армії, а вже в перших числах 1919 р. до міста знову повернулися війська Директорії, що відступали з Києва. 19 лютого 1919 р. місто у черговий раз перейшло до рук Червоної Армії. У 1918-1919 рр. місто декілька разів звільнялося від більшовицького контролю Українською армією, 5 квітня 1919 р. місто зайняли повстанці отамана Зеленого, до цих сил приєдналися селяни 7 навколишніх сіл. 24 серпня 1919 р. під час наступу на Київ до Василькова підійшли частини Армії УНР. За доповідями патрулів місто було зайняте ворожою піхотою. Після бою Васильків від окупаційних російських військ був звільнений Кінним полком Чорних Запорозжців.

За споминами командира 1-го кінного полку Чорних запорозжців Армії УНР: «17 серпня Запорозжці, розгорнувшись на широкому фронті, в боях звільняють від більшовицького війська терен свого наступу, осягнувши лінію Вівсяники – Самгородок. Чорний полк і далі забезпечує ліве крило. У районі Калинівки ворожа піхота вчинили опір. Полк спішився і пішов у наступ. У той час надійшов дивізіон кінноти 3-го Галицького корпусу. Домовились про спільний наступ. Перший раз маємо діяти з братами із-за Збруча. По короткій гарматній підготовці полк рушив, не відставали і Галичани, але перед цвинтарем довелося залягти, і тільки вихід нашої 3-ї сотні на тили ворога змусив більшовиків піднести руки. Ми взяли полонених, а 3 важкі кулемети віддали галицькій кінноті. Дивним для нас було, що спішеним дивізіоном командував вахмістр, а всі старшини лишилися при коноводах. Дивувався і вахмістр, коли довідався, що в Чорних не тільки старшини, а навіть і командир полку брав участь у наступі, а коноводами у нас командують підстаршини.

24 серпня 1919 р. Запорозжці взяли Білу Церкву, а Чорні запорозжці підійшли до Василькова. Патрулі доповіли, що місто зайняте ворожою піхотою. Я наказав 2-му куреневі спішитись. Підсилені гарматним вогнем та [вогнем] 10 важких кулеметів, рушили в наступ. Майже одночасно ворожа піхота перейшла у протинаступ, який зламався у вогні наших кулеметів, що змусили її відступити до міста. Наш спільний курінь переслідував ворожу піхоту майже по п'ятах. 1-й курінь не мав часу розвернутись, а як був у трійковій колоні, так і пішов в атаку. Майже серед міста під ноги моєму коню вискочила свиня, і я разом з конем пройшовся під ногами атакуючої кінноти... Треба було мати добре щастя, щоб в цьому шаленому галопі не наступив на мене жоден кінь. Більше як півсотні полонених, із десятків Китайців між ними, яких треба було боронити, щоб вирятувати від самосуду місцевого населення. Нарешті селяни визнали, хто такі більшовики, і ми помінялись ролями. Вистачило півр. їхнього панування, і села не пізнати.

30 серпня 1919 р. наші патрулі ввійшли до Києва, а за ними і весь полк. Місцева людність закидала нас квітами. Захопили товарову станцію, на якій було повно потягів з різним військовим добром, з амуніції починаючи, а сідлами та обмундируванням кінчаючи, якого б вистачило на пару полків. Я наказав 4-й сотні з чотирма важкими кулеметами взяти під контроль Стратегічний міст, а сусідній, Ланцюговий, наглядати патрулям, поки не прийде піхота. Розіслав патрулі, щоб розшукали табори [Чорних], які йшли з таборами 7-ї дивізії, щоб хоч частину добра, що ми знайшли у вагонах, переправити на наші вози. Ввечері надійшла піхота 3-го Галицького корпусу, яка обсадила Ланцюговий міст. Майже одночасно від командира 4-ї сотні прийшло донесення, що на лівому березі Дніпра показала якась піхота, а також панцерний потяг. Наказав нашій гарматі стати на позицію, а також підсунув 3-тю сотню і решту кулеметів ближче до мосту. Всім нам було відомо, що на лівому березі вже нема червоних і що те, що перед нами, напевно, Денікінці. Нам і в голову не приходило, що, маючи

спільного ворога – більшовиків, – будемо битися з Денікінцями. Вже декілька днів у наказах командування нашої армії були вказівки, щоб при зустрічі з білими Москалями – поводитись по-дружньому».

Революційні події та події громадянської війни привели до встановлення більшовицької влади. Надалі розвиток міста проходив в умовах нової суспільно-економічної формації.

ШАБЕЛЬНИК Анастасія Анатоліївна

«УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ» У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН 1917–1920 РР.

Події 1917–1921 рр. стали переломним періодом в історії України. Багато трагічних подій довелося пережити українському народу. Зі зброєю в руках та вірою в серці вони йшли в бій заради майбутнього їхніх дітей.

«Українське питання» у системі міжнародних відносин виникло значно раніше, ще в часи козацької держави Богдана Хмельницького, Івана Виговського та Івана Мазепи. Байдужість до проблем українського народу в політиці Російської імперії, до якої належала більшість території України, зумовила заборону накладену царським урядом на все українське. Водночас, у Росії в цей період існувала навіть українська депутатська фракція, яка постійно висувала спільні ідеї, чим і відрізнялася серед загалу, проте через свою нечисленність не могла впливати на рішення Державної думи.

Над українцями у 1917–1920 рр. чинили найбільших утисків у національному відношенні, яке перебувало під владою Російської імперії та Австро-Угорської імперії. Обидві імперії проводили політику спрямовану на знищення національної самобутності населення та колоніальну експлуатацію цих земель. Політика австрійського уряду була трохи лояльнішою, щодо українських проблем, але вела до розпалення українсько-польського конфлікту в Галичині.

Саме Перша світова війна підтвердила ворожі наміри Російської імперії до України. Виразна експансія на Південному Заході та активні дипломатичні зв'язки із країнами до складу яких або входили українські землі, або зазіхали на них. Територіальна суперечка між Росією та Австро-Угорщиною привернула увагу дипломатії Західних держав, перетворюючи «українське питання» на одну із причин Першої світової війни, адже вирішення якої мирним шляхом було неможливе.

«Українське питання» – посіло значне місце в політичних планах держав як Четвертого союзу (Австро-Угорщина, Німеччина) так і Антанти (Росія). В той час як Австро-Угорщина пов'язувала «українське питання» адміністративної реформи, у якій народності мали б залучатись до активного політичного життя, то для Російської імперії, воно мало суто адміністративно-територіальний характер. Він містив у собі запровадження Російського устрою на завойованих територіях Західної України. Як засвідчує порівняльний аналіз, українцям краще жилося на території Австро-Угорщини, адже Російська імперія здійснювала ряд утисків над українським етнічним населенням. Зокрема, закриття українських шкіл, заборона викладання предметів українською мовою, проголошення російської мови як національної, все це і не тільки обурювало українське населення. Важко було жити в умовах, де кожен українець був нещасливий.

Перша світова війна 1914–1918 рр., до якої проти волі було втягнуто український народ та причетна Україна, завдала не тільки людських та матеріальних втрат, а й підняла важливе для усіх питання: бути чи не бути Українській державі. У 1917–1918 рр., коли Україна вийшла на міжнародну арену, «українське питання» постало з новою силою. Становище України ускладнювалося насамперед чинниками, які призводили до протистояння у поглядах інших держав на «українське питання» так і поганим становищем у якому вона перебувала. Дипломатія Російської імперії, шукаючи шляхів примирення та не звертаючи особливої уваги на «українське питання», прагнула нового перерозподілу карти світу, тим самим підкреслюючи велике прагнення українського народу до відродження власної держави.

Отже, минуло ціле сторіччя, але утиски на уже незалежну, суверенну, демократичну державу Україну, з боку Російської Федерації, так і не послабли. Наш народ багато, що пережив, щодо утисків та гноблення та його не зламали, як і сторіччя назад, так і зараз. Ми

сильні! Ми все подолаємо! Ми переможемо! Адже Україна – сильна, єдина квітуча держава, з нацією, якій під силу абсолютно все!

Література:

1. Грушевський М. На порозі нової України. К.: Друк Акц. Т-ва «Петро Барський», 1918. – 120 с.
2. Винниченко В. Відродження нації. – Відень.: Вид-во «Дзвін». – Ч. 1. 1920. – 348 с.

ШАТКІВСЬКА Юлія Володимирівна

РЕВОЛЮЦІЯ 1917–1920 РР. І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

У багатовіковій історії українського народу є лише дві події, котрі за глибиною, масштабністю і суспільною роллю можна поставити в один ряд з революційною епохою 1917–1920 рр. Йдеться про Національну революцію середини XVII ст. під керівництвом Б. Хмельницького та відновлення Україною своєї незалежності на початку 90-х рр. XX ст.

Короткий за історичними мірками етап був ознаменований такими глибинними трансформаційними потрясіннями, котрі безпосередньо вплинули на долю українства, як революційні події (1917 р.) в Росії, розпад Австро-Угорської імперії і листопадова (1918 р.) революція в Німеччині, а також тісно пов'язана з ними Українська національно-демократична революція як перша за багато століть рішуча спроба втілити державно-соборницькі ідеали.

До 1917 р., як відомо, поняття «Україна» і «українець» були відсутні в офіційному вжитку в жодному із смислів – адміністративному, географічному, етнічному, а тим більше – державницькому.

Початок революції прискорив процес перетворення українського етносу на сучасну політичну націю. Вперше за багато століть у народі з'явилась можливість мати своє справжнє ім'я – український, називати ним свою Батьківщину. З ім'ям України народжена в горнілі революції держава постає у міжнародних відносинах світу і з 1917 р. вже не сходила з політичної карти.

Природно, величезний вплив на перебіг тогочасних процесів справляла інтелектуальна частина суспільства. Проте спектр сил національної еліти був широким, що зумовило множинність і розмаїття уподобань, орієнтацій. Мова йде, насамперед, про концепції державності, котрі найзагальнішим чином можна кваліфікувати як республікансько-демократичну (національно-народоправну), авторитарно-консервативну (елітарно-монархічну), республікансько-радянську (інтернаціонально-соціальну).

Зазначені варіанти передбачали різний підхід і до національного аспекту побудови держави, найяскравіше уособлений у позиціях автономістсько-федералістських і самостійницьких моделей державотворення.

Результатом політичних пошуків стали й паліативні концептуальні феномени, виразники (носії) котрих прагнули поєднати радикально-соціальні і національно-патріотичні начала.

Не всі ці варіанти суспільно-державницького розвитку могли від самого початку хоч би теоретично розраховувати на повномасштабну політичну апробацію і, зрештою, далеко не однаковою мірою реалізовувались через дуже складні, суперечливі комбінаційні дії різноспрямованих факторів.

Піднявшись до історичної дії, повіривши у своє майбутнє та історичне покликання, нація, попри свої перші невдачі, змогла продемонструвати свою волю до виборювання своєї незалежності, право самій розпоряджатись власною долею.

Революційні події 1917–1920 рр., що завершилися встановленням радянської влади (крім західних територій), призвели до утвердження на цілі десятиліття соціалістичного орієнтиру розвитку. Цей шлях поряд з іншими якостями призвів український народ до надзвичайно складних випробувань у всіх сферах суспільства, до низки негативних і навіть трагічних наслідків.

Спроби науково-політично осмислити епохальні події 1917–1920 рр. в Україні з національно-визвольних позицій здійснено активними учасниками революційних подій – М. Грушевським, В. Винниченком, П. Христюком, М. Шаповалом, Д. Дорошенком, І. Мазепою та ін.

В революційно-епохальних подіях 1917–1920 рр. в Україні виділяють кілька етапів, що можуть слугувати основою для осмислення різнопланового політичного досвіду. Ці якісні етапи можна сутнісно й хронологічно окреслити у такій послідовності:

1. Лютнева буржуазно-демократична революція; автономістсько-федералістський курс Центральної Ради (лютий – жовтень 1917 р.).

2. Жовтневий переворот у Петрограді; утворення Української Народної Республіки, вибір демократичної моделі розвитку суспільства (кінець жовтня 1917 р. – кінець квітня 1918 р.).

3. Гетьманська держава як альтернатива революційному вирішенню суспільних проблем в Україні (кінець квітня – листопад – грудень 1918 р.).

4. Відновлення УНР під проводом Директорії; новий етап революційно-військового протистояння в Україні; розвиток соборної держави (листопад – грудень 1918 р. – грудень 1919 р.).

5. Завершальна стадія боротьби в Україні; поразки УНР і перемога УСРР (грудень 1919 р. – кінець 1920 р.).

Тут зазначені в найзагальнішому вигляді лише основні етапи революційного процесу, «...своєрідні політичні сходинки, що ними пройшла Україна в 1917–1920 рр., накопичуючи політичний досвід, перевіряючи у визвольній борні істинність і хибність обраного шляху, здійснюваного курсу» [1, с. 17].

Література:

1. Політична історія України ХХ століття: У 6 т. / Редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін. – Т.2. – К. : Генеза, 2003. – 488 с.

ШПИТАЛЬ Владислава Сергіївна

СКАУТИ В КИЄВІ

Відповіддю на жорстку колонізаційну й денаціоналізаційну політику російської імперської адміністрації на початку ХХ ст. стали чисельні ініціативи культурно-просвітницького та суспільно-політичного характеру, і серед них – спроби організації українських дитячо-молодіжних спілок.

Це був час розвитку в країнах Європи нового скаутського руху, спрямованого на патріотичне, здорове виховання підростаючих поколінь. Такі ідеї починають швидко поширюватися і в Україні, маючи, крім того, власне історичне підґрунтя. Пласт був створений у 1911 р., а вже в квітні 1912 р. у Львові пластуни склали першу Пластову присягу. Серед засновників організації були О. Тисовський, П. Франко (син І. Франка) та І. Чмола. В основі назви «Пласт» лежить відповідник англійського Scout (розвідник), взятий за прикладом пластунів – козаків-розвідників. Пластуни часто ототожнювали себе як із «січовиками», «козаками-розвідниками», так і зі скаутськими організаціями, що розвивалися в багатьох європейських країнах (наприклад, чеська скаутська організація «Соколи»).

На початку Першої світової війни серед учасників скаутського руху конкурували дві тенденції в ідейному спрямуванні й організації праці: гуманістично-природнича та спортивно-патріотична. Згодом стала переважати друга, як більш актуальна, і це вплинуло на діяльність гуртка. Більша увага стала приділятися фізичному вихованню. Заняття «юних розвідників» полягали у вправах із гімнастики, бігу, боксі, стрибках, військовому вишколі, спортивних іграх, вмінні розгортати таборове містечко. У розвідників формували вміння надавати першу медичну допомогу, ознайомлювали із анатомією, фізіологією, гігієною, сигналізацією, метеорологією. Вони здійснювали екскурсії по маловідомим місцям Києва.

22 жовтня 1915 р. розпорядженням попечителя Київського навчального округу було затверджено Положення про запровадження організації «Юних розвідників» при всіх державних і приватних київських гімназіях. На той час у Києві існує дві організації: «Дружина Юныхъ Развѣдчиковъ Киевскаго Учебнаго Округа» та «Первый Киевскій Отрядъ Юныхъ Развѣдчиковъ». У 1915 р. стали виникати також і «загони юних розвідниць», в програму навчання яких входив догляд за дітьми, ведення домашнього господарства, квітникарство, кулінарія та інше.

Із 1917 р. українські скаутські загони виділилися зі складу загальноросійської організації і почали активно функціонувати, зокрема й у Києві. За чисельністю вони були невеликі (25-40 осіб), між собою спершу зв'язку не мали, називалися «українські бой-скаути». Вони проводили свою діяльність за зразком англійського скаутизму. У 1918 р. Є. Слабченко організував у Києві дружину олд-скаутів (віком понад 18 років).

На розвиток скаутського руху в Києві також активно впливали галицькі колеги. Їхнім спеціальним завданням було пропагувати ідею збройної боротьби і пов'язаний із нею вишкіл та систему ідеологічного виховання. Ймовірно, саме вони познайомили київських скаутів з книгою «батька» українського скаутського руху О. Тисовського «Життя в Пласті». У Києві діяла «Всеукраїнська Скаутова Рада». Гетьман П. Скоропадський ставився прихильно до такої діяльності, тому влітку 1918 р. видав розпорядження про творення скаутських організацій при середніх школах.

1917–1921 рр. були буремні, коли декілька разів на рік змінювалася влада: спочатку у Російській імперії, потім і в Україні – Українська Центральна Рада, більшовицька окупація, влада гетьмана Скоропадського, Директорія УНР, окупація білогвардійською армією Денікіна, знову українська влада і російсько-більшовицька, втручання німецько-австрійських військ і Антанти, отаманщина. Такі обставини не сприяли систематичній скаутській діяльності, суттєво ускладнюючи її: доводилося діяти напівлегально, або цілком підпільно. У революційному вирі українські скаути, зрозуміло, не могли бути аполітичними, вони були серед активістів національно-визвольного руху.

Київські скаути були причетні й до формування Студентського Куреня Січових Стрільців. Його 4-та чота 10-ої сотні складалася із школярів, навіть, підлітків 14-16 років. Ця сотня ще повністю несформованого Студентського Куреня була серед бійців під Крутами 29 січня 1918 р. Також пластуни стали головними творцями та керівниками нової української військової формації – Корпусу Січових Стрільців у Києві, якому доручили важливу місію – охороняти Центральну Раду від наступу більшовиків.

У 1920 р. відбувається масовий розпуск скаутських загонів, хоч пластові дружини ще деякий час діяли в підпіллі. Деякі організатори й діячі скаутського руху емігрували з УРСР і відновили його як український Пласт у країнах свого поселення.

ШТОКАЛ Іван Олександрович

ДЕРЖАВНА ДИПЛОМАТИЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Без перебільшення можна стверджувати, що сучасна Україна є спадкоємицею державницьких традицій, закладених Українською революцією (1917–1921 рр.) на початку ХХ століття. І саме тому, Указом Президента України 2017 р. було проголошено роком Української революції 1917–1921 рр. Цим документом визначено пріоритети у вшануванні видатних учасників революції. Так, на державному рівні було підкреслено роль та значення цієї історичної події. Українська революція відтворила Україну як державу, а головне, створила імідж на міжнародному просторі, через організацію та професійну діяльність дипломатичних місій того часу. І саме, ця робота заклала основи сучасної української дипломатії. Тому-то, вже перший рік після проголошення історичного Акту незалежності від 24 серпня 1991 р. Україну визнали 130 країн, а 101 із них встановила з нею дипломатичні відносини; до 2002 р. кількість держав, що визнала Україну зросла до 165. За роки незалежності на базі Міністерства закордонних справ України було створено МЗС нового типу, яке б функціонально й структурно відповідало завданням реалізації нашої держави.

Варто наголосити, що йдеться у цьому концептуальному документі про ефективне здійснення зовнішньої політики міжнародного життя України, яка вимагає наявності державного механізму її правового, матеріального, фінансового, кадрового забезпечення, відповідної інфраструктури центральних і зарубіжних органів зовнішньополітичних відносин.

Таким чином, створення спеціальної зовнішньополітичної служби можна розглядати як один з найважливіших компонентів процесу формування державно-політичної системи сучасної України. На сьогоднішній день структура, функції та регламентація поточної діяльності міжнародного відомства України визначається затвердженням Указом Президента

України від 3 квітня 1999 р. «Положенням про Міністерство закордонних справ України».

Література:

1. Веденєєв Д. Юність української дипломатії: становлення зовнішньополітичної служби Української держави 1917–1923 роки / Д. Веденєєв, Д. Будков. – К.: К. І. С., 2006. – 296 с.
2. Дацків І. Б. Дипломатія українських національних урядів у захисті державності (1917–1923 рр.): автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 / І. Б. Дацків; Дип. акад. України при М-ві закордон. справ України. – К., 2010. – 34 с.
3. Матяш І. Ad fondes: Розбудова мережі українських дипломатичних представництв за кордоном / І. Матяш // Зовніш. справи. – 2008. – № 9. – С. 57–59 ; № 10. – С. 50–53 ; № 11. – С. 48–49 ; 2009. – № 1. – С. 52–54.
4. Піддубний І. А. Деякі документи з історії зовнішньополітичних зносин Української держави 1919–1920 рр. / І. А. Піддубний // Питання історії України: зб. наук. ст. – Чернівці: Золоті литаври. – Т. 4. – 2000. – С. 468–475.
5. Українська революція: документи, 1919–1921. – The Ukrainian revolution : documents, 1919–1921 / Укр. вільна акад. наук ; ред. Т. Гунчак. – Нью-Йорк, 1984. – 478 с. – (Джерела до новіт. історії України – Sources of modern history of the Ukraine ; т. 2). – Документи укр., пол., рос. та фр. мовами; звіти про діяльність Міністерства закордонних справ УНР, доповіді військової місії Польщі, листи, відозви та ін. – С. 15–366.

ЮРЧИШИН Павло

ЛЬВІВСЬКИЙ ЦЕРКОВНИЙ СОБОР 1946 Р. В ОЦІНКАХ ЗАХІДНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Історичні умови існування Української греко-католицької церкви нерозривно пов'язані з загальнополітичною ситуацією та її оцінкою міжнародним ком'юніті. Найбільшого резонансу на міжнародній арені з історії УГКЦ ХХ ст. викликали події Львівського церковного собору 1946 р., та насильницька ліквідація цієї інституції українського дисиденства. На сучасному етапі розвитку українського суспільства з його поляристю конфесійної ситуації, в умовах зміни вектору міжнародних відносин, та визрівання автокефальної Української християнської церкви східного обряду, коли впродовж майже півстоліття Львівський церковний собор 1946 р. висвітлювали в обмеженому ідеологічному контексті в якості видатного досягнення боротьби з класово-ворожими елементами, тому актуальним та науково доцільним є дослідження реакції Західного світу на події цього собору.

Міжнародна реакція на проведення і рішення Львівського церковного Собору була неоднозначною: Ватикан та католицькі інформаційні агентства – різко негативною. У «Енцикліці» від 19 січня 1946 р., приуроченої до 350-річчю Берестейської унії 1596 р., папа Пій XII відзначив «важкий період» сучасного стану Греко-католицької церкви на території СРСР: «Нині уніатська русинська церква переживає важкий період. Віруючі русини розглядаються як вороги держави. Єпископів і священників репресують» [4, с. 233]. З приводу звернення Святішого Патріарха Московського і всієї Русі Алексія І до пастирів і вірних греко – католикам про возз'єднання з православ'ям глава Ватикану зазначив, що воно суперечить рішенням Міжнародних Асамблей, «в яких йдеться про свободу релігії, а на ділі відбувається зворотне» [4, с. 243]. У відповідь на рішення Львівського Церковного Собору відійти від Риму і возз'єднатися з РПЦ радіо Ватикану 19.03. 1946 р. оприлюднило таку заяву: «У цьому Соборі взяли участь лише кілька священників відступників. Багатьом священникам заборонено відправляти служби, вони переслідуються радянської влади» [4, с. 241]. В Енцикліці «Орієнталіс Омніс» від 19.03.1946 р. підтверджувалося, що «Католицька церква в Галичині страждає від переслідувань більшовицького режиму [4, с. 240]. Міжнародні інформаційні агентства убачали в Львівському Соборі подальшу конфронтацію між радянським Союзом і Ватиканом. Більшість повідомлень західних дипломатів вбачали у возз'єднанні українських греко-католиків з РПЦ перш за все політичний аспект та намагання радянської влади знищити будь-яку опозицію в середині держави. Так, надаючи факти про переслідування католицьких священників, «Католик Таймс» стверджував, що «Собор уніатської церкви – це такий же обман, як і сама Московська Патріархія, знаряддя пропаганди і переслідувань в руках Кремля». Стверджуючи про нелегітимність Львівського Собору іноземні дипломати та видання

підкреслюють відсутність греко-католицьких єпископів в процесі собору у Львові. Від керівників Української Греко-католицької церкви в Канаді (Вінніпег) надійшов протест з вимогою, що стаття про релігійну свободу Атлантичної Хартії поширюється і на греко-католиків радянської України: «Вимагаємо звільнення всіх єпископів і священників у свої парафії і припинення переслідувань українських католиків. Американська газета «Нью-Йорк Таймс» 17 березня 1946 р. опублікувала матеріали про рішення Львівського собору й заяву кардинала Тіссерана з приводу репресій проти церкви та віруючих у Західній Україні, у якій заявлялося: «Розторгнення Берестейської унії підкреслює напружену і рішучу боротьбу, яка точиться між Москвою, що діє через православну церкву, яку вона намагається використати як політичну зброю, і Ватиканом... Оскільки в Росії фактично не дозволена ніяка інша християнська церква, крім Московської православної церкви, гасло полягає в тому, що західноукраїнська католицька церква повинна зникнути...». У 80-х рр. про це твердили президенти США Р. Рейган і Дж. Буш, які захищаючи релігію, виходили з того, що вона є суттєвим фактором суспільного життя і формування свідомості, на яку впливає сплав політичних, правових, моральних та інших ідей та поглядів. Так, як зазначає дослідник О. Уткін, через втручання радянського керівництва у релігійну сферу серед світової спільноти формувались стереотипи та уявлення про СРСР, як «країну найбільшого зла» [3, с.105]. Варто зазначити, що після виходу УГКЦ з підпілля простежується подальша підтримка попередньої моделі оцінювання Львівського церковного собору 1946 р., що підтверджує лист Папи Бенедикта XVI до Верховного Архієпископа Києво-Галицького кардинала Любомира Гузара від 29 лютого 2006 р. Варто зазначити, що крім негативну на події Львівського собору, зустрічаються й позитивні відгуки щодо його рішень. Так, свої привітання Московському патріарху Алексію надіслали представники православних церков – екзарх Болгарії Стефан, архієпископ Нью-Йорка Карпато-Русі та Віленський архієпископ Корнилій. Один із представників Української православної церкви в США І. Гундяк через особисте послання до Г. Костельника звернувся з пропозицією поширити «возз'єднавчу» на Америку, закликавши тамтешніх греко-католиків приєднатися до православ'я [2 с. 117].

Таким чином, західна дипломатія одностайно засудила організацію львівського собору та його рішення про ліквідацію УГКЦ, вимагаючи від керівництва СРСР дотримуватись прав людини та офіційно відновити УГКЦ. Львівський церковний собор 1946 р. став кульмінаційним моментом антиунійної політики радянської влади, спрямованої на ліквідацію греко-католицизму на західноукраїнських землях.

Література:

1. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939-1950) / Б. Боцюрків. – Львів: Вид-во Укр. Католиц. Ун-ту, 2005. – 265 с.
2. Сергійчук В. Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / В.І. Сергійчук. – К. : Дніпро, 2001. – 492 с.
3. Уткін О. Львівський церковний собор 1946 р. в контексті тогочасних політичних реалій / Уткін О. // Український історичний журнал. – 1998. – № 5. – С. 99-110.
4. Ярема Р. Львовский Церковный Собор 1946 года в свете торжества Православия в Западной Украине. – К.: КИТ, 2012. – 320 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ANISIMOV Kirill, Bachelor, Sheridan College Institute of Technology and Advanced Learning (GTA, Canada)

BILETSKIY Amalia, Sacramento (Antelope), (California, USA)

GRABOVSKA Inna Viktorivna, PhD in Philology, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

MELNIK Walentyna, doktor, docent katedry Bezpieczeństwa Techniki, Narodowy Uniwersytet Przyrodniczy Ukrainy, kierownik sektoru pracy naukowej Domu Polskiego w Kijowie (FOPnU), członek Zarządu Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie, Zasłużona dla Kultury Polskiej (Kijów, Ukraina)

RUDNICKA Wiktoria mgr., wykładowca-konsultant informacyjnego zabezpieczenia procesów produkcyjnych, Centrum Informacyjnych Technologii „BizTech Konsulting S.A.”. (Warszawa, RP)

SHYNKARUK Nataliia, Hochschule Anhalt, Anhalt University of Applied Sciences (Bernburg, Bundesrepublik Deutschland)

SIWKO Maria, dyrektor Domu Polskiego w Kijowie (FOPnU), członek Zarządu Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie, Zasłużona dla Kultury Polskiej (Kijów, Ukraina)

АМЕЛІНА Світлана Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АРТЕМЧУК Єлизавета Андріївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

Асатуров Сергій Костянтинович, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БАБИЧ Наталія Миколаївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

БАЛАЛАЄВА Олена Юріївна, кандидат педагогічних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

Барилук Ірина Олегівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

БІЛАН Сергій Олексійович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БІЛОШАПКА Анна Олександрівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

БЛАНУЦА Андрій Васильович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України (Київ, Україна)

БОЙКО Іван Іванович, кандидат філософських наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

БРУСЛІК Артур Валерійович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

БУЦИК Ігор Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів та природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАКУЛИК Дмитро Олексійович, магістр I року навчання, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАКУЛИК Ірина Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАСИЛЕНКО Владислав Вадимович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ Ілля Павлович, аспірант кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВАСЮК Оксана Вікторівна, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВІТКОВСЬКИЙ Анатолій Анатолійович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ВІЦЕНКО Єлизавета Олексіївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ВОЗНЮК Тетяна Михайлівна, асистент кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ВОЛОШИН Єгор Олександрович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ВОРОН Наталія Павлівна, аспірантка кафедри історії України факультету історичної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ВОСКОБОЙНИК Катерина Віталіївна, аспірантка Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького (м. Черкаси, Україна)

ГАЛИЦЬКА В. С., студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ГАЛУШКО Михайло Михайлович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

ГАЛЬЧЕНКО Світлана Іванівна, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького (м. Черкаси, Україна)

ГЕЙКО Світлана Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГНАТЕНКО Антон Володимирович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ГОРБАТЮК Тарас Віталійович, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ГОРЕНКО Олег Миколайович, кандидат історичних наук, ст. наук. співробітник відділу історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України Інституту історії України НАН України (м. Київ, Україна)

ГРАУДУЛ Олександра Олегівна, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна).

ГРИГОРАШ Олександр Сергійович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ГРИГОРЕНКО О. А., студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ГРОМЕНКО Сергій Вікторович, кандидат історичних наук, Представництво Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, Інк. в Україні (м. Київ, Україна)

ГРУШЕЦЬКИЙ Богдан Павлович, кандидат політичних наук, завідувач кафедри міжнародних відносин, Київський славістичний університет (м. Київ, Україна)

ГУСЄВА Анастасія Сергіївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ДАНИЛЕНКО Василь Михайлович, доктор історичних наук, професор, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського Національної академії наук України (м. Київ, Україна)

ДАНИЛОВА Тетяна Вікторівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ДЗІСЬ Іван Валерійович, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ДОМОРОСЛИЙ Валентин Іванович, кандидат історичних наук, доцент Уманського національного університету садівництва (м. Умань, Україна)

ДРАНКО Ірина Степанівна, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ДУДА Іван Андрійович, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ДУШИНА Катерина Олександрівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ЄРМАКОВ Георгій Сергійович, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ЄРМОЛЕНКО Анастасія Миколаївна, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ЖЕЛІЗКО Алла Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних та регіональних студій НПУ імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ЖУТНИК Ілля Вікторович, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ЗАБАРА Мирослава Ігорівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ЗАВАЛЬНЮК Інна Яківна, декан факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха, доктор філологічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна)

ЗАЄЦЬ Катерина Миколаївна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ЗАЙНЧКІВСЬКА Ірина Петрівна, старший викладач кафедри соціології та соціальних комунікацій Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ЗАЛЬВОВСЬКА Вікторія Вікторівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ЗНОВ'ЯК Дарина Володимирівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ІВАЩУК Максим Володимирович, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ІЛЬНИЦЬКИЙ Василь Іванович, доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії України Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (м. Дрогобич, Україна)

ІСКРА Карина Вікторівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ІСМАІЛОВ Айдем, доктор філософії (міжнародні відносини), докторант Міжрегіональної академії управління персоналом (м. Київ, Україна)

КАБАКОВА Єлизавета Дмитрівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

КАЛЕНЧЕНКО Оксана Валентинівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

КАЛУГА Володимир Федорович, д.філос.н, доцент, професор кафедри міжнародних відносин та суспільних дисциплін, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КЕРНИЦЬКА Анастасія Іванівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

КИЧКИРУК Тетяна Василівна, кандидат філософських наук, доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОВАЛЬЧУК Вікторія Олександрівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

КОВАЛЬЧУК Ярослава Олександрівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна).

КОЛОДІНА Лариса Степанівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОЛЯДА Ігор Анатолійович, доктор історичних наук, професор Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

КОНДРАТЮК Олександр Сергійович, студент, Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОНОНЧУК Інна Валеріївна, старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОНТА Ростислав Михайлович, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОСТИНА М. Д., студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

КОСТИНА Аліна Вячеславівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

КОСТРИЦЯ Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОСТЮК Олександр Васильович, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КОТ Любов Миколаївн, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

КОЦУР Анатолій Петрович, доктор історичних наук, професор кафедри етнології та краєзнавства, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

КРАВЧЕНКО Алла Григорівна, кандидат філософських наук, доцент, національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРАВЧЕНКО Наталія Борисівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КРИВОШЕЯ Ігор Іванович, кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань, Україна)

КРИЛЮК Іванна Олександрівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна).

КРОПИВКО Олена Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУДРЯЧЕНКО Андрій Іванович, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, директор державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (м. Київ, Україна)

КУЗЬМІНА Ірина Володимирівна, кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник Інституту історії України НАН України (м. Київ, Україна)

КУЛЬТЕНКО Валентина Павлівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

КУШКА Яна Олегівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ЛАНОВЮК Людмила Петрівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛАУТА Олена Дмитрівна, кандидат філософських наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛИЧУК Марія Іванівна, доктор філологічних наук, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЛОПАЧУК Аделіна Вікторівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ЛЯШЕНКО Аліна Валеріївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАДЯНОВА Анастасія Веніамінівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАЗНІЧЕНКО Оксана Вікторівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАЗУР Дарина Олександрівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАЗУР Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЙСТРЕНКО Ірина Валеріївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАКСЮТА Микола Єгорович, доктор філософських наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

МАЛАШЕНКО А. К. студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАЛЕЖИК Дмитро Іванович, кандидат історичних наук, докторант, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

МАМЕЇСЬКОВА М. Б., студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

Маргітич Тетяна Андріївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАРТИНЕНКО Ганна Василівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАРТИНОВ Андрій Юрійович, доктор історичних наук, професор, Інститут історії України НАН України (м. Київ, Україна)

МАРШАК Юлія Олегівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

МАТВІЄНКО Ірина Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

МИХАЙЛЮК Анна Миколаївна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

МОСЮК Ігор Миколаївна, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

МУХАМЕТШИН Богдан Сергійович, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

НІКОЛАЄНКО Станіслав Миколайович, ректор Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України (м. Київ, Україна)

ОЛЬХОВСЬКА Наталія Семенівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОМЕЛЬЧЕНКО Ганна Михайлівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ОСИПЧУК Юлія Андріївна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ОСТАПЧУК Надія Костянтинівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ПАВЛЕНКО Валерія Олександрівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна).

ПАНАСКЕВИЧ Анна Сергіївна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна).

ПЕТРОВ Иван Васильевич, кандидат исторических наук, ассистент кафедры Новейшей истории России Института истории Санкт-Петербургского государственного университета (Санкт-Петербург, Российская Федерация)

ПЕТУХОВА Аліна Федорівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ПИЛИПЕНКО Віктор Володимирович, кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ПИЛИПЕНКО Лілія Леонідівна, аспірантка, Національний університет біоресурсів і

природокористування України (м. Київ, Україна)

ПИЛИПІВ Володимир Іванович, кандидат історичних наук, доцент ПВНЗ «Київський університет культури» (м. Київ, Україна)

ПЛЕКАН Юрій Васильович, кандидат історичних наук, доцент, Коломийський навчально-науковий інститут «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», (Коломия, Україна)

ПОДЧЕКО Поліна Антонівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ПОЛІЩУК Анжеліна Володимирівна, старший викладач кафедри англійської мови для технічних та агробіологічних спеціальностей, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПОПВСЬКА Ірина Олександрівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ПОТРІЙНИЙ Данило Юрійович, студент, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ПУХАЛЬСЬКА Ілона Василівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ПУЧЕНКОВ Александр Сергеевич, доктор исторических наук, доцент Института истории Санкт-Петербургского государственного университета (г. Санкт-Петербург, Россия)

ПШЕСЛАВСЬКА Олександра В'ячеславівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

РАВИКОВИЧ Ірина Вікторівна, магістр історії, викладач, Асоціація вчителів-репатріантів ІГУМ (м. Хайфа, Ізраїль)

РАТОШНЮК Віктор Вікторович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

Рижкова Юлія Антонівна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

РОМАНЮК Іван Миронович доктор історичних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна)

РУБАНКА Альберт Владиславович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

РУБІНСЬКА Броніслава Іллівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

РУДЕНКО Вікторія Юрївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

РУДИК Ярослав Михайлович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики навчання та управління навчальними закладами, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САВИЦЬКА Аліна Андріївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

САВИЦЬКА Інна Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

САВЧУК Оксана Василівна, правознавець (м. Ізуменіца, Греція)

САКІР Ібрагім Мохаммед, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

САЛАТА Галина Володимирівна, кандидат історичних наук, директор коледжу Київського університету культури (м. Київ, Україна)

САМАРСЬКИЙ Андрій Юрійович, кандидат філософських наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СЕМАШКО Тетяна Федорівна, доктор філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СЕМЕНКО Аліна Анатоліївна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

СЕРГІЙЧУК Володимир Іванович, доктор історичних наук, професор, Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка (м. Київ, Україна)

СЄКУНОВА Юлія Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИДОРУК Галина Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СИМОНЕНКО А. В. студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

СКИБЦЬКИЙ Юрій Анатолійович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

СЛЮСАРЕНКО Роман Олександрович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

СОКОЛОВА Олександра Максимівна, аспірантка, Національний університет біоресурсів і

природокористування України (м. Київ, Україна)

СОКОЛОВА Олександра Максимівна, аспірантка, Національний університет

СОПІВНИК Руслан Васильович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

СТОРОЖУК Світлана Володимирівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

СТОЯН Тетяна Андріївна, доктор історичних наук, професор, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

СУПРУН Аліна Григорівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ТРАЧЕНКО Ксенія Олегівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ТРУТЕНЬ Аліна Вікторівна, аспірант кафедри педагогіки, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

УЛЬКО Валерія Валеріївна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

УМАНЕЦЬ Олександра Олександрівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ФАСОЛЬНЯК Маргарита Олегівна, студентка, НУБіП України, (м. Київ, Україна)

ФОМІНА Галина Віталіївна, кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХАРЧЕНКО Світлана Василівна, доктор філологічних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХАРЧУК Олександр Олександрович, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ХВІСТ Вікторія Олексіївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЦІВАТИЙ Вячеслав Григорович, кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ЧЕКАЛЮК Вероніка Василівна, кандидат із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЧИЖ Іван Сергійович, Заслужений журналіст України, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЧОРНОМОРДЕНКО Дмитро Іванович, кандидат філософських наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШАБЕЛЬНИК Анастасія Анатоліївна, студентка, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ШАТОХІН Анатолій Миколайович, доктор соціологічних наук, кандидат історичних наук, професор, Уманський національний університет садівництва (м. Умань, Україна)

ШИНКАРУК Василь Дмитрович, доктор філологічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИНКАРУК Лідія Василівна, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШИНКАРУК Олександра Василівна, кандидат юридичних наук, доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ШПИТАЛЬ Владислава Сергіївна, учениця 42 гімназії, (м. Київ, Україна)

ШТОКАЛ Іван Олександрович, студент, НУБіП України (м. Київ, Україна)

ЮРЧИШИН Павло, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

ЯКИМЕНКО Людмила Миколаївна, кандидат філологічних наук, незалежний дослідник (Умань, Україна)

ЯКОБЧУК Світлана Олександрівна, кандидат історичних наук, Державний архів Київської області (м. Київ, Україна)

ЯКУШКО Катерина Григорівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач, Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

ЯТЧЕНКО Володимир Феодосійович, доктор філософських наук, професор, Державний університет телекомунікацій (м. Київ, Україна)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРИСВЯЧЕНОЇ 100-РІЧЧЮ ПРОГОЛОШЕННЯ
АКТА ЗЛУКИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ
І ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

**«УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ В ДОБУ
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ
(1917–1921 рр.):
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПРОТИРІЧЧЯ»,**

м. Київ, 21–22 лютого 2019 року

Підписано до друку _____. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman. Друк різнографія
Умовно-друковані арк. Обліково-видавничі арк.
Наклад 300 прим. Замовлення №

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

Видавництво «МІЛЕНІУМ»

м. Київ, вул. Фрунзе, 60
Тел.: +38 (067) 849-34-60
Факс: +38 (044) 222-74-35
E-mail: milenium_ofis @ukr.net